

UNHCR
The UN Refugee Agency

unicef

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

„INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI: ABORDARE SOCIO-CULTURALĂ, NORMATIVĂ ȘI JURISPRUDENȚIALĂ”

CULEGERE DE COMUNICĂRI

Volumul II

2023
Chișinău, Republica Moldova

CZU [342.72/.73:343.1/.2]-053.2(082)

I-58

Coordonatorii ediției:

ȘAVGA Alina, doctor în drept, conferențiar universitar

GUREV Dorina, doctor în drept, conferențiar universitar

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate și erorile tehnice aparține în exclusivitate autorilor

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

„Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială”, conferință științifică internațională (2022; Chișinău).

Conferința științifică internațională „Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială”, 30 septembrie – 1 octombrie 2022 : Culegere de comunicări / coordonatorii ediției: Șavga Alina, Gurev Dorina. – Chișinău : CEP USM, 2023 – . – **ISBN 978-9975-62-504-3.**

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Vol. 2. – 2023. – 467 p. : fig., tab. – Antetit.: Univ. de Stat din Moldova, Fac. de Drept [et al.]. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr la sfârșitul art. – **ISBN 978-9975-62-506-7 (PDF).**

[342.72/.73:343.1/.2]-053.2(082)

I-58

SECȚIUNEA III

*ROLUL AUTORITĂȚILOR TUTELARE ÎN
ASIGURAREA RESPECTĂRII INTERESULUI
SUPERIOR AL COPILULUI*

UTILIZAREA DATELOR DE CĂTRE ASISTENȚII SOCIALI ÎN BENEFICIUL COPILULUI: PROBLEME ȘI INTERVENȚII NECESARE

OCERETNÎI Anastasia

doctor în sociologie, conferențiar universitar
Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației,
Sociologie și Asistență Socială, USM
ORCID ID: 0000-0002-4648-7921

Summary. *The paper reflects the practices in using data by social workers, based on a sociological study conducted in March-April 2022, by applying a combined methodology. The research data highlighted a number of difficulties faced by social workers in the data collection, processing and using. The poor digitization of the social work system, the use of registers on paper, the limited skills operating in data systems, etc. make it difficult for data using.*

Keywords: *data, social assistance, use of data.*

Intervențiile în domeniul social necesită fundamentarea pe date, astfel încât acestea să poată fi implementate în beneficiul categoriilor sociale care formează masa de clienți ai sistemului de asistență socială, să poată fi monitorizate și evaluat impactul acestora. În condițiile în care există o diversitate de situații care impactează în mod diferit populația, se relevă nevoia unei intervenții diferențiate. Activitatea asistenților sociali implică operarea cu diverse date și informații, care necesită a fi minuțios colectate, prelucrate, analizate și puse la dispoziție factorilor de decizie. În acest context, competența de utilizare a datelor este o competență-cheie importantă astfel încât deciziile să fie fundamentate.

Pornind de la menirea asistenței sociale, se relevă că profesioniștii din domeniu au fost destul de rezistenți la tehnologie, acceptând mai greu aplicarea acesteia în activitatea profesională. Cercetătoarea Griffin G. [1] explică acest comportament făcând apel la următoarele argumente: dezvoltarea noilor abilități poate fi intimidantă pentru asistenții sociali mai în vârstă; lipsa pregătirii suficiente în cadrul universitar; frica generată de faptul că îmbrățișarea tehnologiei va conduce la schimbarea domeniului asistenței sociale. Totuși trebuie să conchidem că în contextul noilor schimbări sociale și tehnologice, asistența socială trebuie să fie în pas cu acestea.

Mai mult ca niciodată astăzi în marea parte a domeniilor se pune accent pe utilizarea datelor, or știința datelor este într-un continuu progres, dezvoltându-se o serie de instrumente complexe. Totuși analiza exploratorie a datelor și vizualizarea acestora pot fi aplicate în mod practic, inclusiv de asistenții sociali. În acest caz instrumentele de știință a datelor pot prezenta beneficii pentru fiecare asistent social.

Asistenții sociali trebuie să aibă formată competența de a înțelege cum să utilizeze datele pentru a genera soluții pentru grupurile vulnerabile, mai ales în

situația în care sunt colectate o serie de date cu privire la beneficiari.

Practicile și dificultățile în utilizarea datelor în domeniul asistenței sociale au fost analizate în cadrul studiului sociologic, realizat de către Departamentul Sociologie și Asistență al Universității de Stat din Moldova¹. Cercetarea este argumentată de o problemă semnalată, inclusiv în Raportul Social Anual (anul 2019), în care se remarcă necorespunderea specializărilor profesionale a personalului angajat cu specificul funcției, lipsa pregătirii profesionale, etc., în condițiile unei fluctuații mari a profesioniștilor în domeniul asistenței sociale [2, p.100]. De menționat că în anul 2019 activau 1114 unități de asistent social comunitari, dintre care marea majoritate erau ocupate de femei (1072 unități).

Studiul sociologic s-a desfășurat în perioada martie-aprilie 2022 și a cuprins aplicarea unei metodologii combinate de cercetare:

- sondaj de opinie online în rândul a 463 persoane angajate în sistemul de asistență socială din 27 unități teritorial-administrative de nivelul II,
- metoda focus grup, fiind desfășurate 3 ședințe cu participarea asistenților sociali comunitari, cadrelor didactice antrenate în formarea profesională prin învățământ superior, șefi ai structurilor teritoriale de asistență socială, reprezentanți ai ministerului și sectorului asociativ.

Rezultatele cercetării relevă o utilizare de către personalul din domeniul asistenței sociale a unei diversități de date. Cu o frecvență mai mare sunt utilizate datele despre beneficiari (93,3%), iar mai mult de jumătate utilizează zilnic date cu privire la serviciile sociale (a se vedea Figura 1).

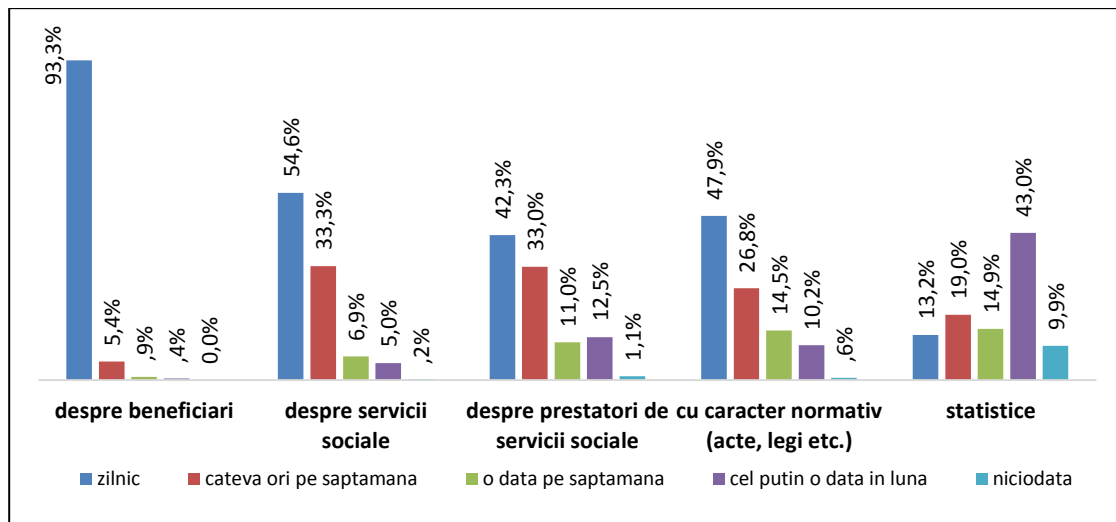

Fig. 1. Frecvența utilizării diferitor tipuri de date/informații de către personalul din domeniul asistenței sociale

¹ Studiul sociologic a fost desfășurat în cadrul grantului obținut de Universitatea de Stat din Moldova din partea Palladium International LLC, Proiectul „Date pentru Impact”

Mai puțin sunt utilizate datele statistice, ceea ce poate fi explicat inclusiv prin abilitățile slab dezvoltate de lucru cu datele și lipsa înțelegerii utilității acestora.

Marea majoritate a asistenților sociali (circa 90%) utilizează datele/informațiile colectate pentru evaluare, monitorizare, elaborare de acte și rapoarte. O parte mai mică utilizează datele/informațiile și în alte scopuri: planificarea serviciilor (79,9%), elaborare de prezentări (71,2%), calculare de indicatori (62,3%) și calcularea sporului de performanță (42,9%). În cadrul discuțiilor de grup s-au evidențiat următoarele domenii de utilizare a datelor:

- prezentarea situației la nivel local, date solicitate de diverse structuri la nivel național (minister) și local (APL)

„Facem diferite rapoarte pentru Minister sau pentru APL local ca să cunoască situația din localitate: ce categorii de beneficiari avem, ce servicii le sunt prestate.” (FG_1)

„La solicitarea direcțiilor (n.a. structurilor teritoriale de asistență socială), asistenții sociali prezintă rapoarte cu numărul de cazuri. Noi le colectăm, le calculăm și transmitem mai departe datele. Nu există posibilitatea unor calcule la nivelul teritorial. Situația este vulnerabilă.” (FG_1)

„Datele sunt folosite în funcție de solicitările direcției pentru a raporta, a face diferite statistici pe categorii de beneficiari sau servicii.” (FG_1)

- în planificarea activităților

„Să ne planificăm corect activitățile pentru anul viitor reieșind din datele pe care le avem.” (FG_1)

„Noi utilizăm datele în rapoarte pentru a analiza în plan calitativ și cantitativ evoluția serviciilor sau le ceea ce ne-am propus noi, pentru ca ulterior să vedem ce obiective strategice trebuie să ne stabilim.” (FG_3)

- în evaluarea unor servicii sociale

„Noi evaluăm impactul serviciilor pentru ca să vedem dacă trebuie să le dezvoltăm sau să vedem tendințele lor.” (FG_3)

- în planificarea dezvoltării unor servicii sociale

„Când vrem să creăm noi servicii sociale, pentru a justifica necesitatea acestui serviciu.” (FG_1)

„De a realiza per serviciu o statistică: crește numărul, la ce categorie de beneficiari - pentru ca în planificarea bugetară să atragem mai mult atenția la această categorie de beneficiari; care serviciu este mai solicitat, unde este necesar de a planifica mai multe resurse financiare.” (FG_3)

- în argumentarea relevanței unor intervenții în cazul elaborării de proiecte pentru accesarea de fonduri

„Pentru diferite proiecte și pentru a le câștiga, dar și pentru alte statistici.” (FG_1)

- în monitorizarea cazurilor

„Ne folosesc (n.a. datele) la analiza evoluției cazurilor, continuitatea lor. Putem să stabilim în ce perioadă de timp copilul X a beneficiat de anumite servicii – adică putem să urmărim cazul și familia, evoluția ei.” (FG_3).

O situație identificată în cadrul studiului se referă la modalitatea de prelucrare a datelor/informațiilor. Astfel, aproximativ 9 din 10 respondenți prelucrează datele/informațiile în format Word. Totodată 81,2% din eșantion operează în Sistemul Informațional Automatizat Asistența Socială (SIAAS), iar puțin peste jumătate (52,9%) prin intermediul fișierelor Excel (a se vedea Figura 2). Ponderea înaltă a celor ce operează cu datele în format Word și ponderea scăzută a celor care procesează datele prin Excel pot fi explicate prin lipsa cunoștințelor și a abilităților de operare.

„Apare o problemă: câți dintre asistenții sociali cunosc să utilizeze Excelul? pentru că numărul lor este foarte mic, vorbesc de fișiere simple în Excel ...Nu fiecare asistent social cunoaște situația reală. Am observat că mulți asistenți sociali dublează date, cifre, indicatori” (FG_2)

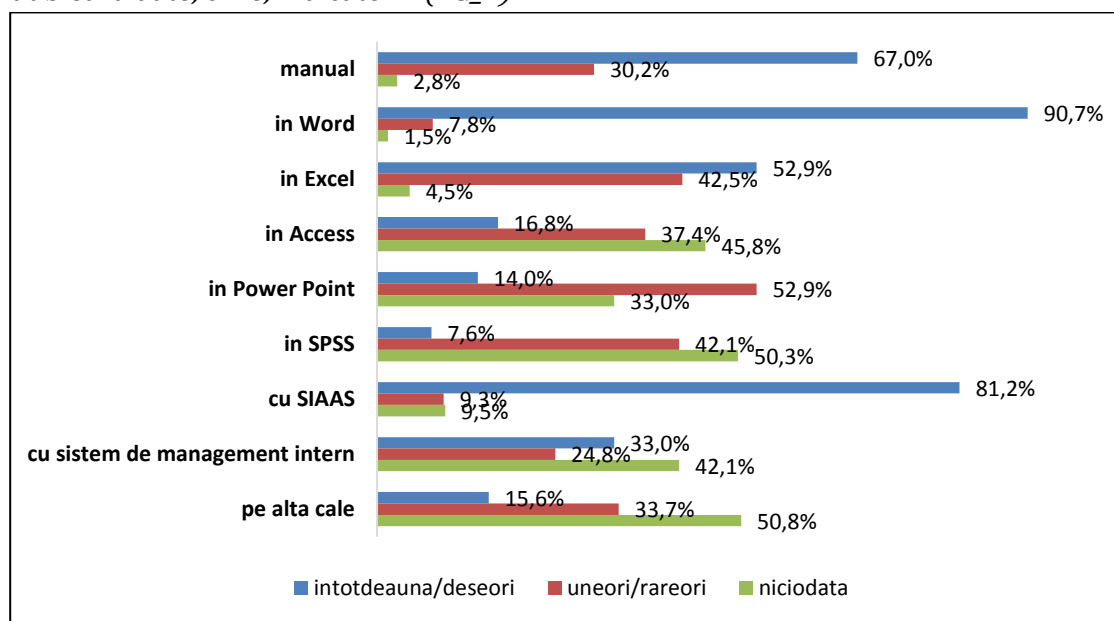

Fig.2. Modalitatea de prelucrare a datelor

De asemenea 67,0% dintre respondenți prelucrează manual datele, ceea ce relevă fie lipsa abilităților de utilizare a sistemelor de operare, fie a echipamentelor performante, fie formatul diferit al informațiilor etc. În explicarea acestor date se poate de făcut referire la următoarele: aproximativ 64% din respondenți consideră că sistemul asistenței sociale din țară este slab digitalizat, chiar dacă marea majoritate (98,1%) sunt de acord cu faptul că sistemele informaționale ușurează activitatea de muncă. În acest context, menționăm că în următorii ani va fi dezvoltat sistemul informațional automatizat în domeniul

protecției copilului în vederea centralizării și digitalizării proceselor de colectare a datelor dezagregate privind situația copiilor aflați în situație de risc, a copiilor separați de părinți, a copiilor adoptați, a copiilor repatriați și a copiilor răpiți, care să faciliteze înregistrarea, luarea în evidență, acordarea asistenței, referirea, monitorizarea și raportarea cazurilor privind copiii, asigurarea calității datelor și calcularea unor indicatori naționali utili pentru luarea deciziilor (acțiunea 16, Obiectiv specific 1.2.) [3]. La moment datele cu privire la copiii în situație de risc sunt colectate prin intermediul a două formulare aprobate de Biroul Național de Statistică (CER 103A și CER 103)².

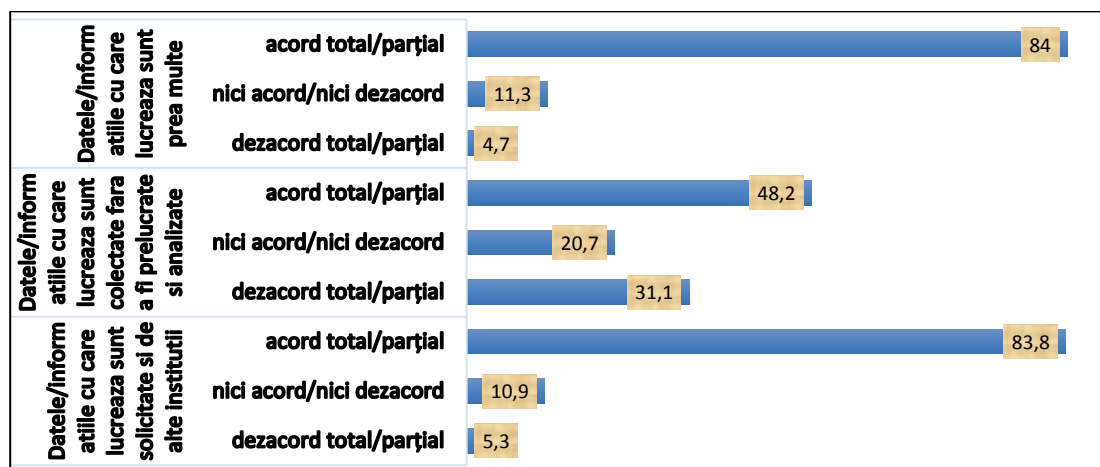

Fig.3. Opinii cu privire la datele/informațiile cu care operează asistenții sociali

Studiul sociologic a evidențiat că asistenții sociali lucrează o diversitate mare de date, cu această opinie fiind de acord 84,0% din eșantionul cercetării (a se vedea Figura 3). Totodată aproximativ jumătate din respondenți consideră că datele colectate nu sunt prelucrate și analizate, fapt ce evidențiază un management defectuos al activității și o risipă a resurselor umane și de timp. Totuși fiecare al 3 respondent a dezaprobat acest fapt. Activitatea de prelucrare a datelor și informațiilor din domeniu ar putea fi îngreunată și de numărul mare de registre în format de hârtie: 84,7% sunt de acord cu acest fapt. De asemenea existența acestor registre pe hârtie determină în mare parte prelucrarea manuală a datelor.

„Se mai utilizează și registrele pe hârtie, dar se primește un volum mai mare de muncă. Beneficiarii sunt introduși în bazele de date pe care le facem noi, dar și în registre” (FG_3)

Implementarea sistemelor informaționale ar facilita atât colectarea și prelucrarea, cât și stocarea datelor. Aplicarea deficitară a sistemelor informaționale

² Rapoartele generate în baza formularelor pot fi vizualizate pe pagina web a Ministerului Sănătății (anii 2016-2020)

ar fi determinată de lipsa echipamentelor, resurse umane slab calificate, resurse financiare limitate etc. În aceste condiții se pune o presiune pe activitatea asistenților sociali, care sunt nevoiți să dubleze informația (register pe hârtie și sistem informațional).

„Registrele manuale sunt încă utilizate din 2 motive: nu avem tehnică performantă și resursa umană nu deține bine competențele de a lucra în sistemul informațional. Acum lucrăm și cu registrele pe hârtie, dar și cu cele electronice.” (FG_1)

În procesul de utilizare a datelor de către profesioniștii din domeniul asistenței sociale este influențat de o serie de dificultăți. Aproximativ 62,9% dintre respondenți nu sunt pregătiți în vederea elaborării unui formular de colectare a datelor, evidențiindu-se în special cei care au un stagiu de muncă de 6-10 ani (10,6% nu sunt deloc pregătiți) și cei cu un stagiu mai mare de 16 ani (9,5% nu sunt deloc pregătiți). Mai mult de a patra parte (26,8%) nu știu exact ce fel de date să colecteze, ceea ce și explică datele prin care 29,0% nu înțeleg utilitatea acestora pentru activitatea profesională (a se vedea Figura 4).

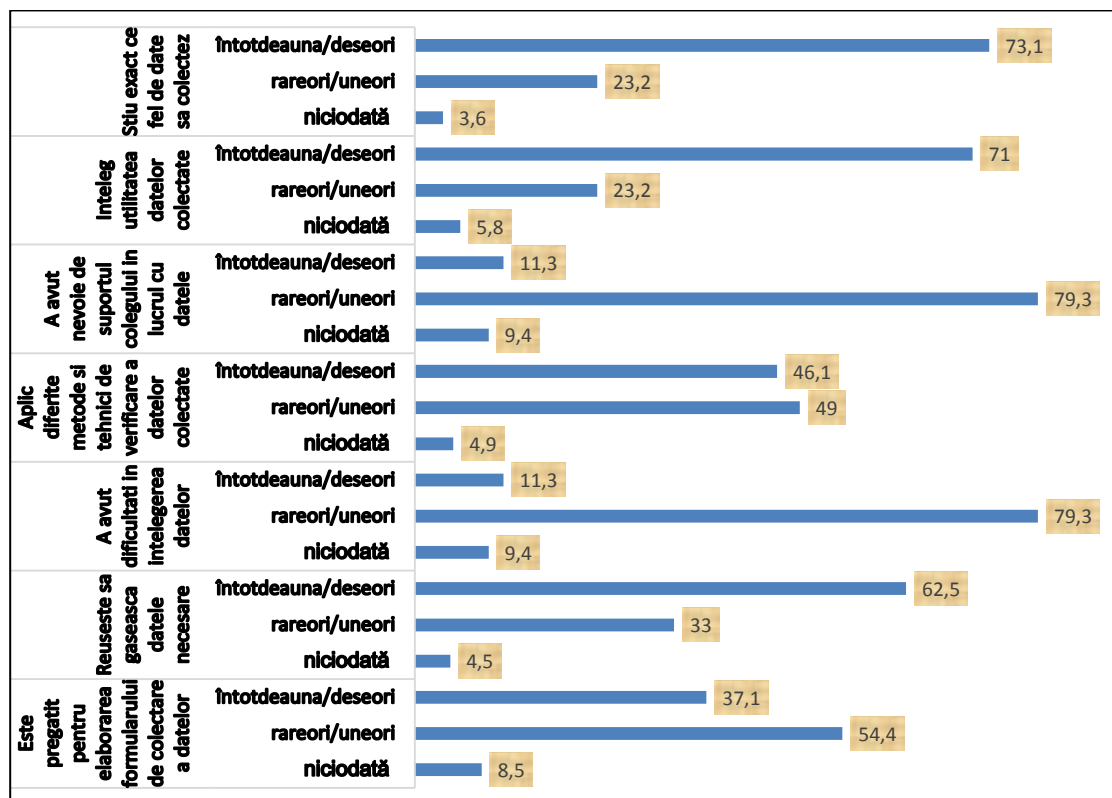

Fig.4. Situații cu care s-au confruntat asistenții sociali în lucrul cu datele/informațiile

Mai mult de a 3 parte (37,5%) nu reușește să identifice datele necesare pentru activitatea profesională. O dificultate care afectează 11,3% este cea de înțelegere a datelor, într-o pondere mai mare pentru cei cu o experiență mai mică de 2 ani sau cu una de peste 16 ani.

Ponderea respondenților cu competențe limitate în lucrul cu datele sunt argumentate prin faptul că 11,3% au nevoie de suportul unui coleg atunci când lucrează cu datele, iar mai mult de jumătate (53,9%) nu aplică metode de verificare a datelor colectate, ceea ce ar putea influența acuratețea datelor. În cadrul discuției de grup s-au identificat următoarele dificultăți:

- lipsa interoperabilității sistemelor informaționale, care crează deficiențe în colectarea și utilizarea datelor.

„Nu există o interconectivitate la bazele diferitor instituții, fiecare instituție dacă are nevoie de alte date trebuie să le solicite printr-o interpelare.” (FG_1)

„Ar fi bine să fie continuat și interconectat cu celelalte programe, pentru că dacă vine un beneficiar trebuie să cauți prin toate programele să vezi de ce-a beneficiat anterior. Este necesar ca ele să fie unificate.” (FG_3)

„Noi nu avem acces la astfel de baze și în continuare facem solicitări către autoritatea tutelară ca să obținem careva detalii despre caz. Dacă ar fi niște baze cu date complexe despre beneficiar și am avea acces, noi am identifica ce servicii sunt necesar de dezvoltat.” (FG_3)

- lipsa unor modele unice de colectare a datelor, aprobate la nivel național

„Nu sunt niște modele unice care ar fi generale per toată republica. Practic, noi inventăm aici pe loc, în cadrul direcțiilor. La capitolul dat, clar necesită o îmbunătățire și necesită ceva ce ne-ar ușura munca” (FG_3)

„Ar fi foarte bine că acestea (instrumente) să fie aprobate și unice pe republică.” (FG_3)

- realizarea de calcule manual, în baza listelor generate de SIAAS

„Extragerea unor date pe diferite categorii se realizează manual, sunt numărate cazurile de pe listele care le generează calculatorul (n.a. din SIAAS)” (FG_1)

„Alte programe nu există (n.a. în afară de SIAAS), se lucrează cu instrumentele vechi.” (FG_1)

Datele cercetării desfășurate evidențiază nevoia de intervenții, precum: digitalizarea domeniului asistenței sociale, adaptarea continuă a programelor de formare profesională în domeniu la nevoile pieței muncii, formarea continuă a asistenților sociali din perspectiva fortificării competenței de utilizare a datelor etc.

Referințe:

1. GRIFFIN, G. Why Social Workers Need Data Science. [Accesat 27.09.2022] Disponibil: <https://www.socialworker.com/feature-articles/technology-articles/why-social-workers-need-data-science/>
2. Raportul Social Anual, ediția 2019. [Accesat 26.09.2022] Disponibil: https://ms.gov.md/wp-content/uploads/2021/05/RAPORT-SOCIAL-ANUAL_2019.pdf

3. Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026, Hotărârea Guvernului nr.347/2022. În: Monitorul Oficial, nr.194-200, art.492
4. Formular Nr. 103 „Copii rămași fără ocrotire părintească”. [Accesat 25.09.2022]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&id=5542&idc=536>

SUPERVIZAREA ȘI ASIGURAREA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI

OCERETNÎI Sergiu

Șef al Direcției Generale Protecția Drepturilor Copilului, mun. Chișinău
doctorand, Școala Doctorală de Științe Sociale, USM
ORCID ID: 0000-0002-2104-039X

Summary. *For the Republic of Moldova, the supervision of social workers represents that professional intervention that is insufficiently valued. The importance of supervision is recognized by the countries of the world, and the benefits are undeniable. In this article, the author describes aspects of the supervision of social workers within the General Directorate for the Protection of Children's Rights in the municipality of Chisinau in order to ensure the best interests of the child.*

Key-words. *beneficiary, intervention, supervision, social worker, supervisor, supervised, the best interests of the child*

Procesul de supervizare în asistență socială reprezintă un subiect important pentru cercetători, autorități publice, reprezentanți ai societății civile și reprezentanți ai instituțiilor internaționale datorită caracterului multidimensional. Având în vedere abordarea diferită a conceptului de supervizare în asistență socială și spectrul larg de probleme cu care se confruntă asistenții sociali supervizori, se impune nevoia de reevaluare a mecanismului de supervizare.

Supervizarea profesională este o componentă importantă a sistemului de asistență socială, în relație fiind implicate structura teritorială de asistență socială (STAS) – supervizorul – angajatul supervizat. Îmbunătățirea performanțelor profesionale ale asistenților sociali datorită supervizării are o influență directă asupra situației beneficiarilor și contribuie la sporirea calității serviciilor prestate [4]. În același timp, supervizarea reprezintă o oportunitate pentru corelarea obiectivelor STAS și ale personalului angajat, supervizorului delegându-i-se responsabilitatea de a oferi suport celorlalți angajați și a-i ghida în realizarea obiectivelor organizaționale, profesionale și de dezvoltare personală.

În procesul de supervizare se realizează sporirea capacității supervizaților de a interveni și asista beneficiarii, păstrându-și deopotrivă profesionalismul, dar și dezvoltarea profesională. În perioadele de criză de procesul de consiliere au nevoie atât cei mai puțin experimentați, cât și cei cu o experiență în domeniul asistenței sociale, dat fiind influențele care pot determina noi probleme. Or, în acest caz intervențiile pot fi inovative și promte. Relația care se stabilește dintre supervizat și supervizor este centrată pe sprijinirea în preluarea controlului asupra propriilor reacții ale supervizatului și delimitarea sa de beneficiarul asistat. În concepția Muntean A. responsabilitatea supervizorului poate fi analizată prin prisma calității serviciilor primite de beneficiarii supervizatului (1), supervizatului (2) și a

instituției în care este angajat supervizatul (3) [2, p. 76]. Așadar rolul supervizării constă în încurajarea dezvoltării supervizatului și de a asigura bunăstarea beneficiarilor, așa cum este reflectat în Tabelul 1.

Tab.1. Rolul supervizării

<i>Persoana asupra căreia se reflectă supervizarea</i>	<i>Rol</i>
Supervizat	oferirea feedback-ului în legătură cu performanța profesională
	contribuții la formarea identității profesionale
	oferirea ghidării și de repere alternative de acțiune
	fundamentarea unei baze sigure în explorarea modalităților de intervenție
Beneficiar	beneficierea de servicii profesioniste
	intervenții focusate pe nevoi
Instituție	integrarea în colectivul de muncă a supervizatului
	diminuarea costurilor determinată de fluctuația cadrelor

Sursa: adaptat după Marineanu V. [3, p. 20].

În perioada octombrie – noiembrie 2021 a fost desfășurat studiul sociologic: ***Evaluarea gradului de satisfacție a supervizaților din domeniul asistenței sociale***, care a cuprins 514 asistenți sociali comunitari și specialiști ai structurilor teritoriale de asistență socială din raioanele și municipiile Republicii Moldova (cu excepția celor din stânga Nistrului). În cadrul studiului s-a propus aplicarea instrumentului dezvoltat de Ladany N., Hill C.E. și Nutt E.A. (1996) [1, p.562].

Rezultatele studiului au evidențiat că în mare parte profesioniștii participă la ședințe de supervizare în grup - circa 95,3%. Totodată doar 4,7% au menționat că nu participă la acest tip de ședințe de supervizare. Desfășurarea supervizării în format de grup într-o pondere atât de mare este explicată prin ușurința desfășurării și organizării prin implicarea unui număr mai mare de supervizați în cadrul unei ședințe. De asemenea, pot fi diseminate și prezentate o serie de situații sau modele de bună practică, care pot fi preluate și aplicate.

Studiul a cuprins și asistenții sociali din cadrul Direcției generale pentru protecția drepturilor copilului, care în anul 2022 marchează 25 de ani de la activitate. Instituția, denumită inițial Direcția municipală pentru ocrotirea copilului, reintegrare și sprijin familial, a fost constituită în anul 1997 prin decizia Consiliului municipal Chișinău ca proiect-pilot. Până atunci de problemele copiilor se ocupau mai multe subdiviziuni ale Consiliului municipal, însă dispersarea structurilor crea multiple obstacole în soluționarea cazurilor. Plecând de la ideea concentrării specialiștilor din diverse domenii într-o singură instituție, fapt care va eficientiza activitatea și va permite abordarea multilaterală a fiecărui caz, autoritățile locale au decis asupra creării unei noi structuri

specializate în protecția copilului. Astfel, fără careva investiții financiare și umane suplimentare, specialiștii responsabili de problemele minorilor din cadrul diferitor subdiviziuni au fost transferați în instituția nou creată. Pe parcursul acestor ani, Direcția a trecut printr-un proces continuu de dezvoltare. Dacă în momentul creării, nu era nici Legea cu privire la Asistență Socială, odată cu aprobarea Legii Asistenței Sociale (2003), în cadrul instituției s-au dezvoltat un șir de servicii sociale pentru copii, care în timp au fost preuate și de către structurile teritoriale de asistență socială din țară.

Specialiștii DGPDC în activitatea sa se conduc de cele 4 principii de bază ale Convenției privind Drepturile Copilului:

- Nondiscriminarea. (Toți copiii, fără excepție, indiferent de rasă, religie, situație financiară, de ceea ce cred sau spun, de tipul familiei din care provin, au aceleași drepturi).

- Interesul superior al copilului. (Atunci când iau decizii referitoare la copii, instituțiile, organizațiile, toți adulții implicați în lucrul cu copiii și membrii familiilor copiilor trebuie să se gândească în primul rând la ceea ce este mai bine pentru copii și să acționeze astfel).

- Supraviețuirea și dezvoltarea. (Toți copiii au dreptul la viață. Guvernul trebuie să se asigure că ei supraviețuiesc și se dezvoltă sănătos în toate aspectele vieții: fizic, emoțional, mintal, social și cultural)

În cadrul DGPDC activitatea de supervizare a fost instituită prin ordinul nr.80 din 01 septembrie 2020, fiind angajați 7 supervizori: 5 supervizori responsabili de asistenții sociali din cadrul celor 5 DPDC de sector, iar 2 supervizori angajați pentru asistenții sociali comunitari din cele 18 comunități suburbane ale mun. Chișinău. Calificările și criteriile în funcție de care au fost selectați profesioniștii sunt: cunoștințele și experiența practică, precum disponibilitatea supervizorului.

La autorul roman Cojocar Ștefan (2005) găsim principiile fundamentale de supervizare în asistență socială prin intermediul cărora putem înțelege mai bine procesul de supervizare:

- Nevoia de supervizare este prezentă la toți asistenții sociali – indiferent de vechime, experiență, nivel de pregătire asistenții sociali au nevoie de supervizare.

- Supervizarea trebuie să fie o activitate încurajată de organizație; organizația, dacă este interesată de îmbunătățirea serviciilor sale și creșterea performanțelor personalului trebuie să recunoască supervizarea profesională fie sub forma ei internă (are inclus în organigramă o astfel de poziție), fie externă (apelează la un supervizor din afara ei).

- Supervizarea se definește ca și o împărțire de responsabilități – decizia de acțiune a supervizatului este împărțită cu supervizorul, determinând eliminarea stresului.

- Supervizarea schimbă ierarhia organizațională – supervizarea răstoarnă piramida organizațională care are în vârf managerul; atenția este concentrată asupra supervisorului care devine resursa cheie pentru toate pozițiile; această răsturnare de situație presupune de asemenea și o schimbare a stilului de comunicare și mai ales a controlului. Prin aceasta, supervizarea introduce un echilibru în cadrul organizației. (Acesta este unul din motivele pentru care recomandările specialiștilor se concentrează în a opta pentru o poziție distinctă în cadrul organizației care să o ocupe supervisorul, contraindicând realizarea acestei activități de către un șef ierarhic superior).

- Negocierea este tehnica de bază în supervizare – folosind această tehnică, conflictele din interiorul organizației pot fi atenuate.

- Supervizarea este o activitate permanentă – se consideră ca pentru a obține servicii de calitate, această activitate trebuie oferită permanent și nu doar la cerere.

- Supervizarea promovează dezvoltarea competenței, critica reflexivă și responsabilitatea; supervisorul trebuie să se asigure că supervizatul își cunoaște foarte bine rolul și responsabilitățile. Supervizarea promovează critica reflexivă, orientată spre propria experiență a supervizatului; asistentul social supervizat nu este considerat un simplu executant, ci un participant activ la identificarea celor mai optime soluții în cazurile sociale administrate.

- Supervizarea presupune o relație profesională puternică și importantă bazată pe încredere. Relația profesională este orientată pe munca în echipă, luarea unor decizii în echipă și un câștig de ambele părți.

- Supervisorul sprijină supervizatul în a oferi servicii de calitate și de asemenea în a menține standarde profesionale ridicate; în procesul de supervizare, supervisorul trebuie să se asigure permanent că supervizatul acționează conform standardelor stabilite, monitorizează intervenția asistentului social și îl sprijină în toate demersurile sale, oferindu-i certitudinea unei practici corecte și eficiente raportată atât la nevoi și resurse cât și la politicile organizației.

- Supervizarea reprezintă una dintre activitățile cele mai importante pentru organizație și beneficiarii ei; asistentul social lucrând cu cazuri sociale dificile, preia încărcătura emoțională a acestora, prezentând riscuri în ceea ce privește integritatea sa personală; astfel că, pentru a menține echilibrul interior al profesionistului, supervizarea este esențială prin funcția sa terapeutică.

- Supervizarea sprijină asistentul social în atingerea obiectivelor de performanță; aceste obiective presupun stabilirea unor ținte intermediare de atins în funcție de resursele disponibile, monitorizarea constantă a gradului de atingere, evaluare, motivare și sprijin, set de activități necesare în vederea

îndeplinirii obiectivelor, termene limită; toate acestea reprezintă un mod de evaluare a personalului supervizat în cadrul procesului de obținere a performanțelor.

- Supervizarea ajută la managementul stresului; supervizorul are sarcina de a verifica încărcătura asistentului social, de a se stabili numărul optim de cazuri active pentru el astfel încât calitatea serviciilor oferite să nu fie afectată, de a stabili împreună cu asistentul social prioritățile asupra cărora trebuie să se concentreze. Aici intervine, din nou funcția terapeutică și de sprijin a supervizării.

- Supervizorul se asigură că asistentul social are toate resursele necesare pentru desfășurarea muncii în cele mai optime condiții și de asemenea se asigură că administrează eficient aceste resurse.

- Supervizarea are la bază metode de educare a adulților; potrivit funcției educative, supervizorul poate fi considerat un îndrumător sau un tutore pentru asistentul social. El este cel care identifică nevoile de formare ale asistenților sociali și face propuneri nivelului ierarhic superior vis-a-vis de programele de instruire pe care asistenții sociali ar trebui să le urmeze.

Activitatea de supervizare profesională este una continuă, care necesită a fi parte a culturii organizaționale, devenind în același timp un drept al angajatului supervizat de a solicita sprijin pentru soluționarea problemelor profesionale sau celor provocate de stresul profesional. Perioada pandemiei COVID-19 a relevat necesitatea fortificării segmentului de supervizare în cadrul DGPDC și diversificarea formelor și tehnicilor aplicate, în vederea consolidării capacităților profesionale și centrarea activității pe factorul uman, în atenție fiind atât copilul prin asigurarea interesului superior, cât și profesionistul în domeniu.

Referințe:

1. VÎȘCU, L.I., POPESCU, O.M. Supervizarea în psihoterapia integrativă strategică. Iași: Junimea, 2016. ISBN 978-973-37-1997-7.
2. MUNTEAN, A. (coord.) Supervizarea. Aspecte practice și tendințe actuale. Iași: Polirom, 2007. ISBN 978-973-46-0758-7.
3. MARINEANU, V. Practica supervizată în psihologia clinică validată științific. Cluj-Napoca: ASCR, 2017. ISBN 978-606-977-000-9.
4. Mecanismul de supervizare în asistență socială. Aprobabil prin Ordinul Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului nr.99 din 31.12.2008. 24 p.
5. MILICENCO, S. Importanța supervizării în practica asistenței sociale. In: *Studia Universitatis (Seria Științe Sociale)*. 2013, nr. 8(68), pp. 21-25. ISSN 1814-3199.
6. RÎJICOVA, S., GRIGORAS, S. *Mecanismul de supervizare profesională în asistența socială-Ghid de implementare practică* - Chișinău: [s. n.], 2017, 32 p., ISBN: 978-9975-87-260-7

CZU: 347.61/64:347.995(498)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7646471>

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI - NORME VECHI ȘI NOI, SOLUȚII DOCTRINARE ȘI JURISPRUDENȚIALE PERENE

CERCEL Sevastian

doctor în drept, profesor universitar,
Institutul de cercetări socio-umane "C.S. NICOLAESCU-PLOPȘOR"
al Academiei Române

Summary. *The Romanian Civil Code regulates the principle of the best interest of the child and provides for its application in different subjects through special rules, which ensure a certain content and preserve the flexibility of the concept. In order to reach this legislative solution, Romanian law went through several stages. First, the Civil Code of 1864 regulated parental power and gave parents, especially the father, increased authority in family relations. Secondly, the Family Code of 1954 focused parental protection on the interests of the child and provided for the equality of parents in relations with minor children. Finally, after 1990, beginning with doctrine and jurisprudence, later also on a legislative level, a significant revival can be observed in national law in the matter of the protection of children's rights. Especially after 2004, the idea of the best interest of the child became a veritable axis of the rules in this matter, and the Civil Code consolidated the respective direction from 2011.*

Keywords: *the best interest of the child; Civil Code from 1864; Family code; the protection and promotion of children's rights; The Romanian Civil Code.*

1. Preliminarii. Explozia de bucurie a celor care devin părinți este cunoscută și firească, iar momentul nașterii unui copil este esențial pentru familie. Este stabilit că pe măsură ce crește copilul se intensifică legăturile afective între părinți și el, așa încât se consolidează instinctul de a-l apăra și îngriji. Se pare că sentimentele părintești cresc împreună cu copilul, care consolidează relațiile afective dintre soți, împlinește fericirea lor și întărește răspunderea lor socială. Ideea protecției copilului este naturală, iar diferitele soluții legislative formulate în timp au căutat un echilibru între interesele care pot tulbura pacea "cuibului" și interesul copilului de a crește și a se dezvolta normal. În dreptul românesc, Codul civil din 1864, Codul familiei din 1954 sau Codul civil actual, în vigoare din 2011, reglementând relațiile dintre părinți și copii, au fixat în tabloul general al "casei părintești" repere juridice esențiale, căutând locul cel mai potrivit pentru dezvoltarea copilului, iar jurisprudența a susținut constant ideea ocrotirii acestuia.

În prezent, în Cartea a II-a, intitulată "Despre familie", a Codului civil, titlul I – "Dispoziții generale" -, există dispoziții esențiale pentru subiectul în discuție, așa cum poate să rezulte din simpla observare a notelor marginale ale unor articole: art.261 – *Îndatorirea părinților*; art.262 – *Relațiile dintre părinți și copii*; art.263 – *Principiul interesului superior al copilului*; art.264 – *Ascultarea copilului*. În plus, sintagma "*interesul superior al copilului*" este prevăzută în numeroase articole

din Codul civil, precum: art.272 alin.2 (Vârsta matrimonială); art.324 alin.1 (Atribuirea beneficiului contractului de închiriere); art.383 alin.2 (Numele de familie după căsătorie); art.396 alin.1 (Raporturile dintre părinții divorțați și copiii lor minori); art.398 alin.1 (Exercitarea autorității părintești de către un singur părinte); art.400 alin.1, 2 și 3 (Locuința copilului după divorț); art.452 lit. a (Principiile adopției); art.454 alin.1 (Procedura adopției); art.456 (Pluralitatea de adoptați – frați și surori); art.467 (Refuzul părinților de a-și da consimțământul); art.476 alin.2 (Desfacerea adopției); art.480 alin.2 (Nulitatea absolută a adopției); art.481 (Menținerea adopției); art.482 alin.1 (Efectele încetării adopției); art.483 alin.2 (Autoritatea părintească); art.486 (Neînțelegerile dintre părinți); art.495 (Înapoierea copilului de la alte persoane); art.496 alin.5 (Locuința copilului); art.506 (Învoiala părinților); art.508 (Condiții, cu privire la ”Decăderea din exercițiul drepturilor părintești”); art.512 alin.2 (Redarea exercițiului drepturilor părintești). Diferitele aspecte reglementate care trimit la interesul superior al copilului asigură și elementele care dau conținut acestui concept.

În Constituția României, principiul ocrotirii intereselor copilului se regăsește în art.48 cu denumirea marginală ”Familia”, precum și art.49 ” Protecția copiilor și a tinerilor”¹. Pe de altă parte, Legea nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (republicată în M. Of. nr.159 din 5 martie 2014) și Legea nr.273/2004 privind procedura adopției (republicată în M. Of. nr.739 din 23 septembrie 2016), conțin norme speciale privind interesul superior al copilului. Mai întâi, art.6 lit. a) din Legea nr.272/2004 prevede: „Respectarea și garantarea drepturilor copilului se realizează conform următoarelor principii: a) respectarea și **promovarea cu prioritate a interesului superior al copilului**” (s.n.). La o primă lectură a textului se remarcă voința legiuitorului de a impune primordialitatea interesului copilului pentru orice măsură care îi este aplicabilă, actele juridice încheiate sau emise în această materie, drepturile și obligațiile ce revin persoanelor care se ocupă de copil, precum și deciziile autorităților privitoare la acesta. Referitor la dreptul copilului de a întreține relații personale cu părinții, rudele și alte persoane față de care este atașat, trebuie observate dispozițiile art.17 alin.(1) și (2), art.19 și art.22 din Legea nr.272/2004. La rândul său, art.36 alin 8 dispune: „În cazul existenței unor neînțelegeri între părinți cu

¹În rândurile care urmează vom continua analiza privind interesul superior al copilului, care a fost prezentată în timp la diferite dezbateri și publicată în studii precum: S. Cercel, D. Ghiță, *Încredințarea copiilor minori unuia dintre părinți în urma divorțului. Interesul superior al copilului, Opinia copilului potrivit art.42 C. fam și art.24 din Legea nr.272/ 2004*, în revista Curierul Judiciar nr.6/ 2006, p. 8-19; O. Ghiță, S. Cercel, *Interesul superior al copilului*, în Revista Română de Drept Privat nr.3/ 2018, p. 130-147, astfel încât anumite aspecte vor fi preluate și vor continua demersurile anterioare. Pentru comentariul normelor constituționale, a se vedea I. Muraru, E.S. Tănăsescu (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 492-501.

privire la exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești, instanța judecătorească, după ascultarea ambilor părinți, **hotărăște potrivit interesului superior al copilului**” (s.n.). În fine, art.38 prevede expres: ”Copilul nu poate fi separat de părinții săi sau de unul dintre ei, împotriva voinței acestora, cu excepția cazurilor expres și limitativ prevăzute de lege, sub rezerva revizuirii judiciare și numai dacă acest lucru este **impus de interesul superior al copilului**” (s.n.). În al doilea rând, Legea nr.273/2004 privind procedura adopției prevede chiar în primul articol: „Următoarele principii trebuie respectate în mod obligatoriu în cursul procedurii adopției: a) **principiul interesului superior al copilului**”. Această idee fundamentală este prevăzută și în art.452 C. civ., care enumeră principiile ce guvernează procedura adopției. Se admite că acesta este atât un principiu, cât și un caracter al adopției, iar anterior Codului civil actual era considerat chiar o condiție de fond la adopție.

Diferite reglementările internaționale conțin norme privind protecția copilului și prioritatea interesului acestuia. Spre exemplu, dispozițiile art.3 alin.(1) din Convenția cu privire la drepturile copilului² consacră principiul conform căruia „în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, **interesele copilului vor prevala**”, iar art.8 a consacrat „dreptul copilului de a și păstra identitatea, inclusiv cetățenia, numele său și relațiile familiale, astfel cum sunt recunoscute de lege, fără amestec ilegal”. De subliniat că în dreptul român, art.9 alin.(1) din Legea nr.272/2004 prevede: „Copilul are dreptul la stabilirea și păstrarea identității sale”, iar în sistemul mijloacelor de identificare se apreciază constant că atributele de identificare constituie „dreptul comun” în materia identificării omului³. Prin prisma reglementărilor menționate, autoritatea

²Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990, iar România a ratificat-o la 28 septembrie 1990 prin Legea nr.18/1990. Pentru textul Convenției, a se vedea *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, vol. I, *Instrumente universale*, IRDO, București, 1997, pp. 232-256; Convenția de la Haga asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la 25 octombrie 1980, la care România a aderat prin Legea nr.100/1992 (M. Of. nr.243 din 30 septembrie 1992).

³C. Stătescu, *Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 98; Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a 7-a, revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2001, p. 379; T. Ionașcu, *Drept civil. Curs unic pentru facultățile de științe juridice. Partea a II-a. Persoanele*, Litografia și Tipografia Învățământului, București, 1957, p. 57; G.C. Tabacovici, *Prime elemente de Drept civil*, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, București, 1910, pp. 147-192, care analizează „actele stării civile și domiciliul”, iar numele este menționat numai în analiza privind actele de stare civilă. Pentru poziția dreptului civil de „drept comun” și consecințele sale, în doctrina anterioară intrării în vigoare a noului Cod civil, a se vedea: A. Pop, Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*, TUB, 1980, pp. 38-42; G. Boroi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All. Beck, București, 2002, pp. 6-7; I. Dogaru, S. Cercel, *Drept civil. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, pp. 15-16. A se vedea M. Nicolae, *Noul Cod civil între dreptul comun și dreptul privat comun*, în „*In honorem Corneliu Bîrsan*”, Ed.

părintească a fost considerată „garda de corp” a drepturilor copilului a căror respectare constituie realizarea interesului superior al acestuia⁴.

La nivel european regăsim norme privind drepturile copilului în diferite acte, precum: Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 12 decembrie 2007; Convenția europeană a drepturilor omului din 4 noiembrie 1950, ratificată de România prin Legea nr.30/1994 (M. Of. nr.135 din 31 mai 1994); Convenția europeană din 15 octombrie 1975 asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei, ratificată de România prin Legea nr.101/1992 (M. Of. nr.243 din 30 septembrie 1992); Convenția europeană în materia adopției de copii, ratificată de România prin Legea nr.138/2011 (M. Of. nr.515 din 21 iulie 2011); Convenția asupra relațiilor personale care privesc copiii, ratificată de România prin Legea nr.87/2007 (M. Of. nr.257 din 17 aprilie 2007).

Se impune să observăm că pentru a ajunge la această soluție legislativă dreptul românesc a trecut prin mai multe etape. Mai întâi, Codul civil de la 1864 reglementa puterea părintească și acorda părinților, în special tatălui, o autoritate sporită în relațiile de familie. În al doilea rând, Codul familiei din 1954 a centrat ocrotirea părintească pe interesele copilului și a prevăzut egalitatea părinților în relațiile cu copiii minori. După anul 1990, pentru început în doctrină și în jurisprudență, ulterior și pe plan legislativ, un reviriment însemnat în materia protecției drepturilor copilului se observă în dreptul național. După anul 2004 ideea interesului superior al copilului devine o veritabilă axă a normelor în această materie, iar Noul Cod civil consolidează această soluție juridică.

2. Drepturi și îndatoriri părintești în Codul civil Alexandru Ioan Cuza. În Cartea I – “Despre persoane”, regăsim dispoziții privind relațiile dintre părinți și copii. Spre exemplu, titlul IV – Despre absenți, cap. IV – Despre privegherea copiilor minori ai tatălui care a dispărut (art.124- 126), prevede: “Dacă tatăl dispărut a lăsat *copii minori*, făcuți cu soția sa înaintea plecării sale, *mama va avea privegherea asupra lor*, și va exercita toate drepturile bărbatului, *în privința educației și a administrației averii lor*” (art.124 – s.n.)⁵.

Hamangiu, București, 2013, pp. 29-112. Pentru autonomia și rolul dreptului civil, a se vedea M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală*, vol. I, *Teoria dreptului civil*, Ed. Solomon, București, 2017, pp. 32-172, care distinge între autonomia materială și legislativă a dreptului civil, autonomia științifică – epistemologică și didactică – a dreptului civil (pentru *materia persoanelor*, a se vedea, în lucrarea menționată, în special, p. 90, p. 100, p. 369, p. 371, p. 377).

⁴E. Florian, *Dreptul familiei în reglementarea NCC*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 283.

⁵Codul civil 1864 s-a aplicat inițial pe teritoriul Principatelor Unite Moldova și Țara Românească, iar, ulterior, după anul 1881, în Regatul României, devenit, după anul 1918, Vechiul Regat. După acest moment, se impune să amintim că problema unificării legislative a României Mari nu a primit soluții rapide nici în materia în discuție. Vom admite că, în principiu, problema extinderii Codului civil în regiunile istorice alipite, mai repede sau mai târziu, excede interesul studiului de față, precum și soluțiile din legea maghiară, austriacă sau rusească aplicabile o anumită perioadă, după

a) **Obligația alimentară.** O atenție aparte trebuie acordată dispozițiilor privind obligația alimentară între părinți și copii, cuprinse în titlul V – Despre căsătorie, cap. V – Despre obligațiunile ce izvorăsc din căsătorie (art.185- 193, în special art.185-186). Se impune să amintim că în vechiul drept românesc regăsim norme care reglementează raporturile dintre părinți și copii, în general, dar și obligația de întreținere dintre aceștia, în special. În acest sens, în Pravila lui Matei Basarab, în glava 293 dispunea: "Feciorii se nevoesc să hrănească pre părinții lor de vor fi săraci..., așisderea și părinții se nevoes a hrăni pre feciorii lor...". La rândul său, Codul Calimach conținea mai multe dispoziții relevante în această materie⁶. Spre exemplu, art.182 Cod Calimach dispunea: "Părinții de obște sunt îndatorați a da fiilor lor cuviincioasă creștere, adecă: îngrijindu-se pentru viața și sănătatea lor, să le dea trebuincioasa hrană, depinzându-le puterile trupești și iscusințele sufletești spre bine, și întemeiind fericirea lor cea viitoare prin învețături, mai întâi a dogmelor credinței, și apoi a celorlalte folositoare științe"⁷. Datoria de a veghea la întreținerea copiilor până când aceștia se puteau întreține singuri aparținea "mai cu seamă" tatălui, iar mama era în special obligată "să ia

anul 1918, în Transilvania, Bucovina sau Basarabia. Practic, elemente de geografie juridică tranzitorie nu vor fi analizate aici, fără a afirma că sunt lipsite de importanță. Pentru aspecte privind unificarea legislativă în perioada interbelică, George P. Docan (magistrat – mențiune pe copertă – s.n.), *Studii de drept civil comparat. Legislația ungară și austriacă din Transilvania în comparație cu legislația română* (Premiată de Academia Română cu premiul Asachi – mențiune în continuarea titlului), Ed. Curierul Judiciar, București, 1926; Emil Pușcariu (magistrat, Ardeal – mențiune pe copertă), *Principiile unificării legislative. Concepția și metoda ei de realizare. Contribuția dreptului ardelean la unificarea dreptului pozitiv românesc*, Ed. Cartea Românească, Cluj, 1934 (cu prefață de Al. N. Gane, primul președinte al Consiliului legislativ – mențiune pe copertă); Sevastian Cercel, *Considerații privind unificarea legislativă în România în perioada interbelică. De la entuziasm la stagnare, de la argumente științifice la soluții normative*, în Paul Pop, Radu Rizoiu (coord.), volumul conferinței naționale "Dreptul românesc la 100 de ani de la Marea Unire", Ed. Hamangiu, București, 2020, pp. 190-213; Sevastian Cercel, *Considerații privind unificarea legislativă a României în perioada 1918-1928*, în Revista de științe juridice nr.2/ 2018 (33), pp. 78 – 89. Pentru textul articolelor din Codul civil, Salvator A. Brădeanu, George N. Luțescu, *Codul civil român coordonat cu textele modificatoare, derogatorii ori complectatoare și însoțit de principalele legi uzuale, precum și de dispozițiile rămase în vigoare în Transilvania și Bucovina*, București, 1947, care în nota 1, p. 16, apreciază că dispozițiile art.124-126 au rămas în vigoare (în anul 1947 – s. n.), cu trimitere la art.8 din Legea nr.173 din 4 martie 1941.

⁶În doctrina noastră era remarcată superioritatea Codului Calimach față de Codul civil în această materie, D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil românesc în comparațiune cu legiurile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, Editura tipografiei ziarului Curierul judiciar, București, 1906, tom. I, p. 696, cu referire la art.225 C. Calimach; idem, *Principiile dreptului civil*, Atelierele grafice Socec &Co, București, 1926, p. 239, nr.316. Pentru obligația legală de întreținere între părinți și copii, Sevastian Cercel, *Fundamentele civile ale obligației legale de întreținere*, Ed. Universitaria, Craiova, 2018, p. 145-173.

⁷Corespunzător art.139 C. civ. austriac, care prevedea : "Părinții au în general obligația să crească copiii lor legitimi, adică să îngrijească de existența și sănătatea lor, să le procure o întreținere convenabilă, să dezvolte puterile lor fizice și facultățile lor intelectuale, și să pună temelia prosperității lor viitoare instruindu-i asupra religiei și asupra cunoștințelor utile".

asupra sa îngrijirea corpului și sănătății lor” (art.183 C. Calimach, corespunzător art.141 C.civ. austriac). De asemenea, art.198 Cod Calimach (art.150 C. civ. austriac) prevedea: "Din veniturile averii fiilor se cuvine, în cât vor ajunge, a se face cheltuielile pentru creșterea lor, iar prisosind ceva, să se dea cu dobândă, făcându-se pe tot anul lămurită sumă".

Pe de altă parte, cheltuielile educației erau în sarcina tatălui, în principal (art.art.184 C. Calimach; art.142 C. civ. austriac). Dacă tatăl era lipsit de mijloace sau decedase, această obligație revenea mamei, iar dacă și ea era în imposibilitate de a o executa, obligația de creștere și educare, deci inclusiv obligația de întreținere, revenea, pe rând, bunicilor paterni sau celor materni (art.185-186 C. Calimach; art.143 C.civ. austriac). Cheltuielile făcute pentru îndeplinirea acestor obligații, nu dau nici un drept părinților asupra averii câștigate ulterior de copii, însă dacă "părinții vor cădea în sărăcie", copii sunt obligați să-i întrețină cum se cuvine (art.205-206 C. Calimach, art.154 C.civ. austriac). Dacă părinții nu se îngrijau de hrana și buna creștere a copiilor lor pierdeau puterea părintească (art 233 C. Calimach, art.177 C.civ. austriac) și puteau fi desmoșteniți de copii (art.979 C. Calimach, art.769 C. civ. austriac). Remarcabil este faptul că regăsim dispoziții care reglementează în mod special raporturile dintre părinți și copiii naturali în sensul că au dreptul să ceară, atât de la mamă, cât și de la tată, "*o alimentare, creștere și îngrijire, potrivit cu starea lor*". Drepturile părinților asupra copilului legitim "*se întind cât cere scopul creșterii*" (art.223- 227 C. Calimach, art.166- 171 C. civ. austriac)⁸. Această îndatorire trece, ca și celelalte îndatoriri părintești, la moștenitorii părinților. În situația în care creșterea copilului nu va fi sigură, prin încredințarea lui mamei, "care ar fi nevrednică de a-l crește ori neputincioasă, ori cu totul desfrânată, sau din alte motive nu-l poate crește", tatăl natural are obligația a-l crește el însuși ori a-l duce în alt loc sigur și cuviincios (art.225 C. Calimach, art.169 C. civ. austriac)⁹.

La rândul său, Legiuirea Caragea, în partea a III-a, capitolul XVI, art.7 dispunea: "Quându se va despărții căsătoria, atunci din copii lor partea femească să rămâe totdeauna la mamă, iar partea bărbătească, de sunt mici și au încă

⁸ În dreptul roman, copiilor naturali li se asigura dreptul la alimente - "*Erqo et matrem cogemus, praesertim vulgo quaesitos, liberos, alere: nec non ipsos eam. Item divus Pius significat, quasi avus quoque maternus alere compellatur*" (Mama naturală este obligată a da alimente copiilor ei naturali și aceștia sunt obligați a da alimente mamei lor. Împăratul Antoniu pare a decide că și bunicul după mamă trebuie să dea alimente nepotului său) - L. 5, 4 și 5 Dig., *De agnoscendis et alendis liberis*, 25. 3; un rescript al aceluiași împărat îl obligă și pe tatăl natural să dea alimente fiicei sale, când paternitatea era dovedită în justiție, D. Alexandresco, *Principiile dreptului civil*, op. cit., vol. I, p. 243, nr.325 - "*Item rescripts, ut filiam suam pater exhibeat, si constiterit apud iudicium, juste eam procreatam*".

⁹ Potrivit art.247 C. Calimach (art.183 C.civ. austriac) între înfietori și înfiați, precum și între urmașii acestora, există aceleași drepturi ca și între "cei din naștere legiuți părinți și fii".

trebuință de creșterea mumei, să rămâe iarăși la muma, iar de sunt mari, să-i ia tatăl. După despărțirea căsătoriei să fie dator tatăl să poarte de grijă pentru hrana copiilor; iar de va fi el fără stare, și muma lor în bună stare, să fie muma datoare". De asemenea, art.11, partea a IV-a, capitolul 5 dispune: "Orice înclinare și datorie au fiii cei firești către părinții lor, tot acea înclinare și datorie au și fiii cei de suflet către sufleteștii lor părinți, și aceștia către aceia"¹⁰.

În Codul civil de la 1864, mai întâi, art.185 prevedea: "Căsătoriții contractează împreună, prin simplul fapt al căsătoriei, îndatorirea de a alimenta, a întreține și a-și educa copiii". De asemenea, art.187 impunea: "Copiii sunt datori a da alimente tatălui și mamei lor, și celorlalți ascendenți care se vor afla în lipsă".

b) Puterea părintească. În titlul IX – Despre puterea părintească, art.325-341 Cod civil 1864, regăsim, de asemenea, dispoziții edificatoare: "La orice vârstă copilul este dator să onoreze și să respecte pe tatăl și pe mama sa (art.325; art.371 C. civ. francez); "Copilul rămâne sub a lor autoritate până la majoritate sau emancipare (art.326 ; art.372 C. civ. fr.); "În timpul căsătoriei tatăl singur exercită această autoritate" (art.327 ; art.373 C. civ. fr.)¹¹. Se aprecia că puterea părintească include drepturile acordate de lege părinților asupra persoanei și bunurilor copilului, atât timp cât acesta era minor și neemancipat, iar aceasta era o consecință a organizării familiei și a faptului că părintele își ocrotește copiii¹². Puterea părintească acorda părinților două categorii de drepturi asupra persoanei copilului minor: a) "dreptul de creștere, de educație și de priveghere" (art.325 -328 C. civ. 1864); b) "dreptul de corecțiune" (art.329-336 C. civ. 1864)¹³. Mai sunt și alte

¹⁰C.N. Brăiloiu, *Legiuirea Caragea*, Tipografia Națională a lui Stephan Rassidescu, 1865, p. 386.

¹¹Legea privind regimul general al cultelor din 22 aprilie 1922 prevedea - art.47 - principiul potrivit căruia "copiii ai căror părinți aparțin aceleiași religii, urmează religia părinților", iar "dacă unul dintre părinți trece la alt cult, copiii de sexul lui, sub etatea de 18 ani, urmează cultul părinților".

¹²D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil românesc în comparațiune cu legiurile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1907, tom. II, ediția a II-a revăzută, p.451-538; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, ediție îngrijită de Dumitru Rădescu, vol I, Ed. All Beck, București, 2002, p. 364-381, nr.1006-1071; Matei B. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, Ed. All Educational, București, 1998, p. 190-195; George Tabacovici, *Prime elemente de drept civil*, vol. I, Institutul de arte grafice C. Sfetea, București, 1910, p. 470-488, nr.906-938, care apreciază că "nu este nimic mai natural decât ca părintele să aibă a-și proteja copilul său minor"; Tudor Radu Popescu, *Drept civil român*, vol I, *Persoane. Familia*, București, 1945, p. 384- 395, care în nota 648 de la p. 384 menționa că în legislația sovietică această putere a fost înlocuită cu "drepturile tatălui și ale mamei", care trebuie exercitate exclusiv în interesul copiilor, iar puterea a fost înlocuită cu drepturi părintești, cu trimitere la art.18 și urm. din codul familiei R. S. S. U.; pentru doctrină și jurisprudență în această materie, a se vedea și C. Hamangiu, *Codul civil adnotat*, vol. I, Ed. All Beck, București, 1999, p. 424-439.

¹³În dreptul roman, familia se întemeia pe ideea de putere, aici regăsim puterea părintească - *patria potestas*, iar *pater familias* era un veritabil proprietar al tuturor membrilor familiei sale. Legea celor XII Table îi acorda tatălui dreptul să vândă de trei ori copilul, indiferent de vârsta acestuia, sau chiar să-l omoare – *si pater filium ter venunduit, filius a patre liber esto* -, dar în timp autoritatea sa

norme care acordă părinților anumite drepturi cu privire la copilul minor, întemeiate pe ideea de protecție și de lipsă de maturitate intelectuală a minorului, precum: dreptul de a consimți la căsătoria copilului (art.131 și urm.); dreptul de a consimți la adopția copilului (art.311); dreptul de a administra patrimoniul copilului (art.343); dreptul de a-l emancipa (art.422) sau dreptul de a consimți la convențiile matrimoniale încheiate de copil (art.1231).

c) Dreptul de supraveghere. Cu privire la dreptul de supraveghere se admitea că existența unui drept de control al tatălui impune obligația copilului minor de a domicilia la părinți. De aceea art.328 dispunea: „copilul nu poate părăsi casa părintească, fără voia tatălui”, iar art.93 stabilea că minorul neemancipat are domiciliul la părinți sau la tutore. În acest sens, tatăl avea posibilitatea să solicite oricărei persoane la care se afla copilul minor să permită întoarcerea acestuia în casa părintească sau avea o acțiune direct împotriva copilului fugar. Pe de altă parte, supravegherea persoanei copilului este în strânsă legătură cu educația acestuia, așa încât părinții sunt liberi să-i dea instruirea dorită. Tatăl poate îndepărta la nevoie persoanele care vin în contact cu copilul, dacă apreciază că acestea au un rol negativ în educația sa. În plus, s-a apreciat că inviolabilitatea corespondenței nu se aplică în privința minorului, așa încât tatăl are dreptul să intercepteze și să cenzureze scrisorile copilului. În fine, supravegherea constituie și o datorie a părinților față de copil, așa încât părinții denaturați, care se poartă inuman, pot să fie pedepsiți. Normele penale pedepsesc părinții care au împins copiii la prostituție sau care abandonează un copil (art.267 și 268 C. pen.; art.277, 278 și 279 C. pen.), iar legea impune și sancțiunea decăderii din prerogativele puterii părintești¹⁴.

scade. Împăratul Constantin a păstă facultatea tatălui de a-și vinde copiii, dar numai pe acei de curând născuți – *sanguinolentos* – și în caz de mizerie extremă – *propter nimiam paupertatem egestatemque*. Copilul avea posibilitatea să plătească prețul sau să ofere cumpărătorului un sclav la schimb, iar dreptul de viață și de moarte asupra copilului a fost desființat – *nam patria potestas in pietate debet, non atrocitate consistere*. În vechiul drept francez, puterea părintească nu mai avea ca scop să asigure autoritatea șefului de familie, iar treptat apare ideea de protecție a copiilor. Exercițiul puterii părintești încetează de acum odată cu incapacitatea copilului. Pentru stingerea puterii părintești în dreptul roman, Vladimir Hanga, Mircea Dan Bocșan, *Curs de drept privat roman*, ediția a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 148-149.

¹⁴Răspunderea părinților pentru faptele prejudiciabile săvârșite de copiii lor minori, potrivit art.1000 alin. 2 C. civ. 1864, era privită ca o legitimare a dreptului de supraveghere al părinților, a se vedea, Hotărârea Înaltei Curți de Casație, Secția a 2-a, din 23 noiembrie 1915, în *Jurisprudența Română* 1916, nr.141. Pentru textul normelor penale, a se vedea, *Codul penal al lui Alexandru Ioan Cuza*, Universitatea Națională Iurii Fedkovicici din Cernăuți, Universitatea ”Alexandru Ioan Cuza din Iași, Cernăuți, Bukrek, 2017, studiu introductiv de Tudorel Toader, Sergiy Nezhurbida - a se vedea, Cartea II – Despre crime și delictе în specie și despre pedepsele lor, titlul IV – Crime și delictе în contra particularilor, secțiunea V – *Atentate în contra bunurilor moravuri* (art.262- 271), secțiunea VII – Crime și delictе privitoare la oprirea sau destrucerea dovedirii statului civile al unui copil, sau la compromiterea existenței sale, răpire de minori, infracțiune contra legilor asupra înmormântărilor, I – *Crime și delictе în contra unui copil* (art.275-279), II. *Răpire de minor* (art.280 – 283).

d) Dreptul de corecție. Cu privire la dreptul de corecție se aprecia că este o consecință a obligației de educație și a dreptului de supraveghere al părinților. Se considera că, formal, prin corecție nu trebuie să înțelegem o pedeapsă corporală, de vreme ce legea nu a prevăzut expres o asemenea sancțiune. În practică, însă, proverbe românești precum ”bătaia este ruptă din rai” sau ”mai bine plânge copilul când este mic, decât părintele când copilul este mare”, exprimă o realitate socială care acceptă constant pedepsele corporale aplicabile copiilor. În înțelesul Codului civil de la 1864, corecția se dorește o măsură disciplinară, pe care părinți o pot solicita numai atunci când ar avea ”motive de nemulțumire foarte grave asupra purtării copilului” (art.329). Această măsură constă în arestarea copilului și internarea lui o anumită perioadă de timp. Legea prevede o anumită procedură, care distinge între copilul sub 16 ani și cel care a împlinit această vârstă, pe de o parte, iar, pe de altă parte, acordă un anumit rol judecătorului (chiar dacă este un rol foarte redus, chiar decorativ). Pe bună dreptate acest drept al părinților a fost criticat ca fiind o rămășiță a instituțiilor medievale și s-a apreciat că în practică încarcerarea copilului riscă să fie arbitrară și nedreaptă.

e) Alte aspecte. Se cuvine să amintim că norme care privesc anumite aspecte ce pot să fie relevante pentru subiectul analizat se regăseau, de asemenea, în titlul X – *Despre minoritate, despre tutelă și despre emancipațiune* (art.342-433), precum și în titlul XI – *Despre majoritate, despre interdicțiune și despre consiliul judiciar* (ar. 434-460)¹⁵.

Pe un alt plan, în jurisprudență s-a admis constant că în acțiunile în care figurează minori, concluziile ministerului public sunt necesare și trebuie să rezulte din hotărârea judecătorească. S-a apreciat că din normele legale aplicabile (art.81 și art.123 C. p. civ.) rezultă că ”Ministerul Public este ținut a lua concluziuni, ca parte alăturată, înaintea deosebitelor instanțe, ori de câte ori sunt interesați în cauză nevârstnici”. În aceste condiții, dacă nu se menționează ”fie în cuprinsul hotărârii, fie în dispozitivul ei, că Ministerul Public a pus concluziunile sale, constituie violare” a dispozițiilor legale aplicabile și ”este de natură a atrage casarea hotărârii, întrucât instanța nu a fost legalmente constituită”¹⁶.

3. Copilul în Codul familiei din 1954. a) Constituția din 1948. În contextul istoric cunoscut, Constituția din 1948 deschidea seria constituțiilor comuniste din

¹⁵Pentru consimțământul persoanelor sub autoritatea cărora se află copilul la căsătoria acestuia, D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, tom. I, p. 565-578.

¹⁶Cas. I, decizia nr.1930 din 5 noiembrie 1924, în *Jurisprudența Română a Înaltei Curți de Casație și Justiție*, anul XII, nr.13 din 1 iulie 1925, p. 310, care a admis recursul făcut de I. Calafeteanu ș.a. contra sentinței Trib. Bacău, secția II, nr.260/ 923, în cauza cu D. Calafeteanu: ”Întrucât, dar, este constatată în speță, că printre recurenți a figurat ca reclamant și minori reprezentați prin tutoarea lor legală, și întrucât nici din cuprinsul sentinței atacate cu recurs, și nici din minuta ei, nu se constată că în cauză ar fi pus concluziuni Ministerul public, recursul bazat pe acest motiv este întemeiat”.

România. Chiar dacă primul guvern comunist s-a format în 1945, pentru că șeful statului era încă rege, comuniștii nu au reușit să instituie imediat un regim totalitar. La 30 decembrie 1947, regele Mihai I a fost silit să abdice, iar România era proclamată republică populară¹⁷. Noile condiții politice, mai ales schimbarea formei de guvernare și ”proiectele” actorilor politici, au determinat și adoptarea altei constituții, publicată în Monitorul Oficial nr.87 bis din 13 aprilie 1948.

Normele constituționale prevedeau în titlul III – Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, printre altele: *egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii* (art.16); *egalitatea femeii cu bărbatul ”în toate domeniile vieții de Stat, economic, social, cultural și de drept privat”* (art.21 – s.n.). La rândul său, art.26 din această constituție instituie principiul ”*protecție deosebită*” pentru mamă și copil, precum și asimilarea copilului din afara căsătoriei cu cel din căsătorie: ”*mama, precum și copiii până la vârsta de 18 ani, se bucură de protecție deosebită, stabilită prin lege*” (alin.2 – s.n.); ”*părinții au aceleași îndatoriri față de copiii născuți în afara căsătoriei, ca și pentru cei născuți în căsătorie*” (alin.3 – s.n.).

În doctrină au apărut treptat studii privind impactul noilor norme constituționale în materia raporturilor de familie. Pornind de la principiul constituțional al egalității sexelor se susținea deplina egalitate a părinților de a exercita drepturile părintești asupra persoanei și bunurilor copiilor lor minori. Se aprecia că egalitatea în drepturi impune și egalitatea în sarcini, așa încât amândoi părinții, de comun acord, exercită orice măsură sau atribut din cuprinsul drepturilor și îndatoririlor părintești. Astfel se exercită drepturile și îndatoririle părintești asupra persoanei copilului minor, ”adică ținerea, paza și educațiunea copilului – pe care codul civil burghez o denumește specific corecțiune – precum și întreținerea și îngrijirea copilului”¹⁸.

b) Principiul ocrotirii interesului copilului minor. În acest context, prin Legea nr.4 din 4 ianuarie 1953, publicată în Buletinul Oficial nr.1 din 4 ianuarie 1954, este adoptat Codul familiei din 1954, modificat și completat prin Legea nr.4 din 4 aprilie 1956 și republicat în Buletinul Oficial nr.13 din 18 aprilie 1956¹⁹. În cadrul

¹⁷Pentru evoluția internă a României în perioada 1944-1947, Dinu C. Giurescu, în *Istoria Românilor*, vol. IX. *România în anii 1940-1947*, Ed. Enciclopedică, București, 2008, p. 509-671, care subliniază că Adunarea Deputaților, întrunită în după-amiaza zilei de 30 decembrie 1947, ia act și votează în unanimitate - în numai 45 de minute, între orele 19, 10 și 19, 55, conform procesului verbal al ședinței -, următoarele: Expunerea premierului Dr. Petru Groza; Proclamația către țară; Legea pentru constituirea statului român în Republica Populară Română; aprobarea Prezidiului R.P.R.

¹⁸Traian Ionașcu, *Modificările aduse Codului civil de principiul constituțional al egalității sexelor*, în revista *Justiția Nouă*, nr.2, anul VI, 1950, p. 208-219, revistă care în perioada respectivă apare cu mențiunea: Organ al societății de Științe Juridice ”Justiția Nouă”.

¹⁹Codul familiei a cunoscut în timp mai multe modificări, atât înainte de 1990, cât și după acest an: Decretul nr.779/1966 (B. Of. nr.64 din 8 octombrie 1966), Legea nr.3/1970 (B. Of. nr.70 din 25 iunie 1970) abrogată de O.U. G nr.26 din 9 iunie 1997 și Decretul nr.174/1974 (B. Of. nr.108 din 1 august 1974) abrogat de Legea nr.59/1993 pentru modificarea Codului de procedura civilă, a

acestui act normativ, Titlul III, capitolul I – Ocrotirea minorului (art.97-141), cuprinde Secțiunea I – ”Drepturile și îndatoririle părinților față de copii și minori” (art.97 -112) și secțiunea a II-a -”Tutela minorului” (art.113-141), cu norme relevante pentru tema de față. Prin Decretul nr.779 din 1966, publicat în Buletinul Oficial nr.64 din 8 octombrie 1966, art.1 al Codului familiei se modifica și prevedea expres în alin.3: *”Drepturile părințești se exercită în interesul copiilor”* (s.n.).

În perioada de aplicare a Codului familiei, doctrina a subliniat constant, pornind de la principiul constituțional al ocrotirii copilului, că ocrotirea copilului minor, fie că se realizează de către părinți, fie că se înfăptuiește de către tutore, este astfel organizată încât apărarea intereselor și drepturilor copilului minor să fie pe deplin asigurată. Cu anumite excese inerente perioadei respective, care încercau să demonstreze, pe diferite planuri, superioritatea ”familiei socialiste” față de ”familia burgheză”, doctrina a analizat riguros și a clarificat numeroase situații în care se punea problema ocrotirii legale a drepturilor și intereselor copilului minor²⁰. Cu privire la exercitarea drepturilor părințești, s-a observat că întregul capitol referitor la ocrotirea minorului – din titlul III al codului familiei – este elaborat pe principiul ocrotiri copilului minor. Principiul potrivit căruia părinții exercită drepturile părințești numai în interesul copiilor minori era prevăzut de art.97, primul din acest capitol, iar dispozițiile următoare aplicau acest principiu în diferite materii. În plus, at. 114 impunea că *”tutela se exercită numai în interesul minorului”*. În esență, *în toate relațiile dintre copii și părinții lor sau tutore este aplicabil principiul potrivit căruia drepturile și îndatoririle părințești sau cele ale tutorelui au ca finalitate ocrotirea intereselor copilului minor*.

Codului familiei, a Legii contenciosului administrativ nr.29/1990 și a Legii nr.94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi, publicată M. Of. nr.177 din 26 iulie 1993; Legea nr.11 din 31 iulie 1990; Legea nr.48 din 16 iulie 1991; O.U.G. nr.25/1997 cu privire la regimul juridic al adopției, publicată în M. Of. nr.120 din 12 iunie 1997, aprobată cu modificări prin Legea nr.87/1998, publicată în M. Of. nr.168 din 29 aprilie 1998, abrogată de Legea nr.273 din 21 iunie 2004; Legea nr.23/1999 pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul familiei și din Legea nr.119/1996 cu privire la actele de stare civilă, publicată în M. Of. nr.35 din 28 ianuarie 1999; Legea nr.272 din 21 iunie 2004; Legea nr.288 din 29 octombrie 2007; Legea nr.202 din 25 octombrie 2010.

²⁰Traian Ionașcu ș.a., *Persoana fizică în dreptul R.P.R.*, Ed. Academiei R.P.R., București, 1963; T. R. Popescu, D. Brudariu, *Familia și religia*, Ed. Științifică, București, 1964; Tudor Radu Popescu, *Dreptul familiei*, tratat, vol. I, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1965, în special p. 49-57; C. Stătescu, *Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1970, în special p. 268-318; Gh. Beleiu, *Drept civil. Persoanele*, București, 1982, p. 139-167; Ioan Comănescu, Ioan Mișuț, Raul Petrescu, *Ocrotirea familiei în dreptul socialist român*, Ed. Politică, București, 1989, în special p. 194-228; Ion Constantin Mălănoiu, *Minoritatea în reglementarea noului Cod penal*, în Revista română de drept nr.10, anul XXIV, 1968, p. 3- 15; Ion P. Filipescu, *Noțiunea de interes al minorului și importanța determinării lui*, în Revista română de drept nr.2, anul XLIV, 1988, p. 23-27.

Pe de altă parte, s-a consolidat principiul potrivit căruia la soluționarea oricăror probleme privind pe minor se ține seama, în primul rând, de interesele copilului minor, iar această idee constituie o veritabilă axă care orientează întreaga legislație, cu exemple multiple din cadrul relațiilor de familie: a) temeinicia motivelor de divorț era apreciată ținându-se seama de interesele copiilor minori (art.30 alin.2 C. fam.); b) încredințarea copiilor în caz de divorț sau de anulare, ori declararea nulității căsătoriei, se decide ținându-se seama de interesele acestora (art.42 alin.2 și art.24 alin.2 C. fam.), iar modificarea acestor măsuri se face ținându-se seama de interesele copiilor minori (art.44 C. fam.); c) încredințarea copilului dinafara căsătoriei, a cărei filiație a fost stabilită față de ambii părinți, se decide în același mod (art 65 C. fam.); d) întreaga instituție a înfierii, de la încheiere până la desfacere, are în vedere interesul copilului înfiat (art.66, 72, 80, 81 C. fam.).

S-a subliniat că principiul ocrotirii interesului copilului minor a impus necesitatea consimțământului minorului sau ascultarea acestuia în unele situații. Mai întâi, consimțământul minorului care a împlinit 10 ani era necesar la încheierea înfierii (art.70 C. fam.) și la desfacerea acesteia în anumite condiții (art.80 alin.2 C. fam.). Pe de altă parte, minorul care a împlinit 10 ani trebuie să fie ascultat ori de câte ori se pune problema încredințării lui, în situații precum: în caz de divorț ori la desființarea căsătoriei, în situația copilului din afara căsătoriei, în cazul decăderii înfiatorului din drepturile părintești, în cazul în care părintele solicită înapoierea copilului de la o persoană care l-ar reține fără drept sau când se pune problema încredințării copilului unei instituții de ocrotire sau unei alte persoane.

c) Contribuția jurisprudenței. În perioada de aplicare a dispozițiilor Codului familiei, jurisprudența a soluționat numeroase cauze în care a impus o analiză riguroasă a aplicării principiului interesului copilului. În culegerile de decizii ale Tribunalului Suprem din acea vreme regăsim o rubrică, care în timp a devenit permanentă, dedicată ocrotirii minorului, în care invocarea interesului acestuia este consecventă și edificatoare²¹. În diferite situații concrete privind obligația

²¹A se vedea, *exempli gratia*, Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1967, Ed. Științifică, București, 1968, p. 178- 185; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1968, Ed. Științifică, București, 1969, p. 116-117; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1969, Ed. Științifică, București, 1970, p. 184-185; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1970, Ed. Științifică, București, 1971, p. 193-206; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1971, Ed. Științifică, București, 1973, p. 157-160; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1972, Ed. Științifică, București, 1973, p. 230-232; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1973, Ed. Științifică, București, 1974, p. 267-274; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1974, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 193-200; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1975, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 164- 168; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1976, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 177- 186; Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1977, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 123- 130.

legală de întreținere a minorului, *exempli gratia*, instanța supremă și, în general, instanțele de judecată, au avut ocazia să verifice interesul minorului. În acest context, conceptul în discuție a fost consolidat, iar contribuția jurisprudenței a fost esențială în clarificarea conținutului și limpezirea diferitelor situații cu scopul de a înlătura dificultățile noționale și, mai ales, de a tranșa diferitele conflicte de interese, inerente în această materie. Este motivul pentru care vom prezenta anumite soluții din perioada respectivă, pentru a surprinde circumstanțele și argumentele invocate în clarificarea unor aspecte, cu mențiunea că unele își păstrează actualitatea.

Într-o cauză s-a reținut că părinții și copilul minor în vârstă de 12 ani locuiesc în același apartament, însă soții sunt în fapt despărțiți și au un menaj separat, fiecare fiind salariat²². S-a stabilit că minorul se află sub îngrijirea permanentă a mamei sale căreia, în fața martorilor, pârâtul a refuzat să-i dea vreo contribuție permanentă pentru acoperirea cheltuielilor curente necesare pentru hrana și îngrijirea copilului. Cu martorii propuși de pârât acesta a dovedit că a fost văzut luând masa din când în când la restaurant cu copilul, i-a cumpărat diverse obiecte și a fost împreună cu el în concediul de odihnă. În mod just s-a apreciat că aceste cheltuieli sporadice, nu pot reprezenta satisfacerea obligației unui părinte de a contribui, în condițiile art.86 din codul familiei, la întreținerea copilului său minor, întrucât nevoile sale de hrană, îmbrăcăminte, îngrijire a sănătății, cheltuielile de învățatură și altele sunt permanente²³.

Într-o altă cauză, problema asupra căreia instanțele au fost chemate să se pronunțe a fost aceea dacă este admisibilă *plata anticipată a pensiei de întreținere* stabilită a fi plătită lunar printr-un titlu executor în folosul copilului minor și, în caz afirmativ, ce condiții trebuie să fie respectate. Constatarea instanțelor că în luna decembrie 1957 debitorul a achitat mamei copilului, beneficiar al pensiei de întreținere, suma de 20.000 lei, reprezentând pensia până la majoratul acestuia, este întemeiată pe probe evidente din dosar. S-a apreciat că obligația de întreținere este, prin natura ei, o obligație care se prestează periodic, de obicei, lunar, iar modalitatea de plată se stabilește de instanță. În conformitate cu normele aplicabile – art.93 alin.2, art.107, art.42 alin.4 din codul familiei –, ținând seama de interesele minorului, instanța va stabili modalitatea de plată a pensiei

²² T.S., Decizia Colegiului civil nr.835 din 22 mai 1967. În: Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1967. București; Științifică, 1968. Obligația de întreținere, nr.60, p. 170-171, care a reținut, printre altele, că reclamanta este desenator-copist cu un salariu brut între 703 și 911 lei, iar pârâtul este medic, cu un salariu brut lunar între 2193 și 2461 lei.

²³ În cauză, reține instanța supremă, nu este convingător nici argumentul că pârâtul a plătit chiria și cheltuielile de întreținere pentru locuință, deoarece, pe de o parte, chiar dacă a plătit singur aceste sume, el nu poate fi descărcat prin aceasta de obligația de a contribui la întreținerea copilului, iar, pe de altă parte, din somațiile de plată aflate la dosar rezultă că plățile s-au făcut cu întârziere și după ce i s-a poprit salariul.

când părinții nu s-au învoit sau se pronunță asupra învoielii acestora, confirmând-o când ea există sau având posibilitatea să nu o confirme dacă acel mod de executare nu este în interesul copilului²⁴. Soluția legii este firească, deoarece instanța, dincolo de orice interese ale părinților, are în vedere – ceea ce este determinant în fixarea contribuției fiecăruia la cheltuielile de creștere și educare a copilului și la modalitatea de executare – interesul exclusiv al copilului. Nu există, însă, nici o îndoială că același scop al legii – ocrotirea intereselor minorului – trebuie să se realizeze și în faza executării obligației de întreținere. Învoială intervenită între părinți cu privire la schimbarea modalității de executare a întreținerii poate să-și producă efectele dacă instanța, care a apreciat interesul minorului, va confirma noua învoială. Plata globală și anticipată a pensiei de întreținere poate fi socotită valabilă numai dacă pensia astfel furnizată a profitat efectiv minorului, adică dacă prin această modalitate de plată s-au asigurat în mod real nevoile copilului²⁵.

Pe de altă parte, *în situația copilului din afara căsătoriei*, s-a apreciat că schimbarea parțială a condițiilor care, în ansamblu, au determinat încredințarea copilului unuia dintre părinți, nu trebuie să atragă neapărat și revenirea asupra măsurii, cât timp subsistă elementele de bază hotărâtoare, care confirmă necesitatea ca măsura luată în interesul minorului să fie menținută. În motivarea unei acțiuni, reclamantul a subliniat că prin hotărâre judecătorească s-a stabilit că el este tatăl celor doi copii minori gemeni, care au fost încredințați mamei. Dar în prezent interesul copiilor este să-i fie încredințați lui, deoarece mama suferă de o boală gravă de nervi și nu le dă o îngrijire corespunzătoare, pe când el, dispunând și de mijloace materiale suficiente, le poate asigura toate condițiile pentru o bună îngrijire și educare²⁶. Observând dispozițiile legale aplicabile – art.65, art.42-44 codul familiei – s-a reținut că instanța pentru a hotărî căruia dintre părinți vor fi încredințați copiii minori, urmează să țină seama de interesele acestor copii. În justa aplicare a acestor norme, instanța apreciind asupra interesului fiecărui copil de a fi încredințat unuia sau altuia dintre părinți, va trebui să țină seama de

²⁴T.S., Decizia Colegiului civil, nr.1426 din 2 septembrie 1967, CD 1967. București: Științifică, 1968. Obligația de întreținere, nr.61, p. 172-173.

²⁵ În sensul că învoiala părinților privitoare la încredințarea copiilor și contribuția la cheltuieli produce efecte numai dacă este încuviințată de instanța de judecată, cf. art.42 C. fam., Dec. Col. civ. nr.1968 din 23 septembrie 1955, CD 1955, Ed. Științifică, București, 1956, p. 229-230.

²⁶T. S., Decizia Colegiului civil nr.1200 din 13 iulie 1967, în C. D. 1967, Ed. Științifică, București, 1968, Ocrotirea minorului, nr.64, p. 178-181, instanțele au motivat că reclamantul are condiții mai bune decât pârâta pentru creșterea și educarea minorilor, are o locuință confortabilă și bine utilată, este inginer și conferențiar universitar, are un venit lunar de 5000 lei, iar soția sa, de asemenea salariată, și-a exprimat dorința de a crește și îngriji copiii. Prin recursul în supraveghere declarat de Procurorul General, hotărârile sunt criticate ca fiind netemeinice și nelegale, deoarece, în raport de probele administrate se impunea menținerea copiilor la mama acestora, de care ei sunt puternic atașați și care are posibilitatea să le dea în continuare o creștere și o educare corespunzătoare.

Întregul complex de împrejurări privind vârsta și sexul copilului, atașamentul acestuia față de unul sau altul dintre părinți, de posibilitățile materiale și de moralitatea părinților. Instanța trebuie să țină seama de comportarea părinților cu privire la copii după naștere și ulterior, de gradul de atașament și interes pe care părinții l-au manifestat față de copii, respectiv de legăturile afective ce s-au stabilit între copii și părinți, de modul cum au fost tratați copiii de către părinți și, în general, de existența celor mai prielnice condiții pentru buna creștere și educare. Măsura reîncredințării copiilor minori spre creștere și educare, de la unul dintre părinți la celălalt, poate fi dispusă când se stabilește că interesele minorilor o cer, întrucât părintele în îngrijirea căruia sunt nu le asigură condițiile necesare pentru o dezvoltare corespunzătoare, atât sub aspectul material, cât și sub aspectul moral și afectiv. Elementul afectiv, de natură să creeze climatul favorabil unei dezvoltări armonioase, trebuie avut în vedere mai ales în situația copiilor născuți în afara căsătoriei, a căror paternitate a fost stabilită judecătorește, dat fiind că tată a refuzat să-i recunoască, iar de creșterea și îngrijirea lor s-a ocupat exclusiv mama. Luarea copiilor de la părintele căruia i-au fost încredințați, care i-a îngrijit timp îndelungat, trebuie să aibă o temeinică justificare, având la bază motive puternice care să demonstreze că menținerea lor la acel părinte ar avea consecințe dăunătoare bunei dezvoltări fizice a copiilor, creșterii și educării acestora. Nu este indicată o schimbare făcută cu ușurință, prin care copiilor să li se impună schimbări forțate în modul lor de viață cu care au fost deprinși timp îndelungat și care nu se dovedește al e fi dăunător sub aspectele amintite²⁷. În această situație, întrucât nu s-a stabilit că pârâta nu a asigurat copiilor o creștere, educare și îngrijire corespunzătoare, ci, dimpotrivă, s-a dovedit că ea s-a ocupat de ei cu dragoste și devotament, de la naștere până în prezent, dezvoltarea lor fiind normală, rezultă că interesul copiilor este să rămână în continuare la mama lor, de care sunt puternic atașați și care are posibilitatea să le dea și în viitor o creștere și educare corespunzătoare.

În materia *înfierii* (adopției) s-a statuat că pentru desfacerea acesteia nu este necesar ca această măsură să-și găsească justificarea în vreo culpă a

²⁷În speță, reține instanța supremă, reclamantul a refuzat să-și recunoască paternitatea celor doi copii, a fost necesară acționarea lui în judecată pentru a se stabili că este tatăl acestora, iar în proces s-a apărat cu înverșunare, făcând uz și de calea recursului. Reclamantul a fost obligat să plătească pensie de întreținere, iar ulterior mama copiilor a fost nevoită să solicite majorarea acesteia. Dacă reclamantul ar fi manifestat grijă și afecțiune față de copii, se putea evita solicitarea instanței, iar contribuția sa pentru întreținerea copiilor putea fi acordată de bunăvoie. Legătura sa cu copiii a apărut abia în perioada când au fost dați la școală, în toamna anului 1965, când a introdus și acțiunea. Această schimbare de atitudine s-a produs după puțin timp de la căsătoria reclamantului, după ce soția acestuia s-a declarat de acord a se ocupa de creșterea copiilor. Instanțele au argumentat în principal că reclamantul are posibilități materiale superioare celor pe care le poate oferi mama copiilor, care are venituri foarte mici. Or, numai acest element nu constituie un criteriu suficient, care să justifice măsura de a se încredința tatălui acești copii.

înfietorilor, instanța urmând să se oprească la această soluție dacă este în interesul înfiatului²⁸. În cauză s-a reținut că la data judecării procesului – așa cum rezultă din depozițiile tuturor martorilor audiați și din raportul de anchetă socială – relațiile dintre înfietori și înfiată au ajuns la un asemenea grad de tensiune, încât este cert că o reluare a conviețuirii familiale între părți a devenit cu neputință. Totodată peste câteva luni minora va împlini vârsta majoratului. Într-o altă cauză, părinții înfietori, reconsiderându-și planurile de viitor, au înțeles să înfieze o nepoată a tatălui înfietor, motiv care a generat neînțelegerile existente între ei și înfiat. Dorința de a-și realiza planurile, a determinat alungarea în repetate rânduri a înfiatului din căminul părintesc, neexercitarea îndatoririlor părintești față de acesta, dezinteres față de alimentația lui și față de ținuta vestimentară. Atitudinea luată de minor, de a pleca la părinții săi firești, rezultatele mediocre la învățătură sunt consecințele directe ale comportării total necorespunzătoare a părinților înfietori. S-a constatat că nu s-a făcut cu nici o probă dovada că desfacerea înfierii este în interesul minorului, singurul motiv legal pentru a se putea admite o atare acțiune²⁹.

În materia *încredințării minorilor*, s-a statuat că este esențial ca instanța să cerceteze, în cazul revenirii asupra măsurii încredințării copilului altei persoane, dacă s-au schimbat împrejurările care au generat-o. În speță, Judecătoria Cluj nu s-a preocupat de această situație, ci, pe considerente cu caracter general, a dispus revenirea la situația anterioară. Or, instanța trebuia să cerceteze în concret dacă, în raport de cauzele care au dus la măsura încredințării copiilor minori spre creștere și educare de către bunici, aceste cauze au încetat și ca atare împrejurările care au generat măsura ce s-a luat s-au schimbat, putându-se reveni

²⁸Dec. Col. civ. nr.713 din 20 aprilie 1968, CD 1968, p. 118-120; în sensul că decesul unuia dintre înfietori nu constituie un impediment la introducerea și examinarea acțiunii de desfacere a înfierii față de acesta, instanța trebuie să verifice dacă înfierea mai poate fi menținută sau interesul înfiatului cere, ca aceasta să fie desfăcută întrucât nu s-ar mai realiza scopul pentru care ea a fost încuviințată, Dec. Secției civile nr.206 din 14 februarie 1970, CD 1970, p. 198. S-a decis constant că instanța trebuie să verifice dacă adopția se face în interesul adoptatului, a se vedea C. S. J., dec. civ. nr.595/ 1991, în Dreptul nr.1/ 1992, p. 103, care apreciază că în cazul adopției de către străini se va avea în vedere ca minorul să beneficieze de garanțiile și normele echivalente asigurate pe plan național de statul care acceptă astfel de adopții.

²⁹Dec. Secției civile nr.978 din 17 iulie 1970, CD 1970, p. 199-20. În sensul că despărțirea în fapt a părinților înfietori nu constituie prin sine însăși un motiv de desfacere a înfierii, Dec. Secției civile nr.266 din 25 februarie 1970, CD 1970, p. 204-206. În cauză, pârâta locuia cu minorul în familia părinților ei, care nu aveau alți copii și unde avea o situație bună pentru ca minorul să trăiască în condiții corespunzătoare, era foarte atașată de minor, îl ajuta și la învățătură, fiind învățătoare. Rezulta cu prisosință că interesul copilului este să rămână în familia mamei care l-a înfiat, neexistând nici un temei pentru desfacerea înfierii. În sensul că dispozițiile legale condiționează posibilitatea desfacerii înfierii numai de dovada existenței unui interes al înfiatului care nu se presupune, ci trebuie dovedit prin orice mijloace de probă, Dec. Secției civile nr.1317 din 13 iunie 1972, CD 1972, p. 225- 226.

asupra ei, dacă interesele copiilor sunt mai bine ocrotite prin redarea lor părinților firești spre creștere și educare³⁰.

Pentru încredințarea spre creștere și educare a minorului, s-a apreciat că pentru stabilirea înțeleșului noțiunii de interese ale copilului se va avea în vedere, în primul rând, dispozițiile legale (art.101 alin.2 din codul familiei). În consecință, instanța trebuia să țină seama de condițiile morale ale fiecăruia dintre părinți, dar și de vârsta copilului, deoarece, în cazul că este mic, are nevoie neapărat de îngrijirea mamei, de asemenea, de afecțiunea manifestată de copil mai mult față de unul dintre părinți decât față de celălalt, de posibilitățile concrete ale părinților de a se ocupa mai mult timp de copil, condițiile materiale de care dispune fiecare părinte. Aceste împrejurări sunt lăsate la aprecierea instanței pentru a stabili, ținând seama de ansamblul condițiilor materiale și morale, care dintre părinți oferă condiții favorabile pentru creșterea și educarea minorului. Acesta poate să fie încredințat și părintelui care nu dispune de suficiente mijloace materiale dacă este în interesul copilului să fie crescut și educat de acesta³¹. Pe de altă parte, pentru stabilirea domiciliului minorului s-a statuat că instanța trebuie să aibă în vedere un întreg complex de împrejurări care să evidențieze existența celor mai prielnice condiții pentru dezvoltarea copilului, atât sub aspect material, cât și sub aspect moral și afectiv³².

Cu privire la *schimbarea locuinței minorului* și acțiunea tutorelui pentru înapoierea acestuia la domiciliu, s-a statuat că tutorele este în drept fie să-și alăture acțiunea civilă celei penale, fie să se adreseze direct instanței civile pentru înapoierea la domiciliu a minorului. S-a reținut că față de dispozițiile legale aplicabile – art.103 alin.1, art.122, 123 și 125 din codul familiei – minorul pus sub

³⁰Dec. Secției civile nr.635 din 9 mai 1969, CD 1969, p. 184-185.

³¹Dec. Secției civile nr.1022 din 25 mai 1977, CD 1977, p. 123-126, în speță, s-a apreciat că minora în vârsta de 3 ani avea nevoie mai mult de îngrijirea mamei, care era aptă să-și îndeplinească obligația de creștere și îngrijire a copilului, fiind de altfel asistentă medicală pediatră, avea o locuință corespunzătoare și exista posibilitatea ca părinții ei să o ajute în îngrijirea minorei. În sensul că pentru încredințarea copilului în caz de divorț instanța este obligată să asculte și autoritatea tutelară, cf. art.42 C. fam., Dec. Col. civ. nr.208/ 21 februarie 1955, în CD 1955, p. 227-228. În sensul că încredințarea copiilor se face în conformitate cu interesele copiilor, care trebuie apreciate și din punctul de vedere al modului în care se poate presupune că vor fi tratați, al moralității și al afecțiunii pe care ar putea-o găsi într-o măsură mai mare la unul dintre părinți, Dec. Col. civ. nr.540 din 6 iulie 1953, în CD 1 august 1952- 31 decembrie 1954, vol. 1, Ed. de Stat pentru literatură economică și juridică, București, 1955, p. 149-151.

³²Dec. Secției civile nr.1019 din 25 mai 1977, CD 1977, p. 127- 128, în speță, s-a apreciat copiii minori au fost crescuți d mamă, care a manifestat afecțiune și preocupare deosebită pentru dezvoltarea lor fizică și pentru educare lor, în timp ce tatăl, obișnuind să consume alcool, s-a dezinteresat de ei. Tribunalul județean Argeș, încredințase pe cei doi minori, tatălui, considerând că mama fiind bolnavă și nevoită uneori să se interneze în spital, nu se putea ocupa, în suficientă măsură, de creșterea lor, așa încât era în interesul copiilor să fie încredințați tatălui, care avea o situație materială bună și condiții locative corespunzătoare.

tutelă locuiește la tutore. Schimbarea domiciliului se poate face cu încuviințarea autorității tutelare, iar tutorele are obligația de a-l îngriji pe minor, precum și dreptul de a cere înapoierea acestuia de la orice persoană care îl ține fără drept. Dacă minorul își schimbă în fapt locuința, fără încuviințarea legală, tutorele are deschisă calea unei acțiuni civile, de înapoiere a minorului la domiciliul său, acțiune care poate să fie introdusă împotriva oricărei persoane care îl reține fără drept. Acțiunea constituie un instrument juridic pus la dispoziția tutorelui în executarea obligațiilor sale de a îngriji de persoana minorului și, implicit, un mijloc de protejare a intereselor acestuia din urmă, când se apreciază de instanță că acestea au fost lezate³³.

Într-o altă cauză s-a statuat că părintele are dreptul să ceară înapoierea copilului minor de la orice persoană care îl ține fără drept. Raporturile de afecțiune care-i leagă pe bunici de minorul aflat la ei nu justifică prin ele însele respingerea acțiunii tatălui de înapoiere a copilului său. În speță, părinții fiind despărțiți în fapt, au convenit ca minorii să locuiască împreună cu mama lor și cu bunicii materni. După decesul mamei, copiii au rămas în grija bunicilor, primind o bună îngrijire din partea acestora, dar tatăl a făcut cerere de înapoiere a copiilor. Pentru a respinge cererea, instanța trebuie să fi constatat existența vreuneia dintre situațiile care ar primejdi dezvoltarea fizică, morală sau intelectuală a copiilor în casa părintească. Asemenea situații nu au fost dovedite și nici învederate de bunici, care au invocat raporturile de afecțiune care-i leagă de copii și faptul că ei le oferă condiții bune de creștere și educare. Aceste împrejurări au prevalat în motivarea instanței care, astfel, a apreciat greșit interesele copiilor. Din actele dosarului rezultă că tatăl este profesor, locuiește împreună cu părinții săi, care pot să-l ajute la creșterea copiilor și are condiții materiale bune³⁴.

S-a statuat că schimbarea locuinței copilului minor se poate face, apreciind comparativ condițiile de trai, de creștere și educare oferite de ambii părinți, și gradul de afecțiune pe care a dovedit-o unul sau altul dintre aceștia, față de copil. Pentru a clarifica aceste aspecte este necesar să se dispună chiar din oficiu administrarea unor probe pentru a se decide la care dintre părinți urmează să locuiască minorul³⁵.

³³Dec. Secției civile nr.1089 din 7 august 1970, CD 1970, p. 193-194, care sublinia că nu există o dispoziție legală care să închidă tutorelui dreptul de a se adresa direct instanței civile cu această acțiune.

³⁴Dec. Secției civile nr.1525 din 23 septembrie 1976, CD 1976, p. 177-179, care stabilea că sentința prin care s-a respins cererea tatălui este vădit netemeinică și dată cu încălcarea esențială a legii (art.100 alin. 1, 101 alin. 2, 103 alin. 1 din codul familiei). În același sens, Dec. Secției civile nr.421 din 24 februarie 1977, CD 1977, p. 128- 130, care statua că oricât de puternic este atașamentul bunicilor față de nepot, acest element nu constituie suficient temei pentru a fi înlăturat un părinte de la dreptul și obligația sa legală de a-l îngriji și educa pe copil.

³⁵Dec. Secției civile nr.1515 din 7 septembrie 1971, CD 1971, p. 157-160.

În materia *decăderii din drepturile părintești* s-a stabilit că abandonarea copiilor, neacordarea întreținerii, lipsa de supraveghere și conduita imorală a mamei constituie motive temeinice pentru această sancțiune. Instanța a reținut că pârâta, după decesul soțului său, a manifestat neglijență gravă și purtare abuzivă față de cei 8 copii minori, punând în primejdie sănătatea, dezvoltarea fizică, morală și intelectuală a acestora, lăsându-i pe timp de iarnă fără hrană și supraveghere, consumând băuturi alcoolice și făcând petreceri în casa familială³⁶. Pe de altă parte, s-a statuat că în cazul în care au încetat împrejurările care au dus la decăderea din drepturile părintești, instanța va reda părintelui aceste drepturi dacă creșterea, educarea, învățătura, pregătirea profesională și interesele patrimoniale ale copilului nu mai sunt primejduite³⁷.

S-a statuat că *în litigiile de ieșire din indiviziune*, atunci când minorul vine în concurs cu părintele, fiecare având un interes propriu care poate veni în conflict cu interesul celuilalt, este necesară numirea unui curator care, după caz, să-l reprezinte sau să-l asiste pe minor. Chiar dacă în majoritatea cazurilor, părintele supraviețuitor va susține corect interesele copilului său minor, nu trebuie nesocotită și eventualitatea contrară, când părintele, profitând de lipsa de experiență a copilului datorată minorității acestuia, ar acționa în propriul său interes și în dezavantajul minorului³⁸.

d) Interesul copilului în doctrina. În doctrină, analizându-se principiile generale ale dreptului familiei, în perioada de aplicare a Codului familiei, se aprecia, mai întâi, că aceste reguli generale ajută la soluționarea unor probleme concrete în ipoteza în care legislația nu este suficient de explicită sau nu conține nici o reglementare, precum și la determinarea măsurii în care dreptul familiei se completează cu legislația civilă. Alături de principii privind ocrotirea căsătoriei și familiei, ocrotirea intereselor mamei și copilului, egalitatea în drepturi dintre bărbat și femei, era consemnat constant "principiul exercitării drepturilor și al

³⁶Dec. Secției civile nr.421 din 21 februarie 1973, CD 1973, p. 272-274. În sensul că expunerea celor abandonați mizeriei fizice sau morale reprezintă o trăsătură necesară a conținutului infracțiunii de abandon familia, Dec. Col. penal nr.1095 din 30 iunie 1953, în CD 1 august 1952- 31 decembrie 1954, vol. 2, Ed. de Stat pentru literatură economică și juridică, București, 1955, p. 110-112; în sensul că dacă inculpatul a fost în imposibilitate să-și îndeplinească obligațiile de întreținere nu există elementul relei voințe, fără de care nu poate exista infracțiunea de abandon familia, Dec. Col. penal nr.212 din 1 martie 1954, în CD 1952-1954, vol. 2, p. 112-113; în sensul că pentru existența infracțiunii de abandon familial este necesar pe de o parte ca părăsirea celor abandonați să se facă cu rea credință, iar pe de altă parte ei să fie astfel expuși mizeriei fizice și morale, Dec. Col. penal nr.256 din 16 martie 1954, în CD 1952-1954, vol. 2, p. 113- 115.

³⁷ Dec. Secției civile nr.2177 din 10 decembrie 1975, CD 1975, p. 164- 166.

³⁸Dec. Secției civile nr.2609 din 22 noiembrie 1974, CD 1974, p. 199- 200, care sublinia că noțiunea de interese contrare cuprinde nu numai pe acelea care au și dat naștere unui conflict, ci și acele interese concurente care sunt susceptibile de a intra în conflict. Ca atare, numirea curatorului, care va reprezenta pe minorul sub 14 ani sau îl va asista dacă a depășit această vârstă, este singurul mijloc de a preveni asemenea cazuri (cf. art.105 alin. 3 și art.132 din codul familiei).

îndatoririlor părintești în interesul copiilor”. Se aprecia că în conformitate cu art.1 alin.4 și art.97 alin.ultim din codul familiei, exercitarea drepturilor și îndatoririlor părintești se face numai în interesul copiilor, indiferent dacă aceștia sunt din căsătorie, din afara căsătoriei sau adoptați. Se observa că acest principiu este realizat prin toate dispozițiile codului familiei și nu înseamnă nesocotirea intereselor părinților, deoarece în familie interesele membrilor săi se află în deplină concordanță și au ca finalitate întărirea familiei³⁹.

4. Interesul superior al copilului în Codul civil român.

a) Drepturile copilului în perioada 1990-2000. Interpretarea și aplicarea Codului familiei a cunoscut modificări importante după anul 1990, imediat ce constrângerile ideologice au fost înlăturate, iar realitatea socio-economică a impus o reexaminare a textelor și căutarea unor soluții noi. În relațiile dintre soți sau în relațiile dintre părinți și copii influența standardelor europene devine vizibilă, pe măsură ce opinia publică are posibilitatea să cunoască și să dezbată deschis soluțiile legislative din spațiul european. Un curent puternic de integrare europeană atinge toate straturile societății, iar soluțiile legislative aclamate sunt mereu cele ”europene”. Chiar dacă, din păcate, uneori numai formal, standardul permanent căutat pe plan legislativ este cel care asigură cea mai bună protecție drepturilor persoanelor. În acest context, protecția drepturilor copilului va lua avânt, dar mai întâi trebuie să treacă prin furcile caudine ale politicilor dâmbovițene.

Problemele apărute în România în materia adopției, situația copiilor din centrele de plasament, riscurile și dificultățile gestionării adopțiilor internaționale, au impus în această materie adoptarea unor norme noi. Mai întâi, Legea nr.11/1990 privind încuviințarea adopției, în vigoare în perioada august 1990-iunie 1997, a modificat dispozițiile din Codul familiei privind înfiere (cf. art.14 din Legea 11/1990 – se abrogă art.73 și 74 din Codul familiei, Decretul nr.137 din 23 martie 1956, precum și orice alte dispoziții contrare). Se observă că legea respectivă nu prevede nimic cu privire la interesul copilului în procedura adopției, noțiune care trebuie căutată în dispozițiile Codului familiei ”modificate corespunzător”⁴⁰.

În al doilea rând, Ordonanța de urgență nr.25/1997 cu privire la regimul

³⁹Ion P. Filipescu, Andrei Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, ediția a VIII-a revăzută și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 19-23; pentru interesul superior al celui care urmează să fie adoptat, Ion P. Filipescu, *Adopția și protecția copilului aflat în dificultate*, Ed. All Beck, București, 1998, p. 20-22.

⁴⁰Cuvântul ”interes” apare în lege în două articole: art.2 alin 2– Comitetul Român pentru Adopții colaborează cu autorități centrale din străinătate care au atribuții în domeniul protecției copiilor și al adopțiilor internaționale, precum și cu organizații autorizate de acestea, *în orice probleme de interes reciproc în domeniul adopției – s.n.*; art.9 – În condițiile legii, cei care justifică *un interes legitim* pot interveni în procesul privind încuviințarea adopției - s. n.; este limpede că dispozițiile respective nu au în vedere ”interesele copilului”.

juridic al adopției, în vigoare în perioada iunie 1997- decembrie 2004, prevede din primul articol că adopția este o ”măsură specială de protecție a drepturilor copilului”, și se încheie ”numai pentru protejarea *intereselor superioare ale copilului*” (s.n.). În cazul adopției copilului de către o persoană sau o familie cu domiciliul pe teritoriul altui stat, legea impune anumite garanții, iar Comitetul Român pentru Adopții va elibera ”un certificat care atestă că adopția este conformă cu normele impuse de Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, încheiată la Haga la 29 mai 1993” (art.19-20 din ordonanță)⁴¹. În jurisprudența sa privind dispozițiile acestui act normativ, Curtea Constituțională a subliniat că neconcordanța dintre prevederile ordonanței și cele din Convenția europeană în materia adopției constituie o problemă de constituționalitate⁴².

b) Soluții legislative la început de secol XXI. Legea nr.273/ 2004 privind procedura adopției, în vigoare din ianuarie 2005, impune *principiul interesului superior al copilului* ca fiind primul dintre principiile care ”trebuie respectate în mod obligatoriu în cursul procedurii adopției” (art.1), iar jurisprudența verifică permanent respectarea acestui principiu în materia adopției⁴³. În acest context

⁴¹În perioada de aplicare a acestui act normativ, instanțele naționale observă și invocă din ce în ce mai des jurisprudența CEDO în soluționarea diferitelor cauze, a se vedea C. A. Timișoara, dec. civ. nr.430/ 27 aprilie 2007 , care stabilește că desfacerea adopției poate avea loc dacă interesul adoptatului major este în acest sens, atâta timp cât cauzele de desfacere a adopției nu sunt expres reglementate de lege, iar instanța este suverană să aprecieze asupra motivelor invocate. Curtea a apreciat că prima instanță în mod eronat a reținut inadmisibilitatea cererilor privind desfacerea adopției, care odată încheiată se poate menține numai în măsura în care corespunde interesului adoptatului. Se apreciază că tribunalul a nesocotit exigențele art.6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale în ce privește dreptul de acces la instanță. Jurisprudența C.E.D.O este bogată în acest sens, art.6 parag. 1 garantând dreptul fiecărei persoane de a avea acces la o instanță, care să hotărască asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil (cauza Terra Woningen contra Olandei din 17 decembrie 1996; cauza Rotaru contra României din 4 mai 2000). Considerând că tribunalul a soluționat procesul fără a intra în cercetarea fondului, în temeiul art.312 alin. 3 C. pr. Civ., Curtea a apreciat că se impune admiterea recursurilor, www.lege5.ro accesat octombrie 2022.

⁴²Dec. nr.308/ 2002 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art.7 alin. 1 lit. a și alin. 2 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.25/ 1997 cu privire la regimul juridic al adopției, aprobată cu modificări prin Legea nr.87/ 1998, cu opinie separată a jud. Kozsokar Gabor, www.lege5.ro accesat octombrie 2022; a se vedea și Decizia nr.277/ 2001 prin care Curtea admite excepția de neconstituționalitate și constată că dispozițiile art.7 alin. 1 lit. a și alin. 2 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.25/ 1997 cu privire la regimul juridic al adopției, aprobată cu modificări prin Legea nr.87/ 1998, sunt neconstituționale în ceea ce privește cerința exprimării consimțământului părinților firești pentru încuviințarea adopției persoanei care a dobândit capacitate deplină de exercițiu, www.lege5.ro accesat octombrie 2022.

⁴³C. A. Brașov, secția civilă, dec. nr.1/ 2019 privind aplicarea și interpretarea art.8 din Legea nr.272/2004 în situația refuzului abuziv al mamei minorilor la deschiderea adopției prin prisma interesului superior al minorului, care apreciază că menținerea minorelor în plasament fără a fi deschisă procedura adopției ar reprezenta o prelungire a situației de instabilitate în care se aflau, relațiile cu mama urmând a se derula tot în forma vizitelor scurte în cadrul planului de protecție,

normativ, Legea nr.272/ 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, în vigoare din ianuarie 2005, aduce în dreptul românesc reglementarea ”cadrului general privind respectarea, promovarea și garantarea drepturilor copilului” (art.1 alin.1) și trimite expres la Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului și la actele internaționale în această materie la care România este parte (art.1 alin.2). Dispozițiile art.2 din acest act normativ sunt edificatoare cu privire la principiul interesului superior al copilului, iar impactul asupra doctrinei și jurisprudenței este pe măsură⁴⁴. Spre exemplu, s-a apreciat că prima instanță a aplicat corect principiul prevalenței interesului superior al copilului în luarea unor măsuri de protecție specială, conform art.2 alin.1 din Legea nr.272/2004 și a avut în vedere toate criteriile prevăzute de alin.6 al aceluiași articol, criterii care determină interesul superior al copilului, așa încât a aplicat măsura de protecție corespunzătoare, conform dispozițiilor art.62 alin.2 lit. a din această lege⁴⁵.

⁴⁴Cf. art.2 din Legea nr.272/ 2004 (1) Prezenta lege, orice alte reglementări adoptate în domeniul respectării și promovării drepturilor copilului, precum și orice act juridic emis sau, după caz, încheiat în acest domeniu se subordonează cu prioritate principiului interesului superior al copilului. (2) Interesul superior al copilului se circumscrie dreptului copilului la o dezvoltare fizică și morală normală, la echilibru socioafectiv și la viața de familie. (3) Principiul interesului superior al copilului este impus inclusiv în legătură cu drepturile și obligațiile ce revin părinților copilului, altor reprezentanți legali ai săi, precum și oricăror persoane cărora acesta le-a fost plasat în mod legal. (4) Principiul interesului superior al copilului va prevala în toate demersurile și deciziile care privesc copiii, întreprinse de autoritățile publice și de furnizorii privați acreditați, precum și în cauzele soluționate de instanțele judecătorești. (5) Persoanele prevăzute la alin. (4) sunt obligate să implice familia în toate deciziile, acțiunile și măsurile privitoare la copil și să sprijine îngrijirea, creșterea și formarea, dezvoltarea și educarea acestuia în cadrul familiei. (6) În determinarea interesului superior al copilului se au în vedere cel puțin următoarele: a) nevoile de dezvoltare fizică, psihologică, de educație și sănătate, de securitate și stabilitate și apartenență la o familie; b) opinia copilului, în funcție de vârsta și gradul de maturitate; c) istoricul copilului, având în vedere, în mod special, situațiile de abuz, neglijare, exploatare sau orice altă formă de violență asupra copilului, precum și potențialele situații de risc care pot interveni în viitor; d) capacitatea părinților sau a persoanelor care urmează să se ocupe de creșterea și îngrijirea copilului de a răspunde nevoilor concrete ale acestuia; e) menținerea relațiilor personale cu persoanele față de care copilul a dezvoltat relații de atașament.

⁴⁵C.A. Târgu-Mureș, secția I civilă, dec. nr.662/2015, www.lege5.ro accesat octombrie 2022. Prin sentința civilă nr.692/11.06.2015 Tribunalul Mureș a admis cererea formulată de petenta D.G.A.S.P.C. în contradictoriu cu intimații B.E.C., B.L.C., V.G. și V.I. și în consecință a stabilit măsura de protecție specială a plasamentului, în favoarea minorei B.E.B., născută la 25.08.1998, fiica intimaților B.E.C. și B.L.C., la bunicii materni, V.G. și V.I., a dispus exercitarea/îndeplinirea drepturilor și obligațiilor părintești cu privire la persoana și bunurile minorei către DGASPC Mureș și a obligat intimații B.E.C. și B.L.C. să presteze câte 20 ore/fiecare, lunar, activități sau lucrări de interes local pe raza administrativ-teritorială a comunei Ernei. Pentru a pronunța această hotărâre prima instanță a reținut că minora E.B. este fiica intimaților B.E.C. și B.L.C. și nepoata intimaților V.G. și V.I. La finalul anului 2012, datorită unor conflicte în familie, intimata B.E.C. împreună cu copiii săi a părăsit domiciliul conjugal, fiind primită în casa părinților săi, intimații V. După puțin timp soții B. s-au împăcat, d-na B. a decis să revină la domiciliul conjugal împreună cu copiii, însă minora E.B. a refuzat să se întoarcă împreună cu mama sa, manifestându-și dorința de a locui în

În legislația adoptată în România după anul 2004, în diferite materii care privesc drepturile copilului, principiul interesului său superior este omniprezent. Spre exemplu, Legea nr.122/2006 privind azilul în România, publicată în Monitorul Oficial nr.428 din 18 mai 2006, prevede în art.16, cu denumirea marginală „Garanții privind minorii neînsoțiți solicitanți de azil”, că: „Minorul neînsoțit este informat, de îndată, cu privire la numirea reprezentantului legal. Reprezentantul legal își îndeplinește îndatoririle în conformitate cu *principiul interesului superior al copilului* și are expertiza necesară în acest scop” (s.n.).

De asemenea, art.192 alin.4 din lege prevede că *în vederea menținerii unității familiei și pentru respectarea principiului interesului superior al copilului*, Inspectoratul General pentru Imigrări poate permite, în anumite condiții, membrilor de familie ai solicitantului să locuiască cu acesta (s.n.). În fine, art.19⁵ din lege prevede că măsura de plasare într-un spațiu închis special amenajat, cu restrângerea temporară a libertății de mișcare, „nu poate fi dispusă împotriva solicitanților de protecție internațională minori, cu excepția situației prevăzute la art.41 alin.(2), cu *respectarea principiului interesului superior al copilului*” (s.n.)⁴⁶.

La rândul său, Legea asistenței sociale nr.292/2011, publicată în Monitorul Oficial nr.905 din 20 decembrie 2011, prevede în art.66 alin.5: „*Principiul interesului superior al copilului* va prevala în toate demersurile și deciziile care privesc copiii, întreprinse de stat, precum și de orice persoană fizică sau juridică, publică ori privată”.

c) *Interesul superior al copilului "ajunge" în Codul civil.* Legea nr.287/2009 privind Codul civil, în vigoare din 1 octombrie 2011, cuprinde dispoziții privind principiul interesului superior al copilului, menționate deja aici. Doctrina și jurisprudența din primul deceniu de aplicare a codului au analizat diferite situații concrete în care se pune problema aplicării acestui principiu, confirmând anumite soluții adoptate în timp sau clarificând aspecte noi în anumite materii⁴⁷.

continuare împreună cu bunicii săi. Această alegere a generat un conflict care s-a perpetuat și amplificat între cele două familii, părinții minorei lansând mai multe acuzații la adresa bunicilor materni, cum că minora este ținută cu forța de bunici, este influențată negativ, că minora a fost agresată sexual de bunicul matern. Probele administrate în cauză nu au confirmat însă aceste acuzații.

⁴⁶Cf. art.41 Legea nr.122/ 2006: (1) În situația în care solicitantul de azil declară că este minor și nu există dubii serioase cu privire la minoritatea sa, acesta va fi considerat minor. (2) În situația în care minorul neînsoțit nu poate să își probeze vârsta și există dubii serioase cu privire la minoritatea sa, structura specializată pe probleme de azil din cadrul Inspectoratului General pentru Imigrări solicită, înainte de soluționarea cererii de azil în fază administrativă, efectuarea unei expertize medico-legale de evaluare a vârstei solicitantului, cu consimțământul prealabil, în scris, al minorului și al reprezentantului său legal.

⁴⁷Emese Florian, *Comentariu art.263 și art.264*, în Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Maconvei (coord.), *Codul civil. Comentariu pe articole*, ediția 3, p. 331-335; Cristina Codruța

Se susține constant caracterul primordial al acestui principiu, apreciindu-se că legea proclamă supremația criteriului "interesului superior al copilului", care are caracter obligatoriu și trebuie respectat în toate măsurile privitoare la copil (art.263 alin.1 C. civ.). Principiul interesului superior al copilului este în egală măsură opozabil părinților, altor reprezentanți legali ai copilului sau persoane cărora acesta le-a fost încredințat, precum și autorităților învestite cu competența de a lua anumite măsuri în legătură cu copilul. Se subliniază că fiecare copil este unic, la fel și situația în care acesta se află la un moment dat. În această materie, pot exista multe similitudini, dar nu și suprapuneri perfecte de situații, astfel încât interesul superior al unui copil nu coincide cu interesul superior al altuia. Pe acest plan, există asemănări multiple de la un copil la altul, dar legea nu afirmă similitudinea perfectă. S-a argumentat că orice intervenție în spiritul interesului superior al copilului va avea ca punct de referință situația actuală a unui anumit copil și va avea ca obiectiv îmbunătățirea climatului protectiv general, inclusiv prin schimbări la nivelul titularilor autorității părintești. Dacă se constată situația precară sau neprielnică dezvoltării în care se găsește copilul în prezent, interesul său superior impune preocuparea pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și intervenția rapidă prin măsuri concrete și apte să înlăture imediat inconvenientele actuale și să mențină un standard de viață mai bun pentru viitor.

În jurisprudență, spre exemplu, s-a statut că soluția încredințării fiecărui părinte a unui minor nu poate asigura interesul superior al celor doi frați, în vârstă de 10 ani, respectiv 8 ani, de a crește împreună. S-a observat că minorii se află la vârsta la care își dezvoltă personalitatea și relațiile interumane, astfel că măsura separării lor este de natură să îi înstrăineze și să afecteze pe termen lung relațiile personale dintre frați. S-a argumentat că doctrina și jurisprudența sunt unanime în a statua că o astfel de măsură trebuie luată doar în mod excepțional, când există motive întemeiate care să o justifice. Cu privire la preferința minorului pentru tată, respectiv poziția exprimată raportat la mamă ("că este un nimeni pentru el și că nu o va iubi, indiferent dacă va locui cu ea sau cu tatăl său"), acestea sunt nefirești pentru un copil de această vârstă, denotând influențe din mediul actual, care nu pot fi considerate benefice pentru o dezvoltare armonioasă a psihicului minorului pe viitor și nu pot fi avute în vedere pentru a justifica reformarea hotărârii atacate. Instanța a apreciat că minorul

Hageanu, *Dreptul familiei și actele de stare civilă*, ediția a 2-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 8-14, care analizează principiul interesului superior al copilului în cadrul principiilor generale ale familiei și ale căsătoriei; Marieta Avram, *Drept civil. Familia*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 12-16, care analizează principiul respectării interesului superior al copilului în cadrul principiilor dreptului familiei; Emese Florian, *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația*, ediția 6, Ed. C.H. Beck, București, 2018, p. 6-20, care analizează principiul interesului superior al copilului în cadrul principiilor generale ale dreptului familiei; Marilena Tomescu, *Dreptul familiei. Protecția copilului*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 21-212; Emese Florian, *Protecția drepturilor copilului*, ediția 2, Ed. C. H. Beck, București, 2007, p. 5-11.

este influențat de persoanele cu care locuiește în prezent și care nu par a fi apte să realizeze efectul pe termen lung a inoculării unor astfel de sentimente asupra psihicului unui copil influențabil. S-a considerat că nu sunt firești preferința tatălui pentru băiat și dezinteresul față de fiica sa, nefiind în interesul niciunui copil diferențele de regim între frați, care pot conduce la deteriorarea relațiilor dintre copii, lucru cu repercusiuni negative greu de evaluat în prezent⁴⁸.

5. Concluzii. Multă vreme regimul legal al protecției minorului s-a întemeiat pe concepția potrivit căreia copilul trebuie ”supus” protecției exercitate de părinți sau de tutore. Chiar dacă ideea ocrotirii copilului minor este afirmată în doctrina noastră în perioada aplicării Codului civil de la 1864, spiritul dispozițiilor legale este tributar acestor idei. Pe de altă parte, concepția modernă cu privire la drepturile copilului stabilește, mai întâi, că acesta încetează să mai fie ”obiect” al protecției⁴⁹. Imediat se afirmă ideea că minorul trebuie să fie sprijinit și asistat prin măsuri speciale pentru exercitarea drepturilor și libertăților sale fundamentale⁵⁰. Dispozițiile Codului familiei afirmă în dreptul românesc, începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, ideea conform căruia ocrotirea copilului minor, fie că se realizează de către părinți, fie că se desfășurează de către tutore, este astfel organizată încât apărarea intereselor și drepturilor copilului minor să fie asigurată. Textele legale au prevăzut expres în mai multe materii noțiunea de ”interes al copilului, iar contribuția jurisprudenței a fost esențială în clarificarea conținutului și limpezirea diferitelor situații cu scopul de a înlătura dificultățile noționale.

Realitatea socială și economică a impus, după anul 1990, o reexaminare a textelor legale privind relațiile de familie. În materia adopției, cu provocările întâlnite în situațiile cu elemente de extraneitate, legiuitorul național a căutat soluții pentru ocrotirea copilului, iar Ordonanța de urgență nr.25/1997 cu privire la regimul juridic al adopției, prevede, printre altele, principiul conform căruia adopția se încheie ”numai pentru protejarea intereselor superioare ale copilului”. Ideea a fost dusă mai departe de Legea nr.273/2004 privind procedura adopției,

⁴⁸Curtea de Apel Timișoara, Secția I civilă, complet specializat de familie și minori, Decizia civilă nr.831 din 11 iunie 2013, www.lege5.ro accesat octombrie 2022.

⁴⁹Cu privire la statutul copilului în cadrul procesual al divorțului părinților, O. Ghita, *Cand tertul este minor*, în RRDP nr.1/ 2020, p.146-148.

⁵⁰A se vedea și Vlad Ionuț Domocoș, *Reintegrarea minorului ulterior dispunerii măsurilor speciale de protecție. Abandonul de familie în contextul interesului superior al minorului*, în Revista de dreptul familiei nr.2/ 2021, p. 116-139; Gabriela Aura Fodor, *Probleme privind reprezentarea minorului victimă a infracțiunii de violență în familie*, în Revista de dreptul familiei nr.2/ 2020, p. 119-128; Bogdan Dumitru Moloman, *Încuviințare nume. Divorț. Inadmisibilitate*, Trib. Argeș, s. civ., dec. civ. nr.253/2019, în Revista de dreptul familiei nr.1/ 2020, p. 298-299; Bogdan Dumitru Moloman, *Dezinteresul părintelui față de minor. Exercițarea autorității părintești în mod exclusiv. Program de vizitare continuu și regulat. Principiul interesului superior al copilului*, Jud. Constanța, s. civ., dec. civ. nr.13665/ 2017, în Revista de dreptul familiei nr.1/ 2020, p. 299- 403.

care a impus în această materie *principiul interesului superior al copilului*⁵¹.

Între timp, România își exprima constant și din ce în ce mai clar opțiunea politică de integrare europeană, așa încât aderarea la diferite acte internaționale care protejează drepturile fundamentale ale omului devine o măsură indispensabilă. În acest context, Legea nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, aduce în dreptul românesc reglementarea „cadrlui general privind respectarea, promovarea și garantarea drepturilor copilului” și trimite expres la Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului și la actele internaționale în această materie la care România este parte.

Noul Cod civil, care reglementează relațiile de familie și abrogă expres Legea nr.4/1953 privind Codul familiei (art.230 lit. m din Legea nr.71/2011), consolidează afirmarea normativă a principiului în discuție și reglementează numeroase situații în care se aplică. În cele peste 20 de materii în care principiul interesului superior al copilului este expres prevăzut în Codul civil, normele aplicabile asigură repere cuantificabile privind conținutul acestui concept, păstrându-i flexibilitatea și deschiderea necesară. După o evoluție internă de mai bine de un secol și jumătate, protecția drepturilor copilului are în dreptul românesc anumite constante susținute doctrinar și jurisprudențial, în timp consacrate legislativ și conectate acum la dinamica europeană a acestui domeniu.

⁵¹A se vedea și Cristina Nicolescu, *Adopția – tablouri dintr-o expoziție pluridimensională*, în C. J. nr.7/ 2021, p. 379-382; Daniela Anca Deteșeanu, *O perspectivă europeană, adopția în jurisprudența CEDO*, în C.J. nr.7/2021, p. 383-392; Stela Stoicescu, *Dreptul adoptatului de a-și cunoaște originile versus principiul confidențialității informațiilor*, în C. J. nr.7/ 2021, p. 393-403; Lucia Irinescu, *Refuzul părinților firești de a consimți la adopție: dramă sau abuz?*, în C. J. nr.7/ 2021, p. 404- 410; Oana Ghiță, *Considerații teoretice și practice cu privire la desfacerea adopției*, în C.J. nr.7/ 2021, p. 411-418; Andra Roxana Trandafir, George Alexandru Lazăr, *Efectele adopției asupra posibilității reținerii infracțiunii de incest în sarcina rudelor biologice*, în C. J. nr.7/ 2021, p. 419-423; Anca Muntean, Cristina Nicolescu, Rebeca Popescu, *Adopția copiilor în România: lege și psihologie*, în C. J. nr.7/ 2021, p. 424-434; Andreea Popescu Dincă, Camelia Iordache, *Elemente de noutate privind legislația ce guvernează procedura adopției în România*, în C. J. nr.7/ 2021, p. 435-439.

CZU: 343.62

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7646491>

MONITORIZAREA FENOMENULUI DE VIOLENȚĂ ASUPRA COPILULUI ȘI UTILIZAREA DATELOR ÎN PROCESUL DE ELABORARE A POLITICILOR BAZATE PE DOVEZI

SÎMBOTEANU Daniela

doctorandă, Școala doctorală Științe Sociale și ale Educației, USM
președintă al Centrului Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC)
ORCID ID: 0000-0002-9334-2442

Summary. *This article examines the most relevant aspects regarding the need for the development of child abuse data collection and monitoring systems as well as the capitalizing of the monitoring results for the promotion of child protection public policies and their efficient implementation. The article takes stock of the most important international acts that recommend the creation of monitoring systems for the phenomenon of violence against children, including the recommendations for the Republic of Moldova. Several types of data collection methodologies are also presented as applied at the international level as well as models of monitoring of violence against children phenomenon.*

Keywords: *violence against children, monitoring system, child protection, evidence-based policies.*

Violența împotriva copiilor reprezintă o problemă globală actuală, care afectează milioane de copii și tineri din lume în fiecare an. La treizeci de ani de la adoptarea *Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului* (CDC), dreptul copiilor de a fi protejați împotriva tuturor formelor de violență este încălcat în fiecare zi. Estimările privind prevalența violenței împotriva copiilor relevă că pe plan global, circa un miliard de copii în vârstă de 2-17 ani anual suferă de violență [6, p.137]. Violența împotriva copiilor și tinerilor, rămâne a fi o problemă semnificativă și pentru Republica Moldova. Datele Sondajului privind violența împotriva copiilor și tinerilor arată că 36,8% fete și 37,8% băieți au fost supuși vreunui tip de violență [15, p.55]. Această prevalență reprezintă o parte substanțială din tinerii de 13-24 ani din Moldova.

În contextul adoptării în iunie 2022 a *Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026* [16, p.], unde violența față de copii este declarată ca domeniu prioritar de intervenție în sectorul de protecție a copilului, ne propunem să examinăm unele aspecte ce țin de monitorizarea fenomenului de violență asupra copilului și valorificarea rezultatelor monitorizării în promovarea politicilor publice și în implementarea eficientă a acțiunilor din documentul de politici vizat. Paradigma schimbării propusă de prezentul *Program național pentru protecția copilului* cuprinde intervenții complexe asupra fiecărei probleme prioritare, iar unul din cei 6 piloni ai schimbării reprezintă dezvoltarea unei abordări noi și eficiente în monitorizarea și evaluarea intervențiilor în domeniul protecției copilului.

Monitorizarea protecției copilului de violență este un proces complex, care presupune eforturi continue de a urmări incidența, prevalența, riscurile, îngrijorările, încălcările într-un context dat (familie, școală, comunitate, instituție de detenție, loc de muncă) cu scopul de a genera dovezi privind factorii de risc și cei de protecție pentru bunăstarea copilului, consecințele imediate și pe termen lung a violenței, resursele și capacitățile existente de a preveni și răspunde la fenomen. Un alt aspect important al monitorizării este strâns legat de aprecierea capacităților și a gradului de asumare a răspunderii de către autorități în asigurarea dreptului copiilor la protecție de orice formă de violență. Un rol deosebit în monitorizarea protecției copilului îl are colaborarea și coordonarea între o varietate de actori din domeniul public, din cadrul mediului academic, ONG-uri, care dețin date și informații cu privire la copii și riscurile cu care aceștia se confruntă.

Necesitatea dezvoltării sistemelor de colectare a datelor și monitorizarea abuzului asupra copiilor reiese direct din prevederile CDC, adoptate în 1989, colectarea datelor fiind văzută de către *Comitetul pentru drepturile Copilului* ca un instrument pentru punerea în aplicare a CDC, în special pentru a implementa în practică principiul interesului superior al copilului (articolul 3). CDC solicită de la statele semnatare monitorizarea stării copiilor, iar abuzul asupra copiilor este una dintre condițiile care trebuie monitorizate (articolul 44). Suplimentar, în *Comentariul General nr.13 (2011)* [4, p.12] *Comitetul pentru drepturile copilului* recomandă statelor părți să includă în raportările periodice informații cu privire la progresele realizate în punerea în aplicare a recomandărilor *Studiului Organizației Națiunilor Unite privind violența împotriva copiilor* [20, p.335-338], realizat în 2006 de către Paulo Sérgio Pinheiro, expert independent, numit de Secretarul General ca urmare a Rezoluției Adunării Generale 57/90 din 2002. Una dintre recomandările principale ale studiului constă în dezvoltarea și implementarea colectării sistematice de date la nivel național și a cercetării fenomenului violenței împotriva copilului. Această recomandare a fost fundamentată prin faptul că este imperativ de a identifica grupurile vulnerabile, pentru a interveni la nivel de politici și a urmări progresele înregistrate în prevenirea violenței asupra copiilor. S-a recomandat ca statele să utilizeze indicatori naționali definiți pe baza normelor internaționale acceptate și să se asigure că datele sunt consolidate, analizate și diseminate, pentru a monitoriza progresul în timp. Concluzii similare au fost formulate în 2014 și în *Raportul global privind violența* al Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) [19,p.20-23], în care se menționează că colectarea și cercetarea sistematică a datelor sunt necesare pentru a determina amploarea și impactul fenomenului violenței asupra copiilor, iar datele locale, naționale și internaționale sunt necesare pentru a stabili

priorități, a întreprinde intervenții, a monitoriza progresul și a face comparații internaționale.

Prevenirea și combaterea violenței asupra copiilor se conține expres și în *Obiectivele de Dezvoltare Durabilă 2030* (ODD), care prevăd acțiuni legate de prevenirea violenței împotriva copiilor și de îmbunătățirea răspunsului statelor la violență. Obiectivul 16.2 prevede: ”Încetarea abuzului, exploatării, traficului și a tuturor formelor de violență împotriva copiilor”. Pentru implementarea ODD, în 2015, la nivel internațional a fost creat *Parteneriatul Global pentru Eradicarea Violenței Împotriva Copiilor*, care oferă o oportunitate de cumulare și consolidare a eforturilor guvernelor, a organizațiilor internaționale, a societății civile, a organizațiilor religioase, a sectorului privat, a fundațiilor și organizațiilor filantropice, precum și a mediului academic pentru combaterea fenomenului violenței împotriva copiilor. În acest sens, comunitatea internațională a convenit să se conducă de un instrument agreat în comun în atingerea ODD 16.2– INSPIRE [7], care reprezintă o resursă bazată pe dovezi pentru toți cei care se angajează să prevină și să răspundă la violența împotriva copiilor și adolescenților– începând de la guvern și până la organizațiile locale, de la societatea civilă și până la sectorul privat. INSPIRE reprezintă un grup select de strategii și indicatori care se bazează pe cele mai bune dovezi disponibile pentru a ajuta țările și comunitățile să își concentreze atenția asupra programelor și serviciilor de prevenire cu cel mai mare potențial de reducere a violenței împotriva copiilor.

Subiectul monitorizării fenomenului violenței copiilor este cercetat pe larg în diverse domenii ale științei: sociologie, psihologie, medicină, antropologie, etc. O analiză a sistemelor de colectare a datelor cu privire la maltratarea copiilor, realizată recent, scoate în evidență că procesul de colectare a datelor cu privire la violența împotriva copilului, în linii mari, presupune aplicarea a trei tipuri de metodologii: *auto-raportare (self-report)*, *supraveghere de santinelă (Sentinel surveillance)* și *metode administrative*. [8]. Această analiză vine să completeze și cercetările anterioare, în care la fel, se menționează că în monitorizarea fenomenului violenței asupra copiilor se utilizează pe larg *studii în rândul populației generale, studii ale agențiilor specializate și date administrative*. [2]

Metodele de auto-raportare se bazează pe colectarea de date de la subiecții care au fost sau sunt implicați fie ca victime, persoane responsabile de abuz sau cei care fac parte dintr-o populație expusă riscului de violență. Printre subiecți se regăsesc copiii, îngrijitorii copiilor și studii retrospective ale copiilor mai mari și ale adulților. Printre cele mai cunoscute cercetări care se bazează pe acest tip de metodologie este *Studiul de Indicatori Multipli în Cuiburi* (UNICEF) [12], chestionarele ICAST-C și ICAST-P, elaborate de *Societatea Internațională pentru prevenirea abuzului și neglijării copiilor* (ISPCAN, 2006) [1, p.833-841].

Metodele ce presupun *supraveghere de santinelă* reprezintă culegeri de date despre violența împotriva copiilor bazate pe cunoștințele persoanelor (de obicei profesioniști) din comunitate care lucrează cu copiii și sunt conștienți de situațiile care implică abuz și neglijare. De obicei, acestea sunt studii ale agențiilor specializate. La fel ca studiile de auto-raportare, studiile de tip santinelă se focusează pe estimarea prevalenței fenomenului de abuz și neglijare a copilului în societate. Printre cele mai cunoscute studii bazate pe *supraveghere de santinelă*, care se desfășoară ciclic: *Studiul Național de Incidență a Abuzului și neglijării din SUA (US National Incidence Study (NIS))*, care se realizează în Statele Unite ale Americii începând cu 1979; *Studiul de incidență din Țările de Jos (Netherlands Nationwide Prevalence study of child maltreatment (NPM))*, care de desfășoară cu o periodicitate de o dată la 3 ani [17], *Studiul de Incidență a cazurilor raportate de abuz și neglijare a copilului (CIS)* care se desfășoară în Canada.[18].

Metodele administrative, se bazează pe colectarea datelor administrative privind abuzul și neglijarea copiilor, care sunt colectate în mod ordinar de către agențiile care furnizează servicii legate de maltratarea copiilor. În general, aceste agenții includ servicii sociale, justiție și servicii de sănătate. De obicei, studiile care folosesc astfel de date se concentrează asupra copiilor care sunt maltratați și referiți către agenții care sunt specializate în oferirea asistenței acestei categorii de copii. Merită să fie evidențiate sistemul de colectare a datelor în SUA - *National Child Abuse and Neglect Data System (NCANDS)* și cel din Australia - *Australian Child Protection data program*. [8].

Chiar dacă studiile în rândul populației generale cu privire la fenomenul violenței asupra copilului arată incidența și prevalența fenomenului, fapt care nu poate fi neglijat de către autorii politicilor publice în domeniul protecției copilului, totuși această categorie de studii oferă informații foarte limitate cu referire la asumarea angajamentelor cu privire la prevenirea și răspunsul la cazurile de abuz și neglijare a copiilor a diverselor instituții responsabile, precum și acțiunile acestora. De exemplu, în Republica Moldova în 2019 a fost desfășurat *Sondajul privind violența împotriva copiilor și tinerilor* [14], care a urmărit scopul de a estima prevalența violenței emoționale, fizice și sexuale asupra copiilor și tinerilor cu vârsta cuprinsă între 13-24 de ani, de a identifica factorii de risc și de protecție. Strategia de eșantionare a asigurat ca datele să fie reprezentative pe plan național, iar eșantionarea aleatorie utilizând un design de cluster stratificat în patru etape a permis calcularea unor estimări ponderate. Chiar dacă studiul a estimat amploarea fenomenului, mai puține informații au fost generate cu privire la răspunsul sau lipsa de răspuns a autorităților și serviciilor de protecție a copilului la fenomen. De exemplu, una dintre constatări este că doar 4% de fete și 1% de băieții care au fost supuși violenței sexuale au primit serviciile necesare, fără să se facă specificări care ar fi aceste servicii.

În literatura de specialitate se abordează **Modelul de monitorizare bazat pe sistemul de sănătate** (*Hospital-based surveillance systems*) și **Modelul de monitorizare bazat pe date din comunitate** (*Community-based surveillance*). Încă în 1998, Paola Facchin, în cadrul Reuniunii OMS privind Strategiile pentru Protecția Copilului, a discutat despre oportunitatea utilizării indicatorilor de sănătate în cazurile de abuz asupra copiilor, ca alternativă la statisticile legale sau judiciare în acest domeniu. În *Raportul mondial asupra violenței și sănătății* din 2002 [9], OMS a subliniat, de asemenea, importanța studierii fenomenului abuzului și neglijării copilului folosind datele despre mortalitate și morbiditate. Aceste culegeri de date au avantajul că sunt colectate în mod obișnuit, au clasificări standard de diagnostic care sunt acceptate la nivel internațional (Codurile de clasificare internațională a bolilor, OMS) și criterii de codificare specifice. [11] De exemplu, în *Clasificatorul Internațional al Maladiilor ICD-11*, diagnosticul „maltratarea fizică a copilului în contextul unei activități educaționale” este codificat cu codul PJ20&XE729. După acest model, sunt codificate așa tipuri de abuz precum: abuzul sexual, abuzul psihologic, derivare emoțională (neglijare), etc. în combinație cu diferite medii unde se poate întâmpla abuzul, relația cu agresorul, alte variabile.

Modelul de monitorizare bazat pe date din comunitate are potențial de a colecta informații mai detaliate, despre toate tipurile de violență, colectând date de la servicii sociale, servicii de sănătate, educație, etc. raportate la agențiile de protecție a copilului. Primele încercări de a realiza o astfel de monitorizare a fost realizat și în Republica Moldova, fiind analizate datele colectate de către sectoarele sănătate, educație, ordine publică, protecție socială în contextul implementării *Mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime a violenței neglijării, exploatării și traficului*, aprobat prin Hotărârea de Guvern 270/2014.[21]

Pornind de la ideea că sistemele de monitorizare a violenței împotriva copilului au trei obiective de bază: enumerarea, monitorizarea și evaluarea [8], cercetătorii implicați în colectarea și utilizarea datelor privind violența împotriva copiilor ar trebui să utilizeze complementar toate strategiile și metodologiile disponibile, ținând cont în primul rând de calitatea datelor pe care le folosesc, deoarece aceste date pot fi și trebuie utilizate pentru elaborarea de politici, programe și proiecte în interesul copiilor.

Referindu-ne la situația Republicii Moldova, se cere de subliniat că în *Observațiile finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova* (septembrie 2017) [13], *Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului* a recomandat Republicii Moldova să-și îmbunătățească

sistemul de colectare a datelor, inclusiv prin crearea unui sistem centralizat pentru toate domeniile CDC, în special cu privire la grupurile vulnerabile de copii, inclusiv copiii care trăiesc în sărăcie, copiii ai căror părinți au emigrat peste hotare, copiii străzii, copiii de etnie romă și copiii victime ale abuzului sexual și exploatării sexuale. De asemenea, a fost recomandat să fie asigurată partajarea datelor și indicatorilor între ministerele relevante și utilizarea lor pentru formularea, monitorizarea și evaluarea politicilor și programelor și să fie îmbunătățită respectarea cerințelor de raportare de către toate ministerele și instituțiile relevante.

În *Raportul Protecția copilului de abuzul și exploatarea sexuală în cercul de încredere*, adoptat de Comitetul Lanzarote în decembrie 2015[10], *privind implementarea Convenției Consiliului Europei cu privire la protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale*, de asemenea, se menționează expres că colectarea de date despre abuz și exploatarea sexuală a copiilor rămâne o provocare, mai ales se denotă probleme de dezagregare a datelor (în special, abuz și exploatare sexuală, săvârșite în cercul de încredere, abuz și exploatare sexuală săvârșite cu utilizarea tehnologiei informației și a comunicațiilor, în toate țările semnatare, inclusiv Republica Moldova.

Multitudinea de recomandări existente la nivel internațional și regional cu privire la necesitatea monitorizării fenomenului violenței asupra copiilor vine să sublinieze suplimentar că lipsa informațiilor consecvente despre incidența și prevalența fenomenului de violență împotriva copilului limitează capacitatea statului de a răspunde problemei din mai multe perspective. În primul rând, limitează capacitatea de a evalua amploarea fenomenului violenței față de copii în raport cu alte probleme sociale și de sănătate publică. În al doilea rând, limitează capacitatea de a identifica grupurile sociale cu cel mai mare risc, care ar putea beneficia de intervenție concentrată sau servicii specializate. În cele din urmă, limitează capacitatea de a monitoriza schimbările în incidența și prevalența violenței față de copii în timp. La rândul său, acest lucru limitează capacitatea de a monitoriza eficacitatea activităților de prevenire și intervenție a maltratării copiilor [3].

Bazându-ne pe cele mai eficiente sisteme de colectare și monitorizare a datelor cu privire la violența împotriva copiilor din lume, în Republica Moldova se impune necesitatea dezvoltării unui cadru metodologic național în vederea utilizării complementare a datelor administrative și celor din cercetări sociologice în procesul de elaborare a politicilor integrate de prevenire și combatere a fenomenului violenței asupra copilului. Este necesar de a fi aplicată o abordare nouă, fundamentată științific cu privire la monitorizarea fenomenului violenței asupra copilului, bazat pe un set unic de indicatori pentru monitorizarea abuzului și nglijării copilului, însoțit de metadate și instrumente și metodologii de colectare.

Referințe:

1. Adam J. Zolotor ș.a. ISPCAN Child Abuse Screening Tool Children's Version (ICAST-C): Instrument development and multi-national pilot testing. În: Child Abuse and Neglect International Journal, nr.33 (2009), p.833-841
2. Andreas Jud, Jorh M. Fegert and David Finkelhor. On the incidence and prevalence of child maltreatment: a research agenda. In: Child Adolescent Psychiatry Mental Health Journal, 2016. DOI 10.1186/s13034-016-0105-8
3. Basile KC, Saltzman LE. Sexual violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements. In: Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention; 2002
4. COMENTARIUL GENERAL, nr.13 (2011) Dreptul copilului de a fi liber de orice formă de violență.
5. Global status report on violence 2014. Luxembourg: WHO, UNODC, UNDP, 2014. ISBN: 978 924 156479 3
6. Hillis S., Mercy J., Amobi A., Kress H. Global Prevalence of Past-year Violence Against Children: A Systematic Review and Minimum Estimates. În: Pediatrics, 2016. Vol 37. E 20154079
7. INSPIRE: Seven Strategies for Ending Violence Against Children, WHO, 2016. ISBN 978-92-4-156535-6
8. John D. Fluke ș.a. Child maltreatment data: A summary of progress, prospects and challenges. În: Child Abuse and Neglect International Journal, nr. 119 (2021) 104650
9. Krug EG et al., eds. World report on violence and health. Geneva, World Health Organization, 2002. ISBN 92 4 154561 5 (NLM classification: HV 6625)
10. Lanzarote Committee, 2nd implementation report adopted by the Lanzarote Committee on 4 December 2015 „Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The Framework”, Council of Europe, 2015
11. Monitoring child abuse and neglect at a population level: Patterns of hospital admissions for maltreatment and assault, Child Abuse & Neglect International Journal, nr 34(11):823-32, September 2010, DOI: 10.1016/j.chiabu.2010.04.003
12. National Centre of Public Health of the Ministry of Health of the Republic of Moldova, United Nations Children's Fund (UNICEF), 2014. 2012 Republic of Moldova Multiple Indicator Cluster Survey, Final Report. Chișinău, Republic of Moldova
13. Observații finale cu privire la raportul periodic combinat al pătrulea și al cincilea al Republicii Moldova [Accesat: 30.10.22]. Disponibil: https://www.unicef.org/moldova/media/2801/file/INT_CRC_COC_MDA_29111_E_Romanian.pdf
14. Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) și IMAS, Centrul pentru Controlul și Prevenirea Maladiilor. Violența împotriva copiilor și tinerilor în Republica Moldova: constatările unui sondaj național, 2019. Chișinău.
15. Programul național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de

- acțiuni pentru implementarea acestuia. În: Monitorul Oficial al R.Moldova 2022, nr. 266-272, art. 541.
16. Sexual violence surveillance: uniform definitions and recommended data elements. [accessed Oct 17 2021] Available from: https://www.researchgate.net/publication/253071976_SEXUAL_VIOLENCE_SURVEILLANCE_UNIFORM_DEFINITIONS_AND_RECOMMENDED_DATA_ELEMENT.
 17. Sheila R. van Berkel ș.a. „Prevalence of child maltreatment in the Netherlands: An update and cross-time comparison” în *Child Abuse & Neglect International Journal*, nr. 102 (2020)104439
 18. Tonmyr L, Li YA, Williams G, Scott D, Jack SM. Patterns of reporting by health care and nonhealth care professionals to child protection services in Canada. *Paediatr Child Health*. 2010 Oct;15(8):e25-32. doi: 10.1093/pch/15.8.e25. PMID: 21966240; PMCID: PMC2952523.
 19. WHO Regional Office for Europe "First meeting on strategies for child protection" [Accesat: 30.10.2022] Disponibil: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/108147/EUR_ICP_FMLY_01_03_01.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 20. *World report on violence against children*. Geneva : UN, 2006. ISBN: 9295057511
 21. Toartă V., Sîmboteanu D. „Compendiul statistic cu privire la evoluția în anul 2019 a cazurilor de violență, neglijare, exploatare, trafic asupra copiilor” elaborat de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii în baza datelor pentru anul 2019, oferite de către instituțiile partenere în cadrul MIC VNET (MSMPS, MECC, IGP/MAI, PG, ISM, STC) la solicitarea CNPAC. Chișinău, 2020

CZU: 342.734:616-082 + 342.7-053.2 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7646510>

**ASIGURAREA DREPTULUI COPILULUI LA SĂNĂTATE
– DE LA DECIZIA PĂRINTELUI LA PROTECȚIE LEGALĂ**

GRAMMA Rodica

medic, doctor în filosofie, conferențiar universitar,
USMF "Nicolae Testemițanu"
ORCID ID: 0000-0003-2875-0252

Summary. *The child's right to health is a priority, and the parents are the ones who are responsible for the proper care of the child. However, in the medical practice of the Republic of Moldova, multiple cases were recorded when the parents' decisions to refuse medical assistance for the child put at risk the child's benefit and health. Parental refusal in relation to medical assistance are recorded in various situations, starting with the issue of child vaccination, hospitalization or treatment with antibiotics, blood transfusion, as well as non-acceptance of invasive interventions. A study carried out in 2020 within the School of Public Health Management identified how serious the phenomenon of parental resistance is in medical institutions in our country. The majority of respondents stated that there is a need to develop concrete intervention tools that would allow them to be much more decisive in situations of parental resistance, in order to protect the child's right to health. There is a need for a radical revision and the inclusion of some rigorous changes in the Law of Child Rights (338/1994), which is outdated by social realities, contains imperfect provisions and requires adjustment to international standards in the field.*

Keywords: *right for health of a child, parental refusal, parental resistance, right for decision making of a child.*

Dreptul copilului la sănătate este unul prioritar, fiind stipulat atât la nivel internațional [1], cât și național [2, 3]. Părinții sunt cei care poartă răspundere, pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de îngrijire a copilului. [2, art.53]. Necătând la aceasta, în practica medicală din Republica Moldova au fost înregistrate multiple cazuri când deciziile părinților puneau în risc beneficiul și sănătatea copilului.

Pe parcursul ultimilor zece ani, medicii frecvent înaintau în discuție în cercurile profesionale cazuri de rezistență a părinților pentru acordarea asistenței medicale copiilor săi, începând cu secția de internare, până la acceptarea administrării tratamentului propus de specialist. De exemplu, în perioada pandemiei COVID-19, a fost frecvent înregistrat refuzul părinților (influențați puternic de știrile false de pe rețelele de socializare) de a efectua testul de salivă la copii cu suspecție de infectare cu coronavirus, chiar dacă copilul prezenta simptome evidente de îmbolnăvire. În anul 2019 medicii unui spital pediatric municipal s-au adresat după ajutor și decizie către Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova, în legătura cu cazul unui copil cu tumoare la creier în stadiu terminal, care suferea dureri insuportabile, iar mama căruia nu permitea efectuarea unor intervenții pentru ameliorarea stării copilului (decompresia tensiunii intracraniene).

În sursele media a fost puternic mediatizat cazul unui medic pediatru din secția de internare a unei instituții medicale municipale, care insista pe internarea unui copil bolnav, însoțit de tatăl acestuia. Însă, bărbatul considera că copilul trebuie luat acasă și refuza agresiv spitalizarea, iar medicul a fost lovit grav atunci când a încercat să îngrădească plecarea copilului.

Legislația în vigoare este foarte vagă cu privire la situațiile conflictuale de rezistență parentală. Legea cu privire la drepturile copilului prevede că, în cazul în care părinții refuză asistența medicală pentru copilul bolnav, aceasta se acordă contrar voinței lor, la decizia consiliului de medici, luată în prezența reprezentantului puterii. [3, art.4, pt.4]

Însă, nu sunt elaborate careva proceduri, linii directoare sau algoritme certe pentru acțiunile lucrătorilor medicali care se confruntă foarte frecvent cu astfel de situații. Prevederile existente la moment se referă la cazurile de violență, neglijare, exploatare și trafic al copiilor, unde sunt descrise algoritme de apelare la autorități și raportări [4-6], însă lasă fără de răspuns unele cazuri specifice cu care se confruntă lucrătorii medicali în asistența copilului bolnav.

De exemplu, cum ar trebui să procedeze medicul din echipa ambulanței care înțelege că copilul bolnav la care au venit în timpul nopții, are nevoie de monitorizare medicală specializată, pe când mama refuză deplasarea spre spital. Care organe sau structuri suplimentare ar fi capabile să intervină imediat (vorbind despre un caz de urgență de sănătate), ambulanța fiind solicitată într-un sat îndepărtat și la o oră târzie? Pe cât de posibilă, dar și argumentată legal, ar fi solicitarea și intervenția polițistului de sector? Este real ca medicul din echipa ambulanței să înceapă a căuta contactul cu autoritatea locală într-un sat necunoscut? Pe cât de protejat rămâne a fi medicul din echipa ambulanței față de un părinte agresiv, la domiciliul căruia a sosit și care se împotrivește spitalizării copilului bolnav?

Mai mult ca atât, sunt cazuri când medicul poate presupune o posibilă agravare a stării de sănătate a copilului pentru următoarele ore, chiar dacă la momentul consultației copilul prezintă simptome moderate de boală, ceea ce face părinții să fie mult mai relaxați și reticenți la spitalizare. Astfel, medicii pediatri raportează multe cazuri când părintele refuză internarea copilului însă, peste câteva ore, revine cu copilul în stare mult mai gravă, deja cu risc pentru viață. Cine se face vinovat de faptul că copilul nu a primit asistența necesară în timpul util și a ajuns să sufere, fiind în pericol pentru viață? Din punct de vedere etic și legal, ar trebui oare medicul să împărtășească responsabilitatea deciziei, care o atribuie în totalitate doar părintelui?

Totodată, este important să ne întrebăm, pe cât un părinte conștientizează urmările posibile ale deciziei sale, atunci când refuză vaccinarea, tratamentul sau

spitalizarea copilului său? Ar putea aceste situații fi calificate ca ”lăsare în primejdie”? [7, art 163]

Legislația în vigoare prevede pedeapsa doar atunci când se va constata vătămarea nemijlocită sau moartea urmare a neglijenței față de copil. În această ordine de idei, putem să intervenim doar atunci când constatăm rezultatul tragic, dar când este deja prea târziu de ajutat copilul. Totuși, de cele mai multe ori, copilul va fi resuscitat și, după un tratament mult mai agresiv, într-un final, va fi salvat. Cine rămâne a fi penalizat pentru suferința la care a fost supus copilul din cauza accesului întârziat sau rezistenței intenționate față de serviciile de sănătate necesare?

Dreptul copilului la sănătate include atât protecția lui de îmbolnăvire, cât și asigurarea accesului la asistența medicală necesară calitativă, în volumul și timpul adecvat. În același timp, refuzurile parentale în raport cu asistența medicală se înregistrează în diferite situații, începând cu problema vaccinării copilului, spitalizarea sau tratamentul cu antibiotice, transfuzie de sânge, cât și neacceptarea unor intervenții invazive.

Un studiu realizat în perioada 2019- 2020 în cadrul Școlii de Management în Sănătate Publică a identificat pe cât de grav este fenomenul rezistenței parentale în instituțiile medicale din țara noastră. [8] Cercetarea s-a bazat pe chestionarea a 2618 medici de diferite specialități (medici de familie, pediatri, medici din instituțiile spitalicești și medici ai serviciului de urgență). A fost efectuată o cercetare descriptivă, selectivă mixtă (calitativă și cantitativă), realizată în cadrul Institutului Mamei și Copilului (secțiile pediatrie), Clinica „Emilian Coțaga”, Spitalul Clinic Municipal de Copii Nr.1; medicii din Stațiile de Asistență Medicală Urgentă și Centrele de Sănătate din Nisporeni, Strășeni, Călărași, Ungheni; medicii Spitalelor Raionale din Edineț (secția pediatrie) și din Călărași (secția pediatrie, secția consultativă). Pentru desfășurarea studiului a fost elaborat un chestionar structurat cu întrebări deschise și închise pentru autocompletare.

Peste 16% dintre medicii incluși în studiu au afirmat că au avut cazuri de refuz a părintelui pentru internarea copilului bolnav grav, circa 40% au menționat refuzul părintelui de a administra antibiotic copilului, iar 35% s-au confruntat cu refuzul părinților de a vaccina copii. De asemenea, au fost identificate cazuri de refuz a intervenției chirurgicale necesare copilului (7%) și refuzul pentru transfuzie (2,3%).

În același timp, medicii intervievați au remarcat că consecințele refuzului parental sunt diferite. Practic, fiecare al 5-lea medic (21,5%) a menționat că a avut cazuri când copilul revine în stare agravată, după ce a fost refuzată asistența medicală din partea părintelui. În cadrul studiului, un medic urgentist și-a amintit cazul unui copil care a decedat din cauza că părintele a refuzat spitalizarea și l-a tratat de sine stătător la domiciliu, până starea copilului a devenit foarte gravă.

Doar o treime dintre medici (33,5%) au recunoscut că au avut posibilitatea să monitorizeze de la distanță starea copilului în evoluție, pe când mai mult de o treime (34%) nu cunosc starea de mai departe a copilului pentru care a fost refuzată asistența medicală. Doar 11% dintre respondenți ai afirmat că au avut cazuri de îmbunătățire a stării copilului, chiar dacă a fost refuzată asistența medicală de către părinte.

Printre cauzele invocate de părinți pentru refuzul asistenței medicale copilului bolnav sunt menționate următoarele: neîncrederea în medici; influența puternică a unor convingeri, idei, opinii terțe; comportament conflictual al părintelui (oboseală, nervozitatea sporită, stare de ebrietate); lipsa de timp, alte priorități invocate de părinte (grija de alți copii, îngrijirea animalelor domestice etc.); refuzul de a înțelege și a accepta problema de sănătate, ignorarea stării de boală a copilului.

Astfel, medicul este pus în fața unor situații duale de luare a deciziei pentru a apăra sau nu dreptul copilului la sănătate. Codurile de etică și deontologie medicală susțin că medicul datorează pacientului loialitate totală și bunăstarea pacienților trebuie să fie prioritară. [9, 10] Respectiv, în situația copilului bolnav, loialitatea unui lucrător medical ar trebui să fie doar față de pacientul pediatric, urmând să îl protejeze chiar și de deciziile periculoase ale propriului părinte. Totuși, în lipsa unor proceduri specifice care ar oferi algoritme clare pentru acțiunile lucrătorilor medicali aflați în astfel de situații, observăm comportamente foarte diferite din partea medicilor. În baza rezultatelor studiului menționat anterior, am determinat că jumătate dintre medicii intervievați (50%) consideră că refuzul părintelui este legal și acesta este în drept să își asume pe deplin responsabilitatea deciziei pentru copilul său. 48% dintre medici au menționat consiliul medical din instituție drept unicul organ care ar putea să se implice. Doar 8% dintre medici au remarcat că au apelat la alte structuri pentru ajutor, dintre acestea fiind menționate poliția (38%), administrația instituției (36%), asistența socială (11%), specialiștii din serviciul pentru protecția copilului (10%).

Circa o treime dintre medici au recunoscut că au colaborare bună cu asistența socială (31%) și serviciul pentru protecția copilului (35%). Unii, însă, au afirmat că nici nu știu cum ar putea apela la aceste servicii – asistența socială (7%) și serviciul pentru protecția copilului (14%) – sau nu au avut niciodată nici o colaborare - asistența socială (10%) și serviciul pentru protecția copilului (17%).

Majoritatea medicilor au afirmat că este nevoie de elaborarea unor instrumente concrete de intervenție care le-ar permite să fie mult mai decisivi în situațiile de rezistență parentală, pentru a apăra dreptul copilului la sănătate. Unii (10%) au susținut chiar că ar fi trebuit de pus la îndoială dreptul de a fi părinte pentru cei care supun pericolului sănătatea copilului. În același timp, mai mult de

o pătrime dintre respondenți (28%) sunt convinși că nu trebuie de intervenit în decizia părinților, iar medicul trebuie să o respecte pe deplin, delegându-le toată responsabilitatea pentru copil.

În același timp, 76% medicii incluși în studiu au recunoscut că nu cunosc nici o lege cu referire la cazurile de refuz. Respectiv, majoritatea deciziilor luate și opiniilor formate se bazează doar pe propriile percepții și valori ale lucrătorilor medicali. Totuși, în cazul în care deciziile părinților sunt contrare celor mai bune interese ale copilului, medicii ar trebui să fie instruiți pentru ca poată să fie avocatul copilului și să inițieze acțiunile prompte și eficiente pentru a anula decizia respectivă și a proteja copilul.

În același timp, tot mai multe discuții la nivel internațional se referă la autonomia copilului și vârsta de la care se poate de recunoscut dreptul lui de a decide cu privire la asistența medicală. De exemplu, în Republica Moldova adolescentul poate lucra, îmbinând munca cu învățătura de la vârsta de 14 ani [3, art.11]. Însă, nu poate fi oferit nici un serviciu de asistență medicală copilului până la vârsta de 18 ani fără acordul părintelui/tutorei. Ca urmare, pot apărea dileme cu referire la realizarea dreptului copilului/adolescentului la sănătate, de exemplu, în cazul când acesta dorește să se vaccineze, iar părinții îi interzic categoric. Astfel, adolescentul conștientizează că decizia părintelui îl supune unui risc crescut de a fi vulnerabil față de infecții pentru care există protecție – vaccinul. Dar medicul nu va putea să îi ofere vaccinarea solicitată fără consimțământul semnat al unuia dintre părinți. Ar însemna această situație că copilul ar trebui să solicite protecție din partea autorităților statului pentru a-i fi permisă vaccinarea? Cât de explicită, accesibilă și cunoscută este această procedură pentru adolescenții țării noastre? Trebuie să recunoaște că aici există lacune normative evidente.

La nivel internațional este garantat dreptul copilului cu discernământ de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îi privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ținându-se seama de vârsta sa și de gradul său de maturitate [1, art.12, alin.1] Prin urmare, opiniile copilului pot fi respectate, chiar și atunci când autoritatea parentală sau judiciară este exercitată cu bună credință în interesul superior al copilului. Totodată, se înregistrează conflicte serioase dintre părinți și copiii lor adolescenți necăsătoriți privind încetarea sarcinii, în special atunci când încetarea nu este indicată din motive medicale. Adolescenții pot dori un avort elective pentru care părinții lor refuză consimțământul, adesea din motive morale, sau, invers, pot dori să continue sarcina atunci când părinții lor consideră că maternitatea este prematură și le va afecta viitorul.

Astfel, unul dintre cele mai importante aspecte care trebuie să constituie firul roșu al cadrului normativ ce vizează copiii, trebuie să se refere la faptul că fiecare drept al copilului trebuie să aibă la bază principiul interesului său superior.

Și acest aspect trebuie respectat și în contextul dreptului copilului la asistența medicală necesară. Evoluția raporturilor sociale, tendința tot mai evidentă de emancipare, precum și evoluția standardelor internaționale în materia drepturilor copilului impun necesitatea revizuirii radicale și includerii unor modificări de rigoare în Legea privind drepturile copilului [3], care este depășită de realitățile sociale, conține prevederi imperfecte și necesită ajustarea la standardele internaționale din domeniu. Totodată, este necesar de a fi elaborate proceduri ample, cu abordare intersectorială, pentru a prevedea soluții și acțiuni concrete pentru cazurile când refuzul / reticența părintelui pentru asistența medicală imediată necesară copilului, contravine intereselor și beneficiului acestuia, sau îi poate pune în pericol viața și sănătatea, atât în timp imediat, cât și pe termen lung.

Referințe:

1. Convenția cu privire la Drepturile Copilului. Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Ratificată de Parlamentul RM la 12.12.1990, în vigoare din 25.02.1993.
2. Codul Familiei, Cod Nr.1316 din 26-10-2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48, art.210.
3. Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13 art.127.
4. Ordinul nr.445 din 09.06.2015 cu privire la aprobarea Instrucțiunii metodice privind intervenția instituțiilor medicale în identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea cazurilor de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului. Ministerul Sănătății al Republicii Moldova.
5. Ordin nr.153/1040/1042/293 din 08.10.2014 cu privire la aprobarea Fișei de sesizare a cazului suspect de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova, Ministerul Educației al Republicii Moldova; Ministerul Sănătății al Republicii Moldova și Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova.
6. Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii, Infografice. [Accesat: 26.10.2022] Disponibil: https://www.cnpac.md/ro/infografice/?fbclid=IwAR3H1GjKjYmLj8HaPZ6Rvz_OPVqFKdM5LBE4FGFIWhd_Q4Vbf1Ah4PCZRIE#prettyPhoto
7. Codul Penal al Republicii Moldova. Cod nr.985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74, art.195.
8. Triboi V., "Atitudini ale medicilor față de refuzul parental în asistența copiilor". Teza de master în managementul sănătății publice. Conducător științific Gramma R. Școala de Management în Sănătate Publică, USMF "Nicolae Testemițanu", Chișinău, 2020.
9. World Medical Association International Code of Medical Ethics (adoptat de cea de a 3-a Adunare Generală, Londra, 1949). [Accesat: 26.10.2022] Disponibil:

<https://www.wma.net/policies-post/wma-international-code-of-medical-ethics/>

10. Codul deontologic al lucrătorului medical și al farmacistului. Aprobare prin Hotărâre de Guvern nr.192 din 24.03.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.92-102, art.265.

**PIERDEREA UNEI ȘANSE - TEMEI PENTRU REPARAREA PREJUDICIULUI
SUFERIT DE COPII PRIN ACTE MEDICALE**

MUNTEANU Anastasia

doctorandă, Școala Doctorală a Facultății de Drept,
Universitatea din Craiova, România
ORCID ID: 0000-0003-3779-7802

Summary. *Loss of a chance in medical law. New precedent of wrongful birth and wrongful life claims. Perruche Case: between reticence and acceptance. Difficulties with causation, quantification and identifiable criteria. Awarding monetary damages for the lost chance of getting an abortion. Questions of medical and law ethics.*

Keywords. *loss of a chance, tort law, medical law, wrongful life, wrongful birth, medical negligence, medical liability.*

Izvorâtă în dreptul francez, pierderea unei șanse reprezintă, în cadrul sistemelor de drept din spațiul românesc, un transplant al creației jurisprudenței franceze, șansa, primind pentru prima dată caracter reparabil tocmai în anul 1889 prin Decizia Curții de Casație din Franța într-o cauză referitoare la culpa avocatului care, ratând termenul de declarare a apelului, l-a lipsit pe clientul său de șansa de a câștiga procesul.

Incontestabil, teoria pierderii șansei își regăsește, cu precădere, aplicarea în domeniul medical. Orientarea instanțelor de judecată poate fi explicată prin strânsa legătură în care se află cele două vechi științe - dreptul și medicina, punctul de coeziune al celor două distinse profesii constând chiar în obiectul lor de studiu - omul. Analizând valorile ocrotite de sistemul medical, cât și de cel al normelor juridice, ajungem la concluzia că, în fond, acestea nu diferă atât de mult, medicii protejează omul în materialitatea sa fizică și psihică, ca ființă biologică, vulnerabil în fața bolilor și a morții, juriștii, pe de altă parte, studiază și protejează omul din cealaltă perspectivă a sa, cea de ființă socială, membru în societatea umană, implicat și supus întotdeauna riscurilor izvorâte din numeroasele raporturi juridice în care intră.

Chiar dacă prezenta publicație își concentrează atenția în jurul temei conferinței, respectiv, protecția interesului superior al copilului privit în calitatea sa de membru al comunității sociale, articolul de față va aduce în lumină un subiect puțin diferit, având în vedere împrejurarea că dezvoltă și aduce în dezbatere mecanismele juridice de protecție ale copilului recunoscute chiar prin simpla împrejurare a concepției sale.

Consacrarea legislativă

Odată cu adoptarea noilor coduri civile, în România în 2011, iar în Republica Moldova în 2002, șansa primește valoare juridică și consacrare legislativă. În Codul civil român, șansa este consfințită în cadrul art.1385 alin (4) care dispune: *”Dacă fapta ilicită a determinat și pierderea șansei de a obține un avantaj sau de a evita o pagubă, reparația va fi proporțională cu probabilitatea obținerii avantajului, ori, după caz, a evitării pagubei, ținând cont de împrejurări și de situația concretă a victimei.”*, în timp ce în Codul civil al Republicii Moldova, regăsindu-se în cadrul art.19 alin (4) *”Pierderea șansei se repară doar dacă ea constă în dispariția actuală și certă a unei eventualități favorabile. Mărimea acestui prejudiciu corespunde șansei pierdute și nu poate fi egală cu avantajul care ar fi rezultat din șansă dacă ea se materializa.”*

Din modalitatea reglementării aleasă de către legiuitorii ambelor state, constatăm că esența conceptului răspunderii pentru pierderea unei șanse rezidă chiar în renumitul adagiu *restitutio in integrum*¹, atâta vreme cât cel păgubit este îndreptățit la repararea integrală a pierderii efectiv suferite și a beneficiului nerealizat, se impune recunoașterea, deopotrivă și a dreptului la reparație rezultat din pierderea șansei reale de a obține un câștig sau de a evita o pagubă.

Sub imperiul principiului sus-menționat, *restitutio in integrum*, despăgubirea trebuie să acopere integral paguba suferită de victimă - *damnum emergens*² și *lucrum cessans*³, cuantumul despăgubirilor stabilindu-se raportat la pierderea efectiv suferită și beneficiul nerealizat, totuși, după cum spuneam mai sus, finalitatea răspunderii civile delictuale constă în compensarea de așa natură a efectelor nocive ale faptei ilicite încât să se ajungă pe cât posibil la restabilirea situației anterioare.

Din acest motiv, șansele reale de a obține un avantaj sau de a evita o pierdere constituie, pe bună dreptate, un veritabil prejudiciu indemnizabil, întrucât doar prin recunoașterea pierderii unei șanse ca fiind parte a prejudiciului reparabil putem aspira la idealul care se vrea atins prin instituția răspunderii civile delictuale și anume, cel de compensare eficientă și integrală a efectelor păgubitoare produse de fapta ilicită.

Nu putem concepe analiza teorii pierderii unei șanse fără a atrage atenția asupra unui caz care a reprezentat ani de-a rândul obiectul unor dezbateri aprinse, o speță interesantă, care ridică multiple întrebări, atât în privința răspunderii civile delictuale, cât și în privința eticii dreptului.

¹ *Restitutio in integrum* – lat. restituire integrală, principiu aplicabil inter partes în materia efectelor nulității unui act juridic potrivit căruia toate prestațiile executate în temeiul unui act anulat trebuie restituite.

² *Damnum emergens* – lat. paguba efectivă

³ *Lucrum cessans* – lat. beneficiul nerealizat

Cazul Perruche. Decizia care a stabilit un nou precedent.

În contextul dezvoltărilor noilor tehnologii genetice, așa cum este fertilizarea in vitro, a măsurilor medicale paliative, a diagnosticului prenatal, se impune o relativizare și o regândire a reperelor seculare în ceea ce privește percepția asupra vieții și a morții.

În această arie a răspunderii, cazul Perruche, cu siguranță, rămâne a fi reprezentativ, constituind un punct istoric, un precedent nou care ridică multiple întrebări, atât în privința răspunderii civile delictuale, cât și în privința eticii dreptului.

În Franța anului 1982⁴, Josette Perruche, însărcinată în luna a patra, descoperă că fiica ei de patru ani s-a îmbolnăvit de rubeolă, cunoscând efectele dăunătoare pe care o eventuală infestare le-ar avea asupra fătului, Josette Perruche și-a informat medicul că, preferă să avorteze decât să dea naștere unui copil cu grave defecte urmare a contactării rubeolei. La consultația medicului, acesta îi sugerează să păstreze sarcină, asigurând-o că nu există niciun risc cu privire la dezvoltarea fătului. Însă, la 14 ianuarie 1983, se naște Nicholas, suferind de sindromul Gregg sau rubeola congenitală⁵, manifestat printr-un ansamblu de anomalii grave, tulburări neurologice, retard mental, surzenie, leziuni oculare, cardiopatie și defecte locomotorii, impunând necesitatea unei asistențe și griji permanente pe durata întregii vieți ai lui Nicholas.

Prin urmare, soții Perruche au chemat în judecată medicul, exercitând concomitent două acțiuni având temeuri diferite: prima în *wrongful birth*, care presupune despăgubirea părinților, și cea de-a doua în *wrongful life*⁶, care urmărește despăgubirea propriu-zisă a copilului născut.

După cincisprezece ani de litigii⁷, soții Perruche ajung în fața instanței supreme franceze, acțiunea fiind formulată în numele copilului, avocații reclamantilor susținând că Nicholas are tot dreptul de a-i da în judecată pe medici,

⁴ Datele privind starea de fapt sunt preluate din raportul consilierului Curtii de Casatie, P. SARGOS, reprodus în articolul lui F. CHABAS, *Réparation du préjudice personnel de l'enfant handicapé lorsque son handicap a été contracté in utero*, *La Semaine Juridique* (Juris Classeur Periodique), 2000, nr.50, II, 10438, pp.2293-2312., mai multe detalii pot fi consultate la: <https://www.senat.fr/rap/a01-175/a01-1758.html>.

⁵ Rubeola congenitală este o afecțiune care apare ca urmare a infecției materne primare cu virusul Rubella în timpul sarcinii. Semnele clinice constau în surditate, afectare oculară (cataractă, retinopatie etc.), anomalii cardiace. Afectarea cerebrală apare atunci când infecția maternă se produce între 3 – 16 săptămâni de gestație și se manifestă prin retard mental moderat, microcefalie, diplegie spastica.

⁶ Wrongful life în franceză - acțiune de vie prejudiciabilă

⁷ Pentru prezentarea în amănunt a hotărârilor pronunțate de instanțele de judecată, a se vedea: Y. Lambert-Faivre, S. Porchy-Simon, *Droit du dommage corporel. Systèmes d'indemnisation*, 6e édition, Dalloz, Paris, 2009, p. 755-760., mai multe detalii la: <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-01619213/document>

deoarece diagnosticarea greșită a avut ca rezultat nașterea sa cu defecte⁸, în consecință, acesta fiind obligat să ducă „o viață inutilă, greșită, viață care nu merită trăită”⁹ în condiții în care acesta ar fi putut să nu se nască¹⁰. Curtea fost de acord și a considerat că Nicholas poate fi despăgubit din cauză că neglijența medicilor a avut ca rezultat pierderea dreptului lui Nicholas de a fi avortat, adică pierderea dreptului de a nu se naște. În iulie 2001, Curtea de Casație Franceză și-a reafirmat decizia din cazul Perruche, permițând altor trei copii cu dizabilități să primească despăgubiri de la medicii care nu au reușit să identifice dizabilitățile acestora când erau feteși.

În acest fel, tragedia unei familii s-a transformat într-o decizie istorică cu caracter normativ care a influențat puternic curentul indemnizării pierderii unei șanse¹¹, introducând un nou temei al răspunderii - acțiunile întemeiate pe *wrongful birth* și *wrongful life*.

Acțiunile întemeiate pe *wrongful birth* și *wrongful life*

În ultima jumătate de secol, odată cu dezvoltarea tehnologiilor de reproducere, informațiile în ceea ce privește planificarea familială au devenit din ce în ce mai accesibile publicului. Astfel, pe măsură ce viitorii părinți au devenit mai informați cu privire la diferitele opțiuni reproductive disponibile a evoluat și jurisprudența care apără dreptul exclusiv al indivizilor de a lua propriile decizii cu privire la conceperea și nașterea copiilor.

În acest sens, dacă acest drept este încălcat din cauza neglijenței unuia sau mai multor furnizori de servicii medicale, părinții prejudiciați îi pot acționa în judecată pe motivul *wrongful birth* a unui copil neplanificat sau a unui copil care prezintă defecte fiziologice. În mod similar, un copilul născut poate acționa în judecată pe temeiul *wrongful life*.

Cu siguranță, asemenea acțiuni nu sunt întotdeauna privite cu ochi buni în instanță, întrucât ridică multiple întrebări și dispute de etică și moralitate, totuși, considerăm că existența acestui temei relativ nou de răspundere reprezintă un pas important pentru deschiderea viziunilor și depășirea dogmelor vechi după care unele societăți se conduc până în prezent.

⁸ Pentru o analiza mai aprofundată a cazurilor de *wrongful life* in common law (spre exemplu Procanik v. Cillo, Roe v. Wade, Gleitman v. Cosgrove) a se vedea B. MARKESINIS, *Réflexions d'un comparatiste anglaise sur et à partir de l'arrêt Perruche*, *Revue Trimestrielle de Droit Civil*. nr.1, 2001, pp. 77-102.

⁹ M. T. LYSAGHT, *Wrongful Life? The strange case of Nicholas Perruche*, Commonweal Foundation, 22 martie 2002.

¹⁰ Olivier Cayla et Yan Thomas, *Du droit de ne pas naître : À propos de l'affaire Perruche*, Paris, Gallimard, coll. « Le Débat », 2002

¹¹ Pentru mai multe detalii a se vedea articolul lui F. CHABAS, *L'enfant né handicapé peut demander la réparation du préjudice résultant de son handicap*, *Juris Classeur Périodique*, 2001, nr.40, II, 10601, pp.1833-1843 și P.H.ANTONMETTEI, J.RAYNARD, J.B.SEUBE, *Travaux dirigés de droit des obligations*, 4 éd. Litec, Paris, 2002, pp.139-142.

Spre exemplu, în cauza *Perruche* au fost exercitate concomitent două acțiuni având temeuri diferite: prima în *wrongful birth*, care presupune despăgubirea părinților, și cea de-a doua în *wrongful life*¹², care urmărește despăgubirea propriu-zisă a copilului născut.

Spre deosebire de cazurile de malpraxis, aria de răspundere este mai largă în cazul acțiunilor întemeiate pe dreptul la viață și alternativele pe care le aveau reclamantii, acțiunea întemeiată pe *wrongful life* având mai multe mutații printre care se numără și *wrongful conception*¹³ sau *wrongful pregnancy*¹⁴. Diferențierea dintre cele două temeuri de răspundere, *wrongful birth* și *wrongful life* se face în funcție de persoana prejudiciată, dacă în prima variantă - *wrongful birth* - prejudiciați se consideră părinții care au dat naștere unui copil cu handicap, prejudiciul concretizându-se și în povara pe care o va reprezenta creșterea acelui copil, al doilea teme - *wrongful life* - se fundamentează pe dreptul copilului de nu se fi născut, de a fi avortat și astfel de a fi lipsit de suferințele la care a fost condamnat prin naștere.

Diferența dintre acțiunea în *wrongful birth* și în *wrongful life*

Acțiunile în *wrongful birth* și în *wrongful life* reprezintă o creație a jurisprudenței¹⁵ concretizată într-o formă nouă a răspunderii civile delictuale, care deși nu este reglementată expres de niciun stat, a reușit să producă importante efecte juridice.

Reclamantii într-o acțiune întemeiată pe *wrongful birth* sunt părinții care se simt nedreptățiți de pe urma activității neglijente a medicului, care, în timpul sarcinii, a omis să sesizeze boala de care suferea fătului lor, astfel lipsindu-i pe părinți de șansa de a adopta decizia întreruperii cursului sarcinii.

Pentru a câștiga o acțiune întemeiată pe *wrongful birth*, părinții trebuie să demonstreze îndeplinirea a două condiții principale, prima - existența unui comportament neglijent din partea personalului medical, adică o conduită sub standardele statornicite în domeniul lui de activitate, și cea de-a doua condiție - demonstrarea relației de cauzalitate dintre neglijența medicului și circumstanța nașterii copilului cu handicap, respectiv, dovedirea faptului că, în lipsa conduitei neglijente a medicului, copilul nu ar fi fost adus pe lume.

¹² Wrongful life în franceză - action de vie préjudiciable

¹³ Wrongful conception - acțiune întemeiată pe neglijența medicului care a efectuat defectuos procedura de sterilizare chirurgicală, aceasta conducând la nașterea unui copil neplanificat.

¹⁴ Wrongful pregnancy - acțiune asemănătoare ca natură cu cea de *wrongful conception*, constând în acțiunea părinților formulată împotriva medicului care a efectuat operația de sterilizare, uneori putând fi îndreptată chiar și împotriva producătorilor de preparate contraceptive, prejudiciul fiind reprezentat chiar de sarcina nedorită, în cuantificarea acestuia încadrându-se și cheltuielile mamei făcute cu ocazia sarcinii, dar și salariul pe care aceasta, în mod normal, l-ar fi primit dacă nu era însărcinată.

¹⁵ Bilá Katerina, *A Slippery Slope Wrongful Birth and Wrongful Life*. *Common Law Review* 5 (2004): 1-10.

De vreme ce am stabilit că o acțiune *in wrongful birth* privește prejudiciul cauzat părinților prin îndeplinirea defectuoasă a obligației de informare a medicului, acțiunea având ca temei *wrongful life*, respectiv dreptul de a nu exista¹⁶, îl are ca reclamant chiar pe copilul născut ca urmare a neglijenței medicilor.

Întrucât acțiunile în *wrongful life* privesc copiii născuți cu afecțiuni genetice, niciun tratament, acordat mamei în timpul sarcinii, nu ar fi făcut posibil ca acest copil să se nască sănătos, respectiv singurele sale alternative oscilau între a se naște cu handicap sau a nu se naște deloc, adică de a fi avortat. Interpretând *a fortiori*, ajungem la concluzia că adevăratul prejudiciu al copilului într-o astfel de acțiune este chiar viața lui¹⁷.

Concluzii:

În pofida slabei acoperiri la nivel jurisprudențial, cât și a criticilor aduse, apreciem că existența acestui nou temei de răspundere reprezintă un pas important pentru deschiderea viziunilor și depășirea dogmelor vechi după care unele societăți, din nefericire, se conduc până în prezent.

Într-o societate care pretinde a fi modernă, recunoașterea pierderii unei șanse, deopotrivă cu acțiunile *in wrongful birth* și *wrongful life*, drept un veritabil temei al răspunderii constituie un compromis social, o cale de mijloc pentru a răspunde noilor valori și nevoi sociale.

Crearea precedentului judiciar prin care șansa, cât și viața unui copil nenăscut, au câștigat valoare juridică, reprezintă un prilej de transformare și deschidere a mentalității atât la nivel popular, cât și la nivel instituțional. În pofida subtilității naturii sale, a dificultății de cuantificare, dar și a criticilor aduse, acțiunile *in wrongful life* și *in wrongful birth* merită atenția colectivă, cu atât mai mult cu cât misiunea juriștilor este cea de a pune în lumină nevoile sociale, cât și instrumentele legale de care cei prejudiciați pot dispune.

¹⁶ Benatar, David. *Better Never To Have Been – The Harm of Coming into Existence*, Oxford: Clarendon Press, 2006.

¹⁷ L. Aynes, *Préjudice de l'enfant né handicapé: la plainte de Job devant la Cour de Cassation*, Dalloz, 2001, chron., p. 492.

CZU: 347.965:342.7-053.2(498)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648277>

THE INVOLVEMENT OF LAWYERS IN THE PROMOTION AND AWARENESS OF THE RIGHTS OF THE CHILD IN ROMANIA, AT THE PRE-UNIVERSITY AND UNIVERSITY LEVEL

MARIN Marilena

Associate Professor, PhD

Ovidius University of Constanța, Law and Social Sciences Faculty

Constanța Bar Association, Attorney of law

ORCID ID: 0000-0002-9663-1995

Summary. *In the whole of human rights, the rights of the child occupy an important place, recognized as such by school and justice. I propose that, through this work, I will analyze the way in which the lawyers in Romania understand how to get involved in the explanation, promotion and awareness of the rights of the child in Romania, as well as the age categories to whom this endeavor is addressed.*

As a scientific method for the elaboration of this paper, we used the observation method, the critical and comparative approach. As a result of my analysis, I intend to present rules that can constitute good practices regarding the promotion of children's rights and regarding the involvement of the lawyers' guild in prevention activities, not just assistance and representation in the defense of children's rights.

Keywords: *Human rights, best interests of the child, legal education, lawyer, the Child's Lawyer, project "Be a lawyer in your school" (FAST).*

Introductory aspects

Starting from the definitions of the Roman juriconsults, preserved to this day as guiding ideas, we see and understand law as an art - the art of good and equity, the art of living honorably, not harming another, giving everyone what is his. The Law of the XII Tables, in which the ancient Roman customary law was codified, regulated through provisions of public law and private law a series of legal institutions, such as: property regime, successions, family organization, the matter of obligations and a single contract, precisely like a real code. The law of the XII Tables was imprinted forever in the consciousness of the Roman people, being considered a symbol of its spirituality. Cicero claimed that the memorization of this law was a mandatory lesson for students, a "carmen necesarium".

And when we think about the future generations, we want each of our children, pupils and students to perfect this art, to preserve the principles of law and to adapt them skillfully to the society in which they live.

The issue of children's rights has been a challenge of all times, even if society, at one point, minimized the importance of these rights. Contemporary Romania, after December 1989, paid more attention to the rights of the child, nowadays becoming aware of the fact that it is very important that these rights are explained to the children in their own way.

In this sense, for the explanation of these rights and for the students to correctly understand the legal order and the rules of conduct in society, different categories of Romanian professionals in the field of law were involved, including lawyers.

1. Children's rights in Romanian legislation

1.1. Romanian legislation

When we think about human rights in general and children's rights in particular, we should imagine the chronological evolution of life and the importance of following some rules at the level of society and community, whatever they may be. And so we can start from the natural right and from the reason according to which childhood is the beginning segment of life, divided, in turn, into stages according to biological age.

Some historical sources that reach us from the medieval period show us the stages of childhood. Thus, we observe in the middle of the century. the 17th century, two such testimonies that claim that a " cocoon is the man from the moment he is born, until he is 4 years old. A child is called from four to fourteen years old" ("cocon iaste omul deaca naște, până la 4 ani. Copil se chiamă de la patru ani până la patrusprezece") [1], but also that a " cucon is called until the age of seven; young is called according to age, the male part is called from ten and a half to 14 years, and the female part from 9 and a half to 12 years" ("cucon să chiamă până al seaptele an de vîrstă; tînr în măsură de vîrstă să cheamă parte bărbătească de la dzeace ai și giumătate până la 14 ai, iară parte fêmeiască de la 9 ai și giumătate până la 12 ai") [2] [3].

The rights of the child are responsibly regulated in Romanian legislation, starting with the fundamental law, the civil code and related laws, and in the regulation prior to the current Romanian civil code [4], these rights were also regulated in the former family code (which is repealed, currently). Next, we will present some of the legal provisions through which the Romanian legislator considered the regulation, promotion and protection of children's rights and which are included in the legal education programs carried out in schools.

The Romanian Constitution regulated the status of the child at the family level, in the relationship with his parents, and established that the situation of the child resulting from a marriage is identical to the situation of the child resulting from out of wedlock [5]. The provisions of the fundamental law were repeated exactly by the civil code in the content of art.260, called "children's equal rights", as well as by Law no. 272/2004 on the protection and promotion of children's rights, in art.7 ("The rights provided by this law are guaranteed to all children without any discrimination, regardless of race, color of skin, sex, language, religion, political opinion or other reson, nationality, ethnicity or social origin,

material situation, the rank and type of impairment, status at the moment of birth or acquired status, training and development or other difficulties of the child, parents or other legal representatives even any other distinction”).

In the context of the old family code [6], the Romanian legislator decreed that parental rights should be exercised only in the interest of the children, pursuing, in fact, the best interest of the child, which we will find regulated in detail, later, in the content Law no. 272/2004. Currently, the regulations regarding family relations and relations assimilated to these relations have been taken over and completed in the current civil code.

1.2. The best interest of the child promoted at school level

The idea of promoting children's rights and making children/students aware of their rights was capitalized in Romania after December 1989. Initially, the study of the Romanian Constitution was kept in the school curriculum, and then Civic Education and Social Education. added, courses that have a legal content and are usually taught by history professors. None of these subjects was taught by a professional in the field of law, as there was an incompatibility between the vast majority of practitioners in the legal field and the pre-university didactic activity.

Starting from 07.05.2021, by Law no. 184, regarding the amendment of art.16 of Law no. 51/1995 for the organization and exercise of the lawyer profession, the right of lawyers to be able to teach legal education in the pre-university environment was regulated. Practically, an incompatibility was raised for the lawyer profession, adding an supplement to art.16 lit.b), like as: „exercising the profession of lawyer is compatible with (...) didactic activities and functions in higher education, didactic activities with legal content in high school and gymnasium education”. [7]

The legal possibility to carry out didactic activities and hold positions in high school and gymnasium education also requires compliance with another mandatory condition in the Romanian education system, namely, the graduation by the lawyer-teacher of specialized studies called „psycho-pedagogical module” or studies master’s degree for the „pedagogy” specialization. If the lawyer teaches legal studies to middle school and high school students through voluntary (unpaid) activities, he is not required to have specialized studies in the field of psychopedagogy, for the moment.

I made the previous clarification to show the differentiation between the employment of the lawyer in a paid teaching activity, as a teacher, in contrast to the activity of the volunteer lawyer, which does not involve a consideration or remuneration of the respective lawyer.

These aspects do not imply a diminished attention to the best interest of the child, but, on the contrary, must be seen as a facility that the legislator makes to the

professional in the legal field, more precisely, the lawyer, to support him in the sense of promoting legal education in schools, paying attention to the best interest of the child.

2. The actors involved in the defense of children's rights

2.1. Family and school

Actions related to the promotion and defense of children's rights begin or should begin with family education. As a consequence, when we bring up the phrase „the seven years at home” we are also referring to the education that parents have the legal and moral obligation to give to each of their children. [8] The rights of the child appear, sometimes, even before the birth of the child, and this concept began since Roman antiquity and is still regulated today, in the Romanian legislation and in the legislation of other states.[9]

The problem arises when the parents themselves do not have the correct representation of some basic notions or have a distorted image of these rules and establish customs regarding family relations and/or the relations of their own family members with society. Another problem can arise if, although the parents know the rules of conduct, the rights and obligations of people quite well, they do not supervise their children and do not learn in time about the existence of cases of violation of these rules, ending up in the situation in which those children can become victims or aggressors.[10]

Therefore, each stage of development in a person's life has certain challenges, and the family has a very important role in the process of forming the future adult, as is known. In the family, the child receives the first advice about the rules of conduct and can learn about his rights and obligations. Once the child arrives in the education system, he comes into contact with other actors involved in child's education, namely teaching staff and non-teaching staff who complete, polish and perfect the child's knowledge, paying attention to the child's best interest. Among these knowledge are the rules of conduct, respectively, the rules of the class and the norms of the educational institution, which cannot in any way violate the rights of the child.

2.2. Authorities and public institutions with attributions in the defense of children's rights

We believe that it is impossible to talk about the promotion and protection of children's rights and their best interests without mentioning some aspects that refer to the notions of „public authority” and „public institution”. Apparently, the nine notions (authority and institution), if viewed in a broad sense, could be considered synonymous words. In reality, however, when we talk about each of these, we identify different meanings.

The difference between „public authority” and „public institution” can already be found in the definitions given to the two notions. Thus, we speak of

„public authority” when we refer to any state body or administrative-territorial units that act, under public authority, to satisfy a legitimate public interest; are assimilated to public authorities, for the purposes of this law, legal entities under private law that, according to the law, have acquired the status of public utility or are authorized to provide a public service, under the regime of public authority.[11]

„Public institution” is considered a legal entity of central, local or European public administration, which has personality and can manage public financial resources. In this context, we will make the previously mentioned differences.

Considering the above, we will differentiate between public authorities and public institutions because, when we talk about the promotion of children's rights, it is also done through the guild of lawyers or legal professionals, in general.

In the following we will list some of the two categories of public authorities and public institutions that have duties or object of activity to promote and protect the rights of the child or the best interest of the child and with which the legal profession is in direct relationship in various professional situations. Thus, in this context we mention: the Romanian Institute for Human Rights (RIHR), which is known as „an independent body with legal personality, established by Law no. 9/1991, which represents the first national institution for human rights created in Romania after 1989”. [12]

The National Authority for the Protection of Child Rights and Adoption (NAPCRA/ ANPDCA) is another guardian of the protection and promotion of children's rights. [13] This authority is represented at the local level by the public social assistance services (referred to by the acronym PSAS), which are organized at the level of municipalities and cities, as well as by the General Directorates for the Defense and Protection of Children's Rights (GDDPCR/DGASPC), organized at the level county, throughout the country. [14]

The National Council for Combating Discrimination (NCCD/CNCD) is „the autonomous state authority, under parliamentary control, which carries out its activity in the field of discrimination, guaranteeing the observance and application of the principle of non-discrimination, in accordance with domestic legislation. in force and with the international documents to which Romania is a party”. [15]

The People's Advocate (PA/AVP) - The Children's Advocate

The People's Advocate institution is an autonomous public authority and independent of any other public authority and aims to defend the rights and freedoms of natural persons in relations with public authorities.

„Considering the fact that the basic activity is the resolution of citizens' petitions, the institution of the People's Advocate receives and distributes the

requests submitted by the persons injured by the violation of the rights and freedoms of citizens by the public administration authorities and decides on these requests; pursues the legal resolution of the requests received and requests the authorities or officials of the public administration in question to stop violating the rights and freedoms of citizens, to restore the rights of the petitioner and to repair the damages.” [16]

Moreover, if we think that „in serving the best interests of children, we serve the most important interests of humanity” (according to the American politician Carol Bellamy), we can find another justification for why, alongside the institution of the People’s Advocate, a structure was established in the subordination of this institution, called „the Child Advocate”.

Important to remember is the opinion according to which „the appearance of the Children’s Advocate, as an autonomous public authority, determined not only the simple invocation of a set of universally valid standards and obligations regarding the rights of the child, but also the elaboration and adoption of modern legislation, which effectively defends the rights of the child in Romania and to ensure their implementation in accordance with the provisions of the UN Convention adopted by the General Assembly of the United Nations on November 29, 1989”. [17]

Courts of law

At the level of the judicial system, there are specialized courts to judge cases involving minors and family. In the vast majority of cases, specialized jurisdiction is exercised within some sections of the courts. In Romania, we encounter an exceptional situation in Brașov, where there is a specialized court for minors and family. [18]

And because the idea we wanted to bring to attention through our study refers to the involvement of lawyers in the promotion and protection of children’s rights, as well as in relation to legal education in school, we will further present what, in concrete terms, this activity consists of lawyers.

3. The activity carried out by the legal professions in favor of the defense of children's rights

3.1. Categories of legal professionals who contribute to the defense of children’s rights

Through their professional training, graduates in legal sciences defend human rights. Each of them exercises their profession according to the specifics of the chosen field and in which they work. In relation to the theme of this study, we have listed the legal professions, but also the limits between which these professionals encounter human rights and children’s rights, respectively:

The lawyer, who pleads in cases involving minors or minors and family cases (denial of paternity, divorce, establishment of a minor visitation schedule,

establishment of residence of the child, alimony, abandonment of the family, custody of the child, order of protection, appointment of a guardian for the conclusion of a legal act in which the child is one of the contracting parties).

The legal advisor, the specialist inspector from an institution that (also) deals with the protection of children's rights or *the probation advisor* (the latter having different powers), can intervene as representatives of one of the authorities that have powers in the defense of children's rights.

The judge, as a professional of the law that we meet in the disputes of minors and the family when the question of law reaches the court, to be resolved by court decision.

The prosecutor and the police officer, when there is a criminal case, which involves the defense of a social value specific to criminal law (offences related to family life or which presumes the involvement of a child as a victim or suspect/offender).

The public notary, especially after the entry into force of the current Romanian civil code, when we talk about divorce by notarial convention or the power of attorney/mandate that one of the parents gives to the other parent or both parents give it to a third person because that person accompanies the minor outside borders of Romania or to be able to request a passport that includes the data of the minor child or in the case of a succession debate that also presumes the involvement of a minor child.

The bailiff, who can intervene at the time of execution of a court decision establishing certain rights in favor of a child, rights that are not executed voluntarily, without the intervention of coercive force.

The previously mentioned examples, for each of the legal professions, are not limiting, but simply exemplary, to highlight the category of legal activities in which each of the legal professionals in Romania can be involved.

Returning to the profession of lawyer in relation to children's rights, the lawyer contributes, on the one hand, to the protection of these rights, and on the other hand, he can promote them and carry out activities aimed at preventing the violation of children's rights.

3.2. Lawyers in the promotion and awareness of children's rights

Lawyers had several opportunities to get involved in the promotion and awareness of children's rights. Of these occasions, I remember you only a few, which were promoted more, respectively: activities in school classes (usually management classes, in secondary education), the organization of simulated and simplified trials, having as their theme various stories collected from the school curriculum, the activity organized by the Association for Dialogue and Solidarity of Lawyers, the National Union of Romanian Bar Associations in partnership with the Ministry of National Education.

Children's rights were also promoted by other non-governmental organizations, in partnership with the school inspectorates and/or directly with different schools, such as the older situation of the VeDem Just Association, which promoted legal education in schools in Romania and the Republic of Moldova (years 2019-2020) or a more recent example of the Association „The imprint of Good” („Amprenta de Bine”, 2021-2022), in the schools of Constanța county, Romania.

Also, among the non-governmental organizations that were directly involved in protecting and promoting children's rights, we mention the „Save the Children” Foundation. As a primary concern, this foundation had in view the field of education, including legal education.

In promoting and raising awareness of children's rights, in 2022 a partnership was established between the National Union of Romanian Bar Associations (through the counties bar associations) and the Ministry of National Education (through the county school inspectorates). The project was called „Be a lawyer in your school”, bearing the romanian acronym „FAST” („Fii avocat în școala ta”). Initially, a pilot project was carried out, comprising five modules, between March and June of 2022. Later, following the interest shown by other schools, as well as the change in the structure of the school year, the project was structured on four modules, the concentration of information thus so that it can be transmitted on time, in the first semester, to the students.

The second stage of this project took place between November and December 2022 and enjoyed the same success as the first stage. The project pursued the same ideas, shared with pre-university students.

The novelty with which it began in the second stage consisted in the fact that the addressability area was extended to high school students, starting from the 5th grade. We specify that in the first stage, which took place at the end of the last school year (as I mentioned before), only the 7th grades and the first three high school grades were included, the 8th and 12th grades being excluded, who were to take exams at the end of the year (National Assessment, respectively the baccalaureate exam).

Lawyers who taught legal education courses in schools spoke to the students about the three powers of the state, the Romanian Constitution, the Romanian judicial system, the rules according to which the legal norm is applied [19], children's rights and obligations, about how children and/or their families can be held accountable for the illegal acts of those children. Topics specific to the age segment specific to the school period and the challenges that students may face were addressed, in particular: the phenomenon of bullying [20], crimes [21] and computer crime, contact with prohibited substances, acts that affect life , the

bodily integrity and intimate life of children, the legal conditions in which children can obtain income from work. At the same time, role-playing games were used, not just theoretical presentations.[22] Moreover, the project coordinators from the National Union of Bars of Romania made and developed summaries and materials in the Power Point system, which made legal education classes attractive for students and easy to teach by lawyers.

We specify that these courses were addressed to students from the pre-university environment, respectively, gymnasium and high school.

Regarding the university environment, we note that there are bachelor's and master's programs that have included courses in the legal field, but these do not always consider children's rights or human rights. The courses we refer to complement the specializations of the study programs in which the students are preparing.

Conclusions

At the end of our study, we can draw some conclusions regarding the involvement of the body of Romanian lawyers in the promotion and awareness of children's rights. These conclusions take into account, first of all, the quality of those who chose to get involved in the promotion of these rights. Specifically, lawyers, legal professionals who have professional experience, willingness to volunteer, and public speaking skills, can help successfully present and explain these rights.

Second, when the target audience for these courses is, as I mentioned earlier, only middle school and high school students. For them, essential information regarding the rights of the child, as well as the child's relationship with adults, were taken into account.

Regarding the university environment, we believe that the notions conveyed to students cannot change the university curriculum to bring specific information about children's rights into the education plans. We also believe that legal concepts that may be necessary and useful to undergraduate and graduate students must complement the professional training of these students, which goes beyond the ability to analyze the specific rights and obligations of children.

Legal notions in the field of promoting human rights, in general, and children's rights, in particular, are part of the university programs of law faculties and may be part of the programs of other study programs that require knowledge of this information.

Third, as a lawyer, teacher, and parent, I believe that this approach of law enforcement in partnership with teachers is welcome, a model of good practice, and produces effects worthy of consideration.

References:

1. Îndreptarea legii, 1652. București: Editura Academiei R.S.R., 1962, p. 578.
2. Carte românească de învățătură 1646. București: Editura Academiei R.S.R., 1961, pp. 162-163.
3. HONCIUC, Bogdan. Copilul și copilăria în Evul Mediu românesc, (sursă accesată la data de 12.12.2022)
4. Copilul și copilăria în Evul Mediu românesc Profile image of Bogdan Honciuc Bogdan Honciuc [Accesat: 08.11.2022] Disponibil: https://www.academia.edu/43667450/Copilul_%C8%99i_copil%C4%83ria_%C3%AEn_Evul_Mediu_rom%C3%A2nesc
5. Actualul cod civil român adoptat prin legea nr.287/17.07.2009 și a intrat în vigoare la data de 01.10.2011, prin Legea nr.71/2011. Între timp, codul civil român a fost republicat și actualizat.
6. Constituția României, Art.48 alin.1 și 3.
7. Codul familiei, adoptat prin Legea nr.4 din 4 ianuarie 1953 și modificat și completat ulterior, până la data intrării în vigoare a actualului cod civil (01.10.2011), când a fost abrogat.
8. Legea nr.184 din 1 iulie 2021 privind modificarea art.16 din Legea nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, [Accesat: 11.11.2022] Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/244051>
9. SANDU, Mihaela Luminița; RUS, Mihaela, TASENȚE, Tănase; RUS, Ciprian Vasile, The influence of personality factors in the adolescent-parent relationship, Technium Social Sciences Journal, 7(1), 2020, pp. 209–213., doi: [Accesat: 12.11.2022] Disponibil: <https://doi.org/10.47577/tssj.v7i1.482>, <https://techniumscience.com/index.php/socialsciences/article/view/482>
10. JURCĂ, Gheorghe Constantin; BOTINĂ (STAN), Mădălina; CONDURACHE, Gabriela; GUERARD, Stephane, Droit compare. Legislation comparee: Roumanie. Droit de la famille, Editura LexisNexis SA, fasc. 20, 27 ianuarie 2014.
11. MITRA, Mariana, Noua dimensiune a violenței în familie. Manifestări și prevenire (The New Dimension of Violence. Manifestations and Prevention), articol publicat în Analele Universității „Ovidius”, Seria Științe Economice, ISSN 1582-9383, CNCIS Tip B+ și BDI, decembrie 2014, p. 89.
12. Legea nr.554 din 2 decembrie 2004 a contenciosului administrativ, Art.2 alin.1 lit.b) [Accesat: 07.12.2022] Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/57426>
13. Institutul Român pentru Drepturile Omului. [Accesat: 07.12.2022] Disponibil: <https://irdo.ro/>; <https://irdo.ro/istoric.php>
14. Publicat pe sit-ul oficial al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului și a Adopției a Ministerului Familiei, Tineretului și Egalității de Șanse. [Accesat: 07.12.2022] Disponibil: <https://copii.gov.ro/1/>
15. Atribuțiile SPAS [Accesat: 07.12.2022] Disponibil: <https://copii.gov.ro/1/>

- atributii-spas/; <https://copii.gov.ro/1/atributii-dgaspc/>
16. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. [Accesat: 07.12.2022] Disponibil: <https://www.cncd.ro/>
 17. BOTINĂ, Mădălina; NEDEA, Felicia; MIREA, Ecaterina. Promovarea acțiunii în contencios administrativ de către instituția Avocatul Poporului. Aspecte practice, Revista Universul Juridic Premium nr.3/2018, București, 2018, [Accesat: 07.12.2022] Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/promovarea-actiunii-contencios-administrativ-de-catre-institutia-avocatul-poporului-aspecte-practice/>
 18. COLCERIU, Cristian. Avocatul copilului între deziderate și eficiență, [Accesat: 07.12.2022] Disponibil: <https://www.juridice.ro/550655/avocatul-copilului-intre-deziderate-si-eficienta.html>
 19. Legislația care reglementează organizarea Tribunalului pentru minori și familie, Brașov. [Accesat: 07.12.2022] Disponibil: https://portal.just.ro/1372/SitePages/organizare.aspx?id_inst=1372&PageView=Shared&InitialTabId=Ribbon.WebPartPage&VisibilityContext=WSSWebPartPage#legislatia%20care%20reglementeaza%20organizarea%20instantei
 20. TOPOR, Roxana Elena, Despre actele de aplicare individuală a dreptului. În: Volumul celei de-a VIII-a sesiuni științifice a cadrelor didactice cu tema "Aspecte juridice ale preaderării României la Uniunea Euroreană" organizată de Universitatea „Spiru Haret” Constanța, Constanța, 2001, ISBN 973 – 8283 – 05 - 1, pp. 150-153.
 21. NIȚĂ, Anca Jeanina, Bullying, provocări legislative. Abordare juridică și judiciară. În: Universul Juridic Premium nr.8/2021, Revista Universul Juridic, Revistă lunară de doctrină și jurisprudență. ISSN 2393-3445 [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: <http://revista.universuljuridic.ro/bullying-provocari-legislative-abordare-juridica-si-judiciara/>, pp. 101 - 108
 22. MITRA, Mariana, Aspecte juridico-penale privind violența domestică, articol publicat. În: Revista Simpozionului Național cu tema „Copii și violența – metode de prevenție”, București, 2008, ISBN 978-973-0-05753-9, p. 15.
 23. NIȚĂ, Anca Jeanina, Dreptul la vot de la 16 ani – între reguli și nereguli. În: Universul Juridic Premium nr.12/2021, pp. 86-95

INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS

MIRZAYEVA Elnara

PhD in Law, Associate Professor of the Department of Private, International Law and European Law, Faculty of Law, Baku State University
ORCID ID: 0000-0001-9847-8659

Summary. *In the article, the issues of international non-governmental organizations and the protection of children's rights are extensively analyzed based on the existing diversity of opinions in the legal literature and international practice. It is noted that international non-governmental organizations carry out important activities in the protection of human rights, including children's rights. At this time, it is necessary to mention a number of main activities of international non-governmental organizations: protection of children's rights during military conflicts; protection of the rights of orphans and children deprived of parental care; development of juvenile justice; development of children's educational and other cultural rights; development of children's rights for a better life; and so on. The main characteristic of the modern era is the further expansion of these areas of activity.*

At the end of the article, it is concluded that a number of important methods are used by international non-governmental organizations for activities in these directions: participation in the process of preparing important international agreements (convention, declaration, agreement, pact, protocol, etc.) in the field of children's rights; participation in the process of preparing international reports in separate fields; participation in the process of collecting and transferring information on violations of human rights, including children's rights, to international organizations in individual states; participation in the process of supporting international cooperation efforts of states; participation in the process of developing various types of joint activities with the states to support the individual rights of children; participation in the process of cooperation with international intergovernmental organizations in the protection of children's rights; participation in the process of further development of the national legislation of the states in the field of children's rights; participation in the process of preparation and implementation of universal and regional international programs covering individual regions in the field of children's rights; participation in the process of forming new international control mechanisms for ensuring children's rights; participation in the process of formation of new international non-governmental organizations in the field of children's rights; improvement of national mechanisms in the field of children's rights, including participation in the process of further increasing the activity of national non-governmental organizations; and etc.

Keywords. *children's rights, human rights, international non-governmental organizations, military conflicts, international relations, international organizations, human rights violations.*

In recent years, there has been a trend related to the creation of a large number of international non-governmental organizations in almost all countries of the world. Thus, researchers of international non-governmental organizations note that they observe unusual activity in the creation of private, commercial organizations, voluntary organizations, associations, and foundations [5, p.143-150; 6, p.10-13]. Modern international relations are characterized by the increasing

number of international non-governmental organizations, the expansion of their role and importance in the modern world, international cooperation, and the active determination of the place and legal status of these types of organizations in international law. The creation and activity of non-governmental organizations have become an object of research in legal literature for a long time. This type of research is aimed at helping to solve global problems such as the nature of international non-governmental organizations, conditions for their creation, international legal status, international security, protection of human rights, protection of the environment, etc. to states and international intergovernmental organizations.

Currently, more and more states and the world community as a whole are beginning to understand that it is necessary to look for new, mainly non-traditional approaches to solving the problems of people's better and more prosperous life, to create and reorganize new mechanisms to coordinate the efforts of states in this direction. . One of the opportunities that really exists, but is not used at the global level, is the recognition by states of the partnership role of their societies, represented by numerous non-governmental organizations whose activities in the international arena do not in any way threaten the democratic regime. Moreover, the activities of these types of organizations strengthen the potential of their state, and at the same time increase their international reputation.

According to experts conducting research in this direction in the scientific literature, international non-governmental organizations act as the main form of civil society and representation in the modern world, shape the public interests of different layers of the population of the countries of the world during their activities, participate in the development and preparation of international norms and international court proceedings by using their own means and methods, monitor compliance with the principles and norms of international law, and in some cases perform an independent, impartial function in resolving legal disputes at the request of interested states [11, p. 28-34].

The increase in the number of international non-governmental organizations and their growing influence in the international world is related to a number of factors. Among these factors, the following should be emphasized: the emergence of new global problems for the solution of which the capabilities of states and international organizations are no longer sufficient; the diversity of relations between nations that need new international institutions to realize themselves; the strengthening of democratic processes in the field of internal and international relations of states, as a manifestation of this, the desire to make society more open and transparent; transformation in the field of national

interests of states; initiatives to increase control over decision-making processes in matters affecting the vital interests of individuals worldwide; expansion of cross-border communication and activity opportunities of the public of different countries, as well as expansion of technological progress opportunities; increase in human rights violations in various areas, including children's rights; threats to peace and international security; the need to increase the fight against international crime; etc.

In this regard, according to a number of authors, humanity has entered such a stage of development of international relations that states have already begun to objectively distance themselves from the idea of being the only subjects of international relations [8, p. 36-46]. Although international non-governmental organizations act as serious international players, their effective influence and opportunities in international relations are often not adequately reflected in international law.

The relevance and timeliness of the scientific analysis of the activity of international non-governmental organizations is related to the fact that, despite previous scientific research, there is currently no consensus on the fact of the active activity of international non-governmental organizations in the world. Determining the legal status of international non-governmental organizations is not sufficiently connected with objective reality, their potential in solving international problems and development prospects are not fully determined. Currently, there are no norms in international law that would officially recognize the international legal status of international non-governmental organizations, on the other hand, there are no norms denying the ability of international non-governmental organizations to be subjects of international law and international relations.

It is noted in the legal literature that international non-governmental organizations operate mainly in two directions: informal formulation and promotion of new international legal norms as an initial response to the urgent demand of the world community; putting pressure on governments in various forms so that states fulfill their obligations under international law. As a whole, the activity of international non-governmental organizations in the field of human rights is conventionally expressed in a number of areas in the legal literature: mobilizing public opinion to reveal the violation of human rights and seriously criticize that situation; providing direct legal assistance to victims of human rights violations by international non-governmental organizations; helping to adopt new norms in the field of human rights in international organizations; provision of legal and technical assistance, dissemination of knowledge about human rights [1, p. 246-247].

Thus, based on the ideas expressed in local and foreign legal literature, the provisions mentioned in international documents, as well as a number of specific features put forward, an international non-governmental organization - created in accordance with national legislation to achieve the development goals and tasks of civil society and international relations, can be defined as a self-organizing association of public representatives of different states operating in the territory of two or more states, having consultative status, in accordance with the UN Charter and generally recognized principles of international law. The activities of international non-governmental organizations are diverse and this sphere has expanded even more. In general, in the legal literature, non-governmental organizations are sometimes defined as organizations that prevent the excessive concentration of power and authority, draw the attention of governments to human rights issues such as the status of women, children's rights, the rights and opportunities of minorities, and perform certain functions.

One of such functions and the most important one is related to the activity of non-governmental structures in the field of protection of human rights and observance of these rights. In general, international non-governmental organizations have the opportunity to participate in the development of new standards (conventions) in the field of human rights protection. Initiatives or even ready-made projects from non-governmental organizations often enter international integration structures, and their representatives also actively participate in the work on new international cooperation tools in the field of human rights protection. Human rights non-governmental organizations press governments to draw the authorities' attention to violations and prompt immediate resolution of a specific human rights problem. At the national level, it is non-governmental organizations that support the recommendations and decisions of intergovernmental organizations, and at the same time expand their influence by creating new structures.

Transnational networks in the field of human rights created under the auspices of international non-governmental organizations are one of the forms of collective assistance in the observance of human rights as generally accepted norms in the modern world. The historical experience of the activity of such international networks, which were established in the middle of the 19th century in North American and European countries and mainly demanded the protection of children's rights, anti-slavery, and women's suffrage rights, proved the necessity of action in this direction in the UN system in the middle of the 20th century [3, p. 22]. A new era of international human rights networks began with the adoption of the Universal Declaration of Human Rights in 1948 and continued to develop over the following decades when a broad structure of international institutions for the protection of human rights began to be created.

In parallel, new international non-governmental organizations began to emerge in this direction. In particular, organizations such as the International Amnesty Organization (Amnesty International), which was established in 1961, formed the main component of the international movement for the protection of human rights [7, p. 34-35]. In modern times, Amnesty International is recognized as the largest international non-governmental organization in the field of human rights protection. The organization calls for the release of prisoners of conscience around the world, calls for the unconditional abolition of the death penalty, fights against all forms of discrimination, defends the right of expression for everyone, and protects sexual and reproductive rights, including the rights of refugees and migrants. In 1964, Amnesty International received the status of advisor to the UN, then the Council of Europe and UNESCO. Since then, Amnesty International has started providing information on the number of political prisoners in certain countries to the UN Human Rights Committee. Since the 2000s, Amnesty International has been raising global issues around the world. Its field of activity includes the protection of economic, social, and cultural human rights [10, p. 78]. At the beginning of the 21st century, Amnesty International focused its activities on several main areas: the struggle for the abolition of the death penalty; fighting to end violence against women; protecting the rights of people living below the poverty line; protecting the rights of refugees and migrants; arms trade control; ending torture and inhumane treatment of prisoners in the fight against terrorism; protection of children's rights [9, p. 149]. Currently headquartered in London, the Organization has more than 70 national chapters, more than 7,500 affiliated local groups, and 7 million members monitoring human rights violations in more than 150 countries.

High financial support enables Amnesty International to carry out its campaigns effectively. The main method of its activity is to attract the attention of the public to the facts of human rights violations and to put pressure on the competent authorities of the respective country through appeals (letters, telegrams, faxes, postcards, e-mails, and text messages). Amnesty International regularly publishes reports and periodicals on human rights issues, which highlight human rights violations in individual countries.

As for the protection of children during military conflicts, it should be noted that Amnesty International does not take sides during military conflicts and accuses children's rights violations in the same way. Amnesty International opposes human rights abuses by both government forces and military units, defends the rights of children in conflict zones, and helps restore the rights of refugee and internally displaced children.

Human Rights Watch (HRW) is an international human rights non-governmental organization headquartered in New York. It operates in more than 70

countries of the world. The organization does not receive financial assistance from government agencies and is supported by private donations. Currently, the organization operates in the following areas: prevention of discrimination; protection of political freedoms; investigating and publishing human rights violations; investigating genocide, war crimes, and crimes against humanity; preventing the proliferation and use of anti-personnel mines; fight against child exploitation and recruitment of child soldiers; helping orphaned children; ending torture, combating extrajudicial death sentences; organizing court cases against human rights violators; fight against human trafficking and sexual slavery; protection of the rights of sexual minorities; protection of civilians during military operations.

One of the leading organizations in this field is the Pro Bono Institute (PBI). It is a non-profit organization whose mission is to research and identify new approaches to providing legal services to the poor, disadvantaged, and other individuals or groups who cannot afford legal aid. The Pro Bono Institute mainly operates in the following areas: attracting experts to the provision of pro bono legal assistance; studying the laws governing the provision of pro bono legal assistance and publishing special periodicals on this topic; allocating resources in the most efficient way to increase work in this field by assisting large law firms and legal corporations providing pro bono legal assistance.

The American Bar Association (ABA) is one of the organizations providing free legal assistance, which has a special place in the international legal system. It is a legal association whose main purpose is to develop an institution of free legal aid. However, this direction is part of its activity. The preparation of reports in the field of human rights is one of the main areas here.

The International Bar Association (IBA) is one of the prestigious organizations whose main activity is the provision of legal services free of charge. This organization consists of more than 30,000 lawyers and 195 legal associations and communities from more than 180 countries around the world.

One of the most important functions of international non-governmental organizations is information provision. The dissemination of information about human rights and delivery of information about their violation is of particular importance in this context.

One of the largest international organizations in the field of human rights, the Robert F. Kennedy Human Rights Organization (Robert F. Kennedy Human Rights - RFK) has developed a special project called "Speak truth to Power" [2, p. 89]. The range of issues the organization deals with is quite wide: from slavery and the fight for the environment to religious self-determination and political participation.

One of the international non-governmental organizations operating in this field is the International Committee of the Red Cross. The organization, being a

humanitarian organization that carries out its activities all over the world based on the principle of neutrality and impartiality, provides assistance to the victims of military conflicts and internal conflicts and defends the victims of those conflicts. The issue of children's involvement in military service has always been a serious concern of the Committee. The prevention of such incidents is the most important priority for the organization. This is done through the development of precise legal standards and the implementation of activities on the ground.

As a humanitarian organization, the International Committee of the Red Cross, in accordance with its traditions and mandate, adopts legal norms on the protection of children in military conflicts and implements activities for their protection in various directions. The initiative of the committee often allows to ensure the legal protection of children in the course of military conflicts and at the same time, it is considered an effective tool in cases where the mechanism of application of international legal norms does not produce effective results.

The Committee continues to support relations with representatives of the government and military units, with warnings about their obligations and the ban on the recruitment of children into military service. Thus, it succeeds in achieving the demobilization of many children. After demobilization, the committee does everything possible to reunite these children with their parents and families. If the security situation allows the reunification of parents and children and serves the interests of this child, the Committee mobilizes all its possibilities to realize this process. The International Committee of the Red Cross has adopted many international legal documents aimed at protecting the rights of children in military conflicts, specifically, the Convention on the Rights of the Child, the Optional Protocol to the Convention on the Involvement of Children in Armed Conflict, etc. closely participated in the development of documents and acted as the main expert. During the implementation of its activities, the committee cooperates closely with UNICEF [4, p. 21-23].

Among the influential international non-governmental organizations involved in the protection of children's rights related to military conflicts, Human Rights Watch occupies an important place. This international non-governmental organization, which was established in 1978 and monitors, investigates and documents human rights violations, operates in more than 70 countries of the world. The issues raised in the organization's reports cover spheres such as social and gender discrimination, torture, use of children in wars, political corruption, abuses in the criminal justice system, etc. The organization strives to end violations of children's rights, including executions, torture, prevention of the involvement of minors in military conflicts, etc. as reflected in the reports of the organization. The organization pays special attention to the facts of torture against children, and such an approach is defined that regardless of the parties

to the military conflict if children's rights are violated in that conflict, all parties to the conflict should consider the solution of this problem as the first priority.

In addition, the Women's World Summit Foundation, an international non-governmental organization, publishes a biennial global newsletter entitled "Empowering Women and Children" in four languages (English, French, Spanish and Russian), thereby ensures the wide dissemination of its reports on work with the UN. In addition, in 1996, the Foundation established the World Fund for the Dignity of Children in order to end the sexual exploitation of children and to call on nations to eliminate such practices. This institution played a fundamental role in attracting new members by emphasizing the right of children to dignity, helping public organizations to understand it, and using leaflets and publications about this serious social deficiency [1, p. 248].

As can be seen, international non-governmental organizations carry out important activities in the protection of human rights, including children's rights. Therefore, it is necessary to mention a number of main activities of international non-governmental organizations: protection of children's rights during military conflicts; protection of the rights of orphans and children deprived of parental care; development of juvenile justice; development of children's educational and other cultural rights; development of children's rights for a better life, etc. The main characteristic of the modern era is the further expansion of these areas of activity.

A number of important methods are used by international non-governmental organizations for activities in these directions: participation in the process of preparing important international agreements (convention, declaration, agreement, pact, protocol, etc.) in the field of children's rights; participation in the process of preparing international reports in separate fields; participation in the process of collecting and transferring information on violations of human rights, including children's rights, to international organizations in individual states; participation in the process of supporting international cooperation efforts of states; participation in the process of developing various types of joint activities with the states to support the individual rights of children; participation in the process of cooperation with international intergovernmental organizations in the protection of children's rights; participation in the process of further development of the national legislation of the states in the field of children's rights; participation in the process of preparation and implementation of universal and regional international programs covering individual regions in the field of children's rights; participation in the process of forming new international control mechanisms for ensuring children's rights; participation in the process of formation of new international non-governmental organizations in the field of children's rights; improvement of national mechanisms in the field of children's rights, including participation in the process of further increasing the activity of national non-governmental organizations, etc.

References:

1. ALIYEV, A.I. Human rights. Textbook. Baku, 2019, 352 p. (in Azerbaijani).
2. ANTONTSEVA, V.A. International organizations as actors of modern international relations. *International Journal of Humanities and Natural Sciences, Political Science*, 2019, Volume 7-1, p. 87-90. (in Russian).
3. BARTLEY, P. Emmeline Pankhurst. London, Routledge, 2002, 99 p.
4. GASIMOVA, A.M. Protection of the rights of the child during military conflicts in modern international law. Abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Philosophy. Specialty: 5603.01 – “International law; human rights”. Baku, 2021, 30 p.
5. GEORGE, K. *Non-Governmental Organizations in the Global System*. Landham, Rowman & Littlefield, 2021, 240 p.
6. HAMILTON, T.B. *Nongovernmental Organization (NGO) Professionals: A Practical Career Guide*. New York, Rowman & Littlefield, 2021, 110 p.
7. KECK, M.E. *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca, Cornell University Press, 1998, 228 p.
8. LINDBLOM, A-K. *Non-Governmental Organisations in International Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2005, 559 p.
9. NAUMOV, A.O. International non-governmental organizations in the modern world political system. Moscow, 2009, 269 p. (in Russian).
10. NAUMOV, A.O. The Role of Amnesty International in the System of Global Governance: Past and Present. *World Politics*, 2019, No. 4, p. 73-88. (in Russian).
11. YANACOPULOS, H. *International NGO Engagement, Advocacy, Activism: The Faces and Spaces of Change*. New York, Springer, 2015, 182 p.

CZU: 343.54/.62:364.442-053.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648351>

**ASISTENȚA INTEGRATĂ A COPIILOR VICTIME/MARTORI AI INFRAȚIUNILOR ÎN
PROCESUL DE COLECTARE A PROBELOR ÎN CAUZELE PENALE
- MODELUL BARNAHUS**

BAGRIN Carolina

master în drept, Manager al Centrului regional de asistență Integrată a
copiilor victime/martori ai infracțiunilor Nord (serviciu de tip Barnahus),
Centrul Național de Prevenire a Abuzului Față de Copii

ORCID ID: 0000-0002-5731-3927

***Summary.** Child-friendly justice is when the right to a fair trial, the right to participate in the trials and to understand them, the right to respect private life, integrity and dignity are guaranteed so that their realization will not cause additional stress to the child. In the context of ensuring child-friendly justice, in the process of collecting evidence in criminal cases, each professional has the joint responsibility to ensure that the child's best interests are respected. The best interest of the child must always remain a primary consideration and implies that in all plans, interventions and decisions regarding the individual child, will take care to ensure that no secondary trauma is caused to the child. For this, immediate, coordinated and professional interventions are needed, which, on the one hand, would offer the child specialized assistance, at the same time facilitate the process of collecting pertinent, conclusive and useful evidence in the criminal process, without retraumatizing him and/or victimize. This review aims to highlight how we can ensure compliance with the best interests of the child victim or witness of crimes during the criminal prosecution phase, through specialized services, on the model of Barnahus-type services.*

***Keywords.** Child-friendly justice, child's best interests, prevention of retraumatization and victimization Barnahus-type services.*

Cum asigurăm respectarea interesului superior al copilului victimă sau martor al infracțiunilor la faza de urmărire penală?

Asigurarea respectării interesului superior al copilului victimă/martor al infracțiunii atunci când interacționează legea penală ține de aplicarea unui sistem de justiție prietenoasă copilului. O justiție prietenoasă copilului este o justiție accesibilă, corespunzătoare vârstei, rapidă, adaptată și centrată pe necesitățile și drepturile copilului [1, p.3]. O justiție prietenoasă copilului este atunci când dreptul la un proces echitabil, dreptul de a participa la procese și de a le înțelege, dreptul la respectarea vieții private, la integritate și demnitate sunt garantate astfel încât realizarea acestora nu-i va cauza copilului un stres suplimentar. Cu alte cuvinte „interesul superior al copilului” trebuie să fie punctul de plecare și vectorul tratamentului ce urmează a fi aplicat copilului victimă sau martor de către toți actorii pe seama cărora este pusă apărarea și garantarea drepturilor copilului.

Ținând seama că, pe parcursul urmăririi penale, copilul victimă/martor al infracțiunii este atras în diverse acțiuni, procese-penale care *volens nolens*

atentează la starea psiho-emoțională a copilului, interesul superior al acestora este ca totalitatea acțiunilor necesare a fi desfășurate să fie cât mai puțin intruzive pentru copil cu un impact minim asupra sănătății fizice și psihice. Crearea serviciilor specializate care să își asume un rol cheie atât pentru sistemul de justiție, cât și pentru sistemul de protecție a copilului este soluția de a corobora asigurarea dreptului la un proces echitabil și acționarea în interesul superior al copilului.

Necesitatea dezvoltării serviciilor specializate pentru copiii care intră în contact cu sistemul justiției penale decurge din vulnerabilitatea acestora. Copiii care au trăit violența, mai cu seamă cei care au devenit victime ale abuzului sexual sunt vulnerabili. În general, orice formă de violență reprezintă amenințări serioase la adresa bunăstării copiilor. Datele statistice demonstrează cât de tragică este realitatea pe acest segment și reconfirmă necesitatea de a veni cu un răspuns coordonat și profesionist pentru copii afectați de aceste forme de violență. La nivel european, unul din cinci copii, devine victimă a unei forme de violență sexuală înainte de a împlini vârsta de 18 ani. În Republica Moldova, una din șapte fete și unul din 20 de băieți au fost supuși violenței sexuale până la vârsta de 18 ani [2, p.50].

Rolul statului pentru respectarea interesului superior al copiilor victime sau martori ai infracțiunilor?

Pentru a garanta o justiției prietenoasă copilului, rolul statului este de a crea o conexiune dintre sectorul justiției și serviciile sociale. Statul trebuie să dezvolte servicii specializate, unde bunăstarea fizică și psihică, interesele legale, sociale și economice ale copilului vor fi luate în considerare cu înțâietate. Prin activitatea desfășurată, CNPAC [3], în calitate de partener cheie al statului pe componenta de dezvoltare a serviciilor specializate destinate copiilor victime ale violenței, întotdeauna a pledat spre transformarea sistemului juridic într-un sistem care acționează în interesul copilului și asigurarea accesului copiilor victime și martori ai infracțiunilor la servicii specializate. Modelul recomandat, în acest sens, atât de Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului și de către Consiliul Europei, ca bună practică pentru un răspuns multidisciplinar, integrat și centrat pe necesitățile particulare ale copiilor expuși violenței și abuzului, este modelul BARHANUS.

În ce constă modelul Barnahus?

La nivel european, există un set de standarde care definesc principiile intervențiilor și ale serviciilor la care se face referire prin modelul Barnahus, numite Standardele Barnahus [4]. Respectarea interesului superior al copilului este un principiu de bază pentru dezvoltarea acestui tip de serviciu, care trebuie luat în considerare în toate acțiunile și deciziile ce privesc copilul. Ideea de bază a modelului Barnahus este să ofere fiecărui copil un răspuns coordonat și eficient atunci când interacționează cu sistemul justiției penale. Acest model adoptă

abordarea multidisciplinară și intersectorială, asigurând colaborarea profesioniștilor din diferite domenii (judiciare, sociale, medicale) într-un singur spațiu „sub același acoperiș”, care vin să acorde servicii specializate copilului. Scopul modelului Barnahus este de a garanta că, în procesul de colectare a probelor în cauzele penale, copilul va primi sprijinul și tratamentul necesar, prevenind victimizarea sau retraumatizarea. Cu alte cuvinte, un elementul cheie al acestui model este crearea unui loc sigur pentru dezvoltările copilului și un loc neutru pentru intervențiile profesioniștilor.

Cum a fost dezvoltat serviciul Barnahus în Republica Moldova?

În Republica Moldova ideea dezvoltării unui serviciu specializat pentru copiii victime/martori ai infracțiunilor după modelul Barnahus a fost intens promovată de către Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii încă din 2006. La baza deciziei de a face pledoarie pentru dezvoltarea unui serviciu specializat pe modelul Barnahus a stat experiența CNPAC de acordare a asistenței copiilor în cadrul Centrului de asistență psihosocială a copilului și familiei „Amicul” (Centrul „Amicul”) [5]. În 2021, CNPAC a elaborat un studiu prin care a analizat practica asistenței multidisciplinare a copiilor victime ale infracțiunilor, în cadrul Centrului „Amicul” în perioada 2014-2020”. Constatările studiului arată că violența și abuzul împotriva copiilor este încă o realitate tragică. În această perioadă, potrivit datelor studiului, Centrul „Amicul” a oferit asistență multidisciplinară la 610 copii victime/martori ai infracțiunilor, 15% dintre aceștia au fost cu vârsta de până la 6 ani, circa 55,6% din copii asistați au constituit copii victime/martori ai infracțiunilor sexuale, urmași de copii victime/martori ai violenței în familie (27,9%) [6, p.13-14]. Constatările studiului au reconfirmat necesitatea dezvoltării serviciilor de asistență a copiilor victime: servicii de asistență integrată pentru copiii victime ale infracțiunilor, cât și servicii de reabilitare a copiilor victime și martori ai violenței.

Această experiență a activității Centrului „Amicul” a fost utilizată plenar de către CNPAC în promovarea serviciilor integrate de tip Barnahus în Republica Moldova. Urmare a activităților realizate de CNPAC în vederea dezvoltării serviciilor Barnahus în Moldova, la 27 decembrie 2019, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr.708 [7], prin care pune în sarcina autorităților de la nivel central, crearea a 3 centre regionale de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor (la nord - municipiul Bălți, în centru - municipiul Chișinău și la sud - municipiul Cahul). Prin același act normativ a fost aprobat Regulamentul cadrului cu privire la activitatea Centrelor regionale și Standardele minime de calitate. Acest serviciu întrunește standardele internaționale în domeniul justiției prietenoase și vine să soluționeze o problemă gravă –victimizarea copiilor în cadrul procedurilor penale.

Primul Centrul regional de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor Nord a devenit funcțional în februarie 2022. Astfel, potrivit cadrului normativ, Centrul este o instituție publică socială cu specializare înaltă care acordă copiilor victime/martori ai infracțiunilor asistență integrată (socială, juridică, medicală) sub un singur acoperiș. În Centru sunt asistați copiii victime/martori ai infracțiunilor cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, contra vieții și/sau sănătății, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale copilului o cer. Copiii ajung în atenția specialiștilor Centrului prin referire. Ei pot fi referiți prin încheierea judecătorului de instrucție, demersul procurorului/a organului de urmărire penală sau al autorității tutelare teritoriale.

În 25 martie 2022, Centrul a acordat asistență primului beneficiar, iar într-o perioadă de 6 luni de activitate au fost asistați 60 copii [8]. La modul practic, în cadrul Centrului se acordă următoarele tipuri de asistență specializată:

- **Audiere în condiții speciale** – Centrul dispune de spațiu de audiere amenajat prietenos. Procesul de audiere este facilitat de interviuatorii Centrului, care sunt certificați pentru a activa în această calitate. Echipamentul tehnic de audiere este unul performant, iar softul licențiat asigură confidențialitatea datelor și informațiilor.
- **Evaluare psihologică** – Psihologii au pregătirea specializată în lucrul cu copiii victime/martori ai infracțiunilor. Constatarea gravității traumei cauzate este o circumstanță importantă atât pentru cauza penală, cât și pentru interesul superior al copilului. Or, aceasta va ajuta la individualizarea pedepsei penale, eventual la recuperarea prejudiciilor morale ori materiale.
- **Examinare medico-legală** – Centrul dispune de un cabinet medical, amenajat și echipat cu instrumentarul necesar pentru efectuarea expertizelor.

De asemenea, în funcție de necesitățile copilului, pot fi acordate și următoarele tipuri de servicii de asistență complementară, precum:

- **Asistență pentru asigurarea protecției copilului în situație de risc** – Asistentul social din cadrul Centrului urmărește ca fiecare copil să se afle în siguranță, atât în familie, cât și în comunitate.
- **Asistență psihologică în criză** – Psihologii Centrului sunt instruiți pentru a interveni în situații de criză pentru a stabili starea psiho-emoțională a copilului, iar în caz de necesitate și a părintelui sau a persoanei de încredere a copilului.
- **Asistență juridică** – În cadrul Centrului, persoanele de încredere, părinții sau, după caz, beneficiarii (în dependență de vârstă) li se acordă asistență juridică primară.

Ce schimbări au intervenit odată cu crearea acestui serviciu?

Serviciul vine cu o schimbare de paradigmă: profesioniștii urmează copilul și nu invers. Până la apariția Barnahus, copilul era purtat prin diferite instituții, fiind

nevoit să interacționeze cu mai mulți profesioniști, unde de fiecare dată trebuia să relateze despre evenimentele traumatizante. Mai mult, prezența copilului în instanță sau în alt edificiu în care se desfășurau acțiuni procesual penale expunea copilul la diferite experiențe nepotrivite vârstei, fiind nevoiți să se confrunte cu probleme caracteristice maturilor. Evident că acest fapt crea copilului un disconfort psiho-emoțional și o traumă suplimentară. Acum, odată cu apariția Centrului, copilul urmează aceleași proceduri legale, doar că într-un singur loc care este prietenos și sensibil la nevoile acestora. Odată cu deschiderea Centrului, profesioniștii sunt cei care se deplasează către copil.

Cum se asigură intervenția intersectorială și multidisciplinară în cadrul Centrului?

Modelul Barnahus nu poate fi înțeles separat de peisajul instituțional în care este implementat. Acesta este integrat în serviciile sociale sau de protecție a copilului naționale sau locale, forțele de ordine/sistemul judiciar sau în sistemul național de sănătate. Cooperarea intersectorială este garanția funcționării acestui serviciu. Cooperarea intersectorială în cadrul Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor este asigurată în baza Acordului de cooperare încheiat între Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Sănătății, Ministerul Justiției, Inspectoratul General al Poliției, Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, Centrul de Medicină Legală. Astfel, semnatarii acestui acord și-au asumat responsabilitate comună de a garanta funcționarea serviciului de tip Barnahus, prin desemnarea profesioniștilor către Centru, prin planificarea resurselor financiare pentru acoperirea cheltuielilor aferente. Acest angajament impune profesioniștilor de a evalua cu atenție fiecare decizie și de a acorda prioritate acțiunilor care ar fi în interesul superior al copilului.

Care sunt beneficiile serviciului pentru sistemul de justiție?

Serviciul de tip Barnahus este un serviciu social pus la dispoziția sistemului de justiție. Acesta trebuie privit de către profesioniști ca pe o oportunitate de a obține probe cât mai concludente în cazurile în care sunt vizați copiii victime sau martori. De exemplu, practica a demonstrat că audierea copiilor în condiții prietenoase influențează pozitiv procesul de acumulare a probelor, or declarațiile copilului audiat în astfel de condiții, de regulă, sunt mai ample și reflectă mai detaliat circumstanțele în care a fost comisă infracțiunea. În acest proces nu doar spațiul contează, care bineînțeles trebuie să inspire siguranță și încredere, copiii mai au nevoie și de suport pentru a fi capabili să articuleze experiențele traumatiche. Acest lucru determină ca audierea copilului să fie efectuată de interviuatori competenți. Totodată, uneori, este nevoie de asistență psihologică de criză pentru a fi stabiliți emoțional și a le permite să vorbească despre abuz.

Serviciul de tip Barnahus este conceput exact pentru astfel de provocări cu care se pot confrunta profesioniștii din sistemul de justiție.

Provocările confruntate și lecțiile învățate

Modelul Barnahus este un pas mare într-o direcție corectă, însă, cu toate acestea, nu este lipsit de provocări. Sensibilizarea tuturor profesioniștilor despre beneficiul serviciului și conștientizarea faptului că interesul superior al copilului este o responsabilitate comună a tuturor, necesită timp. După șase luni de activitate, putem concluziona că unii profesioniști și-au asumat această responsabilitate destul de activ, pe când alții au rămas pe abordări mai reticente. Actualmente, cel mai solicitat tip de asistență este facilitarea audierii copilului victimă/martor al infracțiunilor în condiții speciale, urmat de evaluarea psihologică. Examinarea medicală și efectuarea expertizelor medico-legale sunt tipuri de asistență care provoacă discuții. Discuțiile sunt determinate de mai mulți factori: supraîncărcarea sistemului, lipsa personalului, nivelul de salarizare nemotivant, lipsa resurselor financiare pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare, etc. Evident, că acești factori nu pot fi desconsiderați, însă interesul superior al copilului trebuie să primeze și în aceste circumstanțe. Pentru un copil victimă a unui abuz sexual, procedura de examinare medicală este una stresantă, iar prin faptul că aceasta se desfășoară într-o instituție unde confidențialitatea îi poate fi compromisă, îi creează o stare de victimizare secundară. De cele mai multe ori, medicii sau experții medico-legali nu sunt special instruiți pentru comunicarea corectă cu copiii și manifestă un comportament rece, ceea ce face ca procedura să fie și mai neplăcută pentru copil. Prin urmare, riscul victimizării și traumatizării copilului victimă a infracțiunii rămâne sporit. Soluția cu care vine serviciul de tip Barnahus este ca el să beneficieze de toate serviciile într-un singur loc, într-o ambianță prietenoasă.

În ce condiții Barnahus poate să-și atingă potențialul său ideal?

Răspunsul este simplu: prin cooperare și conștientizare. Atunci când profesioniștii vor căuta soluții, dar nu scuze pentru problemele cu care se confruntă și doar atunci când toți profesioniștii care lucrează cu copiii și pentru copii vor conștientiza că interesul superior al copilului trebuie să prevaleze la orice etapă și în privința oricărei decizii pe care o iau.

Referințe:

1. Liniile directoare pentru justiția prietenoasă copiilor, adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului European, Strasbourg, 30 iunie, 2010, Definiții, noțiuni p.3.
2. Sondajul privind violența împotriva copiilor și tinerilor, Republica Moldova, 2019, realizat de Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) și IMAS, p. 50.
3. Centrul național de prevenire a abuzului față de copii este o asociație nonguvernamentală, înregistrată în 1998, care a fost creată pentru a se ocupa

- ca interesul superior al copiilor să fie respectat, contribuind la diminuarea incidenței și a consecințelor violenței față de copii prin activități de prevenire, pledoarie și dezvoltare servicii specializate.
4. Editura Consiliului Secretariatului Statelor Mării Baltice și Child Circle [Accesat: 30.09.2022]. Disponibil: https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/RO_StandardsSummary_FINAL.pdf.
 5. Serviciu specializat de asistență complexă (socială, psihologică și juridică) creat în 2003 de către CNPAC, în parteneriat cu Direcția municipală pentru drepturile copilului din municipiul Chișinău și UNICEF Moldova în vederea prevenirii și combaterii violenței, neglijării, exploatării și traficului de copii.
 6. Studiu privind Analiza practicii asistenței multidisciplinare a copiilor victime ale infracțiunilor, în cadrul Centrului de asistență psihosocială a copilului și familiei „Amicul”/CNPAC perioada 2014-2020, elaborat de către CNPAC în 2022, p. 13-14 [Accesat:30.09.2022] Disponibil: <https://www.cnpac.md/ro/analiza-practicii-asistentei-multidisciplinare-copiilor-victime-ale-infracțiunilor-cadrul-centrului-de-asistenta-psihosociala-amicul-cnpac-2014-2020/>
 7. HOTĂRÂRE Nr.708 din 27-12-2019 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor și a Standardelor minime de calitate. [Accesat:29.10.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119740&lang=ro
 8. Date statistice privind activitatea Centrului: 43 audieri în condiții speciale; 76 de ședințe de consiliere psihologică (45 de criză și 31 de evaluare psihologică); 7 fișe de sesizare; 35 consultații juridice primare acordate persoanelor de încredere; 5 rapoarte de evaluare psihologică expediate.

CZU: 342.72/.73-053.2:343.211.3:364.62 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7648367>

INTERESUL SUPERIOR AL MINORULUI BENEFICIAR AL UNEI MĂSURI DE PROTECȚIE SPECIALĂ ÎN CADRUL UNUI SERVICIU DE TIP REZIDENȚIAL

PRICINĂ Cosmin Mihai

doctorand al Facultății de Drept,
Universitatea din Craiova, România

ORCID ID: 0000-0001-5324-8745

Summary. *The special protection of the minor represents the set of measures, benefits and services intended for the care and development of the child deprived, temporarily or permanently, of the protection of his parents or of the one who, in order to protect his interests, cannot be left in their care". Special protection measures are placement, emergency placement and specialized supervision.*

The services are organized in order to prevent the separation of the minor from his parents, as well as to achieve the special protection of the minor without the protection of his parents and are of three types: day services which ensure the maintenance, restoration and development of the capabilities of the minor and his parents, to overcome situations that could lead to the separation of the minor from his family, family-type services which ensure, at the home of an individual or a family, the upbringing and care of the minor separated from his parents, as a result of establishing the placement measure and residential type services which ensures the protection, upbringing and care of the minor separated from his parents, as a result of the establishment of the placement measure and it was not possible to establish a family-type measure.

All these facilities serve the principle of the best interests of the child and ensure that this principle is paramount to all other views.

Keywords. *special protection, minor's opinion, care of minors.*

1. Noțiuni introductive

Tematica cercetării interesului superior al minorilor și a posibilității acestora de a-și exprima opiniile cu privire la propriile așteptări, dorințe și interese, într-o formă relevantă juridic, presupune un efort cognitiv consistent datorat sensibilității subiectului cercetării și a complexității sale.

Prin regulile de drept se stabilesc recompense și sancțiuni pentru cetățeni, însă pentru cei care sunt mediatori în exercitarea drepturilor apar complicații cu privire la responsabilitatea ce le revine în urma deciziilor adoptate. Există mai mulți factori care generează o astfel de analiză: momentul în care minorul dobândește dreptul la opinie proprie în procesele juridice, modul și momentul în care minorul primește posibilitatea de a decide pentru sine, perioada la care minorul poate fi ascultat în stabilirea drepturilor sale și de către cine. Echilibrul dintre drepturi și obligații reprezintă cel mai dificil deziderat. Plecând de la orientările nominaliste, în care individul există în mod independent, societatea fiind doar „un nume prin care se desemnează gruparea de indivizi”. [1, p. 84]

Considerăm că relațiile dintre indivizii priviți doar ca ființe independente presupun un filtru al echilibrului pentru a le asigura legăturile funcționale. Prin drept se reglementează relațiile dintre indivizi dispași în spațiul social, fără nici o altă contribuție la dezvoltarea personală care este responsabilitatea fiecărui individ. Printr-un exercițiu de imaginație deducem că într-un astfel de caz avem de-a face cu un set de reguli care asigură dreptul la individualitate, fără alte consecințe asupra societății. Interesul superior al minorului ar fi definit doar prin raportare la drepturi și obligații față de alte persoane, iar statusul de părinte sau tutore ar fi limitate, chiar lipsite de sens în condițiile unei perspective egalitariste datorată nevoii de asigurare a libertății individuale. Poziția de dependență a minorului față de tutor este ușor lipsită de sens, fiind doar un raport formal într-o societate în care indivizii au superioritate asupra ansamblului.

În cazul unei abordări fundamentate pe orientările realiste, societatea este „o realitate de sine stătătoare, în timp ce individul este un derivat a cărui formă și mod de manifestare sunt întotdeauna în dependență de societate.” [1, p.86] Sociologul Petre Andrei îl cita pe filosoful și sociologul austriac Othmar Spann [1, p. 86] care a argumentat că întregul nu poate fi redus la părțile sale, acesta fiind doar o denumire pentru o mulțime de elemente. În argumentația lui O. Spann o casă nu poate fi redusă la „țigle, cărămizi și scânduri”, ea reprezentând mult mai mult. De asemenea, un tablou nu poate fi considerat drept o combinație de culori, ci un „întreg” care rezultă dintr-o succesiune de operații ce se concretizează prin mesajul artistic.

Petre Andrei subliniază caracterul dinamic al „individului”, care se află într-o dublă „ipostază”: „ca ceva supus în totul influenței mediului social, care îi formează mentalitatea și îi determină acțiunile;” [1, p. 86] în a doua ipostază individul „devine mai în urmă activ, cu putere de inițiativă, având posibilitatea de a crea lucruri noi, care și ele dobândesc caracter social prin adoptarea lor de către societate și, tipizându-se, devin instituții sociale, cu viață independentă față de indivizi.” [1, p. 87] Perspectiva dinamică asupra individualismului și realismului sociologic permite și realizarea unei ierarhii: societatea formează individul în perioada inițială, iar după perioada de educație, individul devine actor social cu drepturi depline, care, prin munca sa, poate contribui la funcționarea societății. În acord cu studiul de față apreciem că noțiunile „interesul superior al minorului” și „opiniile minorului” capătă semnificații profunde, cu valoare juridico-socială incontestabilă în acest context.

Limitările juridice sunt datorate capacității reduse a minorilor de a decide în anumite situații asupra propriilor interese, care pot fi înțelese pe termen scurt, în timp ce pe termen lung interesul social presupune reglementarea metodelor prin care viitorul cetățean se va afla în acord cu principiile și valorile sociale acceptate.

Astfel, legea stabilește drepturi suplimentare ale adulților față de minori respectând prevederile legislației europene care încurajează implicarea minorilor în cât mai multe activități legate de informare și învățare a propriilor drepturi. Comitetul pentru Drepturile Minorului solicită statelor semnatare ale Convenției cu privire la Drepturile Minorului să asigure dreptul la exprimare a opiniilor în toate problemele ce îl privesc în măsura în care este suficient de matur și are vârsta care îi permite exprimarea și formularea opiniilor.

Prin noțiunea de *opinie a minorului* se înțelege întregul ansamblu de măsuri și prevederi legislative ce definesc dreptul minorului de a „participa activ la realizarea propriilor drepturi.” [2, p. 13] Fiind cetățeni în devenire, minorii sunt protejați prin lege, iar responsabilitățile le revin adulților, fie părinți, fie tutori, în cazurile prevăzute de lege și sunt reglementate o serie de drepturi ce le asigură posibilitatea de a fi informați, de a-și exprima fără constrângeri opiniile și de a li se aduce la cunoștință consecințele opiniilor lor. [2, p. 13] În toate cazurile în care minorul poate fi ascultat trebuie să se țină cont de gradul său de dezvoltare somato-psihică.

Autoritatea părintească reprezintă „ansamblul de drepturi și îndatoriri ce privesc atât persoana, cât și bunurile copilului și aparține în mod egal ambilor părinți”. [3]

Interesul superior al copilului [4] „se circumscrie drepturilor copilului la o dezvoltare fizică și morală normală, la echilibrul socio-afectiv și la viața de familie. Principiul interesului superior al copilului este impus inclusiv în legătură cu drepturile și obligațiile ce revin părinților copilului, altor reprezentanți ai săi, precum și oricăror persoane cărora acesta le-a fost plasat în mod legal.” Orice normă juridică, privitoare la minor, este guvernată de principiul *interesului superior al copilului* care are un caracter primordial în materie de drepturi ale acestuia. Fiind un principiu important, cu un grad ridicat de generalitate, acesta incubă o serie de dificultăți de interpretare și aplicare. Principiul interesului superior al copilului este exercitat preponderent de forțe exterioare și nu de însuși beneficiarul drepturilor. Acest specific presupune o serie de aprecieri și evaluări asupra stării drepturilor minorului în funcție de situația în care el se regăsește. Orice factor cu acțiune negativă de natură să împiedice sau să creeze dificultăți în manifestarea drepturilor minorului trebuie să fie înlăturate prin remodelarea unor elemente destinate ocrotirii minorului. Acest interes al minorului are „un conținut diferit raportat la fiecare minor în parte și nu poate fi definit ca o normă generală”, de asemenea, acesta poate fi diferit și față de același minor care se află în anumite „etape de dezvoltare, dar și diferite contexte în care acesta se află la un moment dat”. [5, p. 132] Astfel, indiferent de opinia minorului, măsurile adoptate pot fi schimbate în timp chiar cu riscul afectării anumitor raporturi juridice.

În cazurile în care un singur părinte exercită obligațiile părintești într-un act curent se aplică principiul bunei-credințe, astfel că se consideră că acesta deține acordul celuilalt părinte. Exercițarea comună și egală a drepturilor părintești creează prezumția, în relația cu terții, că cei doi părinți exercită în mod egal drepturile părintești, altfel s-ar crea o mare dificultate în cazul actelor juridice curente. Condițiile de funcționare ale prezumției consimțământului sunt întreprinderea unui act cu privire la persoana minorului și actul să fie curent, uzual pentru activitatea minorului. Invocarea se poate face doar de către un terț și numai dacă a fost de bună-credință. [6, p. 49]

Majoritatea studiilor legate de relațiile dintre autoritatea părintească și minori fac referire la trecerea timpului asupra acestor legături. Este observată acuza conform căreia în alte epoci guvernările erau incapabile să garanteze protecția copiilor. Istoricii au încercat să facă distincții între practicile considerate greșite astăzi și alte practici condamnate la fel în trecut. Au fost negate afirmațiile conform cărora minorii erau neglijați sau tratați prost și s-a susținut punctul de vedere conform căruia au existat foarte puține schimbări în ceea ce privește grija parentală și viața minorilor. [7, p. 162]

2. Măsurile de protecție specială ale minorilor

Protecția specială a minorului nu se exprimă exclusiv prin aplicarea vreunei măsuri de protecție specială. Acestea sunt cele mai incisive forme de manifestare a acestui tip de protecție alternativă și intervin în viața familială a minorului așa cum este ea și au drept consecință transferul minorului într-un mediu protectiv substituit celui familial.

Măsurile de protecție specială sunt concepute ca soluții de ultimă instanță în care separarea minorului de familie este inevitabilă. Protecția specială se stabilește pe baza planului individual de servicii sau a planului individual de protecție.

Planul individual de servicii este „documentul prin care se realizează planificarea acordării serviciilor și a prestațiilor, pe baza evaluării psihosociale a copilului și a familiei, în vederea prevenirii abuzului, neglijării, exploatării, a oricăror forme de violență asupra copilului, precum și a separării copilului de familia sa.” [4] Acest plan nu are în vedere decât servicii și prestații, nu și aplicarea vreuneia din măsurile de protecție specială, iar obiectivul vizat este preîntâmpinarea separării minorului de familia sa. Dacă după acordarea serviciilor și prestațiilor se constată că menținerea minorului alături de părinții săi nu este posibilă, aceasta poate avea ca finalitate transmiterea către Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului a cererii de instituire a unei măsuri de protecție specială. [4]

În situația în care minorul a împlinit vârsta de 14 ani, măsurile de protecție specială se pot stabili numai cu consimțământul acestuia. Dacă acesta refuză să-și

dea consimțământul, măsura poate fi dispusă, însă numai de către instanța de judecată, care poate trece peste acest refuz. De asemenea, în exercitarea dreptului minorului de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, în decursul proceduri judiciare sau administrative ce au ca obiect stabilirea unei măsuri de protecție specială, este obligatorie ascultarea minorului care a împlinit vârsta de 10 ani și poate fi ascultat și minorul în vârstă de până la 10 ani, dacă autoritatea competentă consideră necesară audierea sa. Dreptul minorului de a fi ascultat conferă acestuia posibilitatea de a cere și de a primi orice informație, de fi consultat, de a-și exprima opinia și de a fi informat asupra consecințelor pe care le poate avea opinia sa dacă este respectată, precum și asupra consecințelor oricărei decizii care îl privește. Opiniile minorului ascultat vor fi luate în considerare și li se va acorda importanța cuvenită, ținând seama de vârsta și de gradul său de maturitate. [4]

Minorul față de care a fost luată o măsură de protecție specială are dreptul de a menține relații personale cu alte persoane, dacă acestea nu au o influență negativă asupra dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale sau sociale. [4] Nici măcar reprezentantul legal nu se poate opune relațiilor personale cu rudele sau cu alte persoane față de care minorul a dezvoltat legături de atașament. Singura entitate care se poate opune este instanța, dacă apreciază că există motive temeinice de natură să primejduiască dezvoltarea minorului.

2.1 Plasamentul

Plasamentul minorului este o măsură de protecție specială cu caracter temporar dispusă la o persoană, familie, asistent maternal profesionist sau la un serviciu de tip rezidențial. [4]

Persoana sau familia care primește minorul în plasament trebuie să aibă domiciliul în România și să fie evaluată de către Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului în ceea ce privește garanțiile morale și condițiile materiale pe care le poate oferi. [4] Ori de câte ori este posibil, plasamentul minorului se va face la familia extinsă, cu consultarea obligatorie a părinților și a membrilor familiei lărgite care au putut fi identificați și nu în ultimul rând cu însuși minorul dacă a împlinit vârsta potrivită. [4]

Asistentul maternal este o persoană fizică atestată care asigură activitatea pe care o desfășoară la domiciliul său creșterea, îngrijirea și educarea minorului primit în plasament, în baza unui contract individual de muncă. [8]

2.2 Plasamentul în regim de urgență

Noțiunea plasamentului în regim de urgență este similară cu cea a plasamentului, de aceea dispozițiile privitoare la persoanele care pot primi în îngrijire minori, criteriile de selecție a acestora și prioritățile protecției speciale, așa cum sunt stabilite în materie de plasament, sunt incidente. [4]

Plasamentul în regim de urgență se stabilește doar în două situații, atunci când minorul este abuzat sau neglijat și atunci când minorul a fost abandonat în unități sanitare. [4]

2.3 Supravegherea specializată

Protecția specială a minorului care a săvârșit o faptă penală și care nu răspunde penal este asigurată prin măsura plasamentului sau prin măsura supravegherii specializate, ținând seama de elemente precum condițiile care au favorizat săvârșirea faptei, gradul de pericol social al acesteia, mediul în care a crescut și a trăit minorul și riscul săvârșirii de noi fapte penale. [4]

În cazul faptelor penale cu grad ridicat de pericol social, precum și în cazul minorului față de care a fost dispusă măsura supravegherii specializate în familie, însă el recidivează, se va stabili măsura plasamentului într-un serviciu de tip rezidențial specializat. Conchidem că, în funcție de gravitatea faptei, precum și de încrederea pe care o poate inspira mediul familial, ca disponibilitate și ca resurse educative, ierarhia măsurilor de protecție specială este supravegherea specializată, plasament în familia extinsă sau plasamentul într-un serviciu de tip rezidențial specializat.

3. Serviciile din cadrul unui centru rezidențial

Admiterea în servicii sociale de tip rezidențial se realizează doar dacă există o măsură legală dispusă de instituțiile abilitate. Serviciile acordate în astfel de instituții trebuie să asigure condiții necesare pentru a crește și îngrijii minorii, fiind adaptate nevoilor lor. De asemenea, trebuie să le asigure accesul acestora, pe o perioadă determinată „la găzduire, îngrijire, educație și servicii de pregătire pentru viața independentă, precum și pentru reintegrarea familială și socio-profesională”. Minorii trebuie să fie informați cu scopul serviciului, dar și ce drepturi și obligații au pe toată perioada rezidenței în centru. [9]

Imediat după efectuarea admiterii în centru, trebuie stabilită o persoană angajată a centrului care să stabilească împreună cu minorul, în funcție de vârsta și de gradul său de maturitate, un program de acomodare adaptat caracteristicilor personale ale minorului. Acest program se realizează pentru o perioadă de minim două săptămâni. De asemenea, persoana desemnată trebuie să efectueze o evaluare care să cuprindă informații relevante precum: „evoluția săptămânală a minorului găzduit în centru, problemele de acomodare întâmpinate și măsurile de remediere aplicate, gradul de integrare în grup și în comunitatea reprezentată de centru, data la care încetează aplicarea programului respectiv”. Persoana desemnată este instruită pentru îndeplinirea sarcinilor sale, iar instituția care furnizează serviciul social trebuie să elaboreze un model standard pentru programul de acomodare. [9]

Opinia minorului în acest caz este relevantă după vârsta de 14 ani, pentru că dacă el nu își dă consimțământul sau consideră că o altă măsură este benefică

pentru el, acesta se poate adresa instanței și poate solicita modificarea sau încetarea măsurii de protecție prezentă. Doar simpla solicitare atrage după sine noi investigații din partea instituțiilor statului cu privire la situația care a dus la o asemenea necesitate.

Încetarea îngrijirii minorilor beneficiari ai unui serviciu social de tip rezidențial, ca urmare a instituirii unei măsuri de protecție specială a minorului, se realizează numai cu pregătirea prealabilă a acestuia. Această procedură de încetare a serviciilor sociale este elaborată de instituția care furnizează serviciul social de tip rezidențial. [9]

Centrul rezidențial trebuie să realizeze activități de informare și consiliere a minorilor cu privire la condițiile de încetare a îngrijirii în serviciul social respectiv. Instituția trebuie să implice activ minorul, în funcție de vârsta și gradul său de maturitate pentru a pregăti ieșirea din sistemul de protecție specială în familia naturală sau la persoanele față de care minorul a dezvoltat relații de atașament. Informațiile referitoare la pregătirea minorului pentru ieșirea din sistemul de protecție sau transferul în cadrul altui serviciu social sunt disponibile într-un raport care privește „evoluția dezvoltării fizice, mentale, spirituale, morale sau sociale a minorului și a modului în care acesta este îngrijit”. [9]

Potrivit art.30 din Legea nr.272/2004, minorul are dreptul să crească alături de părinții săi, aceștia fiind cei care potrivit legii trebuie să se îngrijească de creșterea și educarea minorilor și cei care trebuie să exercite drepturile și obligațiile părintești, intervenția organelor abilitate ale statului este una complementară și trebuie în primul rând să sprijine părinții pentru a aduce la îndeplinire aceste obligații și doar în mod subsidiar și alternativ ar trebui să aibă în vedere instituirea unei măsuri precum cea a plasamentului. Însă, în considerarea aceluiași dispoziții legale, se poate ca rezultatul interesului superior al minorului să fie menținerea în cadrul unui serviciu de tip rezidențial, față de situația familială, în care reprezentanții legali nu se pot îngriji de creșterea și educarea minorilor.

Un exemplu poate fi soluția Curții de Apel Pitești [10] unde prin a fost solicitată înlocuirea măsurii de plasament de la un serviciu de tip rezidențial din cadrul DGASPC Vâlcea cu măsura de plasament la un serviciu din cadrul unui organism privat. Motivarea a fost că situația de abuz și neglijență în care se aflau cei doi minori se menținea întrucât, părinții, deși monitorizați de către reprezentanții autorităților locale și reprezentanții direcției, au manifestat în continuare dezinteres față de minori, iar situația lor materială nu le permite asigurarea unor condiții minime de creștere și educare pentru minori.

Din raportul întocmit de către reprezentanții DGASPC, pentru cei doi minori a fost identificată alternativa unui serviciu rezidențial din cadrul unui ONG, iar cu

ocazia vizitării de către copii a centrului, aceștia au fost încântați de condițiile oferite și de posibilitatea de a merge la această organizație. S-a arătat că în cadrul acestei organizații copiii vor beneficia de un climat adecvat unei creșteri și îngrijiri armonioase în raport cu nevoile lor, de o educație și supraveghere permanentă și de asistență.

Minorul B.C.A. a fost audiat în camera de consiliu și a menționat că este bine îngrijit în centrul de plasament, însă și-ar dori un climat mai familial, respectiv întoarcerea la casa părintească și în localitatea sa, unde are rude care s-ar putea ocupa de îngrijirea sa și a fratelui său.

Minorul care și-a putut exprima voința potrivit legii are nevoie de un cadru familial mai dezvoltat pentru creștere, educare și integrarea sa în societate, iar din raportul întocmit de către reprezentanții serviciului protecție de tip rezidențial s-a reținut că, aceștia au fost încântați de condițiile oferite și de posibilitatea de a merge la această organizație, iar cu ocazia vizitării centrului. În cadrul acestei organizații copiii pot beneficia de un climat adecvat unei creșteri și îngrijiri armonioase în raport cu nevoile lor, de o educație și supraveghere permanentă și de asistență de tip familial. Însă nu s-a menționat faptul că vreunul dintre părinți se comporta violent cu minorii sau că astfel de incidente se produc în prezența copiilor, producând astfel traume emoționale puternice, iar consumul de alcool al tatălui, deși nu poate fi negat, nu a dus niciodată la punerea în pericol a vieții celor doi minori, reclamanta neafirmând niciodată că pe fondul consumului atitudinea și comportamentul tatălui este unul violent față de copii. De asemenea, s-a susținut că situația materială precară ori cea locativă modestă - cei doi copii locuiau în mediul rural împreună cu părinții și bunicii paterni - nu este de natură a determina o astfel de măsură, iar organele abilitate din cadrul comunităților locale au obligația de a sprijini părinții aflați în astfel de situații, de a le oferi posibilitatea de a beneficia de ajutoare materiale ori de a fi incluși în programe speciale de sprijinire a părinților confrunțați cu astfel de probleme, ori aflați în situații grele în care nu par să facă față.

Astfel, a trebuit dovedită și luarea în considerare a opiniei minorului, care dorește să se întoarcă la părinți, relațiile dintre aceștia fiind bune, este apropiat atât de mamă, cât și de tată și nu există indicii că ar fi supus unor abuzuri care să-i pună în pericol sănătatea fizică sau psihică, existând doar unele dificultăți materiale.

Concluzionând, instanța de fond trebuia să aibă în vedere dispozițiile art.60 alin.(3) din Legea nr.272/2004, în sensul în care plasarea într-un centru din alt județ împiedică părinții de a avea legături cu minorii și astfel s-ar produce alte prejudicii având în vedere situația particulară, faptul că între aceștia sunt relații bune, se vizitează regulat, menținând legăturile firești, părinții nefiind decăzuți din drepturi așa încât această măsură poate să îi priveze în concret de aceste drepturi.

O primă critică formulată de recurentă a vizat aplicarea greșită a dispozițiilor art.56 lit.c) din Legea nr.272/2004, situația prevăzută neregăsindu-se în cauză, iar măsura temporară a plasamentului față de cei doi minori nu se mai impune. Ca argumente în susținerea acestui motiv de recurs, s-a arătat că minorii nu au fost abuzați și nici neglijăți, iar ancheta socială nu a dovedit o stare de pericol pentru cei doi copii care să determine luarea acestei măsuri, conflictele menționate vizându-i pe cei doi părinți, care sunt divorțați. Consumul de alcool al tatălui și situația materială precară ori cea locativă modestă nu este de natură a determina o astfel de măsură, iar organele abilitate din cadrul comunităților locale au obligația de a sprijini părinții aflați în astfel de situații, de a le oferi posibilitatea de a beneficia de ajutoare materiale ori de a fi incluși în programe speciale de sprijinire a părinților confrunțați cu astfel de probleme, ori aflați în situații grele în care nu par să facă față.

Trebuie avută în vedere și opinia minorului audiat care dorește să se întoarcă la părinți, și potrivit art.30 din Legea nr.272/2004, are dreptul să crească alături de părinții săi, aceștia fiind cei care, potrivit legii, trebuie să se îngrijească de creșterea și educarea minorilor și cei care trebuie să exercite drepturile și obligațiile părintești, intervenția organelor abilitate ale statului este una complementară și trebuie în primul rând să sprijine părinții pentru a aduce la îndeplinire aceste obligații și doar în mod subsidiar și alternativ ar trebui să aibă în vedere instituirea unei măsuri precum cea a plasamentului.

Această critică, așa cum a fost argumentată, este neîntemeiată prin raportare la materialul probator administrat la instanța de fond, din care rezultă că nu s-au schimbat condițiile care au dus la luarea măsurii plasamentului, atât sub aspect material, cât și al comportamentului celor doi părinți, care nu și-au manifestat intenția de a reintegra copiii în familia naturală, singura nemulțumire fiind aceea că nu doresc ca minorii să fie integrați în cadrul serviciului rezidențial din cadrul ONG, ci menținerea în centrul rezidențial din cadrul DGASPC, deoarece nu au condiții de creștere și educare a minorilor.

O altă critică a vizat aplicarea greșită a dispozițiilor art.60 alin.(3) din Legea nr.272/2004, în sensul în care plasarea într-un centru din alt județ împiedică părinții de a avea legături cu minorii și astfel s-ar produce alte prejudicii având în vedere situația particulară, faptul că între aceștia sunt relații bune, se vizitează regulat, menținând legăturile firești, părinții nefiind decăzuți din drepturi așa încât această măsură poate să îi priveze în concret de aceste drepturi.

Concluzii

Opiniile minorului reprezintă metoda generală de a implica minorul în viața socială și juridică. Solicitarea acesteia reprezintă dorința de a educa minorul cu privire la faptul că acțiunile sale au consecințe, care sunt limitate până la vârsta de

14 ani, iar după acest prag și până la majorat, îi sunt inserate responsabilități care îl pregătesc pentru a deveni un membru activ al societății.

Se poate observa că împlinirea vârstei de 14 ani responsabilizează minorul și îi oferă acestuia un grad ridicat de independență față de reprezentanții legali. Cele trei domenii abordate ce cad sub influența totală a opiniei minorului oferă posibilitatea acestuia de a-și dovedi discernământul și de a acționa conform propriilor idei. Limitarea opiniei este diminuată și chiar se poate afirma că se realizează trecerea de la o limitare absolută la o limitare restrânsă. Legiuitorul responsabilizează instanța de tutelă cu soluționarea conflictelor ce se pot naște din diferența de opinie dintre minor și reprezentanții legali.

Minorii au dreptul la protecție și asistență în realizarea și exercitarea deplină a drepturilor lor, iar răspunderea pentru creșterea și asigurarea dezvoltării minorului revine părinților. Ei au obligația de a-și îndeplini obligațiile și de a-și exercita drepturile față de minor în interesul superior al acestuia. [4] Această regulă se aplică și în situația executării hotărârilor judecătorești cu privire la minori, unde primează interesul superior al minorilor față de orice altă situație. Cea care dictează interesul superior este instanța care soluționează hotărârea judecătorească, iar punerea în practică este de datoria executorului judecătoresc, care trebuie să ducă la îndeplinire cele dictate de instanța de tutelă. În astfel de situații minorii nu sunt implicați direct, subiectele sunt părinții care au o problemă care trebuie soluționată de către instanță, iar situația minorului este dictată de instanță, lui i se cere opinia în scopul de a îndeplini dreptul său la participare. Legiuitorul consideră că minorul nu posedă o dezvoltare suficientă somato-psihică pentru a-l implica direct în cazul proceselor juridice civile.

Referințe:

1. ANDREI, P. Sociologie generală, Editura Polirom, Iași, 1999, pp. 84-87.
2. CERCEL, S., GHIȚĂ, O. Cuvântul copilului în procedurile judiciare și în executarea silită, articol publicat în Revista Română de Executare Silită nr.1/2020, Editura Universul Juridic, București, 2020, pp. 11-27.
3. Legea nr.287 din 17.07.2009 privind Codul civil al României. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr.511.
4. Legea nr.272 din 21.06.2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului. În: Monitorul Oficial al României, 2014, nr.159.
5. GHIȚĂ, O., CERCEL, S. Interesul superior al copilului, articol publicat în Revista Română de Drept Privat nr.3/2018, Editura Universul Juridic, București, 2018, pp. 130-147.
6. TOMESCU, M. Dreptul copilului la relațiile de familie în jurisprudența CEDO și dreptul intern, Ed. C.H. Beck, București, 2016, p. 49.
7. OZMET, S. When fatherruled. Family life in reformation Europe, Ed. Harvard

University Press, 1984, p. 162.

8. Hotărârea de Guvern nr. 679 din 12.06.2003 privind condițiile de obținere a atestatului, procedurile de atestare și statutul asistentului maternal profesionist. În: Monitorul Oficial al României 2003, nr.443.
9. Ordinul Ministerului Muncii și Justiției Sociale nr.25 din 03.01.2019 privind aprobarea standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale de tip rezidențial destinate copiilor din sistemul de protecție specială, În Monitorul Oficial al României, 2019, nr.102.
10. Decizia Curții de Apel Pitești, Secția civilă, pentru cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale și pentru cauze cu minori și de familie, decizia civilă nr.1293/ R – MF din 01.10.2009.

Acknowledgment: This work was supported by the grant POCU/993/6/13/153178, "Performanță în cercetare" – „Research performance” co-financed by the European Social Fund within the Sectorial Operational Program Human Capital 2014-2020.

CZU: 342.7-053.2:364.2(476)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648387>

**ЗАЩИТА ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ РЕБЕНКА, ПРИ ОПРЕДЕЛЕНИИ ЕГО
НАХОДЯЩИМСЯ В СОЦИАЛЬНО-ОПАСНОМ ПОЛОЖЕНИИ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ**

БАСАЛАЙ Елена

лектор Департамента социальных наук
Европейского гуманитарного университета, г. Вильнюс
ORCID ID: 0000-0001-7097-1767

Summary. *The article deals with the topical issues of protecting the rights and legitimate interests of minors when they are determined to be in a socially dangerous situation (SDS), examines the modern problems of theory and practice of their legal regulation in the Republic of Belarus.*

The article reveals controversial and problematic moments in the legal regulation of the procedure of determination of a child in a socially dangerous situation: not precise enough terminology, inconsistency of legal norms, vague criteria of socially dangerous situation, presumption of disadvantage, use of legislation on prevention of social disadvantage as a pressure in political cases.

Emphasis is placed on the need to provide national legislation with special regulation for appeals against initial documents, decisions at any stage of the SDS procedure, in order to ensure the right of parents to protect themselves and their children. The article suggests an improved approach in assessing the information gathered in the case and the need for a reasoned decision on the presence or absence of SDS criteria.

The author concludes that the national legislation of Belarus contains rather broadly interpreted legal categories and does not unambiguously formulate indicators of SDS. This, in its turn, allows for freedom of interpretation at the law-enforcement level and creates prerequisites for the misuse of the SDS system in contradiction with its purpose. The conclusion is that the legislation needs to be improved.

Keywords: *Belarus, minors, legal rights and interests of children in Belarus, socially dangerous situation, criteria for socially dangerous situation in Belarus, family dysfunction, children's rights, child protection.*

Проблема социального неблагополучия в семьях характерна практически для каждого государства. С целью защиты прав и законных интересов ребенка каждый правопорядок создает свою внутреннюю систему, которая направлена на предупреждение таких случаев, их выявление и оказание помощи, если ребенок или семья в целом оказались в социально опасном положении (далее-СОП) и нуждаются в помощи.

Главная цель в работе компетентных органов и служб неизменно состоит в защите прав и законных интересов ребенка. К сожалению, не всегда родители проявляют должную заботу и внимание своим детям, в связи с чем ребенок может оказаться в ситуации, требующей помощи. Как отмечают специалисты, типичная ситуация семейного неблагополучия связана со злоупотреблением родителями алкоголем, наркотическими и подобными средствами, что приводит к отсутствию заботы о своих детях и случаям,

когда не удовлетворяются элементарные потребности ребенка (достаток в еде, надлежащие условия жизни, безопасность и т.д.) [1]. В Республике Беларусь, в период политического кризиса 2020 г., когда граждане выражали несогласие с результатами подсчета голосов на выборах президента, выходили на акции мирного протеста, появилась практика использования системы борьбы с социальным неблагополучием в качестве инструмента угрозы и давления на родителей за их политическую позицию [2]. Некоторыми авторами отмечается, что постановка ряда семей в СОП не воспринималась справедливой ни самими семьями, ни обществом [3]. О случаях использования системы СОП, в противоречие с ее целью, отмечалось и ранее [4]. Изменение практики применения законодательства при осуществлении процедуры определения ребенка, находящимся в СОП, вызвала необходимость детального анализа законодательства, регулирующего соответствующие отношения. Насколько оно позволяет отграничить действительно случаи, требующие вмешательства в дела семьи, оперативного реагирования и оказания помощи, вплоть до изъятия ребенка из семьи, от случаев произвольного вмешательства в личную жизнь.

В Беларуси для разрешения проблемы социального неблагополучия создана национальная система, которая состоит из таких элементов как выявление детей, находящихся в СОП, проведение социального расследования, рассмотрение дела и вынесение решения о нахождении либо не нахождении ребенка в СОП, дальнейшая работа с семьями. Система защиты интересов ребенка в Беларуси базируется на положениях Конституции Республики Беларусь [5], Кодекса Республики Беларусь о браке и семье (далее – КоБС)[6], Постановлении Совета Министров от 15 января 2019 г. № 22 «О признании детей находящимися в социально опасном положении» (далее – Положение о СОП) [7], Декрета Президента Республики Беларусь от 4 ноября 2006 г. № 18 «О дополнительных мерах по защите детей в неблагополучных семьях» [8], иных актах законодательства.

В основе системы борьбы с социальным неблагополучием находятся три критерия СОП, предусмотренные КоБС (ч. 3 ст. 67) и Положением о СОП [7]. Положение о СОП в отношении каждого из них предусмотрены показатели СОП [7, приложение].

Работа с социальным неблагополучием начинается с выявления таких случаев. Согласно Положению о СОП, выявление детей, находящихся в социально опасном положении, это комплекс действий государственных органов, государственных и иных организаций по выявлению обстановки, при которой не удовлетворяются основные жизненные потребности ребенка, не обеспечивается надзор за его поведением и образом жизни,

родители ведут аморальный образ жизни, в связи с чем имеет место опасность для жизни или здоровья ребенка. Указанные обстоятельства законодатель именуется неблагоприятной для детей обстановкой [7].

Положение о СОП содержит, наряду с критериями СОП, понятие «неблагоприятной обстановки для детей», которое не в полном объеме совпадает с содержанием названных критериев. Из смысла нормативного правового акта вытекает, что на стадии выявления случаев неблагополучия, компетентные органы выявляют именно неблагоприятную обстановку и в последующем определяют, есть ли в этой обстановке критерии СОП.

Положением о СОП определены органы, в компетенцию которых как раз входит обязанность выявления неблагоприятной для детей обстановки. К таким органам в частности отнесены местные исполнительные и распорядительные органы, комиссии по делам несовершеннолетних городских, районных исполнительных комитетов (местных администраций районов в городах), структурные подразделения городских, районных исполнительных комитетов, местных администраций районов в городах, осуществляющие государственно-властные полномочия в сфере образования; учреждения образования, организации здравоохранения, территориальные органы внутренних дел. Перечень государственных органов и организаций содержится в п. 4 Положения о СОП, является открытым и предусматривает, что иные организации участвуют в выявлении детей, находящихся в СОП, социальном расследовании и реализации мероприятий в пределах своей компетенции [7, п.6]. Подход законодателя не исключает возможности поступления информации о неблагоприятной обстановке в компетентный орган от любого лица, которому стали известны такие сведения.

Следует отметить, что *реагирование* (выделено авт.) на любую поступившую информацию о ребенке, *проверка* ее, с целью надлежащей работы по предотвращению социального неблагополучия, никак не означает обязанность начинать процедуру СОП по каждому случаю. Исходя из общей оценки законодательства и следуя принципу законности, любая поступившая информация, независимо от того, от кого она поступила (например, от соседей либо от государственного органа) должна быть оценена на предмет наличия критериев СОП, предусмотренных законодательством. И только если усматриваются критерии и угроза жизни и здоровью ребенка, допустимо начало процедуры. Действующая система нормативных правовых актов, инструктивных писем, не содержат никаких специальных норм ни о обязанности детального анализа поступившей информации о ребенке на предмет наличия критериев СОП, ни о возможности не начинать процедуру, если первичная информация не

прошла проверку на соответствие критериям СОПа. Не предусмотрена и возможность прекращения процедуры на какой-либо стадии, вплоть до вынесения решения координационным советом об определении ребенка, находящимся в СОП. Например, после посещения комиссией семьи в рамках социального расследования, когда становится очевидно, что ребенок не нуждается в помощи. Процедура запускается по факту поступления информации о предполагаемом СОП.

Положение о СОП предусматривает три критерия социально опасного положения (ранее их было больше):

- родителями не удовлетворяются основные жизненные потребности ребенка (детей);
- родителями не обеспечивается надзор за поведением ребенка и его образом жизни, вследствие чего ребенок совершает деяния, содержащие признаки административного правонарушения либо преступления;
- родители ведут аморальный образ жизни, что оказывает вредное воздействие на ребенка (детей), злоупотребляют своими правами и (или) жестоко обращаются с ним (ними), в связи с чем имеет место опасность для жизни и (или) здоровья ребенка (детей) [7, приложение].

Положение о СОП раскрывает содержание каждого критерия, приводя показатели СОП. Родителями не удовлетворяются основные жизненные потребности ребенка (детей), если:

- родители допускают систематическое отсутствие пищи, предназначенной для питания ребенка (детей) (для детей раннего возраста – от 0 до 3 лет, детей дошкольного возраста – от 3 до 6 лет, детей школьного возраста – от 6 лет и старше), отвечающей соответствующим физиологическим потребностям детского организма и не причиняющей вред здоровью ребенка соответствующего возраста;
- родители допускают проживание ребенка (детей) в жилых помещениях, в которых печи, теплогенерирующие агрегаты, газовое оборудование, электрические сети, электроприборы не соответствуют требованиям технических нормативных правовых актов либо эксплуатационной документации на них, неработоспособны, демонтированы устройства автоматического (автономного) обнаружения и оповещения о пожаре, надворные постройки и придомовая территория не соответствуют требованиям пожарной безопасности и имеются условия, создающие непосредственную угрозу возникновения пожара;
- родители систематически (два раза и более в течение шести месяцев подряд) не выполняют рекомендации медицинских работников по

диагностике, лечению и (или) медицинской реабилитации ребенка (детей), что угрожает его (их) жизни и (или) здоровью;

- родители препятствуют получению ребенком обязательного общего среднего образования (в любой форме его получения);
- родители в течение одного месяца со дня регистрации рождения или со дня прибытия на новое место жительства (пребывания) не обеспечивают регистрацию ребенка (детей) по месту жительства или месту пребывания;
- в отношении родителей установлены факты, подтверждающие, что они не контролируют поведение и местонахождение ребенка (детей), вследствие чего ребенок (дети) самовольно уходит из дома, бродяжничает, совершил попытку суицида.

Родителями не обеспечивается надзор за поведением ребенка и его образом жизни, вследствие чего ребенок совершает деяния, содержащие признаки административного правонарушения либо преступления:

- в отношении родителей ребенка (детей) неоднократно в течение года установлены факты привлечения к административной ответственности по статье 10.3 Кодекса Республики Беларусь об административных правонарушениях (невыполнение обязанности по воспитанию);
- в отношении родителей ребенка (детей) в возрасте старше 14 лет в рамках административного либо уголовного процессов установлены факты, подтверждающие что они не контролируют его (их) поведение и местонахождение, вследствие чего ребенок (дети) привлечен к административной либо уголовной ответственности.

Показателями того, что родители, иные лица, участвующие в воспитании и содержании детей, ведут аморальный образ жизни, что оказывает вредное воздействие на ребенка (детей), злоупотребляют своими правами и (или) жестоко обращаются с ним, является тот факт, что в отношении родителей установлены факты привлечения к административной ответственности за совершение правонарушений, предусмотренных статьями 10.1, 19.1, частью 2 статьи 19.3, статьями 19.4, 19.5, 19.8 КоАП Республики Беларусь, в отношении родителей, иных лиц, участвующих в воспитании и содержании детей, установлены факты потребления наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов, токсических или других одурманивающих веществ, употребления ими алкогольных напитков, по результатам чего к ним применялись меры профилактического воздействия, установлены факты жестокого обращения родителей, иных лиц, участвующих в воспитании и содержании детей, с ребенком, физического и (или) психологического насилия по отношению к нему [7, приложение].

К моменту принятия Постановления о СОП (до 1 августа 2019 года) в Беларуси в отношении около 24 тыс. детей было принято решение нахождения их в СОП [9].

Не смотря на уменьшение в законодательстве количества критериев СОП в ныне действующем положении, по сравнению с подходом, который регулировался Инструкцией о порядке выявления несовершеннолетних, нуждающихся в государственной защите, утвержденной постановлением Министерства образования Республики Беларусь от 28 июля 2004 г. № 47, возникает множество вопросов к содержанию правового регулирования. В первую очередь это вопрос о том, достаточно ли ясны и категоричны критерии и показатели, не допускают ли они неоднозначного толкования [10]?

Показателем СОП является проживание ребенка (детей) в жилых помещениях, в которых печи, теплогенерирующие агрегаты, газовое оборудование, электрические сети, электроприборы не соответствуют требованиям технических нормативных правовых актов (далее-ТНПА) либо эксплуатационной документации. Требования ТНПА меняются и совершенствуются, и как быть, если строение, например, 1950 года постройки не соответствует современным требованиям, а в нем проживает сразу сорок семей с детьми. У скольких семей на газовые, электрические плиты, которыми оборудованы жилые помещения, срок эксплуатации истек, даже предположить сложно.

Препятствие в получении образования, как показатель СОП, заслуживает особого внимания. Поскольку следует уяснить, какое поведение родителей следует квалифицировать как препятствие получения образования, и какими нормами руководствоваться при этом. Это только непосещение учебных занятий, если да, то в какой срок, относится ли непосещение воспитательных мероприятий, субботников и т.п. к таким случаям. В условиях пандемии Covid 19 многие семьи переходили на онлайн обучение в иных организациях, при этом дети не посещали занятия в учреждении образования.

Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 29.07.2022 N 502 «Об изменении постановлений Совета Министров Республики Беларусь» внесены изменения в критерии и показатели социально опасного положения, установленные Положением о СОП. В частности, уточнено, в каких случаях родители систематически не выполняют рекомендации медицинских работников по диагностике, лечению и (или) медицинской реабилитации ребенка (детей), что угрожает его (их) жизни и (или) здоровью родителей. Это два раза и более в течение шести месяцев подряд. Ранее такое указание отсутствовало. Несмотря на уточнение законодателя

остаётся неясным, должен ли участковый педиатр увидеть критерий СОП и дать «сигнал» в органы опеки (попечительства) если факт невыполнения его рекомендаций зафиксирован дважды. Важно понимать, невыполнение каких рекомендаций врача создает угрозу жизни и здоровью ребенка. Если исходить из того, что любое невыполнение назначения врача опасно для здоровья, то теоретически в какой-то момент в СОПе рискуют оказаться все дети страны.

Например, очевидна опасность для ребенка в ситуации, если ребенок нуждается в срочном переливании крови, а мать препятствует по религиозным убеждениям, и при этом сохранить жизнь ребенку иным образом не представляется возможным, а согласие законного представителя обязательно. Совершенно иначе все выглядит, если родитель не выполняет назначения врача, пусть и более двух раз, например, по назначению антибиотиков, либо метода диагностики или лечения.

Отсутствие регистрации ребенка по месту жительства в течение 30 дней, со дня рождения или со дня прибытия на новое место жительства (пребывания) как показатель СОП, в целом не выдерживает никакой критики. В норме усматривается интерес со стороны государства контролировать семьи, воспитывающие детей. Каким образом отсутствие регистрации по месту жительства у ребенка создает неблагоприятную обстановку и представляет опасность понять сложно, особенно в свете ст. 30 Конституции Республики Беларусь, гарантирующей право свободно передвигаться и выбирать место жительства в пределах Республики Беларусь [5]. Следует также отметить, что согласно ст. 206 КоБС заявление о регистрации рождения должно быть сделано не позднее трех месяцев со дня рождения ребенка [6, ст. 206].

В данном случае выделены только некоторые проблемные вопросы содержания и применения критериев и показателей СОП. Содержание критериев СОП, согласно Положению о СОП, допускает слишком широкую свободу усмотрения при их применении. С одной стороны, врач либо учитель, будучи не обязанным иметь юридического образования и специальных знаний в области детского неблагополучия, при наличии сомнений, скорее сообщит информацию о неблагоприятной обстановке. Это будет обусловлено в первую очередь стремлением избежать ответственности в отношении себя в будущем. С другой стороны, широкая свобода усмотрения при толковании норм, создает условия для их применения не по назначению, злоупотребления правом, что представляет особую опасность для ребенка.

Весьма уязвимой является стадия, на которой после выявления случая неблагоприятной обстановки, учреждение образования либо социально-педагогический центр создает комиссию для проведения социального расследования. Следует допустить, что органы, уполномоченные выявлять

неблагоприятную обстановку, не всегда могут дать надлежащую правовую квалификацию ситуации, поскольку информацию о предполагаемом неблагополучии могут предоставлять обычные работники, не имеющие для этого специального образования. Это могут быть медицинские работники, при посещении ребенка на дому, учителя, сотрудники коммунальных служб и т.д. И здесь не исключена ошибочная либо неточная оценка ситуации в семье, как социально опасной. Сама же система постановки в СОП построена таким образом, что процедура должна начаться, после того как поступил «сигнал» о неблагоприятной обстановке. А возможность ее прекращения до вынесения решения в установленном порядке не предусмотрена.

Заместителем Министра образования Республики Беларусь утверждены Методические рекомендации по межведомственному взаимодействию (СОП) от 15.01.2019, которые разъясняют, на что нужно обращать внимание компетентным органам, при выявлении несовершеннолетних в СОП. Среди перечня обстоятельств, на которые следует обращать внимание, значатся случаи, когда родители уклоняются от общения с педагогами школы-интерната, не посещают родительские собрания, не интересуются жизнью ребенка в учреждении, его обучением, условиями проживания и т.п., в жилом помещении находятся посторонние лица; родители проживают без регистрации по месту жительства [11]. Названные обстоятельства в некоторых случаях явно выходят за пределы критериев СОП.

Родитель, который уверен в отсутствии критериев СОП, практически лишен возможности активными действиями защищать интересы своего ребенка и свои собственные. Ему остается подчиниться порядку и ожидать решения совета по профилактике безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних (далее-Совет профилактики)[12]. Право обжаловать решение Совета профилактики прямо предусмотрено только на этой стадии [7, п. 13].

Неизбежность учинения процедуры СОП после каждого происшествия в семье, о котором стало известно компетентным органам, может создавать действительную опасность для ребенка. В одном из случаев, пока мать закрывала дверь в квартире, ребенок выбежал во двор и спрятался, желая таким образом поиграть. Мать в отчаянии занималась его поиском и зная о неизбежности процедуры СОП, если она заявит в милицию, вынуждена была воздержаться от обращения в правоохранительный орган [13].

Согласно действующему порядку, акт обследования условий жизни и воспитания ребенка (детей), результаты социального расследования рассматриваются на заседании Совета профилактики учреждения образования и принимается одно из следующих решений:

- обратиться в координационный совет для принятия решения о признании ребенка (детей) находящимся в СОП;
- рекомендовать родителям в течение трех рабочих дней обратиться за оказанием социальных услуг по устранению трудной жизненной ситуации в соответствии с законодательством;
- информировать отдел образования об отсутствии критериев и показателей социально опасного положения ребенка (детей) в семье [7; 13].

Важно обратить внимание, что право на оправдательное решение у белорусских родителей появилось только в 2021 году, когда Положение о СОП было дополнено пунктом, который позволил Совету профилактики в качестве решения информировать отдел образования об отсутствии критериев и показателей социально опасного положения ребенка (детей) в семье [7; 13]. До внесения изменений в Положение о СОП, семье, в отношении которой поступила информация о наличии неблагоприятной для ребенка обстановки, в случае если критерии и показатели СОП не подтвердились, рекомендовалось обращения за оказанием социальных услуг, чтобы устранить трудную жизненную ситуацию ее путем. Во-первых, на стадии вынесения решения Советом профилактики в правовом регулировании появляется еще один термин, «трудная жизненная ситуация», содержание которого не приводится. Во-вторых, законодатель по сути, предусматривал презумпцию «неблагополучности» и наличия трудной жизненной ситуации, опровергнуть которую не представлялось возможным.

Подход к вынесению решения о наличии либо отсутствии социально опасного положения у ребенка весьма формален, Положением о СОП прямо названы допустимые варианты решений, которые может принять Совет профилактики. Законодатель не обязывает Совет профилактики, Координационный совет мотивировать свое решение. Из общего же смысла законодательства вытекает, что не сами по себе критерии и показатели, а результат их влияния на ребенка (угроза жизни и здоровью) создает социально-опасное положение.

Защита прав и законных интересов несовершеннолетних детей Кодексом о браке и семье возлагается и на их родителей [6, ч.1 ст. 73]. Родители, опекуны, попечители вправе обратиться в суд с иском о защите прав и законных интересов несовершеннолетних детей к юридическому или физическому лицу, нарушившему их права и законные интересы [6, ст. 66¹ КоБС]. Следует признать, что это право должно распространяться на все случаи без исключения и в отношении всякого лица. Следовательно, на любой стадии процедуры СОП родители должны иметь право как обжаловать любой первичный документ, любое решение, так и обратиться в суд за защитой

нарушенных прав. Согласно Положению о СОП решение о признании (об отказе в признании) ребенка находящимся в социально опасном положении может быть обжаловано родителями в течение 10 рабочих дней со дня его принятия в городские, районные исполнительные комитеты, местные администрации районов в городах по месту принятия решения, а затем в суд [7, п. 21]. Возможности обжалования иных решений на иных стадиях процедуры документ не предусматривает. Специфика регулирования не предполагает приостановления процедуры [7, п.21]. Даже если будет подана жалоба о нарушении прав, неправомерности действий государственных органов и организаций, например, начала самой процедуры, нарушении порядка проведения социального расследования и т.д., в силу того, что специальный срок рассмотрения таких жалоб не предусмотрен, будет применяться общий срок рассмотрения обращений граждан (15 либо 30 дней), что делает совершенно неэффективной защиту [14].

Согласно ст.17 Международного пакта о гражданских и политических правах 1966 года никто не может подвергаться произвольному или незаконному вмешательству в его личную и семейную жизнь, произвольным или незаконным посягательствам на неприкосновенность его жилища или тайну его корреспонденции или незаконным посягательствам на его честь и репутацию. Каждый человек имеет право на защиту закона от такого вмешательства или таких посягательств. [15]

Конституция Республики Беларусь гарантирует право на защиту от незаконного вмешательства в его частную жизнь (ст.28), неприкосновенность жилища и иных законных владений граждан гарантируется. Никто не имеет права без законного основания войти в жилище и иное законное владение гражданина против его воли (ст.28).

Обладает ли родитель правом отказать комиссии, осуществляющей социальное расследование, в допуске в жилое помещение, где живет ребенок, сославшись на международно-правое обязательство Республики Беларусь, положения Конституции, если есть серьезные основания полагать, что поводом для проверки семьи является гражданская позиция родителя, в Беларуси сегодня является скорее риторическим вопросом. На практике такой поступок может повлечь скорее всего более крайние меры, вплоть до изъятия ребенка из семьи. Вызывает также вопрос правомерности отказа в допуске в жилое помещение, где проживает ребенок по причине болезни совместно проживающего лица (например, в условиях пандемии Covid 19) либо по другим, заслуживающим внимания, обстоятельствам.

Критерии и показатели СОП должны быть ясными и однозначными, насколько это возможно, не допускается свободное и произвольное толкование их содержания.

В национальном законодательстве Беларуси критерии социально опасного положения определены настолько широко и неоднозначно, что при определенном подходе их наличие можно обосновать в любой семье, воспитывающей детей. А это создает основу для использования системы борьбы с социальным неблагополучием в, что и произошло и продолжает происходить в Беларуси на современном этапе. Система критериев и показателей СОП базируется на фактах, что приводит к формальному подходу. На практике документального подтверждения показателя зачастую достаточно для определения ребенка находящимся в СОП. Вынесение решения о наличии СОП должно основываться на оценке критериев и показателей СОП, оцениваемых только с точки зрения характера влияния на ребенка и степени вреда.

Наилучшим образом дети и семьи, в которых они воспитываются, будут защищены, если основанием для начала процедуры СОП и основанием для принятия решения о нахождении ребенка в СОП будут одни и те же критерии. Порядок проведения процедуры должен стать еще прозрачнее и предполагать механизм для защиты интересов ребенка со стороны родителей в виде прямо закрепленного права знакомится со всеми материалами, права подавать жалобы и возражения. Законодатель, дополнив Положение о СОП положением о возможности принять решение о прекращении процедуры, в связи с отсутствием оснований для определения ребенка, находящимся в СОП, по сути исключил заведомую «неблагополучность» любой семьи, в отношении которой поступил «сигнал» о наличии неблагоприятной обстановки. Такой порядок существовал с 2006 года и является важным шагом на пути защиты законных прав и интересов ребенка. Необходимо нормативно предусмотреть право компетентных органов прекратить процедуру на любой стадии, когда станет известно, об отсутствии оснований. Это позволит отграничить случаи, когда ребенок действительно нуждается в помощи и защите, от случаев мелких незначительных происшествий, которые являются личным делом семьи либо случаев использования процедуры СОП в качестве давления на родителей.

Приоритет прав и законных интересов ребенка в Республике Беларусь признается на уровне актов международного права и на уровне национального законодательства. Допустимость вмешиваться в дела семьи оправдана строго в случаях, когда в этом действительно нуждается ребенок.

Ссылки:

1. Социально опасное положение. [Дата доступа: 10.10.2022] URL: <https://mir.pravo.by/edu/roditel/sotsialno-opasnoe-polozhenie-detey>.

2. ЧУРКО, Д. Независимое исследование. [Дата доступа: 10.10.2022] URL: <https://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/yssldovanye-po-detyam-rb.pdf>.
3. Права детей в Беларуси. [Дата доступа: 10.10.2022] URL: https://belhelcom.org/sites/default/files/dzieci-2022_v5.pdf.
4. БАБИЦКИЙ, Д., ГВОЗДИКОВА, В. Положение детей сирот и семей группы риска в Беларуси. [Дата доступа: 10.10.2022] URL <http://case-belarus.eu/wp-content/uploads/2017/11/pdsis1.pdf>
5. Конституция Республики Беларусь. Конституция Республики Беларусь от 15.03.1994 г. № 2875-XII.
6. Кодекс Республики Беларусь о браке и семье. Кодекс Республики Беларусь от 09.07.1999 г. № 278-3
7. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 15 января 2019 г. № 22 «О признании детей находящимися в социально опасном положении».
8. Декрет Президента Республики Беларусь от 24 ноября 2006 г. № 18 «О дополнительных мерах по государственной защите детей в неблагополучных семьях».
9. Социально опасное положение детей. [Дата доступа: 10.10.2022] URL: <https://www.belta.by/society/view/resheniya-ob-otnesenii-k-sop-v-otnoshenii-rochti-24-tys-detej-budut-peresmotreny-v-techenie-polugoda-334648-2019/>.
10. Инструкция о порядке выявления несовершеннолетних, нуждающихся в государственной защите, утверждена постановлением Министерства образования Республики Беларусь от 28 июля 2004 г. № 47.
11. Методические рекомендации по межведомственному взаимодействию (СОП) от 15.01.2019, утвержденные заместителем Министра образования Республики Беларусь.
12. Закон Республики Беларусь № 200-3 от 31 мая 2003г. «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних.
13. Статус СОП: помощь семье или наказание? [Дата доступа: 10.10.2022] URL: <https://www.mazyr.by/2020/02/status-sop-pomoshh-seme-ili-nakazanie/>
14. Закон Республики Беларусь № 300-3 от 18 июля 2011г. «Об обращениях граждан».
15. Международный пакт о гражданских и политических правах. Пакт от 16.12.1966 г.

CZU: 159.922.7:37.018.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648474>

PARTICULARITĂȚILE PARENTINGULUI CONTEMPORAN

CALANCEA Veronica

doctor în psihologie, lector univertar, Departamentul Psihologie, USM
IMSP Spitalul Clinic Republican „Timofei Moșneaga”
ORCID ID: 0000-0001-6994-8279

RUSU Efimia

Master în psihologie clinică, Asistent social cu competențe în psihologie,
Fundația Tony Hawks Centru,

Summary. *Youth is the period of age that is highlighted by the change between intimacy, isolation and the state in which the Ego feels the need to connect with new people, groups, organizations, causes, etc. Love and work thus acquire a central place in the content structure of the personality. For most societies, this age stage is characterized by the appearance of children. The given phenomenon tests the maturity of young people, their love, responsibility, competence, availability for dedication, altruism, self-control, tact and compassion.*

Raising children, generically referred to today as parenting, is obviously the oldest human vocation and the most common function during youth. Today, parenting is the domain of public policies, inciting debates, legislative decisions and international scientific meetings.

Analyzing the historical evolution of parenting, we notice that the parent-child relationship has gone through ups and downs, reaching its peak at the present time. One thing to note is that currently, the international community values the quality of children's lives and the promotion of the concept of positive parenting.

Keywords: *children, parenting, personality, relationship.*

„Nu există bebeluși – adică dacă te apuci să descrii un bebeluș, vei descoperi că descrii un bebeluș și pe încă cineva. Un bebeluș nu poate exista de unul singur, ci face parte la un nivel foarte ridicat dintr-o relație.” (D.W. Winnicott)

Indiferent de statutul social sau contul bancar, familiile se confruntă cu aceleași provocări, iar ceia ce le lipsește tuturor părinților, este acceptarea de sine și o doză considerabilă de educație relațională. Atât în familiile de muncitori simpli cât și în familiile de intelectuali, nevoile emoționale și afective ale părinților și copiilor sunt asemănătoare. Teoriile în domeniu ne arată că, pentru a crește copii fericiți și inteligenți, este necesar de a crește în primul rând părinți echilibrați, psihologic și emoțional, iar aceștia la rândul lor, prin iubirea și prețuirea de sine, să le poată oferi copiilor, abilitatea de a fi prezenți aici și acum [1, p. 20].

Carter (1996) denumește parenting-ul ca fiind „programele, serviciile și resursele destinate părinților și celor care îngrijesc copii, cu scopul de a-i sprijini pe aceștia și de a le îmbunătăți capacitatea de a-și crește copiii”. Altfel spus, parenting-ul se referă la resursele care ajută părinții să își dezvolte și să își îmbunătățească abilitățile parentale, să înțeleagă dezvoltarea copilului, să învețe să reducă stresul care poate afecta funcționalitatea parentală, și să învețe să

folosească modalități alternative de abordare a situațiilor dificile întâlnite în relațiile cu copiii [2].

N. Darling și L. Steinberg (1993) definesc stilul parental ca atitudini parentale care sunt transmise copilului, care la rândul său creează un climat emoțional, exprimat prin comportamentul parental [3]. Astfel observăm cum teoreticienii acordă o importanță mare stilurilor parentale și definirii acestora. O clasificare mai reprezentativă este cea a lui K.Lewin, din 1939, aceasta viza motivația grupurilor de muncitori. Cele trei stiluri propuse sunt: stilul democratic, stilul autocratic, stilul *laisser-faire*. O altă tipologie este cea elaborată de E. Charles Schaefer, care vizează stilurile democratic-cooperant, indulgent, autorizat și de neglijare/indiferență. O idee decisivă referitor la conceptul de stil parental a avut-o Diana Baumrind. După părerea ei, stilul parental reprezintă structurarea specifică a anumitor valori, practici și comportamente, ce se caracterizează printr-un raport bine definit dintre controlul și afecțiunea parentală [4]. Astfel autoarea definește următoarele modele parentale:

1. **Modelul parental permisiv**, care este definit de un nivel scăzut de control, puține norme și responsabilități, iar părinții sunt conectați emoțional cu copilul și se străduie să îi răspundă mereu nevoilor lui. Acești copii sunt foarte puțin asertivi, cu o dezvoltare cognitivă mai joasă și o responsabilitate socială scăzută.
2. **Modelul autoritar** este opusul permisivului și este descris printr-un control ridicat și conectare emoțională scăzută. Astfel de părinți promovează tradiția, munca asiduă, ordinea perfectă, disciplina și evident respectarea persoanelor cu autoritate. Părinții autoritari nu încurajează discuțiile și dezbaterile. Copii acestor părinți manifestă o gamă largă de probleme, psihologice, emoționale, chiar fizice, prin somatizări.
3. **Modelul autorizat** – este caracterizat prin îmbinarea controlului și al suportului parental. Acești părinți sunt adepții comunicării deschise cu copiii și explică fiecare regulă e care o propun, fără a o impune. Ademenții acestui model parental sunt flexibili dar fermi, iar copiii lor cresc cu simțul rațiunii și responsabilității bine dezvoltat și competențe cognitive înalte.
4. **Modelul de respingere/neglijare** – se deosebește de celelalte prin suport și control parental scăzut. Acești părinți nu dezvoltă la copiii lor organizarea, disciplina, empatia. De obicei copiii acestor părinți au tendința de a fi imaturi, antisociali și cu un nivel cognitiv scăzut [5].

Parenting-ul cotemporan se bazează pe teoria atașamentului, scrisă în anii 1950, de către celebrul medic și psihanalist britanic John Bowlby. El a fost acel care a întrebunțat pentru prima oară termenul de atașament, cu referire la legătura unui copil cu părinții săi. Cunoștințele despre importanța atașamentului

părinte-copil s-au îmbogățit foarte mult de atunci și până în ziua de astăzi. Interacțiunea socială care începe în primele zile de după naștere reprezintă piatra de temelie a unui atașament sănătos. Când copiii sunt privați de o relație plină de bucurie cu părinți receptivi ori trec printr-o traumă, relația de atașament se clatină, ducând la o serie de probleme comportamentale și emoționale [6].

Stilul de atașament din prezent este determinat de modul în care individul a fost îngrijit în copilărie: dacă părinții au fost sensibili, disponibili și atenți, atunci persoanele dezvoltă un atașament securizant, dacă atenția primită în copilărie a fost inconsecventă, atunci persoana dezvoltă un stil de atașament anxios, iar dacă ei au fost distanți, rigizi și insensibili, maturii dezvoltă un stil de atașament evitant. Studiile efectuate de către Ainsworth și Bowlby au arătat în mod clar faptul că legătura dintre copil și persoana de îngrijire este esențială pentru supraviețuirea copilului, așa cum este hrana și apa [7].

Teoria atașamentului deosebește trei “stiluri de atașament” prin care indivizii se percep pe sine și reacționează la apropiere:

1. **Atașamentul securizant.** Copilul are încredere în persoana de atașament că va fi acolo pentru protecție, așa încât merge și explorează mediul înconjurător, căutându-și mama cu privirea periodic. Un asemenea copil se supără când mama părăsește încăperea, dar este consolată cu ușurință de către aceasta când se întoarce. În acest stil de atașament, copilul percepe persoana de îngrijire ca fiind responsabilă și disponibilă nevoilor sale.
2. **Stilul de atașament evitant.** Acești copii par foarte independenți de îngrijitorul primar și nu îi caută proximitatea fizică sau afecțiunea. Explorează mediul fără a se uita dacă figura de atașament este încă în apropiere și resping consolarea acesteia. Deși aparent dezinteresați de prezența îngrijitorului primar, studiile ulterioare au arătat semne fiziologice de stres la plecarea și întoarcerea îngrijitorului, pe care copilul le maschează. În acest stil de atașament, mama este percepută ca fiind neresponsivă la nevoile emoționale ale copilului.
3. **Stilul de atașament anxios.** Acest stil este caracteristic copilului extrem de agitat stunci când mama părăsește încăperea, iar când mama revine, copilul are o reacție ambivalentă – totodată este fericit să o vadă, dar în același timp furios. Îi ia mult timp până când se liniștește și chiar și atunci când este calm, durează doar câteva secunde, apoi iar își împinge mama, izbucnește în plâns și se agită să scape din brațele mamei [8].

Cercetările de specialitate ne demonstrează faptul că relațiile sigure, bazate pe încredere și disponibilitate sunt acele componente pentru succesul și reușita în viață. Copiii crescuți de părinți imperfecti, dar conștienți de sine și de nevoile de dezvoltare ale ființei umane, devin adulți care cunosc și practică iubirea de sine,

au încredere în cei din jur, devin autentici, creativi și recunoscători. Pe cealaltă parte, copiii crescuți doar din recompense și pedepse ajung la maturitate persoane dificile din punct de vedere relational, perfecționiste, anxioase, mereu neajutate și cu tulburări de comportament. Daniel Siegel, relatează că abilitatea părintelui de a comunica în mod conștient ține într-o oarecare măsură de felul în care acesta și-a înțeles și integrat evenimentele din propria copilărie și și-a asumat propria poveste de viață [1].

Un lucru este cert, nu putem trece prin viață fără ca nimic să nu ne supere, ar fi nerealist. Cu toate acestea, dacă prea multe lucruri merg prost și un copil este continuu bombardat de stres, neînțelegeri, critică, pedepse, efectele negative asupra creierului lui pot fi pe termen lung. Părinții trebuie să poată reflecta la situație și să-l ajute pe copil să se recupereze din tot ceea ce i-a supărat. Astfel, Daniel Siegel, consideră că rupturile sunt pauze inevitabile în legătura hrănitore cu copilul. Ceea ce este important nu este ca rupturile să nu apară niciodată, ci ca rupturile să fie reparate. Dacă nu sunt tratate, aprofundarea problemelor în relația dintre copil și părinte poate afecta sentimentul de sine al copilului [9].

O altă teorie în domeniul parenting-ului, spune că orice ființă umană s-a născut cu trei nevoi psihologice de bază:

1. **Nevoia de conectare**, este prima de care au nevoie copiii. Este nevoia de a iubi și a fi iubit. De a fi valorizat, respectat și unic. Copiii au nevoie de contact fizic cu părinții, dar mai ales cu mama, această nevoie îi va însoți toată viața. În momentul în care această nevoie nu este satisfăcută, copilul începe să își satisfacă această nevoie psihologică prin comportamente negative. Începe să se urce pe masă și face tot felul de șotii. Prin acest mod copilul solicită atenția părintelui.
2. **Nevoia de competență**, este nevoia de a învăța, de a ne dezvolta, de a deveni tot mai buni. De cele mai multe ori, părinții pot înăbuși această nevoie prin utilizarea mecanismului pedeapsă și recompense, fiind o abordare greșită.
3. **Nevoia de control**. Sursa celor mai multe probleme comportamentale se trage de la nevoia de a alege, de a fi sursa propriilor acțiuni. Începând cu vârsta de 6 luni, copilul ia lingurița în mână, aceasta fiind prima acțiune de manifestare a nevoii de control. Apoi spune: „Lasă-mă pe mine”, „Eu”. Copiii care au o mare nevoie de control, de autonomie, părinții îi caracterizează ca fiind încăpăținați și că au caracter puternic.

Tot ceea ce facem inconștient este să ne satisfacem aceste trei nevoi de bază. Ceea ce căutăm noi, de fapt, este obținerea unei stări de bine. În momentul în care toate nevoile sunt satisfăcute se instalează o stare de bine. Aceasta e fericirea pe care toți părinții o visează pentru copiii lor [10]. Exprimarea constantă a iubirii față de copil stă la baza creșterii lui eficiente. Nu contează felul și timpul când

aceste nevoi sunt exprimate, ceea ce contează este ca copilul să se simtă iubit cu adevărat. Aceste nevoi nu se schimbă, pe măsură ce copiii cresc, se modifică doar contextul, factorii externi și modul de exprimare în funcție de societatea în care trăiesc. Majoritatea părinților își iubesc copiii, dar ce-a mai mare parte din ei nu își pot exprima această afecțiune, în așa fel ca să satisfacă întru totul nevoile copiilor [11].

De cele mai multe ori, observăm că părinții sunt învinovați și condamnați de societate pentru insuccesul lor parental, însă observăm că ei duc o lipsă totală de instruire. Milioane de noi mame și tați încep în fiecare an un job dintre cele mai grele, pe care le poate avea cineva, acela de a crește un copil, care la început este total neajutorat, de a-și asuma vre-o responsabilitate, pentru sănătatea lui fizică și psihică și de a-l crește în așa fel ca acesta să devină o persoană, responsabilă, fericită și activă în societate. Studiile în domeniu au demonstrat că beneficiind de o instruire în domeniul parenting-ului, mulți părinți își pot spori considerabil capacitățile parentale. Fiind instruiți, părinții pot dobândi abilități sănătoase de conlucrare și comunicare cu copilul lor, și pot dezvolta o relație afectuasă, bazată pe dragoste și respect reciproc [12].

Tinerii părinții au nevoie de mult curaj și conștiință pentru a scăpa de ideile distructive, care ajung să domine relația cu copiii lor, fără ca măcar să realizeze acest fapt. Pentru a crește copii fericiți, sănătoși fizic și emoțional și pentru a trăi o viață conștientă alături de ei, părinții înfruntă multe temeri și prejudecăți. Părinții sunt primii profesori ai copilului, ei pot să îl ajute cu adevărat să își formeze conștiința de sine și capacitatea de autodisciplină [13].

Cu cât părinții sunt mai autoritari, cu atât sunt mai nesiguri pe ei, astfel, de multe ori, observăm că în sfera educației parentale încă domnește iraționalul. Dar să nu uităm faptul că comportamentele parentale sunt modelate de tendințele epocii, de cercetările medicilor și psihologilor actuali, iar odată cu modernizarea tehnologică, apar și îmbunătățiri ale relației părinte - copil. Copilul în esența lui, este prelungirea părinților, oglinda sufletului lor. Fără să realizeze, părinții proiectează asupra lor persoana care este la moment și așteptările lor nerealiste. Problema părinților este că ei nu își acceptă copilul așa cum este, necondiționat. În subconștientul lor, copiii au rolul de a repara imaginea, astfel dezamăgirile legate de copil devin copleșitoare. Cu cât părinții sunt mai informați și cunosc mai multe despre psihologia copilului, cu atât au mai multă certitudine și văd copilul ca o personalitate devenind astfel mai conștienți de comportamentele lor legate de copil [14].

Pedeapsa sau disciplinarea sunt două tehnici total opuse care sunt folosite de tinerii părinți și crează controverse printre ei. Pedepșa este consecința unei acțiuni, care de obicei produce suferință fizică. Atunci când părinții decid să pedepsească copilul, fiind duși de valul furiei, nu fac altceva decât să rănească

psihologic și emoțional copilul, poate chiar și fizic, fapt care duce la un șir de urmări negative asupra dezvoltării lui ulterioare. Atunci când părinții se decid să pedepsească copilul, de obicei acesta, alege să răspundă cu sentimente de răzbunare și nicidecum nu învață o lecție, continuând astfel șirul comportamentelor negative.

Disciplina este total opusul pedepsei, iar pe termen scurt, disciplina, semnifică, stabilirea limitelor și oprirea comportamentului nedorit al copilului, fără a-i provoca copilului răni fizice și emoționale. Prin disciplină copilul învață să-și controleze impulsurile, să negocieze, să-și rezolve singur problemele și unul dintre cele mai importante lucruri, învață să empatizeze cu cei din jur. În termen lung, învață copilul ce este bine și ce este rău, construindu-și conștiința de sine, în baza valorilor învățate de la părinți [15].

Teoreticienii, care promovează teoria învățării, susțin ideea că personalitatea și comportamentul copilului se dezvoltă, în urma interacțiunii sociale – imitând, fiind recompensați, pedepsiți, sau identificându-se cu maturii din jurul lor. Primul contact al unui copil cu lumea externă, se produce, în cea mai mare măsură, prin mimica, gesturile și vorbele persoanei care îl îngrijește. Din diversitatea de comportamente pe care le manifestă părinții, copilul își formează propriile percepții despre lume. Astfel un comportament pozitiv, îi va oferi copilului comportamente sănătoase și adecvate în viață. Mussen și Rutherford (1963) au investigat relația dintre părinte – copil și atașamentul dintre ei în dependența de gen, astfel au constatat că băieții care au relații de afecțiune calde cu tații lor obțin succes mai mare în viața de bărbat adult, același lucru se atestă și la fete, cu cât au o relație mai afectuoasă cu mama lor, cu atât sunt mai accentuate identificarea cu feminitatea [16].

Un lucru însă este cert, copilul este o personalitate complexă, iar înșiruirea comportamentelor lui, nu îl poate defini în totalitate. Funcția de părinte nu înseamnă doar controlul comportamentului, ci educația trebuie să fie cel mai important factor, în creșterea unui viitor matur responsabil de faptele lui. Un punct forte al părinților de succes este anticiparea lucrurilor, în special reacția părinților la anumite comportamente ale copiilor lor, care pot să aibă un impact considerabil asupra autopercepției copilului și stabilității lui sufletești. Părinții conștienți, care anticipează situațiile și care își planifică și analizează felul cum își cresc copilul, vor reuși să îl transforme într-un prieten pe viață [11].

Educarea și creșterea copilului începe de la relația părinte – copil. Dacă ne-am asemăna cu plantele, relația dintre părinte - copil ar fi solul. Această relație, poată să susțină, să hrănească sau să stopeze dezvoltarea. Fără o relație de încredere cu copilul, pe care poate să se bazeze, copilul nu va avea niciodată senzația de securitate și siguranță. Neînțelegerile, jignirile, reprezintă rupturi inevitabile în orice relație importantă, mai ales în familie. Însă nu ruptura

contează, ci reparația. Pentru a putea repara o relație, este necesar mai întâi ca părintele să își schimbe atitudinea, să realizeze care este factorul declanșator și să folosească această informație pentru a produce schimbarea. Niciodată nu este prea târziu ca un părinte să recunoască și să îi mărturisească copilului atunci când a greșit, acest gest înseamnă enorm de mult pentru copil, cât și pentru adult. Indiferent de vârsta copilului, părintele ar trebui să facă un exercițiu de memorie, și să își amintească de emoțiile prin care a trecut și el la vârsta respectivă [17].

Referințe:

1. GASPARG, G. Copilul invizibil. Bucuresti: Curtea Veche, 2016. 192 p.
2. COJOCARU, Ș. Educația Parentală în România, București: Fundatia România De Măine, 2011. 61 p.
3. DARLING, N., Steinberg L. Parenting style as context: An integrative model. Psychological Bulletin, 1993, 113(3). p.487-496. [Accesat: 22.03.2020] Disponibil: doi:10.1037/0033-2909.113.3.481
4. GLAVEANU, S.M. Competență parentală, modele de conceptualizare și diagnoza, București: Editura Universitară, 2012. 329 p.
5. ORÎNDAȘ, L. Educația Parentală în Contextul Promovării Parteneriatului Școală-Familie. Chisinau: Poligraf, 2018. 132 p.
6. SOLTER, A, Jocul Atasamentului. Bucuresti: Editura Herald, 2013. 272 p.
7. LEVINE, A., RACHEL, S., HELLER, F. Stilurile de atașament. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2015. 286 p.
8. Atașamentul și teoria atașamentului. [Accesat: 20.03.2020] Disponibil: www.psihipedi.ro
9. [Accesat: 20.03.2020] Disponibil: www.parentingresource.com
10. [Accesat: 20.03.2020] Disponibil: www.sanoteca.md
11. CAMPBEL, R. Educația prin iubire. București: Curtea Veche, 2011. 248 p.
12. GORDON, T. Parintele Eficient. Bucuresti: Trei, 2014. 360 p.
13. LAW NOLTE, D., HARRIS, R. Copii învață ceia ce trăiesc. Bucuresti: Humanitas, 2008.176p.
14. FILLIOZAT, I. Nu există părinte perfect. București: Univers, 2018. 352 p.
15. REICHLIN, G., WINKLER, C. Ghid Esențial de Parenting. Bucuresti:Curtea Veche,2019. 384 p.
16. MUNTEAN, A. Psihologia dezvoltarii umane. Iasi: Polirom, 2006. 255 p.
17. PERRY, P. Cartea pe care v-ați fi dorit să o citească părinții voștri. București: Editura Trei, 2020. 288 p.

CZU: 37.018.1:215:316.356.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648506>

INOCENȚA COPIILOR - GARANȚIA UNEI SOCIETĂȚI SĂNĂTOASE

CAIA Dănuț-Gheorghită

Preot Iconom Stavrofor,
Paroh în localitatea Tașca, com.Tașca, jud.Neamț, România
ORCID ID: 0000-0003-0540-3055

„Copilăria este o lume de miracole și de uimire a creației scaldate în lumină, ieșită din întuneric, nespus de uluitoare, de nouă și proaspătă”
(Grigore Vieru)

Summary. *Our world pays less and less attention to protecting and cultivating the innocence of children. If it weren't for the children, our world wouldn't even know that the state of innocence still exists. A totally innocent adult would be intellectual nonsense and a real social misfortune. Innocence removes the flowers of evil; they cannot coexist and their forms of manifestation are not permitted. Innocence preserves in man something of his paradisiacal state.*

Keywords: *innocence, child, purity, paradise, education.*

Mântuitorul Iisus Hristos ne îndeamnă: „*Dacă nu veți fi cum sunt copiii, nu veți intra în Împărăția lui Dumnezeu*” (Matei 18, 3). Cu alte cuvinte, dacă nu vom avea inocența copiilor.

Conform DEX-ului, termenul de **inocent** înseamnă *curat la suflet, căruia nu i se poate imputa nimic; care exprimă nevinovăție, credul, ignorant, naiv, simplu.*

Din **inocență** se hrănește frumusețea chipului, ea se reflectă în ochii plini de viață ai copiilor care privesc cu mirare și curăție lumea. Din ea izvorăște curajul de a înfrunta viața, de a afirma adevărul și a lupta pentru el. **Inocența** este materialul din care se zidește și se înalță demnitatea noastră, este resortul lăuntric al oricărei făptuiri a binelui în lumea aceasta. **Inocența** este cea care ocrotește acel văzduh al minții peste care răsare lumina cunoștinței, harul Duhului Sfânt – căci, prin ea, omul se aseamănă îngerilor.[1]

Dar, cu toate că este atât de importantă, lumea noastră acordă tot mai puțină atenție protejării și cultivării inocenței copiilor. În schimb, ne îngrijim de ei, de multe ori, aproape obsesiv: le facem toate vaccinurile la timpul lor, chiar dacă am auzit deja că acestea le pot primejdui sănătatea, le dăm antibioticele cele mai puternice, chiar cu riscul de a le afecta ireversibil imunitatea, le asigurăm hainele, lucrurile, dulciurile și toate celelalte mici plăceri, cu gândul să nu le lipsească nimic din ce ne-a lipsit nouă – un refren, parcă, al generației trăită sub comunism. Nu-i împiedicăm să se uite la televizor – cel mult, negociem programele pe care le vizionează. De calculator nu-i mai poți lipsi, că doar și la școală li se cere – și nici fascinantele jocuri video nu le mai poți refuza! La școală, le luăm telefon mobil din prima clasă, eventual smartphone conectat la Internet. [1]

Dar la inocența copiilor noștri câți se mai gândesc? Câți dintre noi investim măcar doi lei și două ore pe lună din timpul nostru în apărarea inocenței micuților care nu au învățat să se lupte pentru ei înșiși, neștiind nici cum, nici de ce să o facă? Înainte, părinții își dădeau și viața pentru a păzi curăția copiilor și fecioria fetelor. Astăzi, în cel mai bun caz, ne îmbolnăvim din cauza stresului pe care-l suportăm pentru a asigura fiilor și fiicelor noastre un standard de viață cât mai ridicat, cariera și viitorul. Ce viitor vor avea însă copiii care-și pierd inocența până la încheierea gimnaziului, care-și strică fecioria până la terminarea liceului?... Ce viitor putem spera pentru ei când sunt irascibili, triști și abătuți înainte de a intra bine în viață?... Când privirea le este pierdută, când mintea le este împrăștiată în tot felul de dorințe bolnave, când și-au murdărit trupurile și sufletele și nu își mai doresc întemeierea unei familii și nașterea de prunci, când nu mai cred în dragoste?[1]

Mitropolitul Bartolomeu Anania: „Vă rog, părinților, ocrotiți-vă copiii! E vorba de viitorul nostru ca neam, popor și patrie.”

“Pornind de la premiza că planeta noastră este opera lui Dumnezeu, sunt un partizan al mișcărilor ecologiste, care nu-și propun altceva decât refacerea și menținerea pământului în toată puritatea, frumusețea și rodnicia lui. Nu am auzit însă de un ecologism spiritual, de un curent împotriva poluării sufletelor tinere, sistematic agresate de libertinajul mediatic care le inculcă gustul pentru vulgaritate, pornografie, violență și desfrâu.

Or, gustul viciat devine mentalitate, iar mentalitatea deviată răstoarnă valorile, consfințind anormalitatea drept normalitate, în interiorul unei libertăți prost înțelese și rău folosite. (...)

Avem o lege pentru protecția copilului, dar ea nu se resimte și pe micul ecran, și cu atât mai puțin în școlile publice unde funcționează, obligatoriu, așa-zisele programe de sănătate care-i învață pe copii cum să îmbătrânească vertiginos prin depravare planificată. Avem o lege antidrog, dar nu și una antidezmaț. Avem o lege anticorupție, dar nu și una antiseducție.

Avertismentul antialcoolic devine timid și neputincios în vecinătatea imediată a bețivului proclamat erou. Ora de religie nu poate face mare lucru dacă eforturile Bisericii nu sunt sprijinite de instituțiile statului, de societatea civilă și, nu în ultimul rând, de presă. Ne interesează copiii străzii, dar nu avem dreptul să-i uităm pe copiii maidanului moral. Astăzi suntem într-o febrilă căutare de soluții împotriva crizei și a sărăciei, dar nu vom face nimic fără remediile spirituale împotriva acestei crime lente și bine studiate care distruge conștiința tinerilor.

Zadarnic curățim pământul de gunoaie dacă-l vom lăsa populat cu oameni deformați și mutilați sufletește. Vă rog, părinților, ocrotiți-vă copiii! E vorba de viitorul nostru ca neam, popor și patrie.”[3]

Ce minune stă în această faptură mică? Cum de l-a chemat măsura lui către gândurile neliniștitoare? Ce tainică legătură îl poartă pe culmile vieții. Copilul este mai aproape decât noi de firea lucrurilor, mai aproape de Dumnezeu.

Zilele omului vârstnic se scurg într-o formă banală. Felurile chipuri ale lumii acesteia și sensul adânc al lucrurilor îi scapă. Omul de azi trăiește totul în fugă, el nu prinde frumusețea, nici lumina adevărului. Cele mai alese rosturi și semne îi scapă; îi scapă nu pentru că el ar fi în păcat, ar fi sortit de la început să nu vadă, ci pentru că felul în care își trăiește viața aici îi închide porțile înțeleșului. Cu fiecare zi ce trece omul se îndepărtează de plaiurile bucuriei și ale înțelepciunii. Trufia și îndemnul numai către ordinea materială a lucrurilor îl fac să coboare cele mai de jos trepte ale condiției umane.

Trăind și repetând zilnic aceleași forme și acte, lumea înconjurătoare își pierde misterul. Sau, mai precis, odată cu anii, omul își pierde un simț foarte delicat, dar pătrunzător, care îl pune în stăpânirea substanțelor ultime ale existenței; omul în vârstă pierde de cele mai multe ori simțul adâncimilor; sâmburele dumnezeesc moare în el.

Dimpotrivă, copilul, ființă nouă și neprihănită, necumpărată de ispitele aparențelor înșelătoare, culege pretutindeni urmele minunilor. Când un copil deschide pentru prima oară ochii, întreg universul cu tainele joacă în apele luminate ale ochilor săi.

De aceea Iisus iubea atât de mult copiii, de aceea i-a arătat ca pe un simbol al Creștinismului, lume nouă care pune preț pe nevinovăție și naivitate îngerească, pe frăgezime și sete de absolut. „**De nu vă faceți la fel cu pruncii nici că veți intra în Împărăția cerurilor.**”[2]

Inocența este o stare originară. De aceea se poate mai greu prinde în formele logicii și proceda la analiză. Inocența presupune ceva calitativ, ceva ce aparține unor date imediate; ea este o stare pură care se experimentează interior. În fața inocenței nu putem rămâne indiferenți, înclinarea către această stare fiind implicată în calitatea noastră de oameni, căutători ai absolutului.

Este ceva ascuns, ceva tainic care ne cheamă către acest început paradisiac către care tindem pentru a ne recuceri pacea inițială. Oamenii astfel situați sunt cei mai buni pentru că inocența este învecinată cu seninătatea și sinceritatea, privite metafizic, nu social.[3]

Umanitatea noastră este întristată și ea caută bucuria. Ființa omului nu-și mai găsește liniștea, nici cursul lin al luminii care coboară din bolta vie a sufletului său însetat. Apusul se face noapte și noaptea devine întunec; sborul tuturor strâmtorărilor nu mai încetinește.

Umanitatea noastră e tulburată; cei mai mulți dintre oameni nu mai vor să cunoască și nu mai cultivă decât florile unei lumi plâpânde și înșelătoare,

nedemne stări și forme ale fragilității noastre. Noi nu mai cunoaștem și nici nu mai străbatem pajiștile unde crește floarea albă a inocenței; nu ne mai place parfumul ei delicat și pur. Unde e sufletul mare, înamorat de acea senină și permanentă primăvară spirituală? [3]

Dacă nu ar fi copiii, lumea noastră nici nu ar mai ști că starea de inocență mai există. Un adult total inocent ar fi un nonsens intelectual și o adevărată nenorocire socială. Oamenii ar râde și ar specula crud pe seama lui. Copilul e curat, e blând, e împlinit, dar mai ales copilul este inocent. El nu cunoaște siretenia; de aici vine în primul rând superioritatea lui ca stare morală; de aici decurge frumusețea și candoarea lui naturală.

Creștem copii într-o lume fără suflet, o lume care ia drept slăbiciune sau prostie tot ceea ce este delicat și pur, tot ce isvorește din puterile dragostei și adevărului, temelii ale existenței noastre morale. **Inocența** înlătură florile răului; ele nu pot coexista și formele lor de manifestare nu se îngăduie. **Inocența** păstrează în om ceva din starea lui paradisiacă. Marii înțelepți o caută, o experimentează, dar modelul rămâne tot al copiilor pentru că inocența lor este stare a naturii lor, nu aspirație și disciplină cum apare la cei mai buni dintre oamenii vârstnici. [3]

„Educația copiilor presupune întâi de toate desăvârșirea propriei noastre educații, a sentimentelor noastre”.[4] Părinții trebuie să se străduiască să dea dovadă de o moralitate ireproșabilă, de integritate și educație aleasă, fiind formatorii unei generații, ca astfel copiii să-i poată urma avându-i ca model. *„În educația copiilor, mai întâi de toate trebuie să ne educăm noi înșine. Evident, căldura din familie educă mult mai bine decât orice cuvinte, și, dimpotrivă, cuvintele anoste ale părinților obțin exact efectul contrar.”* [5]

Un copil care nu a primit o educație corectă din toate punctele de vedere va avea de suferit la maturitate, sau poate toată viața în cazul în care nu are un caracter puternic nativ, prin care să se autoeduce. Lacunele relaționale, complexe, fluctuațiile sentimentale și toate problemele interioare ale omului sunt în mare parte o consecință a unei educații familiale defectuoase. Greu va înțelege extrovertirea unei persoane în familia sa sau între prieteni, ori altruismul cu care se manifestă în societate și altele asemenea, cineva crescut de niște părinți care nu au avut timp să vorbească cu el, să-l asculte problemele, să-l încurajeze la nevoie, să-i ofere afecțiune. Se va adapta greu.

Responsabilitatea unui părinte în ceea ce privește educația copilului său este una uriașă. În mare parte cazurile de neadaptare socială, depresie, dependență, delincvență, perversiune, sinucideri, din rândul tinerilor (și nu numai), au ca substrat lipsa educației familiale corecte, sănătoase din societate.

Referințe:

1. Anul luptei pentru apărarea inocenței copiilor noștri. [Accesat:11.11.2022] Disponibil: <https://familiaortodoxa.ro/2013/01/16/2013-anul-luptei-pentru-apararea-inocentei-copiilor-nostri>
2. BERNEA, E. Preludii. Îndemn la simplitate. Cel ce urcă muntele. Treptele bucuriei, Editura Predania, 2011.
3. Anania IPS Bartolomeu, [Accesat:11.11.2022] Disponibil: <https://irinamonica.wordpress.com/2014/01/31/mitropolitul-bartolomeu-anania-cuvinte-puternice-despre-europa-toleranta-si-fundamentalism-si-duhul-perfid-instaurat-in-lume>
4. KRAIOPOULOS, A. Simeon Părinți și copii. O abordare teologică, duhovnicească și psihologică, Ed. Bizantină, 2005.
5. SVEȘNICOV, Protoiereul Vladisla, Cum să educăm ortodox copilul. 300 de sfaturi înțelepte pentru părinți de la sfinți și mari duhovnici, Ed. Sophia, Ed. Cartea Ortodoxă, București, 2011.

CZU: 37.035:613.88/.89:27

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648536>

EDUCAȚIA SEXUALĂ A COPIILOR PRIN PRISMA NORMELOR RELIGIOASE: SEXUALITATE *versus* ABSTINENȚĂ

CAIA Dănuț-Gheorghită

Preot Iconom Stavrofor,
Paroh în localitatea Tașca, com.Tașca, jud.Neamț, România
ORCID ID: 0000-0003-0540-3055

DOBOȘ Georgiana

Gruparea de Jandarmi Mobilă
„Alexandru cel Bun”, Bacău, România
ORCID ID: 0000-0002-5077-2485

Summary. *The sexual education of children and young people is a controversial topic and has provoked heated discussions. Who is responsible: the school or the family? Is youth sexual education necessary? At what age should children hear notions related to sexual education? Next we will find out what is the Christian perspective on this subject.*

Keywords: *Sexual education, child, religious norms, Christian perspective, sexuality, abstinence.*

Educația sexuală a copiilor și tinerilor este o temă controversată și a provocat discuții aprinse. Cine este responsabil: școala sau familia? Este necesară educația sexuală a tinerilor? La ce vârstă ar trebui să audă copiii noțiuni legate de educația sexuală. În continuare vom afla care este perspectiva creștină asupra acestui subiect.

Problematica introducerii educației sexuale în școlile din România nu și-a găsit încă o rezolvare. De câțiva ani se încearcă stabilirea unui cadru legal pentru predarea acestei discipline. Însă organizațiile neguvernamentale pro-viață și pro-familie doresc ca educația sexuală să nu poată fi predată la clase fără acordul părinților.

Preotul prof. univ. dr. Stelian Tofană din Cluj se exprimă în acest sens: *„Familia trebuie să devină în societatea de astăzi o școală creștină, un centru de misiune. Părinții trebuie să fie primii misionari creștini pentru copiii lor și apoi extinsă misiunea lor în societate. Și în momentul în care tu încerci, pe un copilăș mic, să îl educi, să-i faci educație sexuală, ce-i spui de fapt? Că trebuie să facă sex și că nu trebuie să ajungă să se expună unor boli etc. Adică să facă sex, iar dacă mai rămâne și însărcinată sau să-i arătăm cum să nu rămână însărcinată fetei, atunci să avortăm sau știu eu!? Iată grozăvia spre care ne îndreptăm dacă nu vom fi lucizi și dacă părinții nu vor opta, cu orice preț, pentru a nu se introduce această disciplină curriculară de învățământ...”*

Primul motiv pentru care educația sexuală trebuie să țină seama de factorul religios este acela că, așa cum este propusă în curriculele de învățământ din

Uniunea Europeană, educația sexuală face parte, la rândul său, din agenda propagandistică a unei forme de religie care câștigă adepți peste tot în lume, printr-un prozelitism ascuns și foarte susținut chiar de către stat – New Age.[1]

Ideea de educație sexuală bazată pe trecerea de la abținerea la decizia protejată și informată de a întreține relații sexuale este considerată abordarea feministă a educației sexuale de către una dintre militantele feminismului, Heather Corinna, care consideră că dreptul la educație sexuală este un drept al omului.[2]

Introducerea educației religioase în școli trebuie înțeleasă ca parte a așa-numitei „*revoluții sexuale*”, începute la sfârșitul secolului al XIX-lea, în cadrul programului de deconstrucție a societății creștine, prin sfidarea moralei tradiționale și impunerea unui nou tip de moralitate, caracterizat prin libertinaj și desființarea oricărui standard moral. „*Revoluția sexuală*” se constituie într-un atac direct la adresa familiei. Moralitatea tradițională, mai ales cea creștină, este considerată de către adepții “*revoluției sexuale*” o formă de constrângere și de suprimare a personalității, iar eliberarea de aceasta este considerată o cale de descoperire a propriului sine. Toate aceste idei se regăsesc în principiile dezvoltării personale, cu care se prezintă în fața lumii ideologia New Age.

În cadrul acestei „*revoluții sexuale*” s-a distins ideea propusă de psihanaliză, de eliminare a conflictelor psihologice interne produse de moralitate, prin viețuirea la nivel instinctual. Iată cum descrie această concepție preotul misionar american G. Grabble, autorul cărții *Educația creștin ortodoxă a copiilor în zilele noastre: „Psihanaliza susține viața condusă de instincte, reprimarea acestora fiind, în viziunea sa, anormală, amenințând să dea naștere unor conflicte interioare periculoase. Această susținere este rezultatul prezumției că, mai devreme sau mai târziu, patimile îl vor conduce obligatoriu pe om. De aceea, pentru a-l apăra de o dezvoltare prea furtunoasă a lor, se consideră necesar obișnuirea sa graduală și cât mai de timpuriu posibil în viață cu domeniul în care aceste patimi se inflamează de obicei. În realitate, dacă făcând acest lucru, este atins un astfel de scop, din punctul de vedere moral creștin, copiii nu beneficiază, ci sunt prejudiciați, pentru că iau cunoștință de timpuriu cu păcatul, iar fecioria le rămâne necunoscută”*. [3]

Cazul României este relevant pentru Republica Moldova, în ceea ce privește educația sexuală, nu doar pentru afinitățile naturale dintre locuitorii celor două state: un trecut istoric de conviețuire multisekulare între aceleași granițe, limbă comună, cultură comună, ci și mai ales pentru motivul arătat mai sus: atașamentul populației față de valorile religioase ale Bisericii Ortodoxe, care face ca implementarea educației sexuale în școli să se confrunte cu rezistența părinților creștini.

Până la aderarea României la Uniunea Europeană problema educației sexuale era o chestiune personală ce ținea de relația dintre părinți și copiii lor. După aderarea României la Uniunea Europeană, s-au operat unele modificări pentru completarea și schimbarea unora dintre obiectivele școlii românești. Dacă până în 2011, Legea Învățământului în România 84/1995 prevedea ca ideal educațional participarea la *„aspirațiile societății românești și contribuția la păstrarea identității naționale[4]* după 2011, noua Lege a Educației, nr.1/2011, și-a modificat idealul educațional, așa cum vedem din articolul 2, alin.(3): *„Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii.”[5]*

Educația sexuală în școlile din România este stipulată de către Legea 272/2004, actualizată în 2016, în articolul 46, alin.(3), litera i, în care se spune că organele de specialitate ale administrației publice centrale, autoritățile administrației publice locale și alte instituții publice sau private cu atribuții în domeniul sănătății sunt obligate să adopte, în condițiile legii, măsuri pentru *„derularea sistematică în unitățile școlare de programe de educație pentru viață, inclusiv educație sexuală pentru copii, în vederea prevenirii contactărilor bolilor cu transmitere sexuală și a gravidității minorelor”[5]*

Întorcându-ne la programa școlară a cursului aflat în discuție, se observă (în Marea Britanie de exemplu, ori la noi în proiectul național „Sexul vs barza”) că foarte multe dintre subiectele prezentate copiilor intră în contradicție cu convingerile creștine. Se remarcă astfel în oglindă două abordări complet opuse: pe de o parte concepția creștină a castității până la căsătorie, dorită de fiecare părinte creștin pentru copilul său din motive complexe (psihologice și biologice) care exced analizei juridice de față, iar pe de altă parte angajarea libertină în teme de genul: *„sexul prelungeste viața”, „părinții de astăzi sunt mai puțin pregătiți decât tinerii în ceea ce privește discuțiile deschise despre sex”,* relațiile sexuale protejate, metode de contracepție etc. E limpede că educația sexuală nu se reduce la simple cunoștințe de anatomie și fiziologie, ci conține și o dimensiune morală. În acest punct, se ridică întrebarea: **cine garantează asupra moralității sănătoase a cadrelor didactice care predau această disciplină?**[6]

În această antiteză trebuie să primeze garantarea dreptului părinților creștini de a-și educa copiii potrivit concepției lor de viață. Părinții au dreptul și pot considera că le revine responsabilitatea de a transmite copiilor toate valorile creștine care fundamentează o viață intimă, astfel încât intervenția exterioară sub

forma unui set de cunoștințe care formează copilul într-un alt sens decât cel al convingerilor de acasă reprezintă o ingerință în acest drept fundamental al părinților.

De aceea, nu poate fi acceptată juridic situația de blamare a unui părinte creștin pentru că – potrivit libertății sale de conștiință – îl învață pe copilul său ce este abstenența până la căsătorie, ori de calificare a lui ca fiind „fundamentalist religios”. În acest sens, este de menționat că Raportul anual emis în 5 iunie 2015 sub numărul 64 (RR3); 1-137 de către Center for Disease Control (Centrul pentru Controlul Bolilor) – organism guvernamental al SUA – a statuat că abstenența sexuală este cea mai potrivită formă de educație sexuală, iar în aceeași țară, suma anuală de 50 milioane de dolari alocată educației pentru abstenență, a fost majorată în anul acesta la 75 milioane.

Mai mult, din perspectiva scopului declarat al disciplinei „educația sexuală” ca obiect în programa școlară (respectiv de reducere a natalității în rândurile adolescentelor), statistica pentru spațiul european arată că Marea Britanie se situează pe locul 4 la numărul mare de asemenea cazuri deși adolescentele din această țară beneficiază de educație sexuală în școală, în vreme ce Italia se află între ultimele locuri, în ciuda absenței educației sexuale ca materie școlară în această țară.

În aceste condiții, terminologia folosită de unele ONG-uri (împreună cu partea din clasa politică ce le susțin) de blamare a unui părinte creștin care crede (la fel ca și organismul guvernamental SUA citat anterior) că abstenența până la căsătorie este cea mai potrivită formă de educație a copilului său – reprezintă o terminologie discriminatorie.

Situația nu e nouă. Încă din anul 2012 Parlamentul britanic, după o anchetă de șase luni, a emis un Raport intitulat *Clearing the Ground* prin care a atras atenția asupra discriminării creștinilor pentru convingerile lor, iar în 2015, la 29 ianuarie, Adunarea Parlamentului Consiliului Europei a votat Rezoluția „*Combaterea intoleranței și discriminării creștinilor în Europa*”, prin care erau denunțate restricțiile abuzive impuse libertății de conștiință și de exprimare a creștinilor, fiind citate numeroase cazuri și mărturii în acest sens, concluzia APCE fiind certă că în Europa a crescut în mod îngrijorător discriminarea împotriva creștinilor. Aceeași concluzie a fost trasă și în 19 mai 2015 la Viena în cadrul Conferinței OSCE (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa) privind Intoleranța și Discriminarea împotriva Creștinilor. [6]

De aceea, rămânând exclusiv în analiza neutră, juridică, a subiectului introducerii educației sexuale în școli și văzând criteriile de definire a unei discriminări, concluzionăm ca fiind ușor pasibilă de a fi calificată drept discriminatorie numirea unui părinte creștin-ortodox drept „*domnul abstenență*”,

ori a unei asociații laice de părinți ca fiind fundamentalist religioasă pentru că propune abținerea (la fel ca organismul guvernamental mai sus citat) drept o formă potrivită de educație sexuală a copiilor lor.

S-au scris sute de pagini în domeniul dreptului despre subiectul fascinant al libertății de conștiință, însă, în esență, aceasta rămâne, așa cum spune **Sfântul Ioan Gură de Aur**, *tribunalul lui Dumnezeu din om*. Desigur că întotdeauna se vor găsi persoane care nu înțeleg să facă recurs la acest tribunal.

Referințe:

1. Revoluția sexuală: scurt istoric [Accesat:24.10.2022] Disponibil: <http://www.culturavietii.ro/2015/10/22/revolutia-sexuala-scurt-istoric/>
2. Future of Feminism: Sex Education As a Human Right. [Accesat:25.10.2022] Disponibil: <http://msmagazine.com/blog/2012/03/28/future-of-feminism-sex-as-a-right-and-a-pleasure/>
3. GRABBLE PROTOPOP, G., Educația creștin ortodoxă a tineretului în zilele noastre, Anacronic, București, 2016.
4. Legea învățământului, nr. 84 din 24 iulie 1995 [Accesat:27.10.2022] Disponibil: <http://juridicisj.eu/documents/Legea%2084%201995%20actualizare%2026.01.pdf>
5. Legea educației naționale nr.1/2011. [Accesat:28.10.2022] Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/geztsobvgi/legea-educatiei-nationale-nr-1-2011>
6. Drepturile părinților în problema educației sexuale a copiilor lor [Accesat:24.10.2022] Disponibil: <https://www.culturavietii.ro/2020/11/07/drepturile-parintilor-in-problema-educatiei-sexuale-a-copiilor-lor>

CZU: 347.61/.64:347.6(478)(094.4) <https://doi.org/10.5281/zenodo.7648608>

REPREZENTAREA INTERESULUI COPILULUI DE CĂTRE PĂRINȚI

CEBOTARI Valentina

doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept privat, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0002-0025-214X

Summary. For law science, that is studying law events, notions have an important role, because “one of the essential feature of the law is certainty of its content”. Only through clear notions, life facts can be understood, that require juridical qualification. The most important way to assure law certainty are legal notions, that are fixed in legislation, acquire clarity and firmness. Law science is facing definite notions and less definite notions, that are fixed either in doctrine, either in legislation, or are not fixed nowhere, but become a necessity for modern society. On of this notion, fixed in law, but undetermined, is “interest”, whose study we proposed to us in this article.

Keywords. interest, child, representation, parents.

Codul familiei din 26 octombrie 2000 stipulează că „se consideră copil persoana care nu a atins vârsta de 18 ani (majoratul)”. Datorită minorității și a imposibilității de a se îngriji, a se apăra, a trăi de sine stătător copilul are nevoie de a fi protejat, iar părinții sunt primele persoane care, atât biologic cât și juridic, au dreptul și obligația de a-i apăra copilului drepturile și interesele lui legitime.

Articolul 61alin.2 Codul familiei al Republicii Moldova prevede că părinții sunt reprezentanții legali ai copiilor și acționează în numele lor în relațiile cu toate persoanele fizice și juridice, inclusiv cu autoritățile administrației publice și instanțele judecătorești, fără a avea nevoie de împuterniciri speciale. Această noțiune a reprezentării, de-a lungul anilor a fost interpretată în mod diferit, pornind de la puterea absolută a tatălui în Roma Antică și până în zilele noastre, când unii părinți sunt lipsiți de pârghiile protecției și influenței asupra copiilor fie prin lege, fie prin diferite circumstanțe generate de domiciliul separat al copiilor și părinților.

În dreptul roman copiii (fiii de familie) se aflau sub puterea lui *pater familias* din momentul nașterii și, în anumite perioade istorice, această putere putea fi: perpetuă ceea ce presupunea că durează până la moartea lui *pater familias* sau a persoanei *alieni iuris*; nelimitată –atunci când *pater familias* avea puteri nelimitate, dispunând de dreptul la viață și la moarte, dreptul la abandon, dreptul de a-l vinde pe fiul de familie. Stingerea puterii părintești putea avea loc odată cu decesul, trecerea copilului sub puterea altei persoane sau emanciparea lui [1, p.153].

În perioadele ce au urmat copilul întotdeauna s-a aflat sub ocrotirea părintescă care, deseori, era nemărginită. Pe parcursul istoriei statul a încercat să

se implice în educația copiilor avînd interes ca aceștea să fie cetățeni devotați țării. Spre exemplu, în socialism exista afirmația conform căreia „părinții își educă copiii în măsura în care statul nu preia această obligație”. Altfel fiind spus statul încearcă să limiteze puterea părintească, scopurile fiind diferite de la stat la stat.

Secolul XX este marcat prin mai multe acte internaționale privind protecția drepturilor copiilor. Documentul principal în care sunt definite drepturile ființei umane (inclusiv a copilului) este Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948. Și, deoarece, copiii depind de mături și au nevoie de o protecție specială în 1989 de către adunarea generală a ONU a fost adoptată Convenția privind drepturile copilului, care a devenit documentul de bază al întregii lumi, avînd scopul de protecție a copiilor indiferent de origine, statut social la naștere sau alte abilități. Întreaga lume, cu unele mici excepții, s-au angajat să respecte drepturile copiilor. Convenția recunoaște importanța familiei și rolul vital pe care părinții îl au în educarea copiilor și pregătirea lor pentru viața de sine stătătoare.

Un rol important în protecția drepturilor copilului îl are reprezentarea copilului. Reprezentarea oferă posibilitatea substituirii unei personae de către o altă persoană, substituie pe care legea o impune, în cazul nostru, părinților pentru perioada minorității copiilor, în scopul apărării drepturilor și intereselor acestora. „Prin urmare, lipsa unei maturități psihice suficiente este motivul lipșirii persoanelor fizice de capacitatea civilă de exercițiu” [2, p.135]. Potrivit art.26 alin.1 Cod civil al Republicii Moldova capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani. Aceasta însă nu înseamnă că legiuitorul nu a luat în considerare dezvoltarea treptată a copilului. Astfel minorii care nu au împlinit vârsta de 7 ani nu dispun de capacitatea de exercițiu [3, p.63-64].

Articolul 28 alin.2 Cod civil al Republicii Moldova prevede că minorul în vîrstă de la 7 la 14 ani este în drept să încheie de sine stătător: acte juridice curente de mica valoare care se execute la momentul încheierii lor; acte juridice de obținere gratuită a unor beneficii care nu necesită autentificare notarială sau înregistrarea de stat a drepturilor apărute în temeiul lor; acte de conservare.

Respectiv, art.28 alin.1 Cod civil al Republicii Moldova permite părinților și altor reprezentanți legali să încheie toate actele juridice pentru și în numele minorului pînă la împlinirea vârstei de 14 ani, în condițiile prevăzute de lege. Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani încheie acte juridice cu încuviințarea părintelui sau a reprezentantului legal, iar în cazurile prevăzute de lege și cu încuviințarea autorității tutelare.

Avînd în vedere faptul că un adolescent de 14 ani poate avea careva venituri de care el să dispună pentru a-și asigura necesitățile vitale legiuitorul permite acestuia încheierea unor acte juridice de sine stătător. Articolul 27 alin.2 Cod civil

al Republicii Moldova prevede că minorul care a împlinit vârsta de 14 ani are dreptul fără încuviințarea părintelui sau a reprezentantului legal:

- a) să dispună de salariu, bursă sau de alte venituri rezultate din activități proprii;
- b) să exercite dreptul de autor asupra unei lucrări științifice, literare sau de artă, asupra unei invenții sau unui alt rezultat al activității intelectuale protejate de lege;
- c) să facă depuneri în instituțiile financiare și să dispună de aceste depuneri în conformitate cu legea;
- d) să încheie actele juridice prevăzute la art.28 alin.(2).

În continuare articolul menționat relatează despre posibilitatea limitării minorului în acțiunile prevăzute la litera a) și b), avându-se în vedere interesul copilului și chiar mai mult, dacă este necesar instituirea unei măsuri de ocrotire asupra acestuia. Legiuitorul moldav operează cu noțiunea de interes, iar în unele articole întâlnim noțiunea de interese ale copilului. De aici deducem că atunci când examinăm o cauză în care sunt prezente interesele copilului urmează să determinăm care este interesul superior al acestuia.

Articolul 3 din Convenția privind drepturile copilului subliniază că „în toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunal, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate”.

Noțiunea de interes este una complexă și cuprinde diferite aspecte și anume: interesul ca drept de fond; interesul ca principiu juridic; interesul ca normă de procedură.

Interesul ca drept de fond este unitatea obiectivului și a subiectivului, deoarece interesul se formează în baza necesităților economice și morale ale societății dar pentru realizarea lui trebuie ca individul să conștientizeze sau să simtă necesitatea acestui lucru.

Ca principiu juridic interesul este categoria istorică care în orice societate și la orice nivel de dezvoltare a omenirii va acționa ca puterea care mișcă societatea înainte. Desigur, în primul rând se vorbește despre interesele materiale, economice ale societății, dar din ele se desprind și interesele sociale și spirituale ale societății și a fiecărui individ. După Fridrix Enghels „necesitatea vitală, natura ființei umane, în ce formă abstractă nu ar participa – interesul - -iată ce îi unește unul cu altul pe membrii societății civile” [4, p.575]. Interesul persoanei întotdeauna prezintă premisa interesului social, el există nu doar în mintea individului dar se reflectă și în acțiunile lui care sunt îndreptate spre satisfacerea acestuia.

Interesul ca normă de procedură se reflectă în teoria lui Rudolf von Ihering, conform căreia subiectul dreptului este purtătorul de interes și deoarece scopul jurisprudenței este îndeplinirea interesului – dreptul subiectiv nu este altceva decât interesul protejat juridic. După cum se expune savantul Șerșenevici G.F. afirmația lui R. von Ihering „Scopul dreptului, neîndoelnic, constă în asigurarea intereselor societății și a persoanelor în parte” [5, p.57] a fost un criteriu care a servit la delimitarea dreptului public de cel privat.

Normele juridice care reglementează raporturile familiale conțin noțiunea de interes și acesta este cel mai pronunțat criteriu care se folosește la soluționarea litigiilor, în special a celor în care sunt implicați minorii. Părinții în rolul lor de reprezentanți ai copiilor minori sunt în drept și obligați să acționeze în strictă conformitate cu legea și, totodată să respecte interesul copiilor. Dacă sunt mai multe interese părinții, fie de sine stătător, fie cu ajutorul autorității tutelare trebuie să determine interesul superior al copilului.

Responsabilitatea părintescă acoperă mai ales drepturile legate de educația și de îngrijirea care trebuie aduse unui copil, dreptul de a se ocupa de acesta și de bunurile acestuia, dreptul de a hotărî unde locuiește acesta de a-l plasa într-o familie substitutivă sau instituție sau acela de a-l aduce pe acesta în afara unui anumit loc pentru o durată determinată. În calitate de titular ai răspunderii părintești asupra unui copil sunt părinții, însă răspunderea părintească poate să revină și unei instituții căreia i-a fost încredințat copilul. Astfel, în Uniunea Europeană există norme care permit facilitarea exercitării drepturilor și obligațiilor părintești, în special în cazul în care titularii răspunderii părintești și copilul nu locuiesc în aceeași țară. Această instituție este întâlnită sub diverse denumiri, cum ar fi "autoritatea părintească", "responsabilitate părintească" sau "custodie"[6], cu deosebirea că noțiunea de "părinte custodian" desemnează situația în care între părinți apare o ruptură, custodia fiind un angajament legal prin care se reglementează modul de exercitare al autorității părintești post-divorț. Astfel, conceptul de interes superior al copilului care este dictat de prevederile Convenției cu privire la drepturile copilului, în art.9, care indică că copiii nu vor fi separați de părinți și în art.18, care reglementează responsabilitățile părintești, precizînd că ambii părinți au răspundere comună pentru creșterea și dezvoltarea copilului, se regăsește în instituția de autoritate părintească.

În același context, menționăm că Comisia Europeană privind Legislația Familială a elaborat Principiile Dreptului European cu Privire la Autoritatea Părintească, care indică în preambul că "dincolo de diversitatea sistemelor privind legile naționale referitoare la familie, există cu certitudine o convergență tot mai accentuată a legilor în vederea scopului de realizarea a valorilor comune

referitoare la drepturile și bunăstarea copilului". În acest document sunt integrate principii conform cărora interesul superior al copilului trebuie să primeze în toate aspectele referitoare la autoritatea părintească, autonomia copilului urmează să fie respectată în concordanță cu nevoile de dezvoltare și cu nevoia copilului de a acționa în mod independent, iar interesele copilului trebuie protejate de fiecare dată când acestea intră în conflict cu interesele celor care sunt titulari ai autorității părintești.

Constatăm că în Republica Moldova nu este configurată nici una din noțiunile nominalizate mai sus - "autoritate părintească", "responsabilitate părintească", în art.58 al Codului familiei fiind stipulat faptul că părinții au drepturi și obligații egale față de copii (egalitate care conform principiilor europene poartă denumirea de autoritate parentală comună), indiferent de faptul dacă copiii sunt născuți din căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună sau separat.

În ceea ce ține de „custodie”, această noțiune a fost introdusă în legislația Republicii Moldova prin Legea nr.112 din 09.07.2020 pentru modificarea unor acte normative și prevede că „custodia este o formă de protecție temporară în cazul copilului separat de părinți din cauza aflării temporare a părinților/unicul părinte pentru o perioadă mai mare de două luni în altă localitate din țară sau de peste hotare. Custodia se instituie de către autoritatea tutelară, la cererea părinților și cu acordul persoanei care pretinde această funcție. O data cu numirea custodelui copilul este îngrijit și protejat de acesta, însă părinții rămân a fi reprezentanții legali ai copilului. Printre multiplele obligații pe care le are custodele este și obligația de a înștiința imediat, dar nu mai târziu de 24 de ore, părinții despre orice maladie a copilului și despre interacțiunea copilului cu organele de drept în calitate de bănuit, învinuit, inculpat, victimă sau martor. Credem că anume această obligație este o motivație pentru ca părinții să aibă posibilitatea să cunoască interesul superior al copilului în anumite perioade ale vieții acestuia, să poată interveni, să-și ajute copilul la momentul necesar.

Discuția asupra interesului copilului merită a fi oprită asupra minorelor care au născut un copil nefiind căsătorite. Codul familiei în art.58 alin.1/1 din anul 2020 a legiferat o practică prin care reprezentant al copilului născut de un minor este reprezentantul legal al părintelui minor, acesta din urmă păstrându-și dreptul de a participa la creșterea, îngrijirea și educația copilului. În acest context accentuăm că, de regulă, cele mai frecvente cazuri de naștere a copiilor de către minore se întâmplă în familiile vulnerabile, unde părinții minorei nu au grijă nici de ea nici de nou-născutul copil. Și atunci prevederea legală nu mai corespunde intereselor legitime ale părintelui minor și ale nou- născutului copil.

Considerăm, că în cazul când minora, care a născut un copil în afara căsătoriei, a împlinit vârsta de 16 ani, ea ar putea fi emancipată. Dobândirea

capacității depline de exercițiu ar putea facilita viața părintelui cu copilul, în sens că acesta ar putea dispune de mijloacele financiare alocate de stat pentru copii, cât și alte ajutoare venite din diferite surse, inclusiv și pensia alimentară de la celălalt părinte, dacă este recunoscută paternitatea. Totodată, considerăm că acest lucru ar majora responsabilitatea părintelui care, deși minor, are în grijă un copil.

Referințe:

1. VOLCINSCHI, V., ȚURCAN, D., CEBOTARI, S. și alți., *Drept privat roman*. Chișinău: 2019. 376 p.
2. MÎȚU, Gh. *Reprezentarea și intermedierea în dreptul privat*. Studiu monografic. Chișinău:2014. 386 p.
3. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. I. Chișinău: ARC.2005.
4. МАРКС, К., ЭНГЕЛЬС, Ф. *Избранные сочинения*.Т.1. Москва: Госполитиздат. 1948.
5. ШЕРШЕНЕВИЧ, Г.Ф. *Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 года)*. Москва: Спарк. 1995.
6. [Accesat:25.09.2022] Disponibil: <http://www.iurispedia.ro/i/PLEPAP:COMPLET>

CZU: 347.91/.95:343.224.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648635>

EXERCITAREA CALITĂȚILOR PROCEDURALE DE CĂTRE MINORI ÎN SOLUȚIONAREA CAUZELOR CIVILE DE CĂTRE INSTANȚELE NAȚIONALE

BELEI Elena

doctor în drept, conferențiar universitar,
Șefa Departamentului Drept procedural, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0002-6749-3546

Summary. *Clear establishment of the procedural quality matters enormously for any civil process, since the amount of rights and obligations that the participant in the process will exercise depends on it. If minors are involved in the process, the procedural quality is paramount, since they personally, as a rule, cannot exercise their procedural rights and obligations. In national civil justice, minors are quite frequently involved in different categories of civil cases, implicitly in different types of civil procedure, and different procedural stages. From civil cases in general procedure, the most frequent being family disputes involving minors, to cases regarding the application of civil protection measures in case of domestic violence. Each of the relevant types of procedure progresses through different procedural stages, and minors remain procedural subjects until the final stage of enforcement, if it is implied. However, beyond the well-known statements related to the best interests of the child, the issue of the participation of minors in the multiple types of civil cases largely depends on the fair qualification of the procedural status of a minor. This article reveals only two scientific-practical issues: who is the real plaintiff in suits related to collection of child support payment (alimony) and what civil protection measures can be taken against the minor aggressor in case of domestic violence.*

Key words: *procedural quality, minor plaintiff, minor defendant, minor victim, minor aggressor.*

În justiția civilă națională minorii sunt implicați destul de frecvent în diferite categorii de cauze civile, implicit în diferite feluri de procedură civilă, diferite etape procedurale. De cauzele civile în procedură generală, cele mai dese fiind litigiile de familie cu implicarea minorilor, până la cauze de aplicare a măsurilor civile de protecție în caz de violență domestică. Procedura specială chiar are anumite categorii de cauze, finalitățile cărora sunt exclusiv dedicate minorilor, aici fiind vorba de emancipare și adopție.

Fiecare din respectivele feluri de procedură avansează în diferite etape procedurale, iar minorii rămân a fi subiecți procedurali până la etapa finală de executare silită, dacă ea este implicită.

Dar dincolo de afirmațiile arhicunoscute legate de interesul superior al copiilor, problematica participării minorilor în multiplele feluri de cauze civile depinde foarte mult de justa calificare a statutului procedural al minorului.

Pe cât de simplă în teorie, pe atât de complicată în practică este întrebarea: poate un minor, indiferent de vârstă, să figureze ca reclamant sau pârât în cauze civile în procedura generală.

Se pare că doar coraportând câteva prevederi ale Codului de Procedură Civilă al Republicii Moldova (în continuare CPC) [1] putem răspunde afirmativ. Astfel, *parte în proces (reclamant sau pârât) poate fi orice persoană fizică sau juridică prezumată, la momentul intentării procesului, ca subiect al raportului material litigios.* (art.59 alin.(1) CPC). A fi subiect al raportului material litigios semnifică a fi subiectul unor drepturi sau a unor obligații material-juridice care devin litigioase și sunt deduse judecății.

Aici trebuie să delimităm din start ceea ce în mod elementar trebuie să facă orice practician: capacitatea de folosință procesual civilă și capacitatea de exercițiu procesual civilă.

Capacitatea de folosință este o condiție *sine qua non* pentru a fi parte într-un proces civil. Iar capacitatea de exercițiu este condiția pentru a participa efectiv în apărarea propriilor drepturi.

Minorii au o multitudine de drepturi care se regăsesc în legile materiale, dar pe care nu le pot apăra singuri. Din acest considerent este viabilă instituția reprezentării legale.

Minorii pot fi reclamanți sau pârâți atâta timp cât drepturile acestora fac obiectul dezbatelor judiciare. În mod practic aceștia doar figurează în actele procesuale întocmite de către părți sau de către instanța de judecată aceștia, pentru că în locul lor sunt chemați în judecată reprezentanții legali. Deci, drepturile și obligațiilor lor procesuale sunt exercitate de cei care le țin locul, reprezentându-i prin efectul legii. Dar hotărârea judecătorească nu se va răsfrânge asupra reprezentanților legali, ci asupra minorilor-reclamanți sau minorilor-pârâți.

La acest capitol atestăm însă o disonanță între practica națională și prevederile normative cu referire la elementara, dar extrem de frecvent utilizata obligație a părinților de a-și întreține copiii, care este prevăzută în art.74 Codul Familiei al Republicii Moldova [2]. Acest articol pare că stabilește cert cine este titularul obligației, deci cine este eventualul pârât într-un litigiu de acest gen. Pare încă dificil de a clarifica cine este reclamant în astfel de litigii. Să nu uităm că dacă instanța este chemată să decidă achitarea pensiei de întreținere pentru minori, între părinții respectivului minor sunt disensiuni greu de conciliat, deci acute litigii cu efecte extrem de nefaste asupra minorului. Practica judecătorească națională a agreat de-a lungul anilor ca reclamant în astfel de categorii de litigii să fie unul din părinți. De regulă, inițiatorul divorțului, care pretinde și stabilirea cu cine dintre părinți vor locui copiii minori după divorț, de cele mai dese ori, pretinde și pensie de întreținere pentru minor. Fără a pune la îndoială că beneficiar ar pensiei de întreținere este minorul, de regulă, ca reclamant figurează unul dintre părinți. În astfel de situații, creditor în urma eliberării titlului executoriu

rămâne a fi tot unul dintre părinți. Considerăm că aparent ne semnificativa ignoranță a instanțelor de a indica exact cine este reclamant, alias cine va fi creditor alimentează artificial disensiunile dintre maturi. Părinții minorului și la etapa de executare silită a pensiei de întreținere nu conștientizează decât că litigiul soluționat i-a vizat pe dânsii doi și interesele copiilor rămân a fi apărare prin coercițiune statală.

De fapt, întrebarea de procedură pentru a evita astfel de situații în viitor este cum trebuie să procedeze un judecător când, de exemplu mama unui minor solicită în calitate de reclamant pensie de întreținere pentru respectivul copil? Pe de o parte, judecătorul, ținut de obligația de imparțialitate, nu poate schimba titulatura procedurală a subiecților – adică să indice *ex officio* că reclamant este minorul, iar mama acestuia este reprezentantul legal, pe de altă parte nu ar fi indicat ca din acest considerent să se facă uz de formalități de procedură, adică să nu se dea curs cererilor de chemare în judecată sau chiar mai grav să se respingă pretenția ca fiind depusă de un pseudo-reclamant.

Ar fi necesar ca legiuitorul să indice clar în Codul Familiei al Republicii Moldova că în astfel de litigii minorul este reclamant, deci tot minorul va fi creditor la etapa executării silite.

Practica legiferării naționale cunoaște deja situații când obligația de imparțialitate nu este deloc afectată prin manifestări ale rolului activ al judecătorului, dacă acestea sunt necesare pentru îndeplinirea sarcinilor justiției. De exemplu, în art.219 alin.(3) Cod administrativ al Republicii Moldova [3] este prevăzut că *Instanța de judecată nu are dreptul să depășească limitele pretențiilor din acțiune, însă, totodată, nu este legată de textul cererilor formulate de participanții la proces.*

Și pentru că modificările legislative uneori iau destul de mult timp, practica judiciară formată de juriști inteligenți, cu viziuni progresiste – aici ne referim și la avocații reclamanților și la magistrații de drept comun din toate instanțele de judecată – ar putea implementa o simplă reformulare a capetelor de cerere și implicit a părților dispozitive din hotărârile judecătorești.

De ex, formularea:

Se încasează de la Ionescu Ion în beneficiul lui Ionescu Maria, pensia de întreținere pentru copilul minor Ionescu Ana, a.n. 22.10.2018, în mărime de ¼ din salariu și/sau alte venituri, lunar, începând cu, până atingerea majoratului ar putea fi schimbată fără a necesita modificări legislative în

Se încasează de la Ionescu Ion în beneficiul lui Ionescu Ana, a.n. 22.10.2018, reprezentată de către Ionescu Maria, pensia de întreținere în mărime de ¼ din salariu și/sau alte venituri, lunar, începând cu, până atingerea majoratului.

Bineînțeles că atare atitudine necesită consecvență și de la instanțele ierarhic superioare, care nu vor casa hotărârile legale în fond din motive formale.

Aceste situații trebuie delimitate de cele în care minorii singuri pot exercita acte procesuale. O atenție superficială se acordă art.58 alin.(5) CPC care specifică că *în cazurile prevăzute de lege, în cauzele ce nasc din raporturi juridice civile, matrimoniale, familiale, de muncă și din alte raporturi juridice, minorii își apără personal în judecată drepturile, libertățile și interesele legitime. Instanța constată necesitatea introducerii în proces a reprezentantului legal al minorului.*

Este necesar să menționăm că este vorba doar de minori după 14 ani.

Un exemplu cert în acest sens este art.53 alin.(5) Codul Familiei: *în cazul încălcării drepturilor și intereselor legitime ale copilului, inclusiv prin nedeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți (a unuia dintre ei) a obligațiilor de întreținere, educație și instruire, sau în cazul abuzului de drepturile părintești, copilul poate să se adreseze de sine stătător autorității tutelare locale/teritoriale pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, iar de la vârsta de 14 ani – instanței judecătorești.*

Art.294 alin.(1) CPC prevede că minorul care a atins vârsta de 16 ani este în drept să adreseze în instanța judecătorească de la domiciliul său o cerere pentru a i se declara capacitate deplină de exercițiu în conformitate cu art.20 alin.(3) din Codul civil. (*n.a. după renumerotarea din 01.03.2019 referirea corectă este la art.26 alin.(3) Cod civil [4]*).

În aceeași ordine de idei, nu este pe deplin certă situația minorului-agresor în procedura de urgență de aplicare a măsurilor civile de protecție în cazul violenței domestice.

Cu referire la aceste cazuri, considerăm că în cauzele de violență domestică cu implicarea minorilor-agresori, abordarea instanței de judecată trebuie să fie diferită de practicile obișnuite. Considerăm că în aceste situații ar trebui să aplicăm prevederi speciale de audiere și să selectăm aplicarea anumitor măsuri de protecție, ținând cont de principiul interesului superior al copilului, chiar dacă acesta este agresor.

Atât regulile de procedură, cât și măsurile de protecție trebuie adaptate de către instanță la specificul cauzei cu implicarea minorului-agresor.

De exemplu, art.278/6 CPC prevede că *instanța de judecată poate decide citarea pentru audiere în ședință de judecată a presupusului agresor.* Însă atunci când presupusul agresor este un minor, instanța trebuie să depună maximă diligență pentru a-l audia. În respectiva situație, prezența reprezentantului legal este obligatorie. În cazul în care însăși reprezentantul legal este victimă, minorul-agresor oricum trebuie reprezentat de autoritatea tutelară.

Cu referire la măsurile civile de protecție care pot fi aplicate, majoritatea dintre ele sunt destul de greu de închipuit cum ar putea fi aplicate unui agresor-minor. Din șirul de măsuri expuse exhaustiv în lege și reieșind din principiul

interesului superior al copilului este greu de identificat care alte măsuri interdicții ar putea fi aplicate în privința minorilor agresori, deoarece unele chiar însăși după caracterul său se aplică adulților (de exemplu: obligarea agresorului de a părăsi locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor; interzicerea de a păstra și purta armă) sau părinților (de exemplu: obligarea până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima; stabilirea unui regim temporar de vizitare a copiilor săi minori).

Reieșind din principiul interesul superior al copilului suntem de opinia că instanța de judecată nu ar trebui să aplice obligarea agresorului de a părăsi locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor ca măsură de protecție a victimelor agresorilor-minori. Dar chiar dacă instanța consideră oportun de o aplica, în actul judiciar trebuie să existe motivarea necesară în acest sens și trebuie să-i fie asigurat minorului un alt loc de trai sau trebuie să existe posibilitatea plasării minorului într-un centru specializat. Subliniem că această măsură de protecție poate fi aplicată nu doar de instanța de judecată, ci și de către organul de poliție prin ordinul de restricție de urgență pentru o perioadă de până la 10 zile. (art.12/1 alin.(1/1) Legea nr.45/2007 [5]). Suntem de părerea că această măsură în privința minorilor-agresori ar trebui să fie aplicată doar de către instanța de judecată după analizarea tuturor circumstanțelor cauzei.

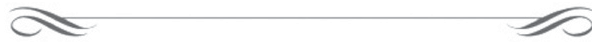
Limitările cu caracter individual care pot fi aplicate minorilor-agresori se referă la "*obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere, dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reeducarea violenței sau pentru dispariția ei*". În urma executării acestei măsuri s-a evidențiat o reducere esențială a actelor de violență, având în vedere că agresorii au posibilitatea să se reabiliteze psihologic și să se integreze reușit în societate, considerăm că măsura respectivă urmează a fi aplicată și agresorilor minori.

Este de precizat că dacă instanța va obliga minorul-agresor de a participa la un program special de tratament sau de consiliere, atunci acesta va trebui să frecventeze programul respectiv cu reprezentantul său legal sau cu reprezentantul autorității tutelare.

Referințe:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, art.436.
2. Codul familiei al Republicii Moldova nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii moldova, 2001, nr.47-48.
3. Codul administrativ al Republicii Moldova nr.116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.309-320.

4. Codul Civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002, modernizat din 01.03.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.66-75.
5. Legea nr.45 din 01-03-2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În Monitorul Oficial, 2008, Nr.55-56.

CZU: 342.7-053.2:347.961

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648657>

RESPECTAREA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI ÎN PROCEDURA NOTARIALĂ

ȚURCAN Daniela

doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept privat, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0002-2455-9218

Summary. *The defense of the rights and legal interests of minors has always been one of the priorities of any rule of law. The role of the notary in the implementation of this mechanism proves to be a decisive one. Especially in the Latin notary system, the function of the notary is not limited to the execution of notarial acts with the participation of minors, but sets as its goal the particular pursuit of the supreme interests of minors. Notaries succeed in becoming a strong key in the protection of minors' rights within the entire state mechanism, especially in private relationships. The competence of the notary gives him the opportunity to be directly involved in the promotion of legal norms for the defense of the legal status of minors in society. However, the author points out several existing gaps in the legal mechanism for protecting the rights and interests of minors. By examining types of notarial documents involving minors, highlighting the privileged status of minors in society, the author concludes that the introduction of some changes in the domestic legislation will allow the notary to develop a more appropriate and favorable competence for the defense of the rights and interests of the minor and also to remain the strategic partner of the state in this regard.*

Keywords. *Cuvinte cheie: statut juridic, minor, autoritate tutelară, succesiune, părinte.*

Statutul juridic al minorilor a constituit dintotdeauna o problemă complexă și foarte dinamică în doctrina și jurisprudența europeană. Dintotdeauna, societatea în care viețuiau persoanele ce nu au atins vârsta majoratului, alături de adulți, dicta conținutul și arealul drepturilor și libertăților minorilor.

Cercetările din ultimul deceniu cu privire la statutul juridic al minorului au demonstrat un interes sporit al juriștilor în raport de acest subiect, fapt ce a determinat o evoluție fulminantă a acestei instituții de drept. Statutul juridic al minorului într-o societate modernă a fost și rămâne a fi subiectul multiplelor discuții cu referire la necesitatea și gradul implicării statului în mecanismul de protejare a drepturilor și intereselor persoanelor ce nu au atins vârsta majoratului. Strategiile și politicile societăților contemporane diferă de la un stat la altul [1]. Este cert, însă, că oriunde în lume și în orice stat nu s-ar afla copii, societatea adulților este cea care își decide viitorul său.

Întrucât minorii se află la o etapă de evoluție a vieții lor, în formarea discernământului, în mare parte fie din numele lor acționează reozentantul legal, fie aceștia sunt asistați în luarea deciziilor și încheierea actelor juridice. Problema oferirii unei încrederi reprezentanților legali cu privire la luarea unor decizii ce ține viața privată, de exercitarea drepturilor patrimoniale ale minorilor într-o societate modernă constituie tărâmul mai multor discuții în controversă

ale specialiștilor în domeniul jurisprudenței [2, p.320]. Considerarea relației dintre copil și stat din punctul de vedere al protecției datorate de acesta din urmă, este o alegere care lasă în întineric ipotezele în care copilul ar putea avea nevoie de protecție împotriva statului.

Un copil [3] se naște, crește, se dezvoltă și se realizează într-o societate umană complexă, care are elementele sale pozitive, ascensiuni, dar care este lovită de dificultăți, lipsuri, vicii. Toate aceste configurații, în plenitudinea lor influențează în cel mai direct mod dezvoltarea fizică, dar mai ales formarea personalității viitorului adult [4]. Toate aceste aspecte determină ca raporturile juridice în care participă minorii fie personal, fie prin intermediul reprezentanților legali să cadă sub incidența normelor atât de drept privat (dreptul civil, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul proprietății intelectuale, dreptul muncii, etc), dar și a celor de drept public (drept administrativ, drept penal, drept fiscal, etc.). Abordarea multiaspectuală a problemei, ținând cont de natura interramurală a acestor raporturi juridice, a impus formarea unui nou curent juridic, care promovează coagularea unei noi ramuri de drept – dreptul juvenil, dreptul minorilor [5, p.26-29] sau, spre exemplu, dreptul european al copilului. [6] Potrivit acestei opinii, această nouă ramură de drept este deja conturată în societatea contemporană și cuprinde totalitatea normelor de drept ce reglementează statutul juridic al persoanei fizice de la naștere până la atingerea vârstei majoratului. [7]

Debutului vieții juridice a unui copil, adică momentul dobândirii capacității civile de către o persoană fizică, astăzi rămâne a fi un subiect la fel de discutat în contradictoriu de către savanții în domeniu, chiar dacă vechiul drept roman recunoștea capacitatea juridică anticipată a copilului conceput și nenăscut. [8] Interpretarea doctrinară actuală este variată, având fie o abordare restrictivă, sau una foarte largă, Excepția legală clasică, este capacitatea succesorală anticipată, copilul născut după deschiderea moștenirii (*nasciturus*) se consideră că are capacitate succesorală la momentul deschiderii moștenirii (art.24, alin.(3) și art.2167 alin.(4)). [9, p.71] Pe de altă parte, copilul poate face obiectul recunoașterii prenatale, i se poate da și un nume cu această ocazie care va fi efectiv încă dinainte de nașterea copilului. De asemenea, embrionul are dreptul la îngrijire, deoarece acum este posibil să se trateze bolile în uter, are dreptul la integritate fizică, la respectarea corpului său în condițiile legale pentru întreruperea sarcinii. [10]

Notarii din Republica Moldova și în general membrii notariatului latin [11] constituie una dintre verigile fundamentale în cadrul mecanismelor juridice menite să susțină și să apere interesele minorilor. În întreaga evoluție a notariaului din Republica Moldova, notarii au fost activ implicați în aplicarea corectă și echitabilă a normelor juridice cu privire la minori. La moment, notarul

rămâne a fi partenerul de încredere al statului în protejarea drepturilor și intereselor copiilor.

Investit cu o competență legal stabilită în Legea nr.246 din 15.11.2018 cu privire la procedura notarială, practic în fiecare acțiune notarială sau act notarial ar putea interveni în calitate de subiect un minor, sau mai mulți minori, a căror interese trebuie foarte atent examinate, urmărite și apărate. Astfel, sistemul notarial interferează cu o multitudine de ocazii și situații când solicitările formulate țin de protejarea drepturilor și intereselor copiilor.

Deplasarea peste hotarele Republicii Moldova a copiilor însoțiți de persoane terțe care nu sunt reprezentanții legali ai minorilor, constituie un act foarte solicitat, care incumbă notarului un rol activ în urmărirea protecției unor aspecte importante ale vieții private ale minorului, care, alteleori pot fi nu doar de competența materiei dreptului privat. Legislația Republicii Moldova permite unuia din părinți să călătorească cu copilul minor peste hotare. Acordul ambilor părinți este necesar doar în cazul în care minorul pleacă să domicilieze în străinătate. Minorii au dreptul de a ieși și de a intra în Republica Moldova doar însoțiți de unul din părinți, de reprezentanții lor legali sau de un însoțitor, desemnat prin declarația reprezentantului legal, legalizată notarial. La întocmirea acestui act va urmări, ca declarația obligatoriu să conțină scopul călătoriei, durata de ședere și țara de destinație. Responsabili pentru viața, sănătatea și asigurarea drepturilor și intereselor persoanelor în vârstă de pînă la 18 ani care au ieșit din țară sînt reprezentanții legali ai acestora [12]. În lipsa reprezentanților legali în cadrul unor grupe organizate, răspunderea o poartă conducătorii grupelor. Legislația admite ca minorii să traverseze frontiera de stat fără de însoțitor dacă: au atins vârsta de 14 ani, sunt înmatriculați la studii în instituții de învățămînt din alte state-prezintă actul de înmatriculare la instituția de învățămînt, prezintă declarația – acord al unui dintre părinți pentru ieșirea/intrarea minorului în Republica Moldova, cu indicarea țării de destinație, scopului călătoriei, perioadei de aflare a minorului în țara de destinație, iar în cazul altor reprezentanți legali - consimțămîntul acestora, exprimat prin decizie a autorității tutelare. La prime vedere, un act notarial elementar, înocmirea unei astfel de declarații, presupune executarea din partea notarului a unor obligații deloc simple, printre care identificarea semnatarului cu stabilirea statutului de reprezentant legal al copilului minor. Nerespectarea acestei abilități ar putea crea temei de abuzuri, pînă la consecințe foarte grave, cum ar fi traficul de copii sau comiterea de alte infracțiuni grave.

În cadrul autentificării actelor cu participarea minorilor, în Republica Moldova, la moment se urmărește promovarea unei politici restrictive. Este cert că raporturile fundamentale și definiții în cadrul reglementării statutului juridic

al minorului consituie relațiile dintre copil și părinte. Anume, ocrotirea părintească reprezintă o instituție de protecție a minorului, care decurge chiar din legătura de filiație dintre părinți și minor [13, p.97-98]. Compusă dintr-un ansamblu de drepturi și obligații ale părinților, toate realizate în interesul minorului [2, p.319-320], ocrotirea copiilor de către părinți fundamentează o relație absolut specială, unde părinții acționează în interesul suprem al copilului pentru ocrotirea acestuia și a bunurilor lui. Totodată, insistăm asupra unei prezumții neabolite de nimeni încă: prezumția bunei credințe în dreptul civil, dar mai ales prezumția exercitării cu bună credință a drepturilor și obligațiilor părintești.

Legislația modernă, contrar celei existente pe parcursul veacurilor, a pus accentul pe obligațiile și nu pe drepturile părinților, astfel încât, statul tinde să instituie un control tot mai sever asupra modului în care se exercită drepturile părintești și să aplice sancțiuni pentru părinții care nu-și îndeplinesc corespunzător obligațiile față de copii. [2, p. 320]

În acest context, normele juridice civile la moment vin să modifice substanțial regimul juridic al raporturilor cu participarea minorului, mai ales sub aspectul participării acestora la viața juridică. Astfel, în legislație apare o formulă absolut nouă în reglementarea intevenirii autorității tutelare sau a consiliului de familie [14, p.379-381] în luarea deciziilor în raport de patrimoniul minorului aflat sub protecție părintească. Potrivit prevederilor art.29 al Codului Civil RM: *“Actele juridice prevăzute la art.139 alin.(1), încheiate în numele minorului care nu are capacitate deplină de exercițiu, produc efecte juridice doar după autorizarea de către consiliul de familie sau, în absența acestuia, de către autoritatea tutelară. Dispozițiile art.139 alin.(2)-(5), art.148-155, art.163 și art.164 se aplică în mod corespunzător”*. Astfel, legiuitorul intervine cu o formulă foarte severă, diminuând, de fapt, rolul părintelui biologic, la încheierea actelor juridice a căror subiecți sunt copii minori ai acestora. Motivul primordial al instituirii unor astfel de prevederi era unul absolut nobil: de a proteja interesele minorului, prin implicarea autorității tutelare/consiliului de familie, ca un organ decizional suprem în ecuația raporturilor dintre copii și părinți, dar mai ales în raporturile externe create între părinți și copii pe de o parte și orice alt subiect privat sau public pe de altă parte. A fost o lovitură mare asupra statutului părintelui, care pînă la aceste modificări decidea liber și independent asupra regimului bunurilor minorului, care nu a atins vârsta de 14 ani sau cu participarea nemijlocită a minorului care a împlinit vârsta de 14 ani. Un imbold judiciar la adoptarea acestor modificări a constituit emiterea Hotărârii CtEDO la data de 07.05.2015 pe cauza S.L. și J.L. v. Croația, cerearea 13712/11, unde disfuncțiile autorității tutelare au determinat condamnarea statului pentru că acesta nu a

implimentat un mecanism funcțional de protecție a copiilor față de abuzurile comise de părinți la administrarea bunurilor copiilor. [15]

Poate oare fi calificat această intervenție a statului, ca acordarea unui mandat de neîncredere părinților, pe parcursul educației și creșterii copiilor săi proprii. Totodată, nu putem nega faptul că în literatura de specialitate tot mai mult se discută despre un oarecare declin al puterii părintești [2, p. 320].

Remarcăm și apreciem importanța pe care statul nostru o acordă ocrotirii minorilor, prin delegarea autorității tutelare a unei competențe foarte vaste. Și totuși, aplicarea practică a acestor norme a trezit și continuă să genereze o serie de dificultăți, controversate și erori.

Odată cu intrarea în vigoare a Legii nr.66 din 13-04-2017 **cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative**, pentru o perioadă de aproximativ patru ani, în raporturile juridice civile ale copiilor minori cu terții au intervenit condiții foarte drastice și pe alocuri deranjante. Este o situație dificilă atât pentru specialiștii în domeniu, cât și pentru părinții care la solicitarea oricăror autorizări, erau supuși unei adevărate torturi birocratice de prezentare a actelor conform unei liste enorm de complexe de acte. Contractele cu participarea minorilor au scăzut drastic și simțitor. Minorii tot mai rar erau gratificați prin intermediul contractelor de donație, căci atât părinții, cât și alți apropiați ai acestora/bunici, etc, conștientizau că în situația în care bunul ce aparținea minorului ar fi trebuit supus unei înstrăinări până la atingerea majoratului minorului, acest lucru practic ar fi putut fi imposibil, în virtutea cerințelor stabilite de auritatea tutelară: printre care, obligativitatea procurării unui alt bun cu prețul nu mai mic decât a celui vândut, efectuarea achitărilor doar prin intermediul transferurilor bancare, așa cum este descris la art.30 CC RM. Dar dacă, mijloacele obținute din vânzarea unui bun imobil ce aparținea unui minor erau destinate efectuării de acesta a unor studii de calitate peste hotarele țării sau unei intervenții chirurgicale urgente?

Reglementarea ambiguă stabilită în art.29 al Codului civil, dar și neuniformizarea legislației civile, cu cea din dreptul familiei și cea specială, a trezit în anul 2021 o incertitudine în cadrul aplicării legislației civile modernizate în raporturile cu participarea minorilor aflați sub autoritatea părintească. Astfel, la data de 07.04.2021 Ministerul Sănătății emite către structurile teritoriale de asistență socială o scrisoare, prin care intervine categoric și vehement în a stabili o cu totul altă formulă în interpretarea normelor art.29 al CC. Chiar dacă, în acest act informativ, Ministerul nu este abilitat cu competențe de a interpreta prevederile legislative, acesta își formulează o poziție absolut fermă și clară la acest capitol. Potrivit acestei scrisori în virtutea mai multor circumstanțe, art.29 CC nu-și are ca subiecți minorii aflați sub protecție părintească. Acest fapt reiese, precum consideră

autoritatea din însăși conținutul art.29, art.139, art.65 ale CC RM. Deasemea, s-a atenționat asupra faptului că art.139 al CC, este parte a secțiunii 7, Administrarea patrimoniului persoanei supuse măsurii de ocrotire judiciare sub forma tutelei și în special face parte din paragraful 3, împuternicirile tutorelui, iar potrivit prevederilor alin.1, art.50 CC, dispozițiile secțiunii se aplică tutelei și curatelei instituite asupra minorilor aflați în una dintre situațiile prevăzute la alin.(2), cu excepția cazului în care aceștia au dobândit capacitate deplină de exercițiu. Concluzionând, Ministerul Sănătății menționează că, de fapt, autoritățile tutelare sunt în drept să emite autorizări doar pentru copiii, care dețin statutul de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau statutul de copil rămas fără ocrotirea părintească și asupra cărora este instituită o formă de protecție (tutela). Pentru celelalte cazuri autoritatea trebuie să se deroge de competența de a emite aceste autorizări.

Astfel, în societate s-a creat un colaps, când notarii, în virtutea art.29 CC solicită acordul autorității tutelare pentru încheierea tuturor actelor prevăzute la art.139 CC, iar pe de altă parte autoritățile tutelare își declină competența, din motivele mai sus invocate. Tot aici, ținem să amintim ineficiența actelor, stabilită drept sancțiune aplicată în cazul încheierii actelor juridice prevăzute la art.139 CC fără autorizarea acestora de autoritatea tutelară.

Încercând să dăm o apreciere juridică acestei situații, vom stabili că în virtutea prevederilor art.29, sintagma: „*se aplică în mod corespunzător*” este una ambiguă și interpretabilă. Astfel conform DEX “corespunzător” constituie sinonimul cuvântului “potrivit” [16].

Totodată, conform art.6, p.o) al Legii 140/2013, autoritatea tutelară în limita atribuțiilor sale, întreprinde măsurile necesare pentru respectarea drepturilor patrimoniale ale copiilor rămași fără ocrotire părintească.

Coroborând aceste norme putem constata că la instituirea modificărilor din 2016 în Codul Civil, iar mai târziu cel modernizat, nu s-a ținut cont de adaptarea tuturor normelor juridice corelative lor, nu s-a realizat o uniformizare a acestora. Astfel, se consideră a fi absolut întemeiat refuzul autorităților tutelare în emiterea autorizațiilor pentru copii aflați sub autoritate părintească, care pun la baza o normă specială art.6, p.o) al Legii 140/2013, ce prevalează în raport de normele Codului civil. Iar prevederile art.29 al CC RM urmează a fi supus unei expertize constituționale.

Pe baza competenței acordate de lege unui notar, putem presupune că acesta îndeplinește simultan două funcții. Pe de o parte, este garantul drepturilor și intereselor minorilor, pe de altă parte, exercită controlul asupra aplicării corecte de către autoritățile tutelare a normelor legislației care vizează protejarea drepturilor copilului. Acest mecnism se aplică în cadrul renunțului la succesiune, încheierii partajului succesoral, încheierii contractelor de vânzare-cumpărare cu

participarea minorilor. Mecanismul descris mai sus, aplicat cu mari impedimente în societatea noastră și cu rezistență din partea autorităților tutelare, afectează grav posibilitatea realizării întregului aspect la colaborării între notari și autoritatea tutelară, ambii având rolul central în apărarea intereselor minorilor.

În unele situații rolul notarului în protecția drepturilor copiilor este subestimat de către legiuitor. Acest fapt poate fi urmărit în cadrul desfacerii căsătoriei de către notar. Este binevenită lărgirea competenței notarului cu procedura de divorț. În pofida acestei supliniri de competență, rolul notarului cu privire la protecția minorului în cadrul procedurii de divorț este minim. Considerăm că acest fapt, contravine principiilor fundamentale ale activității notarului, care întotdeauna realizează o investigație foarte profundă și complexă în cadrul actelor și acțiunilor notariale realizate. Astfel în cadrul acestei proceduri notarul se va pronunța, fără să dialogheze cu minorul implicat în procedura de divorț și va autentifica acordul cu privire la determinarea domiciliului copiilor minori, fără să discute nemijlocit cu aceștia. Decizia în acest caz va aparține în exclusivitate părinților. Atitudinea și opinia minorului la acest capitol ni se pare foarte importantă și care trebuie să aibă un efect nemijlocit. Astfel, preluat din legislația română, desfacerea căsătoriei de către notar, rămâne a fi o procedură notarială foarte vagă și incompletă în Republica Moldova. Lipsa competenței notarului de a audia minorul în cadrul procedurii de divorț, face să nu existe nici o diferență între procedura de desfacere a căsătoriei la notar și cea instrumentată de organele de stare civilă. Legiuitorul a creat, de fapt, o concurență neloială între notar și oficiul de stare civilă în această materie, și a ratat, cel puțin la moment, posibilitatea de a investi un mecanism ferm de protecție a drepturilor și intereselor legale ale minorilor de către notari, în procedura de desfacere a căsătoriei. Din acest motiv, propunem modificarea legislației Republicii Moldova, prin implimentarea unui mecanism complex, care va permite ca notarul să invite minorul, în prezența unui specialist. Aceasta va putea favoriza crearea unui mecanism bine definit, unde notarul va obține un rol activ în susținerea și protejarea intereselor minorilor în cadrul procedurii de divorț, procedură ce presupune un stres și implicare emoțională deosebită, anume din partea minorilor.

Indubitabil, ponderea notarului în protecția drepturilor și intereselor minorilor în materia dreptului familiei este foarte amplă. La încheierea contractului matrimonial de către un minor care urmează să înregistreze căsătoria până la vârsta de 18 ani, notarul va urmări evaluarea riscurilor soților în stabilirea anumitor clauze, va determina legalitatea solicitărilor și va echilibra interesele fiecărei părți-semnatare. La autentificarea contractului privind stabilirea domiciliului copiilor minori și a plății pensiei alimentare, notarul trebuie să determine cercul persoanelor care participă la acord. În această ordine de idei,

practicienii discută cu privire la posibilitatea atragerii unui copil care a împlinit vârsta de 14 ani, în calitate de parte la contract, întrucât această categorie de minori ar putea încheia el însuși un acord privind plata pensiei alimentare cu o persoană obligată să plătească pensia alimentară, sub rezerva aprobării obligatorii a acestei tranzacții de către reprezentantul său legal (părinte, curator). La autentificarea acordului privind plata pensiei alimentare, notarul exercită funcții de control. El poate refuza autentificarea acestui acord dacă valoarea pensiei de întreținere plătită în temeiul acestuia este mai mică decât valoarea pensiei de întreținere, stabilit prin lege. În plus, notarul, pentru a asigura cea mai completă protecție a drepturilor minorilor, află modul în care se va efectua indexarea întreținerii, precum și modul în care părinții vor suporta costurile suplimentare asociate circumstanțelor excepționale. De reținut că un acord notarial poate echivala cu un titlu executoriu.

În materie succesorală, notarul dintotdeauna și-a asumat rolul cel mai activ, unde interesele minorului au fost poziționate la un nivel superior celorlalți succesori. Legea impune notarului obligația de a proteja drepturile și interesele nu doar a celui născut, dar și a celui nenăscut (*nasciturus*). Este indicat ca în acest sens, notarul va suspenda eliberarea certificatului de moștenitor până la nașterea copilului. Neadmiterea renunțării la succesiune, decît doar cu autorizarea autorității tutelare, precum și chemarea la succesiune a minorului în calitate de rezervatar succesoral, constituie mecanisme fundamentate legal, menite să respecte interesul suprem al minorului în cadrul procedurii succesoriale. La partajul bunurilor ce constituie patrimoniul succesoral, notarul nu deține doar rolul de a implementa corect prevederile legislației, ci obține o nouă calitate de a corobora interesele tuturor succesorilor cu cele ale minorilor, urmărind partajarea cît mai echitabilă a bunurilor succesoriale.

În dialectica protecție a drepturilor copilului, echilibrul este greu de menținut. Cu toate acestea apreciem mult atitudinea responsabilă a statutului cu privire la protecția drepturilor și intereselor copilului. Totodată accentuăm formula că notarii reușesc să mențină calitatea unei verigi ferme de protecția a drepturilor minorilor în cadrul întregului mecanism statal, în mod special în cadrul raporturilor cu caracter privat. Competența notarului dă posibilitatea acestuia să se implice în mod direct la promovarea normelor legale de apărarea a statutului juridic al minorilor în societate, deși pe unele segmente, rolul acestuia este minimalizat. Introducerea unor modificări în legislația autohtonă, va permite ca notarul să dezvolte o competență mai favorabilă și propice apărării drepturilor și intereselor minorului și va rămâne partenerul strategic al statului la acest capitol.

Referințe:

1. Actualités sur les droits des enfants Nouvelle Stratégie pour les droits de l'enfant (2022-2027) adoptée par le Comité des Ministres [Accesat: 30.09.2022] Disponibil : <https://www.coe.int/fr/web/children/-/the-new-strategy-for-the-rights-of-the-child-2022-2027-adopted-by-the-committee-of-ministers>; POLITICA DE PROTECȚIE A COPILULUI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT. Ghid de implementare [Accesat: 30.09.2022] Disponibil : https://mecc.gov.md/sites/default/files/politica_de_protectie_a_copiluluighid_de_implementare.pdf; Strategia națională pentru protecția și promovarea Drepturilor copilului [Accesat: 30.09.2022] Disponibil : <https://www.unicef.org/romania/ro/documents/strategia-na%C5%A3ional%C4%83-pentru-drepturile-copilului>; Соблюдение международных стандартов в области прав ребенка является приоритетным направлением Республики Узбекистан в сфере защиты прав ребенка. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://pravacheloveka.uz/ru/articles/bola-uulari-trisidagi-halaro-standartlarga-rioja-ilish-zbekiston-respublikasining-bola-uularini-imoja-ilish-soasidagi-ustuvor-jnalishi>
2. UNGUREANU, O., MUNTEANU, C. Drept civil. Persoanele. Curs universitar, ediția a III-a, Editura Hamangiu, București, 2015, 448 p.
3. Convenția ONU privind Drepturile Copilului din 20.11.1989, ratificată pe teritoriul Republicii Moldova la data de 25.02.1993, în articolul 1 stabilește că prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă.
4. Education is what remains after one has forgotten what one has learned in school/ Albert Einstein.
5. АПТАЕВА, С.У. Особенности правового регулирования статуса несовершеннолетних / АПТАЕВА, Манжукова. – Текст: непосредственный // Актуальные проблемы права: материалы V Международной научной конференции (г. Москва, декабрь 2016 г.) – Москва: Буки-Веди, 2016 – pp. 26-29 – URL: [Accesat: 21.09.2021], Disponibil: <https://moluch.ru/conf/law/archive/224/11179/>
6. Manual de drept european privind drepturile copilului (europa.eu). [Accesat: 25.09.2022] Disponibil: <https://fra.europa.eu/>
7. COJOCARU, C. Unele aspecte privind ocrotirea părintească în Codul civil român actual. [Accesat: 20.09.2022] Disponibil: [http https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An3v1/art2.pdf](http://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An3v1/art2.pdf)
8. VOLCINSCHI, V., ȚURCAN, D., CEBOTARI, S. Dreptul privat roman, Note de curs, Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Catedra Drept al Antreprenoriatului, 2014, 400 p.
9. CAZAC, O. Drept civil. Moștenirea. Chișinău: S.n., 2022, (Bons Offices), 900 p.
10. Convenția ONU privind Drepturilor Copilului din 20.11.1989 *adaugă în preambul că, de fapt, copilul are nevoie de protecție înainte și după naștere, ceea ce ridică*

problema statutului copilului intrautero. Dar și întrebarea dacă legea ține cont de autonomia în creșterea copilului. Statutul juridic al copilului nenăscut este trata neuniform în legislația statelor europene. Spre exemplu în Franța, în aplicarea regulilor Codului civil, dobândirea personalității juridice presupune o dublă condiție: ca copilul să se nască viu și viabil, adică copilul să devină subiect de drepturi la naștere cu condiția ca acesta să se nască viu și să fie înzestrat cu organele esențiale vieții, ceea ce sugerează viabilitatea sa. Aceste cerințe apar într-un număr mare de texte, în dreptul general și în dreptul civil în special, de exemplu articolul 725 sau 906 din CC francez. Viabilitatea rezultă dintr-un set de criterii referitoare la maturitate și conformare și presupune autonomia vegetativă a ființei în cauză. Ca atare, copilul conceput poate fi beneficiarul unui cadou, asigurare de viață și are calitatea de mostenitor. Spre exemplu, la data de 10 decembrie 1985, este emispă o decizie prin care se recunoaște dreptul la asigurare de viață a minorului, în această decizie Curtea de Casație folosește acest adagiu de fapt un tată încheie o asigurare de viață în beneficiul soției și copiilor săi și în această asigurare se precizează că capitalul va crește odată cu creșterea numărului de copii. Asigurarea de viață se încheie în timp ce mama este însărcinată cu gemeni, tatăl moare și mama pretinde banii, asigurătorul refuză să plătească pentru gemenii care nu s-au născut încă în ziua decesului tatălui. Curtea de Casație decide că copiii trebuie să primească despăgubirea.

11. CARA, A. Particularitățile organizării instituției notariatului în Republica Moldova. [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://eresursedrept.files.wordpress.com/2020/05/institut5a3ia-notariatului-prin-prisma-sistemelor-notariale-contemporane-c59fi-importanc5a3a-acesteia-c3aen-apc483rarea-drepturilor-civile-ale-persoanelor.pdf>
12. Art.11, alin.(5) al Legii nr.269 din 09.11.1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.6 art.54.
13. TRUȘCĂ, P., TRUȘCĂ, A. M. Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil. ediția a III-a, Universul Juridic, București, 2017, 348 p.
14. *Consiliul de familie este instituție novatorie în legislația Republicii Moldova, preluată din România, care are un caracter neobligatoriu și care în prezent nu a obținut o aplicabilitate practică. Cu privire la modul de constituire și funcționare a se vedea:* UNGUREANU, C. T. Drept civil. Partea generală. Persoanele, În reglementarea noului Cod civil, Editura Hamangiu, București, 2015, 448 p.
15. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [Accesat la 21.09.2022] Disponibil: <http://www.justice.gov.md/>
16. Legea, nr.140 din 14.06.2013, privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.167-172 art.534.

CZU: 347.23:342.7-053.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648682>

ADMINISTRAREA CU BUNĂ-CREDINȚĂ A BUNURILOR MINORILOR DE CĂTRE REPREZENTANȚII LOR LEGALI

ARAPU Elena

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice,
asistent universitar, Departamentul Drept privat, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0001-8678-291X

Summary. *The state guarantees the property right to all its holders. And if the owners of the property right are minors, practice has shown that for an effective guarantee of their property some specific guarantees are imminent to be implemented. And this is because, according to the civil legislation, the ability to be the owner of civil rights and obligations (the capacity to use) appears at the time of the person's birth, and the exercise capacity of the person, the ability to acquire by one's own act and to exercise civil rights, to personally assume civil obligations and to execute them, begins at the age of majority, i.e. at the age of 18, therefore the legal representatives are the ones who are responsible for the administration of the assets of minors under the law. Of course, when children come of age, they can ask their parents to account for their actions, but sometimes the restoration of violated rights is difficult or impossible, therefore establishing certain limits to restrict the parents' imagination in using children in different scenarios to achieve certain personal goals was imminent.*

Keywords: *minors, legal representatives, property, good faith, restrictions.*

Introducere. *“Fiecare copil are dreptul la proprietate. Dreptul copilului la proprietate este garantat. Copilul beneficiază de dreptul la proprietate în limitele și în modul stabilite de legislație.”*- Legea [1] privind drepturile copilului, art.20 “Dreptul la proprietate”. Prin urmare, copiii de rând cu persoanele adulte pot dobândi bunuri în proprietate și le pot administra în modul prevăzut de legislația civilă, statul oferindu-le prin toate pârghiile de care dispune o siguranță în acest sens. Astfel, chiar din momentul nașterii, iar în cazul moștenirii și înainte de naștere, în conformitate cu art.24 Cod Civil, persoanei fizice i se recunoaște aptitudinea de a avea drepturi și obligații civile. Însă, faptul că chiar din momentul nașterii copilul poate dobândi drepturi civile, inclusiv poate fi titular al unui drept de proprietate, condiționează preocuparea de cel puțin două chestiuni, pe de o parte modul în care acestea au fost dobândite, iar pe de altă parte modul în care bunurile ce fac obiectul dreptului de proprietate dobândit sunt administrate.

Cât ține de sursele de dobândire a dreptului de proprietate, acestea pot fi rezultatul acceptării unor donații, succesiunii, încheierii unor contracte de vânzare-cumpărare, schimb etc. Și, de fapt este salutară atribuirea în proprietate minorului în mod firesc și în echilibru cu interesele sale a unor bunuri, atâta timp cât acest lucru nu este însoțit de alte scopuri ale reprezentanților săi legali care vin să le faciliteze realizarea unor proiecte personale. Se susține [2] în mod justificat că în unele cazuri părinții folosesc copiii ca și “vehicule de investiție”, ori

unii părinți ”înscriu” pe numele copiilor imobile, construiesc case etc., lucru care este inacceptabil, ori ”Copii sunt doar copii”, și ei nu urmează a fi implicați în așa mod în afacerile părinților. Fiecare caz este particular, și desigur, după ce copilul este înscris în calitate de titular al dreptului de proprietate, este dificil de a separa situațiile în care copiii l-au dobândit în mod firesc de celelalte. În tot cazul, după înscrierea copilului în calitate de titular al dreptului de proprietate, dreptul lui trebuie protejat. Iar restricțiile stabilite în legătură cu administrarea ulterioară a acestor bunuri nu fac decât să descurajeze reprezentanții legali în a recurge la astfel de mijloace.

Intervenirea cu modificări în normele cuprinse în Codul Civil, la capitolul ce reglementează capacitatea civilă a persoanei fizice a fost impulsionată inclusiv de aceste aspecte care s-au reflectat în jurisprudența recentă a Curții Europene pentru Drepturile Omului care a condamnat statele pentru că nu au implementat un mecanism funcțional de protecție a copiilor față de abuzurile comise de părinți sau tutori la administrarea bunurilor copiilor. Cu titlu de exemplu, au fost prezentate constatările expuse în hotărârea CtEDO din 7 mai 2015 pe cauza S.L. și J.L. v. Croația (cererea nr.13712/11), în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut, că a existat o încălcare a articolului 1 (protecția proprietății) din Protocolul 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Speța prezentată Curții se referea la o înțelegere cu privire la schimbul unei vile pe malul mării cu un apartament mai puțin valoros. Proprietarii vilei, SL și JL, fiind minori, a trebuit ca Centrul de Asistență Socială să autorizeze încheierea contractului de schimb. Centrul de Asistență Socială a fost de acord cu schimbarea propusă, însă fără a examina riguros atât circumstanțele particulare ale cazului cât și ale familiei. De remarcat fiind și coincidența vizavi de avocatul ce a acționat în numele părinților copiilor care s-a întâmplat să fie și ginerele proprietarului inițial al apartamentului. Eforturile ulterioare ale fetelor și ale tatălui lui JL – tutore legal al ambelor fete – de a contesta legalitatea contractului de schimb în instanță au fost respinse, deoarece nu au contestat decizia în cursul procedurii administrative, cu toate că la momentul respectiv fetele erau minore, JL, tatăl fusese în detenție, mama era dependentă de droguri și cu dificultăți financiare, iar avocatul lor avea un conflict de interese. Invocând articolul 1 (protecția proprietății) din Protocolul nr.1, reclamantele SL și JL s-au plâns în fața Curții că statul, prin Centrul de Asistență Socială, nu le-a protejat în mod corespunzător interesele în calitate de proprietari ai unei vile care avea o valoare semnificativ mai mare decât apartamentul ce le fuseseră dat în schimb.

Întrebarea centrală în acest caz a fost dacă statul a luat în considerare interesul superior al copiilor în acceptarea schimbului de proprietate. Curtea a menționat că, în calitate de minori, interesele lor trebuiau să fie protejate de către

stat, în special prin intermediul Centrului de Asistență Socială și revine instanțelor civile să examineze acuzațiile referitoare la acordul de schimb care ridică problema respectării obligației constituționale a statului de a proteja copiii. Curtea a constatat că autoritățile naționale nu au luat măsurile necesare pentru a proteja interesele de proprietate ale copiilor în contractul de schimb imobiliar sau pentru a le oferi o oportunitate rezonabilă de a contesta în mod efectiv acordul.

Curtea a remarcat numeroase deficiențe în evaluarea de către Centrul de Asistență Socială a schimbului de proprietate. În special, Centrul nu a reușit să evalueze starea reală sau valoarea proprietăților sau să examineze cu sârguință posibilul impact negativ al schimbului asupra copiilor în lumina situației lor familiale. În această privință, Centrul, pe deplin conștient de faptul că ZL fusese condamnat pentru acuzații grave în cadrul procedurilor penale și că VL se confrunta cu probleme financiare, nu s-a asigurat că interesele copiilor erau protejate în mod adecvat împotriva acțiunilor răuvoitoare sau neglijente din partea părinților lor. Alte deficiențe în evaluarea schimbului au inclus eșecul Centrului de Asistență Socială de a intervieva sau chestiona tații celor două fete în calitate de tutori legali ai acestora sau de a le informa cu privire la proiectul de acord de schimb. Centrul de Asistență Socială nu a contestat inconsecvențele aparente din acordul de schimb cu privire la întinderea și valorile respective ale proprietăților în cauză. De asemenea, Curtea a remarcat o lipsă de claritate în ceea ce privește circumstanțele în care părinții fetelor l-au autorizat pe MI să acționeze în numele lor. [3]

Speța în cauză, în mod evident, este un exemplu alarmant de acțiune cu rea-credință din partea reprezentanților legali ai minorilor, soldate cu consecințe păgubitoare pentru dreptul de proprietate a acestora.

Cu siguranță, scenariile similare sunt frecvent întâlnite, un lucru cert e că toate elementele componente ale comportamentului de rea-credință se regăsesc pe deplin aici, ori însăși gândul despre plămădirea unui plan care să afecteze interesele minorului în materia dreptului de proprietate, în speță, este inacceptabil, și transportă în mod automat subiectul de evaluat în tabăra celor ce acționează cu rea-credință. Ori, deși gândurile nu pot atrage consecințe juridice sancționatoare, totuși nefiind încă încheiat un act juridic prin care să se dispună de dreptul de proprietate a minorului, la momentul analizei efectuate de către autoritatea tutelară privind eliberarea autorizării actului juridic în cauză, acesta urmează a fi sesizat și luat în considerare. Fără îndoială, e greu de imaginat că reprezentanții unui minor care solicită autorizarea autorității tutelare pentru o vânzare a unui bun al minorului la un preț semnificativ de mic față de cel de piață, sau pentru un schimb de imobile care să-i înrăutățească condițiile de trai ale minorului, fără ezitări, autoritatea tutelară, ar trebui să pună la îndoială intențiile

de bună-credință ale reprezentantului legal. Desigur, ar putea fi vorba și despre imprudență, ca formă a vinovăției, dar, chiar și aceasta nu este în măsură să-l țină pe reprezentantul legal, în limitele unui comportament de bună-credință.

Aparent, alta ar fi situația în care reprezentanții legali ai minorilor nu urmăresc prejudicierea directă a acestora prin dispunerea cu rea-credință de bunurile lor, dar le utilizează ca resurse pentru o investiție, care, susțin reprezentanții legali, ar trebui să profite tuturor, inclusiv minorilor, asta în situația în care proiectul nu suferă un eșec, intervenind aici, desigur imprudența ca formă a vinovăției, și drept rezultat, nicidecum un asemenea comportament nu urmează a fi calificat ca unul de bună-credință.

Urmare celor expuse supra, se impune a face o prezentare a soluțiilor legislative adoptate de legiuitorul nostru după strigătul de avertizare dat de practica judiciară, mai cu seamă cea internațională.

Astfel, prin Legea nr.66 din 13 aprilie 2017, cu ocazia reformării mecanismului de ocrotire juridică a adulților cu dizabilități, s-au reformulat și dispozițiile legale în materie de capacitate de exercițiu a persoanei fizice. Proiectul de Lege clarifica cerința că părinții trebuie să obțină autorizarea autorității tutelare atunci când încheie un contract din numele copilului care se referă la un bun important, cum ar fi înstrăinarea sau ipotecarea unui imobil aparținând minorului (art.22¹ din Codul civil în redacția Proiectului de Lege coroborat cu art.48⁷⁵alin.(1)) [4]. Soluția se regăsește în alte state, cum ar fi Germania (§1643 Cod civil german); Franța (art.389-4 și 389-5 Cod civil francez); România (art.144 coroborat cu art.502 Codul civil al României); Federația Rusă (art.60 Codul familiei al FR coroborat cu art.37 Cod civil al FR). [5]

Din conținutul art.29 alin(1) Cod civil, pus aici în discuție care statuează restricțiile ce constau în necesitatea autorizării de către consiliul de familie sau, în absența acestuia, de către autoritatea tutelară, a actelor juridice prevăzute la art.139 alin.(1) Cod civil, încheiate în numele minorului care nu are capacitate deplină de exercițiu, e important a se atrage atenția asupra faptului că în primul rând legiuitorul utilizează termenul de ”minor” în mod intenționat fără a strădui să excludă pe unii din aceștia, astfel, norma referindu-se la măsuri de protecție care să vizeze toți minorii, inclusiv cei aflați sub tutelă sau curatelă, dar, într-al doilea rând și asupra consecințelor încheierii actelor juridice în numele minorului în lipsa autorizării de către consiliul de familie sau, în absența acestuia, de către autoritatea tutelară, care constau în ineficiența acestor acte, fapt prevăzut inclusiv de art.33 Cod Civil.

Față de decizia de autorizare există anumite cerințe, legate de specificul actelor care urmează a fi autorizate. Conform alin.(1) al art.139 se impune ca decizia de autorizare să determine condițiile esențiale ale actului juridic și, după

caz, prețul sau altă contraprestație. Iar, conform alin.(3) al art.139 Cod civil, autorizarea unui act juridic de dispoziție privitor la un drept real al persoanei ocrotite asupra unui bun imobil sau a unei cote în capitalul unei persoane juridice de drept privat se poate acorda doar după evaluarea valorii de piață a acestora. Eventual, în cazul unui contract de vânzare-cumpărare, negocierea reprezentanților legali asupra unui preț de piață va înlătura dubiile cu privire la buna lor credință. Mai mult ca atât, având în vedere conținutul art.30 care reglementează regimul mijloacelor bănești ale minorului care nu are capacitate deplină de exercițiu, sumele obținute din vânzarea bunului se transferă pe contul deschis pe numele acestuia. Toate acestea, contribuind la o gestionare sigură a bunurilor și veniturilor minorului, indiferent de intențiile părinților.

Desigur în cazul actelor prevăzute la art.140, care presupun după natura lor o grațitudine din partea minorului, e absolut evidentă decizia legiuitorului de a recurge nu la restricții de autorizare, precum în cazul celor prevăzute la 139 alin.(1) Cod civil, dar la o soluție mult mai radicală, interzicerea încheierii lor. Astfel, în conformitate cu **art.29 alin.(2) Cod civil**, în numele minorului care nu are capacitate deplină de exercițiu nu se pot încheia, sub sancțiunea nulității absolute, actele juridice prevăzute la art.140. Intenția părinților de a încheia în numele minorului actele juridice prevăzute la art.140, desigur, din start, nu poate fi evaluată ca una de bună-credință, ori intenția lor de generozitate, cu excepția donațiilor neînsemnate pentru îndeplinirea unor obligații morale (excepție prevăzută la art.140 alin.(2)), nu poate să afecteze cu efect de diminuare, proprietatea copiilor lor. Drept pentru care, încheierea lor este interzisă. Această prevedere urmărește mai multe scopuri de ordin diferit, pe de o parte de a proteja proprietatea minorilor, dar pe de altă, din considerente sociale, de a ”educa” reprezentanții legali în sensul tratării copiilor ca și personalități individuale, titulari individuali ai dreptului lor de proprietate, proprietatea lor fiind distinctă de cea a părinților lor, pe care aceștia din urmă nu o pot administra după bunul lor plac.

Pe lângă chestiunile de drept privat, un impact deosebit asupra protecției intereselor copilului în procesul de administrare a bunurilor sale îl au desigur și aspectele de drept public în situația în care autoritatea tutelară, cea care se face responsabilă de eliberarea autorizațiilor pentru actele juridice prevăzute la art.139 Cod civil în redacția modernizată, în conformitate cu Legea nr.436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală, art.29 alin.(1) lit.j) și q), de fapt sunt primarii unităților administrativ-teritoriale, care nu sunt ținuti de lege să respecte anumite standarde de conduită și o anumită procedură. Așa precum se menționează și în Nota informativă[5] la proiectul legii nr.66 din 13 aprilie 2017, această stare de lucruri deturneză scopul înalt pe care îl are autoritatea tutelară

și creează condiții propice pentru corupție și incertitudine juridică. Disfuncțiile autorității tutelare, inclusiv, au stat la baza pronunțării Curții Europene pentru Drepturile Omului a hotărârii din 7 mai 2015 pe cauza S.L. și J.L. v. Croația (cererea nr.13712/11)). În art.146-164, în redacția modernizată din Codul civil au fost instituite dispoziții legale clare și echitabile în această materie.

Concluzii. Buna-credință, este un concept complex ce își găsește aplicare în fiecare instituție a dreptului civil, însă totuși în cazul raporturilor juridice civile dintre copii și părinți aceasta este marcată de conotații specifice, datorită influențelor de natură psihologică, socială și emoțională, drept pentru care, nu întotdeauna ceea ce este definit de părinți drept ”bune-intenții” poate fi raportat la un comportament de bună-credință stabilit de art.11 Cod Civil al RM.

Referințe:

1. Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13. Versiune în vigoare din data 09.09.16 în baza modificărilor prin LP nr.201 din 28.07.16. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.293-305 din 09.09.16, art.630.
2. CAZAC, O. Măsurile de ocrotire a persoanei fizice adulte în lumina Legii nr.66 din 13 aprilie 2017. Seminar online în cadrul Clubului Avocaților din Republica Moldova, minutul 16. Chișinău, 2017. [Accesat:22.08.2022] Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=DKTWI727bSQ&t=9s>
3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza SL și JL împotriva Croației (cererea nr.13712/11). [Accesat:22.08.2022] Disponibil: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OUv51URefzMJ:https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/%3Flibrary%3DECHR%26id%3D003-5078284-6252731%26filename%3D003-5078284-6252731.pdf&cd=2&hl=ro&ct=clnk&gl=md>
4. CAZAC, O. Adnotare la art.29 [online]. Codul civil Adnotat. [Accesat:22.08.2022] Disponibil: <https://www.animus.md/adnotari/29/>
5. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [Accesat: 22.08.2022] Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2015/iulie/NOTA_RO-2_2_27.07.2015.pdf

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI ÎN DREPTURILE PATRIMONIALE

JITARU Irina

studentă, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-2222-1547

Summary. *Children are treated as beneficiaries of all human rights and fundamental freedoms, and children's rights are currently an intersectoral field of law, which increases the need to research important legal fields for children. The best interest of the child belongs to the category of principles that ensure the guarantee, respect and promotion of the child's rights. The purpose of that article is to research and analyze the regulations at the national level of the interest of the child in the field of his patrimonial rights. Such an analysis is important, since the identification of the functioning of the rules governing this field simplifies the process of determining and applying them by litigants, but also the establishment of problems that arise when applying the rules for their subsequent removal. Although the field of the patrimonial rights of the child has a wide spectrum for regulation, in practice a series of shortcomings have been identified that prevent the application of the rules in the appropriate way. The legal framework in force regarding the patrimonial rights of the child, undoubtedly requires an extensive analysis carried out together with the bodies/authorities responsible for the application of the respective norms in order to ensure the unambiguous interpretation and subsequent application of the provisions without any deficiencies, respecting in a finally, the main goal – protecting the best interests of the child.*

Keywords: *patrimonial rights, the supreme interest, child, family, principles.*

De rând cu dezvoltarea și lărgirea sferei de protejare a drepturilor omului, de o dezvoltare accelerată se bucură și legislația ce reglementează drepturile și interesele copilului. Copiii sunt tratați ca beneficiari ai tuturor drepturilor omului și libertăților fundamentale, iar drepturile copilului reprezintă la ora actuală un domeniu de drept intersectorial, fapt ce sporește necesitatea cercetării domeniilor juridice importante pentru copii.

Interesul superior al copilului aparține categoriei de principii ce asigură garantarea, respectarea, precum și promovarea drepturilor copilului. Aceste principii se regăsesc atât în reglementările naționale, cât și cele internaționale. Una dintre primele reglementări internaționale ale principiului interesului superior al copilului se regăsește încă din anul 1924 în Declarația drepturilor copilului adoptată de Liga Națiunilor în care este stipulat că „omenirea datorează copilului ce-i mai bun din ceea ce poate oferi” [1]. Conceptul dat, a fost dezvoltat mai târziu în conținutul Declarației drepturilor copilului, adoptată în 1959 care prevede: „Copilul se va bucura de o protecție specială și i se vor oferi facilități prin lege și prin mijloace menite să-i asigure o dezvoltare fizică, mentală, spirituală și socială normale, în condițiile libertății și demnității. În adoptarea legilor necesare realizării acestui scop, se va avea în vedere interesul superior al copilului” [2]. De asemenea,

Convenția cu privire la Drepturile Copilului adoptată în 1989, prevede, în art.3 alin.(1) că „în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială, publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala”[3], iar statele părți ale Convenției, printre care și Republica Moldova, se obligă „să asigure copilului protecția și îngrijirea necesară în vederea asigurării bunăstării sale, ținând seama de drepturile și obligațiile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale altor persoane cărora acesta le-a fost încredințat în mod legal și în acest scop vor lua toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare”. Referindu-ne la legislația națională, Constituția Republicii Moldova, prin prisma articolelor 49 și 50, reglementează sfera drepturilor copilului asigurând cu ajutorul acestora implicarea statului în procesul de ocrotire a copiilor prin oferirea unui regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.

Scopul respectivului articol constă în cercetarea și analiza reglementărilor la nivel național a interesului copilului în domeniul drepturilor patrimoniale ale acestuia. O astfel de analiză este importantă, întrucât identificarea modului de funcționare a normelor ce reglementează acest domeniu simplifică procesul de determinare și aplicare a acestora de către justițiabili, dar și stabilirea problemelor care apar în momentul aplicării normelor pentru ulterioara lor înlăturare.

Codul Familiei al Republicii Moldova consacră drepturilor patrimoniale ale copilului art.57 cu următorul conținut:

„(1) Copilul este proprietar al veniturilor obținute, al bunurilor primite în dar, moștenite sau dobândite într-un alt mod, și al tuturor bunurilor procurate din mijloacele lui.

(2) Dreptul de proprietate al copilului este realizat în modul stabilit de Codul civil.

(3) Copilul nu are drept de proprietate asupra bunurilor părinților, iar părinții - asupra bunurilor copiilor, excepție făcând dreptul la moștenire și dreptul la întreținere. Părinții și copiii care locuiesc împreună posedă și folosesc bunurile fiecăruia dintre ei de comun acord.

(4) În cazul apariției bunurilor comune ale părinților și copiilor, drepturile de posesie, de folosință și de dispoziție a acestora sînt reglementate de legislația civilă.” [4]

Crearea unui mediu care să corespundă cu interesul superior al copilului în care el să se poată dezvolta din punct de vedere fizic, mintal, spiritual, moral și social necesită cheltuieli materiale. Aceste cheltuieli revin, de regulă, familiei copilului, fapt ce rezultă din conținutul art.48 alin.(2) al Constituției Republicii Moldova: „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și

femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.” [5] În principiu, acesta reprezintă dreptul patrimonial primordial al copilului – dreptul de a primi întreținere de la părinții săi. Părinții sunt cei care, în mod obișnuit, asigură copiii cu mijloace financiare necesare. Obligația părinților de a-și întreține copiii este reglementată și în art.74 alin.(1) Codul Familiei al RM prin următoarea prevedere: „Părinții sânt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material.” Totodată, în cazul refuzului părinților de a-și întreține copilul în mod benevol, aceștia sunt supuși la plata întreținerii, iar în lipsa părinților obligația respectivă revine surorilor, fraților majori apți de muncă sau bunicilor.

În sensul art.1 al Convenției cu privire la drepturile copilului, „prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani”. Codul muncii al RM, însă prin prisma art.46 alin.(2) și (3) oferă posibilitatea copilului minor de a se angaja fie de la vârsta de 16 ani, adică odată cu dobândirea capacității de muncă, fie la vârsta de 15 ani, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă, în consecință, nu îi vor fi periclitate sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională. De aici rezultă că un copil poate avea venituri proprii, având posibilitatea ca prin ele fie să contribuie la procurarea anumitor bunuri împreună cu părinții, fie să le procure integral din mijloacele lui. De aici rezultă un alt drept patrimonial al copilului și anume cel de a avea drept de proprietate asupra veniturilor obținute și asupra bunurilor procurate din mijloacele personale.

Un alt moment în care se pune accent pe interesul superior al copilului este cel în care părinții acestuia divorțează, aflându-se în procedura de împărțire a proprietății comune în devălmășie. Codul Familiei al RM în temeiul art.25, alin.(5) indică asupra faptului că „bunurile procurate pentru copiii minori (îmbrăcăminte, încălțăminte, rechizite școlare, instrumente muzicale, jucării etc.) se transmit gratuit soțului împreună cu care locuiesc copiii.” Legea nu prevede că aceste bunuri se transmit în proprietatea copiilor, dar dat fiind faptul că aceste bunuri sunt destinate în exclusivitate pentru copii și servesc doar lor spre folosință, se presupune că le sunt oferite, astfel devenind proprietatea lor. Tot la partajarea bunurilor comune instanța judecătorească, ținând cont de interesul copilului, poate diferenția cotele-părți ale soților, majorând cota-parte a părintelui cu care urmează să locuiască minorul. Această cotă-parte nu devine proprietatea copiilor, însă asigură dreptul de posesie și folosință a acestora asupra bunurilor cuprinse în cota-parte ce revine părintelui.

Codul Familiei prevede că dreptul de proprietate copilul îl are și asupra patrimoniului moștenit de acesta de la părinții săi, el considerându-se moștenitor

legal de clasa I chiar din momentul când este conceput. Copiii născuți în afara căsătoriei pot pretinde la patrimoniul succesoral cu condiția că paternitatea lor în persoana celui succedat să fie stabilită în mod legal. [6] În cazul în care părinții copilului sau unul dintre părinți sunt decăzuți din drepturile părintești, copilul păstrează dreptul de folosință asupra spațiului locativ și toate drepturile patrimoniale bazate pe rudenția cu părinții și rudele sale firești, inclusiv dreptul la succesiune.

Deși din cele expuse anterior observăm că domeniul drepturilor patrimoniale ale copilului deține un spectru larg pentru reglementare, în practică s-au identificat un șir de carențe care împiedică aplicarea normelor în modul corespunzător. În acest sens, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, identificând premisele ce încalcă drepturile și libertățile copilului în domeniul drepturilor patrimoniale, a prezentat subiecților de drept un șir de probleme cu care se confruntă autoritățile împuternicite cu aplicarea normelor corespunzătoare domeniului dat.

Astfel, din informația prezentată de către autoritățile tutelare, s-a stabilit că baza legală a activității autorităților publice direct responsabile în acest context o reprezintă articolul 29 din Codul Civil, care indică asupra restricțiilor la încheierea actelor juridice în numele minorului, care nu are capacitate deplină de exercițiu. Conform alin.(1) din acest articol actele juridice prevăzute la art.139 alin.(1), încheiate în numele minorului care nu are capacitate deplină de exercițiu, produc efecte juridice doar după autorizarea de către consiliul de familie sau, în absența acestuia, de către autoritatea tutelară. Dispozițiile art.139 alin.(2) - (5), art.148 - 155, art.163 și art.164 se aplică în mod corespunzător, iar alin.(2) al aceluiași articol specifică, că în numele minorului care nu are capacitate deplină de exercițiu nu se pot încheia, sub sancțiunea nulității absolute, actele juridice prevăzute la art.140. Conform art.26, capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani. Reieșind din prevederile enunțate deducem că, pentru actele juridice încheiate în numele minorului, enumerate la art.139, este necesară autorizația consiliului de familie sau a autorității tutelare în toate cazurile, care vizează proprietatea minorului, nu doar în cazurile instituirii tutelei. În pofida acestui fapt, autoritățile tutelare, în mare parte, invocă faptul că nu există temei legal care le obligă să elibereze autorizații în toate cazurile când se încheie acte juridice ce vizează patrimoniul copiilor minori, inclusiv în cazul în care copilul are părinți și nu se află la evidența tutelară. În atare circumstanțe, se constată o carență majoră în aspect de capacitate profesională/informare a persoanelor care în virtutea atribuțiilor de serviciu trebuie să aplice prevederile din Codul civil ce vizează asigurarea respectării drepturilor patrimoniale ale copilului. Printre aspectele problematice menționate de autoritățile tutelare se mai regăsesc:

- lipsa unor reglementări/unui mecanism prin care să fie asigurat minorului un spațiu locativ cu păstrarea cotei-părți în urma tranzacțiilor de înstrăinare a bunurilor acestuia pentru eliminarea riscului ca acesta să rămână fără un loc de trai;
- neclaritate cu privire la autoritatea tutelară (locală sau teritorială) care trebuie să elibereze autorizația, conform alin.(1) art.29 Cod civil, deoarece nu se specifică expres care autoritate tutelară trebuie să elibereze autorizația;
- nu există claritate cu privire la faptul în competența cărei autorități se include eliberarea autorizației pentru cazurile în care bunul se află într-o localitate, iar familia locuiește în altă localitate;
- procedura neclară cu privire la consiliul de familie (s-a constatat nefuncționalitatea acestor consilii, în mare parte, nu au fost constituite, fie din motiv că membrii familiei refuză să-și asume această responsabilitate, fie din motivul necunoașterii/inexistenței unei proceduri clare);
- neclaritate cu privire la modalitatea/procedura de luare în considerare a opiniei/consimțământului minorului în procesul de audiere a minorului (art.148 din Codul civil). [7]

O primă concluzie, care se deduce din cele menționate este că, preponderent problemele invocate de autoritățile tutelare, care generează incertitudini și deficiențe în aplicarea prevederilor respective din Codul civil sunt determinate de lipsa, la nivel național, a reglementărilor procedurale/metodologice clare, a mecanismului de punere în aplicare a prevederilor în cauză, care să prevadă: procedura privind examinarea și eliberarea autorizației la efectuarea tranzacțiilor prevăzute de art.139 alin.(1) din Codul civil, lista actelor necesare în aceste cazuri, precum și modele de acte tipizate (cerere din partea reprezentantului legal, acord din partea copilului, autorizație eliberată de autoritatea tutelară, consiliul de familie etc.). Pe de altă parte, se constată necesitatea acută de instruire/informare a autorităților tutelare, inclusiv prin elaborarea de ghiduri metodologice privind aplicarea prevederilor legale referitoare la drepturile patrimoniale ale copilului minor.

De asemenea, Camera Notarială a relatat un șir de dificultăți, preponderent de ordin legislativ, sesizate de notari în contextul implementării noilor prevederi din Codul Civil ce vizează realizarea drepturilor succesoriale ale minorilor.

1. Potrivit notarilor, în cazul dosarelor succesoriale în care sunt moștenitori copii minori, potrivit art.139 alin.(1) lit.e) din Codul Civil [8], este necesară decizia de autorizare a autorității tutelare pentru actul de acceptare sau renunțare la moștenire. Totodată, art.2390 din Codul Civil prevede „La expirarea termenului de renunțare, moștenirea se consideră acceptată de către moștenitor, în acest caz, dispozițiile art.139 alin.(1) lit.e) nu se aplică în raport cu moștenitorul persoană

ocrotită sau minor." Astfel, dacă termenul de renunțare la moștenire a expirat și reprezentanții legali ai minorului au fost informați despre devoluțiune, fiindu-le acordat termen în acest sens, atunci moștenitorul minor se consideră că a acceptat moștenirea, iar notarul va indica moștenitorul minor în cercul de moștenitori în conținutul certificatului de moștenitor, fără a fi necesară o declarație de acceptare a acestuia. Ca urmare, moștenitorul minor va răspunde pentru obligațiile masei succesoriale în modul prevăzut de legislație.

2. De asemenea, se menționează că autoritatea tutelară urmează a avea un rol activ în procedurile succesoriale cu moștenitorii minori, în practică, însă, autoritatea tutelară evită să se implice și să autorizeze asemenea acțiuni din motivul că procedura autorizării nu este reglementată de autoritățile administrației publice locale și este foarte restrânsă. Totodată, experiența notarilor cu reprezentanții autorităților tutelare, în mare parte, nu permite a descrie interacțiunea acestora drept una productivă, deoarece au fost atestate cazuri în care reprezentanții autorității tutelare refuzau eliberarea originalului deciziei de autorizare sau textul deciziei emise nu corespundea specificului dosarelor succesoriale.

3. O altă problemă atestată de Camera Notarială se referă la faptul că, în cazul când sunt moștenitori copii minori, nu este clară procedura cu privire la satisfacerea obligațiilor masei succesoriale (art.2496 Cod Civil) și nu este stipulat în Codul Civil cum va fi repartizat surplusul rămas după îndeplinirea obligațiilor masei succesoriale (art.2497 Cod Civil). La fel, nu este clar cum va avea loc administrarea comună a masei succesoriale în cazul în care sunt moștenitori majori și moștenitori minori și cum se va face partajarea masei succesoriale. În astfel de situații, legiuitorul nu a prevăzut cazurile când participă minorul.

4. Neclarități apar în contextul novației Codului Civil conținute în art.2454 și anume: „Dacă moștenitorul este un minor, notarul este obligat să notifice autoritatea tutelară privind stabilirea termenului de inventariere”. Însă, legiuitorul nu a reglementat acțiunile autorității tutelare după notificare și nici modul în care notarul va lua măsuri pentru a asigura custodia masei succesoriale (art.2412 Cod Civil), dacă moștenitorul este minor și nu are reprezentant legal.

Finalmente, se conchide că lacunele legislative și incapacitatea autorităților tutelare de a-și asuma răspundere în cazurile ce vizează drepturile patrimoniale ale copiilor minori, îngreunează procedura de gestionare a patrimoniului dobândit de copii minori ca rezultat a moștenirii.

După o succintă analiză a legislației naționale ce reglementează sfera drepturilor patrimoniale ale copilului deducem faptul că deși normele ce guvernează domeniul respective sunt într-un număr mare, acestea reprezintă multe ambiguități pentru subiecții de drept și deficiențe atât de ordin legislativ,

cât și procedural care, în consecință, afectează realizarea dreptului la proprietate al copilului. Putem identifica unele deficiențe în aplicarea cadrului normativ în vigoare, inclusiv din lipsa unui mecanism clar privind procesul de dobândire a dreptului de succesiune, modul de gestionare a patrimoniului dobândit de copiii minori, dar și exigențele la eliberarea autorizațiilor de către consiliul de familie sau autoritățile tutelare, în cazurile ce vizează drepturile patrimoniale ale copiilor.

Cadrul legal în vigoare care vizează drepturile patrimoniale ale copilului, necesită, fără îndoială o analiză amplă efectuată împreună cu organele/autoritățile responsabile de aplicarea normelor respective pentru a se asigura interpretarea și aplicarea ulterioară echivocă a prevederilor fără careva deficiențe, respectându-se într-un final scopul principal – protejarea interesului superior al copilului.

Referințe:

1. Declarația privind Drepturile Copilului, Geneva, 1924.
2. Declarația Drepturilor Copilului Proclamată prin rezoluția 1386 (XIV) a Adunării Generale din 20 noiembrie 1959.
3. Convenția Internațională Nr.52 din 20.11.1989 cu privire la drepturile copilului. Publicat: 30.12.1989 în Tratatul Internațional Nr.1 art.52; Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Intrat în vigoare la 20 septembrie 1990,
4. Codul Familiei al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.
5. Constituția Republicii Moldova Nr.1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78.
6. Copii născuți în afara căsătoriei pot pretinde la moștenire. [Accesat: 27.10.2022] Disponibil:https://www.ipn.md/ro/copiii-nascuti-in-afara-casatoriei-pot-pretinde-la-mostenire-jurist-7978_1037400.html
7. Propunere de modificare a legislației în temeiul art.27 lit.a) al Legii nr.52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) [Accesat: 29.10.2022] Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/06/2478392485_din_02.04.2021.semnat.pdf
8. Cod Civil al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86. Republicat în Monitorul Oficial, 2019, nr.66-75.

CZU: 343.621:342.7-053.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7648794>

CONFLICTUL MATERNO-FETAL, CA O EXTREMITATE A DIMENSIUNII PROTECȚIEI COPILULUI

BALCAN Silvia

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice, USM
procuror în Procuratura Generală a Republicii Moldova

ORCID ID: 0000-0002-8755-705X

Summary. *Obviously, the child is protected by legal norms at national and international level from the birth moment, and this article aims to present the request for the protection of the child at a stage prior to the establishment of extrauterine life, starting also from the provisions of some international instruments. In the scientific work, we will assess the need for rationale towards the balance between the sexual, reproductive and intrauterine life rights and those of persons' intrauterine life. The formulated conclusions will outline the need to review the national legislation, including the involvement of specialists from different fields, so that through research and studies focused on the good practices implemented in the experience of other states, recourse may be had to the harmonization of national legislation in the field of right protection to life of unborn children.*

Keywords: *unborn child, right to life, right to reproduction, fetus, abortion, protection of intrauterine life.*

La nivel de drept internațional, Convenția cu privire la Drepturile Copilului, enunță în articolul 1 că, „prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani” [1], fără a preciza limita inferioară a copilăriei: adică debutează din momentul concepției, al nașterii sau la un alt stadiu aflat între cele două. În sensul Convenției cu privire la Drepturile Copilului, vom statua că, copilul va deveni adult la vârsta de 18 ani, fiind considerat o persoană cu capacitate de exercițiu deplină, deși vârsta la care intervine răspunderea legislativă este una mai mica, spre exemplu, în cazul legislației penale naționale [2], răspunderea penală intervine la 16 ani, iar pentru unele infracțiuni chiar de la 14 ani. Se va reține că, de fapt și vârsta pentru atingerea majoratului în unele state este una mai mare decât cea prevăzută de Convenția cu privire la Drepturile Copilului, adică de la 20 sau chiar 21 ani în unele state.

Or, Convenția cu privire la Drepturile Copilului nu specifică extrema de la care ființa umană poate fi numită „copil” și respectiv, putem vorbi de copil și înainte de procesul de naștere, deoarece un paragraf anterior atestă expres că „copilul are nevoie de protecție și îngrijire specială, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa”.

În dreptul Uniunii Europene, nu identificăm o definiție oficială unică a termenului de „copil”, adică în tratate, legislație sau jurisprudență aceasta poate varia considerabil, în funcție de contextul reglementării [3, p.18].

La fel, nici Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale adoptată la Roma în 1950, nu conține o definiție a termenului

„copil”, însă aceasta prevede în articolul 1 obligația statelor de a garanta tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor drepturile acordate de Convenție. Totodată, prevederile articolul 14 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale garantează exercitarea drepturilor prevăzute în convenție, interzicând discriminarea din orice motiv, inclusiv din motive legate de vârstă [4].

Prin urmare, copiii sunt titulari de drepturi și nu doar subiecți ai raporturilor juridice de protecție beneficiind de toate drepturile omului și în același timp fiind protejați prin reglementări speciale, reieșind din caracteristicile lor specifice.

Reflectând asupra conținutului tratatelor și convențiilor internaționale privind drepturile omului, inclusiv la care țara noastră a aderat, vom statua că, o parte din acestea protejează ființa umană chiar înainte ca aceasta să se nască, adică prevăd că, și copilul nenăscut beneficiază de drepturi în aceeași măsură ca și copilul după naștere.

În contextul analizat, doctrinarii enunță faptul că, omul trece prin diferite etape ale dezvoltării, păstrându-și în același timp identitatea subiectivă, iar o ființă umană este umană în toate stadiile evoluției sale. Cert este că, fiecare etapă de dezvoltare având o valoare distinctă reprezintă o continuitate a vieții prin ce și rezultă că, ființa umană urmează a fi protejată pe parcursul întregii sale existențe și nu doar după atribuirea statutului de persoană la naștere.

Suntem solidari cu afirmația Andreei Popescu, care în cadrul simpozionului „Cercetări bioetice secolul XXI” al Departamentului de Logică, Metodologie și Filosofie a Științei a Academiei Române enunța că, „Nu există niciun dubiu că copilul încă nenăscut este o ființă umană vie, dat fiind faptul că acesta își are originea într-o mamă și un tată umani. Acesta aparține speciei umane. Știința ne spune că ființa umană este un membru al speciei noastre, indiferent de vârstă. Nu schimbăm specia cu vârsta...”[5].

Considerăm că, subiectul protecției vieții umane în stadiul prenatal urmează să se regăsească în toate alocuțiunile privind drepturile omului și în special privind drepturile copilului, urmând a fi o componentă indispensabilă de drepturi de care beneficiază persoana per ansamblu pe parcursul vieții. În același perimetru de cercetare, nu vom putea identifica un temei rațional pentru a afirma că, copiii care încă nu s-au născut nu au necesitatea de protecție legală la fel ca și cei care deja s-au născut.

Afirmația doctrinarului Marius Andreescu potrivit căruia „Dreptul la viață nu este însăși viața omului, ci numai expresia normativă a fenomenalității sociale a vieții, la fel ca și celelalte drepturi și libertăți fundamentale consacrate de constituții” [6] este relevantă în contextul în care, dreptul la viață este elementul

de bază din conținutul relațiilor sociale care se formează, dezvoltă și se desfășoară datorită și în jurul vieții ca valoare socială. Într-o societate democratică, viața fiecărei persoane este protejată în măsură egală, iar ocrotirea legală a acestora se realizează independent de vârsta și de calitățile fizice sau morale ale persoanei.

Cu regret însă, deși în multe dintre statele lumii, există reglementări normative aferent protecției ființei umane prin norme penale până la instaurarea vieții extrauterine, în Republica Moldova la capitolul dat avem o lacuna legislativă, deși acest subiect în ultima perioadă devine unul tot mai discutabil pe diferite dimensiuni științifice.

Se opinează că, dacă acordăm drepturi embrionului și fătului, ar urma să deliberăm și în ce situații intră acestea în conflict cu ale mamei. Adepții „dreptului la viață” („pro-life”) consideră că, datorită inocenței și neajutorării fătului acesta imperativ urmează a fi protejat, iar de cealaltă parte, oponenții lor, adică susținătorii „dreptului de a alege” declară că, în cazul respectării absolute a drepturilor embrionului și fătului s-ar acorda nejustificat acestuia un statut superior față de cel al mamei, opinie care considerăm a fi una eronată și absolut lipsită de argumente raționale.

Vom remarca că, în mod firesc, mamele și feteșii împărtășesc aceleași interese, deși în rare cazuri, interesele mamei sunt incompatibile cu drepturile sau interesele fătului ei și în aceste condiții suntem în prezența unui conflict materno-fetal, care este cunoscut și sub noțiunea de conflict obstetrical (apărut în cazul afecțiunilor medicale, când fie mama, fie fătul necesită intervenție medicală care ar aduce prejudicii sau efecte secundare celeilalte părți), însă în context ne vom referi la conflictul materno-fetal generat de alegerea mamei de a-și întrerupe sarcina sau de a practica orice fel de comportament dăunător fătului.

Literatura de specialitate definește întreruperea cursului sarcinii sub denumirea de „avort”. În Dicționarul Explicativ al Limbii Române prin avort se înțelege „Întreruperea accidentală sau provocată a gravidității înainte ca fătul să poată trăi în afara organismului matern” [7, p.78], iar la nivel medico-legal, avortul se definește ca „întreruperea cursului normal al sarcinii în primele 28 de săptămâni (după acest timp se consideră naștere prematură)”[8, p.251].

Din perspectiva dimensiunii filosofico-morale, avortul este perceput ca o interferență în cursul natural al vieții, iar la nivel de legalitate în multe țări, inclusiv în Republica Moldova această intervenție este admisă până la o anumită perioadă a gravidității, cât și ținând cont de particularitățile de sănătate ale femeii însărcinate. La moment, în țara noastră, dreptul femeilor la avort este garantat prin orice întrerupere a sarcinii solicitată în primele 12 săptămâni, norma legală fiind prevăzută la alin.(2) art.32 din Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995[9]. La anumite indicații medicale, expres prevăzute de Ministerul

Sănătății, și sociale este permis chiar și avortul tardiv (Anexele nr.1 și 2 la Standardul privind întreruperea sarcinii în condiții de siguranță) [10].

Considerăm că, susceptibilitatea aferentă avortului impune necesitatea existenței unei rațiuni vizavi de echilibrul între drepturile sexuale și reproductive ale persoanei, ce s-ar impune a fi exercitate cu responsabilitate și bună credință și cele ale vieții intrauterine, evitându-se la maxim tratarea acestuia ca o metodă contraceptivă rezultată dintr-o democrație excesivă sau percepția unui drept absolut la autodeterminare.

La cele expuse supra, nu putem ignora opinia doctrinarului Igor Soroceanu care afirmă că, "Legile care interzic și pedepsesc avortul nu pun în discuție drepturile femeii, ci dreptul la viață al copilului conceput. Ele afirmă că nimeni nu poate să dispună de viața unui nevinovat, apărând egalitatea dreptului la viață a tuturor ființelor umane. Avortul nu poate fi considerat un drept al femeii. Legea trebuie să pedepsească toate delicturile, în caz contrar – cei slabi și nevinovați ar fi victime lipsite de apărare ale delicvenților mai puternici decât ei" [11, p.22].

Prin urmare, legea ce reglementează avortul de fapt și este modul de reglementare a statului a comportamentului unei mame față de copilul acesteia în curs de dezvoltare intrauterină. În același timp, și viciile mamei în timpul sarcinii pot influența negativ dezvoltarea copilului, generând malformații sau chiar decesul intrauterin al acestuia.

Conform legislației naționale în vigoare, ocrotirea de către stat și societate a copilului, familiei și maternității, constituie în Republica Moldova o preocupare politică, socială și economică de prim ordin, iar prevederile alin.(5) din articolul 4 al Legii privind drepturile copilului, stabilesc expres că, „statul asigură mamei, în perioada pre- și postnatală, condiții necesare pentru dezvoltarea sănătoasă a copilului, pentru alimentarea lui rațională și inofensivă, asistență medicală calificată și gratuită, organizarea măsurilor de profilaxie a bolilor, de propagare a unui mod de viață sănătos” [12].

Studiile arată că, atunci când alcoolul sau un medicament este administrat cu regularitate în timpul sarcinii, copilul poate deveni dependent de el, creând un efect de sevraj după naștere, care este numit sindromul de abținere neonatală [13, p.28] și este cel mai frecvent dacă bebelușul este născut dependent de opiacee. Efectele pe termen lung ale consumului de droguri de către mamă în timpul sarcinii pot, de asemenea, să condiționeze nașterea unui copil cu malformații congenitale, să declanșeze o naștere prematură. La fel, s-a constatat că, și consumul excesiv de alcool în timpul sarcinii poate provoca avortul spontan sau nașterea unui copil mort, iar în cele mai dese cazuri alcoolul afectează dezvoltarea fătului, mai ales dezvoltarea creierului.

Totodată vom remarca că, există paralele evidente aferent reglementărilor vizând avortul pe de o parte și cele care ar urma să vizeze conduita femeilor

însărcinate față de embrionii și feteșii lor, pe de altă parte. În ambele cazuri ne confruntăm cu o ingerință în libertatea și integritatea corporală a unei femei însărcinate în scopul de a proteja embrionul sau fătul în curs de dezvoltare de vătămarea cauzată de femeia însărcinată sau la cererea acesteia.

Adepții drepturilor femeilor consideră că, extinderea drepturilor fetale încalcă dreptul fundamental al femeii la viață privată, iar statul prin tentativele de a impune „comportament corect” în timpul sarcinii privează femeile de dreptul de a-și controla viața, ceea ce înseamnă fără îndoială atentarea la personalitatea lor juridică.

Prin urmare, din lipsa existenței unui echilibru între drepturile și interesele femeii și cele ale unei viitoare vieți, au apărut și o mulțime de disensiuni privitor la legalizarea avorturilor, la moment fiind stabilite o serie de argumente pro și contra vizavi de această intervenție. În plus, merită separată problema justificării morale a avorturilor „la cerere”, din motive sociale și medicale, deoarece în fiecare caz există diferite premise etice, filozofice, sociale, economice, etc. O analiză a justificării morale a avortului în fiecare dintre aceste etape relevă diversele atitudini culturale, sociale și ideologice ale societății moderne. În conjunctura pozițiilor diametral opuse cu privire la problema avortului, atât susținătorii, cât și oponenții legalizării și justificării morale a acestei intervenții declară crima ca fiind inacceptabilă din punct de vedere etic.

Se va reține că, și condamnarea pentru o conduită criminală necesită o intenție criminală, care ar fi foarte dificil de stabilit în asemenea cazuri. Or, dacă excludem o intenție criminală, urmează să ne expunem asupra unei responsabilități pentru daune survenite fătului, iar în aceste situații am deduce acuzații din neglijență, care ar genera deja probleme de probare. Mai mult ca atât, răspunderea la pedeapsă pentru vătămarea involuntară asupra fătului ar implica o responsabilitate excesivă pentru mamă, deoarece este condiționată inevitabil de restricții a libertății acesteia. Totodată, sistemul de norme legale ar urma să prezinte noțiuni minime și fundamentale de îngrijire prenatală, inclusiv stabilirea unui interval de timp relevant de la care ar urma să protejăm embrionul sau fătul ca atare de mama care abuzează de alcool sau de droguri și refuză tratament.

În definitivă, consecințele comportamentului mamei pe parcursul sarcinii survin în timp, deoarece impactul deciziei acesteia de a consuma alcool, droguri sau alte substanțe îl va suporta viitorul ei copil, care va ajunge să se confrunte cu multiple deficiențe de sănătate pe parcursul vieții. În acest context, și venim cu preocuparea pentru viața intrauterină, având ca obiectiv de fapt de a proteja sănătatea unui copil, care fiind expus în perioada de dezvoltare intrauterină la toxine sau alte substanțe dăunătoare va suporta consecințe de viitor. În sensul expus supra, persoanele supuse reglementării ar urma a fi femeile însărcinate, cât și cadrele

medicale, iar reglementările în cauză vor avea ca scop protecția copilului nenăscut, inclusiv restricționarea sau chiar interzicerea avorturilor începând cu săptămâna a 8-a de sarcină, când fătul deja este capabil să reacționeze la durere.

Cu certitudine, un făt este un copil în dezvoltare intrauterină, și respectiv o ființă umană care are dreptul inerent la viață, iar avortul, inclusiv cel legal, sistează copilului acest prim drept care spre deosebire de alte drepturi, prevede două elemente indispensabile după cum urmează: posedarea și exercitarea.

Considerăm că, suprimarea unei vieți umane, chiar și la primele etape de dezvoltare intrauterină nu poate fi justificată doar din perspectiva respectării unui drept sau pentru beneficiul moral al femeii. E inadmisibil ca avortul să fie perceput ca un drept absolut sau o metodă de contracepție, deși admitem avortul terapeutic. Statul în persoana legislatorului este cel care prin instrumentele sale poate asigura o protecție efectivă a dreptului la viață a copiilor, inclusiv a celor nenăscuți, și în obligațiile sale intră atât adoptarea unei legislații în domeniu, cât și întreprinderea măsurilor necesare pentru protejarea vieții umane în toate stadiile ei. Considerăm imperativ ca protecția constituțională și garantarea dreptului la viața a copilului să aibă început din stadiul uterin de dezvoltare fiind de o manieră eficientă și concretă, similar unui copil născut.

Referințe:

1. Convenția cu privire la Drepturile Copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989.[Accesat: 28.08.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro
2. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002, republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.
3. Manual de drept european privind drepturile copilului, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2016, 267 p.
4. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, adoptată la Roma în 1950. [Accesat:27.08.2022] Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
5. POPESCU, A. Ființa umană încă nenăscută beneficiază de dreptul la viață? [Accesat: 10.09.2022] Disponibil: <https://inlinedreapta.net/fiinta-umana-inca-nenascuta-beneficiaza-de-dreptul-fundamental-la-viata/>
6. ANDREESCU, M. Viața, drept constituțional fundamental al omului-Cultura vieții. [Accesat: 31.08.2022] Disponibil:<https://www.culturavietii.ro/2021/02/02/viata-drept-constitutional-fundamental-al-omului-de-marius-andrescu/>
7. DEX / coordonatori Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche. ediția II. București, 1998, p.1159.
8. BACIU, Gh. Curs de medicină legală (pentru facultățile de drept), Chișinău, 2013, 303 p.

9. Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.34.
10. Standardul privind îtreruperea cursului sarcinii în condiții de siguranță. Aprobabil prin Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova nr.766 din 18.08.2020. [Accesat: 28.08.2022] Disponibil: <https://msmps.gov.md/legislatie/ghiduri-protocoale-standarde/>
11. SOROCEANU, I. Asigurarea calității sarcinii versus provocarea ilegală a avortului: metode, consecințe și soluții. În: Revista farmaceutică a Moldovei nr.4 (vol. 48), p. 18-23.
12. Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 1995, nr.13.
13. NACU, A, ș.a , Gestionarea dependențelor farmacologice. Ghid pentru studenți, rezidenți și specialiști psihiatri-narcologi. USM "Nicolae Testemițanu", [Accesat: 10.09.2022] Disponibil:https://psihiatrie.usmf.md/wp-content/blogs.dir/122/files/sites/122/2016/10/Ghid_Dependente_Farmacologice2016_chisinau.pdf

CZU: 343.4:316.625:159.943

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7655665>

COMPORTAMENTELE MANIPULATORII ÎN RAPORTUL RELAȚIONAL „ADULT-COPIL”

GRAMA (TIMOTIN) Mariana

doctor în drept, conferențiar universitar
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0002-2633-5381

TIMOTIN Victoria

licențiată în psihologie, master în drept,
psiholog, Serviciul de Protecție și Pază de Stat
ORCID ID: 0000-0001-8392-9269

Summary. *Most parents try raise their children the way they think is best, loving them and giving them what they need. However, sometimes the adopted strategies fail. It's normal, because we're not perfect and we can't always do things "by the book". As long as the mistake is identified and subsequently corrected, things are under control. But there is a special category of parents, namely those who constantly apply methods that are harmful to their children, manipulate their children. We are not talking about occasional mistakes that are corrected but about behaviors that are maintained over time. It is good know that and kind of behavior that emotionally damages the child or causes trauma is toxic behavior. Similarly, children, in order to satisfy their own interests, can manipulate their parents, grandparents or other adults who can solve some or other problems for them.*

Keywords: *manipulative behavior, adult, child, abuse.*

Conform dicționarului de Sociologie [1, p.332], manipularea reprezintă acțiunea de a determina un actor social (persoană, grup, colectivitate etc.) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, iar nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici ca persuasiunea, care distorsionează intenționat adevărul, lăsând impresia libertății de gândire și decizie.

În funcție de amplitudinea modificărilor determinate într-un anumit context social, Philip Zimbardo [2, p.1] clasifică manipulările după cum urmează:

- manipulări mici - determină modificări minore în situația socială dar pot avea și efecte ample, neprevăzute manipulări;
- medii - determină modificări importante ale situației sociale, cu efecte ce pot depăși dramatic așteptările, dat fiind că puterea de influențare a conjuncturilor sociale asupra comportamentului uman e subevaluată manipulării;
- mari - influențează întreaga cultură în care trăiește individul, sistemul propriu de valori, comportament și gândire.

Manipularea mai poate fi numită și influențare, astfel ea poate îmbrăca câteva forme: persuasiunea, dezinformarea, intoxicarea (prin minciună, zvon, propaganda etc.)

Manipularea este utilizată din momentul existenței omului, dacă facem o paralelă biblică, încă atunci când Dumnezeu i-a creat pe Adam și Eva, și fructul interzis, Eva fuse-se manipulată de Lucifer pentru a mușca din fruct, prin faptul că acesta-i spuse-se: "Oare dacă vei gusta din el, vei putea fi ca Dumnezeu". Astfel, aceasta își are locul în viața de zi cu zi, în orice relație ce se creează între doi oameni, fie pur și simplu manipulezi pentru a crea o impresie bună, sau o faci pentru că urmărești scopuri meschine.

Actualmente ne întâlnim cu manipularea practic în orice relaționare, fiind chiar și job-uri precum influencer, care provine de la cuvântul a influența, adică persoana manipulează alți oameni prin conținutul postat pe diferite rețele de socializare, iar oamenii de bună voie urmăresc astfel de informații, de multe ori acestea nefiind veridice. Ne învârtim într-o manipulare psihologică, un tip de influență socială care urmărește schimbarea percepției sau comportamentului celorlalți cu ajutorul unor tactici ascunse, amăgitoare sau chiar abuzive. Pentru că manipulatorul își urmărește doar propriile interese, deseori în detrimentul altora, aceste metode pot fi considerate exploatare, imorale și înșelătoare. Persoanele manipulate au impresia că acționează conform ideilor și intereselor proprii, în realitate însă ele preiau o părere (argumentare, idee, evaluare) care nu le aparține, ci le-a fost indusă prin diferite mijloace. În acest scop pot fi utilizate o multitudine de procese și fenomene.

Manipularea, este percepută de obicei, ca un fenomen negativ, calificându-se astfel, doar după intenția urmărită de către manipulator. Respectiv, de aici putem deduce ideea că manipularea nu mereu are o conotație negativă, poate fi și o manipulare pozitivă, de exemplu, în educația copiilor, când părinții folosesc diferite tehnici manipulative, pentru a facilita adaptarea copilului la mediul înconjurător, sau manipularea cu percepția situației de război a soldaților, pentru facilitarea spiritului civic, etc.

Identificăm o multitudine de comportamente manipulative în raportul relațional „adult-copil”, întrucât copilul încă nu reprezintă o ființă cu personalitatea foarte bine dezvoltată, sensibilă din punct de vedere psihonoțional, ceea ce constituie un punct forte pentru adultul care utilizează manipularea. Copilul nu posedă încă abilitatea de a testa ceea ce i se impune de către un adult, iar după principiul dominanței: „Ce spun cei mai în vârstă, este mereu adevărat”, respectiv tot ce este promovat de un adult, de regulă, este un adevăr absolut pentru copil.

La fel, copilul, asemeni unui adult, utilizează metoda manipulării pentru a-și atinge scopurile personale. Personalitatea copilului se formează prin intermediul interacțiunilor zilnice și depinde foarte mult de comportamentul adulților.

Pentru a stabili locul comportamentelor manipulative în această tipologie de relaționare, urmează să explicăm stadiile de evoluție psihonoționale a

copilului și caracteristicile generale, pentru a-i identifica vulnerabilitățile psihologice:

1. ***Nou-născutul și sugarul (0-1 an)***. Copilul este dependent total de persoana ce îl îngrijește. Se dezvoltă sentimentul de atașament față de părinte/îngrijitor. Nu poate face distincție între sine și mediul înconjurător (în primele luni de viață). Imită expresiile emoționale pe care le observă la părinți sau la alte persoane apropiate. Manifestă teamă sau neliniște în absența persoanelor apropiate (anxietate de separare). Comunică prin plâns la nevoile fiziologice și emoționale. Are tendința continuă de explorare (merge în patru labe prin cameră, ia diferite obiecte în mână și le pune în gură etc.);

2. ***Copilăria timpurie (1-3 ani)***. În această perioadă copiii explorează mediul, acționează spontan și necontrolat. Gândește într-o manieră concretă, dar totodată percepe relația cauză- efect referitor la ceea ce se întâmplă (cineva bate la ușă, înseamnă că vine cineva, dacă se închide ușa zgomotul se aude mai încet etc.). Se enervează foarte ușor atunci când nu obține ceea ce își dorește. Este hiperactiv, explorează continuu mediul și solicită părinților să participe la jocurile lui. Manifestă gelozie față de cei care sunt în centrul atenției părintelui;

3. ***Școlarul mic (6/7 – 10/11 ani)***. Această perioadă este apreciată de unii autori ca sfârșit al copilăriei și un început primar al pubertății. Problemele acestei etape sunt legate de adaptarea școlară și de învățare. Învățarea devine tipul fundamental de activitate, solicitând intens intelectul și determinând dezvoltarea unor capacități și strategii de învățare. Paralel cu acest proces, copilul face achiziții importante – deprinderile de scris/citit, ce devin condiția și instrumentul însușirii altor achiziții. Copilul între 6-7/10-11 ani poate învăța orice sport: mersul pe bicicletă, înot, patinaj etc. cu condiția să fie susținut și stimulat în acest sens. Copilul însușește pe parcursul acestei perioade un mare volum de cunoștințe, dezvoltându-și concomitent modalități noi de înțelegere. Se dezvoltă o serie de calități ale cunoașterii cum ar fi: observarea atentă, exprimarea în mod desfășurat a ideilor, imaginația etc. Imaginația elevului mic devine mai complexă, mai bogată, se bazează pe termeni și împrejurări din ce în ce mai variate. El se entuziasmează repede, are o mare admirație pentru faptele eroice și pentru întâmplările neobișnuite, îi place să aibă roluri în care să interpreteze personajele preferate. Înainte de intrarea în școală, copilul se caracterizează prin instabilitate emoțională, copleșit de emoții. Se dezvoltă propriile dorințe și aspirații. Copilul înțelege și resimte tot ceea ce se întâmplă în familie (conflicte, certuri, despărțiri). Relațiile afectuoase dintre părinte și copil, cât și relațiile dintre părinți conduc la structurarea pozitivă sau invers a personalității. În această perioadă, la nivelul personalității se structurează trebuințele, interesele și atitudinile. Armonizarea relațiilor părinte-copil, o viață de familie echilibrată și afectuoasă dezvoltă o

personalitate ce are încredere în forțele proprii, se adaptează ușor la viața școlară și dobândește un real echilibru emoțional. Modul în care el apreciază mediul școlar (corectitudinea, lipsa favoritismului), dezvoltă la copil simțul propriei valori. La acest nivel de vârstă, jocul capătă valențe noi. Copiii le plac jocurile cu subiect, cu roluri. Perioada școlarului mic se caracterizează din punct de vedere social, prin apariția prietenilor, copiii devenind mai puțin dependenți de părinți și mai interesați de colegi, de prieteni;

4. **Pubertatea (11/12 – 13/14 ani).** Pubertatea este percepută ca sfârșitul copilăriei, remarcându-se prin procesul de creștere accentuată, maturizare intensă (mai ales sexuală) și printr-o structurare complexă a personalității. Primele semne ale pubertății sunt legate de concentrația din sânge a hormonilor masculini (testosteronul) și feminini (estrogenul). Aceștia sunt responsabili în mare parte de transformările pe plan biologic. [3, p.151]

Ne oprim la vârsta de 14 ani, pentru că, deși actele normative consideră ca copilul este copil până la vârsta de 18 ani, psihologic, după 14 ani copilul devine adolescent, ceea ce înseamnă maturizarea psiho-emoțională și cognitivă. Astfel, după 14 ani vorbim despre o vulnerabilitate mai scăzută la comportamentele manipulatorii fiind înregistrată creșterea responsabilității acestuia. Respectiv, au fost analizate doar perioadele în care copilul este infantil din punct de vedere psiho-emoțional.

Din cele menționate anterior, concludem faptul că părintele, sau adultul (educator, bunei, tutore etc.) ocupă o poziție centrală în evoluția copilului, acesta fiind ca punct de reper pentru ulterioara sa dezvoltare psihologică. Aici mai este necesar de a evidenția noțiunea de atașament, ce este esențială în relația „adult-copil”, cât și pentru toate relațiile ce urmează a fi stabilite pe parcursul vieții de către copil. Aceasta semnifică nevoia ființelor umane de a forma și întreține legături emoționale puternice față de alte ființe umane, prima forma de atașament, copilul, de regulă, o stabilește cu părintele, sau cu prima figură, care este mama. Calitatea relațiilor din perioada adultă a persoanei, este direct proporțională cu tipul de atașament stabilit cu figura principală, spre exemplu, dacă mama a fost absentă în educația copilului sau neutră la nevoile acestuia, copil va crește cu un sentiment de nesiguranță față de ceilalți, fiind unul evitant, sau dimpotrivă, va avea încredere în fiecare necunoscut, fiind într-o căutare inconștientă a figurii parentale.

În primul rând vom examina conotația negativă a manipulării parentale. Astfel, atunci când analizăm raportul de manipulare „adult-copil”, prima idee ce se creionează este *Părintele Manipulator*, sau dominator, aceștia își ating mereu scopul și obțin ceea ce doresc fără a fi nevoie să ceară în mod direct. Așadar, acesta nu este empatic, nu are răbdare să îl asculte pe celălalt, nu știe să îl susțină

pe celălalt, va încerca mereu să-și impună propriile reguli, să dea ordine, să îți spună ce trebuie să faci, care sunt prioritățile tale, îți va stabili programul, ba chiar va ajunge să-i aleagă prietenii sau, de ce nu, partenerul de viață. Părinții manipulatori sunt foarte buni scenariști. Ei vor reuși să creeze scenarii astfel încât copilul să aibă nevoie de ei, fără a-și da seama în ce situație se află, utilizând fraze precum: „*Ce te-ai face tu fără mine*”. Trist este că, de multe ori, copiii acestor părinți devin depresivi.

Exemple de comportamente parentale manipulatorii: părinții se comportă în moduri care fac copilul să se simtă vinovat, pun presiune pe milă; controlează constant și cer să-i povestească din nou cum a decurs ziua; încep să se îmbolnăvească brusc, dar refuză constant ajutorul medical; intervin constant în relațiile personale; văd viața și viitorul copilului doar în tonuri gri.

Ce se întâmplă atunci, nevoile copilului nu sunt niciodată un subiect principal pentru părinți? Manipularea nu înseamnă luarea în considerare a dorințelor sau preferințelor altuia. El (copil sau adult) va rămâne mereu un obiect pentru părinte, pentru propria-și satisfacere, de obicei când sunt utilizate astfel de tip de comportamente vorbim de propriile traume din copilărie, care creionează nevoia de a fi iubit și acceptat de cel apropiat. Și, desigur, manipularea părinților se maschează întotdeauna sub grijă, tutelă și iubire. Astfel de relaționare creează o reacție în lanț, părintele este manipulator cu copilul, ulterior copilul devine un iscusit manipulator, și tot așa precum în domino.

Cele mai frecvente manipulări, sau mai bine zis copilul folosit ca unealtă de manipulare, are loc în cazul divorțului părinților. Perioada când are loc divorțul, deseori este însoțită de neînțelegerea între cei doi parteneri, în care se identifică lupta pentru custodia copilului. Nici unul din părinte, nu dorește să cedeze custodia copilului și în loc să se așeze la masa de negocieri, punând interesele copilului mai presus, aceștia își aruncă învinuiri reciproc. Pe baza supărării lor, încep a folosi acel suflet micuț ca unealtă de câștig asupra oponentului. Copilul are nevoie de ambii părinți, fie ei vinovați unul față de celălalt sau nu, dar în acesată luptă nemulțumirea interioară a părinților prevalează. Cum anume este folosit copilul în jocul manipulator? În momentul în care copilul se află cu unul din părinți, acesta îl bombardează cu informații precum că celălalt părinte este rău, spre exemplu: „*uite el ne părăsește; tata nu te iubește pe tine; el o să își facă altă familie; de noi o să uite; nu are nevoie de tine*” sau chiar nu-i permite copilului să se vadă cu tatăl. Exact la fel, se întâmplă și viceversa, atunci când copilul se află cu a doua figură parentală. Copilul este pus în fața alegerii pe care el nu este capabil s-o facă, fiind folosit în interesele exclusiv a părinților. Să ne imaginăm, că copilul este martor la distrugerea propriei sale lumi, pentru ca lumea lui, până la vârsta de adolescență, este familia, părinții, lumea lui se împarte în două părți, și mai

mult ca atât, una din părțile sale interioare o jignește pe cealaltă, întrucât, el, lumea sa interioară este constituită din mama și tata, din simbioza lor. Are loc o distrugere a structurii sale interioare, a emoțiilor, gândurilor, viselor.

Mai tragic decât asta, poate fi doar faptul că părinții se află într-un divorț emoțional, dar continuă să locuiască împreună și să pretindă a fi o familie, certându-se constant față de copil și să folosind scuza „*Noi am rămas împreună pentru copil*”, manipulându-l în continuare pe acesta și folosindu-l ca unealtă de răzbunare asupra celuilalt. Cât de mic nu ar fi copilului, lumea lui emoțională este foarte vastă, rațiunea se dezvoltă pe parcursul evoluției sale. Cu lumea afectivă acesta se naște, afectivitatea fiind moștenită încă de la primele forme de evoluție. Respectiv, copilașul foarte bine simte ce se întâmplă în jurul său și această fațetă, sau metodă de manipulare, pe carece o folosesc părinții „*de a rămâne împreună*” dezvoltă în copil un sentiment aprig de vinovăție. El se simte vinovat față de părinții care suferă fiind împreună și rămân așa doar din cauza lui.

În cazul unui divorț, fie el și emoțional, cel mai bine ar fi ca toate disputele să aibă loc în lipsa copilului, iar nevoile lui să fie puse mai presus ca propriile supărări. Fiecare părinte trebuie să înțeleagă clar că copilul are nevoie de ambii, chiar și separați între ei, dar împreună pentru el. În cazul unui divorț emoțional, dar cu decizia părților de a rămâne împreună, ar fi viabil ca ambii să depună efort să creeze o atmosferă de înțelegere și conlucrare în familie. De regulă, aceasta este foarte dificil, respectiv, mai bine să fie un divorț real decât unul afectiv, dar presant pentru toți membrii familiei.

La fel, părinții pot manipula copiii lor, pentru a-și satisface propriile visuri, cum ar fi, de exemplu, tatăl care mereu și-a dorit să fie sportiv de performanță, dar nu s-a putut realiza, și depune toate eforturile, ca acest vis să-i fie împlinit prin al său copil, neglijându-i-i propria sa cale și propriile talente. Copilul poate nici nu posedă careva abilități sportive, poate fi un om al artei, dar din propriul egoism al părintelui potențialul copilului poate fi curmat, ulterior fiind posibilă dezvoltarea unui sentiment de repulsie față de această figură părintească.

Nu doar părinții pot fi manipulatori cu copiii, ci și alți adulți cu care copilul interacționează, precum bunicii, tutorele, educatorul de la grădiniță, profesorul, etc. Spre exemplu, bunica nu poate suporta soția fiului său și întotdeauna, când interacționează cu nepotul, încearcă să îl manipuleze în așa fel (prin daruri sau măguliri), încât acesta să îi zică bunicii tot ce se întâmplă între mama și tata. Un frecvent tip de manipulare utilizat în diferite raporturi „adult-copil”, este comparația acestuia cu altul, pentru a-i ridica reușita sau denigra imaginea, atât utilizat de către părinte, cât și de educator sau profesor [4].

Într-un final, orice tip de manipulare negativă, are la bază un scop personal, egoist și/sau propria frică de nerealizare, înlăturând interesul copilului.

Manipularea negativă este un tip agresiv de manipulare, care ulterior duce la dezvoltarea unui adult defectat și traumatizat, care stabilește relații deficitare și întâmpină dificultăți în a întemeia o familie. De regulă, cei supuși manipulării de mici, devin manipulatori iscusiți la maturitate.

Este necesar de evidențiat faptul că manipularea nu este doar negativă, cel puțin cea folosită în raport cu copilul, totul depinde de scopul manipulatorului. În cazul în care părintele are ca scop de a educa sau a "amăgi," un pic copilul, pentru ca acesta să facă ceea ce într-adevăr este benefic pentru el, vorbim despre manipulare pozitivă.

Adesea copilul se opune indicațiilor părinților, sau adulților, respectiv aceștia trebuie să apeleze la diferite mici șiretlicuri pentru a face ceea ce e corect, copilul fiind împotriva să facă de unul singur. De exemplu, copilul are durere acută de dinte, dar refuză să meargă la doctor. Un părinte îi poate zice: „*După ce o să scoatem dintele, o să vină Zâna Măseluță și o să-l iă*”, în așa mod copilul va face de bună voie ceea ce este sănătos pentru el, sau pentru a-l responsabiliza: „*Fă-ți temele, de nu, vei fi lipsit de gadget-uri*”. Nu mereu când vorbim despre manipulare, ne referim la ceva rău.

Raportul de relaționare „adult-copil”, din perspectiva utilizării manipulării, conține două variabile similare, așa cum un adult poate fi manipulator cu un copil, așa și copilul poate fi foarte priceput în a influența un adult.

Din primele sale zile, copilul este un manipulator al familiei, iar el n-o face pentru că are intenții ascunse, ci doar din neputința proprie.

Prima sa formă de manipulare este plânsul: încă de la naștere, plânge când îi este foame, când ceva îl deranjează, sau ceva dorește. Folosește plânsul pentru ca părintele să îi ofere ceea ce are el nevoie și pentru că nu posedă altă unealtă pentru a comunica. Plânsul la bebeluși este un reflex înnăscut ca reacție de apărare, nu este o acțiune simulată, dar considerăm, ca ar fi inclusă în manipulare, întrucât, influențează părintele să îndeplinească dorința copilului, una inconstientă. Putem vorbi despre o manipulare conștientă deja când copilul trece de 3-6 luni.

De ce manipulează copiii? Pentru că este cea mai la îndemână metoda pentru ei, care nu da greș aproape niciodată pentru a obține ceea ce în mod normal nu ar obține. Cu alte cuvinte, s-au convins de nenumărate ori că țipetele, plânsul, șantajul emoțional și minciuna îi înduplecă pe părinții să le ofere ceea ce își doresc.

Pentru că au descoperit butoanele de reacție ale părinților. Copilul simte că părintelui îi este rușine de ce spune lumea, tocmai de aceea va răbufni în ultimul hal în timpul cumpărăturilor la supermarket. Copilul vede că părintele se simte vinovat de stările negative ale copilului și că părintele ar face orice îi sta în putință ca plânsul și supărarea copilului să înceteze.

Pentru ca testează limitele. Manipularea este o metoda prin care copilul învață ce funcționează atunci când își dorește să obțină lucruri, unde se termina rolul părintelui și unde începe rolul lui. Este o metoda pe care și-o însușește atunci când sta fata in fata cu neajunsurile.

Pentru a primi atenție și confirmarea ca este iubit. Prin izbucnirile lui, copilul vrea sa se asigure ca este iubit, vrea să vadă că părintelui îi pasă atunci când suferă și va face orice pentru a obține o reacție din partea părinților. Dacă cel mic nu primește atenție pozitivă, va reacționa in cel mai irezistibil mod pentru părinte: prin comportament si gesturi extreme.

Din motiv că are un părinte manipulator. Dacă părintele va fi manipulator cu copilul, acesta va prelua comportamentul său în raport cu părintele. Dacă adultul folosește sintagma „*Dacă-atunci*”, copilul la fel o va face ulterior, cum ar fi „*Dacă nu-mi dai vie să mă joc cât vreau, voi pleca de acasă*”. De multe ori părintele se prinde în capcana aceasta și dezvoltă un sentiment de frică și vinovăție, că poate n-ar fi un părinte destul de bun.

Pentru a crea sentimentul de vinovăție și a primi ce dorește. Aici evidențiem două tipuri de comportamente, cel de „*Tu ești cea mai bună mamă de pe pământ*” în corelație cu „*De ce toți copiii pot să facă asta, dar eu nu*”, la care se poate adăuga și contrastul „*Nu mai ești cea mai bună de pe pământ*”. Prin lingușirea de început copilul unge orgoliul mamei și frica de a fi părinte rău, după care îi creează un sentiment de vinovăție și de neputință în a-i oferi ceea ce el dorește, unde la final evidențiază faptul că totuși ești un părinte rău, care amplifică frica incipientă.

Putem identifica câteva tipuri de manipulare care le utilizează copilul asupra unui adult, și cum un adult să facă față acestora. [2, p.1-10]

Plânsul este cea mai îndemânată metodă folosită de copil, la început acesta este o reacție de apărare a organismului fătului, pe vreme ce va evolua, acesta asimilează ecuația Stimul → Reacție, la plâns el primește ce dorește, care ulterior o folosește conștient. Important este ca părintele să diferențieze care este un plâns real și care este unul conștient. Cel mai important indiciu este apariția lacrimilor, dacă ele sunt, este un plâns nemanipulativ. În aceste cazuri părintele este necesar ca să nu îi devalorizeze emoțiile, de genul „*Bărbății nu plâng*” sau „*Doar bebelușii plâng*” și să nu-și permită să se simtă vinovat față de copil, pentru că el asta percepe. În schimb poate rămâne calm, să-i explice copilului cu tact „*Faptul că plângi, nu o să mă facă să îți cumpăr ce-ți dorești, o sa discutăm când te liniștești*”. Acest fapt îl va învăța pe copil să facă față lipsurilor vieții și să înțeleagă că depinde de el cum își va obține totul în viață.

Crizele de isterie: plânsul, țipătul, tăvălitul pe jos, lovitul cu capul de pereți sunt mecanisme în față cărora părinții sunt vulnerabili, în special, când aceasta are loc în public. Respectiv, dacă după încercarea de a prezenta o criză de isterie,

copilul va primi ce și-a dorit, în pofida faptului că nu a fost permis inițial de părinți, riscul că comportamentul va fi repetitiv, va fi unul foarte mare. Psihologii explică că aceste crize apar ca efect a incapacității gestionării emoțiilor, și nepotrivit ar fi ca adultul să facă și el în răspuns o criză de furie, soluția constând în păstrarea calmului adultului la această manifestație, sau evitarea în totalitate a crizei. Aceasta o să-i prezinte copilului că prin astfel de scene, el nu obține absolut nimic.

Șantajul emoțional: *„Dacă m-ai iubi, mi-ai cumpăra... Nu vreau sa fii tatăl meu”* prin acest tip de șantaj, copilul descoperă care sunt punctele sensibile ale adultului și, ulterior, poate să trateze cu indiferență sau cu ostilitate astfel de cazuri. Părintele în cazul de față nu trebuie să o ia personal, nu este despre el, ci despre o nevoie, sau moft nesatisfăcut al copilului. La fel, poate fi recunoscută utilizarea șantajului, precum: *„Văd că mă șantajezi să obții ceea ce dorești, dar nu mereu în viață o să primești tot ce-ți dorești”*.

Minciuna este o altă modalitate prin care copilul încearcă să controleze adultul. Aceasta este cea mai utilizată metodă, în special, în perioada de pubertate: *„Nu eu am spart vaza, fratele a făcut-o”,* sau *„O să dorm la prietenul meu”*. Minciuna este folosită, de obicei, când părinții reacționează agresiv la cerințele sau greșelile copilului, țipă, îi pedepsesc, insultă, posibil chiar și la greșeli mici, atunci, copilul, în loc să comunice adevărul, alege să vocifereze varianta prielnică pentru părinți.

Pentru stimularea comunicării adevărului, părintele trebuie să își păstreze calmul atunci când copilul greșește. Toți oamenii greșesc, inclusiv și copilul nu va fi o excepție: **„Acceptă-i greșeala și fii tolerant cu copilul tău”**.

Simularea comportamentului pozitiv: copilul se poartă exemplar, face curat prin casă, teme la timp, el cumva pregătește adultul pentru o ulterioară cerere. Problema acestui comportament manipulatoriu constă în faptul că după atingerea scopului, copilul revine la comportamentul obișnuit. Este benefic că periodic copilul își îndeplinește cu brio sarcinile, dar el va folosi comportamentul de față, doar atunci când va avea nevoie de ceva și nu își va corecta comportamentul bazal. În acest caz, părintele trebuie să își păstreze fermitatea și să nu se lase amăgit de aceste acțiuni: *„Dacă te-ai comportat exemplar, ai făcut-o doar pentru binele tău,,*

Apelarea la celălalt părinte: de multe ori copilului observă, spre exemplu, că nu-și poate convinge mama în a primi ce-și dorește, apelează la tatăl, și, de regulă, celălalt părinte nu decide în unison cu cel dintâi. Este important ca mama cu tata să fie reprezentați în fața copilului ca un tot întreg, și atunci când unul din ei decide într-un mod, celălalt să susțină poziția, iar dacă poziția unuia se va schimba, să fie doar de comun acord cu al doilea părinte.

Inventarea scuzelor: „Nu știu să fac”, „Nu pot”, „Nu cunosc” sunt scuze pe care copilul le folosește ca să se eschiveze de la ceea ce el nu dorește să facă. În acest caz, cea mai bună soluție este nu să faci în locul lui, pentru că o să crească o persoană lipsită de responsabilitate și spirit de adaptare la situație, ci să îi arăți cum se face. „Am încredere că poți s-o faci”, această atitudine o sa îi acorde copilului încredere că poate să facă față responsabilităților sale [5].

Concluzionând cele expuse mai sus, deducem că manipularea este inevitabilă. Adulții folosesc manipularea în raportul relațional cu copiii, cum și copiii în raport cu adulții. Manipularea nu poate fi exclusă din acest coraport. Important este ca atunci când manipularea este utilizată, să fie conștientizate de persoana adultă, riscurile la care îl supune pe cel care este mai slab, pe copil. Adultul trebuie să conștientizeze viitorul pe care îl crează copilului.

Deși copilul folosește mai multe metode de manipulare, ele nu sunt fatale pentru adult, nu duc la consecințe inevitabile, pe când manipularea adulților aplicată asupra copilului duce la dezvoltarea unei personalități adulte defectuoase, care va suferi enorm ulterior.

Adultul manipulator, poate fi numit abuzator, întrucât abuzează psihologic copilul, creându-i sentimente de vinovăție și netrebnicie, în momentul în care psihicul lui încă nu este format și este vulnerabil la toți stimulii din exterior. Având în vedere faptul, că adultul este format complet din punct de vedere psiho-emoțional, putem vorbi aici despre un act egoist și violent asupra copilului. Favorabilă este doar manipularea pozitivă, care îl învață pe copil cum să se raporteze la lumea înconjurătoare.

Manipulările folosite de copilul apar din cauza incapacității sale de a interacționa cu mediul, el testează cum ar putea să obțină ceea ce își dorește, ceea ce are nevoie, prin persoane care sunt mai capabile, în primul rând din puncte de vedere fizic, mai apoi psihologic. Dar și aici rolul central îi revine adultului.

Referințe:

1. CĂTĂLIN, Z., VIĂȘCEANU, L. Dicționar de Sociologie, București: Babel, 1998, 376p.
2. Tipuri de Șantaj și Manipulare pe care un Copil le Folosește în Relație cu Părinții. [Accesat: 17.09.2022] Disponibil:<https://ru.scribd.com/doc/188557339/Tipuri-de-Santaj-Si-Manipulare-Pe-Care-Un-Copil-Le-Foloseste-in-Relatie-Cu-Parintii>
3. CREȚU, T. Psihologia Vârstelor, Iași: POLIROM, 2009, 377 p.
4. Манипуляция ребенком. [Accesat: 18.09.2022] Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=NMruAnVqPCw>
5. Copiii manipulează adulții - cum se comportă. [Accesat: 17.09.2022] Disponibil: <https://materiale.pvgazeta.info/utilizator-212/copiii-manipuleaza-adultii-cum-se-comporta.html>
6. HORN, A. Dark Psychology to Manipulate and Control People, London: Kindle, 2019, 73 p.

7. MUCCHIELLI, A. *Arta de a influența. Analiza tehnicilor de manipulare*, Iași: POLIROM, 2016, 204 p.
8. Manipularea. [Accesat: 17.09.2022] Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/46959356/Manipularea>
9. Manipularea. [Accesat:17.09.2022] Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/246111611/Manipularea>
10. Три способа манипуляции родителями. [Accesat: 18.09.2022] Disponibil: <https://www.psychologos.ru/articles/view/tri-sposoba-manipulyacii-roditelyami>
11. Манипуляции Родителей Взрослыми Детьми. [Accesat: 19.09.2022] Disponibil:<https://psypractice.com/publications/vzroslye-i-deti/manipulyatsii-roditeley-vzroslymi-detmi/>

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI ÎN CULTURA JURIDICĂ MUSULMANĂ

TĂVALĂ Emanuel

doctor, lector universitar,

Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, România

ORCID ID: 0000-0002-0212-5013

Summary. *The legal culture can offer one of the most accurate characterization of the legal system nowadays in the conditions of legal pluralism and globalization, but also in migrational conditions as well. In this direction one of the most important aspects may be the best interest of the child. In recent years, legislatures of many Muslim countries have revised the conventional Islamic rules on child custody. Whereas in the past, rules were oriented on fixed age brackets and the gender of the parent and child, they have increasingly been formulated in favour of the principle of the best interests of the child and/or in favour of the mother through an extension of the custodial time period afforded to her as a matter of law. In the following study I was only underlining the importance and the relevance of the legal culture on this aspect of best interest of the child, as well as the influence of the general/religious culture on some of the laws in Egypt.*

The material contains a historical perspective on the evolution of domestic rules on parental care and on the introduction and development of the notion of the best interests of the child. Further, it considers social and cultural factors and discuss the particular characteristics in Egypt before analysing the policies and agendas of national legislature and other stakeholders which have led them to amend law in a specific direction. Finally, significant attention has been given to legal practice and the role of the judiciary in interpreting the principle of the best interests of the child.

Keywords. *legal culture, islamic law, best interest of the child, legal pluralism.*

Multe dintre provocările pe care globalizarea le ridică față de gândirea juridică clasică sunt asemănătoare cu cele formulate de către cei care au promovat conceptul de pluralism juridic. Pluralitatea ireductibilă a ordinelor juridice din lume, coexistența dreptului național cu alte sisteme juridice, absența unei poziții ierarhice superioare care să tranșeze diferențele fac ca pluralismul juridic să reapară pe orbita universală. Drept consecință, cercetătorii fenomenului globalizării au devenit interesați de pluralismul juridic, globalizarea fiind terenul pe care să aplice expertiza din sfera pluralismului.¹

O relație între cultură și drept a fost mult timp postulată. Baronul de Montesquieu a postulat în lucrarea sa „*Esprit des Lois*” (1748) necesitatea pentru dreptul pozitiv de a se ține seamă de specificul geografic al țării și de caracteristicile culturale ale poporului. În secolul al XIX-lea ideea de drept ca produs cultural al unui

¹ Interesul acesta este arătat și de studiile pe care am putut să le identificăm în acest sens: S.E. Mer-ry, *Anthropology, law and transnational processes*, în *Annual Revue of Anthropology*, Nr.21, p. 357-379; K. von Benda-Beckmann, *Transnational dimensions of legal pluralism*, în W. Fikentscher (ed.), *Begegnung und Konflikt – eine Kulturanthropologische Bestandaufnahme*, Muenchen, Verla der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 2001.

anumit popor (precum și tentativa de a determina „spiritul” legii) a devenit populară. În același timp, termenul de *cultură* a fost folosit și pentru o etapă superioară în dezvoltarea dreptului, care a depășit etapele precedente. Când Friedrich Carl von Savigny² a explicat dreptul ca pe o realizare culturală, ceea ce el avea în minte fiind probabil mai mult o cultură juridică europeană a elitelor juridice decât un „*Volksgeist*” național limitat la Germania.³ În secolul XX, Max Weber a stabilit o sociologie culturală comparativă a dreptului și a introdus cu ea ideea raționalității drept cultură, un criteriu esențial pentru dreptul occidental, care încă mai are o largă acceptare astăzi, chiar dacă Weber a identificat diferențe culturale esențiale în cadrul dreptului occidental, în special între dreptul privat și dreptul public.

Cultura juridică se află între drept și cultură, cu limite neclare în ambele direcții. Conform unei înțelegeri larg răspândite, cultura juridică reprezintă asta fundamental cultural al dreptului care creează legea și care este necesar pentru a da un sens legii. Aceasta cuprinde rolul dreptului în societate, rolul diferitelor izvoare de drept, autoritatea propriu-zisă a diverșilor actori și instituții etc. Cu toate acestea, aproape toate aceste elemente pot fi percepute și asumate ca parte a dreptului (atâta timp cât dreptul în componența sa nu este limitat de reglementări). Această confluență nu ar trebui să fie deloc surprinzătoare, dat fiind faptul că cultura a fost în mod tradițional definită în opoziție cu natura, de la decăderea dreptului natural, dreptul trebuie să fie în mod necesar cultural (adică în consonanță cu structura culturală a societății, așa cum am arătat mai sus). Din același motiv, cultura juridică nu poate fi în mod vizibil separată de drept și nu este clar nici dacă termenul de cultură juridică oferă vreun avantaj analitic față de vreun aspect (mai larg și cuprinzător) al conceptului de drept.

În cheia aceasta a pluralismului juridic și a culturii juridice vom prezenta în cele ce urmează câteva aspecte referitoare la interesul superior al copilului în țări de cultură juridică islamică în contextul pluralismului juridic și al globalizării.

În anii '20 ai secolului trecut, **Egiptul**, de exemplu, a promulgat două decrete-legi (nr.25 din 1920 și nr.25 din 1929), care încorporează aspecte ale doctrinei *Maliki*⁴ (una din cele 4 școli de gândire în cadrul jurisprudenței islamice

² Friedrich Carl von Savigny este un reprezentant al școlii juridice istoriciste germane fondată de Gustav Hugo și pe care a consolidat-o. În lucrarea sa *Beruf unserer Zeit*, el este cel care argumentează, împotriva ideii franceze ce se propaga din secolul XVIII potrivit căreia dreptul poate fi impus într-un anumit teritoriu, că dreptul este de fapt parte a vieții și identității naționale reprezentând acel spirit al popoarelor (germ. *Volksgeist*)

³ Vezi monografia lui Benjamin Lahusen, *Alles Recht geht vom Volksgeist aus. Friedrich Carl von Savigny und die moderne Rechtswissenschaft*, Dietrich Verlag, 2020.

⁴I. Goldzihei, *Muslim Studies (Studii Musulmane)*, ed. S. M. Stern, trans. C. R. Barber and S. M. Stern, 2 vols. (London: Allen & Unwin, 1967-71), II, p. 17-251; Joseph Schacht, *The Origins of Muhammadan Jurisprudence (Originile jurisprudențelor mahomedani)* (Oxford: Clarendon Press, 1950); G. H. A. Juynboll, *Muslim Tradition: Studies in Chronology (Tradiție musulmană: Studii în istorie)*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1983).

sunite) în legea statutului personal.

În ciuda acestui fapt, jurisprudența hanafită a menținut o poziție privilegiată; acolo unde legea nu prevedea nimic cu privire la o problemă, judecătorii au trebuit să recurgă la opinia predominantă a școlii hanafite. În practică, judecătorii s-au referit de obicei la codificarea neoficială a lui Qadri Pașa drept cea mai autoritară compilație a jurisprudenței Hanafite.⁵ Cu toate acestea, în 2004, legea a fost modificată pentru a permite judecătorilor să recurgă la prevederile oricăreia dintre cele patru școli jurisprudențiale sunite. Acest lucru s-a dovedit instrumentul pentru a permite femeilor non-musulmane să își exercite custodia asupra copiilor lor în caz de divorț. Au fost promulgate în acest sens alte legi care modifică sau completează dispozițiile de fond și procedurale ale Decretelor-legi nr.25 din 1920⁶ și nr.25 din 1929⁷.

O serie de alte legi se referă la probleme legate de moștenire și legături testamentare. Prin urmare, dreptul familiei în Egipt nu se bazează pe un singur cod cuprinzător și unificat, ci mai degrabă pe un număr mare de legi fragmentate. Acestea au trecut dincolo de doctrina hanafită pentru a îmbrățișa opiniile majoritare ale celorlalte școli jurisprudențiale sunite, precum și opiniile atribuite anumitor juriști musulmani timpurii sau reformatoilor de mai târziu, dar oarecum neortodocși, sau chiar ocazional în ceea ce practică (dar neoficial) a însemnat un nou exercițiu de ijtihad.

Legislația egipteană privind tutela și custodia copiilor

În conformitate cu doctrina juridică islamică, legea statutului personal al Egiptului face distincția între tutela legală (*wilāya*) și custodia copilului (*ḥaḍāna*). Problemele legate de îngrijirea părintească (atât *wilāya*, cât și *ḥaḍāna*) apar în principal în caz de divorț sau separare.⁸ Din 2000, instanțele egiptene au fost autorizate să aplice legile privind custodia copiilor aplicabile musulmanilor tuturor celorlalte persoane, indiferent de credința lor.⁹

Decretul-lege nr.25 din 1929 a stabilit custodia mamei asupra copilului ei în cazurile de divorț până la vârsta de 7 ani pentru băieți și 9 ani pentru fete. Aceasta

⁵Pentru detalii vezi Jasmine Moussa, *Parental Care and the Best Interests of Child in Egypt*, în Najma Yassari, Lena Maria Möller, Imen Gallala Arndt (ed), *Parental Care and the Best Interests of Child in Muslim Countries*, Springer, 2017, p. 8.

⁶ Decretul Lege nr.25 din 1920 privind menținerea și alte prevederi de statut personal, Gazeta Oficială nr.61 din 15 iulie 1920

⁷ Decretul lege nr.25 din 1929 privind statutul personal, Gazeta oficială nr.27 din 25 martie 1929.

⁸ M. Zahraa, N.A. Malek, *The Concept of Custody in Islamic Law*, în *Arab Law Quarterly*, Nr.13(2), 1998, p. 155-177.

⁹ Până atunci membrii Bisericii Copte aplicau, spre exemplu, prevederile art.127-128 din Reglementările privind statutul personal al creștinilor din Biserica Coptă (1938) prin care se asigura o acordare a custodiei prioritare mamei. În caz de divorț se prevedea în aceleași reglementări că se acorda custodia pe seama părintelui care a obținut divorțul. Aceste prevederi au fost declarate ca fiind neconstituționale prin decizia 151 din 6 iunie 2000.

ar putea fi extinsă la 9 ani pentru băieți și 11 ani pentru fete, dacă interesele copilului o impun (articolul 20). Reformele juridice adoptate în 1979 au extins vârsta încetării custodiei materne la 10 ani pentru băieți și 12 ani pentru fete, sub rezerva unei eventuale prelungiri de către un judecător. Deși această lege a fost abrogată de Curtea Constituțională Supremă, aceste limite de vârstă au fost adoptate în 1985. În 2000, legea a fost modificată din nou pentru a acorda mai multă atenție interesului superior al copilului. Cu toate acestea, aceste reforme au fost încă criticate ca inadecvate.

În 2001, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, înființat pentru a monitoriza respectarea CDC (*Convenția privind drepturile copilului*), a criticat punerea în aplicare de către Egipt a principiului interesului superior al copilului, în special în ceea ce privește custodia copilului la separarea părinților. Comitetul a afirmat că legislația privind custodia copilului în Egipt este discriminatorie, criticând ideea potrivit căreia custodia este „*determinată mai degrabă de vârsta copilului decât de interesul superior al copilului*”.¹⁰ Deși această critică vizează dispozițiile Decretului-lege nr.25 din 1929, modificat prin Legea nr.100 din 1985, aceste dispoziții au fost modificate de atunci pentru a reflecta mai bine principiul interesului superior al copilului. În special, în 2005, vârsta de încetare a custodiei materne a fost extinsă la 15 ani atât pentru băiat, cât și pentru fată, moment în care un judecător trebuie să ia o decizie după consultarea copilului. Cu toate acestea, legislația privind statutul personal al copilului în Egipt se bazează în continuare pe o împărțire a muncii în funcție de gen între părinți, care îl prezintă pe tată drept tutore și *întreținător* și pe mamă drept *îngrijitor*, făcându-se diferența astfel între soți în ceea ce privește drepturile și responsabilitățile lor față de copii. Această stare de fapt subliniază și consolidează rolul proeminent al mamei în maternitatea, îngrijirea copilului și creșterea acestuia în primii ani, consolidând în același timp rolul tatălui ca *întreținător*, un principiu esențial al legii statutului personal derivat din Șaria. *Această concepție de gen a custodiei copilului* este, de asemenea, aplicată și întărită de instanțe, inclusiv de Curtea Constituțională Supremă.¹¹ Rațiunea din spatele acestui fapt este percepția că un copil mai mic are nevoie de dragoste și afecțiune maternă, în timp ce copilul care se maturizează are nevoie de disciplină și îndrumarea tatălui.

Prin urmare, conform legislației egiptene, ***interesul superior al copilului este considerat sinonim cu rămânerea în custodia mamei și a altor membri ai familiei de sex feminin pentru cea mai lungă durată posibilă.*** Copilul mai mic necesită, fără îndoială, îngrijirea emoțională pe care doar o femeie este capabilă să o ofere. Deși

¹⁰ J. Moussa, *Competing Fundamentalisms and Egyptian Women's Family Rights*. Brill Martinus Nijhoff Academic Publishers, Leiden, 2011, p. 187.

¹¹ Jasmine Moussa, *Parental Care...*, p. 11.

sursele primare ale legislației islamice, *Coranul* și *sunna* (tradițiile și zicalele – sau învățătura hadis – ale profetului Muhammed) nu conțin reguli clare cu privire la custodia copilului la dizolvarea căsătoriei, un număr de *hadisuri* profetice stabilesc prioritatea mamei în custodia asupra copiilor mai mici. Cu toate acestea, aceste hadisuri nu stabilesc o anumită vârstă la care ar trebui să se transmită custodia către tată, ceea ce a alimentat apelurile feministelor de a prelungi durata drepturilor de custodie ale mamei. Acest lucru a avut implicații importante pentru dezvoltarea legislației privind custodia și tutela.

Custodia copilului

Conform legii egiptene a statutului personal, custodia copilului este împărțită consecutiv între ambii părinți în cazul dizolvării căsătoriei. Acest lucru este în concordanță cu raționamentul bazat pe Șharia, care afirmă că mama este mai capabilă să ofere dragoste și afecțiune necesare dezvoltării unui copil mai mic. Nu există un consens între cele patru școli jurisprudențiale sunitice (Școlile Malechită, Șarifită, Hanafită sau Oahabită) cu privire la vârsta la care ar trebui transferată custodia de la mamă la tată. Până în 1985, mamele au păstrat custodia copiilor lor până la vârsta de 7 ani pentru băieți și 9 ani pentru fete, după care custodia trecea la tată. Acest lucru a fost în conformitate cu învățăturile Școlii jurisprudențiale Hanafite.¹²

Pe de altă parte, punctul de vedere predominant al Școlii Oahabite a fost că mama a păstrat custodia până la vârsta de șapte ani pentru copii, indiferent de sex, moment în care copilul ar putea face o alegere cu privire la propriul aranjament de custodie, în timp ce Școala Șarifită nu a pus deloc limite de vârstă, acordând prioritate alegerii copilului. Conform doctrinei Malechite, mama păstra custodia fiului până la atingerea la pubertate și a fiicei până la căsătorie. Este discutabil faptul că abordarea adoptată de școlile Șarifită și Oahabită¹³ reflectă cel mai mult noțiunea modernă a „interesului superior al copilului”.

Pierderea, revocarea și prelungirea custodiei

În cazurile în care mama pierde custodia asupra copilului, articolul 20 din Legea nr.25 din 1929 (cu modificările ulterioare) prevede ordinea priorităților în care tutorii (alții decât mama) pot exercita custodia. Cu toate acestea, legea este complet lacunară cu privire la circumstanțele care pot duce la pierderea custodiei

¹² A. Büchler et al, *Supreme Constitutional Court of Egypt: A Commented Translation of Egypt's Supreme Constitutional Decision in Case No. 125 of Judicial Year 27 on Child Custody*.2010,p. 79–93. www.rwi.uzh.ch/oe/cimels/publications/GAIR-2010-Mitteilungen-02.pdf.(accesat la 14 octombrie 2020).

¹³ Vezi detalii în: Joseph Schacht, *The Origins of Muhammadan Jurisprudence*, Clarendon Press, Oxford, 1950.

materne. Articolul 20 prevede suspendarea temporară a custodiei, pentru o perioadă care urmează să fie hotărâtă de instanță, în cazul în care părintele care se află în custodie refuză să pună în aplicare o decizie judiciară cu privire la vizită. Deși nu există prevederi legale nici cu privire la condițiile de exercitare a custodiei, nici la pierderea și revocarea custodiei, instanțele au aplicat principiile relevante ale jurisprudenței hanafite. Acestea sunt rezumate în compilația lui Qadri Pașa,¹⁴ conform căreia capacitatea și integritatea custodelui, securitatea copilului, starea civilă a custodelui și disparitatea religioasă între custode și copil sunt factori care afectează custodia. Instanțele egiptene pot recurge, de asemenea, la decrete religioase (sau fatwe) de la instituțiile religioase de Stat, dar nu sunt obligate de acestea.

Articolul 382¹⁵ din compilația lui Qadri Pașa prevede că, pentru ca o femeie custodă (inclusiv mama) să fie eligibilă pentru exercitarea custodiei, ea trebuie: să fie liberă (adică nu sclavă), să fi ajuns la pubertate, să se bucure de capacitatea juridică, să fie de încredere astfel încât copilul să nu meargă în derivă din cauza neatenției sale, să fie capabilă să-l crească și să-l protejeze, să nu fie apostată, să nu fie căsătorit cu un „străin” (adică non-maḥram)¹⁶ față de copil și să nu țină copilul într-un domiciliu cu cei care au aversiune față de el/ea.

Articolul 383 al compilației lui Qadri Pașa¹⁷ prevede în plus că mama (sau altă femeie ce deține custodia) își pierde automat dreptul la custodie dacă se căsătorește cu un „străin” (non-maḥram) față de copil. Cu toate acestea, acest lucru este revocabil, deoarece ea poate recâștiga custodia după ce nu mai este căsătorită cu acel străin. Conform **articolului 381** din compilația lui Qadri Pașa, „custodia prezumtivă” a mamei se aplică în mod egal femeilor non-musulmane (*dhimmi*), ca și femeilor musulmane. Cu toate acestea, această prioritate se încheie atunci când copilul atinge vârsta „majoratului religios”, care este vârsta la care individul devine conștient de identitatea sa religioasă și, ulterior, ar putea exista temeri că identitatea religioasă și credința copilului pot fi afectate dacă se obișnuiește cu o altă religie decât Islamul. Acest principiu a fost aplicat de instanțele egiptene până în 2009, reducând astfel perioada de custodie a mamelor non-musulmane. Conform **articolului 387**¹⁸ din compilația lui Qadri Pașa, o femeie custodă nu poate fi obligată să exercite custodia asupra copilului, cu excepția cazului în care nu există nicio altă femeie-custode care să fie, de asemenea, maḥram și cu condiția să nu fie căsătorită cu un non-maḥram¹⁹.

¹⁴Vezi Jasmine Moussa, *Parental Care...*, p. 11.

¹⁵Cu privire la această codificare vezi: B. Stark, *International Family Law: An Introduction*. Ashgate, Burlington, 2005, p. 194.

¹⁶R. B. Serjeant, *Studies in Arabian History and Civilisation*, Londra, Ed. Variorum, 1981.

¹⁷B. Stark, *op.cit.*, p. 195.

¹⁸Ibidem.

¹⁹*Mahram* este o rudă care nu se poate căsători cu copilul a cărui custodie o deține.

Domiciliul copilului

În ceea ce privește schimbarea domiciliului, prevederile compilației lui Qadri Paşa sunt confuze și greu de conciliat cu evoluțiile moderne în tehnologia comunicațiilor și transporturilor. Mama divorțată poate călători cu copilul ei, dar numai după ce a trecut perioada de așteptare (‘idda).²⁰ În mod curios, articolul 392²¹ al compilației face distincție între călătoriile oraș-oraș, sat-oraș, sat-sat și oraș-sat fără a indica motivele acestei distincții. De exemplu, este prevăzut faptul că mama trebuie să obțină consimțământul tatălui pentru a călători cu copilul din oraș în oraș, din sat în oraș sau din sat în sat, cu excepția cazului în care orașul sau satul de destinație este suficient de aproape de domiciliul tatălui, astfel încât acesta poate vizita copilul și se poate întoarce acasă înainte de lăsarea întinerului. În acest caz, nu este necesar acordul tatălui. De asemenea, mama divorțată nu are nevoie de consimțământul tatălui pentru a călători cu copilul la domiciliul său de origine, cu condiția ca acolo să fie încheiat contractul de căsătorie. Pe de altă parte, în cazul unei călătorii din oraș în sat, este întotdeauna necesar acordul tatălui. Principiile privind schimbarea domiciliului nu se aplică mamei non-musulmane sau femeilor custode, altele decât mama, care nu pot călători deloc cu copilul fără acordul tatălui. În mod similar, atâta timp cât copilul se află în custodia mamei, tatăl nu îl poate îndepărta deloc din orașul de domiciliu al mamei fără consimțământul acesteia.

Drepturile de vizitare

Articolul 20 al Legii nr.100/1985²² prevede, de asemenea, că ambii părinți au dreptul de a-și vizita copiii de comun acord (la fel în cazul bunicilor dacă părinții sunt decedați). În cazul în care părinții nu ajung la un acord cu privire la frecvența și locul acestor vizite, problema poate fi decisă de o instanță, cu condiția ca vizita să nu se desfășoare într-un loc care ar putea dăuna copilului (cum ar fi o secție de poliție).

Înainte ca amendamentele la Legea nr.25/1929 să fie adoptate de legislativ, acestea au fost trimise spre examinare unei comisii mixte formate din membri ai *Comitetului constituțional și legislativ parlamentar* și ai *Comitetului pentru afaceri religioase, afaceri sociale și trusturi (awqāf)*. Raportul Comitetului Mixt, precum și expunerea de motive a legii, prevedeau că „dreptul părinților de a vedea/vizita băiatul sau fata este un drept stipulat de Șaria”²³, ceea ce implică faptul că drepturile de vizitare sunt în primul rând dreptul părintelui mai degrabă decât ale copilului.

²⁰Jasmine Moussa, *Parental Care...*, p. 11.

²¹B. Stark, *op.cit.*, p. 195.

²²B. Stark, *op.cit.*, p. 198.

²³Jasmine Moussa, *Parental Care...*, p. 13.

Legea nu prevede în mod explicit că instanța poate limita drepturile de vizită dacă acest lucru este contrar interesului superior al copilului, ceea ce este întrucipat în articolul 9 al CDC. Prin urmare, legea, în esență – și în concordanță cu punctul de vedere al comisiei parlamentare – tratează custodia și vizita copilului ca drepturi ale părinților divorțați, mai degrabă decât drepturi de care se bucură copilul, pentru a fi reglementate în conformitate cu interesul superior al copilului.²⁴ Acest lucru este în contradicție cu prevederile CDC, precum și cu interpretarea dată de *Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor* (Comitetul CEDAW) articolului 16 litera (f) din CEDAW, care stabilește egalitatea soților în ceea ce privește tutela, curatela, încredințarea și custodia. În interpretarea acestei dispoziții, Comitetul CEDAW nu a clarificat semnificația exactă a egalității în drepturile de custodie; cu toate acestea, a afirmat că „interesul superior al copilului va reprezenta considerarea primordială”.²⁵

Câteva aplicații speciale: Copiii născuți în afara căsătoriei și Kafāla

Deoarece conceperea în afara căsătoriei este considerată contrară prevederilor Șharia, exercitarea custodiei și tutelei în astfel de cazuri nu este reglementată în mod clar de lege. În esență, un tată nu are obligații față de un copil născut în afara căsătoriei. Un astfel de copil este văzut ca aparținând exclusiv mamei. Până în 2008, nu putea fi emis niciun certificat de naștere fără prezența sau consimțământul unui tată. Potrivit articolului 350²⁶ din compilația lui Qadri Pașa, un tată putea recunoaște în mod voluntar paternitatea asupra unui copil de filiație necunoscută. Aceasta stabilea paternitatea, indiferent dacă copilul o confirma sau nu (în cazurile în care copilul depășea vârsta discernământului) și cu condiția ca tatăl să fie de o vârstă la care să fie posibil să conceapă un copil. Prin urmare, tatăl își asuma responsabilitatea pentru întreținerea și creșterea copilului. În decizia sa din 12 mai 1976²⁷, Curtea de Casație a declarat că paternitatea se stabilește „prin patul nupțial” (*bi-l-firāsh*), adică printr-o căsătorie validă.

Curtea a opinat că: „paternitatea este în primul rând dreptul mamei, deoarece îi permite să inverseze stigmatul relațiilor sexuale ilicite și de a avea un copil în afara căsătoriei, dar în același timp dreptul copilului, deoarece are drept rezultat „drepturile stabilite de lege”, precum dreptul la întreținere, asistență medicală, custodie și moștenire. Pentru a se bucura de aceste drepturi, trebuie să

²⁴ L. Abu-Odeh, *Modernising Muslim Family Law: The Case of Egypt*, în *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Nr.37, 2004, p. 1043-1146.

²⁵ B. Stark, *op.cit.*, p. 195.

²⁶ *Ibidem*

²⁷ Jasmine Moussa, *Parental Care...*, p. 18.

se stabilească faptul că părinții erau căsătoriți legal (și că, prin urmare, copilul era „legitim”) la momentul concepției. Instanțele au interpretat acest lucru pentru a include copiii născuți din căsătorii obișnuite (neînregistrate sau ‘urfî), precum și dintr-o căsătorie anulabilă (cum ar fi cazul unei femei minore care se căsătorește fără consimțământul tutorelui).²⁸

Un caz de notorietate din 2004²⁹ a determinat modificări ale cadrului legislativ referitor la copiii născuți în afara căsătoriei. În acest caz, judecătorul a considerat refuzul pârâtului de a efectua un test de paternitate ADN ca o indicație prezumtivă că el este într-adevăr tatăl; prin urmare, instanța i-a recunoscut paternitatea copilului. Au urmat o serie de modificări legislative. Articolul 4 din Legea nr.126 din 2008 prevede că copiii au dreptul să stabilească rudenie cu părinții lor legitimi și să se bucure de îngrijirea lor. Acest drept trebuie exercitat prin dovedirea filiației prin toate mijloacele științifice și tehnologice disponibile (care include testarea ADN).

Jurisprudența Curții de Casație

Deciziile instanțelor au atenuat oarecum condițiile dure impuse de jurisprudența hanafită cu privire la pierderea custodiei mamei sau a femeii custode. În 1985, Curtea de Casație a decis că recăsătorirea unei mame nu duce neapărat la pierderea custodiei. Problema este „supusă discreției judecătorului; el poate ține copilul în mâna ei dacă interesele copilului necesită acest lucru, pentru a evita răul mai mare prin săvârșirea celui mai mic”.³⁰

În mod similar, în 2009,³¹ Curtea de Casație a anulat o hotărâre pronunțată de Curtea de Apel Alexandria, care acordase custodia asupra fiilor săi de 11 ani unui bărbat fost copt, convertit la Islam. Atât Curtea de Primă Instanță, cât și Curtea de Apel au decis că, din moment ce tatăl s-a convertit la Islam, copiii săi minori urmau acum noua religie a tatălui. Întrucât băieții depășiseră vârsta de 7 ani, la care se aștepta să devină conștienți de religia lor și din moment ce nu exista o femeie-custode musulmană, tatăl avea prioritate în exercitarea custodiei. Curtea de Casație a anulat această hotărâre, acordând custodia mamei copte. Curtea a motivat că:

(1) sub jurisprudența hanafită, atunci când copilul împlinește vârsta de 7 ani, mama nu mai este obligată să exercite custodia, dar acest lucru nu înseamnă că i se interzice exercitarea acesteia;

(2) Doctrina hanafită recunoaște prioritatea unei femei non-musulmane (kitābī) în exercitarea custodiei asupra copiilor săi musulmani, atâta timp cât nu

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem

³⁰ L. Abu-Odeh, *loc.cit.*, p. 1045.

³¹ Büchler et al, *Supreme Constitutional Court of Egypt...*

comite niciun act care le pune în pericol apartenența religioasă, precum hrănirea cu carne de porc sau vin. Curtea a adăugat că instanța de Apel nu a dat suficiente justificări pentru revocarea custodiei mamei copte (nu și-a bazat raționamentul pe nicio dovadă că mama a angajat acțiuni care să obișnuiască copiii cu o altă religie decât Islamul);

(3) conform doctrinei hanafite, tatălui musulman i se poate acorda custodia în defavoarea mamei non-musulmane numai dacă copiii au atins o vârstă la care sunt capabili să facă distincția între religii. Curtea a considerat că nu era clar (sau mai degrabă instanțele inferioare nu stabiliseră) că acest lucru era posibil la vârsta de 7 ani. Curtea a adăugat că, până când copilul devine mukallaf (adică responsabil în termeni religioși), el sau ea îi urmează pe oricare dintre părinți în Islam, deoarece Islamul este cea mai bună religie. Uneori, totuși, copilul nu poate deveni mukallaf (pubescent, sănătos) până la vârsta de 15 ani;

(4) o mamă, indiferent de religia ei, este mai plină de compasiune și mai capabilă să își exercite custodia. Șaria nu se grăbește să revoce dreptul mamei la custodie atâta timp cât există o modalitate de a evita acest lucru, deoarece baza dreptului mamei la custodie sub Șaria este compasiunea și nu religia; și

(5) conform Legii nr.4 din 2005, custodia mamei este obligatorie până când copilul împlinește vârsta de 15 ani.³²

Jurisprudența Curții Supreme Constituționale

Curtea Supremă Constituțională din Egipt (CSC) a jucat un rol indispensabil în interpretarea dispozițiilor legislației egiptene cu privire la custodia copiilor, astfel încât să servească interesul superior al copilului. A făcut acest lucru prin rolul său de instituție cu autoritate de a interpreta Constituția Egiptului și de a face determinări cu privire la compatibilitatea legislației egiptene cu Constituția. În special, ***a folosit instrumentul de reformă al ijtihād (raționament juridic) pentru a interpreta legile statutului personal bazate pe Șaria într-un mod care să răspundă nevoilor și valorilor în evoluție ale societății.*** Acest lucru i-a permis să susțină constituționalitatea unor reforme de drept importante în domeniul custodiei copiilor, care au fost contestate pe baza presupusului lor conflict cu Șaria. Esența rolului progresiv al CSC rezidă în interpretarea articolului 2 din Constituția Egiptului, care stipulează că „principiile Șariei islamice vor fi principala sursă a legislației”. Acest text este rezultatul unui amendament propus de Președintele Sadat, pentru a înlocui formularea anterioară a Constituției din 1971, care prevedea că principiile Șariei erau „o sursă principală de legislație” (adică o sursă printre altele). De atunci, un număr tot mai mare de provocări cu privire la

³²Ibidem (www.rwi.uzh.ch/oe/cimels/publications/GAIR-2010-Mitteilungen-02.pdf.(accesat la 14 octombrie 2020).

constituționalitatea legislației privind statutul personal s-au bazat pe un presupus conflict cu Șaria. Dispoziția, introdusă pentru a-i liniști pe revigoriștii islamici a căror influență politică era în creștere în acel moment (ca parte a strategiei lui Sadat de a submina stânga politică), a rămas în fiecare Constituție egipteană de atunci.

A fost formulată o contestație împotriva dispozițiilor legii privind custodia copilului din Legea nr.100 din 1985, care ridicase limita de vârstă pentru custodia maternă la 10 ani pentru băieți și 12 pentru fete, sub rezerva extinderii judiciare suplimentare la 15 ani, pentru băieți, și până la căsătorie, pentru fete.

Curtea Constituțională a făcut distincția între așa-numitele principii explicite sau formale ale Șariei a căror origine și semnificație sunt definitive (*qaṭʿiyyat althubūt wa-l-dalāla*) și cele care pot face obiectul efortului interpretativ (*ijtihād*) de adaptare la nevoile în schimbare ale societății (*al-zanniyya*). Primele, care sunt derivate direct din scripturile religioase (Coranul și hadisurile Profetului – cunoscute împreună ca al-naṣṣ), au prioritate față de cele din urmă. Autoritatea Curții Constituționale a fost „limitată la protejarea implementării [adică a principiilor definitive] și la eliminarea oricărei alte reguli de drept care le contrazice”.

Curtea Constituțională a declarat că diferențele de opinie dintre erudiții islamici cu privire la limita de vârstă pentru custodie indicau că această problemă era una care era supusă ijtihād și că – în ciuda lipsei consensului – s-ar putea deduce că determinarea custodiei copilului se învârtea în jurul promovării beneficiilor și intereselor copilului. Din acest motiv, limita de vârstă pentru custodia maternă nu a putut fi determinată de o regulă fixă, inflexibilă, care nu ia în considerare evoluțiile societății, culturii și a nevoilor și intereselor oamenilor. CSC a afirmat apoi că „acestea sunt originile și rădăcinile Șariei, o Șaria flexibilă și non-rigidă în care ijtihād se limitează la eforturi pentru a ajunge la o opinie juridică în care nu există un text explicit (al-naṣṣ) – în conformitate cu regulile sale generale [ale Șariei] (ḍawābiḥ al-kulliyya) și într-un mod care nu îi împiedică obiectivele (maqāṣidha)”.

Concluzii

Dispozițiile legislative egiptene privind îngrijirea părintească se bazează pe noțiunea derivată din Șaria, de responsabilitate comună între părinți. În caz de separare, mama are prioritate în exercitarea custodiei, urmată de alți membri de familie de sex feminin. Încă din anii 1920, prelungirea duratei custodiei mamei a fost o prioritate pentru feministele egiptene, nu neapărat pe baza interesului superior al copilului, ci mai degrabă ca un drept al soției divorțate. În 2005, perioada de custodie maternă a fost prelungită până când copilul a împlinit vârsta de 15 ani, moment în care el sau ea ar putea alege cu ce părinte să locuiască.

Aceasta înseamnă că legislația egipteană consideră „interesul superior al copilului” ca fiind sinonim cu a rămâne în custodia mamei pentru cea mai lungă durată posibilă. Legea s-a îndepărtat în continuare de legislația anterioară, permițând copiilor să participe la decizia de custodie după ce au împlinit 15 ani, mai degrabă decât să transfere automat custodia tatălui. Începând cu anul 2000, legea stipulează că, în cazurile de litigii privind custodia, procurorul poate acorda temporar custodia pe baza interesului superior al copilului, în așteptarea unei soluții definitive din partea instanței. Prin urmare, legea egipteană îmbină rațiunea Șariei, a aranjamentelor de custodie, bazată pe convingerea că interesele copiilor sunt cel mai bine deservite dacă își petrec primii ani de copilărie cu mama, cu conceptul „interesului superior al copilului”. Deoarece legea nu are o poziție bine definită în ceea ce privește condițiile de pierdere și revocare a custodiei, instanțele au aplicat în principal principiile jurisprudenței hanafite, codificate informal în compilația Qadri Pașa din 1875 (deși din 2000 au fost autorizate să aplice principiile oricăreia dintre cele patru școli jurisprudențiale sunite). Potrivit termenilor generali ai compilației lui Qadri Pașa, o mamă poate pierde custodia pe baza pretențiilor că este neatentă, de neîncredere sau dacă se căsătorește cu un „străin” față de copil. În plus, sub jurisprudența hanafită, perioada de custodie prezumtivă a mamei non-musulmane este mai scurtă decât cea a mamei musulmane, care se încheie la vârsta discernământului religios. Cu toate acestea, jurisprudența Curții de Casație s-a îndepărtat brusc de aceste interpretări juridice. Bazat pe un argument utilitar de a „evita răul mai mare prin săvârșirea celui mai mic”, a decis că recăsătorirea unei mame nu o privează de custodie. De asemenea, a decis că o mamă coptă ar putea exercita custodia dincolo de vârsta discernământului. În mod similar, CSC a confirmat dreptul mamei la o perioadă prelungită de custodie prin utilizarea instrumentelor ijtihād și subliniind discreția conducătorului în problemele care afectează afacerile oamenilor. De asemenea, a interpretat obiectivele generale ale Șariei (al-maqāsid al-shar‘iyya) astfel încât să includă promovarea bunăstării și intereselor copilului și a stabilit superioritatea intereselor copilului asupra intereselor custodelui. Prin urmare, CSC a reușit să refacă conceptul de interes superior al copilului în termeni religioși. În domeniul tutelei asupra banilor, încă de la prima codificare din 1952, validitatea acțiunilor tutorilor a fost măsurată în raport cu interesele copilului. Legea privind revocarea tutelei asupra persoanei copilului nu menționează în mod explicit principiul interesului superior al copilului. Cu toate acestea, oferă o listă a cazurilor în care tutela poate fi suspendată sau revocată, cu o apreciere considerabilă acordată judecătorului de a priva walī de drepturile de tutelă în cazul în care acesta din urmă pune în pericol sănătatea, siguranța sau morala copilului. Prin urmare, legea reflectă implicit principiul interesului superior al

copilului. Cu toate acestea, considerația primordială la numirea tutorelui este dreptul tatălui urmat de bunic și linia agnatică, chiar și atunci când copiii sunt în custodia exclusivă a mamei. Drepturile de vizitare sunt în continuare interpretate ca drepturile părinților. Legea nu prevede că instanța poate limita drepturile de vizită acolo unde este în interesul superior al copilului să o facă. În mod similar, dispozițiile legale referitoare la copiii născuți în afara căsătoriei nu se concentrează pe noțiunea de interes superior al copilului. Un copil născut în afara căsătoriei nu are drepturi legale până când nu se stabilește paternitatea, fie prin recunoașterea tatălui, fie prin dovada faptului că părinții erau căsătoriți legal la momentul concepției. În 2008, mamelor li s-a dat dreptul să elibereze certificate de naștere în nume propriu pentru copiii născuți în afara căsătoriei sau a căror paternitate este contestată. Aceasta poate fi utilizată doar ca dovadă a nașterii și nu pentru a crea drepturi legale. Copiii din aranjamentele kafala nu beneficiază în mod similar de drepturi legale. În timp ce Legea copilului din Egipt din 2008 oficializează în continuare încorporarea principiului „interesului superior al copilului” în toate măsurile referitoare la copii, există încă mult de lucru în ceea ce privește aplicarea principiului în practică. Rămâne de văzut dacă încorporarea principiului în Constituția Egiptului din 2014 va duce la consolidarea sa ulterioară și la modificarea legislației conflictuale.

DREPTURILE COPILULUI ÎN EDUCAȚIA INCLUZIVĂ

CHIRIMBU Sebastian Cristian

doctor în drept, conferențiar universitar
Universitatea SPIRU HARET (București, România)
ORCID ID: 0000-0002-1849-9714

Summary. *Often in the contemporary period, norms in society are the biggest barrier to inclusion. The old attitudes are hardly disappearing and many still resist the acceptance of students with disabilities and learning problems or from minority cultures. Prejudices towards those with differences can lead to discrimination, which inhibits the educational process. The challenges of inclusive education could be attributed to students' challenges and not to the shortcomings of the education system.*

Keywords. *education, special needs, rights, inclusion, integration.*

Elevii cu cerințe educaționale speciale, conform diverselor standarde internaționale și naționale, au dreptul la normalitate, educație, toleranță și respect. De-a lungul anilor, *dreptul la educație* a fost înțeles și aplicat în diferite moduri: de la segregare, integrare și, mai recent, incluziune.

Înainte de înțelegerea educației incluzive, a existat o noțiune larg răspândită de integrare. În cadrul programelor de integrare, elevii cu dizabilități au fost obligați să sufere modificări pentru a se potrivi imaginii unui elev "normal". Pe de altă parte, educația incluzivă pledează pentru schimbările școlare și de mediu pentru a satisface nevoile elevilor. Educatorii și personalul școlii trebuie să adopte o perspectivă incluzivă pentru incluziunea cu succes a tuturor elevilor. În loc să privească problema prezentă în mod inerent în fiecare elev, educatorii ar trebui să-și schimbe atenția către următoarea întrebare: "Ce pot face și cum pot satisface nevoile tuturor elevilor mei?". [1, p.21]

Educația incluzivă este adesea înțeleasă greșit atunci când se vorbește despre aceasta în organizația educațională (grădiniță, școală, liceu / clasă) și în instituția de administrație publică sau privată. Trebuie subliniată importanța ei pentru oricine asociat cu educația, pentru a avea o definiție clară a ceea ce înseamnă și implică educația incluzivă. Educația incluzivă înseamnă că în fiecare zi, în fiecare sală de clasă, în fiecare grup sau comunitate, copilul / elevul ar trebui integrat pentru a învăța și a reuși într-un mediu sigur, susținut, incluziv și disciplinat, lucru subliniat de specialiști în domeniu. [2, p.32]

Educația specială pentru persoanele cu dizabilități a devenit universală în țările dezvoltate până la sfârșitul secolului 20. Concomitent cu această evoluție a fost identificarea a două concepte de diferențe individuale: "diferențe interindividuale", care compară un copil cu altul și "diferențe intraindividuale", care compară abilitățile copilului într-un domeniu cu abilitățile copilului în alte

domenii. Gruparea copiilor în clase speciale se bazează pe conceptul de diferențe interindividuale, dar procedurile de instruire pentru fiecare copil sunt determinate de diferențele intraindividuale - adică de abilitățile și dizabilitățile copilului.

O școală incluzivă este o școală în care toți elevii sunt bineveniți, indiferent de gen, etnie, mediul socio-economic sau nevoile educaționale. Aici ei învață, contribuie și iau parte la toate aspectele vieții școlare. Elevii cu cerințe educaționale speciale petrec cea mai mare parte sau tot timpul învățând cu colegii lor, iar școala încurajează conștientizarea beneficiilor reciproce ale incluziunii. [3, p.25]

Nu există vreo cercetare care să arate efecte negative ale incluziunii, dacă este aplicată cu sprijinul și serviciile necesare pentru elevi. Beneficiile includ prietenii de valoare, respect, o mai bună apreciere și înțelegere a diferențelor individuale dar și pregătirea pentru viața adultă într-o societate diversă.

Unele beneficii sunt sociale. Elevii pot crea prietenii de durată care îi ajută să se orienteze în relații mai târziu în viața lor. Într-o clasă incluzivă, ei ajung să vadă cum interacționează diferiți oameni. Există și beneficii școlare. Într-o clasă incluzivă, elevii îndeplinesc așteptări mai mari, atât de la colegii lor, cât și de la profesori. Ei pot vedea, de asemenea, modele școlare pozitive la colegii lor de clasă. Familiile pot beneficia și ele. Acest lucru este valabil mai ales atunci când elevul cu CES este un copil unic, ai cărui părinți ar putea fi în imposibilitatea de a se integra în comunitate, cu excepția cazului în care elevul este într-o școală incluzivă.

La școală, profesorii trebuie să discute cu specialiști și să studieze evaluările anterioare ale elevilor, în interiorul și în afara clasei. Apoi, ei construiesc un plan de intervenție pentru fiecare elev (PIP). Fiecare plan include informații despre sex, vârstă, cunoștințe de limbă, ce motivează studentul, evaluarea inițială, obiectivele urmărite, metodele și mijloacele de învățământ realizate, perioada de intervenție, criteriile minime de apreciere ale progreselor, metode și instrumente de evaluare, perioada de monitorizare, uneori chiar și detalii despre istoricul familial. Aceste informații trebuie transmise de la un profesor la altul, dacă aceștia se schimbă. Trebuie menționate viteza de învățare, obiceiurile elevului (pentru ca aceștia să știe dacă să ofere practică suplimentară sau sarcini modificate) dar și observațiile specialiștilor despre nevoile de învățare ale copilului. Acestea pot include dislexia, tulburarea de hiperactivitate cu deficit de atenție (ADHD) sau întârzierea vorbirii și a limbajului.

Profesorul trebuie să aibă discuții cu fiecare elev despre interesele lui și să îl observe pe acesta în timpul liber (în pauze). Acest lucru îl ajută pe profesor să își adapteze predarea pentru a se potrivi nevoilor fiecărui copil și să scrie ce fel de modificări și evaluări să folosească în planul de lecție. Consilierul școlar,

logopedul, învățătorul, psihologul evaluează abilitățile fiecărui copil, pentru a ne spune orice modificări și sprijin de care ar putea avea nevoie. Pe baza acestor evaluări, elevii cu CES sunt integrați la clase. [4, p.225]

Deoarece într-o clasă există elevi cu abilități intelectuale diverse, se încearcă crearea unui mediu optim și relaxant pentru toată lumea. Acest lucru nu este întotdeauna simplu. Unii copii pot fi reticenți în a-și include colegii în conversații sau în activitățile de joacă. Lipsa de înțelegere poate duce la remarci dureroase sau chiar la agresiune. Așadar, integrarea copiilor cu CES ține și de asigurarea unei atmosfere favorabile includerii și înțelegerii pentru toată lumea. Înțelegerea gamei de moduri în care nevoile copiilor sunt satisfăcute va ajuta la asigurarea că spațiile destinate sunt potrivite.

Copiii cu CES și dizabilități iau parte la activitățile de învățare adecvate vârstei și stadiului lor de educație, cu activități și materiale care pot fi "diferențiate", cu sarcini adaptate pentru fiecare elev. O gamă de abordări de predare și stiluri de învățare este utilizată, împreună cu o varietate de activități, inclusiv școlare, profesionale, TIC și multi-senzoriale. [5, p.5]

Abordările de predare-învățare variază și pot implica tematici și o muncă trans-curriculară. De exemplu, îmbinarea limbii engleze cu matematica și știința, precum și abilitățile personale, sociale și de sănătate. Accesul la învățarea în aer liber este esențială pentru științe, educație fizică și sport, experiențe senzoriale și pentru antrenament de mobilitate.

Promovarea sănătății și a bunăstării sunt importante, copiii cu CES participând și ei la exercițiile fizice prin jocuri sau sport (uneori adaptat nevoilor), jocuri de aventură, antrenament de mobilitate, precum și prin activități recreative și sociale. [6]

O altă formă de integrare cu succes a copiilor cu cerințe speciale o reprezintă sprijinul adițional. Sprijinul pentru învățare (învățarea suplimentară) poate fi asigurat prin reducerea numărului de elevi dintr-o clasă, prin crearea unor grupuri sau configurări în acea clasă sau prin lucrul separat în grupuri mici sau unu la unu cu personal suplimentar. Sprijinul comportamental – pentru unii copii este vorba despre a învăța să comunice și să dezvolte aptitudini sociale. Pentru alții înseamnă sprijin sau consiliere într-un spațiu separat, liniștit care are un echilibru între intimitate și vizibilitate pentru supraveghere. Suporturile de curs/manualele, TIC, mobilierul special, accesoriile și echipamentele, spațiile de lucru cu înălțimi reglabile – o varietate de instrumente de învățare și resurse de predare de care copiii ar putea avea nevoie. Terapia - pe lângă terapia folosită în școlile speciale (logopedie, kinetoterapie, hidroterapie), în școlile normale poate fi folosită ca și terapie muzica, arta, teatrul și mișcarea. Munca interactivă multi-senzorială utilizează tehnici de comunicare și limbaj, sarcini practice, muzică și

mișcare, lumini sau resurse tehnologice și de sunet. Sprijin și îngrijire personală: copiii cu nevoi complexe de sănătate pot avea asistență medicală și/sau sprijin social din partea personalului de specialitate. Aspectul trebuie transmisă faptul că ei pot fi tratați cu demnitate și respect, și să asigure sprijin pentru familia și îngrijitorii copiilor cu CES.

Educația incluzivă elimină practica segregării elevilor atipici de elevii tipici. Profesorii din sălile de clasă incluzive trebuie să încorporeze o varietate de metode de predare pentru a ajunge cât mai bine la elevii cu abilități de învățare diferite. Acest lucru are beneficii chiar și pentru acei elevi care ar fi plasați într-o sală de clasă tradițională, deoarece acest lucru le crește implicarea în procesul de învățare. Săile de clasă incluzive încurajează dialogul deschis și sincer despre diferențe, precum și respectul pentru cei cu abilități și nevoi diferite sau din alte medii culturale. [7]

În anumite zone defavorizate, elevii cu dizabilități fizice ar trebui și ei să frecventeze școli. Dar de cele mai multe ori, acele școli sunt inaccesibile. În sistemele școlare defavorizate din punct de vedere economic, în special în cele din zonele rurale, clădirile dărăpănate și prost îngrijite pot restricționa accesibilitatea. Unele dintre aceste facilități nu sunt sigure sau sănătoase pentru niciun elev. Multe școli nu au facilitățile necesare pentru a primi în mod corespunzător elevii cu nevoi speciale, iar administrațiile locale nu au nici fonduri, nici determinarea de a oferi ajutor financiar. Barierele fizice pot include uși, pasaje, scări și rampe dar și zone de agrement.

O mare parte din acești copii cu un diagnostic din sfera CES-ului sunt plasați în medii obișnuite. Acest lucru oferă beneficii, cum ar fi oportunitatea de a învăța și socializa cu alți copii, dar prezintă și provocări legate de dificultățile de comunicare socială, victimizare, anxietate, depresie și dificultăți de comportament. Profesorii din școlile de masă trebuie, astfel, să facă un efort considerabil pentru a le permite copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) și dizabilități să învețe și să fie incluși în viața școlară, ceea ce poate reprezenta o provocare. Pe lângă faptul că trebuie să aibă cunoștințe specifice despre CES, profesorii trebuie să implementeze abordări de predare eficiente și adecvate, să facă ajustări la curriculum și să ofere sprijin și resurse adecvate. Însă curriculumul, de multe ori, este rigid și nu permite experimentarea sau utilizarea diferitelor metode de predare, fiind o barieră enormă în calea incluziunii. Planurile de studiu care nu recunosc diferite stiluri de învățare împiedică experiența școlară pentru toți elevii. Profesorii sunt, în general, de acord că includerea este importantă dar puțini au încredere în capacitatea lor de a sprijini elevii cu CES.

Adesea, normele din societate sunt cea mai mare barieră în calea incluziunii.

Vechile atitudini dispar cu greu și mulți încă opun rezistență acceptării elevilor cu dizabilități și probleme de învățare sau din culturi minoritare. Prejudecățile față de cei cu diferențe pot duce la discriminare, fapt ce inhibă procesul educațional. Provocările educației incluzive ar putea fi puse pe seama provocărilor elevilor și nu a deficiențelor sistemului educațional.

Se poate observa că, deși profesorii susțin conceptul de incluziune, acesta nu era întotdeauna implementat la nivel operațional. De exemplu, de multe ori elevii cu CES creează ei înșiși o barieră în calea socială, prin neadaptare, iar atitudini ca aceasta pot influența de asemenea, implementarea practicii incluzive. Există o mai mare reticență pentru includerea elevilor cu dizabilități mai severe și dificultăți de comportament. Comportamentele perturbatoare sunt adesea rezultatul anxietății sau frustrării copiilor cu CES, dar lipsa de înțelegere poate determina un profesor să presupună că nu se poate conforma codurilor de conduită școlară. E necesar deci, o schimbare în atitudinile, credințele și ipotezele cu privire la dizabilitate, diversitate și diferență dar și în pedagogiile care răspund la diferența individuală, fără a atrage atenția (sau stigmatizarea) asupra celor cu nevoi speciale sau dizabilități. O experiență școlară de succes pentru copiii cu CES necesită un angajament activ din partea profesorilor pentru facilitarea oportunităților școlare și sociale. Lipsa de cunoștințe împreună cu lipsa sistemelor de sprijin pot avea efecte negative asupra participării elevilor la școală și reprezintă obstacole în calea incluziunii. Este clar că profesorii din școlile obișnuite se confruntă cu cerințe mari, cum ar fi elevi prea mulți la clasă și presiunea pentru a obține rezultate din ce în ce mai mari la evaluările naționale. [8, p.36]

Există un sprijin general în rândul profesorilor pentru includerea copiilor cu nevoi educaționale speciale, dar multora le lipsesc încrederea și cunoștințele necesare pentru a sprijini elevii cu CES. Acest lucru poate avea un efect negativ asupra educației lor. Studiile anterioare au explorat atitudinile profesorilor față de incluziune, dar se cunosc mai puține despre experiențele profesorilor din medii școlare contrastante cu privire la elevii cu autism, de exemplu.

O practică cheie folosită de profesori pentru a sprijini elevii cu CES, în special în școlile speciale, a fost furnizarea unui program zilnic, prin utilizarea adecvată a orelor și a imaginilor, gestionând tranzițiile și atenționând din timp elevii cu privire la potențialele schimbări. De asemenea, se acordă o mare atenție utilizării clare a limbajului în școlile speciale. Monitorizarea nivelurilor de anxietate manifestate de elevii cu CES și strategiile de gestionare a acestora sunt de asemenea considerate ca o mare influență asupra experiențelor zilnice ale elevilor. (Mara, 2009)

Performanța elevilor este de asemenea influențată de contactul lor cu ceilalți. Stabilirea de prietenii și împărtășirea de interese comune au potențialul de a produce rezultate pozitive. Mulți profesori identifică o tendință la elevii cu

autism să se împrietenească cu alți elevi cu autism, adesea prin interese comune, cum ar fi jocurile pe calculator. Profesorii consideră acest lucru cheia unei prietenii de succes și este indicat să li se permită accesul la dispozitivele electronice în timpul pauzelor ca mijloc de interacțiune socială. Unii copii se pot simți confuzi și nu sunt siguri dacă anumiți colegi le sunt prieteni sau nu, iar de aici se poate ajunge la sentimentul de singurătate sau excluderea din grup. De aceea sunt importante lecțiile de dezvoltare personală, să li se vorbească despre importanța prieteniei și să li se ofere elevilor oportunități de a practica aceste abilități. O limită poate fi un nivel ridicat de respingere a copiilor cu cerințe educaționale speciale sau la agresiunea lor (bullying). [9, p.26]

Pe lângă abordarea nevoilor sociale, profesorii pot întâmpina provocarea identificării nevoilor specifice de învățare ale elevilor, cum ar fi rigiditatea gândirii care îi împiedică pe elevi să depășească propriile interese speciale. Studiile indică faptul că interesele speciale pot fi integrate în curriculum pentru a le permite elevilor să se implice și să-și gestioneze anxietatea. Un risc ar fi accentul excesiv asupra acestora care poate duce la pierderea oportunităților de a provoca elevii să învețe și să comunice în contexte mai largi. [10, p.8]

Factorii care afectează echilibrul dintre provocări și strategii includ ideologia educațională, atitudinile profesorilor/formarea profesorilor, volumul de muncă /presiunile, mediul fizic și eterogenitatea cerințelor educaționale speciale. În timp ce unele școli normale au o abordare universală, cum ar fi adoptarea unui număr de politici și strategii generale de sprijinire a elevilor cu nevoi educaționale speciale, școlile speciale au tendința de a adopta o abordare mai individualizată, cunoscând elevii individual și luând măsuri pentru a le satisface nevoile, gestionând tranzițiile, monitorizând problemele de sănătate mintală, gruparea în funcție de nevoile sociale și ținând întâlniri regulate ale personalului pentru a discuta diferite perspective. [11, p.98]

Pe lângă o atenție generală a profesorilor față de dificultățile lor, profesorii se ocupă și de fiecare problemă apărută ca un caz distinct care necesită un răspuns individual. De asemenea, atitudinile profesorilor față de incluziune și neurodiveritate au tendința de a influența autoeficacitatea. De obicei, profesorii sunt încărcăți de alte presiuni care interferează cu pregătirea suplimentară despre cerințele educaționale speciale. Este evident că ei își doresc să sprijine cu adevărat acești elevi, dar aceste presiuni și angajamente pot împiedica implementarea unor soluții. [12]

De asemenea, factorii de mediu sunt considerați a fi determinanți importanți ai echilibrului dintre provocări și implementarea strategiilor. Pentru acești elevi este necesar un spațiu liniștit. În școlile speciale există săli de clasă neutre pentru a preveni supraîncărcarea senzorială, aranjarea locurilor pentru a

încuraja interacțiunile sociale, învățarea susținută vizual și resurse /echipamente adaptate pentru dezvoltarea abilităților motorii fine.

O altă barieră semnificativă este necesitatea de a recunoaște factorii declanșatori ai anxietății. Anxietatea este ceva obișnuit pentru unii copii cu CES, iar declanșatorii pot fi diferiți în comparație cu populația neurotipică, de exemplu, dificultățile de a prezice comportamentul altora și schimbări neprevăzute în mediu. Acestea pot duce la frustrare, agitație și atacuri de panică, ceea ce îi împiedică capacitatea acestor copii de a face față activităților de zi cu zi. Pentru a oferi soluții care să promoveze comportamente adaptive, identificarea precisă a factorilor declanșatori este, prin urmare, esențială. În timp ce abordarea caracteristicilor CES-ului este importantă pentru facilitarea realizării lor, această recunoaștere a factorilor declanșatori ai anxietății reprezintă o mai bună înțelegere a barierelor cu care se confruntă copiii cu CES la școală și a importanței înțelegerii modului în care școlile pot ajusta mediul pentru a reduce aceste bariere.

Noile studii din literatura de specialitate încearcă să examineze percepțiile, resursele și limitele cadrelor didactice din învățământul primar și preșcolar asupra elevilor cu cerințe educaționale speciale. În general, profesorii și cei funcționarii publici din rețeaua administrației publice percep elevii cu cerințe educaționale speciale în mod pozitiv, având în vedere provocările și limitările cu care s-au confruntat în ultimii 20 ani. Profesorii își pot forma percepții bazate pe o serie de factori discreți, adică modul în care acești profesori au perceput programul de educație incluzivă, opinia lor despre efortul de echipă sau colaborarea dintre profesori și modul în care au văzut resursele posibile de îmbunătățire a aspectelor conexe ale educației incluzive.

Răspunsurile profesorilor pot valida ipotezele de cercetare formulate în literatura de specialitate. Percepția cadrelor didactice este una corectă, ceea ce relevă că profesorii pot selecta și aplica metode didactice optime în pregătirea și instruirea elevilor cu cerințe educaționale speciale.

Cei mai mulți dintre profesori au întâlnit elevi cu diferite nevoi educaționale speciale de-a lungul carierei lor. Cu cât au mai multe cunoștințe și înțelegere și cu cât sunt mai pricepuți, cu atât vor fi mai eficienți în a ajuta elevii cu cerințe educaționale speciale să avanseze cu succes în anii lor de școală. Fără sprijin adecvat, unor elevi le poate fi dificil pentru a accesa învățarea. Prin urmare, este important ca profesorii să aibă o înțelegere și o conștientizare a cerințelor educaționale speciale astfel încât să nu facă judecăți eronate cu privire la inteligența celui care învață și să fie capabili să implementeze adecvat strategii care să îi asiste și să asigure accesul egal. Abordarea și acceptarea elevilor cu cerințe educaționale speciale vorbește despre valoarea fiecărui copil și modelează

înțelegerea, flexibilitatea și acceptarea diferențelor pe care le vor întâlni nu doar în copilărie, ci pe tot parcursul vieții.

Profesorii și părinții trebuie să fie atenți la etichetarea unui elev ca având o dizabilitate. În timp ce profesorii pot face observații semnificative despre un elev și comportamentul său, totuși ei nu sunt calificați pentru a diagnostica. Cel mai des întâlnite manifestări ale elevilor cu cerințe educaționale speciale care reies din experiența profesorilor ce au răspuns chestionarului de studiu sunt următoarele: tulburările de comportament, dificultățile de adaptare școlară dar și întârzierile în dezvoltare.

Este important să se ia în considerare dacă mediul contribuie la dificultățile pe care le poate întâmpina un elev. Școlile trebuie să fie conștiente și atente la faptul că dezvoltarea copiilor implică "pregătirea de a învăța" și "pregătirea pentru școală". "Pregătirea de a învăța" înseamnă că elevii au dezvoltarea cognitivă necesară în învățarea unor anumite concepte și idei, iar "pregătirea pentru școală" presupune un set specific de abilități cognitive, lingvistice, sociale și motorii care permite unui copil să asimileze programa. A acorda atenție mediului înseamnă a asigura elevilor siguranță, sprijin, stimulare și un mediu didactic adaptat la nevoile individuale de învățare, sociale și fizice ale elevilor.

Standardizarea nu este o filozofie de predare eficientă. În schimb, profesorii aplică principiul "fiecare copil este unic". Acesta presupune că profesorii sunt flexibili și deschiși la minte. Elevii învață în ritmuri diferite, au diferite puncte forte, provocări și interese. Nevoile multiple și complexe nu pot fi abordate cu un singur model sau formulă. Este nevoie de timp considerabil, gândire creativă, colaborare, finanțare adecvată, accesibilitate, cercetare și formare continuă a cadrelor didactice.

Profesorii sunt esențiali în oferirea unui aspect pozitiv și a unei experiențe educaționale plină de satisfacții pentru toți copiii. Ei pot să-și integreze perspectivele și cunoștințele atât despre curriculum cât și despre elevii lor ca învățăcei înainte de a planifica instruirea și evaluarea. O potrivire bună este esențială între aceste două componente critice pentru a putea oferi tuturor elevilor oportunități de învățare adecvate și eficiente.

Profesorii pot diferenția instruirea, oferind elevilor structurile necesare pentru a-și maximiza punctele forte, pentru a se adresa slăbiciunilor lor și pentru a anticipa remedierea în timp util. Acest lucru permite elevilor să utilizeze strategii de învățare eficiente și să se implice în învățarea lor. Ca rezultate, crește motivația elevilor și totodată ei rămân interesați să învețe.

De asemenea, profesorii fac tot posibilul pentru ca elevii cu cerințe educaționale speciale să folosească toate facilitățile necesare în mod continuu, nu doar pentru testele finale. Părinții copiilor cu CES ar trebui informați de faptul că

școala românească dispune la ora actuală de personal bine pregătit în acest demers de integrare și educare a copiilor cu CES alături de copiii fără CES.

Referințe:

1. GHERGUȚ, A. Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale, Strategii de educație integrate. Iași: Editura Polirom, 2001.
2. GHERGUȚ, A., FRUMOS, L. Educația incluzivă. Ghid metodologic. Iași: Editura Polirom, 2019.
3. GHERGUȚ, A. Educația incluzivă și pedagogia diversității. Iași: Editura Polirom, 2016.
4. MANEA A., D. Educația incluzivă. Teorie și aplicații. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană, 2020.
5. VIANIN, P. Ajutorul strategic pentru elevii cu dificultăți școlare, Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2011.
6. COSTESCU, C. Abilitățile sociale în tulburarea din spectrul autismului, Iași: Editura Polirom, 2011.
7. GHERGUȚ, A., FRUMOS, L. Educația incluzivă. Ghid metodologic. Iași: Editura Polirom, 2019.
8. BENGA, O., BABAN, A., OPREA, A.. Strategii de prevenție a problemelor de comportament, Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2015.
9. COSTESCU, C. Abilitățile sociale în tulburarea din spectrul autismului, Iași: Editura Polirom, 2021.
10. BURHANurhan, S.S., BEGUN, S.. Getting to Know Learning Disability and its Management in The international Journal of Indian Psychology, no.5/2015.
11. BENGA, O., BABAN, A., OPREA, A. Strategii de prevenție a problemelor de comportament. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2015.
12. MARA, D. Strategii didactice în educația incluzivă. București: Editura EDP, 2009.

CZU: 342.733-053.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7655760>

REALIZAREA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI PRIN PRISMA PRINCIPIULUI ABORDĂRII REALISTE A SISTEMULUI DE EDUCAȚIE

NICHITA Rodica

doctor în drept,

Departament Drept Public, Facultatea de Drept, USM

ORCID ID: 0000-0002-0623-5578

Summary. *Education has an essential, universal, and eternal function of society. There is no society without education. Education is an aspect of social practice and is closely related to work, to the production of material and spiritual goods, which are defining features of man. Through work an individual or a human group creates the material and spiritual goods necessary for their existence. Thus, since man and work appeared on Earth, education also appeared. If work is a permanent social category, means that education also has a permanent character. Just as there can be no society without work, so there can be no society without education. Education does not propose external goals to the human being, but pursues its full realization, its full development along the lines of native dispositions, along the lines of society's requirements. Moreover, education challenges the individual to develop himself through his own effort.*

Keywords. *principle, child, education, interest, right, freedom.*

Lărgirea și diversificarea cooperării dintre state la începutul secolului al XXI-lea aduce în plan mondial o nouă problemă – protecția copiilor. Lipsa de maturitate fizică și intelectuală a copiilor, condițiile deosebit de dificile în care trăiesc cei mai mulți dintre aceștia în toate țările lumii, exploatarea la care sunt supuși, au condus la concepția conform căreia copilul are nevoie de o protecție specială, instituționalizată în plan juridic. Convențiile internaționale nu fac distincție între conceptele de „copil” și cel de „minor”, criteriu de vârstă avut în vedere variind în raport de domeniu sau problema reglementată. În definiția dată de UNICEF, prin copil se înțelege „persoana până la vârsta de 15 ani”, în timp ce în Convenția cu privire la Drepturile Copilului [1] acesta este definit drept „orice ființă umană sub vârsta de 18 ani”. În spiritul acestui instrument conceptele de „copil” și „minor” sunt sinonime. La fel și în legislația națională a Republicii Moldova termenii de „copil” și „minor” au același sens.

În Declarația Universală a Drepturilor Omului [2] în art.25, § 2 „mama și copilul au dreptul la ajutor și la ocrotire specială. Toți copii indiferent dacă s-au născut în cadrul sau în afara căsătoriei se bucură de aceeași ocrotire socială”, în art.26 „orice persoană are dreptul la educație”, înțelegem gratuitatea educației cel puțin în ceea ce privește învățământul primar, ca educația să vizeze deplina dezvoltare a personalității umane și îmbunătățirea respectului pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale, precum și dreptul părinților de a alege educația pe care să o dea copilului. Acest enunț principal a fost precizat ulterior

În instrumente juridico-diplomatice, iar pentru transpunerea lui în viață au fost întreprinse măsuri la nivel global, regional sau local. Astfel, în baza art.13 din Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale [3] statele se angajează să adopte toate măsurile necesare pentru a asigura deplina exercitare a acestui drept. În art.14 „orice stat, parte la prezentul Pact, care în momentul în care a devenit parte nu a putut asigura în teritoriile aflate sub jurisdicția sa obligativitatea și gratuitatea învățământului primar se angajează să stabilească și să adopte într-un termen de 2 ani un plan detaliat de măsuri succesive pentru a realiza treptat principiul învățământului primar obligatoriu și gratuit pentru toți”.

Constituția Republicii Moldova [4] în art.1, al. (3), prevede că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”. Semnificația statului de drept implică garantarea funcționării democrației și a pluralismului politic, inclusiv asigurarea libertății de opinie și a exprimării, a dreptului la asociere, a dreptului la învățătură, a dreptului la asistență și protecție socială, protecție familiei, mamei, copiilor, care sunt parte inalienabilă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului proclamate de Declarația Universală a Drepturilor Omului. Statul de drept constituie un mecanism al cărui funcționare implică instituirea unui climat de ordine în care recunoașterea și valorificarea drepturilor unui individ nu pot fi concepute în mod absolut și discreționar, ci numai în corelație cu respectarea drepturilor celorlalți și a colectivității în ansamblu.

Interesul superior al copilului în statul de drept, democratic este abordat atât din punct de vedere social, cultural, normativ, sub aspect comparativ (internațional, european), ceea ce permite de a prelua și îmbunătăți cadrul normativ național. Art.50 a Constituției Republicii Moldova [4] exemplifică în mod expres interesul superior al copilului atât din punct de vedere social, cultural, normativ, identificând prioritățile pe care statul Republica Moldova le are față de copii. Art.35 din Constituție garantează dreptul la învățătură, iar dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților. Astfel, copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor, iar statul acordă alocații necesare pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori cu dizabilități. Iar exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise [4] (alin.2-4).

Activitatea depusă de societate spre a pregăti pe om pentru viața socială o numim *educație*. Cuvântul *educație* este de origine latină și are semnificația de *îngrijire, cultivare* a unui individ pentru a se dezvolta. De educație au nevoie, în

primul rând, copiii, ei trebuie învățați cum să muncească și să se comporte, cum să-și îngrijească sănătatea și cum să își petreacă timpul liber. La pregătirea copilului pentru viața socială își aduc contribuția mai mulți factori: familia, școala, organizațiile sociale, mediul cultural și social, și chiar mediul natural. Fiecare din acești factori exercită influențe educative specifice asupra copilului, îndrumările date de părinți, cunoștințele transmise de profesori, sfaturile date de un prieten, impresia produsă de o operă muzicală, satisfacția reușitei în confecționarea unui obiect prin muncă proprie, varietatea de impresii dobândite în timpul unei excursii în natură etc., contribuie atât la formarea copilului pentru viața socială, cât și la dezvoltarea lui pe linia aspirațiilor sale individuale.

Educația este ansamblul de acțiuni și influențe intenționate, conștiente exercitate de un om sau de un grup uman asupra altui om sau grup uman spre a-l forma, a-l dezvolta. Educație este îndrumare „și ajutor din partea educatorului, dar și efort propriu din partea celui educat”. Uneori prevalează „îndrumarea”, activitatea de a conduce pe cel supus educației pe un drum și spre un scop cerut de societate; alteori prevalează „ajutorul” pe care educatorului, învățătorul, profesorul, instructorul îl dă copilului spre a învinge dificultățile cu care se confruntă în formarea sa.

Educația este un fenomen social. Există multe alte fenomene sociale în afară de cele educative, cum sunt cele economice, juridice, politice, morale și altele. Fenomen educativ se deosebește de celelalte fenomene sociale prin structura sa și prin funcțiile sale. O primă funcție a educației este îngrijirea copiilor – fără o îngrijire organizată din partea familiei, a instituțiilor educative, sănătatea copiilor ar fi periclitată, creșterea și dezvoltarea lor fizică nu ar fi asigurată. O altă funcție a educației este transmiterea experienței de muncă productivă. În timpul nostru dezvoltarea accelerată a științei și tehnologiilor a făcut să crească rolul educației spre a asigura societății necesarul de oameni calificați, specializați multidisciplinar. Educația are și funcția de a pregăti pe om ca membru al societății. Prin educație copilul dobândește treptat fizionomia morală a epocii în care trăiește și a clasei sociale din care face parte, învață să aprecieze faptele altora și pe ale sale în raport cu un etalon fixat de societate. Spre a se menține, societatea are nevoie de stabilitate, de un oarecare conformism în comportarea membrilor săi și la aceasta se ajunge prin preocuparea sa de a forma în indivizii care o compun un sistem de idei și deprinderi, de comportare, care să reflecte cât mai exact raporturile sociale, cerute în timpul respectiv de acea societate. O altă funcție a educației este transmiterea valorilor culturale; prin educație generația nouă își însușește în timp scurt valorile culturale, create de omenire și în acest om ea activează într-un câmp cultural, cu un nivel mai ridicat decât cel al generației care a precedat-o.

Valorile culturale care se transmit de la o generație la alta au o stabilitate mai mare decât cunoștințele și tehnicile legate de producție. Ele pun pe copil în contact nu numai cu societatea timpului său, ci și cu idealurile de viață, concepția despre lume, cu aspirațiile de veacuri ale poporului din care face parte. Prin ele se realizează o integrare a copilului nu numai la cerințele de acum ale societății din care face parte, ci îl integrează în viața din trecut și din viitor a poporului său. Transmiterea valorilor culturale deșteaptă în copil simțul continuității și stabilității sociale, dar și a responsabilității pentru aceasta. Pe de altă parte, fiecare generație dezvoltă experiența primită, perfecționează tehnicile de creație, descoperă noi cunoștințe, creează noi valori, își îmbunătățește sistemul de organizare socială, contribuind astfel la mersul înainte al societății. Fiecare din aceste funcții ale educației răspund unor necesități sociale. Fără îndeplinirea lor existența însăși a societății ar fi în pericol. Prin ele, omul ca ființă biologică se transformă în ființă socială, iar copilul se umanizează treptat.

În societatea contemporană, dezvoltarea unui stat depinde tot mai mult de pregătirea cetățenilor lui, de cunoștințele lor și de stăpânirea tehnicii, de coeziunea și caracterul lor, de concepția filozofică și socială la care aderă. De aici și rolul deosebit acordat educației. Educația este un factor dinamic al dezvoltării societății.

Interesul superior al copilului în sistemul de educație reprezintă o valoare indispensabilă a statului de drept, democratic, care este obligat de a corobora prevederile normative naționale cu Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului[1] prin asigurarea exercitării dreptului la educație. Fiecare stat asigură exercitarea dreptului la educație în mod progresiv și pe baza egalității de șanse prin învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți, cât și încurajarea diferitor forme de învățământ secundar, atât general, cât și profesional, punând la dispoziția tuturor copiilor accesul la instituțiile de învățământ, precum și acordarea unui ajutor financiar în caz de nevoie. Inclusiv statul este obligat de a asigura tuturor accesul la învățământul superior, în funcție de capacitatea fiecăruia prin toate mijloacele adecvate și de a pune la dispoziția copiilor și a permite accesul acestora la informarea și orientarea școlară și profesională. De asemenea, statele vor promova și vor încuraja cooperarea internațională în domeniul educației, mai ales în scopul de a contribui la eliminarea ignoranței și analfabetismului în lume și a de a facilita accesul la cunoștințe științifice și tehnice și la metode de învățământ moderne. Educația copilului trebuie să urmărească, conform art.29 din Convenție [1], dezvoltarea plinară a personalității, a vocațiilor și aptitudinilor mentale și fizice ale copilului, cât și cultivarea respectului pentru drepturile omului, educarea copilului în spiritul respectului față de părinții săi, față de limba sa, de identitatea și valorile sale culturale, precum și să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate liberă într-

un spirit de înțelegere, de pace, de toleranță, de egalitate între sexe și prietenie între toate popoarele și grupurile etnice naționale și religioase, cât și respectul față de mediul natural.

În Republica Moldova interesul superior al copilului este asigurat de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, care este desemnat de Parlamentul Republicii Moldova și își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării la nivel național de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului acordă protecție și asistență copilului la cererea acestuia fără a solicita acordul părinților sau a reprezentanților legali. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este în drept să acționeze din oficiu pentru a sista copilul aflat în dificultate sau în situații de risc. Conform art.3 din Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului se asigură respectarea drepturilor tuturor copiilor fără nicio discriminare, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinii a copilului sau a părinților, de origine națională, etnică sau socială, de situația materială, de incapacitate sau de altă situație. În toate acțiunile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private, de tribunale, de autorități administrative sau organe legislative, trebuie să fie prioritare interesele superioare ale copilului.

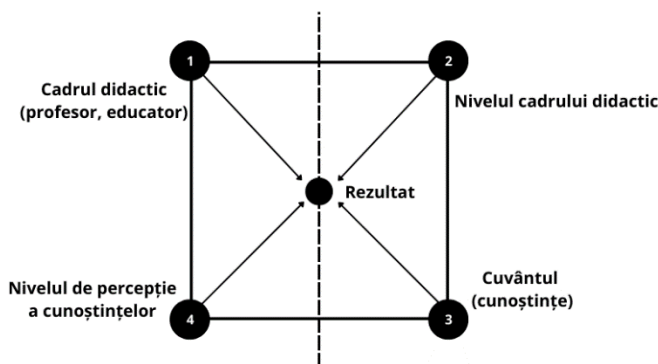
Principiul abordării realiste a sistemului de educație reprezintă unul dintre pilonii de bază a sistemului de educație a Republicii Moldova prevăzut în Strategia de Dezvoltare a Educației pentru anii 2021-2020 „Educația 2030” [5] care abordează schimbările în sistemul de educație în raport cu realitățile legate de pandemie, cât și percepția subiectivă a educației. Principiul abordării realiste a sistemului de educație a Republicii Moldova urmează a fi asigurat și implementat în coraport cu documentele elaborate de ONU, Consiliul Europei, Uniunea Europeană, Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană și Parteneriatul Global pentru Educație, deoarece calitatea și capacitatea capitalului uman în sec. XXI se află într-o strânsă interdependență cu dreptul la educație, instruire, învățare.

Educarea generației tinere poate fi efectuată în diferite instituții de învățământ (preșcolar, școlar, gimnaziale, liceale, instituții de învățământ superioare, având obligația formarea generațiilor tinere. Influența cadrelor didactice în cea mai mare măsură influențează dezvoltarea multilaterală a copilului, cât și la pregătirea lui pentru viață. Misiunea cadrelor didactice este înaltă, nobilă, deoarece transmit generațiilor tinere în mod organizat și planificat valorile culturale create de generațiile trecute, le îndrumă primii pași în vastul domeniu al științelor, veghează asupra formării personalității lor și asupra

orientării lor profesionale. Principala funcție a cadrului didactic nu este de a preda, de a transmite cunoștințe, ci de a îndruma și organiza activitatea de cercetare, de a colabora cu elevii, de a-i stimula și a-i ajuta să-și formeze personalitatea. Iar dezvoltarea morală și estetică a elevilor, studenților este influențată de activitatea și personalitatea cadrului didactic, iar multe dintre convingerile și sentimentele cadrului didactic se transmit elevului, care se păstrează ani de zile, uneori chiar toată viața. R. Hubert consideră că „profesorul este omul care, împins de vocația sa interioară, își consacră activitatea, viața sa spre a realiza valori culturale în indivizii tineri”. El este un mijlocitor între generația care se ridică și valorile sociale create de omenire. Astfel, orice profesor este mesagerul unor valori sociale, al unui ideal de viață. Tocmai din acest motiv calitatea profesională, starea interioară, psihică, psihologică, morală a cadrului didactic își lasă amprenta asupra celui instruit. În acest mod interesul superior al copilului în sistemul de educație în zilele noastre poate fi garantat doar prin simbioza dintre profesor și elev.

În acest sens, procesul de instruire, învățare, educație merită a fi revizuit, punându-se accent pe următoarele elemente [6]:

1. Cadrul didactic, educatorul, instructorul (profesorul);
2. Capacitatea cadrului didactic (pregătirea, starea emoțională, intelectuală, fizică a profesorului, educatorului, instructorului);
3. Cuvântul (cunoștințe, informația, mesajul verbal și non-verbal);
4. Nivelul de percepție, de înțelegere a cunoștințelor recepționate

Această matrice permite realizarea interesului superior al copilului în cadrul sistemului de educație coroborat cu abordarea realistă a valorilor existente în societate astăzi, astfel încât rezultatul sistemului de educație este de a asigura împlinirea sufletească a ființei umane ca un element indispensabil pentru o societate democratică, armonioasă și fericită. Măiestria unui cadru didactic presupune tact, spirit creator, inventivitate, pasiune pentru munca didactică,

neconținută pregătire ideologică și profesională, exigență față de munca proprie, analiză obiectivă a activității prestate pentru ca de la fiecare copil să se obțină tot ce poate da. Munca unui asemenea cadru didactic va fi artă, nu o simplă profesie.

Referințe:

1. Convenția cu privire la Drepturile Copilului. [Accesat la 21.10.2022], Disponibil: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text-childrens-version#:~:text=A%20child%20is%20any%20person%20under%20the%20age%20of%2018>
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului. [Accesat la 21.10.2022], Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
3. Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. [Accesat la 22.10.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro
4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro
5. Strategia de Dezvoltare a Educației pentru anii 2021-2020 „Educația 2030”. [Accesat la 22.10.2022], Disponibilă: <https://mecc.gov.md/ro/content/elaborarea-strategiei-de-dezvoltarea-educatiei-pentru-anii-2021-2030-educatia-2030>
6. АСАУЛЯК, О. „Сборник Семинарских Работ”.Lvov: Editura Reichert, 2020.
7. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.[Accesat la 23.10.2022], Disponibilă: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>

CZU: 342.733:341.231.14:37.014.1 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7655788>

**EDUCAȚIA – UN DREPT FUNDAMENTAL AL COPIILOR,
PLATFORMĂ PRIORITARĂ ȘI ACTUALĂ ÎN DOMENIUL DREPTURILOR
OMULUI**

DOBĂ Olga

master în drept, inspector principal de poliție
asistent-universitar, Catedra Drept public și securitate a frontierei,
migrație și azil, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID ID: 0000-0002-6138-2087

*„Întregul scop al educației este să transforme oglinzile în ferestre.”
(Sydney J. Harris)*

Summary. *Human rights are the rights that every human being possesses, obtained at birth, and which belong to him regardless of nationality, place of residence, sex, national or ethnic origin, color, religion, language, disability or any other status he has. They are inherent in all human beings, which means that no man, wherever he may be, can ever be deprived of his rights, under any circumstances and for any reason. In essence, human rights correspond to the fundamental needs of people, among which a priority right would be the right to education, which is closely related to other human rights and is essential for the development of each individual according to the principles of interdependence and indivisibility, and it depends on him after all, even the sustainable development of society. In other words, the major objective of human rights education is to create and promote a universal culture of human rights, itself essential to democracy and strengthening the rule of law. The role of education is to constantly and effectively realize the connection between the past, present and future of the fundamental rights of all people. Today's society demands, more than ever, man's intelligence and creative capacity, specifically through education.*

Keywords. *Human rights, children's rights, the right to education, state.*

Astăzi, educația este unul dintre indicatorii statutului social al unei persoane, precum și unul dintre factorii de reproducere și schimbare în structura socială a societății actuale. Datorită educației, oamenii de multe secole adoptă vasta experiență de abilități și cunoștințe acumulate de civilizație de-a lungul întregii perioade de existență. Orice copil are dreptul de a primi o educație care să îi permită dezvoltarea, în condiții ne discriminatorii, a aptitudinilor și personalității sale.

Educația este privită atât ca drept al omului în sine, dar și ca un mod indispensabil de a beneficia de celelalte drepturi ale omului, fiind totuși ca o nevoie umană fundamentală.

Pentru început putem defini termenul de „educație” ca un fenomen social fundamental de transmitere a experienței de viață a generațiilor adulte și a culturii către generațiile de copii și tineri, abilitării pentru integrarea lor în societate.

Însă termenul: „educație” a început să fie utilizat pe scară largă în secolul al XVIII-lea. Unii Filosofi din Antichitate, Evul Mediu, Renaștere și Începutul

Iluminismului preferau să vorbească doar despre „educarea” sau „formarea” copiilor și adolescenților. Numai din secolul al XVIII-lea cuvântul „educație”, a început să fie aplicat la toate nivelurile de educație - primar, secundar și superior, obiectivele prioritare ale cărora erau numite educarea morală și dezvoltarea anumitor abilități și cunoștințe. Într-un sens mai larg, educația este înțeleasă drept „procesul gradual de acumulare a cunoștințelor sau procesul de pregătire prin intermediul căruia o persoană predă sau învață anumite competențe. Este totuși fără îndoială clar o răspândire a cunoașterii și informației dar, mai mult decât atât, împărtășirea experienței, cunoașterii și înțelepciunii.

De asemenea, o serie de definiții și explicații ce prevăd termenul de „educație” le întâlnim stipulate în diverse lucrări a diferitor filosofi, și oameni politici, cum ar fi: Platon, care definea educația ca fiind „arta de a forma bunele deprinderi sau de a dezvolta aptitudinile native pentru virtute ale acelor care dispun de ele”. Pentru pedagogul englez John Locke, educația se prezintă sub forma unei relații interpersonale de supraveghere și intervenție ce se stabilește între „preceptor” (educator) și copil (viitorul „gentleman”). Întregul climat al viitorului, afirmă Bogdan Suchodolski, va situa capacitățile intelectuale în condițiile deplinei afirmări și va da un larg avans dorinței de cunoaștere. Filosoful german Immanuel Kant aprecia că educația contribuie la valorificarea naturii umane în folosul societății și că este plăcut să ne gândim că natura omenească va fi mai bine dezvoltată prin educație pentru că prin ea descoperim perspectiva fericirii viitoare a neamului omenesc. [1, p.53-55]

Dintotdeauna politica educațională a statului a determinat știința dreptului de a contura dreptul fundamental la învățătură indiferent de statutul social și politic al individului și care au făcut obiectul de studiu a diferitor gânditori din diferite epoci istorice.

Prin urmare, de acest drept trebuie să se bucure, în mod egal și universal, toți indivizii. El este un drept inalienabil, indivizibil și interdependent cu celelalte drepturi din sistemul drepturilor și libertăților fundamentale. Dreptul la educație mai este și definit prin câteva elemente. Elementul central este dreptul oricărei persoane de a primi educație. În virtutea acestui drept, a cărui respectare trebuie asigurată de state, toți indivizii trebuie să beneficieze de educația elementară, gratuită și obligatorie. De asemenea, educația secundară trebuie să fie disponibilă și accesibilă tuturor, iar educația superioară, accesibilă tuturor în funcție de capacitate.

Astfel, dreptul la educație este cel mai important drept cultural, întrucât fără acest drept persoana umană nu se poate afirma în plenitudinea sa, însă are și două dimensiuni, el este în același timp un drept libertate și un drept social. Plecând de la definiția extinsă a educației, ca ansamblu de proceduri vizând

formarea și dezvoltarea facultăților intelectuale, morale și fizice ale tuturor membrilor societății (în special a copiilor și tinerilor, dar și a persoanelor de orice vârstă), apare că libertatea este esența dreptului la educație pentru că primul obiectiv al acesteia este să asigure dezvoltarea individuală înțeleasă ca dezvoltare a potențialităților umane în toate domeniile. [2, p.12-13]

În acest fel, dreptul copiilor la educație este esențial pentru buna dezvoltare și funcționare a societății, deoarece educația din familie și educația din cadrul instituțiilor școlare sunt factorii care determină formarea personală și profesională a copiilor și pregătirea lor pentru viața de adult. Un sistem educațional care adoptă o abordare bazată pe drepturi va fi mai bine poziționat pentru a-și îndeplini misiunea fundamentală și de a asigura tuturor o educație de calitate superioară.

Pe lângă toate, educația are și următoarele caracteristici: pune accent pe oameni, urmărește dezvoltarea unor calități umane și explorarea orizonturilor, este orientată predominant spre pregătirea pentru viață, are în vedere, cu precădere, întrebări asupra existenței, vizează dezvoltarea unei stări sau a unei structuri atinse, deoarece finalitatea în educație îmbină viziunea pe termen scurt cu cea pe termen lung. Activitatea educațională este dinamică și flexibilă în același timp, iar educația stimulează idealul ființei umane exprimat anume prin „a fi și a deveni”.

Totodată, dreptul la educație este menit să fie implementat și să se bucure toți de el, indiferent de aptitudini, rasă, etnie, religie, gen, naționalitate, orientare sexuală, clasă sau orice alt factor de identificare. În plus, de fapt, o astfel de educație – trebuie structurată astfel încât să respecte demnitatea și drepturile fundamentale ale tuturor oamenilor la orice vârstă. [3]

Un alt element al dreptului la educație este libertatea persoanelor de a-și alege tipul de educație, respectiv dreptul părinților de a alege tipul de educație pentru copiii lor și de a asigura educația școlară, morală și religioasă a copiilor în conformitate cu conștiința lor, cu respectarea cerințelor minime, ca de exemplu obligația de a permite copiilor să urmeze școala primară, care este obligatorie. De aici reiese că, dreptul la educație mai presupune și dreptul la orientare și formare profesională, în conformitate cu aptitudinile și voința fiecărei persoane, asigurarea unui tratament onest în școală și societate, asigurarea condițiilor pentru ca fiecare persoană să-și poată afirma propriul potențial. [4]

Interdependența dreptului la educație cu celelalte drepturi ale omului nu este nicăieri mai evidentă decât în procesul educativ. *Educația în Republica Moldova* este reglementată de către *Ministerul Educației și Cercetării*, acesta stabilește obiectivele sistemului de învățământ în ansamblul său, precum și obiectivele educației pe niveluri și profiluri de învățământ. Dreptul fundamental

la învățatură în Republica Moldova capătă o importanță deosebită în contextul reformării sistemului economic și politic, modernizării tuturor sferelor vieții sociale moderne.

La fel și *Codul educației al Republicii Moldova* nr.152 din 17.07.2014 stipulează că învățământul este obligatoriu, și că statul are dreptul și obligația de a stabili căile, conținutul și standardele necesare pentru a asigura realizarea optimă a dreptului fundamental la învățatură, iar cadrul organizatoric juridic al instituțiilor de învățământ superior de stat și privat reprezintă prerogativa legiuitorului, care trebuie să asigure tuturor copiilor standardul educațional european și formarea aptitudinilor educaționale fundamentale.

Oricum pe lângă o serie de definiții ce privește termenul de educație, prioritar de menționat sunt și scopurile de bază a educației copiilor, după cum urmează:

- dezvoltarea personalității copilului, a aptitudinilor și capacităților mentale și fizice la nivelul potențialului lor maxim;

- dezvoltarea respectului față de părinții copilului, față de identitatea sa culturală, de limba proprie și valorile sale, precum și față de valorile naționale ale țării în care trăiește, ale țării din care eventual este originar și ale civilizațiilor diferite de a sa;

- pregătirea copilului pentru a-și asuma responsabilitățile vieții într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prieteniei între toate popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase și cu persoanele de origine autohtonă.[5]

Cu alte cuvinte, vizavi de aceste câteva scopuri principale mai sunt și careva principii de anexat în privința educației, și anume că educația este și dezvoltarea personalității, talentelor și abilităților fiecărui copil, pe baza recunoașterii faptului că fiecare copil are caracteristici, interese, nevoi și abilități unice de învățare. Un alt principiu ar fi că educația este transmiterea culturii între generații. Într-o formă mai abstractizată motivul pentru care viziunea „instituțională” a educației a fost unica luată în calcul, îl reprezintă însăși apariția preocupărilor la nivelul dreptului pozitiv asupra educației prin prisma nevoii de reglementare la nivelul puterii publice a unui cadru legal, care să permită crearea și dezvoltarea unui sistem educațional. Într-un sens restrâns, educația reprezintă „instrucția împărtășită prin intermediul unui sistem educațional național, regional sau local, fie el public sau privat”.

Riscul educațional reprezintă un pericol în ceea ce privește neșcolarizarea copiilor sau întreruperea școlarizării acestora, situație de risc educațional, care este o problemă la nivel global, ce o reprezintă diferite categorii de copii - copiii instituționalizați, copiii din medii defavorizate, copiii străzii, copiii abuzați etc.

Dreptul fundamental la învățătură, unul dintre cele mai importante drepturi sociale ale omului, creează premisele necesare afirmării plene a personalității și a demnității umane. De potențialul intelectual al persoanei depinde nu numai promovarea pe scara socială și statutul ei social, dar și progresul societății în ansamblu, evoluția vieții economice, sociale și culturale.[6]

Conform Constituției Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94, Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016 este stipulat faptul că drepturile copiilor sunt protejate în mod cuprinzător de un set variat de instrumente internaționale și regionale care acoperă drepturile omului, dreptul umanitar și dreptul refugiaților. Copiii beneficiază de drepturile prevăzute în tratatele generale. În plus, un număr de instrumente specializate au fost create pentru a oferi copiilor o protecție suplimentară, având în vedere vulnerabilitățile lor aparte și importanța pentru societate în ansamblul ei, în asigurarea dezvoltării sănătoase și a participării active a tinerilor săi membri.

Și deci, dreptul fundamental la învățătură este asigurat de stat prin organizarea învățământului prin art.35 din Constituția Republicii Moldova, care determină principalele forme ale instruirii:

1. Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare;
2. Statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor;
3. Studiarea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele;
4. Învățământul de stat este gratuit;
5. Instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii;
6. Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit;
7. Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților.[7]

Așadar, realizarea progresului și reformei sociale, trebuie garantată și protejată prin intermediul mijloacelor și mecanismelor statului. Problematika educației pentru drepturile omului este prioritară și la nivel European, importanța și necesitatea educației pentru drepturile omului este subliniată și în numeroase texte internaționale, totuși drepturile copiilor și în deosebi dreptul fundamental la învățătură sunt protejate în mod cuprinzător de un set variat de instrumente internaționale și regionale care acoperă drepturile omului, reglementate într-o serie de convenții internaționale, pacte și declarații.

După cum am menționat mai sus, prin caracteristicile drepturilor omului în literatura de specialitate, și prin drepturi fundamentale ale omului înțelegem

totalitatea prerogativelor inalienabile, esențiale pentru libera dezvoltare a ființei umane și subiective care datorită importanței lor sunt prevăzute în norme imperative naționale ca de exemplu – Constituții, norme internaționale – Declarații, Convenții, Pacte etc.

În această ordine de idei, pilonul de bază al progresului și reformării învățământului constituie învățătura, care capătă caracterul esențial și fundamental după importanța valorică pe care o ocupă în societate.

Civilizația umană a parcurs o cale istorică îndelungată, evoluând constant în baza progreselor și reformelor înregistrate de societățile lumii, care au făcut din individul uman punctul central al dezvoltării sociale, transferând preocupările pentru protecția și libera sa dezvoltare de la nivel național la cel internațional.

Pentru a ajuta societățile să asigure condițiile necesare dezvoltării tuturor membrilor săi, inclusiv celor mai vulnerabili precum sunt copiii, au fost adoptate în ultimele decenii mai multe documente internaționale. În plus, un număr de instrumente specializate au fost create pentru a oferi copiilor o protecție suplimentară, având în vedere vulnerabilitățile lor aparte și importanța pentru societate în ansamblul ei, în asigurarea dezvoltării sănătoase și a participării active a tinerilor săi membri.[8]

Practic fiecare document al Organizației Națiunilor Unite, dedicat drepturilor omului, conține norme ce se referă la dreptul fundamental la învățătură. Putem spune că dreptul fundamental la educație a devenit o normă obligatorie și convențională pentru dreptul internațional. Însă, datorită deosebirilor prezente în unele state în ce privește modul de abordare a drepturilor omului de prima și cea de-a doua generație, conținutul dreptului fundamental la învățătură uneori nu este reflectat pe deplin în acte internaționale universale. În linii generale, documentele internaționale determină garanțiile învățământului primar gratuit deplin, asigură apărarea împotriva discriminării și stabilesc obligațiile statului la realizarea cerințelor corespunzătoare față de individ.

Printre cele mai importante acte internaționale care dau prioritate dreptului la educație putem enumera în primul rând:

Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată la 10 decembrie 1948 prin articolul 26 ce reglementează într-un spectru larg atât principiile de accesibilitate a tuturor la învățământ, cât și participarea statului la acesta. În ce privește principiul liberei alegeri a tipului de învățământ, acest principiu este determinat în, Declarația Universală a Drepturilor Omului prin formula: „părinții au dreptul de prioritate în alegerea felului de învățământ pentru copiii lor minori”. Prin aceasta totodată DUDO creează elemente de bază pentru dezvoltarea ulterioară a dreptului fundamental la învățătură, creează bazele legislației naționale

și a celei internaționale, acordă o deosebită atenție dreptului fundamental la învățătură și proclamă că drept scop principal în domeniul învățământului este realizarea unor astfel de măsuri care ar permite ca învățământul să fie accesibil, calitativ și gratuit.[9]

Un alt act internațional la fel de important este și *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953 ce conține multe prevederi care apără drepturile copiilor, de exemplu, Protocolul 1, Articolul 2, „dreptul la educație” prevede că nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice. [10]

Inclusiv și *Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale* adoptat la 16 decembrie 1966 în vigoare începând cu 3 ianuarie 1976, prin articolul 13 stabilește că Statele părți la prezentul pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație. Ele sunt de acord că educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și a simțului demnității sale și să întărească respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Deoarece învățământul primar este obligatoriu pentru toți, o altă obligație este dezvoltarea învățământului secundar accesibil tuturor, în special prin introducerea progresivă a învățământului primar și secundar gratuit, precum și prin obligația de a dezvolta acces echitabil la o educație de nivel înalt, ideal prin introducerea progresivă a învățământului superior gratuit.[11]

Cu toate acestea, cadrul general pentru drepturile copiilor este *Convenția ONU privind drepturile copilului din 20 noiembrie 1989*, articolul 28. Acesta a fost primul tratat preocupat anume de drepturile copiilor și a marcat o importantă schimbare în gândirea oamenilor privind „abordarea bazată pe drepturi” care a făcut guvernele răspunzătoare legal de eșecul în a răspunde nevoilor copiilor. În final Convenția ONU privind drepturile copilului a creat o nouă viziune asupra copiilor ca purtători de drepturi și responsabilități corespunzătoare vârstei lor și totodată la un nivel elementar care să contribuie la cultura generală și să-i permită, în condiții de egalitate a șanselor, să-și dezvolte capacitățile, judecata, responsabilitatea morală și socială, pentru a deveni util societății, însă această responsabilitate o au totuși în primul rând părinții.[12]

De asemenea importantă este și *Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială* din 21 decembrie 1965, și anume art.5 prevede obligația statelor-participante „să garanteze dreptul fiecăruia la egalitate în fața legii fără deosebire de rasă, culoare, origine națională sau etnică” la realizarea dreptului fundamental la învățătură și formarea profesională. [13]

Distins este și *Declarația privind drepturile persoanelor care fac parte din minorități naționale sau etnice, lingvistice și religioase* din 18 decembrie 1992, art.4, paragraful 3 și 4 prevede că statele vor lua măsurile necesare pentru a asigura persoanelor aparținând minorităților, exercitarea deplină și efectivă a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale, fără nici un fel de discriminare și în deplina egalitate în fața legii și să aibă posibilități adecvate pentru a învăța în limba maternă sau a se instrui în limba maternă. [14]

Un alt document remarcabil este și *Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dezabilități* din 13 decembrie 2006, art.24 al căreia prevede că statele-participante au obligația să asigure un astfel de sistem de învățământ adaptat necesităților persoanelor cu dezabilități „un sistem de învățământ incluziv”, și să garanteze interzicerea discriminărilor în ce privește accesul la învățătură, asigurând instruirea persoanelor, în special, a copiilor orbi, surzi sau cu ambele deficiențe, oferită în limbajul corespunzător, în modalitățile și mijloacele de comunicare individualizate.[15]

În final putem menționa despre *Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului* din 14 decembrie 1960, care apără principiul liberei alegeri a învățământului prin intermediul interzicerii discriminării, care este tratată drept interzicere a accesului la orice nivel al învățământului sau limitarea învățământului doar la nivel inferior, ori crearea sistemelor de învățământ separat, la fel și menținerea condițiilor de învățământ separat pentru unele grupuri de persoane sau crearea unor condiții de învățământ inadmisibile și incompatibile demnității personale. [16]

În ansamblu, toate actele internaționale cu privire la Drepturile Copilului abordează relația dintre drepturile copilului, responsabilitățile părinților și obligațiile legale ale statului ca o relație triumfiulară dintre copil, familie și stat.

Faptul că Republica Moldova a ratificat o serie de convenții, declarații și pacte internaționale, ne face să ne dăm seama că statul recunoaște copiii ca titulari de drepturi și stabilește o gamă largă de obligații față de copii, pe care le au structurile și instituțiile statului, care sunt văzuți ca titulari de obligații. Drepturile sunt trăite atunci când funcționează relația dintre titularul de obligații și titularul de drepturi. Pentru ca această relație să funcționeze, acei care au obligații trebuie să fie capabili să-și îndeplinească obligațiile, iar acei care au drepturi trebuie să fie împuterniciți să ceară respectarea drepturilor lor. Ceea ce stabilește și susține relația dintre titularul de drepturi și titularul de obligații este conceptul de responsabilitate. Statul are responsabilitatea primară de a asigura că drepturile tuturor oamenilor sunt în egală măsură respectate, protejate și realizarea lor este asigurată. Titularii de drepturi sunt și ei responsabili pentru respectarea drepturilor altor persoane, atât din punct de vedere moral cât și legal, conform prevederilor legislației naționale și internaționale. [17]

În concluzie putem accentua că fiecare copil are dreptul la educație, și că dreptul fundamental la învățatură este cea mai importantă parte a educației fiecărui om, precum și calea principală de formare și perfecționare a forței de muncă. Școala, ca important factor de cultură și civilizație, este o prezență incontestabilă, utilă și eficientă în cadrul structurilor sociale. Școala este locul unde se realizează dreptul fundamental la învățatură, ca drept fundamental al omului, strâns legat prin conținut și consecințe atât cu drepturile social-economice, cât și cu drepturile și libertățile social-politice. Dreptul fundamental la învățatură se află într-o strânsă interdependență cu principiul non discriminării, prin care dreptul la educație poate favoriza începutul schimbării ideologiei punând accent pe educația în spiritul egalității de șanse și de tratament pentru toți oamenii în toate sferile activității sociale. Luând în considerație cele definite dreptul la educație este merit să fie implementat și să se bucure toți de el - indiferent de aptitudini, rasă, etnie, religie, gen, naționalitate, orientare sexuală, clasă sau orice alt factor de identificare.[18]

Pe măsura dezvoltării competențelor necesare, copilul devine apt să-și asume tot mai multe responsabilități, astfel încât, ajuns la vârsta majoratului, să dispună de o pregătire și o maturitate socială apropiată de cea a unui adult și de a ușura integrarea individului în societate. Calitatea educației este determinată, în final, de rezultatele învățării cu care elevii se aleg la absolvirea școlii și de competențele de care vor da dovadă ulterior în viață și pe piața forței de muncă.

De fapt, cum sa mai și specificat, totuși părinții acționează ca reprezentanți ai intereselor copilului și pentru realizarea dreptului său la învățatură nu trebuie doar să aleagă cea mai bună instituție de învățământ și să monitorizeze procesul de învățământ, dar, de asemenea, să poarte responsabilitatea pentru propriile alegeri, în conformitate cu legislația în vigoare. Fără îndoială, anume copilul are libertatea deplină a educației, iar părinții doar își îndeplinesc obligațiile sale față de acesta.

În Republica Moldova, în pofida reformelor sectorului de învățământ implementate de la independență, se înregistrează o scădere continuă a ratelor de trecere cu succes a examenelor de absolvire a gimnaziului. Peste jumătate din numărul de elevi sunt doar parțial competenți la disciplinele de studiu școlare și se află cu mult în urma colegilor lor din țările vecine.

În timp ce ratele de frecvență a școlii sunt înalte atât la nivel primar, cât și la nivel gimnazial, copiii din mediul rural sunt mult mai predispuși decât ceilalți să lipsească de la ore, mai ales la vârsta gimnazială. La copiii de etnie romă, ratele de frecvență sunt mult mai reduse la toate nivelurile de învățământ. Unii copii nu sunt înmatriculați niciodată, alții merg la școală mai târziu decât ar trebui, iar alții pe parcurs pur și simplu o abandonează.

Există totuși copii pentru care educația constituie o problemă fie temporară,

fie permanentă, fiind mai multe categorii de copii cum ar fi cei care suferă de boli cronice și necesită internări în spitale pe perioade mai lungi, copii bolnavi, copii ai străzii, copiii populațiilor care migrează în alte localități sau țări, copiii care au deficiențe severe multiple sau asociate.

Însă, mai există și o altă problemă dureroasă și controversată a învățământului care uneori este învățământul contra plată, de sigur legat de principiul libertății educației.

Totuși cu părere de rău unii copii riscă să fie privați de educație mai mult decât alții.

De aceea, este necesar de respectat și garantat dreptul la educație, pentru că *prin educație* se dorește dezvoltarea conștientă a potențialului biopsihic al omului și formarea unui tip de personalitate solicitat de condițiile prezente și de perspectiva societății actuale.

Referințe:

1. CĂLIN, M. *Filosofia educației*. București: Editura Aramis, 2001. 144 p. ISBN 9789738066748.
2. CRISTEA, S. *Dicționar de pedagogie*. Chișinău: Editura Litera, 2000. 400 p. ISBN 9975742483.
3. Politică, democrație și guvernarea democratică a școlilor. [Accesat: 18.09.2022] Disponibil: <https://www.living-democracy.com/ro/textbooks/volume-1/part-1/unit-1/chapter-2/>. /democrația
4. Ce sunt drepturile omului. [Accesat: 18.09.2022] Disponibil: <http://sanat.atemintala.md/ro/legislatie/drepturile-omului/ce-sunt-drepturile-omului>
5. Codul educației al Republicii Moldova nr.152 din 17.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.319-324, art.634, în vigoare din 14.01.19. [Accesat: 20.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro
6. Drepturile copilului, dreptul la educație (lucrare sinteză). [Accesat 19.09.2022] Disponibil: <https://irdo.ro/irdo/pdf/Drepturile%20CopiluluiDreptul%20la%20educatie.pdf>
7. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94, Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.78/140 din 29.03.2016.
8. Dreptul la educație. [Accesat: 18.09.2022] Disponibil: https://upwikiro.top/wiki/Right_to_education/
9. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată la 10 decembrie 1948. [Accesat: 22.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro
10. Convenția Europeană a Drepturilor Omului semnată la 4 noiembrie 1950. [Accesat: 22.09.2022] Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
11. Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale adoptat la

- 16 decembrie 1966. [Accesat 23.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro
12. Convenția ONU privind drepturile copilului din 20 noiembrie 1989. [Accesat: 24.09.2022] Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>
13. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. [Accesat: 24.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115570&lang=ro
14. Declarația privind drepturile persoanelor care fac parte din minoritățile naționale sau etnice, lingvistice și religioase. [Accesat: 24.09.2022] Disponibil: <https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Declara%C5%A3ie%20ONU%20cu%20privire%20la%20drepturile%20persoanelor%20apar%C5%A3in%C3%A2nd%20minorit%C4%83%C5%A3ilor%20na%C5%A3ionale.pdf>
15. Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dezabilități din 13 decembrie 2006. [Accesat: 24.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro
16. Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului din 14 decembrie 1960. [Accesat: 25.09.2022] Disponibil: <http://artico.md/wp-content/uploads/2015/11/CONVEN%C5%A2IA-UNESCO.pdf>
17. NICHITA, R. Dreptul fundamental la învățătură în Republica Moldova / Teză de doctor în drept. Chișinău 2017.206 p.
18. Curriculum la disciplina opțională Educație pentru drepturile omului (EDO) Chișinău 2018. [Accesat: 26.09.2022] Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_i-iv.pdf

CZU: 37.015.3:373.3.062:316.485.6 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7655813>

JOCUL DIDACTIC, REUȘITA ÎN STĂRILE CONFLICTUALE ALE MICILOR ȘCOLARI

PREDOI Valeria-Georgeta

Profesor pentru învățământul primar,
Colegiul Național „Ion Minulescu”, Slatina, România

Summary. *Educational conflict is an "ingredient" of school life, but also of everyday life, and it is a process that we, as teachers, face every day. In a school community, whether large or small, conflict is inevitable, and there are cases where we cannot avoid it. In most cases, however, if it is controlled, it is in a position to significantly improve student engagement, motivation for learning. However, we must not lose sight of the fact that a conflict can degenerate into more aggressive forms, such as verbal and physical violence.*

Conflicts between students are determined by the competitive atmosphere (students are used to working individually, they lack the ability to work in a team, trust in others, if they do not achieve triumph over others they lose their self-esteem), the atmosphere of intolerance (lack of support among colleagues, there are resentments against the abilities and achievements of others, mistrust, lack of friendship, loneliness and isolation), poor communication (pupils do not know how to listen and communicate, express their needs and desires, do not understand or misunderstand intentions, feelings, needs and the actions of others), inappropriate expression of emotions (pupils do not know how to express their anger or dissatisfaction in a non-aggressive way, they suppress their emotions), the absence of conflict resolution skills (violent ways are used rather than creative ways), the wrong use of power by the teacher (the teacher uses inflexible rules, exacerbated authority and misunderstanding). This type of conflict can be resolved through pupil -pupil, pupil -class, pupil -teacher cooperation, communication, tolerance, positive emotional expression.

Keywords: *conflict, educational climate, discovery, development.*

Una dintre funcțiile principale ale jocului este cea de socializare, acesta având un rol determinant în dezvoltarea socială și a autonomiei copiilor, a capacității de a se integra în colectivitate. Jocul se află în consonanță cu natura copilului, nu cea biologică, ci „natura socială, trebuința lui foarte timpurie de comunicare cu adulții, ce se transformă în tendința de a trăi cu aceștia în comun”. [1, Elkonin, D.B., apud. Bonchiș, E., p.65] „Între joc și dezvoltarea socială există o relație de interdependență. Dezvoltarea socială determină dezvoltarea relațiilor din cadrul jocului, a cooperării, iar acestea, la rândul lor, alimentează dezvoltarea pe plan social,, [9, p.21]

Jocul „oferă un context perfect în care copiii să își dezvolte competențele sociale și emoționale. Prin interacțiunile din cadrul jocului sociodramatic, copiii învață să își controleze comportamentul datorită motivației intrinsece puternice de a rămâne în joc” [2, p. 62].

Conform Comitetului pentru comunicare și Comitetului pentru aspectele psihosociale ale sănătății familiei și copilului, „jocul este esențial pentru dezvoltare, deoarece contribuie la bunăstarea cognitivă, fizică, socială și emoțională a copiilor și a tinerilor” [2, Ginsburg, K., apud Nell, M. și Drew, W., p. 29].

Kenneth Ginsburg subliniază faptul că jocul permite copiilor să creeze și să exploreze o lume pe care o pot stăpâni, înfruntându-și fricile în timp ce exersează roluri ale adulților, le permite să-și formeze noi competențe care conduc la mărirea încrederii în sine și a rezilienței. Jocul nestructurat le permite copiilor să învețe cum să lucreze în grupuri, cum să împartă, să negocieze, să rezolve conflicte, susținându-și punctul de vedere, să ia decizii, să descopere care le sunt interesele și să le urmeze.

Aurelia Marșieu [3, p.122] consideră că perspicacitatea socială poate fi influențată de următoarele caracteristici ale jocului:

- presupune asumarea unor roluri, respectarea anumitor reguli, datorită cărora copiii învață că trebuie să ajungă la un consens;
- este un mijloc de stabilire a unor noi relații interpersonale, de modificare a celor vechi, de alegere a partenerilor sociali, de verificare a relațiilor cu ceilalți și a atitudinii acestora față de noi;
- demonstrează că succesul acțiunilor proprii depinde și de acțiunea celorlalți;
- solicită capacitatea de descifrare a comportamentului nonverbal, a intențiilor de joc;
- este o cale de învățare a comportamentului de negociere;
- este un mijloc de experimentare a unor strategii comportamentale de interacțiune, în caz de succes sau eșec.

Impactul jocului asupra dezvoltării abilităților sociale este explicit formulat în nota de prezentare a disciplinei Joc și mișcare, introdusă la clasele a III-a și a IV-a. Aceasta subliniază faptul că „jocul de mișcare favorizează manifestarea relațiilor sociale (de cooperare, de întrecere), presupunând armonizarea intereselor individuale și a eforturilor personale cu cele ale grupului; favorizează încadrarea în colectiv, asumarea de responsabilități, manifestarea atitudinii critice și autocritice, a inițiativei și le permite copiilor să învețe ce înseamnă toleranța, acceptarea celuilalt, luarea unei decizii și asumarea consecințelor acesteia” [4]

Într-adevăr, jocul dezvoltă abilitățile sociale ale copiilor, alături de cele cognitive și emoționale, abilitatea de a comunica cu ceilalți, de a-și exprima punctul de vedere, de a gestiona situațiile conflictuale, de a lua decizii. Are un rol semnificativ și în dezvoltarea empatiei, copilul reușind în cadrul jocurilor să înțeleagă modul în care gândesc sau acționează ceilalți jucători. „Clasa de elevi este un spațiu de comunicare complex care are un potențial crescut pentru apariția unor conflicte ce pot să deturneze actul didactic de la finalitățile sale pozitive,, [5,p.53]

Tipurile de conflicte care pot să apară în clasa incluzivă și cauzele lor sunt:

- conflicte între elevi-atmosfera competitivă, de intoleranță, comunicarea slabă, exprimarea nepotrivită a emoțiilor, absența priceperilor de rezolvare a

conflictelor, utilizarea greșită a puterii de către profesor (care potențează sau diminuează factorii enumerați anterior);

- conflicte între profesori și elevi-lipsa regulilor organizatorice sau a discutării acestora, lipsa consecințelor pentru încălcarea regulilor, sancțiuni exagerate, neînțelegerea de către elev a motivului pentru care a fost sancționat, umilirea etc.;
- conflicte între profesori și părinți –comunicarea defectuoasă, numărul mic de contacte pe parcursul anului școlar, prejudecățile părinților bazate pe experiențele lor anterioare;
- conflicte între profesori-intoleranța față de ideile diferite, lipsa unor soluții concrete în abordarea comportamentelor disruptive ale elevilor, discuțiile în diferite contexte.

Sintetizând, putem spune că „principalele cauze ale conflictelor în școală sunt competiția, intoleranța, comunicarea slabă și utilizarea defectuoasă a emoțiilor,, [6, p13]. Iată de ce un management de calitate al conflictelor își va propune ca obiective dezvoltarea comunicării interpersonale, dezvoltarea toleranței și dezvoltarea socio-emoțională a actorilor implicați în educație. Ceea ce este important în toate situațiile conflictuale amintite mai sus este faptul că educatorii trebuie să stăpânească tehnici clare și corecte de gestionare a acestora astfel încât să găsească în conflicte energia provocării, motivării și progresului cognitiv și afectiv al elevilor.

Premisele de la care ar trebui să pornească orice cadru didactic în abordarea, managementul conflictelor sunt:

- creșterea motivației pentru schimbare,
- creșterea capacității de adaptare la realitate,
- dezvoltarea creativității,
- cunoașterea elevilor și creșterea coeziunii grupului-clasă,
- ameliorarea capacității de a identifica problemele și a găsi rapid soluții.

Managementul conflictelor în clasa de elevi trebuie să țină cont de următoarele aspecte:

1. Menținerea unei relații pozitive pe perioada conflictului prin: ascultarea activă, utilizarea întrebărilor deschise pentru clarificarea mesajelor;
2. Diferențierea dintre evenimente, comportament și interpretarea lor, evaluarea diferitelor opțiuni;
3. Focalizarea pe problemă nu pe persoane, folosirea unor termeni concreți, specifici, comportamentali în descrierea situației și nu generali;
4. Utilizarea comunicării directe, fără a reacționa cu propriile argumente, clarificarea întrebărilor, solicitarea informațiilor pentru înțelegerea situației, evaluarea impactului conflictului asupra relației și a grupului;

5. Identificarea barierelor în rezolvarea conflictului. Acestea pot fi: judecarea persoanei și nu evaluarea mesajului, căutarea de contraargumente, reacția prematură, ascultarea interlocutorului pentru a identifica greșelile și nu pentru a înțelege mesajul, convingerea că numai el/ea are dreptate.

Pentru evitarea și aplanarea conflictelor, ameliorarea problemelor comportamentale ale unor elevi, pe lângă discuțiile individuale și de grup, întărirea pozitivă a comportamentelor dezirabile, am utilizat:

- *Aserțiunea „EU”* – ce presupune capacitatea de a exprima propriile trăiri și opțiuni, într-o manieră în care stima de sine și a celorlați să nu fie lezate; construirea unui mesaj asertiv utilizând expresiile *Când ...*(acțiunea), *simt...și ceea ce aș dori este...*; exemplu: „*Când sunt întrerupt, sunt derutat pentru că îmi pierd firul ideilor și ceea ce aș vrea este să fiu lăsat să vorbesc până la capăt.*” [6, p.21]; s-au creat situații de comunicare asertivă plecând de la următoarele situații: un coleg spune lucruri urâte despre tine, un prieten te-a îmbrâncit și ai căzut, un coleg de care nu îți place ți-a luat mingea și s-a dus la joacă, un c *Tehnica pungii de gunoi (Heidi Gerald Kaduson)*: cadrul didactic introduce tehnica dându-i elevului una din pungile de hârtie pentru ca acesta să deseneze pe ea un desen (simbol) la alegere; alături de elev, cadrul didactic desenează pe propria pungă și în timpul desenului, vorbește despre gunoi în felul următor: „Știi ce este gunoiul? Este ceea ce aruncăm atunci când nu mai avem nevoie de acel lucru. Sunt lucruri din frigider care devin verzui când sunt lăsate acolo prea mult timp”; continuă să descrie gunoiul până când copilul prinde ideea și este de acord cu comentariile lui; odată realizat acest lucru, cadrul didactic continuă: „Ce-ar fi dacă tot gunoiul pe care îl aruncăm la coș n-ar fi golit niciodată? Cum ar fi dacă gunoiul ar rămâne în casa ta săptămâni după săptămâni, luni și luni de zile? Atunci n-ar mai exista niciun loc pe unde să trecem sau unde să ne așezăm și ar trebui să ne obișnuim să-l cărăm peste tot pe unde am merge. De exemplu, ar trebui să-l ducem la școală, la aniversările zilelor de naștere, să-l luăm cu noi în pat și n-am mai scăpa niciodată de el. Ei bine, și noi ținem gunoiul înăuntrul nostru, lucruri care ne deranjează, lucruri la care nu ne putem opri să ne gândim. Așa că, hai, să ne terminăm fiecare de desenat punga, iar după aceea o să-ți dau 6 hârtiuțe ca să putem scrie pe ele, 6 dintre gunoaiile noastre personale și să le punem în punga noastră de gunoi. Să începem cu ceva de acasă, ceva ce te deranjează mult, pe care poți să-l reprezinti pe bucățica ta de hârtie”; cadrul didactic notează o problemă pe care știe că o are copilul și spune cu voce tare ce a scris, acest lucru îl va ghida pe copil cum să înceapă să-și aștearnă și el propriul gunoi pe hârtie; după ce copilul a notat 3 probleme, cadrul didactic îl ghidează să scrie lucruri despre școală – „Acum că amândoi avem câte 3 gunoaie de acasă, hai să scriem pe hârtie și 3 gunoaie pe care le-ai identificat în mediul școlar” [7, p.63]; din nou,

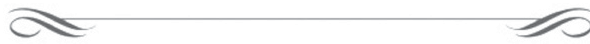
adultul începe să scrie unul și ghidează copilul să facă la fel; „Acum o să închidem aceste pungă de gunoi și o să le lăsăm așa până data viitoare. Apoi vei putea să alegi un gunoi din fiecare pungă și o să ne jucăm cu el ca să aflăm ce putem face în privința lui” [8, p.14]; Cadrul didactic pune de-o parte pungile. Următoarea etapă a tehnicii începe cu alegerea de către copil a unuia dintre „gunoaiile enumerate” ca temă a unui joc cu figurine sau a unui joc de rol; de multe ori copilul va găsi o soluție la probleme sau „gunoi”, dar uneori cadrul didactic va trebui să fie mai directiv și să intervină cu unele sugestii pentru jocul cu figurine sau cel de rol; nu trebuie să lege problema în mod direct de copil după ce începe jocul, folosirea exclusiv a persoanei a treia este importantă pentru a permite copilului să stea la o distanță suficient de mare de problemă astfel încât să o poată rezolva; această tehnică a fost aplicată individual elevilor cu comportamente problematice; prin asocierea gunoaiilor ei au putut oleg și-a luat penarul și și l-a stricat conștientiza cauza comportamentului manifestat și s-au putut problemelor cu sintagma elibera de presiunea inerentă menținerii lor în interior.

- *Scenariul unei emisiuni TV* – prin joc și distanțare emoțională, elevii pot expune și explora problemele semnificative; se alege un titlu al emisiunii (*ex. Emisiunea lui..., Rubrica elevilor care îți supără colegii*), apoi începe dezvoltarea poveștii, cadrul didactic ghidând activitatea cu ajutorul întrebărilor de genul *Și ce s-a întâmplat mai departe? Cum se va termina povestea?*; când povestea este încheiată, cadrul didactic poate să-i ofere copilului interpretări sau se poate focaliza pe răspunsul emoțional al copilului la poveste.

Referințe:

1. BONCHIȘ, E. (coordonator). Psihologia jocului, Editura SPER, București, 2014.
2. NELL, M., DREW, W., în colaborare cu BUSH, D. De la joc la învățare: cum folosim jocul didactic în educația timpurie, Editura Trei, București, 2016.
3. MARSIEU, A. Jocul ca formă specifică de conduită și activitate, în Educația-Plus, Nr.4, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad, 2006, pp. 110-124.
4. MEN, Programa școlară pentru disciplina Joc și mișcare-clasele a III-a – a IV-a, aprobată prin ordinul ministrului educației naționale nr.5003 / 02.12.2014.
5. ALBULESCU, I. ALBULESCU, M., Pedagogia comunicării Procedee discursive didactice, Editura Napoca Star, Cluj – Napoca, 2006.
6. LUPU, D., BOTA, O. suport de curs: Managementul clasei și gestionarea situațiilor de criză - COMPAS – MANAGEMENT - Program de formare-dezvoltare continuă a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar, Brașov, 2011.
7. ȚOCA, I. Management educational, E. D. P, București, 2007; Rose, Vincent. Cunoașterea copilului. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972; Schulman Kolombus, E. Didactică preșcolară. București: V&I Integral, 2000.

- Claparede Edouard. Psihologia copilului și pedagogia experimentală, EDP, București, 1975. U. Schiopu. Psihologia Copilului, Educatia Didactica si pedagogica, 1967.
8. ROMĂNESCU, C. Jocul didactic în învățământul primar, Editura Cadrelor Didactice, Bacău, 2012.
 9. SCHAFFER, R. Introducere în psihologia copilului. Editura ASCR, Cluj-Napoca, 2010.

CZU: 341.231.14-053.2:341.24(498) <https://doi.org/10.5281/zenodo.7655831>

COPILUL ȘI DREPTURILE SALE

MARIAN Gina Mariana

profesor învățământ primar,
Școala Gimnazială Gh.Lazăr, Zalău, România

*„Este foarte clar că salvarea copiilor din întreaga lume
nu reprezintă o imposibilitate inerentă.
Acest lucru devine imposibil
doar dacă refuzăm să-l realizăm.”
(Eglantyne Jebb)*

Summary. *Children have rights wherever they are - at home with their natural parents, in substitute families, in care institutions or at school. Parents and families, professional groups working with children, but also any responsible citizen should know about the existence of these rights. It is the police and judges who are empowered to apply the law, but everyone (especially those who work with children) have an obligation to report cases of child abuse or neglect. Local and central public authorities have the obligation to guarantee and promote the rights of the child.*

Keywords. *Child, guaranteeing the rights of the child, natural parents, surrogate families, abuse, neglect*

Drepturile copilului în România

Drepturile copilului sunt reglementate de Convenția asupra Drepturilor Copilului adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite la data de 20 noiembrie 1989. Convenția a fost asumată și de România prin adoptarea Legii nr.18/1990 pentru ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului (publicată în Monitorul Oficial nr.314 din 13 iunie 2001). Documentul definește drepturile și principiile dezvoltării normale a unui copil.

Copiii au drepturi oriunde s-ar afla - acasă la părinții naturali, în familii substitutive, în instituții de îngrijire sau la școală. Părinții și familiile, grupurile profesionale care lucrează cu copiii, dar și orice cetățean responsabil ar trebui să știe de existența acestor drepturi. Polițiștii și judecătorii sunt cei care au sarcina să aplice legea, dar toată lumea (în special cine lucrează cu copiii) are obligația să raporteze cazuri de abuz sau neglijență îndreptate asupra copiilor. Autoritățile publice locale și centrale au obligația de a garanta și promova drepturile copilului.

Drepturile copilului, așa cum sunt ele enunțate în Convenție:

1. Copilul are dreptul la stabilirea și păstrarea identității sale.
2. Copilul are dreptul de a menține relații personale și contacte directe cu părinții, rudele, precum și cu alte persoane față de care copilul a dezvoltat legături de atașament.
3. Copilul care a fost separat de ambii părinți sau de unul dintre aceștia, printr-o măsură dispusă în condițiile legii are dreptul de a menține relații

- personale și contacte directe cu ambii părinți, cu excepția situației în care acest lucru contravine interesului superior al copilului.
4. Copilul ai cărui părinți locuiesc în state diferite are dreptul de a întreține relații personale și contacte directe cu aceștia, cu excepția situației în care acest lucru contravine interesului superior al copilului.
 5. Copilul are dreptul de a primi o educație care să îi permită dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii, a aptitudinilor și personalității sale.
 6. Copilul are dreptul de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate pe care o poate atinge și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare necesare pentru asigurarea realizării efective a acestui drept.
 7. Copilul are dreptul de a fi protejat împotriva exploatării și nu poate fi constrâns la o muncă ce comportă un risc potențial sau care este susceptibilă să îi compromită educația ori să îi dăuneze sănătății sau dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale ori sociale.
 8. Copilul are dreptul de a beneficia de un nivel de trai care să permită dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială.
 9. Copilul are dreptul de a beneficia de asistență socială și de asigurări sociale, în funcție de resursele și de situația în care se află acesta și persoanele în întreținerea cărora se găsește.
 10. Copilul are dreptul de a fi protejat împotriva folosirii ilicite de stupefiante și substanțe psihotrope, așa cum sunt acestea definite de tratatele internaționale în materie.
 11. Copilul are dreptul la protecție împotriva oricărei forme de exploatare;
 12. Copilul cu handicap are dreptul la îngrijire specială, adaptată nevoilor.
 13. Copilul are dreptul la protejarea imaginii sale publice și a vieții sale intime, private și familiale. Este interzisă orice acțiune de natură să afecteze imaginea publică a copilului sau dreptul acestuia la viață intimă, privată și familială.
 14. Copilul are dreptul la libertate de exprimare. Părinții sau după caz alți reprezentanți legali ai copilului, persoanele care au în plasament copii precum și persoanele care prin natura funcției promovează și asigură respectarea drepturilor copiilor au obligația de a le asigura informații, explicații și sfaturi în funcție de vârsta și gradul de înțelegere al acestora precum și de a le permite să-și exprime punctul de vedere, ideile și opiniile.
 15. Copilul capabil de discernământ are dreptul de a-și exprima liber opinia sa asupra oricărei probleme care îl privește. În orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, copilul are dreptul de a fi ascultat. Este obligatorie ascultarea copilului care a împlinit vârsta de 10 ani. Cu toate

acestea poate fi ascultat și copilul care nu a împlinit vârsta de 10 ani dacă autoritatea competentă apreciază că audierea lui este necesară pentru soluționarea cauzei.

16. Copilul are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și religie. 1) Părinții îndrumă copilul, potrivit propriilor convingeri, în alegerea unei religii, în condițiile legii, ținând seama de opinia, vârsta și de gradul de maturitate ale acestuia, fără a-l putea obliga să adere la o anumită religie sau la un anumit cult religios. (2) Copilul care a împlinit vârsta de 14 ani are dreptul să își aleagă liber confesiunea religioasă."
17. Copilul are dreptul la libertate de asociere, în structuri formale și informale, precum și dreptul la libertatea de întrunire pașnică, în limitele prevăzute de lege.
18. Copilul aparținând unei minorități etnice, religioase sau lingvistice are dreptul la viață culturală proprie, la declararea apartenenței sale religioase, la practicarea propriei sale religii, precum și dreptul de a folosi limba proprie în comun cu alți membri ai comunității din care face parte.
19. Copilul are dreptul la respectarea personalității și individualității sale și nu poate fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante.
20. Copilul are dreptul la odihnă și vacanță.
21. Copilul are dreptul de a fi protejat împotriva oricăror forme de violență, neglijență, abuz sau rele-tratamente.
22. Copilul are dreptul să crească alături de părinții săi. Copilul are dreptul să fie crescut într-o atmosferă de afecțiune și de securitate materială și morală.
23. Orice copil care este, temporar sau definitiv, lipsit de ocrotirea părinților săi sau care, în vederea protejării intereselor sale, nu poate fi lăsat în grija acestora, are dreptul la protecție alternativă.
24. Copilul are dreptul să depună singur plângeri referitoare la încălcarea drepturilor sale fundamentale;
25. Copilul este informat asupra drepturilor sale precum și asupra modalităților de exercitare a acestora.

Sistemul drepturilor copilului în România

În România, drepturile copilului fac în prezent obiectul Legii nr.272/2004, o lege aliniată la *acquis-ul comunitar*, în concordanță cu convențiile internaționale în domeniu. În România autoritățile publice, organismele private autorizate, precum și persoanele fizice și persoanele juridice responsabile de protecția copilului sunt obligate să respecte și să garanteze drepturile copilului stabilite prin Constituție și lege, în concordanță cu prevederile Convenției. De asemenea,

drepturile copiilor se completează cu alte acte internaționale în materie, la care România este parte: pe lângă Convenția asupra Drepturilor Copilului, sistemul legislativ al drepturilor copilului în România este completat de către Legea nr.272/2004 și de către Convenția de la Lanzarote pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, convenție care a fost ratificată de către România în 2011.

Carențe ale modului de implementare a drepturilor copilului

Există o serie de probleme în legătură cu drepturile copilului care afectează mai ales copiii ai căror părinți sunt în divorț:

- Discriminarea în instanță a părinților de sex masculin cu privire la încredințarea minorilor. Deși legea le dă acestora teoretic șanse egale de a primi încredințarea minorilor, într-o proporție covârșitoare, părinții de sex feminin primesc încredințarea minorilor. Cazurile de încredințare a minorilor către tată sunt în general acelea în care mama nu este de găsit, este plecată din țară sau este decedată.
- Lipsa cursurilor de specializare pentru magistrații implicați în cauze cu minori.
- Practica neunitară a instanțelor de judecată cu privire la programele de legături personale.
- Lipsa unei metodologii de lucru care să stea la baza evaluării fenomenului alienării părintești, sau a sindromului Stockholm ce afectează mulți copii, în urma divorțului.
- Lipsa unei metodologii de audiere a minorului în instanță.
- Lipsa normelor metodologice de aplicare a Legii nr.272/2004.

Inițiative importante ale societății civile din România

- Linia Verde (telefon gratuit pentru raportarea abuzurilor împotriva copiilor)
- Telefonul Verde - Informare și Consiliere: 0800-8-200-200
- Organizația "Salvați Copiii"

În vederea socializării copiilor școlari se pun în evidență următoarele idei:

- drepturile omului și valorile democratice trebuie învățate și privite în perspectivă mondială;
- cultivarea acestor drepturi nu va fi eficace, dacă școala nu cunoaște un climat democratic.
- educarea drepturilor omului se va realiza în etape, în funcție de vârstă și de dezvoltarea psihologică a elevilor: la copiii având între 5 și 7 ani accesul se pune pe cooperare; de la 8 la 11 ani pe dezvoltarea toleranței; între 11-15 ani pe achiziția cunoștințelor de bază în materie de drepturile omului; între 11-19 ani pe promovarea unor acțiuni în colectivitate.
- drepturile omului și valorile democratice trebuie promovate și cultivate prin întregul proces de învățământ, nu numai la activitățile de educație moral-civilă.

Prin sintagma „drepturile omului” se înțelege, general, raportarea la drepturile legale de natura noastră, fără de care nu am ști să trăim ca ființe umane. Drepturile omului ne permit să dezvoltăm și să folosim din plin calitățile noastre umane, inteligența, talentele, conștiința noastră și să răspundem nevoilor noastre spirituale și de altă natură.

Ele decurg din aspirația crescândă a umanității la o viață în care demnitatea și valoarea fiecăruia să fie respectate și protejate. Refuzul drepturilor omului și al libertăților sale fundamentale nu este numai o tragedie personală, ci conține și germenii agitației sociale și politice.

Respectul drepturilor omului și al demnității umane constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume. Întreaga omenire este răspunzătoare de asigurarea drepturilor omului în general și al copilului în special.

Declarația Drepturilor Copilului adoptată cu unanimitate de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în anul 1959 prevede:

1. Dreptul la egalitate fără deosebire sau discriminare de rasă, de religie, de origine sau de sex.
2. Dreptul la ocrotire socială care îi permite dezvoltarea sănătoasă și normală pe plan fizic, intelectual, moral, spiritual și social.
3. Dreptul la un nume și la o naționalitate.
4. Dreptul la o alimentație sănătoasă, la o locuință și la îngrijire medicală.
5. Dreptul la îngrijire specială în caz de invaliditate.
6. Dreptul la dragoste, înțelegere, protecție.
7. Dreptul la o educație gratuită, la activități recreative și de timp liber.
8. Dreptul la securitate imediată în caz de catastrofe.
9. Dreptul la protecție împotriva oricărei forme de neglijență, cruzime și exploatare.
10. Dreptul la protecție și dreptul la o educație în spiritul prieteniei între popoare, al păcii, al fraternității.

Convenția cu privire la drepturile copilului precizează că: Statele părți recunosc dreptul oricărui copil la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale, morale și sociale.

Părinților și oricărei alte persoane care are în grijă un copil le revine în primul rând responsabilitatea de a asigura, în limita posibilităților și a mijloacelor financiare, condițiile de viață necesare dezvoltării copilului.

Ținând seama de condițiile naționale și în limita mijloacelor lor, statele părți vor adopta măsurile corespunzătoare pentru a ajuta părinții și alte persoane care au în grijă un copil să valorifice acest drept și vor oferi, în caz de nevoie, o asistentă materială și programe de sprijin, în special în ceea ce privește alimentația, îmbrăcămintea și locuința.

Statele părți recunosc dreptul copilului la educație și în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse în special:

- a) vor face învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți;
 - b) vor încuraja diferite forme de învățământ secundar, le vor face deschise și accesibile oricărui copil și va lua măsuri corespunzătoare, cum sunt instituirea gratuității învățământului și acordarea unui ajutor financiar în caz de nevoie;
 - c) vor asigura tuturor accesul la învățământul superior în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele adecvate;
 - d) vor face deschise și accesibile tuturor copiilor informarea și orientarea școlară și profesională;
 - e) vor lua măsuri pentru a încuraja frecventarea școlii cu regularitate și reducerea ratei de abandonare a școlii.
- Drepturile copilului trebuie știute și respectate de toată lumea. Ele sunt compuse din diferite tratate și convenții internaționale (ex. Convenția Drepturilor Copilului) dar și din legi la nivel național (ex. legea 272/2004). Nerespectarea drepturilor copilului atrage după sine pedepse penale.

Drepturile copilului reflectate în legislația românească

- Drepturile copilului, așa cum sunt ele stipulate în legislația românească, pot fi grupate în trei mari grupe, în funcție de rolul lor: drepturi de protecție, drepturi de dezvoltare și drepturi de participare.

1. Drepturile de protecție

- Drepturile de protecție se referă la legislația care protejează copiii împotriva unor situații de risc (ex. transferul ilegal în străinătate, violența, abuz sau neglijare din partea părinților sau a îngrijitorilor săi, abuz sexual sau de altă natură, implicarea în traficul de substanțe ilicite și traficul de copii).
- Protecția legislativă se aplică și în cazul copiilor aflați în situații vulnerabile: copii refugiați, copii cu dizabilități, copii aparținând minorităților naționale, precum și copii aflați în zone de conflict armat. Justiția protejează și relațiile copilului cu familia. Copiii au dreptul să își cunoască părinții, să fie îngrijiți de ei. Copiii nu pot fi separați de aceștia în mod abuziv.
- **Copiii au dreptul să fie protejați împotriva:**
 - oricărui forme de violență, abuz, rele tratamente sau neglijență (art.85);
 - transferului ilicit în străinătate și a nereturnării (art.99);
 - exploatării economice (art.87);
 - exploatării sexuale și a violenței sexuale (art.99);
 - folosirii ilicite de stupefiante și substanțe psihotrope (art.88);

- răpirii și traficării în orice scop și sub orice formă (art.99);
- pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante (art.28 și 90);
- lipsirii, în mod ilegal, de elementele constitutive ale identității sale sau de unele dintre acestea (art.8.5);
- copilul este înregistrat imediat după naștere și are de la această dată dreptul la un nume, dreptul de a dobândi o cetățenie și, dacă este posibil, de a-și cunoaște părinții și de a fi îngrijit, crescut și educat de aceștia (art.8.2).
- **Se acordă protecție specială:**
 - copiilor refugiați (art.72);
 - copiilor cu dizabilități (art.46);
 - copiilor aparținând unei minorități naționale, etnice, religioase sau lingvistice (art.27);
 - copiilor aflați în zone de conflict armat (art.76.);
 - copiilor neînsoțiți de părinți sau de un alt reprezentant legal ori care nu se găsesc sub supravegherea legală a unor persoane (art.19);
 - copiilor care au săvârșit o fapta penală și nu răspund penal (art.80)
- **În relația cu părinții, copiii au dreptul:**
 - de a-și cunoaște părinții și de a fi îngrijiți și educați de aceștia (art.8.2 și art.30)
 - de a nu fi separați de părinți împotriva voinței acestora, cu excepția cazurilor expres și limitativ prevăzute de lege (art.33)
 - la protecție alternativă (art.39)
 - de a menține relații personale și contacte directe cu părinții, rudele, precum și cu alte persoane față de care copilul a dezvoltat legături de atașament (art.14)

2. Drepturile de dezvoltare

- Drepturile de dezvoltare se referă la acea legislație care le permite copiilor să își dezvolte personalitatea, talentele, abilitățile mentale și fizice. Copiii au drepturi de dezvoltare intelectuală, precum dreptul la educație, drepturi medicale, ca dreptul la îngrijiri medicale, dreptul la asistență socială și dreptul la joacă.
- Părinții, sunt responsabili pentru asigurarea dezvoltării normale a copilului. Statul trebuie să ajute părinții în aceasta sarcina prin furnizarea unor facilități precum școli, spitale și alte instituții similare.
- Copiii beneficiază de următoarele drepturi de dezvoltare:
- Copiii au dreptul de a primi o educație care să le permită dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii, a aptitudinilor și personalității lor (art.47).

- Copiii au dreptul să crească alături de părinții lor (art.30). Ambii părinți sunt responsabili pentru creșterea copiilor lor (art.31).
- Copiii au dreptul de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate pe care o pot atinge și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare necesare pentru asigurarea realizării efective a acestui drept (art.43).
- Copiii au dreptul de a beneficia de un nivel de trai care să le permită dezvoltarea fizică, mintală, spirituală, morală și socială (art.44).
- Copiii au dreptul de a beneficia de asistență socială și de asigurări sociale (art.45).
- Copiii au dreptul la odihnă și vacanță (art.49).

3. Drepturile de participare

- Drepturile de participare le acordă posibilitatea copiilor să aibă un cuvânt de spus în ceea ce privește viețile lor. Ei pot astfel să își exprime părerile, să discute problemele pe care le consideră importante, și să caute și să primească informații relevante pentru ei. În unele cazuri, legislația românească permite în mod explicit copiilor să aibă un cuvânt de spus după o anumită vârstă (de exemplu, copiii pot să-si aleagă propria religie la vârsta de 16 ani).
- În conformitate cu legislația românească, copilul în vârstă de peste 10 ani trebuie să fie consultat în toate procedurile juridice și administrative care îl privesc. Cu cât copilul avansează în vârstă, cu atât mai multe drepturi participative va avea.
- **Copiii au dreptul:**
 - să-și exprime liber opinia asupra oricărei probleme care îi privește (art.24);
 - să fie ascultați în toate procedurile care îi privesc (art.24);
 - dreptul de a fi ascultat îi conferă copilului posibilitatea de a cere și de a primi orice informație pertinentă, de a fi consultat, de a-și exprima opinia și de a fi informat asupra consecințelor pe care le poate avea opinia sa, dacă este respectată, precum și asupra consecințelor oricărei decizii care îl privește. (art.24.3).
 - la libertatea de exprimare (art.23);
 - la libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art.25);
 - la libera asociere în structuri formale și informale, precum și libertatea de întrunire pașnică, în limitele prevăzute de lege (art.26);
 - la protejarea imaginii lor publice și a vieții lor intime, private și familiale (art.22);
 - să depună singuri plângeri referitoare la încălcarea drepturilor lor fundamentale (art.29, alin.1);

- copilul aparținând unei minorități naționale, etnice, religioase sau lingvistice are dreptul la viață culturală proprie, la declararea apartenenței sale etnice, religioase, la practicarea propriei sale religii, precum și dreptul de a folosi limba proprie în comun cu alți membri ai comunității din care face parte (art.27.1);
- la împlinirea vârstei de 14 ani, copilul poate cere încuviințarea instanței judecătorești de a-si schimba felul învățaturii și al pregătirii profesionale (art.47.3);
- să conteste modalitățile și rezultatele evaluării și de a se adresa în acest sens conducerii unității de învățământ, în condițiile legii (art.48.3).

Drepturile universale ale copilului, pe scurt

La 20 noiembrie 1989 Adunarea Generala a Națiunilor Unite a adoptat Convenția Drepturilor Copilului. Convenția privind Drepturile Copilului încorporează, mai mult decât oricare alt document, întreg spectrul drepturilor omului – civile, politice, economice, sociale și culturale și prevede o dezvoltare completă a potențialului copilului într-o atmosferă de libertate, demnitate și justiție.

În România autoritățile publice, organismele private autorizate, precum și persoanele fizice și persoanele juridice responsabile de protecția copilului sunt obligate să respecte și să garanteze drepturile copilului stabilite prin Constituție și lege, în concordanță cu prevederile Convenției Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, ratificată prin Legea nr.18/1990, republicată, și ale celorlalte acte internaționale în materie, la care România este parte.

Toți copiii sunt egali

- Fără discriminare, indiferent de rasă, culoare, sex, naționalitate sau etnie, limbă, religie, opinii politice, stare materială sau poziție socială, disabilități din naștere sau de orice alt fel.

Dreptul de a avea un nume și o naționalitate

- Copilul este îndreptățit să aibă un nume de familie, un prenume și o naționalitate. Dacă un copil este părăsit în spital, unitatea medicală are obligația de a raporta cazul poliției și autorităților locale, în scopul de a înregistra nașterea.

Dreptul la educație

- Statul român garantează accesul obligatoriu și gratuit la educație pentru toți copiii, fără discriminare. Părinții au obligația de a înscrie copiii la școala și de a se asigura că aceștia nu lipsesc de la cursuri.

Libertatea de expresie

- Copilul este liber să primească și să dea mai departe orice informație care corespunde interesului lui. Părinții sau persoanele care au copii în îngrijire sunt obligați să ofere informații, sfaturi și explicații copiilor și să le

permite să își exprime propriile idei și păreri. Copiii sunt liberi să practice propria lor religie.

Dreptul la îngrijire medicală

- Accesul la servicii medicale și la medicamente este garantat de către stat. Părinții au obligația de a solicita asistența medicală necesară asigurării stării de sănătate a copilului.

Dreptul la îngrijire specială pentru copii cu dizabilități

- Pentru a îndepărta barierele sociale și economice din calea copiilor cu dizabilități și pentru a crea un mediu în care acești copii sunt acceptați de copiii de vârsta lor și în viața comunității.

Dreptul de a fi protejat de orice formă de violență, abuz sau neglijență

- Persoanele care lucrează cu copiii au obligația de a raporta serviciilor publice orice caz suspect de abuz sau neglijență. Legea interzice orice fel de pedeapsă fizică, acasă sau într-o instituție care ar trebui să se ocupe de protejarea sau educația copilului.

Dreptul copiilor la protecție specială

- Copiii au dreptul să fie protejați și dreptul la asistență din partea autorităților locale. Noua lege urmărește dezvoltarea unor servicii alternative de tip familial.

Dreptul la asistență pentru copiii aflați în conflict cu legea

- Până la vârsta de 14 ani, copiii nu răspund în fața legii. După vârsta de 14 ani dacă fapta prevăzută de legea penală săvârșita de copilul care nu răspunde penal, prezintă un grad ridicat de pericol social, comisia pentru protecția copilului poate decide plasamentul copilului într-un serviciu de tip rezidențial specializat de supraveghere a copiilor care au comis infracțiuni.

Dreptul copilului de a fi protejat împotriva exploatării economice

- Copilul are dreptul de a fi protejat împotriva exploatării și nu poate fi constrâns la o muncă ce comportă un posibil risc sau care îi poate compromite educația sau dauna sănătății sau dezvoltării sale fizice, mentale, spirituale. Vârsta minimă de angajare este 15 ani. Autoritățile publice trebuie să se asigure că nici un copil nu este angajat sub vârsta legală, în locuri periculoase sau împotriva voinței lui.
- În România există linia telefonică gratuită pentru protecția copilului (sponsorizată de Romtelecom) 0800-8-200-200 ce oferă sprijin și consiliere pentru părinți și copii.

Referințe:

1. Drepturile copilului. [Accesat:09.10.2022], Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/ce-facem/drepturile-copilului>

2. Romanian Law on the protection and promotion of the rights of the child [272/2004]. [Accesat:09.10.2022], Disponibil: http://www.dreptonline.ro/en_resources/en_romanian_child_protection.php
3. Drepturile copilului. [Accesat:09.10.2022], Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Drepturile_copilului
4. Convenția cu privire la Drepturile Copilului, versiunea pentru copii. [Accesat:09.10.2022], Disponibil: <https://www.unicef.org/romania/media/2271/file/Conven%C5%A3ia%20Na%C5%A3iunilor%20Unite%20cu%20privire%20la%20Drepturile%20Copilului.pdf>

CZU: 342.721:342.733:343.347

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7655867>

CONCEPTELE DE INTERES SUPERIOR AL COPILULUI ȘI DE TRATAMENT INUMAN APLICAT MINORILOR DIN PERSPECTIVA DREPTULUI LA EDUCAȚIE, ÎN PERIOADA PANDEMIEI DE COVID19-ABORDARE INTERDISCIPLINARĂ

GRUMEZA Diana

Profesor la colegiul național
„COSTACHE NEGRUZZI”, Iași, România

Summary. *The concepts of best interests of the child and inhuman treatment of minors from the perspective of the right to education have (re)become a constant in the debates of professionals and civil society as a whole since the outbreak of the Covid19 pandemic. It is well known that both international treaties and Council of Europe conventions protect the right to life and physical integrity and give additional protection to minors, imposed by their vulnerability due to their physical and moral immaturity. Current trends in criminal law provisions are to protect minors by criminalising several acts that may limit their rights, but also by establishing aggravating circumstances for offences against minors. The recent reference studies carried out by UNICEF, "Save the Children", have highlighted shocking realities and have opened up not at all encouraging perspectives on educational difficulties, psycho-social deviance and the legal and criminal aspects that the Covid19 pandemic has projected onto minors. These issues call for sustainable remedial solutions, in the short and medium term, both at national and international level, as well as a legal framework in which they can function and in which offences against minors can be prosecuted swiftly, taking into account the new realities of cyberspace.*

Keywords: *best interests of the child.*

Moto: „...A doua și a treia vârstă, sau legarea florii vieții omenești este copilăria și așa-zisa adolescență, la care vârstă ajungând, omul este ca și floarea: de se va lega la vreme bună, ea face roadă bună, iar de se va lega la vreme rea face și roadă rea...”

Dimitrie Cantemir

„Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul”

Cu peste două mii de ani în urmă, poetul și filosoful latin Titus Lucretius afirma: „Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.”, adică: „Viața nu este prioritatea nimănui, ci uzufructul tuturor.”

Afirmația de mai sus își susține valoarea de adevăr de peste două milenii...Totuși, istoria, societățile, culturile, religiile, politicile, dihotomiile au condus uneori la mutații capabile să limiteze, să îngrădească, chiar să suprimă vieți...Astfel, valoarea intrinsecă a omului, a vieții acestuia a stat adesea sub semnul închiderii-deschiderii raportului dintre drepturi/libertăți și obligații. Diacronic și sincron, pe întreg mapamondul, acest raport a fost supus corecțiilor, recalibrărilor, funcție de o realitate vectorială, rezultanta unor constante și variabile. Sistemele naționale de drept, sub monitorizarea Organismelor

Internaționale, sub modelul altor sisteme juridice mai avansate, încearcă să încadreze, să normeze, să reglementeze noile realități.

Drepturile absolute ca și cele relative devin cu atât mai imperative existenței și dezvoltării cu cât este vorba despre minori, ființe vulnerabile din cauza imaturității fizice, morale, emoționale.

Dreptul inerent ființei umane este dreptul la viață care este protejat de majoritatea legislației naționale, europene, internaționale. CEDO s-a manifestat în acest sens: dreptul la viață este valoarea supremă pe scara drepturilor omului. În viziunea unor specialiști, dreptul la viață este un drept natural și primordial pe care se bazează celelalte drepturi ale omului. [1] Apărarea persoanei, în special a vieții, constituie o preocupare constantă, comună tuturor sistemelor de drept. În toate epocile, viața a fost ocrotită de lege, nu atât ca fenomen biologic, ci ca fenomen social, ca valoare primară și absolută fiecărei societăți. Astfel, viața este bunul cel mai de preț al omului pe care și-a apărut-o atât individual, cât și colectiv. [2]

Oamenii și-au dat seama că existența lor individuală se condiționează reciproc, că viața umană a devenit o valoare socială și că se impune ocrotirea ei. Astfel, legea ocrotește nu doar interesul fiecărui individ de a trăi, de a-și păstra și continua viața, ci mai cu seamă, interesul societății ca viața fiecărui om să fie păstrată și respectată de ceilalți; ocrotirea vieții este inerentă existenței societății care nu poate fi concepută decât ca formată din indivizi în viață. [3]

Articolul este conceput respectând prevalența abordării juridice a problematicii anunțate, având, ca notă de fundal, perspectiva psihopedagogică, dar și pe aceea derivată din arealul științelor comunicării.

La începutul anului 2020, lumea întregă a intrat, brutal, într-o realitate pe care doar literatura și filmografia științifico-fantastică și, poate unii specialiști de avangardă în domeniul amplu al științelor vieții și-au imaginat-o și au proiectat-o anterior, drept una dintre „lumile posibile”. Dar cum realitatea poate depăși orice imaginație, o lume întregă a fost obligată la o resetare și a „comutat” din plan real în plan virtual; așa a trăit, a socializat, a studiat, a muncit... Incertitudinea, angoasa, informații apocaliptice intens mediatizate, corecții, tensiuni, moarte... Încălcarea multor drepturi și libertăți din arealul dreptului la viață, la sănătate, la libertatea de exprimare, la educație; rele tratamente, diverse forme de violență...

Astfel, în România, în Republica Moldova, pe întreg globul, școala s-a mutat în online; acolo unde s-a putut din punct de vedere material și tehnic, pentru că nu exista niciun cadru legal care să normeze acest fapt și, fiecare elev, profesor, familie s-a descurcat cum a putut, dacă a putut.

În colegiul în care predau de peste 24 de ani, situația a fost sustenabilă din punct de vedere material, deoarece fiecare elev avea și știa să folosească un telefon inteligent și dispunea de conexiune la internet; cu toate acestea, nu a fost ușor pentru

niciunul dintre cei implicați în procesul educativ: elev, părinte, profesor; dificultăți au creat lipsa, pentru multă vreme, a unor platforme online care să confere coerență, factorii psiho-emoționali, perturbările tehnice, decalajul de adaptare, evaluările de tip nou etc. Mai mult, avem elevi din mediul rural, chiar din categorii defavorizate, elevi căminști, elevi din alte state (Republica Moldova, Ucraina etc.).

În România, învățământul a fost fie exclusiv online, fie hibrid (cu grupe de elevi în format fizic, prezenți în clase și alte grupe în sistem online), examenele naționale desfășurându-se în manieră clasică.

În timpul pandemiei, ca și în perioada următoare, s-au folosit în spațiul public, dar și printre specialiști din diverse domenii: psihologi, pedagogi, juriști, consilieri școlari sintagme precum: interesul superior al copilului, dreptul la educație, violența școlară, bullying și cyberbullying, tratament inuman, dreptul la sănătate, demnitatea persoanei, secretul datelor personale ș.a. Aceste concepte sunt în continuare, intens vehiculate, fără a exista un punct de vedere unitar în ceea ce le privește, nici măcar la nivelul fiecărei specialități în parte, cu atât mai puțin, dacă este să le abordăm din perspectivă juridică, la nivel comunitar. Aceste sintagme primesc definiții „cu rest”; mai mult, noile realități din online, problematica similară la nivel comunitar, impun recalibrări ale conceptelor: extinderi de sensuri, aglutinări de semnificații etc.

Familia, ca unitate fundamentală a societății, și copiii beneficiază de asistența și protecția necesare pentru îndeplinirea cu succes a rolurilor sociale. În acest sens, cei mai mici actanți sociali trebuie să crească și să se dezvolte într-un mediu familial și social armonios, bazat pe afecțiune și încredere. Doar astfel, copilul, în procesul de socializare și dezvoltare, dobândește și fixează mecanisme cognitive și psiho-afective de răspuns adecvat la nevoile personale și cerințele socialului.

Prin copil se înțelege „orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă” (art.1 din Convenția cu privire la drepturile copilului) [4]. Din cauza lipsei de maturitate fizică și psihică, care poziționează copilul în imposibilitatea de a se apăra și de a lua decizii care să îi asigure o dezvoltare armonioasă și să îi sporească siguranța personală, este necesară o protecție specială. Prin lege, copilul beneficiază de protecție care îi permite o dezvoltare fizică, psihică, morală, socială și spirituală sănătoasă. Libertatea și demnitatea copilului reprezintă premise indispensabile pentru profilarea unui viitor adult corect “echipat” din punct de vedere psiho-social. Din acest motiv, în tot spectrul legislativ din țara noastră referitor la respectarea și promovarea drepturilor copilului, prevalează interesul superior al acestuia.

Conceptul de interes superior al copilului decurge din drepturile acestuia la o dezvoltare fizică și morală normală, la echilibru socio-afectiv și la viața de

familie (art.2, alin.2 din legea nr.272/20042). [5]

Legiuitorul oferă câteva repere pe care trebuie să le avem în vedere atunci când stabilim interesul superior al copilului, și anume:

- a) nevoile de dezvoltare fizică, psihologică, de educație și sănătate, de securitate și stabilitate și apartenență la o familie;
- b) opinia copilului, în funcție de vârsta și gradul de maturitate;
- c) istoricul copilului, având în vedere, în mod special, situațiile de abuz, neglijare, exploatare sau orice altă formă de violență asupra copilului, precum și potențialele situații de risc care pot interveni în viitor;
- d) capacitatea părinților sau a persoanelor care urmează să se ocupe de creșterea și îngrijirea copilului de a răspunde nevoilor concrete ale acestuia;
- e) menținerea relațiilor personale cu persoanele față de care copilul a dezvoltat relații de atașament (art.2, alin.6 din Legea 272/2004).

Principiul interesului superior al copilului este corelat cu drepturile și obligațiile părinților, reprezentanților legali și persoanelor cărora le-a fost încredințat copilul în mod legal. În toate demersurile și deciziile întreprinse de autoritățile publice și organismele private autorizate care privesc copilul va prevala interesul superior al acestuia. Cu referire la domeniile profesionale din educație și psihologie, atât din sistemul public cât și din cel privat, activitățile instructiv-educative și planurile de intervenție psihologică trebuie să fie realizate în conformitate cu respectarea principiului interesului superior al copilului. Cadrele didactice, educatorii, directorii de școli și psihologii care activează în aparatul de stat și în cabinetele private au, prin lege, răspunderea de a implica familia în intervențiile, acțiunile și deciziile care privesc copilul și să se preocupe de acordarea suportului specializat familiei pentru îngrijirea, creșterea, dezvoltarea și educarea copilului.

Cadrul legislativ din România referitor la respectarea drepturilor copilul prevede o serie de principii care trebuie să guverneze activitățile psiho-educative cu elevii și pacienții minori și anume:

- a) respectarea și promovarea cu prioritate a interesului superior al copilului;
- b) egalitatea șanselor și nediscriminarea;
- c) responsabilizarea părinților cu privire la exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părintești;
- d) primordialitatea responsabilității părinților cu privire la respectarea și garantarea drepturilor copilului;
- e) asigurarea unei îngrijiri individualizate și personalizate pentru fiecare copil;
- f) respectarea demnității copilului;
- g) ascultarea opiniei copilului și luarea în considerare a acesteia, ținând cont de vârsta și de gradul său de maturitate;

- h) asigurarea stabilității și continuității în îngrijirea, creșterea și educarea copilului, ținând cont de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică, în cazul luării unei măsuri de protecție;
- i) celeritate în luarea oricărei decizii cu privire la copil;
- j) asigurarea protecției împotriva abuzului, neglijării, exploatării și oricărei forme de violență asupra copilului;
- k) interpretarea fiecărei norme juridice referitoare la drepturile copilului în corelație cu ansamblul reglementărilor din această materie (art.6 din Legea 272/2004).

Toți copiii care au cetățenie română, fie că se află pe teritoriul țării sau în afara acestuia, beneficiază de dispozițiile prezentei legi. De asemenea, această protecție este oferită și copiilor care nu au cetățenie română dar care solicită sau beneficiază de o formă de protecție legală privind regimul refugiaților în România, precum copiilor cetățeni străini aflați pe teritoriul țării noastre în situațiile de urgență indicate de autoritățile române.

Cu referire la mediul școlar, definiția idealului educațional ilustrează portretul socio-psiho-moral al individului pe care școala tinde să îl formeze. Aceste finalități educaționale decurg din respectarea drepturilor copilului în procesul de creștere, dezvoltare și educare și anume „dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii” (art.1, alin.3 din Legea Educației Naționale nr.1/2011). [6]

Doctrina respectării drepturilor copilului este ilustrată în Carta Organizației Națiunilor Unite [7] și proclamă „cooperarea internațională în rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, în promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie” (art.1, alin.3). Popoarele Națiunilor Unite promovează încrederea în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane. Principiile Națiunilor Unite se fundamentează pe încurajarea și susținerea progresului social și a unui nivel de trai mai bun în condițiile unei libertăți depline.

În Declarația Universală a Drepturilor Omului [8], Națiunile Unite au decretat dreptul oricărei ființe umane la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale (art.30). Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări (art.7).

Organizația Națiunilor Unite împreună cu statele membre au ca angajament promovarea respectului universal față de drepturile și libertățile fundamentale

ale omului. Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unii față de altele în spiritul fraternității (art.1).

Statele semnatare se obligă să respecte și să garanteze drepturile tuturor copiilor „indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie a copilului sau a părinților sau a reprezentanților săi legali, de originea lor națională, etnică sau socială, de situația lor materială, de incapacitatea lor, de nașterea lor sau de altă situație” (art.2, alin.1).

România, ca semnatară a acestor documente internaționale, a adoptat Legea nr.272/2004 din 21 iunie 2004, privind protecția și promovarea drepturilor copilului, care protejează copilul împotriva oricărei forme de discriminare, de opiniile manifeste sau convingerile părinților/reprezentanților legali sau ai celorlalți membri ai familiei. Părinții au răspunderea legală pentru creșterea și dezvoltarea copilului și au obligația de a a-și exercita drepturile în acord cu interesul superior al copilului. Societatea nu este „abolită” de această responsabilitate deoarece, în subsidiar, colectivitățile locale în care trăiesc copilul și familia acestuia, precum și autoritățile publice locale, au obligația de a oferi suport părinților/reprezentanților legali în exercitarea obligațiilor ce le revin cu privire la copil. Aceste entități locale sunt obligate, prin lege, să asigure servicii accesibile și diversificate în funcție de nevoile copilului (art.5).

În lumina legii privind protecția și promovarea drepturilor copilului sunt recunoscute următoarele drepturi:

- dreptul la stabilirea și păstrarea identității (art.9, alin.1) ;
- dreptul de a dobândi o cetățenie;
- dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi crescut de aceștia (în măsura posibilului);
- dreptul de a menține relații personale și contacte directe cu părinții, rudele, precum și cu alte persoane față de care copilul a dezvoltat legături de atașament (art.17, alin.1);
- dreptul de a-și cunoaște rudele și de a întreține relații personale cu acestea, precum și cu alte persoane alături de care copilul s-a bucurat de viața de familie, în măsura în care acest lucru nu contravine interesului său superior. Cu alte cuvinte, relațiile personale ale copilului cu bunicii, frații și surorile alături de care copilul s-a bucurat de viața de familie nu pot fi împiedicate de către părinți sau reprezentantul legal decât atunci când instanța de judecată apreciază că sunt motive întemeiate de a periclita dezvoltarea fizică, psihică, morală și intelectuală a copilului (art.17, alin.2 și 3);
- dreptul la protejarea imaginii publice și a vieții intime, private și familiale. Expunerea publică a copilului de până la 14 ani în cadrul unor programe

audio- vizuale se poate face numai cu consimțământul scris al acestuia sau al părinților/reprezentanților legali (art.27 alin.3);

- dreptul la libertatea de exprimare este inviolabil. Copilul are dreptul de a căuta, de a primi și de a difuza informații care privesc promovarea bunăstării sale sociale, morale și spirituale, sănătatea sa fizică și mentală prin orice mijloace la alegerea sa (art.28, alin 2). Dreptul copilului minor la libertatea de exprimare nu poate fi îngădit de către părinți decât dacă legea prevede expres acest lucru (art.28, alin.4). Dacă minorul probează discernământul, el are dreptul de a-și exprima liber opinia în legătură cu problemele care îl privesc. În acest sens, în procedurile judiciare sau administrative, copilul are dreptul de a fi ascultat. În cazul în care minorul a împlinit vârsta de 10 ani ascultarea lui este obligatorie în cadrul acestor proceduri. Referitor la minorii sub 10 ani, organele judiciare pot asculta copilul numai dacă audierea lui este absolut necesară pentru soluționarea unei cauze penale sau administrative (art.29, alin.1 și 2). În aceste demersuri juridico-administrative prevalează interesul superior al copilului și trebuie să se aibă în vedere vârsta și gradul de maturitate al copilului;
- copilul are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie. În exercitarea drepturilor părintești cu privire la educația copilului, părintele poate orienta, îndruma copilul în alegerea unei religii în funcție de convingerile personale și de vârsta copilului, dar nu îl poate obliga să îmbrățișeze o anumită religie (art.30, alin 1 și 2) În cazul în care copilul a împlinit vârsta de 14 ani, religia poate fi schimbată doar cu consimțământul acestuia, iar dacă a împlinit vârsta de 16 ani are dreptul să decidă asupra propriei religii (art.30, alin.3);
- copiii care aparțin unei minorități etnice, naționale, religioase sau lingvistice au dreptul la viață culturală proprie, la declararea apartenenței sale etnice, religioase, la practicarea propriei sale religii. Totodată, au dreptul să se exprime în limba maternă în cadrul comunității căreia îi aparțin (art.32, alin 1 și 2);
- copilul are dreptul la respectarea personalității și individualității sale și nu poate fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante (art.33, alin.1). Cu privire la măsurile de disciplinare a copilului, acestea trebuiesc stabilite în acord cu demnitatea copilului. Sunt interzise pedepsele fizice sau cele care afectează dezvoltarea fizică, psihică sau emoțională a copilului (art.33, alin.2);
- copilul are dreptul să depună singur plângeri referitoare la încălcarea drepturilor sale fundamentale (art.34, alin.1). Informarea copilului asupra drepturilor și îndatoririlor ce îi revin se realizează de către părinți, iar acestea se stabilesc în funcție de vârsta și gradul său de maturitate psiho-afectivă

(art.34, alin 2 și 3);

- dreptul de a crește în condiții care să permită dezvoltarea armonioasă sub aspect fizic, spiritual, moral și social. Părinții au obligația de a supraveghea copilul, să coopereze cu acesta și să îi respecte demnitatea. Totodată, părinții poartă răspunderea de a colabora cu factorii care au un rol în îngrijirea, educarea și formarea profesională a copilului (art.37);
- copilul îi este recunoscut dreptul de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate pe care o poate atinge și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare necesare (art.46, alin 1);
- copilul cu handicap are dreptul la îngrijire specială, adaptată nevoilor sale precum și dreptul la educație, recuperare, compensare, reabilitare și integrare, adaptate posibilităților proprii, în vederea dezvoltării personalității sale. (art.49, alin 1 și 2);
- copilul are dreptul de a primi o educație care să îi permită dezvoltarea aptitudinilor și personalității sale (art.51, alin.1). Părinții copilului au dreptul de a alege tipul de educație și au obligația să înscrie copilul la școală și să se preocupe de frecventarea cu regularitate de către copil a cursurilor școlare (art.51, alin.2). În cazul în care copilul a împlinit vârsta de 14 ani, poate solicita instanței judecătorești schimbarea felului educației și a pregătirii profesionale (art.51, alin.3);
- copilul are dreptul la odihnă și vacanță și trebuie să beneficieze de timp suficient pentru odihnă, să participe în mod liber la activități recreative specifice vârstei sale și la activitățile culturale, artistice și sportive ale comunității (art.53, alin 1 și 2).

În ceea ce privește conceptul de tratament inuman sau degradant [9], nu există o viziune unitară la nivelul dreptului comunitar. Astfel, în România se folosește cu precădere sintagma „rele tratamente” (CP, Cap. II-Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății) și se are în vedere caracterul agravant în cazul minorilor. În Republica Moldova, unii specialiști susțin delimitarea infracțiunilor prevăzute la art.166 CPRM (delimitarea torturii de tratament inuman și degradant, de excesul de putere sau depășirea obligațiilor de serviciu) și reconceptualizarea incriminării torturii, tratamentului inuman sau degradant (Legea nr.252 din 08.11.2012); se propune o lege ferenda care să admită și „caracterul imprudent” al tratamentului inuman sau degradant conform instanțelor internaționale în materie și jurisprudența CEDO și adăugarea de circumstanțe agravante în cazul în care tratamentul inuman sau degradant se exercită asupra unui minor.

În arealul tratamentelor degradante, specialiștii includ diverse forme de violență, accentul concentrându-se acum pe conceptele de bullying și cyberbullying,

conturând o dinamică a relației agresor-victimă (agresor tradițional/cibernetice, victimă tradițională/cibernetice); mai mult, se consideră că poate exista un cerc al agresivității, iar o instituție de învățământ, funcție de climatul școlar (interpersonal, instrucțional, organizațional) poate oferi sprijin colegilor, profesorilor, elevilor în probleme de comportament, stimă de sine etc.

Mulți dintre specialiști consideră violența școlară un fenomen transcultural. Aceștia definesc bullying-ul drept un comportament agresiv, intenționat, efectuat în mod repetat și în timp, într-o relație interpersonală caracterizată de un dezechilibru actual sau perceput între putere și rezistență. Cyberbullying-ul verifică definirea bullying-ului, cu adăugarea faptului că se realizează prin forme electronice de contact. Literatura de specialitate abundă de clasificări, atât în ceea ce privește bullying-ul (fizic/nonfizic; verbal/nonverbal; direct/indirect), cât și în ceea ce privește cyberbullying-ul: flaming, cyberstalking, denigrare, outing-ul, masquerade, happy-slapping etc. Sub o asemenea avalanșă terminologică, orice cetățean s-ar simți strivit. Asta cu atât mai mult cu cât, din punct de vedere tradițional, încă putem folosi cuvinte precum „fată”, „băiat” în studii recente care notează faptul că „băieții” sunt mai expuși la agresivitate decât „fetele” și că acestea recurg la căi mai subtile, indirecte în ceea ce privește „hărțuirea”; suplimentar, se consideră că cyberbullying-ul este o formă de violență mult mai periculoasă și mai complexă, a cărei frecvență a crescut mult în ultimii doi ani. În materie se prezintă și consecințele pozitive ale bullying-ului și cyberbullying-ului, care se concretizează prin dezvoltare rezilientă, care permite creionarea unui prototip cognitiv al agresorului și atrage atenția asupra creșterii nivelului de precauție în utilizarea resurselor digitale.

În ceea ce privește dreptul la educație, putem face câteva precizări esențiale:

1. Orice limitare a accesibilității educației trebuie să fie previzibilă, să urmărească un scop legitim, să fie justificată și nediscriminatorie;
2. Acceptabilitatea educației, care impune respectarea convingerilor religioase și filosofice ale părinților, nu exclude posibilitatea educației religioase sau a educației sexuale în școli;
3. Adaptabilitatea presupune că există măsuri speciale destinate copiilor cu dizabilități și că, elevii care aparțin minorităților au posibilitatea de a învăța și de a fi instruiți în propria limbă;
4. Copiii au dreptul la educație indiferent de cetățenia lor sau de statutul lor de imigranți.

În dreptul UE, articolul 14, alineatul (2) din Carta drepturilor fundamentale a UE garantează dreptul la educație, care include „posibilitatea de a urma gratuit învățământul obligatoriu”.

În timpul pandemiei de Covid19, a fost limitat, chiar îngrădit dreptul la educație pentru mulți dintre minorii de la vârsta învățământului obligatoriu (și nu

numai); mulți au suferit de tratamente degradante, au fost expuși la diferite forme de violență, iar interesul superior al acestora a fost lezat/afectat.

Nu avem cunoștință de vreun caz aflat pe rolul instanțelor naționale în care un minor să fi acționat în judecată statul sau vreun organism al acestuia, pentru îngrădirea dreptului la educație, în timpul pandemiei de Covid19. Efectele acesteia în plan educațional se văd și încep a fi cuantificate. Județul Iași este singurul din România în care, la începutul anului școlar 2021-2022 au fost aplicate teste cu subiect unic, la câteva materii (cinci în învățământul gimnazial, zece în cel liceal), pentru a se realiza o amplă diagnoză asupra a ceea ce s-a întâmplat în educație, în această perioadă; la fel s-a procedat și la începutul acestui an școlar. Suplimentar, profesorii din școală au fost implicați în multe stagii și cursuri de formare pe educație digitală, prevenirea comportamentelor de tip bullying și cyberbullying. [10]

Realitatea ne-a arătat că o ia înaintea legiuitorului și că doar lucrând în echipe de specialiști, uniformizând concepte, inclusiv cele juridice, devenim responsabili și conștienți că suntem cu toții într-o orchestră universală căreia trebuie să-i reușească simfonia întru viață!

Referințe:

1. BASARAB, M., PAȘCA, V., MATEUȚ, Gh. Codul penal comentat, București, Editura C. H. Beck, 2008, p. 64.
2. DIACONESCU, Gh., DUVAC, C. Tratat de drept penal, Partea specială, București, Editura C. H. Beck, 2009, p. 76.
3. BOROI, A. Infrațiuni contra vieții, București, Editura All Beck, 1999.
4. Prezenta Convenție a fost adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la data de 29 noiembrie 1989 și a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990. România a ratificat Convenția prin Legea nr.18/1990, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.109 din 28 septembrie 1990. Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.314 din 13 iunie 2001.
5. Legea nr.272/2004 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului a fost republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.159 din 5 martie 2014.
6. Lege Nr.1/2011 din 5 ianuarie 2011- Legea Educației Naționale publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.18 din 10 ianuarie 2011.
7. Carta Națiunilor Unite a fost emisă de Organizația Națiunilor Unite și semnată la data de 26 iunie 1945. A fost semnată la San Francisco la data de 26 iunie 1945, la încheierea Conferinței Națiunilor Unite pentru Organizația Internațională. A intrat în vigoare la data de 24 octombrie 1945.
8. Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost emisă de Organizația Națiunilor Unite și semnată la data de 10 decembrie 1948. A fost publicată în broșura din data de 10 decembrie 1948. Legea nr.217/2003 din 22 mai 2003 Republicată pentru prevenirea și combaterea violenței domestice a fost publicată în

Monitorul Oficial nr.365 la data de 30 mai 2012.

9. URSU, D., Răspunderea penală pentru tortură, tratament inuman sau degradant/Teză de doctorat, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2017
10. NECULAU, B.C., GRĂDINARIU, T., Elemente de drept privind protecția pacienților și principiul confidențialității, Protecția persoanelor vulnerabile în Teorie, studii de caz, bune practici la nivel național și internațional în domeniul științelor juridice-ghid de lucru, Toader, T., Ungureanu, C. T., Urda, A. (coord.), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2020.

CZU: 342.7-053.2:347.633(478)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7656030>

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI ÎN ADOPTIE: ÎNTRE LEGĂTURILE DE SÂNGE ȘI DREPTUL LA FAMILIE

VASLUIAN Stela

directoare A.O. Filiala din Moldova
a Asociației Amici dei Bambini
ORCID ID: 0000-0002-9792-5418

Summary. *The 1989 Convention on the Rights of the Child is the main legal instrument on the protection of children. It embodies four general principles, including The best interests of the child.*

Although there is no standard definition of "best interests of the child," the term generally refers to the deliberation that courts undertake when deciding what type of services, actions, and orders will best serve a child as well as who is best suited to take care of a child. "Best interests" determinations are generally made by considering a number of factors related to the child's circumstances and the parent or caregiver's circumstances and capacity to parent, with the child's ultimate safety and well-being the paramount concern.

CRC neither offers a precise definition, nor explicitly outlines common factors of the best interests of the child, but stipulates that: the best interests must be the determining factor for specific actions, notably adoption and separation of a child from parents against their will; the best interests must be a primary consideration for all other actions affecting children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies.

The best interests of the child stands as a main principle in the Moldovan legislation regarding child protection including the Law on adoptions but, unfortunately, it is not always taken into consideration by authorities.

Keywords: *the best interests of the child, adoption, adoptability, matching.*

Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului semnată la New York în 1989 este principalul instrument legal internațional care reglementează protecția copiilor. Acesta este fundamentat pe patru principii generale, după cum urmează:

1. Non-discriminarea
2. Supraviețuire și dezvoltare
3. Interesul superior al copilului
4. Participarea

Mai detaliat, la articolul 3 din aceeași Convenție, este subliniat că: *În toate acțiunile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de protecție socială, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate.*

Chiar dacă nu există o definiție standard a "interesului superior al copilului", termenul, în general, se referă la **toate deciziile luate de autorități cu privire la tipul de servicii, acțiuni și decizii care vor servi, cel mai bine copilului și cu privire la persoana care este mai potrivită să se îngrijească de el.** *Toate acțiunile privind*

copilul trebuie să ia în considerație ansamblul intereselor superioare ale acestuia. Urmează ca statul să asigure îngrijirea adecvată atunci când părinții sau alte persoane responsabile nu reușesc să o facă.

Convenția privind Drepturile Copilului nu oferă o definiție precisă, nici nu oferă niște caracteristici comune, foarte clare ale interesului superior al copilului, însă stipulează că: interesul superior al copilului trebuie să fie factorul decident în acțiuni specifice precum **adoptia** (Articolul 21) și **separarea** copilului de familie împotriva voinței lor (Articolul 9); interesul superior al copilului trebuie să fie **principalul (dar nu unicul)** factor decident pentru toate celelalte acțiuni ce afectează copiii, întreprinse de instituțiile publice sau private de protecție, judecătoria, autorități administrative sau legislative (Articolul 3). [1]

Interesul superior al copilului stă la baza celor mai importante legi din Republica Moldova care, direct sau indirect privesc protecția copilului, dar oare întotdeauna înțeles corect și, mai ales respectat de cei care decid soarta unui copil?

...Anatolie, sau Tolică cum este numit de prieteni, are 10 ani iar 7 din ei i-a petrecut într-un centru de plasament temporar. Copilul, împreună cu alte 2 surori mai mari, a fost adus la centrul de plasament chiar de cea care le-a dat viață, pentru că nu reușea să facă față creșterii și educării celor trei copii pe care îi avea, la moment. Plasamentul temporar s-a transformat pentru Tolică în unul de durată, lăsându-i mamei suficient timp pentru a-și "vedea de viața personală". Între timp, surorile au crescut și au părăsit centrul de plasament, văzându-și de propria viață, de sine stătător.

Acum 2 ani, mama lui Tolică a fost decăzută din drepturile părintești pentru iresponsabilitate și neglijență față de propriul copil, astfel, acesta obținând statut de copil rămas fără îngrijire părintească. Aceasta nu i-a dat, însă, posibilitatea de a merge în altă familie, pentru că statutul de adopție întârzie să apară.

Autoritatea tutelară locală mai speră, totuși, că mama decăzută își va redresa situația materială și, mai ales, comportamentul față de copil care, având deja 10 ani, „mai poate aștepta un pic”. Această întârziere (7 ani de plasament!) din păcate, îi scade copilului șansa de a ajunge într-o familie adoptivă iar fiecare zi în plus în centrul de plasament înseamnă o zi în minus într-o familie care i-ar putea asigura, pentru totdeauna, drepturile consfințite de tratatele internaționale și legile naționale în materie de protecție a copilului.

În pielea lui Tolică, din păcate, sunt sute de copii care trăiesc în afara unei familii și care sunt captivi ai unui sistem de protecție în care interesul superior al copilului este interpretat greșit sau chiar neglijat.

Legăturile de sânge versus relații afective calitative și mediu sigur și liniștit pentru o creștere și dezvoltare armonioasă a copilului

Numărul mare de copii care devin adoptabili abia la vârsta de 14-15 ani ne demonstrează faptul că procedura de stabilire a statutului de copil adoptabil nu este respectată în marea majoritate a cazurilor, insistându-se mult prea mult pe păstrarea legăturilor de sânge fără a analiza atent și în profunzime interesul superior al copilului.

Legea nr.140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți spune foarte clar: (1) *Autoritatea tutelară teritorială în evidența căreia se află copilul, în cooperare cu autoritatea tutelară locală, întreprinde acțiunile necesare pentru (re)integrarea în familie a copilului sau pentru stabilirea statutului copilului, acțiuni care, cumulativ, nu vor depăși 6 luni* [2] și

(2) Concomitent cu emiterea dispoziției privind stabilirea statutului de copil rămas fără ocrotire părintească, autoritatea tutelară teritorială emite dispoziția privind stabilirea statutului de copil adoptabil, luarea în evidență a acestuia și întreprinderea măsurilor de adopție a copilului conform prevederilor legislației, cu excepția copiilor rămași fără ocrotire părintească care sînt plasați sub tutelă/curatelă în familia extinsă [2].

Astfel, în cazul lui Tolică, chiar dacă, aparent au fost făcute eforturi pentru a-i garanta dreptul la o familie, în esență, acest drept i-a fost încălcat cu vehemență, ne fiindu-i analizat și luat în considerare interesul său superior de a crește și a se dezvolta într-un mediu sigur și liniștit.

Măsura de decădere din drepturile părintești care i-a fost aplicată mamei (abia după 5 ani de la abandonul copilului în centrul de plasament) este aplicată numai în circumstanțe excepționale, care corespund, cu adevărat, intereselor copilului, și nu ale părinților. Pentru identificarea interesului superior al copiilor în cazurile de decădere din drepturile părintești, trebuie să ținem mereu cont de faptul că: în primul rând, *este în interesul suprem al copilului ca legăturile sale cu familia de origine să fie păstrate*, cu excepția cazurilor în care familia s-a dovedit a fi extrem de nepotrivită; însă, în același timp, *este în interesul superior al copilului ca acesta să se dezvolte într-un mediu sigur și liniștit*.

Astfel, odată decăzută din drepturile părintești pentru iresponsabilitate și neglijență, mama a fost avantajată în detrimentul copilului, chiar dacă a fost demonstrat și confirmat că aceasta nu-i poate oferi un mediu sigur și liniștit pentru creștere și dezvoltare (așa cum n-a făcut-o nici pentru celelalte două surori mai mari).

Dacă citim prevederile normative, putem interpreta că interesul superior al copilului rezultă, în primul rând, din dreptul copilului de a crește și de a fi educat în familia sa de origine – drept ce își poate găsi limita doar și numai în dreptul acestui copil de a-i fi asigurate condițiile pentru o creștere sănătoasă și echilibrată.

Prin urmare, pe de o parte, nu poate fi atât de mult pronunțat dreptul copilului de a crește în familia sa de origine – acolo unde această familie există, dar este absolut incapabilă de a-i oferi copilului afecțiunea, atenția și stimulii necesari pentru ca acesta să își dezvolte o personalitate sănătoasă; prin urmare, dacă familia de origine nu este în măsură să acorde copilului îngrijirea necesară pentru a-l crește atât din punct de vedere material, cât și moral, este imposibil să nu fie recunoscută starea de abandon, cu emiterea succesivă a declarației de adoptabilitate.

Sușținem că atunci când avem de pus pe un cântar de interese, pe de o parte, orgoliul rănit al unei familii care își vede copilul îndepărtat și, de cealaltă parte, nevoia copilului de a găsi îngrijirea indispensabilă pentru creșterea și dezvoltarea sa, aceasta din urmă este cea care trebuie să prevaleze.

Bineînțeles, incapacitatea familiei trebuie să fie **gravă**, adică de așa natură încât să nu asigure copilului o creștere non-patologică.

De asemenea, această incapacitate trebuie să fie una **irreversibilă**, deoarece acolo unde situația de dificultate este doar temporară sau tranzitorie, atunci, dimpotrivă, este de datoria Statului să încerce toate posibilitățile pentru a ajuta familia și pentru a facilita reintegrarea copilului în mediul său familial.

În cele din urmă, incapacitatea trebuie să fie **absolută**, în sensul că nici măcar în familia lărgită să nu existe persoane dispuse și capabile care să poată avea grijă de copil, oferindu-i un loc de trai adecvat și corespunzătoare, în care acesta să se poată dezvolta.

Potrivirea în interesul superior al copilului

Un al aspect în care trebuie să se țină cont, în mod prioritar, de principiul interesului superior al copilului, este legat de capacitatea de potrivire a cuplurilor care aspiră la adopție.

După stabilirea statutului de copil adoptabil, autoritatea tutelară teritorială de la domiciliul copilului întreprinde măsuri de selectare a adoptatorului potrivit pentru copilul adoptabil, ținând cont de interesul superior al copilului și de cererea adoptatorului, conform metodologiei aprobate de către autoritatea centrală pentru protecția copilului [3].

În practica Republicii Moldova, Autoritatea Centrală a investit autoritățile teritoriale locale cu atribuții de evaluare a capacităților morale și materiale a viitorilor părinți adoptivi, în baza cărora va fi realizată, ulterior, potrivirea cu un copil adoptabil. Legea prevede organizarea mai multor întâlniri cu psihologul, asistentul social, reprezentantul autorității tutelare teritoriale de la domiciliul adoptatorului pentru a evalua motivația de a adopta, maturitatea psihologică și disponibilitatea de a se deschide necesităților unui copil care va veni în familia lor, cu un întreg bagaj de trăiri, sentimente și emoții.

În realitate, în multe cazuri evaluarea adoptatorului se reduce la o serie de întâlniri formale cu caracter interogatoriu, în timpul căruia cuplurile sunt supuse la o multitudine de întrebări despre situația materială, medicală și familială, copilul visat etc.

Acest lucru nu elimină riscul ca viitorii părinți adoptivi, ceva mai sceptici, sau poate fiind preventiv informați de alte persoane care au trecut prin această experiență anterior, să fie capabili să simuleze, să arate o situație diferită de cea reală, să-și ascundă pornirile egoiste, dar fără a se pătrunde de situație și a fi complet conștienți de ceea ce presupune o adopție.

Din nefericire, am întâlnit solicitanți care nu înțeleg adevăratul sens al adopției. Să nu uităm că adopția este, de fapt, instrumentul prin care se încearcă scoaterea copilului dintr-o stare de abandon ireversibilă, căutând pentru el cea mai bună soluție, adică găsindu-i o familie capabilă să-i aline suferințele pe care le-a trăit.

Nu trebuie să uităm că, din punct de vedere statistic, cazurile de abandon al copiilor la naștere reprezintă un procent absolut nesemnificativ; de asemenea, trebuie să ne amintim, că în marea majoritate a cazurilor, copiii declarați adoptabili provin din situații familiale foarte grave și foarte degradate, în care copiii au suferit deseori de pe urma lipsurilor grave și relelor tratamente. Ținând cont de cele reiterate mai sus, este clar că o adopție se face pentru a umple nevoia extremă de ajutor pe care o au acești copii și nu pentru a umple golul unor adulți care își doresc să devină părinți. Prin urmare, familia adoptivă trebuie să dea dovadă de o relație solidă și de un arsenal amplu de resurse afective. Astfel, chiar dacă nu pot fi considerate obligatorii, anumite competențe psihosociale nu ar fi deloc de prisos. Iată de ce, este fundamental nu doar faptul ca adoptatorul să manifeste dorința de a primi în sânul familiei un copil adoptiv, dar și să fie în măsură să-i ofere acestuia o atenție și îngrijire specială precum și înțelegerea de care are nevoie un copil care a trăit experiența abandonului. De asemenea, specialiștii cu atribuții în domeniul adopției, care realizează potrivirea dintre copilul adoptabil și adoptatori trebuie să facă tot posibilul pentru reduce la maxim riscul de eșec al adopției. Este inacceptabil ca după ce a fost acceptat în adopție, un copil să fie respins și abandonat din nou; acest fapt are repercusiuni dramatice și inacceptabile asupra copilului. Iată de ce evaluarea cuplului trebuie făcută cu o atenție deosebită la etapa preliminară, deși, în opinia noastră, înainte de toate, această evaluare ar trebui să fie precedată de o formare și informare aprofundată a cuplului cu privire la realitatea adopției, care este deseori complet ignorată de cei care aspiră la adopție, fiind ghidați, mai degrabă de dorința lor de a deveni părinți decât de nevoia copilului adoptabil de a avea o familie. Starea de spirit este complet diferită. În cazul adopției, este vorba de a primi/a accepta o ființă umană,

o persoană, care are deja propria sa istorie, o experiență adesea dificilă și a cărei identitate trebuie respectată.

De aceea, sesiunea de formare trebuie să aibă scopul de a favoriza o deschidere profundă a cuplului, să creeze un „spațiu intern” de acceptare, de primire și de iubire față de copilul adoptiv. Mai mult decât formare, adoptatorii trebuie să fie susținuți în parcursul de conștientizare a propriilor resurse dar și a propriilor limite. Nu toată lumea este făcută pentru adopție, și acest lucru trebuie să fie clar din start, iar dacă, în urma unei instruirii cu 5 solicitanți la adopție, 2 au renunțat să meargă mai departe, nu vom vorbi despre un eșec al celor care au petrecut instruirea ci mai degrabă de un succes, pentru că astfel, a fost prevenit un eșec în adopție.

Rezumând, vom reitiera că, deși noțiunea de interes superior al copilului evită să ofere definiții tehnice foarte precise, impunerea prevalenței sale asupra altor interese, devine un canon de interpretare indispensabil și obligă specialiștii din orice ramură, care sunt implicați, direct sau tangențial, în protecția copilului și mai ales în adopție, să urmeze cu fidelitate, în toată activitatea lor, anume acest obiectiv și nu altele. Atunci când vorbim despre *interesul superior al copilului*, orice alt interes este net inferior anume pentru că cel al copilului este **superior**.

Interesul superior al copilului stă la baza tuturor legilor naționale și a tratatelor internaționale care vizează protecția drepturilor copilului și ar trebui să ghideze toate acțiunile actorilor care, în virtutea funcțiilor pe care le dețin, pot și trebuie să ia decizii, în locul copilului. Responsabilitatea este enormă pentru că de decizia luată într-un singur moment, va depinde o întreagă viață de copil.

Referințe:

1. Convenția privind Drepturile Copilului, New York, 20.11.1989.
2. Legea Nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și copiilor separați de părinți. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.167-172, art.534.
3. Legea nr.99 din 28.05.2010 privind regimul juridic al adopției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.131-134 art.441.

CZU: 341.231.14-053.2:342.5

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7656139>

IMPACTUL ACTULUI ȘI DECIZIEI POLITICE ASUPRA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI

SOLOMON Victor

doctorand, Școala de Științe Sociale și ale Educației, USM

ORCID ID: 0000-0002-0402-8516

Summary. *Children represent the most valuable resource and the future of a society, but sometimes we forget that the most important thing is each child himself, with the full range of rights he holds: the right to life, name and citizenship, family, the quality of medical services, education, leisure and recreation, to be protected from any form of violence, neglect or abuse, physical, psychological recovery and social reintegration in case of discrimination, neglect, exploitation, abuse, torture, punishment or cruel, inhuman or degrading victims of an armed conflict. For these reasons, increased attention has been directed to the mechanisms and instruments that ensure the respect of the child's rights, his well-being and, respectively, his harmonious development.*

Keywords. *child, political decision, best interest.*

Interesul superior al copilului constituie un drept, un principiu și o normă de procedură integrate ferm în dreptul internațional și în dreptul național, fiindu-i acordată o importanță sporită inclusiv în propunerile de reforme.

Articolul 24 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene prevede că „în toate acțiunile referitoare la copii, indiferent dacă sunt realizate de autorități publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial” [1] iar articolul 3 din Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului prevede că „în toate acțiunile care privesc copiii [...], interesele copilului vor prevala”. [2]

Interesul superior al copilului este considerat primordial și reprezintă un proces continuu, care trebuie evaluat înainte de a lua o decizie administrativă importantă. Procesele privind interesul superior al copilului încep înainte de inițierea acțiunii politice și continuă după finalizarea acesteia. În perioada în care cazul copilului face obiectul deciziei politice, autoritățile competente în materie de protecție a copilului, precum și alte entități sunt obligate să continue evaluarea interesului superior al copilului.

Articolul pune accentul pe obligația autorităților naționale de a aborda interesul superior al copilului într-un mod care respectă drepturile copilului și printr-o abordare centrată pe drepturile copilului. Comentariul general nr.14 (2013) al Comitetului ONU privind drepturile copilului, subliniază interesul superior al copilului și care trebuie considerat primordial oferă o interpretare cu statut de autoritate și orientări privind punerea în aplicare destinate statelor semnatare. Printre acestea se numără și garanțiile procedurale care să asigure

respectarea interesului superior. [3] O abordare centrată pe drepturile copilului, spre deosebire de o abordare centrată pe stat: promovează respectarea drepturilor tuturor copiilor, astfel cum sunt recunoscute în Convenție, prin dezvoltarea capacităților persoanelor responsabile în vederea îndeplinirii obligațiilor de a respecta, de a proteja și de a îndeplini aceste drepturi (art.4), precum și a capacității titularilor drepturilor de a și le revendica, respectând în orice moment dreptul la nediscriminare (articolul 2), dreptul ca interesul superior al copilului să prevaleze (articolul 3 punctul 1), dreptul la viață, la supraviețuire și la dezvoltare (articolul 6) și respectarea opiniilor copilului (articolul 12). Această abordare axată pe drepturile copilului este holistică și pune accentul pe susținerea punctelor tari și a resurselor copilului însuși, precum și ale tuturor sistemelor sociale din care face parte acesta: familie, școală, comunitate, instituții, sisteme religioase și cultural.

Pentru ca interesul superior al copilului să prevaleze, trebuie puse în aplicare în permanență procese holistice și axate pe copil. În toate acțiunile și deciziile cu impact asupra copilului, pe termen scurt sau lung, trebuie să se țină seama de circumstanțele individuale și specifice și de nevoile acestuia. Evaluările continue ale interesului superior trebuie să țină seama de faptul că nevoile speciale și capacitățile copilului vor evolua în timp, iar măsurile adoptate pot fi revizuite sau ajustate în consecință, spre deosebire de varianta adoptării unor decizii definitive și ireversibile.

Potrivit formulării Comitetului ONU cu privire la drepturile copilului, principiul interesului superior al copilului este menit să garanteze exercitarea deplină și efectivă a tuturor drepturilor recunoscute de convenție, precum și dezvoltarea holistică a copilului. Considerarea interesului superior al copilului ca fiind primordial în fiecare dintre deciziile relevante, începând cu evaluarea circumstanțelor specifice fiecărui copil în parte, identificarea și aprecierea elementelor relevante pentru respectivul copil, dezvoltarea acestora și cântărirea fiecăruia în raport cu celelalte.

Interesul superior al copilului este considerat primordial și trebuie pus în balanță cu interesele celorlalte părți, inclusiv cu cele ale statului. Importanța acordată interesului superior al copilului va face parte din analiza factorului de decizie. Interesul superior va beneficia de o prioritate ridicată, nefiind doar un factor ca oricare altul dintre cei avuți în vedere. Trebuie reținut că în alte contexte, prin comparație, interesul superior al copilului trebuie să fie considerentul esențial, adică factorul hotărâtor în luarea unei decizii.

Evaluarea interesului superior al copilului trebuie să fie un exercițiu multidisciplinar care să implice entitățile relevante și să fie efectuat de specialiști și experți verificați, care au beneficiat de pregătirea necesară pentru a lucra cu

copii. Interesul superior al copilului are un caracter obiectiv, deci nu se poate baza pe atitudini, viziuni și opinii subiective. Opinia unui adult cu privire la interesul superior al copilului nu poate prevala asupra obligației de a respecta toate drepturile copilului recunoscute de convenție. Acest lucru înseamnă că interesul superior al copilului nu trebuie să justifice în niciun caz privarea de un drept consacrat de CDC.

Opiniile copilului trebuie ascultate și luate în considerare în acord cu vârsta și cu maturitatea lui. Orice proces decizional care consideră primordial interesul superior al copilului trebuie să cuprindă respectarea dreptului acestuia de a-și exprima liber opiniile. Statul trebuie să instituie mecanisme prin care să obțină opiniile copilului capabil să și le formuleze, adică să îi permită copilului să-și exprime dorința de a fi audiat. În cazul în care copilul decide că dorește să fie audiat, statul pot decide dacă acest lucru se va face în mod direct sau printr-un reprezentant (tutore/ părinte). Dacă un copil și-a exprimat opiniile, în mod direct sau indirect, acestea trebuie să fie luate în considerare în acord cu vârsta și cu maturitatea lui. De asemenea, copilul trebuie să fie informat despre modul în care vor fi utilizate informațiile oferite. Audierea copilului presupune și implicarea lui. Din nou, acest lucru presupune să i se ofere informații într-un mod adaptat. Responsabilii de caz trebuie să se asigure că audierea copilului se face într-un mod netraumatizant.

De menționat că principiul interesului superior al copilului nu reprezintă o novație pentru documentele internaționale în materia drepturilor omului. Acesta a fost reflectat pentru prima dată în Declarația drepturilor copilului din 1959: „Copilul se va bucura de ocrotire specială și i se vor oferi posibilități favorabile și înlesniri, prin lege și prin alte mijloace care să-i îngăduie să se dezvolte fizic și moral, spiritual și social, în condiții de libertate și demnitate. Legiferarea acestor obiective va avea drept considerent suprem optima satisfacere a intereselor copilului.”

Principiul interesului superior al copilului reprezintă un concept general, un principiu călăuzitor pentru înțelegerea și implementarea CDC, tocmai de aceea el a fost plasat la începutul Convenției, chiar după preambul, definiție și principiul nediscriminării.

Dacă analizăm dispoziția articolului 3 al CDC în ansamblul său, constatăm că aceasta nu oferă nici o explicație detaliată asupra modului său de aplicare, nu fixează nici o obligație specifică, nici nu enunță anumite reguli precise, aceasta doar prevede un principiu: „Interesul superior al copilului trebuie să constituie un considerent primordial”.

Să încercăm să clarificăm un pic lucrurile, analizând elementele acestui articol:

– „În toate deciziile care îi privesc pe copii” – în această parte a frazei se atestă utilizarea pluralului (copii), care este opozabil singularului „...interesele copilului”. Din punct de vedere gramatical, este clar că legiuitorul a vrut ca în intervențiile care privesc copiii să fie aplicat sistematic criteriul general al interesului superior al copilului, ca o unitate de apreciere a deciziei ce urmează a fi pronunțată. Utilizarea singularului ar fi fost mai restrictiv.

– „În toate deciziile” – este, de asemenea, un concept foarte general care definește, în opinia noastră, toate intervențiile făcute în privința copiilor. Se notează aici o ușoară divergență între versiunea franceză a textului Convenției (dans toutes les decisions – în toate deciziile) și versiunea engleză (official actions – acțiuni oficiale), calificativul englez „official”, în opinia savantului Jean Zermatten, are meritul de a clarifica limitele intervenției: această trebuie să parvină de la o autoritate (judiciară, administrativă, legislativă) și nu de la o autoritate privată (părinți) [4].

În asemenea situație apare o întrebare: articolul 3 pretinde oare să nu intervină în sfera parentală (deciziile familiale) prin obligația de aplicare a principiului interesului superior al copilului? Am putea, de asemenea, să ne întrebăm dacă această redactare este oportună, întrucât se pare că în problemele familiale același principiu ar trebui să intervină ca mijloc de luare a deciziei.

Jean Zermatten consideră că legiuitorul din respect pentru principiul prevăzut în art.5 al CDC, nu a dorit să intervină în sfera familială pentru a sublinia responsabilitatea părinților; și să păstreze acestui principiu șansa de a fi admis de toți. Dar aceasta absolut nu exclude aplicarea principiului interesului superior al copilului în situații domestice, aceasta ar trebui să se întâmple de la sine.

Ar fi o greșală să credem că doar autoritățile sunt ținute să respecte acest principiu, principiul general aplicându-se și acoperind toate situațiile, inclusiv cele particulare. Răspunsul la această întrebare se găsește anume în art.18 p.1 al CDC care se impune ca „ghid” pentru creșterea copilului și asigurarea dezvoltării sale armonioase, urmând principiul interesului superior al copilului.

– „fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotiri sociale, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative”: aici se înțelege bine că autoritățile judiciare și administrative trebuie să aplice principiul în toate deciziile. Acesta este criteriul căruia autoritățile trebuie să supună cazurile care le necesită deciziile. Acest fragment al frazei fondează o obligație pentru state de a examina dacă interesul superior este garantat în toate deciziile referitoare la copii.

Ceea ce trezește interes în această parte a frazei este că, în raport cu proiectul din 1981 al textului Convenției, aceasta a fost completată cu termenul „organe legislative”. Acest mic adaos are o importanță capitală, semnificând că

atunci când elaborează o lege statul trebuie să verifice că copiii sunt luați în considerare și că interesul lor superior este protejat. Anume prin aceste două mici cuvinte (organe legislative) se introduce în Convenție toată dimensiunea politică sau macro socială. Interesul superior al copilului vine să lumineze politica. Oare aceasta nu este o revoluție?

- „de instituții publice sau private de ocrotiri sociale” semnifică voința legiuitorului de a supune tot sectorul intervenției în favoarea copilului, cu obligația de a respecta acest principiu. În cazul în care întrebarea nu este cu adevărat adresată organelor statale (serviciilor oficiale de protecție ale copilului, instituțiilor de stat, școlii și serviciilor sanitare), dimpotrivă precizarea aplicării în sectorul privat nu este deloc inutilă. Se cunoaște importanța istorică a organizațiilor private în ajutorarea copiilor, se cunosc serviciile oferite de numeroase asociații, fundații, ONG-uri (nutriție, școlarizare, îngrijire, reintegrare), după cum suntem la curent cu faptul că unele mișcări propagă ideologii de tip sectar, utilizează copiii în scopuri prejudiciabile drepturilor și intereselor acestora. Pare deci necesar de a supune, de asemenea întreg sectorul privat interesului superior al copilului.

- „interesul superior”: Unele critici au apărut în privința utilizării acestui superlativ, argumentându-se că expresia „interesul superior” semnifică faptul că în toate circumstanțele, interesul copilului trebuie să prevaleze, ca fiind superior (cel mai bun) oricărui alt interes.

În opinia noastră, binele copilului, interesul copilului și interesul superior al copilului ar putea fi considerate ca fiind expresii sinonime, cu toate că unii experți definesc binele copilului ca fiind o stare ideală de atins, iar interesul superior constituind dreptul ce urmează a fi exercitat în vederea atingerii acestui ideal. Această distincție nu pare a fi hotărâtoare, din momentul în care ne aflăm în fața unui concept juridic nedeterminat, adaptabil și imprecis obiectivat.

În ultimii ani tot mai mulți factori de decizie doresc să se consulte cu tinerii și să afle opinia și sugestiile lor privind diverse probleme. Pe de altă parte, tot mai mulți tineri doresc să-și rezolve de sine stătător problemele și să le comunice adulților nevoile și doleanțele lor. Crearea unor structuri de autogestionare ale tinerilor, cum sunt Consiliile Locale ale Copiilor și Tinerilor (CLCT), pot contribui la stabilirea acestui dialog între actorii societății.

În concluzie: Interesul superior al copilului este un concept care are neajunsurile, impreciziile sale, relativitate și subiectivitate. Dar, concomitent, acesta are și calități enorme: flexibilitatea, adaptabilitatea, însușirea de a respecta contextele juridice, culturale, socio-economice completament diferite. Mai mult, el este determinant în plan factual – în calitate de criteriu de soluție și de control, și pe plan macrosocial – impunând noi structuri în vederea luării în considerație a

acestui interes și pentru a inspira o politică de promovare a copilului. În pofida tuturor criticilor, criteriul interesului superior al copilului a devenit doar mai important, altfel spus, dacă acesta ar fi eliminat din cauza neajunsurilor sale, nu am avea cu ce îl înlocui. Interesul superior al copilului a devenit noțiunea-cheie a drepturilor copilului.

Referințe:

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, JO C 326, 26 octombrie 2012.
2. Convenția ONU privind drepturile copilului, 20 noiembrie 1989.
3. Comitetul CDC, Comentariul general nr.14 (2013) cu privire la dreptul copilului ca interesul său superior să fie considerat primordial (articolul 3 punctul 1), 29 mai 2013, CDC/C/GC/14.
4. Zermatten, J., *L'intérêt supérieur de l'enfant: De l'Analyse Littérale à la Portée Philosophique*, IDE, 2003, p.6.

CZU: 342.7-053.2:347.63./64(478) <https://doi.org/10.5281/zenodo.7656223>

DREPTUL COPILULUI LA O FAMILIE - PRIORITATE NAȚIONALĂ

MARGINEAN Livia

doctorandă, Școala Doctorală de Științe Sociale, USM

Manager programe CCF Moldova

ORCID ID: 0000-0002-7850-4036

Summary. *The article analyses the current challenges of the child protection system, the importance of collaborative skills between the specialists of institutions focused on child protection in the deinstitutionalization process, mandated to ensure social protection for each child in the system and ensure their right to a family. Both the structure and the activity of institutions focused on child protection are constantly changing and adapting to new social challenges. The application of some principles that will contribute to the efficiency of the functioning of public institutions, through effective internal and external communication, can ensure success and the achievement of objectives at the highest level. The forms of protection such as Foster Family or Family-Type Children's Home are considered almost immediate opportunities for the deinstitutionalization of placed children, while the guardianship authorities have the mission of identifying them in the cases of all children who cannot be reintegrated into their families of origin, to diversify/expand them imperatively, - especially in localities with an increased number of children placed in the residential service, - and to ensure their financing.*

Keywords. *deinstitutionalization, forms of placement, the strategies for interinstitutional communication, institutional communication, inter-sectoral mechanism.*

Introducere

Republica Moldova, prin ratificarea de către legislativul Republicii Moldova la 12 decembrie 1990 a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989 [1], în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, s-a angajat să protejeze copiii de orice gen de discriminare, să le asigure siguranță și protecție socială și condiții pentru dezvoltare. Totodată, aderînd la mai multe instrumente internaționale, prevederile cărora fortifică sistemul de protecție a copilului și identifica soluțiile optime în vederea înlăturării problemelor ce țin de sistemul de protecție a copilului.

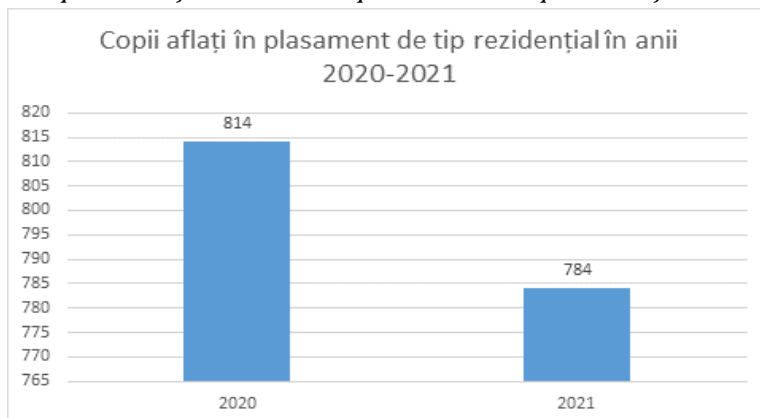
Din păcate, există un șir de probleme, pentru care traseul de investigație rămîne a fi unul deschis. Procesul de dezinstituționalizare presupune atât dezvoltarea unui cadru legal coerent, care ar contribui la asigurarea drepturilor copiilor identificați în situații de risc de a fi plasați în medii familiale, dezvoltarea și diversificarea de servicii sociale în funcție de nevoile individuale ale copiilor, inclusiv celor cu dizabilități, cât și consolidarea capacităților specialiștilor care documentează cazurile și iau decizii. Schimbarea atitudinii persoanelor din comunitate și a întregii societăți față de procesul de dezinstituționalizare rămîne a fi un subiect deschis. Evidențele acumulate în ultimii ani, ne impun să conchidem că efortul responsabililor din domeniul protecției sociale este insuficient, astfel

încît să se asigure facilitarea accesului la forme de plasament, cu prioritate, de tip familial față de cele de tip rezidențial. Resursele financiare insuficiente afectează negativ capacitatea administrativă a autorităților publice locale de a-și îndeplini rolul în furnizarea de servicii sociale.

Datele statistice denotă faptul că asistența în servicii de tip familial nu neapărat echivalează cu cererile și necesitățile pentru aceste servicii. Dacă analizăm datele statistice oficiale [11], remarcăm faptul că la începutul anului 2021, 76 copii se aflau în plasament de urgență în servicii rezidențiale, iar pe parcursul anului 2021 alți 324 copii au fost plasați în regim de urgență în aceleași servicii rezidențiale. Din lipsa de servicii familiale disponibile, din lipsa de pîrghii legale suficiente pentru a stabili în termeni rezonabili statutul copiilor, aceștia sunt dispuși spre plasamente planificate. Conform Legii 140, plasamentul planificat este dispus pentru un termen de maxim 6 luni, însă autoritățile, foarte des, prelungesc aceste plasamente. În baza evidențelor, se constată că unii copii, din cauza lipsei serviciilor de tip familial dezvoltate la nivel local, se află în instituții de tip rezidențial de la naștere și pînă în prezent [5]. În anul 2020, din 409 copii admiși în plasament de tip rezidențial, doar 40 copii au ieșit în termen de 45 de zile calendaristice (doar 10% din 409 copii), chiar dacă legislația stipulează clar că în termenul de 45 de zile autoritățile vor identifica măsuri de protecție, cu prioritate de tip familial. Chiar dacă se atestă o descreștere a numărului copiilor aflați astăzi în instituții rezidențiale, asigurarea dreptului copilului aflat în situație de risc la familie le este limitat.

Pentru o vizualizare amplă a situației reale, venim cu următoarele informații statistice privind numărul copiilor din servicii rezidențiale pe anii 2020-2021, în baza raportului statistic anual [11].

Fig.1. Numărul copiilor aflați în servicii de plasament de tip rezidențial în anii 2020-2021

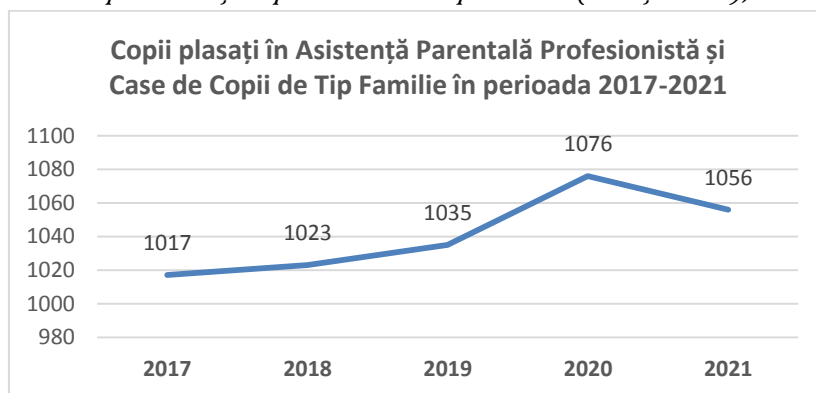

Situația actuală demonstrează că sistemul de servicii de plasament familial nu este pe deplin dezvoltat pentru a lua în îngrijire copii cu dizabilități, grupuri mari de frați, copii cu cerințe emoționale complexe, copii cu vârsta 0-3 ani și alte

grupuri vulnerabile de copii. O asemenea problematică este, pe cât de necesară a fi abordată, pe atât de complexă, care necesită clarificări de profunzime, prin coagularea fragmentelor de constituire a legislației într-un tot întreg relevant.

Reieșind din dezideratul că toți copiii au dreptul la o familie, putem estima că cel puțin 784 de copii aflați în plasamente rezidențiale ar trebui dispuși în plasamente în servicii de tip familial: Asistență Parentală Profesionistă sau Casă de Copii de Tip Familie. Numărul acestor servicii, din păcate, confirmă o tendință de descreștere (Fig 2).

Fig.2 Numărul copiilor aflați în plasament de tip familial (APP și CCTF), anii 2017-2021

Dacă ar fi să comparăm, putem menționa că la sfârșitul anului 2020 erau 407 familii de asistenți parentali profesioniști și 59 case de copii de tip familial cu copii în plasament, iar la sfârșitul anului erau 382 familii de asistenți parentali profesioniști și 64 case de copii de tip familial. Deoarece formele de protecție în Asistența Parentală Profesionistă sau Casă de Copii de Tip Familie [7,8], sunt considerate oportunități aproape imediate în vederea dezinstituționalizării copiilor plasați, autoritățile au misiunea de a identifica forme de protecție de tip familial (APP/CCTF) în cazul tuturor copiilor ce nu pot fi reintegrați în familiile de origine, prin diversificarea/extinderea în mod imperativ a numărului de unități de APP/CCTF în raioanele cu număr sporit de copii plasați în serviciul rezidențial și asigurarea finanțării acestora.

În corespundere cu Obiectivul specific 3.3 al Programul Național de Protecție a Copilului pentru 2022-2026 și Planul de acțiuni „Consolidarea serviciilor de îngrijire alternativă de tip familial și asigurarea disponibilității și accesibilității acestora pentru fiecare copil” este o prioritate a autorităților și a întregii societăți în vederea asigurării unui drept de bază a copilului – dreptul la creștere în mediu familial, în cazul imposibilității aflării în familia biologică sau extinsă. Obiectivul politicilor statului în acest domeniu este creșterea ponderii copiilor în servicii de plasament de tip familial de la 83,4% la 95%.

Recomandările întru realizarea obiectivelor trasate țin de consolidarea forței de muncă din domeniu și de utilizare a resurselor financiare în beneficiul

copiilor și familiilor din Moldova. Este necesar a extinde pachetului minim de servicii cu includerea serviciilor de îngrijire alternativă de tip familial și asigurarea durabilă a finanțării, precum și a asigura funcționalitatea Instrucțiunii privind mecanismului intersectorial de prevenire a riscurilor și asigurarea bunăstării copiilor (HG143) [6].

Recomandări concrete și de reper pentru toți actorii sunt trasate în documentul „Linii directoare privind îngrijirea alternativă a copiilor”. Linii directoare au menirea de a îmbunătăți punerea în aplicare a Convenției cu privire la drepturile copilului, precum și a prevederilor relevante din alte instrumente internaționale privind protecția și bunăstarea copiilor care sunt lipsiți de îngrijire părintească sau care sunt expuși riscului de a ajunge într-o astfel de situație. Conform opiniei predominante a experților, îngrijirea alternativă pentru copiii mici, în mod special a celor sub vârsta de 3 ani, trebuie asigurată în situații bazate pe familie. Excepțiile de la acest principiu pot fi justificate în scopul prevenirii separării fraților cu un părinte comun și în cazurile în care plasamentul are caracter de urgență sau este pe o durată predeterminată și foarte limitată, cu reintegrare planificată în familie ori altă soluție adecvată de îngrijire pe termen lung, ca rezultat. [10, p.21]

Responsabilitatea autorității tutelare privind documentarea copiilor și accesul limitat al copiilor nedocumentați la plasamentul familial.

Situații extreme, în care copilul nu poate fi documentat conform procedurii unice, pot fi sesizate atunci, când un copil a fost găsit pe stradă sau în altă parte (abandonat de părinți), nedeclararea nașterii copilului sau în cazul copilului născut înafara instituției medicale, părinte/părinți sunt nedocumentați, copilul repatriat este nedocumentat etc. Responsabilitatea deplină privind documentarea copilului revine autorității tutelare, care necesită intervenție urgentă pentru stabilirea statutului și formei de protecție. În baza Legii nr.100 din 26.04.2001 privind actele de stare civilă, se reglementează clar procedura legală de documentare a fiecărui copil, ca fiind o obligație a părinților sau a reprezentanților legali. Necăutând la faptul că avem un cadru legal bine dezvoltat, potrivit datelor oficiale, în anul 2017, la evidența autorităților tutelare se aflau 169 de copii fără identitate stabilită, iar în a. 2013 erau 345 copii nedocumentați. Studii recente în acest sens nu există și nu se cunoaște care este cifra actuală privind copiii nedocumentați. Din numărul total al copiilor nedocumentați în anul 2017, 78% sunt creșcuți de familiile biologice, iar 16% - în serviciile de plasament rezidențial, la fel, aceștea sunt copii de diferite vârste. (Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017, Avocatul poporului ombudsman, Chișinău 2018). [12],

În multe situații, copilul nu poate fi documentat, deoarece procedurile legate de stabilirea identității sunt întârziate, iar dacă părintele se dovedește a fi

nedocumentat, copilul, la fel, nu poate fi documentat, pînă nu sunt perfectate actele părintelui. La fel, neînregistrarea și nedeclararea nașterii copilului, în cazul cînd copilul este născut înafara instituției medicale, neînțelegerile apărute la stabilirea paternității copilului; pierderea sau deteriorarea actului constatator al nașterii; pluralitatea de cetățenii a părinților care creează dificultăți în procesul de evidență a nașterilor înregistrate în Republica Moldova, în raport cu cele nesupuse înregistrării, introducerea ilegală a copiilor pe teritoriul Republicii Moldova (copil repatriat nedocumentat) – determină nedocumentarea la timp a copiilor. Cazuri concrete identificate confirmă inacțiunea autorităților tutelare, administrației publice locale, specialiștilor din cadrul serviciilor comunitare care chiar dacă cunosc că acești copii provin din familii vulnerabile, iar părinții lor îi ignoră drepturile și interesele, nu pot interveni, pentru a documenta copilul. Neasigurarea documentării copilului duce la încălcarea dreptului la o familie, dar și altor drepturi. Copilul nedocumentat – nu este în circuitul civil. Copiii fără identitate rămân a fi în continuare potențiale victime ale exploatării și traficului de ființe umane, nu este în vizorul serviciilor medicale, a medicului de familie; nu poate fi vaccinat; nu i se poate asigura dreptul la asistență și protecție socială și nu poate beneficia de prestațiile sociale; nu i se poate stabili un statut; este în risc major de instituționalizare; există șanse mici pentru a fi plasat în servicii de tip familial și nu are acces la servicii educaționale, în special cînd este plasat în instituții rezidențiale pentru copii de 0-6 ani. Pare destul de grav atunci, cînd copilul neidentificat, nu are dreptul la o familie, pentru că nu poate fi plasat în servicii de tip familial (tutelă, asistență parentală profesionistă sau Casă de Copii de Tip Familial), fiind instituționalizat în servicii rezidențiale (Centre de Plasament Temporar) ca unică măsură de protecție posibilă, iar autoritatea tutelară, fiind în cunoștință de cauză privind nedocumentarea copilului, nu pot stabili statutul copilului și nu găsesc pîrghii legale în vederea soluționării acestor probleme. Astfel, chiar dacă autoritățile tutelare sunt în drept să acționeze, atribuțiile autorităților sau administrației publice locale nu pot fi îndeplinite, conform legii.

La fel, există un șir de lacune ale implementării regimului de protecție a copiilor, chiar dacă Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, care a intrat în vigoare la data de 01.01.2014 [5], sau aprobarea de către Guvernul Republicii Moldova a Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului [6], în scopul executării eficiente a Legii nr.140. Aceste instrucțiuni stabilesc mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și

monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului de copii și responsabilitățile fiecărui specialist care vine în contact cu copii aflați în situație de risc. Mecanismul de cooperare specifică clar necesitatea colaborării, comunicării, transmiterii de informații dintre autoritățile tutelare, responsabile în vederea soluționării cazurilor copiilor aflați în vizor.

Totodată se atestă faptul că uneori în baza Legii 140, nu este clar care este autoritatea responsabilă de investigarea cazului copilului, deseori autoritățile în schimbul unui comportament cooperant și colaborativ, manifestă unul de tip ”ping-pong”, dosarele copiilor fiind transmise de la o autoritate tutelară la alta, iar copilul fiind predestinate să stea ani șir în instituție.

Este necesar a stabili un mecanism de cooperare între autoritățile responsabile din diferite raioane/localități în cazurile copiilor aflați în situații de risc. Clarificarea competențelor autorităților, persoanelor responsabile, reprezentanților legali atunci când un copil urmează a fi dezinstituționalizat într-o formă de protecție într-un alt raion, decât cel de origine, conform vizei de reședință, precum și clarificarea mecanismului și a formulei de finanțare a plasamentului planificat în cazul mutării copilului într-un alt raion, în special, mecanismul de redirectionare a mijloacelor financiare în cazul copiilor plasați în serviciul de APP și CCTF din alt raion.

Strategia comunicării instituționale – document de politici necesar autorităților tutelare în asigurarea respectării interesului superior al copilului

În contextul respectării dreptului copilului la familie, comunicarea instituțională eficientă, axată pe prevederile normative ale mecanismelor intersectoriale, sporește eficiența serviciilor sociale destinate copiilor aflați în situații de risc și poate determina abordarea individualizată a necesităților copiilor aflați în dificultate. Într-o societate care se află în continuă mișcare și adaptare la noile conjuncturi sociale se impune nevoia de abordare a unor principii ce vor contribui la eficientizarea funcționării instituțiilor publice cât și celor private. Doar printr-o comunicare eficientă în interiorul instituției și din-afara ei, poate fi asigurat succesul și realizarea obiectivelor la cel mai înalt nivel [13]. Atât structura cât și activitatea instituțiilor centrate pe protecția copilului sunt în permanentă schimbare și adaptare la noile provocări sociale. Ceea ce face ca o organizație să se diferențieze de alta este specificat de regulamentele interne de funcționare, a politicilor, regulilor și obiectivelor respectivei organizații. Indiferent de natura și scopurile proprii, instituțiile își desfășoară activitatea prin și cu ajutorul fenomenului de comunicare instituțională pentru a servi intereselor cetățenilor, inclusiv a copiilor. În contextul instituțiilor ce oferă asistență socială cetățenilor, se resimte nevoia de adaptare continuă a serviciilor publice la cerințele societății, iar în acest context logica managerială ar trebui să înlocuiască

parțial logica administrativă tradițională. Gradul de satisfacere a beneficiarilor față de serviciile oferite constituie preocuparea administrației instituției [14].

Remarcăm faptul că recent a fost adoptat Protocolului facultativ la Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, privind procedura de comunicare pentru promovarea și monitorizarea progreselor înregistrate în privința asigurării drepturilor copilului. Totodată, ratificarea Protocolului facultativ la Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului privind procedura de comunicare vine suplimentar să consolideze sistemul de protecție a drepturilor copilului din Republica Moldova prin alinierea la standardele și valorile internaționale, precum și să fortifice capacitățile specialiștilor implicați în domeniul protecției drepturilor copilului având la bază mecanismele necesare naționale pentru asigurarea respectării drepturilor copilului. Acest document de politici va încuraja Guvernul să ia măsuri în vederea includerii depline a drepturilor copiilor prevăzute în Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului în legislația și politicile naționale. În contextul implementării Protocolului Facultativ nr.3 Guvernul Republicii Moldova se va axa pe abilitarea instituțiilor naționale pentru drepturile omului și a sistemului național de asistență judiciară de a reprezenta copiii în instanțele judecătorești, asigurarea resurselor umane suficiente, instruire, elaborarea și oferirea serviciilor ajustate la necesitățile copiilor, inclusiv și a celor aflați în situație de risc, oferirea îndrumărilor și instruirii judecătorilor și organelor de stat pentru protecția drepturilor copilului în conformitate cu Comentariile Generale ale Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului.

Pentru a îmbunătăți punerea în aplicare a Convenției cu privire la drepturile copilului, precum și a prevederilor relevante din alte instrumente internaționale privind protecția și bunăstarea copiilor care sunt lipsiți de îngrijire părintească sau care sunt expuși riscului de a ajunge într-o astfel de situație, „Liniile directe privind îngrijirea alternativă a copiilor” necesită a fi cunoscute și diseminate pe scară largă în cadrul tuturor sectoarelor implicate în mod direct sau indirect în oferirea serviciilor de protecție drepturilor copilului.

În vederea îmbunătățirii calității serviciilor prestate se atestă nevoia elaborării unei strategii de comunicare instituțională, un document de politici necesar în asigurarea respectării interesului superior al copilului, precum și instruirea continuă a specialiștilor din cadrul Structurilor Teritoriale de Asistență Socială privind comunicarea instituțională referitor la intervenția în cazul copiilor aflați în situație de risc și al celor rămași fără ocrotire părintească. Îngrijirea în mediul familial este promovată la nivel global, iar țările, precum Republica Moldova, care s-a angajat să realizeze reforma rezidențială vor prelua cele mai bune practici, pentru a influența politicile care conduc la redirecționarea finanțării de la instituțiile rezidențiale spre îngrijirea copiilor în familii.

Referințe:

1. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului Aderarea la Convenție prin Hotărârea Parlamentului nr.408-XII din 12.12.90. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993. [Accesat 1.09.2022]. Disponibil: http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată la data 12.08.1994, în Monitorul Oficial nr.1, intrată în vigoare la data de 27.08.1994, art.40 - 50.
3. Legea Republicii Moldova nr.338-XIII din 15.12.1994 privind drepturile copilului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13.
4. Codul familiei al Republicii Moldova nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48, nr: 210, art.53, alin.(1) și (2).
5. Legea Republicii Moldova nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.167- 172, art.nr.534, intrată în vigoare la data de 01.01.2014, art.8.
6. Hotărârea Guvernului nr.270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.92-98, art.nr.297.
7. Hotărârea Guvernului Nr.760/2014 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă și a standardelor minime de calitate.
8. Hotărârea Guvernului Nr.51/2018 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social, „Casă de copii de tip familial” și a Standardelor minime de calitate.
9. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr.140 din 14.06.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.167-172, art.534.
10. Linii directorii privind îngrijirea alternativă a copiilor. [citat 1.08.2022]. Disponibil: <https://www.sos-satelecopiilor.ro/wp-content/uploads/2017/12/Liniile-directoare-privind-ingrijirea-alternativa-a-copiilor.pdf>
11. Raport statistic (anual) nr.103 - Copii aflați în situație de risc și copii separați de părinți, completat cu datele obținute de la structurile teritoriale de asistență socială pentru anul 2021. [citat 1.08.2022]. Disponibil: [Raport-CER-103_Copii-aflați-în-situație-de-risc-și-copii-separați-de-părinți_-pentru-2021.pdf](http://raport-CER-103_Copii-aflați-în-situație-de-risc-și-copii-separați-de-părinți_-pentru-2021.pdf) (gov.md)
12. Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017. Chișinău 2018. [citat 1.09.2022]. Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

13. CRĂCIUN, C. Comunicarea în administrarea publică. Chișinău: Secția Editare a academiei de Administrare Publică pe lângă guvernul Republicii Moldova. Programul TACIS, 1998, 131 p.
14. VASILE-SEBASTIAN, D. Comunicarea în managementul instituțional. Fundația Civitas pentru Societatea Civilă. Cluj-Napoca: 2000. 97 p.

ANALIZA FENOMENULUI IMPLICĂRII MINORILOR ÎN ACȚIUNI DE DEZORDINI

CHEPESTRU Ana-Maria

doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID ID: 0000-0002-2988-8440

Summary. *Socially, the juvenile delinquency is considered a component of crime in general. The causes that determine minors to commit crimes can be biological, psychological, social etc. Ensuring the order and public security has become a primary objective worldwide. In the Republic of Moldova, the participation of people in activities involving disturbance of public peace is a frequently encountered phenomenon, especially among minors. In that study, we aim to carry out a detailed examination of the phenomenon of the minor's involvement in mass actions that clearly disturb public peace and order.*

Keywords: *minor person, juvenile delinquency, crimes, public order and security.*

Actualitatea temei. Pe plan mondial, în contextul situației actuale, asigurarea ordinii și securității publice a devenit un obiectiv primordial care necesită o atenție deosebită din partea organelor statale. În Republica Moldova, sistemul de justiție progresează într-un mod evident, fapt ce generează o abordare mai amplă vis-a-vis de respectarea cu strictețe a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Tranziția de la un sistem juridic sovietic la unul democratic a accentuat inclusiv, procesul de participare a persoanelor minore la acțiuni ilegale ce încalcă vădit ordinea și securitatea publică, care poate fi considerat unul frecvent. Cauzele implicării minorilor în asemenea acțiuni sunt diverse, iar identificarea lor este prioritară, în vederea contracarării cazurilor de implicare a persoanelor minore în astfel de situații.

În acest context, se evidențiază datele statistice publicate de către Administrația Națională a Penitenciarelor, care la 01 ianuarie 2022 relatau că în centrele de detenție din Republica Moldova se află 39 minori (fiind condamnați de cel puțin trei ori pentru infracțiuni grave sau deosebit de grave), iar alții 20 se află în arest preventiv.

Dinamica și structura infraționalității legate de dezordinile în masă este condiționată nu atât de cauze tradiționale, dar în mare parte de factorii criminogeni care decurg din procesele de criză generate de noile realități economice. Pe fondul scăderii bunăstării populației, astfel de procese constituie un „teren fertil” pentru săvârșirea faptelor reunite sub denumirea marginală de dezordini în masă. Însă o asemenea cale de dezvoltare a societății poate duce doar la o catastrofă umanitară [1, p. 418].

Obiectivele lucrării constau în identificarea factorilor ce determină participarea persoanelor minore la acțiuni de dezordini în masă. Totodată, un

obiectiv de bază constă în formularea anumitor recomandări care să conducă la diminuarea factorului criminogen de masă în rândul minorilor.

Metode și materiale de cercetare. În limitele de studiu ale acestui articol, au fost utilizate următoarele metode: analiza logică, interpretarea logică și analiza comparativă, care se bazează pe metode de investigare: formal-juridice și socio-juridice. Totodată, baza științifică a cercetării o constituie anumite studii incluse în articole științifice, culegeri de materiale ale conferințelor etc.

Rezultate obținute și discuții. În sec.XXI, atât minorii, cât și tinerii sunt practic obsedați și în mare parte dependenți de Internet, mult timp acordându-l rețelelor sociale. Este de menționat că, minorii contemporani dispun de competențe comunicative limitate și acceptă mai ușor soluționarea conflictelor prin violență, implicându-se foarte puțin în viața socială și culturală. O categorie vulnerabilă sunt tinerii din mediul rural care au posibilități reduse de dezvoltare a propriilor aptitudini și competențe. La fel, în mediul rural calitatea studiilor este una slabă, acest factor favorizând orientarea acestei categorii sociale spre un comportament amoral, violent, ilegal de grup.

Făcând tangențe la subiectul vizat, se remarcă că dezordinile în masă constituie o infracțiune la care sunt predispuși să o comită, inclusiv persoanele minore. Astfel, se menționează că această infracțiune se regăsește la art.285 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985/2002 (în continuare - CPRM) care prevede expres răspunderea penală pentru trei infracțiuni în varianta-tip, adică pentru trei infracțiuni distincte. La alin.(2) și (3) din art.285 CPRM nu sunt consemnate circumstanțe agravante în raport cu norma de la alin.(1) art.285 CPRM, ci infracțiuni separate. Aceasta înseamnă că toate cele trei infracțiuni prevăzute la art.285 CPRM pot intra în concurs or, nu este exclus ca una și aceeași persoană să organizeze, să instige la dezordini în masă sau chiar să participe activ la săvârșirea dezordinilor în masă [2, p. 27].

Astfel, la art.285 alin.(1) din CPRM este incriminată acțiunea de organizare sau conducere a unor dezordini în masă, însoțite de aplicarea violenței împotriva persoanelor, de pogromuri, incendieri, distrugerii de bunuri, de aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, precum și de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților, care se pedepsește cu închisoare de la 4 la 8 ani. La alin.(2) din același articol este reglementată acțiunea de participare activă la săvârșirea acțiunilor prevăzute la alin.(1), care se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani. La alin.(3) din același articol sunt incriminate chemările la nesupunere violentă activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților și la dezordini în masă, precum și la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor, care se pedepesc cu amendă în mărime de la 550 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani [3].

Un aspect important îl constituie evidențierea cauzelor care generează participarea minorilor la acțiuni de dezordine în masă, acestea fiind următoarele:

1. majorarea cazurilor de abandon școlar;
2. existența unui număr mare de minori cu comportament deviant și antisocial, încălcând astfel, inclusiv ordinea și securitatea publică;
3. lipsa unei atenții speciale din partea părinților, tutorilor, curatorilor;
4. apartenența minorilor din familii dezorganizate, unde unul dintre părinții sau chiar ambii au antecedente penale;
5. încadrarea minorului în anturaje cu preocupări ilegale și determinarea acestuia la participarea tulburărilor în masă;
6. consumul de alcool sau substanțe psihotrope în rândul minorilor;
7. inexistența raportului părinte-copil, astfel fiind diminuată influența părintelui asupra propriului copil;
8. cauze de ordin economic și psiho-emoțional;
9. lipsa ocupațiilor eficiente în timpul zilelor libere.

În practică, s-a demonstrat faptul că minorii care crează prototipul „gloată” reprezintă un grup criminologic periculos, care nu au scopuri și obiective clare, dar sunt interdependente prin similitudinea stării emoționale și obiectul comun de atenție. Adunându-se pentru un anumit scop, ulterior acest grup își schimbă orientările și chiar acțiunile. Acest fapt este determinat de împrejurări, fiecare persoană individual nu ar fi reacționat în acest mod, dar, fiind conștienți de faptul că sunt mai mulți, ei prind curaj, își imaginează că sunt o forță și astfel ajung chiar să comită infracțiuni. Orice replică sau răspuns care-i nemulțumește îi poate provoca la acțiuni violente în grup. În calitate de exemplu, pot fi invocate acțiunile care au avut loc la 07 aprilie 2009, când cei adunați în piață pentru un anumit scop (să-și exprime dezacordul față de rezultatul alegerilor) au ajuns să comită dezordine în masă, provocarea leziunilor corporale grave, distrugerea patrimoniului etc [4].

În acest context, se reliefează că potrivit art.21 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985/2002, vârsta generală pentru tragere la răspundere penală este de 16 ani, însă ca excepție, există o serie de infracțiuni pentru care vârsta răspunderii penale începe de la 14 ani. Astfel, se constată că anume pentru comiterea faptei de dezordine de masă, minorii pot fi trași la răspundere penală începând cu vârsta de 14 ani.

Analizând datele oferite de către Procuratura Generală a Republicii Moldova privind investigarea cauzelor penale legate de evenimentele din aprilie 2009, se cunoaște cu certitudine că la dezordinile în masă din 07 aprilie 2009, pe lângă manifestații mature au participat și un număr mare de persoane minore, iar în noaptea de 7 spre 8 aprilie, aproximativ 200 de persoane printre care și minori au

fost reținute în centrul capitalei [5]. Totodată, după evenimentele menționate supra reporterii Centrului de Investigații Jurnalistice au identificat reținerea a 63 de adolescenți, cu vârste între 14-18 ani în comisariatele de poliție [6].

Urmare a participării nemijlocite a persoanelor minore la acțiuni ce tulbură liniștea publică, organele de drept întreprind diverse măsuri pentru prevenirea și contracararea acțiunilor vizate. Astfel, în rezultatul a activităților desfășurate, de către angajații Poliției, au fost depistați 80 de minori dintre care: 46 pentru abandon de domiciliul/altor forme de plasament; 3 pentru practicarea cerșitului; 20 pentru practicarea vagabondajului; 11 pentru alte acțiuni. Totodată, au fost depistați 23 de minori aflându-se sub influența produselor interzise, dintre care: 18 minori au fost depistați și documentați fiind în stare de ebrietate alcoolică; 5 minori au fost depistați și documentați fiind sub influența substanțelor stupefiante.

Una dintre activitățile Poliției este evidența și referirea către autoritățile responsabile a minorilor aflați în conflict cu legea. Respectiv, în perioada anului 2020, către subdiviziunile polițienești au fost aduși 352 minori, dintre care 192 pentru săvârșirea infracțiunilor/contravențiilor (165 fiind băieți și 27 fete): - 80 contra patrimoniului; - 20 contra securității publice și a ordinii publice; - 14 contra vieții și sănătății persoanei; - 11 privind viața sexuală; - 17 în domeniul transportului; - 2 contra familiei și minorilor; - 48 alte încălcări ale legislației [7, p. 6-7].

Cât privește prevederile art.16 din Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218/2008, atragerea la răspunderea contravențională a minorilor cu vârsta între 16 și 18 ani, în perioada a 3 luni anului 2021, în privința acestora, per total au fost întocmite 222 procese-verbale cu privire la contravenție. Ținându-se cont de subiectul abordat în prezentul studiu, se constată că în perioada vizată au fost comise inclusive contravenții care încalcă ordinea și securitatea publică, dintre care: 71 procese-verbale au fost întocmite în temeiul art.354 din Codul contravențional (Huliganismul nu prea grav, adică acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice); - 9 procese-verbale au fost întocmite în temeiul art.355 din Codul contravențional (Consumul de băuturi alcoolice pe străzi, pe stadioane, în scuaruri, în parcuri, în toate tipurile de transport în comun și în alte locuri publice unde consumul de băuturi alcoolice nu este permis de autoritățile administrației publice locale); 23 procese-verbale au fost întocmite în temeiul art.357 din Codul contravențional (Tulburarea liniștii în timpul nopții, de la ora 22 până la ora 7, inclusiv prin cântare cu voce ridicată, semnalizare acustică, folosire cu intensitate auditivă a aparatului audiovizual în locuințe sau în locuri publice, alte acțiuni similare) [7, p. 9].

Concluzii. În final, se remarcă faptul că delicvența juvenilă în domeniul ordinii și securității publice este în creștere, cauzele fiind diverse. Pentru a

contracara cazurile de încălcare a legislației de către persoanele minore apare necesitatea depunerii unor eforturi comune, atât din partea reprezentanților organelor de stat, cât și din partea membrilor societății. Per general, fenomenul delicvenței juvenile este cercetat de practicienii naționali și internaționali în domeniu, luând în considerare orice tip de comportament deviant la minori.

Reieșind din cele expuse și făcând referire la tematica cercetată, se înaintează următoarele recomandări, în vederea prevenirii și contracarării faptelor de încălcare a ordinii și securității publice de către minori:

1. reformarea localităților rurale, în sensul monitorizării comportamentelor deviante la minori, iar, după caz, întreprinderea măsurilor necesare de contracarare a acestora;
2. implicarea activă a părinților, tutorilor, curatorilor în vederea educării minorilor;
3. îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai;
2. majorarea numărului de psihologi specializați în domeniul delicvenței juvenile;
3. organizarea unor servicii speciale educative pentru minorii aflați în conflict cu legislația, precum și pentru părinții, tutorii, curatorii acestora;
4. includerea în programul școlar a lecțiilor referitoare la relația cauză-efect în domeniul încălcării legislației de către minori;
5. organizarea instruirilor profilactice cu persoanele minore care fac parte din grupurile de risc;
6. organizarea exercițiilor practice cu minorii din grupurile de risc, la care să participe reprezentanți din cadrul mai multor instituții (psihologi, asistenți sociali, polițiști etc).

Referințe:

1. ROTARU, R. Dezordinile în masă. Măsuri juridice de profilaxie. În: Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere, 26 iunie 2018, Chișinău, 2018, 418 p.
2. COPEȚCHI, S. Infrațiunile de dezordine în masa (art.285 CP RM): Noțiune, analiză, delimitare de fapte penale similare. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2020, nr.6, 106 p. [Accesat: 06.04.2022] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/27-36_6.pdf
3. Codul penal al Republicii Moldova nr.985/2002 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74, art.195).
4. TIGHINEANU, A. Analiza criminologică a infrațiunilor de mare violență săvârșite în grup / Teză de doctor în drept, 2018, 181 p.
5. Statistica și gestiunea dosarelor privind evenimentele din aprilie 2009. [Accesat: 09.08.2022] Disponibil: <http://procuratura.md/md/newslst/1211/1/5688/>
6. Rechizitoriu: 7 aprilie 2009. Zece ani de injustiție. [Accesat: 09.08.2022] Disponibil: <https://anticoruptie.md/ro/investigatii/justitie/rechizitoriu-7-aprilie-2009-zece-ani-de-injustitie>

7. Notă informativă elaborată de către Inspectoratul național de securitate publică al Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 3 luni ale anului 2021, 28 p. [Accesat: 09.08.2022] Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea.pdf

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ ДЕСТРУКТИВНОЙ ПРОПАГАНДЫ В КРУГУ МОЛОДЕЖИ: АСПЕКТЫ КРИМИНОЛОГИИ И ПСИХОЛИНГВИСТИКИ

ГЫРЛА Лилия

доктор права, доцент

Департамент Уголовного права, Юридического факультета, МГУ

ORCID ID: 0000-0002-4979-3027

Summary. *Most of all, destructive propaganda (of extremist and terrorist persuasion) affects people whose mental state is more vulnerable and receptive. Children and adolescents are more easily amenable to destructive influence on their own yet unformed worldview. The young man is fascinated by the search for the meaning of life and the significance of participating in polar activities, saturated with potential risk, without realizing the true consequences of his involvement in extremist activities.*

Any uncontrolled religious and political doctrine goes through the following stages from “harmless” fanaticism, as a kind of philosophical and religious intoxication of the individual himself, to religious and political terrorism with an extensive system of accomplices and followers, whose activities can destroy public institutions, lead to death of people and entail other serious effects. So, in descending order, we outline five stages of philosophical or religious-political intoxication, which goes through any individual who has delved into the study of certain religious or philosophical ideas: ordinary religiosity or enthusiasm for philosophical and political teachings; fanaticism; fundamentalism; extremism; terrorism.

Propaganda materials are characterized by a creative idea and the use of psycholinguistics and marketing techniques. The information is radical, subjective and tendentious in nature, the final goal of which is to recruit the user. From a criminological and psycholinguistic point of view, the prevention of destructive propaganda among young people comes down to a conscious choice and selectivity of visiting Internet resources and consuming information presented in the public domain.

Keywords. *destructive propaganda; destructive influence; unformed worldview; involvement in extremist activities; philosophical and religious intoxication; ordinary religiosity; enthusiasm for philosophical and political teachings; fanaticism; fundamentalism; extremism; terrorism; conscious choice and selectivity.*

На сегодняшний день *пропаганда* как устойчивая системная и проверенная методика воздействия на сознание людей становится предметом исследования как в криминологической науке, так и в психолингвистике. Особое место в нашем исследовании занимает вопрос пропаганды деструктивных идей экстремистского толка в рядах детей и подростков посредством использования сети Интернет и, в частности соцсетей.

Террористические и экстремистские организации используют Интернет в качестве своеобразной трибуны для пропаганды своих идей и вербовки новых сторонников [1, с.26].

Безусловно, пропаганде подвержены больше всего лица, чья психика более уязвима и восприимчива. Дети и подростки легче поддаются

деструктивному воздействию на собственное еще не сформированное мировоззрение. Эта группа – одна из многочисленных.

Отметим, что на современном этапе индивидуальный интерес молодого человека (личная безопасность и благополучие) превалирует над интересом общественным, а ценности зависят от образования, местности и уровня благосостояния. Ведущей потребностью молодого человека является романтика и, соответственно, романтизация событий, значимых для индивида. Молодой человек увлечен поиском смысла жизни и значимостью участия в полярной деятельности, пропитанной потенциальным риском, не осознавая истинные последствия своего вовлечения в экстремистскую деятельность.

Современная молодежь в поисках личностной, социокультурной и политической идентификации попадает под влияние пропагандистов экстремизма и терроризма, которое нередко заканчивается **проявлениями экстремизма** в молодежной среде [2, с.23]. Солидаризируемся с психологами И. В. Абакумовой и П. Н. Ермаковым, согласно мнению которых экстремистский характер поведения, в основе которого лежит **мощный потенциалнакапливаемой агрессивности** из-за невозможности реализации в рамках формального права своих социально-политических интересов и жизненных планов, а также **потеря ориентиров** социокультурной идентичности частью молодежи, выступает фундаментом молодежных экстремистских организаций [3, с.80].

Автор В.М. Харзинова подчеркивает: *«Молодой человек начинает искать смысл жизни, и он желает охватить одним разом больше, чем может получить или сделать сегодня, поэтому для него идеи более субъективно приемлемы. В свою очередь, выбирая определенную идею, он делает социальный индивидуально-личностный выбор, который идентифицирует его самоопределение»* [4].

Незакрепленность моральных установок в психологии молодых людей выражается незрелостью и нетерпимостью в суждениях, нерациональным восприятием и недостаточным анализом потока получаемой информации, неспособностью отделять достоверную информацию от фейковой [5, с.445].

Чрезмерная фиксация на событиях экстремистской и террористической направленности в виртуальном пространстве, условия анонимности, неисчерпаемая аудитория, наличие публичных форумов, лишенных цензуры и контроля за качеством интернет-контента, влекут крайне нежелательные последствия для молодежи, к изменению сознания потребителя интернет-ресурса и, как следствие, к реорганизации массового сознания, трансформируя действия террористического и экстремистского

характера в морально-оправданные и приемлемые формы решения общественных разногласий.

Специалисты обоснованно отмечают такую психологическую особенность молодых пользователей, как *«тревога неподключенности»*, которая для некоторых достигает уровня паники. В этой связи особую обеспокоенность вызывает информационная перегруженность и, как следствие, – *снижение способности формировать и оперировать знаниями* (т.е. систематизировать информацию, последовательно ее осваивать, выстраивать логические связи, структурировать материал) [1, с.26].

Авторы С.А. Воронцов и А.В. Понеделков поясняют, что *«примыкание к деятельности по пропаганде идеологии терроризма обусловлено стремлением некоторых молодых людей «прославиться» любой ценой, ибо, кроме комплекса Герострата, других путей попасть на телевизионные экраны и в сводки новостей у них нет»* [6, с.188].

Как несовершеннолетний пользователь становится уязвимым для пропаганды экстремизма и терроризма? Как формируется сознание несовершеннолетнего экстремиста? Попытаемся внести ясность при ответе на этот вопрос.

Итак, любое бесконтрольное религиозно-политическое учение проходит несколько этапов от «безобидного» фанатизма, как разновидности философско-религиозной интоксикации самого индивида до религиозно-политического терроризма с разветвленной системой сообщников и последователей, чья деятельность способна разрушить общественные институты, привести к гибели людей и повлечь другие тяжкие последствия.

Итак, по убыванию выделяем пять стадий философской или религиозно-политической интоксикации, которую проходит любой индивид, углубившийся в изучение тех или иных религиозных или философских идей:

- 1. Обыденная религиозность или увлеченность философскими и политическими учениями;*
- 2. Фанатизм;*
- 3. Фундаментализм;*
- 4. Экстремизм;*
- 5. Терроризм.*

По нашему мнению, особую опасность в виртуальном пространстве представляет так называемый религиозно-политический экстремизм и терроризм, как последняя и наиболее общественно опасная стадия развития религиозно-политической мысли. Если подвергнуть тщательному

анализу феномен религиозно-политического терроризма, то мы можем смело утверждать, что ему предшествует религиозный экстремизм, религиозный фундаментализм и религиозный фанатизм.

Ранее в своих публикациях мы пытались определить эти понятия [7, с.135]. Так, по нашему мнению, **религиозность** целесообразно определять как *«специфический социокультурный феномен, основанный на личностных религиозных ориентирах, обусловленных совокупностью идеологических, социальных и культурных факторов»* [7, с.135].

В большинстве мировых религий присутствует крайняя (полюсная) точка ее проявления – **фундаментализм** [8, с.48-49]. Чаще всего речь идет именно о политической акцентуации духовных учений, что, в конечном итоге, придает фундаментализму черты нетерпимости и обостренности.

Религиозный фанатизм является крайней степенью проявления религиозности, включая категоричное социальное неприятие и приоритетно-негативную модель поведения. Идеино окрашенное поведение фанатично настроенного индивида характеризует его нетерпимое поведение, следствием чего могут стать проявления агрессии и религиозного экстремизма [7, с.136]. **Фанатизм** – это отрицание за другими права быть не такими как мы, неприятие иных убеждений, верований, обычаев и ценностей, отсутствие понимания и согласия, нарушение разумного соотношения между столкновением и согласованием интересов. Фанатизм вызывает такие чувства, как ненависть и озлобление, сопровождается проявлением нетерпимости и неприятия. Фанатизм базируется на убеждении в том, что «иной» всегда является врагом, явным или потенциальным, положиться же можно только на «своего» [9].

В основе **экстремизма** лежит сложная и неоднородная форма выражения ненависти и вражды. **Экстремизм** – это *«приверженность к крайним мерам и взглядам, радикально отрицающим существующие в обществе нормы и правила через совокупность насильственных проявлений, совершаемых отдельными лицами и специально организованными группами и сообществами. Экстремистские высказывания содержат* манипулятивные технологии: формирование идеологии «свой-чужой», превосходства одной национальности над другой, стереотипизация образа «врага», публикация непроверенной информации, намеренное искажение фактов, создание своего «языка общения» апелляция к авторитетам, наглядная агитация [10, с.38].

Ключевой идеей идеологического экстремизма является борьба за изменение социально-политического устройства общества или отдельных направлений в политике государства. Этот вид имеет высокую степень

интеллектуальности, философского осмысления и, как правило, очень большую степень рационализации в своих обоснованиях [11, с.126]. Как утверждает М.А. Худовекова, *«существование группы «мы» возможно только в том случае, когда есть кто-то, кто не похож на «нас» и существует с «нами» во взаимном конфликте. Эта совокупность людей определяется как «они». К «ним» «я» не могу или не хочу принадлежать»* [12, с.233]

Как справедливо указывают ученые Г.В. Волгушев и М.М. Эльчепарова, **религиозно-политический терроризм** в современном мире имеет возможность опираться на политизированные концепции радикального ислама [13]. Так, в современной науке ученые П.С. Гапенко и Р.В. Менчиков поясняют, что *«террористический акт оказывает негативное, разрушительное воздействие на человеческую психику, моральные установки, общественные идеалы. Таким образом, переживание террористической угрозы является интенсивным психотравмирующим стрессором, ведущим к психическим расстройствам и повышению уровня тревожности»* [14, с.729].

Особую озабоченность вызывает развитие так называемого информационного терроризма с использованием интернет-ресурсов. В данном контексте уместно замечание авторов Д.Р. Янмурзина и В.Э. Тимербаева: *«Идеологическая борьба в Интернете служит невоенным инструментом достижения политических и стратегических целей и зачастую оказывается более эффективной, чем военно-террористические средства»* [15, с.134]. Несложно заметить, что социальные сети дают возможность осуществлять не только точечное воздействие, но и проводить безадресную работу (например, делать рассылки по заданной тематике в том или ином сообществе). Риски попадания пропагандистского материала экстремистского или террористического толка к неограниченному числу пользователей трудно переоценить. Такая информация может попасть и оказать разрушительное воздействие на молодежь.

Прав в рассматриваемом контексте и автор К.Г. Соколовский, считающий, что успеху пропаганды в Интернете способствуют возможность пользователей контактировать друг с другом вне географических границ, высокий уровень скорости обмена информацией. Этика интернет-общения позволяет знакомиться с людьми и быстро переводить случайно завязавшееся на форумах, в группах по интересам и др. общение в доверительные отношения с виртуальным партнёром [16, с.167].

Основным отличием *информационного терроризма* от *информационной войны*, ведущейся в современных условиях, является возможность четкого определения того, кто является террористом, а кто – жертвой [17, с.131]. В

информационной войне невозможно достоверно определить, кто является солдатом, а кто – жертвой в конкретной информационной перестрелке [17, с.131]. Если информационные террористы имеют конкретные цели, для достижения которых решают конкретные задачи, то лица, вовлеченные в информационную войну, далеко не всегда ставят перед собой цели и задачи насильственного характера. Так, к примеру, индивид, просто осуществляя «перепост» или отмечая сообщение агрессивного характера, осознанно или неосознанно способствует распространению насилия [17, с.131].

Члены террористических и экстремистских организаций/течений для повышения эффективности своей вербовочной и пропагандистской работы активно применяют приемы информационно-психологического воздействия, используют новые информационные технологии для адресного доведения ориентированных на целевую аудиторию материалов [18].

Особое внимание террористических и экстремистских сайтов направлено на несовершеннолетних пользователей. Интернет на сегодняшний день превратился в сильный механизм манипуляции сознанием и действием молодых людей. Он предоставляет молодежным экстремистским организациям новые возможности по обеспечению развития независимых ячеек [19, с.331]. Виртуальное пространство, с огромными возможностями к обеспечению анонимной деятельности и децентрализованной структурой, позволяет молодежным организациям экстремистского толка формировать *«автономные ячейки»*, в которых осуществляется идеологическая работа, управление деятельностью таких групп, сбор денежных средств для её существования и вербовки новых членов [20, с.34]. Автор Т.В. Жаворонкова обращает внимание что *«при обнаружении и уничтожении одной ячейки остальные продолжают действовать, так как каждая из них функционирует самостоятельно и не обладает сведениями о других. Всё движение очень трудно уничтожить, так как нет явного лидера, а структура не имеет жесткой иерархии»* [20, с.34].

Пропагандистские материалы характеризуются креативной идеей и применением приемов психолингвистики и маркетинга. Даже разрабатываются видеоигры, в которых пользователи выступают в роли виртуальных террористов и т.д. Информация носит характер радикальной, субъективной и тенденциозной, финальной целью которой является вербовка пользователя. Отсутствие критического доступа к информации, неспособность ее полноценного анализа служат как хороший фон для сообщений, «мультфильмов» или видеоигр про отважных террористов, террористов-смертников по вполне понятным причинам. За это несовершеннолетние пользователи получают награду в виде виртуальных денег [15, с.137].

По автору В.М. Харзиновой, с учетом психологических исследований к молодежи следует отнести лиц в возрасте от 15 до 30 лет. В указанном возрастном отрезке у молодежи вырабатываются определенное самосознание и стиль жизни, которые зависят от воспитания и обучения [4]. Участников экстремистского движения, чей возраст старше 30 лет, сравнительно немного. Причины данного факта могут быть как внутренними, так и внешними. Ключевым внутренним фактором, определяющим доминирование молодого состава, становится такое свойство личности как экстремальность. Экстремальность проявляется в таких чертах личности как категоричность, неприятие «чужого», черно-белое восприятие мира. Все эти черты по определению характерны в первую очередь, для молодого человека, находящегося в поисках не только своего места в обществе, но и в поисках себя как личности, отличной от другой массы молодежи [11, с.125].

На основе данных определений перед экспертами в области психологии и лингвистики ставятся задачи по выявлению тех или иных «экстремистских» значений в материалах (текстах, высказываниях, сообщениях) по делам, связанным с противодействием экстремизму и терроризму [21, с.156].

Схема привлечения молодежи, описанная автором Н.Седых, довольно проста [1, с.26]. Состоит из трех этапов: мотивация, коммуникация, вступление в ряды террористической организации. Террористы анализируют сотни аккаунтов в социальных сетях, выбирая из них те, которые принадлежат молодым людям с большими проблемами в социализации. Основная его задача – сформировать устойчивый интерес к изучению определенной религии, культуры, традиций [1, с.26].

Вербуемый изучает специальную учебно-методическую литературу, погружаясь в виртуальный мир, в котором ценности той или иной религиозной культуры замещают более понятные и даже примитивные идеологические формулировки.

По Н.Седых, обращает на себя внимание, что, становясь носителем «истинного знания», молодой человек дистанцируется от своих сверстников. Внутреннее отделение от социума приобретает принципиальный характер и начинает выражаться в отчужденном поведении и во внешнем виде [1, с.26]. Погружение в религиозную идеологию вытесняет все остальные сферы жизни подростка, проявляется недостаток общения. Подросток обращается к авторитетным вербовщикам, чаще всего дистанционно – *через социальные сети*. Представляется невозможным выйти из виртуального контакта с вербовщиком, подросток утрачивает практически навсегда способность самостоятельно вырваться из психологической ловушки в виртуальном

пространстве. Объясняется это весьма просто: любые переживания и сомнения подростка в правильности своего выбора тщательно контролируются, а попытки выйти из течения пресекаются. В целях финальной обработки окончательное внедрение подростка в экстремистскую деятельность завершается знакомством с главным идеологом группы. Каждому вербуемому молодому человеку внушается избирательность и особый характер миссии, к которой он готовился.

В другой своей публикации автор Н.Седых подчеркивает: *«На последнем этапе определяется место встречи, разрабатывается маршрут передвижения, транспортная карта, готовятся необходимые документы, вербуемого снабжают минимально необходимыми финансовыми средствами. Одновременно его предупреждают, что поездку нужно организовать втайне от родственников и друзей, так как они могут помещать ему в «продвижении по карьерной лестнице». В итоге молодой человек исчезает: его нет в университете, на работе, он не возвращается домой, не отвечает на звонки и письма в сетях»* [22]. В итоге автор резюмирует следующее: *«Потребность в признании и в приобретении социального статуса у молодежи является одной из доминирующих черт и мотивов, поэтому получение этого в кратчайшие сроки становится определяющим мотивом для всех дальнейших действий»* [1, с.26].

Исходя из вышеизложенного приходим к следующим выводам:

Деструктивной пропаганде (экстремистского и террористического толка) подвержены больше всего лица, чья психика более уязвима и восприимчива. Дети и подростки легче поддаются деструктивному воздействию на собственное еще не сформированное мировоззрение.

Ведущей потребностью молодого человека является романтика и, соответственно, романтизация событий, значимых для индивида.

Молодой человек увлечен поиском смысла жизни и значимостью участия в полярной деятельности, пропитанной потенциальным риском, не осознавая истинные последствия своего вовлечения в экстремистскую деятельность.

Условия анонимности в виртуальном пространстве, неисчерпаемая аудитория, наличие публичных форумов, лишенных цензуры и контроля за качеством интернет-контента, влекут крайне нежелательные последствия для молодежи, к изменению сознания потребителя интернет-ресурса и, как следствие, к реорганизации массового молодежного сознания, трансформируя действия террористического и экстремистского характера в морально-оправданные и приемлемые формы решения общественных разногласий.

Любое бесконтрольное религиозно-политическое учение проходит следующие этапы от «безобидного» фанатизма, как разновидности философско-религиозной интоксикации самого индивида до религиозно-политического терроризма с разветвленной системой сообщников и последователей, чья деятельность способна разрушить общественные институты, привести к гибели людей и повлечь другие тяжкие последствия.

Итак, по убыванию выделяем пять стадий философской или религиозно-политической интоксикации, которую проходит любой индивид, углубившийся в изучение тех или иных религиозных или философских идей: *обыденная религиозность или увлеченность философскими и политическими учениями; фанатизм; фундаментализм; экстремизм; терроризм.*

Особую опасность в виртуальном пространстве представляет так называемый религиозно-политический экстремизм и терроризм, как последняя и наиболее общественно опасная стадия развития религиозно-политической мысли.

Пропагандистские материалы характеризуются креативной идеей и применением приемов психолингвистики и маркетинга. Даже разрабатываются видеоигры, в которых пользователи выступают в роли виртуальных террористов и т.д. Информация носит характер радикальной, субъективной и тенденциозной, финальной целью которой является вербовка пользователя.

С криминологической и психолингвистической точки зрения, предупреждение деструктивной пропаганды среди молодежи сводится к осознанному выбору и избирательности посещения интернет-ресурсов и потребления информации, представленной в открытом доступе.

Ссылки:

1. СЕДЫХ, Н. Современный терроризм и молодежь. Проблемы информационно-психологического противодействия. В: Мусульманский мир, 2017, № 2, с.26.
2. ГОРБУНОВ, К.Г. Противодействие террористической пропаганде в Интернете. В: Вестник Омского университета. Серия «Психология». 2016. № 2. с. 23-35.
3. Психология формирования антитеррористических ценностей студентов современного университета: учебник / под ред. И. В. АБАКУМОВОЙ, П. Н. ЕРМАКОВА. – М.: КРЕДО, 2013. – 352 с. ISBN 978-5-91375-053-2.
4. ХАРЗИНОВА, В.М. Социально-психологическая характеристика молодежи и причины ее становления объектом вовлечения в экстремистские и террористические группы. В: Общество: социология, психология, педагогика.

2016. №2. [Accesat: 07.10.2022] Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psihologicheskaya-harakteristika-molodezhi-i-prichiny-ee-stanovleniya-obektom-vovlecheniya-v-ekstremistskie-i>
5. ЗОРЬКИНА, А.А. Противодействие экстремизму в студенческой среде: актуальные проблемы и пути решения. В: Образование и право, 2020, №9, с.445-448
 6. ВОРОНЦОВ, С.А., ПОНЕДЕЛКОВ, А.В. О возможных направлениях повышения эффективности противодействия идеологии терроризма. В: Власть, 2020, № 2, с.183-189.
 7. ГЫРЛА, Л.Г. Религиозный экстремизм в современном уголовном праве и криминологической науке. В: Studia Universitatis Moldaviae, 2017, nr.8(108), Seria „Științe sociale”. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017, с.135.
 8. JEFLEA, A. Vulnerabilități și amenințări de natură religioasă în mediul de securitate publică: aspecte criminologice. În: Revista Națională de Drept, 2017, nr.2, p.48-49.
 9. ЯХЪЯЕВ, М.Я. Природа религиозного фанатизма. Тезисы доклада на IV Российском философском конгрессе "Философия и будущее цивилизации". [Accesat: 07.10.2022] Disponibil: http://www.religare.ru/2_17949.html
 10. ЛАШИН, Р.Л., ЧУРИЛОВ, С.А. Противодействие экстремизму и терроризму в сети Интернет и образовательной среде. ОБЗОР НЦПТИ, 2015, Выпуск №7, с.34-39 Обзор // НЦПТИ. 2015. Вып. № 7. с. 34–39.
 11. ГЛУХАРЕВ, Д.С.Идеология молодежного экстремизма. В: Вестник ЮУрГУ. Серия «Социально-гуманитарные науки», 2013, т. 13, № 1, с.122-126.
 12. ХУДОВЕКОВА, М.А. Медиатерроризм как угроза медиабезопасности. Принципы построения текстов террористических актов. В: Вестник Челябинского государственного университета. 2013. № 22 (313). Филология. Искусствоведение. Вып.81, с.230-239.
 13. ВОЛГУШЕВ, Г.В., ЭЛЬЧЕПАРОВА, М.М. Политическая пропаганда религиозно-политических исламистских группировок: события последних лет. В: Приоритетные научные направления: от теории к практике. 2015. №20-1. [Accesat: 29.06.2022] Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-propaganda-religiozno-politicheskikh-islamistskih-gruppirovok-sobytiya-poslednih-let>
 14. ГАПЕНКО, П.С., МЕНЧИКОВ, Р.В. Отрицательная роль СМИ в пропаганде терроризма. В: Актуальные проблемы авиации и космонавтики, 2016, Т.2, Секция «Фундаментальные и прикладные проблемы гуманитарных наук», с.728-730, с.729.
 15. ЯНМУРЗИН, Д.Р., ТИМЕРБАЕВ В.Э. Противодействие террористической пропаганде в Интернете. В: Право: ретроспектива и перспектива. 2020. № 2 (2), с.134-138.
 16. СОКОЛОВСКИЙ, К.Г. Использование религиозными террористическими организациями возможностей коммуникации в сети Интернет:

- особенности проявления и вопросы противодействия. В: Серия История. Политология. 2016 №15(236). Выпуск 39, с.166-171.
17. ЖАДУНОВА, Н.В., КОВАЛЬ, Е.А. Нравственные ограничения как условие противодействия террористической идеологии. В: Казанский педагогический журнал, 2015, №6, с.130-136. [Accesat: 08.10.2022] Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/nravstvennye-ogranicheniya-kak-usloviye-protivodeystviya-terroristicheskoy-ideologii>
 18. АШУРАЛИЕВ, А.У. Современные тенденции противодействия экстремизму и терроризму в сети Интернет. В: Central Asian Research Journal For Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2022, Volume 2 | Issue 4 , ISSN (online): 2181-245. [Accesat: 07.10.2022] Disponibil: www.carjis.org
 19. СЕРКЕРОВ, С.Э., АБДУЛМУТАЛИМОВА, З.М., Особенности информационного противодействия экстремизму и терроризму. В: Мир науки, культуры и образования, 2018, № 2 (69), с.330-332 (ISSN 1991-5497), с.331.
 20. ЖАВОРОНКОВА, Т.В. Использование сети Интернет террористическими и экстремистскими организациями. В: Вестник Оренбургского государственного университета, 2015, №3 (178), с.31-36, с.34.
 21. АБИТОВ, И.Р., ХАНЗАФАРОВА, Д.Л. Особенности дифференциальной диагностики пропаганды неполноценности и унижения человеческого достоинства при производстве экспертизы материалов, связанных с противодействием экстремизму и терроризму. В: Казанский педагогический журнал, 2016, №3, с.156-161.
 22. СЕДЫХ, Н. Антитеррористическая деятельность в молодежной среде: состояние и пути совершенствования. В: Россия и мусульманский мир. 2017. №7 (301). [Accesat: 07.10.2022] Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/antiterroristicheskaya-deyatelnost-v-molodezhnoy-srede-sostoyanie-i-puti-sovershenstvovaniya>

CZU: 341.231.14-053.2:352(478)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7656489>

ROLUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE PRIVIND GARANTAREA REALIZĂRII DREPTURILOR ȘI INTERESELE COPILOR

SLUSARENCO Svetlana

doctor în drept, conferențiar universitar
Director Școala Doctorală Științe Juridice, USM
ORCID ID: 0000-0002-9092-0024

Summary. *In Moldova, there have been major developments regarding the protection of children's rights. A series of international documents have been signed and ratified, including those on the protection of children's rights, with national legislation largely adapted to international documents. At the central level, responsible for protecting the interests of children are the Ministry of Labor and Social Protection, the People's Advocate for children's rights and legal bodies, and at the local level, a wider spectrum of competent authorities in the defense of children's rights is proliferating. The central public authorities involved in the protection of children's rights have general powers, covering the entire spectrum of rights guaranteed to children, while the local public authorities responsible for realizing children's rights have a very narrow sphere of activity, mainly limited to assisting children who are in risk situations, participate in the drawing up of the act of abandonment of the child, the application of the procedure of taking the child from the parents or from the persons in whose care he is, if, as a result of the initial assessment, it is found that there is an imminent danger for the life or health of the child.*

Keywords. *Child, rights, interests, local guardianship authority, social assistance, case manager*

Copiii sunt titulari de drepturi, ei beneficiază de toate drepturile omului și în același timp fac și obiectul unor reglementări speciale, date fiind caracteristicile lor specifice. Copiii constituie un grup care este cel mai relevant pentru unele dintre domeniile de bază ale politicii sociale, cum ar fi educația, bunăstarea socială și asistența medicală.

În legislația sau jurisprudența Uniunii Europene nu există o definiție oficială unică a termenului „copil”. Această definiție poate varia considerabil în legile statelor-membre a Uniunii Europene, în funcție de contextul reglementării. De exemplu, legislația care reglementează dreptul la liberă circulație al cetățenilor Uniunii Europene și al membrilor familiilor acestora, definește copiii drept „descendenții direcți în vârstă de cel mult 21 de ani sau care se află în întreținere”, adoptând practic o noțiune bazată pe relații biologice și economice, și nu pe ideea de minoritate [1, p. 17].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu conține o definiție a termenului „copil”, însă prevede în articolul 1 obligația statelor de a garanta tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor drepturile acordate de convenție. Articolul 14 din Convenția menționată supra, garantează exercitarea drepturilor prevăzute în convenție, interzicând discriminarea din orice motiv, inclusiv din motive legate de vârstă [2].

Spre deosebire de cadrul normativ european, legislația națională vine cu formulări concrete privind conceptul de *copil*. Astfel, Codul familiei al Republicii Moldova reglementează noțiunea de copil și anume, persoana care nu a atins vârsta de 18 ani (majoratul) [3, part.51]. Iar Legea republicii Moldova privind drepturile copilului, stabilește că o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani [4] și garantează spectrul de drepturi de care beneficiază fiecare copil.

Drepturile copiilor acoperă fiecare aspect al vieții copiilor și adolescenților și pot fi împărțite în următoarele categorii principale: *drepturi de supraviețuire*: dreptul la viață și la satisfacerea nevoilor de bază (de exemplu, standard de viață corespunzător, adăpost, mâncare, tratament medical); *drepturi de dezvoltare*: drepturile le oferă copiilor posibilitatea de a-și atinge întregul potențial (de exemplu, educație, joacă și timp liber, activități culturale, acces la informații și libertate de gândire, conștiință și religie); *drepturi de participare*: drepturi care le permit copiilor și adolescenților să aibă un rol activ în comunitățile lor (de exemplu, libertatea de a-și exprima opiniile); *drepturi de protecție*: drepturi care sunt esențiale pentru protejarea copiilor și a adolescenților de toate formele de abuz, neglijare și exploatare (de exemplu, grijă specială pentru copiii refugiați și protejarea împotriva implicării în conflicte armate, a exploatării prin muncă, a torturii).

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului stabilește că Statele părți se angajează să ia toate măsurile legislative, administrative și de orice altă natură necesare în vederea punerii în aplicare a drepturilor recunoscute în prezenta Convenție. În accepțiunea art.19 din Convenția ONU, sistemul de protecție a copilului reprezintă protecția copiilor împotriva violenței, exploatării, abuzurilor și neglijenței atât în familie, cât și în afara căminului [5].

În Moldova, au avut loc evoluții majore în ceea ce privește protecția drepturilor copilului. Cadrul legislativ și instituțional național a fost dezvoltat și îmbunătățit prin reforme adecvate în protecția diferitelor categorii de copii. Au fost semnate și ratificate o serie de documente internaționale, inclusiv cele privind protecția drepturilor copilului, legislația națională fiind adaptată în mare măsură la actele internaționale.

Cu referire la garanțiile de exercitare a drepturilor copilului un rol important îi revine Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului [6, art.1 alin.(3)]. Avocatul Poporului pentru

drepturile copilului cooperează cu oricare persoană, organizație necomercială, instituție sau autoritate publică cu activitate în domeniu [6, art.17].

Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului menționează faptul că, protecția drepturilor copilului este asigurată de organele competente respective și de organele de drept [4, art.2 alin.(2)].

Legea Republicii Moldova privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți [7], stabilește autoritățile publice centrale și locale care sunt responsabile nemijlocit de aplicarea mecanismelor de protecție a drepturilor copilului. Astfel, *autoritate centrală pentru protecția copilului* este Ministerul Muncii și Protecției Sociale, care este abilitat să elaboreze, să promoveze și să monitorizeze realizarea politicii statului în domeniul protecției copilului; *autoritate tutelară locală sunt considerați* primarii de sate (comune) și de orașe; iar *autoritate tutelară teritorială sunt* secțiile/direcțiile asistență socială și protecție a familiei/Direcția municipală pentru protecția copilului Chișinău. În municipiile Bălți și Chișinău autoritățile tutelare teritoriale exercită și atribuțiile de autoritate tutelară locală, cu excepția unităților administrativ-teritoriale autonome din componența acestora, în cadrul cărora atribuțiile de autoritate tutelară locală sînt exercitate de primarii unităților administrativ-teritoriale respective [7, art.3].

Astfel, conchidem că la nivel central, responsabile de apărarea intereselor copiilor sunt Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și organele de drept, iar la nivel local, se proliferază un spectru mai larg de autorități competente în apărarea drepturilor copilului.

Legea Republicii Moldova privind administrația publică locală stabilește: Consiliul local are drept de inițiativă și decide, în condițiile legii, în toate problemele de interes local, cu excepția celor care țin de competența altor autorități publice. Consiliul local: y) contribuie la realizarea măsurilor de protecție și asistență socială, asigură protecția drepturilor copilului; decide punerea la evidență a persoanelor socialmente vulnerabile care au nevoie de îmbunătățirea condițiilor locative; înființează și asigură funcționarea unor instituții de binefacere de interes local; y²) decide instituirea funcției de specialist pentru protecția drepturilor copilului [8, art.14].

Interesele copilului aflat în dificultate, precum și a celor separați de părinți, sunt ocrotite de Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate [9]. Comisia se instituie în cadrul autorității administrației publice locale de nivelul al doilea/Comitetului Executiv al Găgăuziei și se subordonează Consiliului raional/municipal/Comitetului Executiv al Găgăuziei [9, pct. 2].

O reglementare care vine să garanteze copilului protecție, vizează detalierea sintagmei *interes superior al copilului*, care presupune asigurarea condițiilor

adecvate pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a copilului, ținând cont de particularitățile individuale ale personalității lui și de situația concretă în care acesta se află [9, pct. 3].

Principiul interesului superior al copilului a făcut obiectul unei analize ample în cercurile academice, și de altă natură. Standardul interesului superior al copilului este baza pentru majoritatea deciziilor privind stabilirea domiciliului copilului. Acest standard este menit să protejeze bunăstarea mentală, emoțională și fizică a unui copil și să se asigure că părinții sunt apti să ofere cea mai bună educație posibilă. O listă de factori este adesea folosită pentru a face o apreciere a interesului superior al copilului. Lista variază în funcție de legea statului, dar poate include oricare dintre următoarele: sănătatea și bunăstarea emoțională a copilului (de exemplu, cum vor fi afectați de decizie nu numai acum, ci și când vor fi mai mari), ceea ce gândește sau dorește copilul, cu excepția cazului în care nu este potrivit să luăm în considerare acest lucru, dragostea și afecțiunea dintre copil și alte persoane importante din viața lor, nevoile copilului, inclusiv nevoia de stabilitate la vârsta și stadiul de dezvoltare al acestuia, identitatea culturală, cine a avut grijă de copil în trecut și cât de bine au avut grijă de copil, cât de bine vor putea părinții sau orice altă persoană care dorește tutela, timpul de creștere a părintelui, responsabilitățile părintești, responsabilitatea de luare a deciziilor sau contactul vor putea să îngrijească și să răspundă nevoilor copilului, dacă a existat vreo violență în familie, efectul acesteia asupra siguranței, securității și bunăstării copilului [10].

Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate are ca și obiective asigurarea faptului că familiile cu copii în situație de risc primesc suportul necesar pentru depășirea situațiilor de risc și prevenirea separării copilului de familie sau pentru reintegrarea copilului în familie; asigurarea faptului că separarea copilului va fi dispusă de autoritatea tutelară teritorială numai în cazul în care, în urma evaluărilor, se constată că menținerea copilului alături de părinți nu este posibilă sau contravine interesului superior al acestuia; asigurarea faptului că în cazul copilului separat de părinți, autoritatea tutelară teritorială va dispune plasamentul copilului, ținând cont de prioritatea plasamentului sub tutelă în familia extinsă față de celelalte tipuri de plasament, iar în cazul în care acest lucru este imposibil, de prioritatea plasamentului în serviciile de tip familial față de serviciile de tip rezidențial.

În cadrul primăriei activează *specialistul în protecția drepturilor copilului, este o persoană angajată în cadrul primăriei (cu sau fără statut de funcționar public), cu studii în domeniul asistenței sociale, al pedagogiei, al psihologiei, al dreptului, al administrației publice sau în alte domenii umanitare conexe, care este deținătoare a diplomei de licență sau de masterat și care realizează activități*

de suport pentru exercitarea atribuțiilor autorității tutelare locale în domeniul protecției drepturilor copilului. Specialistul în protecția drepturilor copilului are o serie de competențe precum, evaluarea inițială a situației copilului; ține registrul de evidență a copiilor aflați în situații de risc; participă la întocmirea actului de abandon al copilului într-o instituție sau a procesului-verbal privind găsirea copilului; identificarea copiilor ai căror părinți/unicul părinte sau tutore/curator se află temporar în altă localitate din țară sau de peste hotare, în cazul copiilor care nu frecventează instituții de învățământ [7, art.13, 13¹, 13⁴].

În unele situații autoritatea tutelară locală (primarii) colaborează cu specialistului pentru protecția drepturilor copilului, cu asistentul social comunitar, cu medicul/asistentul medicului de familie și ofițerul de sector al poliției în vederea protejării intereselor copilului, și anume în cazul aplicării procedurii de luare a copilului de la părinți sau de la persoanele în grija cărora acesta se află, dacă, ca urmare a evaluării inițiale, se constată existența unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului, autoritatea tutelară în a cărei rază este locul aflării acestuia dispune imediat luarea copilului de la părinți sau de la persoanele în grija cărora acesta se află, comunicând acest fapt procurorului în termen de cel mult 24 de ore [7, art.10].

Administrația publică locală, la necesitate instituie Serviciul social Centrul de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârsta de 4 luni–3 ani. Centrul de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârsta de 4 luni–3 ani (în continuare – *Centru*) prestează servicii sociale specializate de îngrijire în regim de zi, pentru o perioadă determinată, a copiilor cu vârsta de 4 luni–3 ani. Prestator al serviciului social Centrul de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârsta de 4 luni–3 ani (în continuare – *prestator de serviciu*) poate fi o persoană juridică de drept public sau privat, dacă aceasta este acreditată de către Consiliul Național de Acreditare a Prestatorilor de Servicii Sociale. Centrul cu statut de instituție publică se instituie prin decizia consiliului local/raional/municipal din unitățile administrativ-teritoriale respective sau prin decizia Comitetului Executiv al Găgăuziei [11]. *Regulamentul-Cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârsta de 4 luni-3 ani*, desemnează specialistul în protecția drepturilor copilului din cadrul primăriei sau, în absența acestuia, asistentul social comunitar în calitate de *manager de caz*. Scopul Serviciului constă în prevenirea separării copilului de familie, a marginalizării, a excluderii sociale și a instituționalizării copilului, facilitarea procesului de (re)integrare familială și incluziune educațională și socială a copilului [11, pct. 10].

De asemenea, la nivel local funcționează *Organul local de specialitate în domeniul asistenței sociale și protecției familiei* [12]. Organul local de specialitate este o subdiviziune structurală din subordinea autorității reprezentative

deliberative de nivelul al doilea (unității teritoriale autonome Găgăuzia) și poate avea statut de direcție generală, direcție, secție sau serviciu. Misiunea organului local de specialitate constă în îmbunătățirea calității vieții persoanelor și familiilor defavorizate, prin acordarea asistenței și suportului în vederea prevenirii, diminuării sau depășirii situației de dificultate și integrarea socială a acestora.

La nivelul municipiului Chișinău, în scopul fortificării capacităților de organizare și funcționare a autorității tutelare (locale și teritoriale), precum și de îmbunătățire a sistemului de protecție a drepturilor copilului în municipiul Chișinău, a fost constituită Direcția Generală pentru protecția drepturilor copilului a Consiliului Municipal Chișinău [13]. În contextul Strategiei municipale de protecție a drepturilor copilului pentru anii 2020-2025, la nivel local au fost identificate câteva priorități: revenirea și combaterea violenței, exploatării și traficului de copii în toate mediile; prevenirea și combaterea excluziunii sociale a grupurilor vulnerabile/subreprezentate; asigurarea și consolidarea familiei; consolidarea sistemului municipal de protecție a copilului cu obiectivele specifice corespunzătoare.

Realizând acest studiu, am constatat că autoritățile publice centrale implicate în protecția drepturilor copilului, dispun de competențe generale, acoperind întregul spectru de drepturi garantate copiilor, în timp ce autoritățile publice locale, responsabile de realizarea drepturilor copiilor, dispun de o sferă de activitate mai îngustă, preponderent limitându-se la asistarea copiilor aflați în situații de risc, participă la întocmirea actului de abandon al copilului, aplicării procedurii de luare a copilului de la părinți sau de la persoanele în grija cărora acesta se află, dacă, ca urmare a evaluării inițiale, se constată existența unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului.

În acest context, trebuie să menționăm faptul că, bunăstarea copiilor se află în centrul politicii sociale, statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale. Statul întreprinde acțiuni în vederea acordării de ajutor părinților, precum și altor persoane responsabile de educația și dezvoltarea copiilor. Protecția drepturilor copilului este asigurată de organele competente respective și de organele de drept [4, art.2].¹

Totodată, statul trebuie să întrteprindă oportunități de reconsiderare a abordărilor tradiționale ale politicii sociale. În perspectivă, urmează să acceptăm o îndepărtare de la abordările bazate în primul rând pe nevoi ale protecției copilului, fiind oportun de a promova și dezvolta un accent mai puternic cu referire la participarea copiilor și a tinerilor în procesul de elaborare a politicilor pentru egalitate și justiție socială. Drepturile copiilor se bucură de o vizibilitate

¹ Legea privind drepturile copilului, nr.338 din 15.12.1994, art.2.

și o relevanță tot mai mare și continuă să fie o problemă transversală pentru toate statele, făcându-le o dimensiune centrală a guvernării sociale.

Referințe:

1. Manual de drept european privind drepturile copilului. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015. ISBN 978-92-871-9899-0
2. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953.
3. Codul Familiei al RM, nr.1316 din 21.10.200. Monitorul Oficial Nr.47-48/2001, art.51.
4. Legea privind drepturile copilului, nr.338 din 15.12.1994. LP201 din 28.07.16, MO293-305/09.09.16 art.630
5. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului din 20 noiembrie 1989. Republica Moldova a aderat la 20 noiembrie 1989.
6. Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr.52 din 03-04-2014, Monitorul Oficial nr.110-114/2014.
7. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nr.140 din 14-06-2013, Monitorul Oficial Nr.167-172/ 2013
8. Legea privind administrația publică locală, nr.436 din 28.12.2016. Monitorul Oficial nr.32-35/2007
9. Regulament-Cadru privind organizarea și funcționarea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM, nr.7 din 20.01.2016
10. Interesul superior al copilului. [Accesat: 09.10.2022], Disponibil: <https://family.legalaid.bc.ca/children/parenting-guardianship/best-interests-child>
11. Regulament-Cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârsta de 4 luni-3 ani, Aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.730/2018. Monitorul Oficial nr.309-320/2018.
12. Hotărârea Guvernului nr.828 din 20.11.2015 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul asistenței sociale și protecției familiei și a structurii-tip a acestuia. În: Monitorul Oficial nr.317-323/2015.
13. Regulamentul de organizare și funcționare a Direcției Generale pentru protecția drepturilor copilului a Consiliului Municipal Chișinău, aprobat prin Decizia Consiliului Municipal Chișinău la 22 decembrie 2020.

CZU: 343.224.1:343.988(478)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7656511>

REPUBLICA MOLDOVA – UN STAT CARE TOLEREAZĂ VICTIMIZAREA MINORILOR

SAMOILENCO Victoria

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice, USM
Ofițer superior de justiție al Secției Reintegrare Socială,
Penitenciarul nr.3 – Leova
ORCID ID: 0000-0002-5998-2622

Summary. *The lack of preventive measures and political initiatives as well as the indifference of society to the victimization of children leads us to believe that the Republic of Moldova is characterized as a state that tolerates the victimization of minors - this thesis constitutes the hypothesis of our analytical research. The results of the research are expressed in the following theses: 1) in the Republic of Moldova, children are victimized in the family environment as well as in the institutional environment, through positive actions (abuse, violence, etc.) and through inaction (negligence); 2) the political will and the social initiative towards solving the problems related to the victimization of children in the Republic of Moldova are in the area of an immense obscurity that must be urgently overcome if the people living in the Republic of Moldova want a better life, a more prosperous society and even the continuity of their state; 3) regarding the victimization of minors as a result of criminal acts, society and the state authorities act with indifference both on the level of prevention and on the level related to the legal resolution of cases in a correct manner; 4) a significant problem for the Republic of Moldova is the criminal victimization of children by the caregiving factor (especially parents) but also the brutality of such cases, this fact indicating a high level of dehumanization of society.*

Keywords: *victimization, children, abuse, abandonment, vulnerability, victim.*

În structura pe vârste a populației minorii reprezintă o categorie față de care se impun măsuri statale de protecție în mod evident deosebite. În primul rând pentru că minoratul implică o stare de vulnerabilitate care se explică prin incapacitatea de a subzista din contul mijloacelor proprii, capacitate fizică și intelectuală mai redusă în raport cu adultul, rezistență psihică și toleranță la factorii de stres mai mică, etc. Este un fapt bine știut că „minorii au o vulnerabilitate condiționată aprioric de factori bio-psiho-sociali”. [1, pag. 48] Atitudinea ocrotitoare a statului față de minori este argumentată și prin faptul că această categorie reprezintă „grupul de vârstă strategic” al acestuia. Prin copii se realizează continuitatea neamului, fără ei este imposibilă dezvoltarea spirituală și materială a societății în viitor. Așadar, protecția minorilor este o chestiune care primează atunci când stabilim o ierarhie a intereselor sociale, întrucât ei „constituie în perspectivă forța motrice a schimbărilor pozitive din cadrul societății”. [2, pag. 387] Este esențial din aceste considerente, ca un stat să creeze cel puțin sub aspect instituțional și normativ, un cadru care să asigure dezvoltarea cât mai armonioasă a tuturor copiilor, să întreprindă măsuri care să favorizeze o bună creștere în familii funcționale și bine coagulate, și nu în ultimul rând, să

promoveze o politică educațională bazată pe valori solide, pentru ca în viitor să avem tineri de calitate.

Fiecare stat, în scopul de a proteja minorii, tinde să elaboreze și să implementeze politici educaționale, penale, și mai ales politici de protecție socială cât mai eficiente. Totuși, prin prisma reușitelor la care se ajunge ca rezultat al acestei tendințe, putem spune că există diferențe semnificative între state privind siguranța și bunăstarea minorului. Statele slab dezvoltate din punct de vedere economic, și mai ales statele în care fenomenul corupțional este de o mare amploare, eșuează lamentabil când este vorba despre protecția acestei categorii de vârstă, după cum am mai spus, extrem de strategice pentru dezvoltarea multiaspectuală a societății. În asemenea state, sărăcia și corupția au favorizat dezvoltarea a numeroase flageluri criminale și patologii sociale care afectează extrem de negativ pe copiii și tinerii.

Cel puțin prin prisma știrilor din categoria socialului care au fost rulate în ultimii ani în mass media autohtonă, putem spune că avem suficiente motive să considerăm la nivel de politică a statului și la nivel de atitudine a societății față de persoanele minore, Republica Moldova un stat bolnav, cu membri ai societății dispersați, care se conectează precar unul la nevoile celuilalt, membri care aleg soluția confortabilă de a zace în nepăsare și de a se îngriji numai de interesele proprii, ignorând la maxim interesul altor persoane și mai ales, interesul minorilor. Raportat la suprafață și la numărul de populație rămasă în țară, numărul cazurilor de victimizare a minorilor se exprimă printr-o cifră care nu poate decât să alarmeze la fel de mult ca formele prin care au loc aceste victimizări, iar aici, paleta începe lights, cu diferite forme de neglijență și culminează cu acte de o deosebită cruzime și brutalitate. Este bine știut că „în decursul timpului victimizarea minorilor a luat o mulțime de forme, începând cu faptul că copiii erau victime ale indiferenței umane, fiind crescuți fără afectivitate, umiliți, stigmatizați și frustrați de familie și de societate și terminând cu calitatea de victime ale abuzurilor fizice, sexuale, emoționale, psihice, precum și victime ale neglijenței”. [3, pag.350]

Totuși, dacă ne raportăm la ultimii ani, tot putem evoca exemple dureroase de situații victimizatoare în care au fost implicați minorii, în special cei aflați în situații de risc, care la „finele anului 2021 au fost luați la evidență în număr de 8300, dintre care, 73,8% proveneau din mediul rural, iar 172 erau copii cu dizabilități” [4]. Este binevenit să facem o trecere în revistă a celor mai șocante cazuri de victimizare a copiilor care s-au întâmplat relativ recent, pentru a înțelege mai bine dimensiunile problemei pe care o abordăm:

✓ 15 septembrie 2015 – în raionul Leova copil de 6 ani, sex feminin, a decedat după ce a fost înjunghiat de mamă; [5]

✓ 26 noiembrie 2018 – copil de sex feminin cu vârsta de 1 an din raionul Nisporeni, găsit decedat, după ce mama în stare de ebrietate îl uitase afară în ger; [6]

✓ 28 mai 2020 – copil de sex masculin cu vârsta de 6 ani, din raionul Hâncești a fost găsit mort în veceul din spatele casei, înecat în fecale (cazuri similare: 4 octombrie 2018 la Sângerei-victimă de 8 ani, 3 noiembrie 2017 la Ialoveni-victimă de 1 an și 3 luni, 1 aprilie 2016 la Nisporeni-victimă de 1 an și 8 luni, 21 iunie 2015 la Ungheni-victimă de 1 an și 8 luni); [7]

✓ 6 iulie 2020 – nou-născut de sex masculin, este salvat de niște trecători în ultimul moment după ce a fost abandonat la naștere de către mamă, într-o plantație cu viță de vie; [8]

✓ 31 octombrie 2021 – minor de sex feminin cu vârsta de 1 an și 10 luni, omorât cu deosebită cruzime de prietena mamei și concubinul acesteia prin lovituri și împunsături cu o furculiță în zona cutiei toracice, mama în acest timp se afla într-un club de noapte și făcea story pe o rețea de socializare; [9]

✓ 4 iulie 2022 – minor de 2 luni, sex feminin, din orașul Chișinău, a decedat după ce tatăl l-a aruncat de la etajul 5 al blocului locativ; [10]

✓ 27 iulie 2022 – în raionul Glodeni, tentativă de viol asupra unui minor de 12 ani, sex masculin, parvenită din partea preotului din comunitate; [11]

✓ 31 iulie 2022 – în Anenii Noi, copil de 1 an, sex feminin, violat de bunicul care are 44 ani; [12]

✓ 1 august 2022 – în Chișinău, copil nou născut găsit decedat lângă un tomberon. [13]

În urma acestor cazuri (care au fost prezentate în baza informațiilor din mass media și care nu sunt prezentate într-o listă exhaustivă), cu excepția faptului că agresorii sau responsabilii pentru îngrijirea minorilor au fost trași la răspundere penală și condamnați, statul Republica Moldova nu a adoptat careva măsuri de a preveni pentru viitor asemenea fapte. Dimpotrivă, numărul minorilor victime ale infracțiunilor este în continuă creștere. Nici un politician nu s-a remarcat printr-un discurs prin care să își etaleze, măcar și demonstrativ, preocupările pentru siguranța minorilor, nici un partid politic nu a priorizat grija față de copii în agenda electorală, făcând trimitere anume la situația victimogenă a minorilor și la rata lor de victimizare, nici un ONG nu s-a făcut suficient de vizibil în acordarea unui sprijin real pentru un număr rezonabil de minori, mai ales pentru cei victimizați în urma infracțiunilor. În același timp, foarte puține persoane fizice sunt dispuse să reacționeze elementar prin sesizarea organelor de drept atunci când văd minori în dificultate sau chiar în pericol. Nu putem nega totuși unele inițiative de a crea un cadru mai solid de protecție multidisciplinară a minorilor, dar, reiterez, prin prisma situației victimogene a minorilor din țara noastră, aceste măsuri nu au fost de prea mare rezonanță.

Organele de ocrotire a normelor de drept nu desfășoară un lucru profilactic în baza precedentelor negative în scopul prevenirii victimizării minorilor. În exemplele reamintite supra, cazul minorului din Hâncești care a căzut în toaleta casei a avut precedente în mai multe raioane. În aceste condiții, 2 erori ale organelor de drept ni se par cel puțin evidente: a) nu s-a acționat cu promptitudine, luându-se în considerare precedentele (dacă se acționa repede poate copilul era în viață); b) nu s-au desfășurat nici o campanie de prevenire/atenționare/informare a părinților care au asemenea toalete amenajate pe lângă casă în legătură cu gradul lor de pericolozitate pentru copiii în scopul evitării unor situații similare pe viitor. Cu atât mai mult statul, nu a luat măsuri cu scopul de a crea condiții sanitare și sigure de a merge la toaletă pentru toți copiii, mai ales în grădinițele și școlile rurale, care până azi, au acest model de toaletă, rușinos și extrem de medieval.

Problemele legate de siguranța și bunăstarea minorilor sunt în același timp acutizate de, și interconectate la alte probleme de natură socială. Migrația și consumul de alcool au degradat instituția familiei până în punctul în care ea s-a transformat dintr-un mediu favorabil copilului într-un mediu ostil, degradant și chiar represiv pentru acesta. În acest punct, vorbim despre disfuncționalitatea familiei moldovenești și avem în vedere 2 aspecte: a) violența în familie asociată adesea consumului de alcool și în această situație, cel puțin prin prisma discursului victimologic, avem femeia și copiii în rol de victimă, bărbatul fiind, de regulă, cel agresor; b) „monoparentalizarea” familiei ca rezultat al divorțului și al migrației, existând tendința ca soții să se înstrăineze când muncesc în țări diferite și să își refacă viața în alte familii, fapt care nu poate avea loc fără repercursiuni negative asupra copiilor. Dacă „violența în familie își are originea în structura socială, în tradiții, obiceiuri și mentalități care subânțeleg superioritatea bărbatului asupra femeii”, [15, pag. 28] monoparentalizarea poate fi privită și ca o consecință a epocii de emancipare a femeilor, care anterior nu aveau dreptul să divorțeze sau să părăsească în vre-un mod căminul familial.

Încercările statului de a ocroti familia parcă se exprimă cât de cât într-o politică coerentă, dar care se lasă greu implementată și totodată, când își găsește expresia într-un act normativ concret, intervin alte probleme care acutizează precaritatea familiei (spre exemplu creșterea indemnizațiilor la nașterea copilului a fost concomitentă cu creșterea prețurilor la diferite produse, astfel, această mărire nu a avut impact sesizabil). Totodată, statul nu apreciază situația post-divorț ca pe un pericol grav ce se răsfrânge asupra minorilor, lăsând familia să gestioneze singură asemenea crize și membrii ei să se adapteze pe cont propriu la noile realități. Spre exemplu nu monitorizează comunicarea cu copilul a părintelui căruia nu i se lasă în grijă minorul. Necesitățile copilului sunt limitate la costurile

pe care le implică întreținerea acestuia. Statul obligă părintele să își întrețină copilul dar nu îl constrânge și să comunice cu acesta, să păstreze o relație armonioasă pe cât de mult este posibil, să rămână în continuare un agent educator pentru copil, influențându-i pozitiv comportamentul în viitor.

Partea cea mai sinistră a situației victimogene în care se află minorii Republicii Moldova se referă nu la faptul că autoritățile statului victimizează în mod direct minorii, dimpotrivă, acestea sunt mai curând un martor tăcut (deși nu ar trebui să fie așa), ci la faptul că minorii cel mai des sunt victimizați de cei care ar trebui să îi protejeze – membrii adulți ai familiei. În acest mod, ajungem la valorile familiei și deducem că în Republica Moldova populația trece printr-o criză morală și o degradare a valorilor prosociale. La moment, există foarte mulți copii neglijăți și/sau abuzați în familie, însă, statul nu poate interveni masiv prin scoaterea lor din acel mediu nociv, cu excepția cazurilor de rezonanță. Motivul pentru care se procedează astfel este anume faptul că acești copii ulterior trebuie fie instituționalizați, fie plasați în altă familie. Odată cu închiderea orfelinatelor, a scăzut capacitatea statului de a acționa în cazuri de abuz sistematic asupra copilului din partea familiei, aceste abuzuri fiind de fapt mult mai frecvente decât se speculează în statisticile oficiale. Se încearcă acordarea de sprijin material și alte servicii sociale familiei pentru a remedia situația însă în majoritatea cazurilor, acest sprijin nu schimbă semnificativ situația pentru copil. Atitudinea relaxată a statului față de minorii aflați în pericol din cauza viciului factorului părintesc este așadar, în mod clar afectată de capacitatea diminuată a statului de a interveni masiv în astfel de cazuri.

La nivel politic nu se adoptă decizii importante în scopul de a diminua natalitatea în rândul familiilor social vulnerabile prin sterilizare forțată, anume în familiile patologice, unde părinții sunt dependenți de consum de alcool. În primul rând, o asemenea practică ar fi asociată cu rasismul și unele practici eugeniste, astfel, ar scădea popularitatea formațiunilor politice sau a unor personalități politice care ar interveni cu o asemenea inițiativă. Sunt slabe șanse ca o asemenea idee să fie lansată la nivel de politică a statului pe palierul problemelor sociale. Nici un lider politic sau formațiune politică nu ar avea asemenea curaj, fiind conștienți că s-ar autocompromite. Pe de altă parte, populația Republicii Moldova este ancorată în tradiție și nu este capabilă să accepte această idee. Mai curând practica respectivă va fi privită ca un scop meschin al guvernanților de a reduce populația, legat de anumite conspirații evident, și nu ca o acțiune menită să curme și/sau să prevină suferința.

Inteligența emoțională a populației a scăzut, la fel capacitatea de a empatiza, de a reacționa pozitiv la emoțiile altora fapt care influențează inclusiv comportamentul oamenilor în cadrul familiei, fiind preferate conduitele agresive

ce se exprimă după cum spun unii specialiști, „în intenția mai puțin morală de a îmbunătăți propria poziție într-o ierarhie dominantă, în detrimentul altuia” [16; 17, pag. 4], fiind cam exact poziția dominantă pe care insistă bărbatul să o adopte în raport cu femeia și copiii, perpetuând acest stil patriarhal de a fi al societății, bazat pe inegalitate, fiind concomitent și inactual, inutil, indezirabil, imperfect. Este necesară încă multă muncă pentru a crea o societate bazată pe egalitate de gen. O societate bazată pe egalitate de gen înseamnă reducerea violenței în bază de gen, înseamnă egalarea rolului și a poziției femeii în cadrul familiei cu cel al bărbatului, respectiv, abolirea oricărui stereotip sau pretext pentru violență. Din punct de vedere al climatului moral psihologic, acest fapt implică consecințe pozitive pentru minori, deoarece mediul în care vor crește nu va mai fi atât de tensionat. Iată de ce, în beneficiul minorilor, trebuie să tindem spre crearea unei societăți bazate pe egalitate de gen.

Reiterez asumția de la care am pornit acest discurs, și anume faptul că Republica Moldova este un stat care tolerează victimizarea minorilor, și voi mai susține că nu există la moment voință politică pentru a contura o realitate inversă și dezirabilă în acest sens. În același timp, voință politică nu există din cauza delăsării și din cauza lipsei de voință la nivel de societate. Familiile coagulate, formate pe principii și valori sănătoase, caută să promoveze și să conserve aceste valori în interiorul familiei, cu un egoism desăvârșit din punctul meu de vedere, iar bunăstarea și siguranța copiilor de prin vecini, nu este relevantă. Prin urmare, societatea în Republica Moldova, are nevoie urgent să depășească această mentalitate și urgent să ajungă la concluzia că „FIECARE COPIL ESTE IMPORTANT, FIECARE COPIL CONTEAZĂ!”.

Pe lângă victimizarea minorilor ca rezultat al unor fapte infracționale și a neglijenței fie statale sau părintești, în Republica Moldova, minorii mai sunt victimizați și în urma instituționalizării lor. Școlile și grădinițele s-au transformat din medii dezvoltative în medii nefavorabile pentru anumite categorii de copii, pierzându-și capacitatea formativă asupra acestora, instituții în care deseori auzim despre bullying, despre marginalizare, etichetare, discriminare a anumitor categorii de minori. Asupra minorilor cu capacități de adaptare diminuate, instituționalizarea tinde să accentueze acest comportament dezadaptiv până la crearea unor situații noi de victimizare care finalizează deseori cu psihotraumă. Practica demonstrează că în școli sunt agresați de către colegi, discriminați de către profesori și etichetați mai des minorii care sunt victimizați în familie, fie prin neglijență, fie prin abuz. Tratamentul preferențial al anumitor copii și discriminarea altora, în școli este la fel o consecință a inegalităților sociale. Victimizarea copiilor în familie implică o consecință psihologică care se traduce prin incapacitatea acestora de a se adapta cu succes în mediul școlar, inadaptare

care favorizează revictimizarea minorului în școală în egală măsură de profesori și colegi. Cadrele didactice fac asta uneori inconștient și fără rea voință, preferând să insiste în munca lor asupra copiilor mai bine pregătiți, care evident ajung la rezultate mai bune cu sprijinul familiei, în timp ce copiii social vulnerabili sunt etichetați și desconsiderați.

Faptul că un copil, mai ales de vârstă mică, de capul lui și pe cont propriu nu este apt să se adreseze la CEDO sau la Avocatul Poporului în legătură cu abuzurile din familie sau modul în care este tratat în școală, nu înseamnă că trebuie să ne relaxăm și să fim ignorați față de problemele copiilor, am spus, avem nevoie să formăm tineri de calitate, capabili să reconstruiască societatea noastră care degradează în ritm galopant. Acești tineri nu se cresc singuri și nu se autoeducă, ei se află în situație de risc și necesită protecție, grijă, investiții în programe educaționale, siguranță, atât fizică cât și emoțională, etc.

Am mai exprimat și în alte contexte această idee: se insistă prea mult că putem găsi anume în sectorul justiției soluții la o gamă largă de probleme sociale cu care se confruntă Republica Moldova. Se vorbește oriunde în mass media despre „reforma sectorului justiției” și dăm prea mult vina pe legile imperfecte. Supraestimăm rolul justiției în reglarea suprastructurii sociale din punctul meu de vedere, și da, poate nu ar trebui să radicalizăm o asemenea opinie, dar totuși, Republica Moldova este un stat de drept democratic. Nu este nimic în neregulă cu legile noastre. Problema este că noi, avem cultura aceasta care domină la nivel de masă, și anume cultura de a nu respecta legea (nu-i spunem incultură ca să nu supărăm spiritele mai puțin exigente). Problema cu siguranță nu este în justiție dar în educație. În timp ce unii oameni care activează cu bună credință în cadrul Ministerului Justiției și subdiviziunilor acestuia se aventurează în a lansa idei despre cum ar trebui reformată justiția și să identifice practici pozitive prin care să perfecționăm instituțiile statului, noi în cadrul forurilor științifice ne expunem practic pe teme identice, undeva în domeniul pedagogiei, se organizează foruri similare, în care se discută despre digitalizarea educației în context de pandemie, pentru că așa e în trend, și evident, despre didactică, despre metode de predare-învățare în contextul desfășurării orelor online, însă mult mai rar se discută despre conținuturi educaționale, pe când asta ar trebui să ne preocupe în primul rând: „ce învățăm pe copii?”, și da, poate totuși nu reformăm sectorul justiției și încercăm să reajustăm învățământul formal la realitățile sociale și problemele care există la moment în Republica Moldova?

Continuu această suită de întrebări și zic: „poate cultivând respectul față de lege încă de pe băncile școlii vom asimila și alte deprinderi, principii și valori precum respectul față de tânăra generație? Vom dezvolta oare, cultivând respectul pentru lege, o atitudine mai ocrotitoare față de minori? Vom ajunge

poate ca popor, să ne resetăm idealurile și să ne creăm pe noi înșine ca indivizi care agreează și urmează prescripțiile normelor prosociale? Este posibil să creăm din Republica Moldova un loc în care am vrea să rămânem? Și reiterez: „Să fie declinul societății moldovenești o problemă de imperfecțiune a legii sau o problemă legată de lipsă a educației și a bunului simț al unui număr majoritar de cetățeni?

Până în acest punct, am abordat doar acele dificultăți ale minorilor din țara noastră care se fac vizibile tuturor. Dacă săpăm mai adânc și intrăm în miezul problemei, vom identifica multe alte riscuri la care sunt supuși zi de zi copiii acestei țări, la fel cum instant vom realiza o preocupare scăzută a adultului, dar și a politicului de a înlătura aceste riscuri. În Republica Moldova sunt copiii cu dizabilități și cerințe educaționale speciale cărora li se oferă posibilități relativ reduse de integrare, inclusiv dizabilități pentru care statul nu are încă elaborate programe de suport și asistență cuvenite, dar care în alte țări, pentru copiii care se află în situații similare, există. Un exemplu elocvent în acest sens sunt copiii cu tulburări din spectrul autist și copiii cu boli genetice rare. Statul nu poate răspunde la necesitățile acestor categorii de minori iar societatea, care ar trebui să fie totuși un punct de sprijin, este pentru părinții unor astfel de copii mai mult un factor de frustrare și îngrijorare. Putem spune că minorii cu dizabilități sunt victimizați de autoritățile statului care nu pot răspunde la necesitățile lor într-un mod satisfăcător, dar mai des sunt victimizați prin marginalizare și discriminare de către membrii comunității.

O altă categorie de minori ce prezintă risc sporit de victimizare sunt copiii aflați în conflict cu legea. Aceștia din start sunt priviți ca un cancer social iar instituționalizarea lor în scopul educării atinge nivelul celei mai desăvârșite ipocrizii. Avem și cadru legal și cadru instituțional, dar, din păcate nu poți resocializa, corija, reintegra, adapta un copil aflat în conflict cu legea atâta timp cât nici cei cărora le este delegată această sarcină nu cred că acest fapt este un lucru realizabil. Moldovenii au în popor o expresie pentru asemenea situații, calchiată din rusă ce-i drept, dar des folosită care sună destul de brutal: „a pune cruce”. Practic, când descriem tabloul real al acestei situații suntem obligați să o spunem: există legi, există instituții, există resurse, se primesc salarii dar rezultat ioc și tronc. Specialiștii care sunt antrenați în acest domeniu acționează fără motivație și fără dăruire. Eu însămi vin din domeniu și recunosc faptul că rutina prevalează spiritului întreprinzător (nu este numai vina angajatului ca atare, e o problemă și organizațională care solicită întreprinderea unor acțiuni la nivel de management). În același timp nu sunt întreprinse suficiente măsuri pentru a preveni degradarea morală a minorului și alunecarea lui către infraționalitate, măsuri care sunt la îndemâna tuturor entităților sociale: școala, biserica, anumiți

membri ai comunității, familia/membri ai familiei, reprezentanți ai autorităților statului, în special locali, etc. Statul Republica Moldova a ales să fie mai mult reactiv și mai puțin preventiv pe toate segmentele criminalității. Practic nu există o strategie separată de a combate criminalitatea minorilor.

La polul opus copiilor aflați în conflict cu legea, avem copiii dotați, geniile, excepționalii cu talente înnăscute cu alte cuvinte. Într-un anumit fel, ei tot sunt cu cerințe educaționale speciale numai că într-un alt sens. Faptul că statul nu oferă suficiente mijloace și posibilități în scopul afirmării și desăvârșirii talentelor și capacităților acestor copii, reprezintă oare o formă de victimizare care se realizează prin neglijență? O educație de top înseamnă și un acces la învățământul nu doar formal dar și nonformal până la urmă. Învățământul preuniversitar, gimnazial, primar, cunoaște instituții de elită care sunt amplasate în Chișinău. Numai în Chișinău există o suită de licee care pun accentul pe performanță. Majoritatea elevilor din mediul rural sunt privați de posibilitatea de a studia în asemenea instituții, la fel cum sunt limitați în șansa lor de a accesa anumite programe educative ce țin de domeniul învățământului non-formal. În legătură cu acest lucru mai putem spune că nu doar copiii dotați, dar toți copiii din mediul rural, au puține alternative privind petrecerea timpului liber, ele realizându-se fie muncind în rând cu părinții – în câmp sau pe lângă casă, fie, jucându-se instinctiv și neorganizat cu semenii, jocuri care în lipsa unui control părintesc pot prezenta riscuri și cel mai probabil au valoare formativă nesemnificativă pentru aceștia. Cu alte cuvinte, minorii din localitățile rurale, sunt extrem de delăsați.

Acest articol nu se dorește a fi un reproș ci un pretext pentru a regândi modalitatea prin care încercăm să ne soluționăm problemele sociale. El nu a fost scris cu aroganță ci cu regret că avem această stare de lucruri. Scopul a fost să ofer noi repere în soluționarea unor probleme care îi privesc pe minori dar și de a problematiza alte aspecte care țin tot de modul în care creștem, educăm și oferim siguranță copiilor. Cele mai importante concluzii pe care le putem formula din cele analizate supra, sunt următoarele: 1) În Republica Moldova minorii sunt victimizați atât în mediul familial cât și cel instituțional, atât prin acțiuni pozitive (abuz, violență, etc.) cât și prin inacțiuni (neglijență); 2) Voința politică și inițiativa socială vizavi de rezolvarea problemelor legate de victimizare a minorilor în Republica Moldova se află în zona unei obscurități care trebuie urgent depășită dacă dorim un trai mai bun, o societate mai prosperă și chiar continuitatea acestui stat; 3) Privitor la victimizarea minorilor în rezultatul unor fapte infracționale, societatea și autoritățile statului acționează cu indiferență atât pe palierul prevenție cât și palierul legat de soluționarea juridică într-o manieră corectă a cazurilor; 4) O problemă semnificativă pentru Republica Moldova o constituie victimizarea infracțională a minorilor de către factorul îngrijitor (în

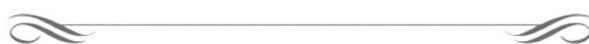
special părinți) dar și formele brutale prin care aceasta are loc, indicându-ne despre un nivel înalt de dezumanizare al societății.

Într-un final, în scopul ameliorării situației victimogene a minorilor din țara noastră, intervin cu următoarele recomandări: a) exercitarea unui control al natalității în rândul familiilor în care a fost constatat faptul că există risc de victimizare asupra minorilor; b) examinarea faptului dacă este oportună/inoportună redeschiderea orfelinelor și a instituțiilor gimnaziale de tip internat; c) să se tindă spre soluționarea corectă și promptă a cazurilor de victimizare a minorilor nu doar din perspectivă juridico-penală dar și din punct de vedere social; d) crearea unor programe de terapie psihosocială pentru copiii victimizați, aflați în situații de risc, dar și pentru abuzatori, e) educarea conștiinței sociale vizavi de problemele minorilor; f) pedepse penale (inclusiv complementare) mai aspre pentru infracțiunile împotriva minorilor, etc.

Referințe:

1. CORCEA, N. Identificarea Etimologică a Termenului „Violență în Familie”. În: Revista Națională de Drept, nr.1/2015, pp. 48-55, 2015
2. SAMOILENCO, V. Fixarea unor standarde de prevenție victimologică prin intermediul valorizării științei. În: materialele Conferinței Științifice Internaționale „Rolul Științei în Asigurarea Securității Naționale și a Activității Anticrimă”. Chișinău, Moldova, 21-22 decembrie 2021
3. RAILEAN, D. Măsurile de Prevenire Victimologică a Infracțiunilor Contra Inviolabilității Sexuale a Minorilor, Săvârșite prin Violență. În: Conferința „Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: Evoluție, Tendințe, Probleme de prevenire și combatere”. Chișinău, Moldova, 12-13 iunie, 2012
4. Biroul Național de Statistică. [Accesat: 01.10.2022] Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7416>
5. ProTV.md: „O mamă din Leova, care și-a ucis cu bestialitate copilul, a fost condamnată la ani grei de pușcărie”. [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <https://protv.md/stiri/o-mama-din-leova-care-si-a-ucis-cu-bestialitate-copilul-a-fost---919141.html>
6. News.click.md: „Mama copilului de un an și patru luni găsit înghețat de frig pe un drum din raionul Nisporeni, cercetată penal” [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <http://news.click.md/story/mama-copilului-de-un-an-si-patru-luni-gasit-inghetat-de-frig-04501a98181129mdro>
7. Ziarul de Gardă: „Cimitirul de copii din WC”. [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <https://www.zdg.md/reporter-special/reportaje/cimitirul-de-copii-din-wc/>
8. Mamaplus.md: „Mama care și-a abandonat bebelușul după naștere a fost lăsată temporar fără ceilalți 4 copii ai săi”. [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <https://mamaplus.md/stiri/mama-care-si-abandonat-bebelusul-dupa-nastere->

- fost-lasata-temporar-fara-ceilalti-4-copii-ai
9. Primeleștiri.md: „Bona care ar fi omorât fetița de doar 1 an și 10 luni, dusă de anchetatori la locul crimei pentru a reconstitui întreagă scenă”. [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <https://primelestiri.md/ro/bona-care-ar-fi-omor-at-fetita-de-doar-1-an-si-10-luni-dusa-de-anchetatori-la-locul-crimei-pentru-a-r---116424.html>
 10. Echipa.md: „Detalii șocante despre decesul copilului de trei luni, aruncat peste geam de tatăl său. Ce spun martorii care au depistat cadavrul bebelușului?” [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <https://echipa.md/2022/07/05/detalii-socante-despre-decesul-copilului-de-trei-luni-aruncat-pestge-geam-de-tatal-sau-ce-spun-martorii-care-au-depistat-cadavrul-bebelusului/>
 11. Newsmaker.md: „Preot din Glodeni reținut de poliție pentru tentativă de viol”. [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <https://newsmaker.md/ro/preot-din-glodeni-retinut-de-politie-pentru-tentativa-de-viol-victima-un-baiat-de-12-ani/>
 12. Timpul.md: „ȘOCANT! O fetiță de 1 an și 8 luni a fost violată de propriul bunic. Individul a fost reținut pe 72 de ore”. [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <https://timpul.md/articol/socant-o-fetita-de-1-an-si-8-luni-a-fost-violata-de-propriul-bunic-individul-a-fost-retinut-pe-72-de-ore.html>
 13. Unimedia.md: „Bebeluș fără suflare, găsit lângă un tomberon în centrul capitalei”. [Accesat: 30.01.2021] Disponibil: <https://unimedia.info/ro/news/e33901749bff799b/foto-bebelus-fara-suflare-gasit-langa-un-tomberon-in-centrul-capitalei.html>
 14. BELECCIU, Ș., COJOCARU, I. Reminiesciențe istorice ale apariției violenței și impactul acesteia asupra femeii și copilului. În: Analele Științifice al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM, Științe juridice, nr.9/ 2019, pp. 27-35
 15. BELECCIU, Ș., COJOCARU, I. Reminiesciențe istorice ale apariției violenței și impactul acesteia asupra femeii și copilului. În: Analele Științifice al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM, Științe juridice, nr.9/ 2019, pp. 27-35
 16. BAIR-MERRITT, M., CROWNE, S., BURRELL, L., CALDERA, D., CHENG, T., DUGGAN, A. Impact of intimate partner violence on children’s well-child care and medical home. In Pediatrics, nr.121(3), pp. 473-480, 2008
 17. LOSÂI, E., CRÂȘMARU, A. M. Violența domestică. Încadrare teoretică și experimentală. În: Journal of Psychology. Special Pedagogy. Social Work, 2019, Vol. 56, nr.3, pp. 3-19

PROTECȚIA COPIILOR ÎMPOTRIVA VIOLENȚEI

PAVLENCU Mariana

doctor în drept, conferențiar universitar
Șef al catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID ID: 0000-0003-0074-5267

Summary. *Violence threatens not only children's chances of survival and health, but also their emotional well-being and future prospects. Acts of violence that a child is subjected to or witnesses at a young age, when the brain and body are at an important stage of development, can cause lifelong damage. They affect children's physical and mental health, compromise their ability to learn and socialize, and undermine their development as functioning adults and good parents later in life. Poverty and low living standards, alcohol consumption and migration of parents with children left alone at home increase the risk of child neglect, abuse or exploitation. Abandonment and institutionalization of children are also forms of violence. And institutionalized children are perceived as particularly vulnerable.*

Keywords. *violence, physical health, mental capacity, threat, chance, abandonment, institutionalization, vulnerable.*

Una dintre cele mai grave și răspândite infracțiuni cu care se confruntă societățile contemporane, lezând drepturile și demnitatea umană a membrilor acestora poate fi considerată violența față de copii. Fenomenele respective persistă în toate statele lumii, indiferent de modul de organizare politică sau economică a acestora, bunăstarea societății, rasă, cultură.

Violența față de copii rămâne a fi o problemă actuală pentru majoritatea țărilor, inclusiv pentru Republica Moldova. Din lipsa unui sistem eficient de raportare a cazurilor suspecte de abuz asupra copiilor, datele oficiale nu reflectă dimensiunea reală a acestui fenomen.

Reieșind din diferite cercetări a fenomenului violenței, putem deduce, că îi sun caracteristice utilizarea puterii de orice natură pentru a leza integritatea fizică, psihică sau morală a unei persoane sau colectivități. Aceasta poate lua forma unor acțiuni fizice (loviri cu diferite obiecte, cu pumnul, piciorul) sau a unor expresii verbale (insulte, amenințări, strigăte). În dicționarele explicative, cuvântul „violență” trimite la ceea ce se efectuează cu o forță intensă, brutală și deseori distructivă, la abuzul de forță pentru a constrânge pe cineva la ceva [1].

Prevenirea și combaterea violenței în familie, ca element al politicii naționale de ocrotire și sprijinire a familiei, reprezintă o preocupare majoră a Guvernului Republicii Moldova. Prin adoptarea legii-cadru cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie s-a făcut un pas important în crearea mecanismului instituțional și operațional de soluționare a cazurilor de violență în familie, marcând asumarea și implementarea de către Republica Moldova a angajamentelor internaționale de respectare a drepturilor omului.

În ultima perioadă de timp, termenul de violență este folosit frecvent în numeroase publicații, rapoarte, statistici, materiale științifice cât și în mass-media. Diferitele forme de violență se află pe agenda politică a instituțiilor naționale și internaționale. În 1996, Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a declarat că „violența este una dintre cele mai mari probleme de sănătate publică la nivel global”. În 2002, OMS a publicat primul Raport Global privind violența și sănătatea [2].

În „Studiul Organizației Națiunilor Unite privind violența asupra copiilor” (2006) se arată că la nivel global, peste 40 de milioane de copii sub 15 ani cad victime violenței în fiecare an, cu toate acestea, 97% din ei nu beneficiază de aceeași protecție legală împotriva violenței ca și adulții. Consiliul Europei a lansat în 2002 un proiect în care s-au implicat 41 de țări europene, pentru a cerceta care este imaginea asupra violenței cotidiene în lume. Violența școlară a fost una dintre preocupările acestei inițiative [3].

Așa cum arată cercetările realizate în Moldova și experiența organizațiilor care activează în domeniul drepturilor omului, violența asupra copiilor este o gravă problemă socială. Conform studiului Ministerului Educației și UNICEF „Violența asupra copiilor”¹ (2007), 25% dintre copii spun că sunt bătuți de părinți, 13% - pedepsiți fizic de profesori, 10% - cunosc pe cineva care a fost abuzat sau molestat sexual, 40% de părinți cu copii de până la 7 ani aplică bătaia ca metodă de „educație” [4]. Datele oferite în 2010 de Biroul Național de Statistică arătau un număr alarmant de copii victime ale infracțiunilor². Conform aceleiași surse, 109 mii de copii sunt exploatați prin muncă [5].

Ne cătând la aceasta, în ultimii ani, incidența crimelor comise împotriva copiilor a crescut considerabil. În acest context, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului și-a exprimat în anul 2009, în cadrul observațiilor finale cu privire la Raportul Republicii Moldova în ceea ce privește implementarea Convenției ONU cu privire la Drepturile Copilului, îngrijorarea precum că abuzul și neglijarea față de copii rămân în continuare a fi larg răspândite [6].

Fenomenul violenței asupra copiilor amenință nu doar șansele de supraviețuire și sănătatea copiilor, ci și bunăstarea lor emoțională și viitoarele perspective. Actele de violență la care un copil este supus sau martor la o vârsta fragedă, atunci când creierul și corpul se află la o etapă importantă a dezvoltării, pot provoca daune pe tot parcursul vieții. Acestea afectează sănătatea fizică și mintală a copiilor, le compromit capacitatea de a învăța și a socializa, și le subminează dezvoltarea ca adulți funcționali și părinți buni mai târziu în viață.

Fenomenul violenței asupra copilului rămâne unul ascuns și subraportat, un fenomen ce afectează mai ales copiii din grupurile vulnerabile, dar căruia îi cad victime copiii din toată societatea. De cele mai multe ori, datele statistice surprind

manifestările cele mai violente și cazurile cele mai dramatice ale violenței cu victime copii. Violența împotriva copiilor acasă este o normă socială, nefiind combătută chiar și atunci când are loc în public. În timp ce puțini părinți din Moldova consideră că violența poate fi aplicată pentru educarea copilului, aproape jumătate încă mai cred că bătaia este o formă acceptabilă de disciplină, iar 16% dintre părinți recunosc că și-au bătut copilul mai mic de un an [4].

Sărăcia și nivelul scăzut de trai, consumul de alcool și migrația părinților cu copii lăsați singuri acasă sporesc riscul neglijării, abuzării sau exploatării copiilor. Atât nivelul scăzut de educație, sărăcia, lipsa de informații cu privire la drepturile copilului, protecția copilului și metodele alternative de creștere și educare a copiilor sunt doar câțiva factori de risc pentru apariția de comportamente cu impact negativ asupra dezvoltării copiilor, comportamente ce reprezintă grave încălcări ale prevederilor Convenției Drepturilor Copilului.

Expunerea copiilor la violență în propriile familii, în mod regulat, prin asistarea la conflicte violente și certuri între părinți, încalcă reglementările în vigoare cu privire la protecția copilului și pot afecta în mod grav bunăstarea acestuia, dezvoltarea personală și interacțiunea socială în copilărie și în viața de adult.

De asemeni un alt mediu în care copiii uneori devin victime a violenței este și mediul școlar. Comunitățile școlare se confruntă cu diferite manifestări de violență printre care cele mai semnificative sunt bullying-ul (forme de violență repetată asupra unui elev de către alți elevi), de obicei asociat cu discriminarea, homofobia sau rasismul, violența fizică și verbală între elevi, dar și între profesori și elevi.

Acest fenomen este unul stringent care afectează la etapa actuală societatea contemporană. Acesta reprezintă o gravă formă de agresiune ce se poate manifesta la indivizi de toate vârstele. În cadrul acestui fenomen bullying, întotdeauna va exista un agresor - cel ce hărțuiește, și o victimă - cea hărțuită. Ambele poziții generează efecte importante pe termen lung în dezvoltarea emoțională a persoanei. Fie că sunt victime, agresori sau chiar martori al acestui proces, viețile lor pot fi profund marcate de consecințele acestui comportament abuziv. De aceea, depistarea și corectarea unui asemenea comportament reprezintă o prioritate pentru subiecții fenomenului dat. Comportamentul de bullying se face simțit mai ales atunci când sunt prezente diferențe de ordin economic, rasial, cultural, de vârstă... Copiii foarte ușor preiau acest comportament de la adulți, copiii mai mari preiau din sursele vizualizate cum ar fi televizorul, internetul.

Specialiștii au elaborat pe parcursul timpului diverse tipologii ale violenței. O parte dintre acestea pun în discuție faptul că există grade diferite de violență,

care poate fi considerată ca un continuum, de la forme minore – împingere, bruscare, gesturi fizice, expresii verbale jignitoare – până la forme majore și chiar letale [7].

O primă tipologie ar fi *violența directă*, care este definită drept comportamentul unei persoane îndreptat împotriva altei persoane, care în mod intenționat amenință, încearcă să producă sau produce rănierea fizică a acesteia.

Violența indirectă se referă la situațiile în care agresorul se folosește de structura socială și de ceilalți pentru a prejudicia ținta, el nefiind implicat în mod direct (bârfe, răspândirea de zvonuri depreciative la adresa unei persoane, marginalizare socială). Există o mare probabilitate ca abuzatorul să treacă neobservat și să nu suporte consecințele comportamentului său. Sociologul Johan Galtung a folosit termenul de „violență structurală” cu referire la violență ca parte constitutivă a sistemului social, care iese la lumină atunci când apar raporturi inegale de forță și, prin urmare, șanse inegale de viață (de ex. inechitatea distribuirii veniturilor, a șanselor de educație etc.) [3].

De asemeni violența poate fi considerată drept un abuz iar în funcție de planul de manifestare a abuzului, se disting: - *violența fizică*, efectele căreia vizează atât sănătatea și integritatea corporală a victimei, cât și starea sa psihologică: imagine de sine negativă, teamă, depresie; - *violența verbală*, psihologică, afectează în principal stima de sine: victimele se simt devalorizate, își pierd încrederea în posibilitățile proprii, devin anxioase (extrem de neliniștite și nesigure). În dependență de ținta acțiunilor violente, violența se împarte în trei tipuri: - *violența față de sine*: cum ar fi sinuciderea, abuzul și comportamentul autodestructiv (fizică, psihologică, privațiuni, neglijența față de sine); - *violența interpersonală*: violență provocată de o altă persoană sau de un mic grup de indivizi (violența familială, de cuplu, comunitară - între persoane care nu sunt rude și care pot chiar să nu se cunoască); - *violența colectivă*: violență provocată de grupuri mai mari, cum ar fi statele, grupurile organizate [8].

În Republica Moldova prevederile Legii privind prevenirea și combaterea violenței în familie definesc următoarele tipuri de violență [9]:

- *violență fizică* - vătămare intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar;

- *violență sexuală* - orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal, interzicerea folosirii metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie minor, inclusiv

prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar;

- *violență psihologică* - impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar;

- *violență spirituală* - subestimare sau diminuare a importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, prin interzicere, limitare, luare în derâdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice sau religioase; impunere a unui sistem de valori personal inacceptabile; alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;

- *violență economică* - privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuz de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicere a dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuz de a susține familia; impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar.

Este important să nu omitem acest fenomen de pe agenda noastră, să nu-l ignorăm, să-l minimalizăm, să nu-l considerăm că este ceva „normal”, ceva „firesc” să se întâmple între persoane sau justificându-l prin faptul că între indivizi a fost prezentă totdeauna această tentativă de a se tachina reciproc dar de fapt nu este similar cu tachinarea reciprocă. Cu regret violența a devenit o parte componentă a realității zilelor noastre, având diferite forme de manifestare. La nivel global și la nivel național acest fenomen afectează un cerc tot mai mare de persoane. Toate persoanele implicate în acest fenomen suferă, cel ce agresează, cei ce sunt supuși agresării, suferă martorii care asistă uneori neputincioși la asemenea situații fie din frică sau din incapacitatea de a acționa. Aceste grupuri de persoane sunt în suferință și sunt supuși riscului să rămână cu sechele în plan psihologic, ba uneori și cu anumite probleme de sănătate mintală, atât la vârsta la care sunt ei cât de cele mai dese ori pot rămâne afectați pe tot restul vieții [10].

În rezultatul numeroaselor cercetări s-a determinat că cu regret violența verbală și fizică este încă prezentă și tolerată în unele școli drept metode

pedagogice. Astfel un procent de 86 % dintre copii au spus că sunt certați atunci când greșesc, 33% au fost jigniți de profesori, iar un procent de 7% au spus că au fost bătuți de profesori. Abuzul fizic are o frecvență de apariție dublă în mediul rural, în rândul băieților și mai ales în rândul copiilor de etnie romă [11].

În realitate nu doar școala se ocupă de educarea și formarea unui copil și nu doar școala este responsabilă de evoluția acestora, un element important este relația părinților cu copiii lor. Legătura între părinți și copii este foarte importantă și este o resursă în dezvoltarea copiilor, iar acest aspect ar trebui să-i determine pe părinți să fie mult mai implicați.

Pentru a avea o societate protejată și în siguranță toți membrii societății au nevoie de a asigura și respecta în viața de toate zilele norme social-educative, cum ar fi: respectul unul față de altul, să înțeleagă că orice acțiune negativă va crea disconfort celor din jur, în situațiile critice să fie dispuși spre comunicare dialogând prietenos pentru a depăși mai ușor situația în care s-a pomenit. Să contribuie fiecare la construirea și menținerea unor relații sănătoase în societate sau de câte ori va fi necesar să solicite ajutor. Fiecare membru din societate este valoros și poate fi parte a schimbării.

Referințe:

1. Dicționar explicativ al limbii române. [Accesat 05.09.2022] Disponibil: <https://dexonline.ro/>
2. Studiul privind experiențele adverse din copilărie (EAC), [Accesat 07.09.2022] Disponibil: https://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0008/373382/mda-ace-report-rom.pdf
3. Abuzuri asupra copiilor – implicații, [Accesat 05.09.2022] Disponibil: <https://muhoz.org/abuzurile-asupra-copiilor--implicaii-miron-ctlina.html>
4. Violența împotriva copiilor, [Accesat 31.08.2022] Disponibil: http://www.unicef.org/moldova/Violence_against_children_ro.pdf
5. Culegerea statistică „Infraționalitatea în Republica Moldova” [Accesat 09.09.2022] Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Infraționalitatea/Criminalitatea_editia_2010.pdf
6. Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova [Accesat 15.09.2022] Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf
7. Material suport în domeniul activităților de prevenire a violenței față de copii pentru cadre didactice, psihologi școlari și specialiști din DRÎTS elaborat de Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului. [Accesat: 19.09.2022] Disponibil: https://drepturilecopilului.md/files/Material_suport_Fenomenul_violentei_fata_de_copii.pdf

8. Raportul copiilor despre respectarea Convenției ONU cu privire la Drepturile Copilului, [Accesat 12.09.2022]: Disponibil: <https://cupdf.com/document/fenomenul-violenei-faf-de-copii-drepturile-copilului-nivelul-de-viaf.html?page=1>
9. Legea nr.45 din 01-03-2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.55-56 art.178.
10. Interviu cu psihologul Tatiana Calmațui, [Accesat 07.09.2022] Disponibil: <http://viitorul.org/ro/content/interviu-cu-psihologa-tatiana-calma%C8%9Bui-%E2%80%9Eviolen%C8%9Ba-este-o-maladie-care-afecteaz%C4%83-societatea-0>
11. Studiu privind incidența violenței asupra copiilor, [Accesat 12.09.2022] Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/90/90746705-4fd6-4843-b16c-055a66a81abb.pdf>

AGRESIUNEA SEXUALĂ- FORMĂ DE VIOLENȚĂ ASUPRA COPIILOR

POSTOLACHI Oxana

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice, USM

ORCID ID: 0000-0002-3178-8748

Summary. *Sexual violence against children is a serious problem of the 21st century both in Moldova and abroad and involves any sexual violence or illegal sexual behavior, sexual harassment; any unwanted, imposed sexual behavior; forced prostitution; any illegal sexual behavior in relation to the child, including caressing, kissing, posing or other unwanted sexual touches; other actions with similar effect;*

Keywords. *sexual, crime, children, abuse, minors.*

Violența este una din marile probleme ale lumii contemporane. Cercetătorii în domeniu au expus nenumărate „fețe” ale violenței, fie ea interpersonală, colectivă sau orientată spre sine. Violența este o problemă complexă, strâns legată de modul de a gândi și de a se comporta al oamenilor, determinată de o multitudine de forțe din interiorul familiei sau al comunității căreia aparținem.

Agresiunea sexuală are loc atunci când cineva se angajează în mod intenționat în contact sexual cu o altă persoană, face acest lucru fără consimțământul acelei persoane sau constrânge fizic o altă persoană să efectueze un act sexual împotriva voinței sale. Acest tip de abuz sexual presupune violarea sau chinuirea victimei într-un mod sexual.

Abuzul sexual și exploatarea copiilor sunt forme deosebit de severe de criminalitate care pot avea efecte psihologice de lungă durată asupra victimei, oprindu-le dezvoltarea fizică, emoțională, spirituală, intelectuală și sexuală, precum și afectând capacitatea lor de a coopera și socializa.

Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a definit în 2002 violența ca „folosirea intenționată a forței fizice sau puterii, ori amenințarea cu aplicarea acestora, față de sine, o altă persoană, un grup, care fie duce, fie are o mare probabilitate de a duce la rănire, deces, vătămare psihologică, sub-dezvoltare sau privări”. [1, p.7]

Societatea modernă se confruntă cu această problemă complexă - violența față de copii, care este direct corelată cu culturile și acțiunile oamenilor. În 1996, Organizația Mondială a Sănătății a declarat că violența este cea mai mare problemă de sănătate publică la nivel global.

Bunăstarea copilului este afectată de violența față de ei, inclusiv de sănătatea lor fizică și emoțională, abilitățile parentale și rezultatele sociale. Expunerea la violență în copilărie este legată de asumarea unor comportamente riscante, care pot deveni evidente pe măsură ce oamenii îmbătrânesc.

Acestea includ: comiterea de acte de violență, depresia, fumatul, obezitatea, comportamentele sexuale cu risc înalt, sarcina nedorită și consumul de alcool și droguri etc. Astfel de comportamente pot duce la deces, boală și dizabilitate, precum bolile cardiovasculare, boli transmisibile, cancer și suicid.

Violența sexuală împotriva copiilor și adolescenților nu are loc în mod izolat. De multe ori se intersectează cu alte forme de violență bazată pe gen și violență împotriva copiilor. Mai mult, diferite forme de violență împotriva copiilor au în comun factorii de risc și factorii care perpetuează violența. Experiențele extreme ale violenței sexuale necesită intervenții focalizate în anumite momente din cursul vieții. Astfel, într-o abordare holistică trebuie vizate și alte forme de violență, a lua în considerare multi-victimizarea și a maximiza utilizarea resurselor strategice. Violența în bază de gen împotriva copiilor se referă la violența aplicată unui copil din cauza stereotipurilor și rolurilor atribuite sau așteptate de la el în funcție de sexul sau identitatea de gen. Fetele nu trebuie niciodată să fi considerate responsabile pentru violența care li se întâmplă. Violența este responsabilitatea exclusivă a abuzatorului, care trebuie tras la răspundere conform legislației naționale. Anumite grupuri sunt mai vulnerabile la violența sexuală în bază de gen: fetele și tinerele din comunitățile cu statut socio-economic precar, din mediu rural, cu necesități speciale sau cele care vorbesc despre probleme politice, sociale și culturale. și inegalitatea de gen.

Violența sexuală este definită în Republica Moldova drept orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu copilul, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar. [2] Este important de reținut că abuzul sexual nu implică doar atingerea directă sau contactul cu făptuitorul. Demonstrarea pornografiei ei, filmarea sau fotografierea unui copil în context sexual, poziții explicite și încurajarea sau forțarea unui copil să facă acte sexuale cu altcineva, la fel, constituie un act de violență sexuală [3]

Există o serie de acte internaționale și naționale care reglementează această problemă:

Acte internaționale:

1. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, Lanzarote, 25 octombrie 2007;

Cadrul legal național:

1. Legea nr.263 din 19.12.2011 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.21- 24, art.56);

2. Legea nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separate de părinți. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.167-172, art.534);

3. Legea nr.241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.164-167, art.812);

4. Legea nr.137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.293-305, art.618);

5. Legea nr 8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.103- 105, art.389);

6. Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13, art.127);

7. Legea nr.320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.42-47, art.145);

8. Legea voluntariatului, nr.121 din 18.06.2010. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.179-181, art.608);

9. Legea nr.30 din 07.03.2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.69-74, art.221);

10. Legea nr.837 din 17.05.1996 cu privire la asociațiile obștești. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.6).

Cadrul normativ național

11. Hotărârea Guvernului nr.835 din 04.07.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2016-2020 privind implementarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.204-205, art.905);

12. Hotărârea Guvernului nr.52 din 17.01.2013 privind aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social Casă comunitară pentru copii în situație de risc. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.15-17, art.90);

13. Hotărârea Guvernului nr.270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.92-98, art.297);

14. Hotărârea Guvernului nr.898 din 30.12.2015 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență și protecție a victimelor traficului de ființe umane și a standardelor minime de calitate. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.2-12, art.5);

15. Hotărârea Guvernului nr.1356 din 03.12.2008 cu privire la aprobarea Structurii Sistemului Informațional Automatizat „Asistența Socială”. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.221-222, art.1378);

16. Hotărârea Guvernului nr.890 din 20.07.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018. (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.217-229, art.966).

La 1 ianuarie 2021, numărul copiilor în Republica Moldova a constituit 559,7 mii² sau aproape fiecare a cincea persoană era în vârstă de până la 18 ani. Ponderea copiilor de 0-17 ani în numărul total al populației cu reședință obișnuită la începutul anului 2021 a constituit 21,6%. [4]

În anul 2020, împotriva copiilor au fost comise 774 infracțiuni. Dintre acestea, 16,8% au constituit raporturi sexuale cu persoane care nu au împlinit vârsta de 16 ani, 11,1% au fost violuri și 6,1% acte de huliganism. Conform datelor *Agenciei de Administrare a Instanțelor Judecătorești*, la sfârșitul anului 2020 numărul minorilor condamnați în primă instanță a constituit 318 copii, la 100 mii minori revenind 57 copii condamnați.

*Tab.1 Numărul infracțiunilor comise contra copiilor 2012-2016,
[Elaborat de autor în baza datelor oferite de statistica.md]*

Tipul infracțiunii/Perioada	2012	2013	2014	2015	2016
Vioul - art.171 al CP al RM	108	71	81	73	65
Acțiuni violente cu caracter sexual - art.172 CP al RM	51	29	29	35	34
Raport sexual cu o persoană care nu a împlinit 16 ani - 174 CP al RM	74	48	75	129	86
Acțiuni perverse - art.175 CP al RM	31	14	26	86	19
Ademenirea minorului în scopuri sexuale - 175 ¹ CP al RM	0	0	0	0	0
Incestul - 201 CP al RM	0	10	1	0	0
Traficul de copii - art.206 CP al RM	15	10	17	48	27
Pornografia infantilă art.208 ¹ CP al RM	0	3	1	18	1
Recurgerea la prostituția practică de un copil art.208 ² CP al RM	0	0	0	0	0

Analizând datele statistice, observăm că în societatea moldovenească nr.infracțiunilor sexuale este destul de mare iar agresunea sexuală față de copii este prezentă sub diferite forme și este constantă în timp cu reduceri sau creșteri nesemnificative.

Violența în școală, sub toate formele sale, constituie o încălcare a drepturilor copilului la educație, sănătate și bunăstare. Violența în școală se manifestă atât sub forma unor acțiuni singulare, cât și sub forma intimidărilor permanente, înjosirilor și a hărțuirii sistematice (bullying).

Atât băieții, cât și fetele sunt afectați de agresiune și violență la școală, deși există diferențe de gen. Cu toate acestea, băieții au mai multe șanse decât fetele să intre într-o altercație violentă sau să fie agresați fizic. Băieții se confruntă cu hărțuirea fizică mai des decât fetele, iar fetele se confruntă cu hărțuirea psihologică mai frecvent.

În majoritatea cazurilor copiii sunt abuzați sexual de persoane pe care le cunosc, le respectă și în care au încredere. Aceasta înseamnă că ei pot deveni victime ale persoanelor din cercul de încredere, care își pot folosi puterea asupra copiilor pentru a-i abuza. În caz când abuzatorul este părintele sau îngrijitorul copilului, și acesta manifestă rezistență/interzice examinarea copilului, Dispeceratul Inspectoratului teritorial de poliție trebuie informat imediat în vederea organizării deplasării la fața locului a grupului operativ de urmărire penală, după caz și a polițistului de sector, pentru documentarea cazului, asigurarea securității copilului și altor specialiști/specialiste implicați/te.

De asemenea, lucrătorii/lucrătoarele medicali/e au un rol deosebit în prevenirea violenței sexuale prin consilierea părinților și copiilor privind modalitățile de evitare a situațiilor de violență sexuală. Dacă există îngrijorarea că manifestările depistate pot fi rezultatul abuzului sexual, se completează fișa de sesizare, care va fi transmisă autorității tutelare locale. [5, p.8]

Este vital să se ia în considerare premisa că educația sexuală este crucială pentru prevenirea și combaterea abuzului sexual asupra copiilor, violenței sexuale și exploatării sexuale. Părinții manifestă frecvent reticență și se abțin de la a începe conversații pe acest subiect și, uneori, le lipsesc cunoștințele necesare. Responsabilitățile profesioniștilor medicali includ consilierea părinților și copiilor cu privire la probleme emoționale și factori de risc sexual. Educația sexuală cuprinzătoare este o armă puternică în lupta împotriva abuzului, agresiunii și prejudcăților, precum și pentru stimularea toleranței față de diferență.

Ca și traficul de persoane, exploatarea sexuală a copiilor a devenit un fenomen transnațional.

Din iulie 2012, în Republica Moldova a intrat în vigoare Convenția de la Lanzarote, care are ca scop prevenirea și combaterea exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor; protejarea drepturilor copiilor care sunt victime ale exploatării sexuale și ale abuzurilor sexuale; promovarea cooperării la nivel național și internațional împotriva exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor.

Punând accent pe apărarea în mod exclusiv a intereselor copilului, Convenția stabilește domeniile de intervenție, prioritățile și definițiile comune clare, urmărind armonizarea legislației penale a statelor semnatare, abordarea multidisciplinară în prevenirea și combaterea acestor infracțiuni și asigurarea protecției copiilor-victime.

Conform studiilor realizate de La Strada (în 2011, 2014 și 2017) despre siguranța copiilor în mediul on-line, putem afirma că lacunele din comportamentul online al copiilor și adolescenților nu au dispărut, iar riscurile cu care se pot confrunta nu s-au diminuat. În acest sens, La Strada și-a propus în Planul Strategic pentru 2016-2020 să contribuie în continuare la dezvoltarea și implementarea politicilor naționale de protecție a copiilor. [6]

Lipsește un document de politici unic la noi în țară care să includă toate acțiunile statului în vederea asigurării unui nivel mai înalt de protecție a copiilor, victime ale abuzului și exploatării sexuale. Aceasta complică exercițiul de monitorizare a eforturilor statului în implementarea prevederilor Convenției de la Lanzarote.

Cu toate acestea, prevenirea și combaterea abuzului și exploatării sexuale este o prioritate pentru acțiunile Guvernului Republicii Moldova pe care o regăsim în mai multe documente de politici publice (Planul de acțiuni pentru anii 2016-2020 privind implementarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020; Strategia Națională de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anii 2017-2022).

Victimele violenței sexuale vor fi informate despre serviciile de consiliere și testare voluntară disponibile. Profi laxia post-contact se oferă doar în Cabinetele teritoriale pentru supraveghere medicală și tratament antiretroviral (TARV) în condiții de ambulator, amplasate în prezent în:

- IMSP SDMC, mun. Chișinău, str. Costiujeni, 5/1
- IMSP SC Bălți, or. Bălți, str. Decebal, 101
- IMSP SR Cahul, or. Cahul, str. Ștefan cel Mare, 23
- ANP, Penitenciarul nr.16.
- Portal informațional www.siguronline.md, sistem de raportare on-line și capacități de consiliere online;

În urma celor menționate cele mai relevante recomandări ar consta în:

1. Prevenire și intervenție timpurie prin sensibilizare a opiniei publice privind exploatarea sexuală a copiilor în scopuri comerciale și reducerea vulnerabilității copiilor în mediul online;
2. Protecție și justiție prin asigurarea accesibilității și disponibilității serviciilor specializate pentru copiii afectați de exploatarea sexuală în scopuri comerciale;
3. Dezvoltarea capacităților specialiștilor de a reacționa eficient în cazuri de exploatare sexuală comercială a copiilor: traininguri, cursuri etc.
4. Politici publice asigurate prin organizarea de pledoarii pentru racordarea dintre cadrul legal național și standardele europene, inclusiv prin crearea mecanismului național de coordonare/monitorizare;

5. Date și cercetări calitative pentru a sprijini procesul de luare a deciziilor la toate nivelele;
6. Implicarea în mod activ la viața socială, educarea comunității, informarea inclusiv a copiilor despre riscurile la care se pot expune.

Referințe:

1. Violența față de copii în Republica Moldova. Raport asupra studiului Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului al Republicii Moldova, UNICEF, 2007
2. Hotărârea Guvernului nr.270/2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. [Accesat: 08.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18619&lang=ro
3. CHIESA, A., GOLDSOON E. Child Sexual Abuse, Pediatrics in Review, Vol. 38 No. 3.03.2017.
4. Biroul Național de Statistică prezintă informația privind situația copiilor în anul 2020. [Accesat: 08.09.2022] Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?!=ro&idc=168&id=7002>
5. RUSU, V., ȚURCAN, A. Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor victime și martori în procesul penal, Chișinău, 2015
6. Exploatarea sexuală a copiilor. [Accesat: 05.09.2022] Disponibil: <https://lastrada.md/rom/exploatarea-sexuala-a-copiilor>

CZU: 343.9:343.224.1:37.01

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7656772>

COMPROMITE SUBCULTURA CRIMINALĂ EDUCAȚIA ȘI DEZVOLTAREA ARMONIOASĂ A MINORILOR?

SAMOILENCO Victor

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice, USM

ofițer de justiție în rezervă

ORCID ID: 0000-0002-9277-5983

Summary. *From all of the social anomies existing in the Republic of Moldova, the criminal subculture represents the most serious social danger. Children and young people in particular have a high risk of subculturalization, fact that is due to their age characteristics. The poor level of development of critical thinking, in the case of children, it is decisive when they adopt antisocial solutions. To decrease the level of adherence to that subculture, the state must adopt preventive measures and combative measures in equal measure. The incrimination of some antisocial acts such as the indoctrination of children can also represent a suitable option. Unfortunately, most prophylactic measures are taken in the detention environment, the extra-prison environment being ignored. It is disregarded that outside the bars, this criminal scourge is also very well developed. This fact proves to us that preventive measures must also be taken within the extra-prison society.*

Keywords. *criminal subculture, education, harmonious development, children, criminalization, subculturalization.*

Ralph Linton, într-un studiu antropologic face referire la subkultură ca la un fenomen „pan-uman” [1, pag.486], altfel spus, care este comun, fără excepție, tuturor societăților. În special subculturalismul deviant reprezintă un proces social colosal, atât prin prisma diversității formelor prin care se manifestă cât și prin prisma arealului de răspândire, considerându-se că la moment, oriunde în lume, în orice cultură, apar, se manifestă și evoluează subculturi iar majoritatea din ele nu sunt pașnice, în schimb, promovând o ideologie agresivă, sunt considerate nocive, contraculturale și deseori, ating un nivel atât de primejdios de declin și de transformare a valorilor autentice încât, sunt considerate pe bună dreptate criminale. Anumite subculturi au ajuns la un moment dat să reprezinte un pericol social atât de grav încât a necesitat întreprinderea unor măsuri statale prin care acestea să fie contracarate.

În cazul Republicii Moldova un pericol social deosebit de grav îl reprezintă subcultura criminală a persoanelor private de libertate pe care consider că ar fi corect să o denominăm ca „subkultură penitenciară de etiologie sovietică” și să o descriem ca pe o subkultură criminală care face parte dintr-un lanț subcultural care a apărut, s-a dezvoltat și ulterior extrapolat la libertate din penitenciarele vechii URSS, lanț care la moment înglobează preponderent subculturile interconectate din penitenciarele fostelor țări sovietice, cât și subculturi criminale din afara penitenciarelor care s-au înrădăcinat în mediul extracarceral ca rezultat

al intenției răuvoitoare a „hoților în lege” de a hipercriminaliza structura socială. Deși amploarea acestui fenomen în mediul extracarceral s-a resimțit în cazul Republicii Moldova în special în anii 90, existența acestui flagel criminal în penitenciarele țării noastre ne îndeamnă să fim vigilenți și să identificăm măsuri de diminuare și contracarare. În primul rând pentru că în țara noastră comunitatea criminală este una destul de extinsă dar și expansivă, și a reușit să interfereze în sens negativ de-a lungul timpului cu politicul și cu activitatea organelor de drept.

Principalul mod prin care adepții subculturii criminale din penitenciare încearcă de obicei să exporte tradițiile și obiceiurile lumii interlope la libertate este cel de a seduce și a antrena în activitatea criminală persoanele tinere, în special minorii, care datorită particularităților psihologice legate de vârstă, sunt susceptibili de a reacționa pozitiv la tehnicile de manipulare care parvin din partea criminalilor cu experiență. Reușita acestor intenții antisociale în cazuri concrete, depinde de un cumul de factori, printre care cei mai decisivi pot fi considerați:

- însăși nivelul de criminalizare a comunității din care provine minorul (care este mai înalt îndeosebi în comunitățile care găzduiesc mai mulți foști deținuți asupra cărora acțiunile de resocializare din penitenciar nu au fost suficiente pentru a le redresa conduita);
- disfuncționalitatea familiei și a școlii ca și agenți educatori (ex.: colectiv pedagogic slab, părinți alcoolici, violență în familie, părinți divorțați, etc.);
- influența mediului de consum și a mediului de azart (narcomani, alcoolici, dependenți de jocuri de noroc, etc.)
- predisunerile către infraționalitate a minorului care rezultă din trăsăturile sale psihologice (toleranță scăzută la frustrări, capacitate scăzută de adaptare, temperament coleric, impulsivitate, nivel redus de inteligență, nivelul scăzut al gândirii critice, lipsa aspirațiilor și idealurilor prosoziale, etc.);
- lipsa vigilenței din partea organelor de drept, a școlii, autorităților publice locale și organelor de asistență socială (care nu monitorizează suficient familiile foștilor deținuți în sensul de a identifica dacă ei transmit sau nu energia, experiența și convingerile criminale către membrii minori ai familiei lor, dar în esență nici nu au pârghiile legale necesare pentru a face acest lucru);
- slaba vigilență a factorului părintesc (unii părinți nu monitorizează rețeaua socială a copilului, cercul de prieteni, durata pe care o petrece acesta în diverse medii sociale, etc.);
- propaganda criminală transmisă prin intermediul mass-mediei (filme, muzică, etc.);

- lipsa unor alternative ocupaționale prosociale pentru minori și tineri (este de așteptat ca minorii incluși în activități care subscriu învățământului non-formal – cursuri de dans, cenacluri, școală muzicală, sport, etc., să aibă mai puțin timp pentru interacțiunea cu persoane de orientare socială negativă).

Totuși, aderența tinerilor la subcultura criminală este cumva guvernată și de factori mult mai generali, factori care în esență condiționează și alte procese sociale negative, unele din ele consacrate în literatura de specialitate ca și „patologii ale socialului” sau „anomii sociale” (alcoolismul, narcomania, etc.). Printre acești factori enumerăm: sărăcia, șomajul, nivelul slab de dezvoltare economică, slaba dezvoltare a serviciilor sociale, corupția, crizele culturale, perioadele de tranziție, etc.

Există o tendință generală ca în statele dezvoltate economic să migreze cetățenii unor state sărace, aparținând în special lumii a treia. Evident, situația lor economică într-o fază inițială nu este una tocmai bună, astfel, subculturalizarea criminală a minorilor în țările dezvoltate poartă o puternică aparență etnică rezultată în urma procesului de migrație. Acest punct de vedere care face trimitere la poziția marginală a migranților este unul destul de plauzibil însă subculturalizarea minorilor din Republica Moldova, ca și a altor categorii de populație de altfel, nu este nici pe departe guvernată de factorul etnic ci de însăși sărăcia și condiția mizeră a populației. În primă instanță, condiția economică este factorul primordial al subculturalizării și în cazul persoanelor care au migrat în state mai dezvoltate economic, de unde rezultă că o soluție-forte pentru acest proces social negativ o reprezintă însăși creșterea nivelului de trai și în acest sens, atenuarea discrepanțelor care există între diferite categorii sociale.

Având în vedere trecutul istoric legat de URSS al țării noastre și asimilarea subculturii criminale sovietice, putem include ca și cauză generală a subculturalizării minorului și factorul istoric. Nicăieri în lume de altfel, subculturalizarea populației nu poartă o amprentă istorică mai evidentă ca în cazul fostelor state sovietice, deoarece aceasta și reprezintă în esență, diferența dintre subculturalismul estic și vestic: cel vestic cunoaște o mai mare diversitate de subculturi care însă au o evoluție ce nu poate fi descrisă istoricește și sunt instabile, se transformă cu o viteză uluitoare se scindează în tot mai multe subculturi fără a fi interconectate între ele, cel estic, în urma unui proces evolutiv-istoric s-a scindat în subculturi carcerale și extracarcerale cu o ideologie aproape identică, și au rămas interconectate între ele, formând o rețea subculturală extrem de periculoasă unică în lume. Totodată, subculturalizarea minorilor în vest decurge mai frecvent de la sine, ca rezultat al eșecului de adaptare al minorului la mediul școlar, care se regroupează cu minori ce au înregistrat același eșec, formând propria lor subkultură. În est, subculturalizarea minorilor are loc prin intermediul

adulților subculturalizați, care doresc perpetuarea ideologiei criminale și atrag în activitatea criminală minori și tineri, atribuindu-le sarcini și roluri criminale și oferindu-le ca recompensă creșterea statutului în cadrul ierarhiei criminale.

Am realizat acest introu privitor la factorii care determină subculturalizarea criminală a minorilor pentru a înțelege că este vorba despre un proces care are loc în mod diferit, dar pretutindeni în lume, și pentru a înțelege că identificarea soluțiilor privitor la atenuarea efectelor subculturalizării minorilor dar și al procesului în sine nu este posibilă fără a examina acești factori și a-i înlătura, deoarece, este de așteptat ca atunci când ne dorim anihilarea unei condiții, să îi anihilăm în primul rând cauzele. În continuare ne vom expune privitor la consecințele pe care le are asupra minorilor subculturalizarea criminală a acestora, deși, acest fapt este destul de evident reieșind din formularea titlului prezentului articol.

Este bine știut faptul că educația este un proces care are anumite finalități, iar acestor finalități subscie și idealul educațional care are semnificația unui „model de devenire superioară și definește tipul de personalitate spre care aspiră societatea pe termen lung”. [2, pag.30] Acest tip de personalitate a fost „plăsmuit” la nivelul politicii educaționale în mod evident, prin prisma culturii, care este bazată pe valori autentice și care prin concursul politicii penale, își regăsesc o sumă de măsuri coercitive cu caracter protectiv. Subcultura criminală prin urmare, țintește spre un model inferior de devenire și are ca scop crearea unui individ subculturalizat care este „detestat” de către populația de orientare socială pozitivă pe care avem tot dreptul să o considerăm o populație culturalizată și nicidecum subculturalizată.

Subcultura criminală așadar, se prezintă ca un factor ce poate compromite educația minorilor deoarece împiedică realizarea finalităților educaționale care sunt proiectate la nivel politic. Personalitatea ideală care este proiectată la nivelul politicii educaționale se caracterizează ca printre altele prin trăsături care nu sunt specifice indivizilor subculturalizați:

- atitudinea pozitivă față de legi și față de autoritățile statului, nivel optim de cunoaștere și respectare a legilor indiferent de situație (chiar și în relaționarea cu indivizi subculturalizați);
- atitudinea pozitivă față de munca cinstită, atât cea fizică cât și intelectuală, respectul pentru munca proprie și munca altora, dorința de a munci urmată de acțiune;
- relații sociale sănătoase, în special în cadrul familiei;
- capacitate de soluționare amiabilă și asertivă a conflictelor;
- atitudine ferm-pozitivă față de drepturile omului, cunoașterea și respectarea lor;

- aspirații intelectuale, morale și spirituale prosociale și cât mai înalte;
- socializare preponderent în medii pro-sociale și obiceiuri prosociale;
- mod sănătos de viață;
- nivel înalt de empatie, etc.

Opusul trăsăturilor enumerate supra ar fi specifice indivizilor subculturalizați, de unde rezultă faptul că aceștia se pot dovedi extrem de problematici și periculoși, din acest motiv, statul trebuie să întreprindă toate măsurile necesare și suficiente ca să împiedice formarea unor personalități deviante. Iată care ar fi, prin inversie, tabloul moral-psihologic al unor personalități subculturalizate:

- atitudinea negativă față de legi și față de autoritățile statului, nivel scăzut de cunoaștere și respectare a legilor;
- atitudinea ostilă față de munca cinstită, atât cea fizică cât și intelectuală, lipsa de respect pentru munca altora, nu doresc să muncească și nici nu o fac;
- relații sociale nesănătoase, inclusiv în cadrul familiei și inclusiv relații sexuale și de cuplu nesănătoase;
- incapacitatea de a soluționa amiabil și asertiv conflictele, tendința de a genera și a se implica în conflicte, mai ales împotriva reprezentanților organelor de drept și a persoanelor de orientare socială pozitivă;
- atitudine ferm-negativă față de drepturile omului, cunoașterea precară a acestora, tendința de a victimiza și a încălca drepturilor celor „slabi”, „nedemni” sau a celor care apără ori respectă legea, necunoscând decât rudimentar legea, nu se pot apăra pe cale legală și recurg la violență;
- aspirații intelectuale, morale și spirituale reduse;
- socializare preponderent în medii anti-sociale și obiceiuri antisociale;
- mod nesănătos de viață (consum de droguri, alcool);
- nivel redus de empatie, etc.

Din aceste însușiri negative, rezultă că este inadmisibil ca statul, școala, familia, biserica ori alte instituții prosociale să tolereze normele subculturale pe care în special condamnații care se eliberează din detenție tind să le impună prin seducție și manipulare minorilor. Aceste instituții trebuie să coopereze în sensul de a oferi protecție minorilor în fața acestui flagel criminal care dorește să spargă barierele edificiilor de pază ale penitenciarelor. Din păcate, în Republica Moldova sunt monitorizați numai indivizii care se eliberează condiționat înainte de termen ori li se comută pedeapsa, cei care se eliberează pe final de termen sunt rareori monitorizați, mai ales când nu sunt problematici în cadrul comunității, dar acest fapt nu înseamnă că ei duc un trai cinstit, căci de regulă parazitează în limitele legii pe munca altor persoane (ex. soție, concubină) și se ocupă nestingherit cu transmiterea energiei, experienței și apetitului criminal către reprezentanții

generațiilor mai tinere, inoculându-le idei criminale, respectul pentru normele și tradițiile criminale, adorația idealurilor criminale, etc.

Din acest punct de vedere, a monitoriza viața personală a unui fost deținut pe de o parte este o necesitate în sensul de a asigura perpetuarea numai a acelor moravuri considerate pozitive în societate, pe de altă parte, reprezintă o încălcare a principiului constituțional care interzice imixtiunea statului în viața intimă și de familie.[3, art.28] Este necesar cumva de a efectua anumite derogări de la respectiva lege, deoarece unii indivizi cum ar fi foștii condamnați, se folosesc de paravanul respectării intimității pentru a săvârși ilegalități. Consider acceptabilă imixtiunea statului în viața intimă și de familie a foștilor condamnați, ori, aceasta ar trebui să reprezinte o consecință a infracțiunii pe care acesta la fel ca și pedeapsa penală, trebuie să și-o asume din moment ce și-a propos să săvârșească o faptă infracțională.

De facto, din punct de vedere legal, nu există nici un impediment prin care un deținut să poată fi împiedicat în acțiunea lui de a transmite normele și tradițiile subculturii criminale către minori și tineri. Avem un cadru de incriminare numai pentru fapta de „atragere a minorilor la activitate criminală și determinare a acestora la săvârșirea unor fapte imorale”[4, art.208] dar în acest cadru nu intră și „acțiunea de familiarizare a minorilor cu legile, normele și tradițiile hoșești” pe care știm foarte bine că le respectă deținuții în penitenciare, și care sunt transmise minorilor prin tehnici de manipulare și seducție foarte fine, care în esență nu pot constitui latura obiectivă a unei infracțiuni, ori, minorii de îndată ce au însușit aceste legi, pot recurge la săvârșirea unor infracțiuni pe cont propriu și manifesta benevol dorința de a adera la un grup criminal organizat ori de a crea un astfel de grup ca rezultat al dorinței de a ocupa o poziție cât mai înaltă în ierarhia criminală.

Subculturalizarea minorului este un proces care se dovedește cel mai adesea ireversibil și influențează dramatic traiectoria de dezvoltare a unui copil. Acesta din urmă se prezumă că va duce o viață necalitativă în penitenciar cât și în afara penitenciarului, și ca atare, întreaga viață îi va fi ca „un dute-vino” – din mediul extracarceral către penitenciar și invers. Acest fapt implică și alte consecințe preum:

- imposibilitatea de a obține dividende, satisfacție, recunoaștere și alte succese de pe urma exercitării cinstită a unei anumite activități antreprenoriale sau profesii, dar mai ales, diminuarea semnificativă a șanselor de a dobândi o anumită profesie și de a se integra cu succes într-un anumit mediu profesional;
- incapacitatea de a crea o familie sănătoasă, de a participa la creșterea și dezvoltarea armonioasă a propriilor copii, de a obține satisfacție în cadrul unei relații de cuplu armonioase;

- incapacitatea de a se face acceptat și stimat în cadrul comunității;
- incapacitatea de a iniția și consolida relații sociale sănătoase și reciproc avantajoase;
- diminuarea posibilităților de a călători și a vizita locuri noi, de a acumula impresii, satisfacții, extaz, experiență și mai ales relaxare în urma călătoriilor;
- incapacitatea de a ajunge și a atinge sensuri profunde pe însăși durata parcursului său existențial și prin aceasta, trăirea cu o perspectivă limitată și extrem de îngustă asupra vieții, etc.

Criminalizarea personalității minorilor are loc de regulă prin intermediul unui instrument de manipulare și convingere iar agenții care utilizează acest instrument sunt foștii deținuți sau persoane cu experiență criminală care respectă normele și tradițiile lumii interlope. Acest fapt se realizează în cadrul unui context de interacțiune socială care presupune un contact direct, însă, autorii ruși, făcând referire la subcultura AUE (subcultură criminală a tinerilor de etnie sovietică, una din semnificațiile sintagmei „AUE” este că „arestanții au un mod de viață unic”) semnalează despre un proces virtual de criminalizare: „membrii virtuali AUE se află la periferia acestei subculturi, și deseori provin din familii normale, dar aceștia se pot alătura ulterior străzii”. [5, pag. 273] Altfel spus, inclusiv socializarea online ar trebui să constituie un obiect al controlului exercitat de părinți, însă, modul de viață contemporan impune un tempou alert, astfel încât, din ce în ce mai puțini părinți reușesc să își echilibreze timpul necesar creșterii și educării copiilor cu timpul pe care îl solicită sarcinile de la locul de muncă, motiv pentru care, întâlnim din ce în ce mai multe situații când și în familii aparent corect organizate și nepatologice, părinții eșuează grav în oferirea unei educații care să corespundă așteptărilor și idealurilor care sunt conturate la nivel de societate.

Este important apropo, modul în care școala intervine pentru „a acoperi această gafă a părinților”. Devine imperativă proiectarea unor noi conținuturi educaționale axate pe educația mediatică și creșterea capacității elevilor de a se opune consumerismului mediatic. Apare necesitatea de a învăța pe minori să aprecieze și să accepte numai acele informații din media care sunt utile și practice, în special în procesul învățării, conservării sănătății, sporirii inteligenței emoționale, etc. Totodată, este important și în interesul minorilor să li se vorbească despre informațiile distructive și cu scop de manipulare din media, despre importanța consultării surselor multiple, oficiale, demne de încredere, etc. Numai în acest mod putem dezvolta gândirea critică și implicit, diminua șansele ca minorii să se subculturalizeze în grupuri nocive și să devină criminali.

Deși subcultura criminală de etnie sovietică nu este la moment unica subcultură capabilă să pericliteze și să compromită educația minorilor, pentru că

În mod cert, desovietizarea treptată a societății noastre a presupus o deschidere către modele culturale și subculturale noi, preluate în special din occident, este totuși demn de a fi luat în considerație faptul că această sub cultură la moment are cea mai puternică înrădăcinare socială și unica la moment sprijinită de către un grup social mai mare constituit din:

- persoane private de libertate;
- persoane care s-au eliberat din detenție;
- persoane ideologizate la libertate cu experiență criminală;
- persoane ideologizate la libertate cu potențial de a acumula o astfel de experiență;
- persoanele subculturalizate în mediul virtual dar care nu s-au asociat încă unui grup criminal.

Educația minorilor este după cum am mai spus, compromisă ca rezultat al socializării într-o astfel de sub cultură în primul rând prin faptul că le este denaturată personalitatea. Admitem că sunt situații când subculturalizarea nu are ca și efect abandonul școlar sau renunțarea la continuarea studiilor, de facto, unii minori subculturalizați reușesc să treacă prin acest proces fără a le fi afectată semnificativ cogniția, cu excepția unui plus de cunoștințe negative: au o reușită școlară bună, nu abandonează studiile, aleg să continue studiile la următoarele trepte – liceu, facultate, master, etc. Persoanele minore sunt afectate în special sub aspect axiologic, deoarece ajung să facă o confuzie gravă a valorilor, pe care le înlocuiesc de obicei cu sub-valori, altfel spus, cu valori denaturate, care sunt neautentice și reinterpretate în sens negativ.

Pornind de la repere axiologice ordinare, minorii ajung să acționeze în baza unor dispoziții atitudinal-motivaționale negative: își schițează scopuri și obiective criminale, ajung absorbiți de fascinația îmbogățirii ilicite, de sentimentul fals de superioritate pe care îl oferă propria poziție într-o ierarhie criminală, se ghidează de principii și convingeri criminale, justifică și conferă un sens prosocial activității lor criminale, etc. Mult mai grav este probabil faptul că odată subculturalizați minorii tind la rândul lor să atragă alți minori în sub cultură.

Deși am spus că aderența la sub cultură a minorului nu implică în mod imperativ ca și consecință abandonul școlar, este de așteptat ca în cele mai comune cazuri anume astfel să se întâmple, deoarece minorii tind să respingă actul învățării, cel mai probabil nu ar recurge la o implicare voluntară în lipsa unui control al adulților. Ideologia criminală ei tind să o valorifice în argumentarea inutilității actului de învățare și resping orice demers instructiv-educativ, uneori chiar prin ridicularizarea acestuia, manifestându-se agresiv față de profesori ori intimidând elevii care sunt dornici și motivați să învețe (un apropo, despre bulling-ul din școli).

Când vorbim despre educație și spunem că subcultura o compromite ne referim în mare parte la învățământul formal, deoarece idealul educațional se stabilește în cadrul acestuia. Ne naștem din punct de vedere biologic fiecare din noi ca și exemplare ale speciei homo sapiens, ca indivizi umani, statul ne recunoaște statutul de persoană dacă ne naștem vii și respirăm cel puțin odată iar prin educație se prezumă că devenim personalități. Însă pentru a deveni personalități pozitive, avem nevoie să ne dezvoltăm armonios. Subcultura este capabilă să perturbe această dezvoltare armonioasă nu doar în perioada minoratului, însă, datorită unor condiționări biologice, psihologice și sociale, anume în minorat suntem susceptibili de a gafa cel mai mult. Vorbim în special despre gândirea critică, acel tip de gândire care nu atinge decât la maturitate stadiul ei maxim de dezvoltare. Un copil nu poate discrimina între diferite idei fără a elimina subiectivismul, deoarece anumite reminiscențe ale egocentrismului, care consideră specialiștii că tinde să dispară către 7-11 ani, se păstrează chiar și către adolescența târzie.

Nu ar fi corect să limităm dezvoltarea armonioasă ca și concept la idealul educațional impus prin intermediul politicii educaționale la nivelul învățământului formal. Dezvoltarea armonioasă are loc inclusiv în situația unui învățământ non-formal și chiar informal. Subculturalizarea sustrage minorul de la activitățile educative non-formale și îi oferă posibilitatea de a se forma ca o personalitate viciată în contextul unui învățământ informal – în context stradal, prin socializarea în bandă ori altă formă de organizare a grupului subcultural (ex. socializarea în chat în cadrul subculturalizării virtuale).

Se poate ajunge la crearea unei personalități dezarmonioase chiar și în sens fizic - școala oferă elevului ore de educație fizică pe care acesta le ratează în urma abandonului școlar, minorului nu i se pune la dispoziție alt context organizat de a depune efort fizic, recurge la utilizarea drogurilor, alcoolului, țigărilor, alternativelor acestora, „cefirului”(ceai foarte tare amar ca iodul preparat de adepții subculturii criminale, mai cu seamă în penitenciar), etc. Ca și consecință, este afectată creșterea și dezvoltarea armonioasă a corpului, apar dependența de substanțe, problemele de sănătate, scade rezistența la efort, se diminuează unele facultăți psihice: gândirea, atenția, memoria, toleranța la frustrări, etc. Rezultă că subculturalizarea criminală a minorilor afectează dezvoltarea armonioasă a acestora în sens larg, fiind afectate toate dimensiunile persoanei și a personalității: orientarea axiologică, starea de sănătate, aspectul fizic, facultățile mentale, dispozițiile motivațional-atitudinale, etc.

Din păcate, la nivel statal nu au fost întreprinse măsuri de desocializare din subcultură decât a condamnaților, prin intermediul acțiunilor de resocializare în mediul de detenție, acțiuni continuate ulterior de organul de probațiune.

Reprezintă o problemă în sine lipsa unor cercetări, inclusiv statistice cu privire la numărul de minori subculturalizați, lipsa cadrului instituțional și normativ de evidență și intervenție asupra minorilor subculturalizați, nu se cunoaște cu certitudine mediile cele mai afectate de acest flagel (urban sau rural), nu au fost elaborate instrumentele de corijare și prevenirea a criminalizării minorilor ca rezultat al subculturalizării, etc. Rezultă din acest fapt că subcultura criminală reprezintă o problemă și necesită măsuri preventive nu doar în mediul de detenție. Ea are la libertate un flagel foarte bine dezvoltat, capabil să corupă minorii și tinerii și să determine criminalizarea întregii structuri sociale.

Concluzionăm așadar, că este în interesul superior al tuturor copiilor ca statul să întreprindă toate măsurile necesare și suficiente în sensul de a înlătura factorii ce le pot dezarmoniza formarea personalității și compromite educația. Minorii nu posedă acel nivel de dezvoltare al gândirii critice pentru a întreprinde singuri măsuri profilactice în acest sens. Adultul trebuie să intervină și să asigure un mediu stabil, sigur, favorabil creșterii și bune dezvoltări. La nivel statal sunt necesare elaborarea și implementarea unor măsuri de contracarare a proceselor subculturale inclusiv în afara mediului de carceră, cu scopul de a proteja minorii și a preveni criminalizarea societății. Deasemenea este important de a monitoriza conduita foștilor deținuți în comunitate și a crea pârghii pentru a împiedica pe aceștia să răspândească în cadrul ei ideologia criminală a lumii interlope. Recomand revizuirea normei de incriminare prevăzute de articolul 208 CP RM – „atragere a minorilor la activitate criminală și determinare a acestora la săvârșirea unor fapte imorale” prin incriminarea faptei de „îndoctrinare a minorilor cu ideologia criminală și favorizarea formării unui comportament infracțional”, deoarece răspândirea unei ideologii criminale, mai cu seamă prin acapararea minorilor contravine interesului social și periclitează valorile sociale în ansamblul lor, în cel mai înalt grad prejudiciabil, chiar dacă efectele nu sunt resimțite decât treptat, în funcție de gradul de toleranță manifestat de autorități în raport cu această subkultură.

Referințe:

- 1) LINTON, R., *The Study of Man*. New York: Appleton-Century, 1936, 503 pag.
- 2) CRISTEA, S., *Finalitățile Educației*. În: *Didactica Pro*, nr.6 (10), 2011, pp. 28-32.
- 3) *Constituția Republicii Moldova*.
- 4) *Codul Penal al Republicii Moldova*.
- 5) IVANOV, A., V., SAGITOVA, V., R., BOLSHAKOV, A., G., *Phenomenon of Youth Street-Criminal Subculture in Russian Society*. În: *Journal of History Culture and Art Research*, nr.3 vol. 8, 2019. ISSN 2147-0626.

CZU: 343.224.1:159.922.763 + 343.915 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7656988>

RECONFIGURAREA ATITUDINAL - COMPORTAMENTALĂ A MINORULUI INFRACTOR

VÎRLAN Petru

doctorand, lector universitar,
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
Director adjunct al Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești
ORCID ID: 0000-0001-9416-1427

Summary. *The purpose of this study is to intervene from a scientific point of view, with the character of a recommendation to contribute to the reconfiguration of the attitude in the behavior of a minor who deviated from social norms, even more so through his behavior he also violated the imperative norms from which the law does not tolerate such conduct. In the context of the current situation, the number of people who choose as an alternative to be professionals in a "job" that is legally illegal, due to the fact that minors are not: professionally oriented and motivated, do not have a good job paid, come from vulnerable families and respectively do not have financial resources to support themselves or their family. These causes are at the expense of a social and educational development, a fact that causes them not to attend classes systematically, sometimes even not at all. Being in the uncertainty of human values, which instigate antisocial behaviors, guided by psychosocial factors and negative behavior patterns, which lead them to obtain sources of income in easier and illegal ways, such as the sale of drugs and narcotic substances, theft, robberies including other crimes.*

Keywords. *minor, delinquent behavior, reconfiguration, delinquent behavior, juvenile delinquent.*

Minorul trebuie privit drept o ființă umană, ci nu drept un obiect ce poate fi manipulat la un moment dat sau care, pe parcursul celor mai frumoși ani, dezvoltarea sa proprie este tulburată de incertitudini, izolare și limitare, redându-i acestuia anumite prejudecăți sau preocupări inutile pe care el, de unul singur nu și le-ar fi ales. Astfel, minorii fac parte din categoria de persoane cu un risc sporit de a se încadra în domeniul criminal, fiind ușor influențați de factorii socio-culturali, fiind cei mai vulnerabili subiecți vis-a-vis de problemele psihologice, economice și sociale. Astfel, sunt expuși pericolului de a săvârși fapte nechibzuite, ca rezultat riscând să fie sancționați la o vârstă fragedă cu privațiune de libertate, care, inevitabil, va conduce la limitarea dezvoltării personalității.[1]

Cu siguranță putem afirma precum că reconfigurarea comportamentului este o filosofie care înglobează o largă gamă de sentimente umane, incluzând nevoia de vindecare, compasiune, iertare și milă. Acest proces implică medierea, reconcilierea și uneori când este cazul de intervenție cu adevărat, sancțiunea. Un lucru pe care nu trebuie să îl lăsăm în incertitudine atunci când are loc această reconfigurare, este faptul că toți suntem interconectați și că, tot ce facem, bine sau rău, are un impact deosebit asupra celor din jurul nostru.

Însăși conceptul reconfigurării atitudinal-comportamentale trebuie privit ca o modalitate psihologică de reforma un comportament care, fiind o calitate

morală care se manifestă atât prin factorul intelectual, cât și respectiv factorul volitiv îndeosebi când subiecții acestuia sunt minorii.

Dezvoltarea personalității copilului este rezultatul unui ansamblu de factori: familiali, școlari, comunitari. Familia este cea mai potrivită să răspundă nevoilor copilului. Doar afecțiunea și dragostea îl fac pe părinte să intuiască și să înțeleagă starea copilului. În familie copilul își poate satisface nevoile sale primare, își poate manifesta frustrările, care sunt temperate de dragostea părinților. În familie copilul poate să-și investească toate resursele emoționale și să învețe să și le controleze, pentru că familia ar trebui să fie un mediu mai ales afectiv – garanție pentru o dezvoltare armonioasă. Familia este mediul esențial care influențează dezvoltarea și destinul copilului prin securizare materială, dragoste și educație. [2]

Societatea consideră minorii și tinerii indivizi cu personalitate în dezvoltare și drepturi specifice vârstei pe care o au. Această manieră de a-i considera permite formarea lor ca personalități integre capabile să perceapă în viitor principiile societății democratice și ale respectării drepturilor și libertăților cetățenești. Din cauza imaturității și a vârstei pe care o au, nu sunt întotdeauna capabili să distingă răul de bine și, din acest motiv, uneori sunt influențați și determinați de persoane majore să săvârșescă acte antisociale, devenind ulterior delincvenți. Atragerea minorilor sau a tinerilor într-un grup organizat poate conduce, ulterior, la săvârșirea unor infracțiuni grave și foarte grave, precum infracțiunile cu caracter terorist. [3]

Ținem să precizăm opinia autorului rus V.N. Kudreavțev, care în manualul său[4] menționa ca anume personalitatea infractorului, fie este minor sau nu, reprezintă principalul factor cauzal al săvârșirii infracțiunilor, iar eficiența prevenirii săvârșirii infracțiunilor depinde anume de cunoașterea cât mai bună a personalității infractorului. Într-adevăr, printre diferitele etape de vârstă ale minoratului, adolescența se dovedește a fi cea mai problematică, or, ea se situează la hotarul dintre copilărie și maturitate, iar dorința de autoformare poate fi uneori excesivă, transformând-se în devianță. Totodată, nu trebuie să uităm că în formarea delincventului se pot pune în evidență câteva conflicte existente între persoana delincventului și mediul social, între persoana sa proprie și unele colectivități restrânse sau între sine și eul propriu. Majoritatea psihopedagogilor consideră că factorii dezvoltării și formării ființei umane sunt zestrea ereditară, mediul în care trăiește și educația pe care o primește. Din acest considerent decurgem la următoarele teorii explicative în formarea delincventului minor, cum ar fi:

Teoriile educabilității:

- Teoriile ereditariste susțin rolul determinant al eredității în evoluția ființei umane (Platon, Confucius, Schopenhauer, Herbert Spencer ș.a.);

- Teoriile ambientaliste susțin rolul determinant al mediului, îndeosebi al celui sociocultural, în care este inclusă și educația (Locke, Rousseau, Watson ș.a.);
- Teoriile triplei determinări susțin rolul eredității, mediului, al celui social îndeosebi și al educației, aceasta din urmă având un rol determinant în dezvoltarea personalității. Deci, rolul important în dezvoltarea personalității îl are interacțiunea ereditate-mediu, manifestată în realism pedagogic (Democrit, Diderot, Herzen, Al. Roșca ș.a).

Ereditatea este într-adevăr un factor al dezvoltării ființei umane, dar teoriile ereditariste exagerează rolul eredității, înlăturând rolul moderator al celorlalți factori. Aceste teorii sunt pesimiste, în opoziție cu concepția educabilității, fapt ce conduce la diminuarea rolului educației și al mediului social.

Teoriile ambientaliste susțin îndeosebi puterea educației și reprezintă poziții pedagogice constructive ce au contribuit la dezvoltarea educației și a învățământului. Aceste teorii sunt însă unilaterale, deoarece neglijează într-o oarecare măsură mediul social și ereditatea, care sunt factori reali ai dezvoltării personalității.

Teoriile triplei determinări, sau ale interacțiunii factorilor dezvoltării personalității susțin faptul că dimensiunile personalității care s-au dezvoltat în decursul vieții individuale a omului sunt rezultatul interferenței influențelor celor trei factori: ereditate, mediu social și educație. [5] Ea constituie concepția pedagogică științifică optimistă despre atitudinea și comportamentul în timpul minoratului.

Subsecvent, considerăm necesar de a interveni și cu conceptul privind nivelul moralității al minorului, deoarece este imperios de important calitățile morale ale minorului nu doar în faza reconfigurării, dar și a configurării deoarece este mult mai dificil să reconfigurezi pe o persoană care deja are stabilite anumite idei sau principii referitor la calitățile sale personale. Așadar, în formarea personalității un rol important are nivelul de moralitate și dezvoltare al acesteia. În opinia lui Kohlberg, se disting trei niveluri de dezvoltare morală, subdivizate, la rândul lor, în câte două stadii. Ordinea stadiilor este invariabilă, dar acestea nu sunt parcurse de toți oamenii la aceeași vârstă. Mulți oameni continuă să gândească în termenii moralității primitive, orientându-se fie spre evitarea pedepsei, fie spre obținerea recompenselor.

Nivelurile dezvoltării moralității sunt:

Nivelul I: Moralitatea preconvențională (4-10 ani). La acest nivel copilul răspunde opunând etichetele culturale „bun” sau „rău”, pe care le interpretează prin prisma unor consecințe ale emoțiilor plăcute sau neplăcute.

- *stadiul 1.* Orientarea spre obediență și pedeapsă. Minorul acceptă necondiționat autoritatea părinților, moralitatea faptelor sale având drept criterii

supunerea la cerințele formulate de aceștia.

- *stadiul 2.* Orientarea spre predispozițiile native. Minorul se conformează la normă pentru a fi recompensat. Reciprocitatea dintre actele sale dorite și așteptate de ceilalți, precum și beneficiile ce pot fi astfel obținute, reprezintă principala regulă a moralității.

Nivelul II : Moralitatea convențională a rolurilor și conformității (10-13 ani). La acest nivel, minorul își construiește raționamentul moral pe baza asumării rolului de „copil model”, așa cum îl percepe el din experimentele familiei și ale altor grupuri sociale.

- *stadiul 3.* Moralitatea conformismului interpersonal și a bunelor relații.

Comportamentul copilului se orientează spre menținerea aprobării și a bunelor relații cu ceilalți. Aprobarea sau dezaprobarea în cadrul grupurilor din care face parte minorul reprezintă, la moment, principalele criterii ale raționamentului moral.

- *stadiul 4.* Moralitatea autorității și ordinii sociale. Preadolescentul de acum nu se mai raportează doar la grupul său restrâns, dar la întreaga comunitate socială. Normele și valorile sociale încep să fie interiorizate. Se conturează sentimentul datoriei și al responsabilității. [6]

Nivelul III: Moralitatea postconvențională sau acceptarea personală a principiilor morale. Se caracterizează prin maturitatea raționamentului moral, concretizată prin tendința individului de a-și defini în termeni proprii valorile morale. Judecata morală devine rațională și interiorizată. Violarea normelor proprii are drept rezultat apariția sentimentului de vinovăție și autocondamnare.

- *stadiul 5.* Moralitatea contractuală sau acceptarea democratică a legii. Individul observă existența unui contract implicit de reciprocitate între el și societate, în perspectiva căruia el trebuie să se conformeze la normă pentru că societatea, la rândul său, își face datoria față de membrii săi, respectându-i și oferindu-le protecție.

- *stadiul 6.* Moralitatea principiilor individuale de dreptate. Adevărata sursă a recompensei morale o va constitui propria conștiință. Conformarea la normă este orientată spre evitarea autoblamării și menținerea respectului de sine. [7]

Făcând o trecere în revistă, vom evidenția inclusiv ideea că specialiștii descriu un concept triunic în geneza comportamentului deviant, concept ce reunește trei elemente: mediul de formare a personalității, personalitatea delincventă și situațiile ce favorizează trecerea la actul antisocial. [8] Primul element al conceptului triunic ce intervine în formarea devianței și delincvenței juvenile este mediul de formare a personalității, fiind vorba în special de personalitatea agresivă. Pentru că agresivitatea nu este înnăscută, ea se formează deci în rezultatul mai multor factori de mediu, inclusiv starea de anomie

macrosocială, microsocioală, instituțională. Al doilea factor ce intervine în conturarea unui comportament deviant este reprezentat de personalitatea individului; mai exact, este vorba de o personalitate anomică rezultată prin suprapunerea unor valori negative de personalitate, manifestată predominant prin inafectivitate, insensibilitate, impulsivitate, egofilie.

Ultimul element al conceptului triunic este definit de factorii situaționali determinanți ce realizează trecerea la actul antisocial propriu-zis: consumul de alcool sau droguri, intoleranța la frustrații, impulsivitatea scăpată de sub control. [9] În cazul în care minorul este pedepsit penal, **survine o altă modalitate de resocializare** a minorului delincvent, ce constituie calificarea precum și ocuparea profesională, de exemplu: cursurile de calificare, cât și găsirea unui loc de muncă prin care are loc implicarea directă a societății. Totodată, în penitenciare sunt implementate programe speciale privind resocializarea persoanelor, ceea ce reprezintă încă un pas spre reintegrarea minorului în societate.

Însăși **reintegrarea socială** presupune restructurarea caracterului infractorului astfel încât acesta să poată activa în societate fără a comite, pe viitor infracțiuni. În acest proces trebuie să intervină toți factorii sociali, iar reintegrarea va fi efectivă dacă se va realiza în diferite direcții. Acestea ar fi: reintegrarea individuală psihosocială, reintegrarea culturală (realizată și prin posibilități de calificare profesională), asigurarea unei șanse delincventului minor, pentru a-și dezvolta inteligența în sens pozitiv. În afară de aceasta nu fiecare deținut dorește să devină cetățean corect. Adesea și cele mai reușite măsuri de resocializare, desfășurate cu persoanele care nu doresc să se schimbe, vor fi fără rezultat. În acest sens savantul M. Rîbak consideră că resocializarea are trei componente de bază: *socializarea „repetată”* – eliberarea de deprinderile negative din penitenciar și însușirea abilităților social-utile; *adaptarea socială* – acomodarea la condițiile noi de viață; *reabilitare socială* – restabilirea statutului social și de cetățean, care a fost parțial pierdut. [10] Reintegrarea este scopul stabilit al întregii justiții juvenile în general. În cele mai multe cazuri cu această sau o oarecare altă denumire, cum ar fi „reabilitarea”, ea este înțeleasă ca un simplu ajutor, acordat infractorului în vederea reintegrării lui în comunitate. De fapt, este mai util de a privi reintegrarea ca un proces care încearcă să întoarcă „la origine” minorul care este pus „în pericol” deosebit de a comite infracțiuni și de a lua măsurile corespunzătoare în adresa lui/ei, precum și a familiei, pentru a reduce pe cât se poate de posibil acest pericol. Deci, deși reintegrarea urmează a fi obiectul măsurilor specifice expuse în special în textele legilor internaționale opționale (de exemplu, privind instruirea profesională, consilierea, eliberarea condiționată), există o mare similaritate între măsurile de prevenire care urmează a fi prevăzute la toate cele trei niveluri și acelea propuse nemijlocit pentru reintegrare, de altfel scopul legii penale în art.2

alin.(2) are, de asemenea, drept scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. [11] În regula 1.3 a Regulilor de la Beijing se notează necesitatea „măsurilor pozitive cu mobilizarea deplină a tuturor resurselor posibile, inclusiv a familiei, voluntarilor, grupurilor comunitare, precum și a școlilor și altor instituții comunitare, în scopul promovării bunăstării adolescenților, în vederea reducerii necesității de intervenție în cadrul legii...”. [12]

Convenția cu privire la drepturile copilului în Art.3 prevede: „În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autoritățile administrative sau de organele legislative, **interesele copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate...**”. [13] Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) prevede în reg. 28: „Trebuie să se mobilizeze să ia măsuri pozitive care să asigure antrenarea completă a tuturor resurselor existente, mai ales familia, persoanele benevole ca și alte grupări ale comunității, cum ar fi școlile și alte instituții comunitare, în scopul reducerii nevoii de intervenției a legii, astfel încât persoana în cauză să fie tratată eficient, echitabil și uman în conflictul său cu legea... Serviciile de justiție pentru minori trebuie să fie sistematic controlate și coordonate în vederea îmbunătățirii și perfecționării competenței personalului acestor servicii mai ales a metodelor sale, a felului de a se apropia de subiecți, precum și a atitudinilor față de aceștia”. Totuși, în caz de condamnare la detenție, „se va face recurs la eliberarea condiționată cât mai repede cu putință. Minorii aflați în regim de eliberare condiționată vor fi asistați și urmăriți de o autoritate corespunzătoare și vor primi sprijinul total al comunității”. [14]

Recomandarea (2003) 20 cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, în pct.19 și 20 prevede: „pregătirea de eliberare a minorilor privați de libertate trebuie să înceapă din prima zi de ispășire a termenului de pedeapsă. O evaluare deplină a riscurilor și a necesităților trebuie să constituie un prim pas spre planul de reintegrare care îi pregătește pe infractori într-o manieră coordonată cu necesitățile lor care țin de educație, angajarea în câmpul muncii, venituri, sănătate, loc de trai, supraveghere, familie și mediul social. Este necesar de a aborda larg momentul reintegrării, prin intermediul concediilor, instituțiilor de tip deschis, eliberarea în bază pe permis și unități de plasament. Resursele vor trebui investite în măsurile de reabilitare după eliberare care în toate cazurile vor fi planificate și implementate în strânsă cooperare cu autoritățile din exterior”. [15]

Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate în regulile 79 și 80 menționează: „toți minorii trebuie să beneficieze de sprijinul unor servicii specializate, care să îi ajute să se întoarcă în societate, la viața

de familie, la școală sau serviciu, după eliberare. În acest scop trebuie prevăzute cursuri și proceduri speciale, inclusiv eliberarea condiționată. Autoritățile competente trebuie să ofere sau să asigure servicii de asistență care să îi ajute pe minori să se reintegreze în societate și să reducă prejudecățile cu care se confruntă aceștia. Aceste servicii trebuie să asigure, în măsura posibilului, că minorul beneficiază de condiții decente de locuit, de loc de muncă, de haine și suficiente mijloace pentru a se întreține după eliberare, pentru a facilita succesul reintegrării. Reprezentanții agenților care asigură astfel de servicii trebuie consultați și trebuie să aibă acces la minori în timpul detențiunii, în scopul de a-i ajuta la întoarcerea în comunitate”. [16]

Concluzii

Alienând cele relatate sus-menționate, putem concluziona că asigurarea unei game multiaspectuale de reintegrare nu poate fi îndeplinită doar de organele de stat. Din acest motiv, în multe țări, în procesul reintegrării sociale a delincvenților sânt atrași membrii comunității sau chiar întreaga comunitate unde locuiește persoana respectivă. Implicarea comunității în procesul reintegrării sociale nu este un proces chiar atât de ușor, precum ar părea la prima vedere. Dorința de a trece peste aceste interdicții duce la utilizarea mijloacelor externe de simulare artificială a maturității, de exemplu fumatul, vorbirea necenzurată, consumul de alcool, relațiile sexuale etc. Prin această obținere de independență ei dobândesc un caracter pervers, în mediile acestor minori domină agresivitatea, cinismul și forța. La unii minori se observă lipsa simțului datoriei și a maturității civice. Comunicarea minorului cu mediul din colonie face ca astfel de calități morale ca cinstea, principialitatea, onoarea, prietenia să capete pentru el un sens nul. La mulți minori este coborâtă atitudinea despre personalitatea proprie și de multe ori există încercări prin diferite metode să se ținteze atenția asupra persoanei proprii, demonstrând superioritatea asupra altora. Incapacitatea lor de a-și analiza critic comportamentul propriu duce la aceea, că ei nu văd necesitatea de a schimba ori elimina alte deprinderi. O altă particularitate specifică minorilor ex-deținuților este pierderea rapidă a interesului față de o activitate, pentru care nu-l interesează. Apare tendința de a trăi cu prezentul și mulți consideră, că totul se va aranja de la sine. La această categorie de beneficiari frecvent persistă refuzul de a-și asuma responsabilitatea pentru faptele comise, au conflicte interioare nerezolvate, la unii nivelul de autoînvinuire este foarte mic. Pentru această categorie de vârstă, actele comise sunt centrate mai frecvent pe acumularea materială. Din aceste considerente putem afirma precum că procesul de reconfigurare a atitudinii comportamentale a unui minor este unul deosebit de important atât timp cât copiii sunt pilonii societății, viitorul unei țări precum și istoria unei culturi, care trebuie cultivată în așa mod, încât să fim mândri de generațiile succesorii fiindcă ne reprezintă viitorul.

Referințe:

1. PASCA, M. Infractorul minor și reintegrarea sa în comunitate, Târgu Mureș, 2005, p.58.
2. IACOBUȚĂ, Ioan A., IACOBUȚĂ, I., LĂZĂRESCU, D. Criminologie, Iași, 2007, p. 117.
3. FARCAȘ, C. Personalitatea delincventă, în "Buletinul Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2016, p.84.
4. КУДРЯВЦЕВ, В.Н. Криминология. Москва, 1995, p. 79.
5. STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M., Delincvența Juvenilă Suport de curs., CEP USM, Chișinău 2017, pag. 267-268.
6. OPREA, A. Noi tendințe în psihologia personalității, modele teoretice. Cluj-Napoca: ASCR, 2002, p. 88-89.
7. STRULEA, M., GUREV, D. Delincvența juvenilă. Suport de curs. Chișinău: CEP 2013, p.101.
8. DAMIR, D., TOADER, E. Discernopatia și delincvența infantilo-juvenilă. În: Rom J Leg Med 14(1)51-55,2006, Romanian Society of Legal Medicine, București, 2006, p.52. [Accesat: 26.09.2022] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/323883997_Discernopatia_si_delincventa_infantilo-juvenila
9. SCRIPCARU, GH., ASTARASTOAE, V., SCRIPCARU, C. Medicina legală pentru juriști. – Iași: Polirom, 2005, p. 115.
10. РЫБАК, М.С. Ресоциализация осужденных к лишению свободы: проблемы теории и практики, Саратов, 2001, p. 66.
11. Cod nr.985 din 18.04.2002 Codul Penal al Republicii Moldova* republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74 art.195.
12. Centrul Internațional de Dezvoltare a Copilului, Justiția Juvenilă, Florența, Italia, 2003, p. 24.
13. Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, New York. În vigoare pentru RM din 25 februarie 1993, p. 78. [Accesat: 27.09. 2022] Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>
14. Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985, Organizația Națiunilor Unite, Beijing, p. 53. [Accesat: 27.09.2022] Disponibil: <http://probatiune.gov.md/files/getfile/156>.
15. Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniștri a Statelor Membre cu privire la noile modalități de tratare a delicvenței juvenile și rolul justiției juvenile (adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003) [Accesat: 27.09. 2022] Disponibil: <https://cj.md/recomandarea-rec-200320-a-comitetului-de-ministri-a-statelor-membre-cu-privire-la-noile-modalitati-de-tratare-a-delicventei-juvenile-si-rolul-justitiei-juvenile-adoptata-de-comitetul-de-ministri-la/>.
16. Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990 privind Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate, New York, p. 31. [Accesat: 27.09.2022] Disponibil: <https://cj.md/norme-organizatiei-natiunilor-unite-pentru-protectia-minorilor-privati-de-libertate/>

PROTECȚIA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI ÎN MEDIUL ONLINE

COLȚENIUC Anatolie

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice, USM
asistent universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0003-1688-4659

Summary. *The current community, through its actions/ responsibilities, tries to ensure the protection of the child in the online environment. This article will analyze the main risks related to the child's safety in the digital environment. There will be outlined some proposals that will help to combat these risks and to consolidate a child-friendly digital environment.*

Keywords: *children, child protection, online environment, Internet.*

Mediul digital este în dezvoltare și extindere continuă, ceea ce cuprinde tehnologiile informației și de comunicare, inclusiv rețele digitale, conținutul media, servicii și aplicații, dispozitive conectate la rețea, realitatea virtuală, inteligența artificială, robotica, sisteme automatizate, biometrie, etc.

Faptul că în societatea contemporană copiii utilizează Internetul de la vârste tot mai mici îi oferă oportunități nelimitate de dezvoltare. Cu ajutorul calculatoarelor, telefoanelor (smartphone), televizoarelor și a altor dispozitive copiii învață, își dezvoltă imaginația, creativitatea, intelectul și își largesc cercul de comunicare. Utilizat în mod corespunzător și fiind accesibil tuturor, internetul are potențialul de a extinde orizonturile și de a stimula dezvoltarea creativității în întreagă lume. Însă, în legătură cu orice beneficiu, apar și riscuri care contrabalansează orice realizare a progresului, care necesită o atenție deosebită și efort pentru a preveni apariția și răspândirea acestora.

Cu mult mai actuală această problemă a devenit odată cu începutul pandemiei Covid-19, or pe parcursul anilor 2020-2021 mai mult de un miliard de copii au avut parte de învățământ la distanță, fiind conectați în permanență la rețea internet și petrecând o mare parte a zilei comunicând online prin intermediul diferitor dispozitive.

Dacă vorbim despre utilizarea internetului de către minori, trebuie să ne referim la următoarele riscuri care pot să apară și să afecteze dezvoltarea psihologică normală a copilului.

Printre cele mai grave riscuri poate fi identificată posibila expunere a minorilor fenomenelor de violență psihologică răspândită în mediul de comunicare online, precum bullying-ul direct sau indirect; discursuri de ură plasate în acces liber; diferite materiale cu caracter violent trimise nemijlocit copilului sau expuse în public într-o rețea socială, platformă fără acces limitat, etc. În același timp, prezintă pericol răspândirea prin intermediul rețelelor sociale a

unor mesaje, conținutul cărora prezintă incitări la autovătămare, acțiuni violente în privința altora sau chiar sinucidere.

Un alt aspect problematic ține de viața personală a copiilor. Mulți adolescenți utilizează rețele sociale pentru răspândirea unor informații sau imagini personale cu informații detaliate, care rămân în acces online deschis pentru o perioadă îndelungată de timp. Plasarea acestor informații în spațiul online poate influența negativ viața copilului, or acestea pot fi folosite de către orice persoană sau instituție în scopuri personale, care uneori pot fi extrem de periculoase și/sau ilegale. La fel provoacă îngrijorări și profilarea și stocarea datelor referitoare la activitățile online ale copiilor în scopuri comerciale, adesea fără ca înșiși copiii să-și dea seama despre acest fapt.

Cu referire la un alt risc, copiii pot să acceseze conținutul ilegal sau interzis pentru categoria de vârstă respectivă, ceea ce se întâmplă tot mai des, dat fiind faptul că nu există un sistem bine organizat în ceea ce privește verificarea informației plasate în mediul online. Respectiv, copilul poate fi expus și poate să acceseze conținut informațional de orice natură (inclusiv cu caracter pornografic, discriminatoriu, violent, etc.), ceea ce inevitabil influențează negativ psihicul vulnerabil al copilului, iar în cazuri grave – sănătatea și viața minorului.

Totodată, înșăși copiii pot deveni infractori și să comită acțiuni ilegale în mediul online. Astfel de situații includ în mare parte cazuri de hărțuire a altor copii prin intermediul rețelelor de socializare.

La fel, internetul este des folosit de către infractori maturi în scopul comiterii unor acțiuni de ademenire a victimelor minore în scopuri sexuale, ceea ce duce la comiterea unor abuzuri sexuale în privința copiilor în mediul online sau la comiterea actelor de exploatare sexuală online a copiilor.

Un alt aspect ce prezintă pericol pentru copii în mediul online se referă la furtul identității, fenomen analizat și de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza K.U. c Finlandei [1]. În respectiva cauză o persoană sau persoane necunoscute au plasat un anunț pe un site matrimonial pe Internet în numele copilului, care avea 12 ani la acel moment, fără cunoștința acestuia. Anunțul oferea detalii privind vârsta, anul nașterii și trăsăturile fizice ale copilului, un link la pagina web pe care el o avea la acel moment, unde apărea fotografia lui, precum și numărul lui de telefon, care era corect, cu excepția unei cifre. În anunț se menționa că acesta era în căutarea unei relații intime cu un băiat de vârsta sa sau mai în vârstă „pentru a fi inițiat”. Minorul a devenit conștient de anunțul de pe Internet atunci când a primit un e-mail de la un bărbat, care i-a oferit să se întâlnească și „apoi să vadă ce dorește”. Tatăl minorului a cerut poliției să identifice persoana care a plasat anunțul pentru a înainta pretenții împotriva acesteia, însă furnizorul de servicii Internet a refuzat să divulge identitatea titularului adresei IP

În cauză, considerându-se obligat să păstreze confidențialitatea telecomunicațiilor, după cum aceasta era definită prin lege. Instanțele naționale au refuzat să satisfacă pretențiile tatălui, deoarece nu exista nicio dispoziție legală expresă care să o autorizeze să oblige furnizorul de servicii să divulge datele de identificare, cu încălcarea secretului profesional. Astfel, urmare a examinării acestui caz de către Curtea Europeană, s-a constatat că, deși obiectul articolului 8 CEDO (dreptul la viață privată) este, în esență, de a proteja persoanele împotriva ingerinței arbitrare de către autoritățile publice, acesta nu doar obligă statul să se abțină de la o astfel de ingerință: în plus față de acest angajament în primul rând negativ, pot să existe obligații pozitive de respectare a vieții private sau de familie. La fel, Curtea a considerat că protecția practică și eficientă a reclamantului a necesitat luarea de măsuri eficiente pentru a identifica și urmări în justiție infractorul, adică persoana care a plasat anunțul. În această cauză, o asemenea protecție nu a fost oferită, ceea ce constituie violarea articolului 8 din CEDO.

Într-un alt caz, Perrin împotriva Regatului Unit (dec.) [2], Curtea a constatat că o condamnare penală pentru fotografiile pornografice și scatologice, pe Internet, cu acces gratuit pe pagina de previzualizare (pentru care nu se făcea verificarea vârstei) poate ține de obligația statelor de a proteja moralitatea și drepturile altora. În acest sens, statul nu poate să renunțe la protecție sau să încerce să protejeze persoanele tinere, vulnerabile prin natura lor, în legislația sa. Potrivit Curții Europene, faptul că pot exista alte măsuri de protecție împotriva prejudiciilor care pot fi cauzate de astfel de publicații nu înseamnă că un guvern adoptă o măsură disproporționată dacă începe urmărirea penală, în special în absența unor probe că alte măsuri ar fi fost mai eficiente.

Cel mai mare risc și pericol prezintă posibila comitere a acțiunilor violente cu caracter sexual comise împotriva minorilor în mediul online. Este ușor de a comite astfel de infracțiuni prin stabilirea unui contact cu copil prin intermediul rețelelor sociale sau a altor platforme, de a distribui materiale pornografice sau de a atrage alți copii în activitatea criminală în mediul online. Copiii pot deveni victime ale acțiunilor de producere, distribuire sau folosire a materialelor cu caracter sexual în care apar copii, sau copiii pot fi ademiniți pentru o următoare exploatare sexuală.

În altă ordine de idei, menționăm că, de regulă dezvoltarea tehnologiilor informaționale și de comunicații este însoțită de dezvoltarea cenzurii impuse de către stat. În cea mai extinsă manifestare a sa, cenzura constă în blocarea unor resurse informaționale. Chiar și atunci când măsurile de protecție oferă motive credibile pentru a restricționa accesul copiilor la conținuturi cu scene de violență extremă, imagini care ilustrează comiterea unor abuzuri asupra copiilor sau la unele organizații interzise, uneori restricțiile tind să fie aplicate într-un mod

excesiv, uneori excluzând informațiile adecvate vârstei despre sex, droguri, probleme politice și sociale. De exemplu, în Regatul Unit filtrele aferente internetului mobil prea largi, care depășesc cu mult conținutul sexual pentru adulți, blochează site-urile web care conțin informații despre sănătatea sexuală, precum și site-urile politice și de propagandă, care au un rol benefic în informarea copiilor și educația sexuală a acestora, fiind elaborate de specialiști într-o manieră adecvată vârstei. Așa abordări, la fel, nu pot fi numite benefice pentru copil, fiindcă sunt unele excesive. [3]

În general, putem clasifica riscurile pentru copii în mediul online în următoarele categorii:

- **Riscuri legate de conținutul expus în mediul online (content):** percepția informațiilor inexacte sau incomplete; expunerea unui conținut nepotrivit sau chiar interzis (destinat maturilor; materiale cu caracter extremist/violent/discriminatoriu, etc);
- **Riscuri legate de comunicare cu persoane mature sau de aceeași vârstă:** hărțuire; excluderea din comunitatea virtuală; discriminare; defăimarea și afectarea reputației; unele manifestări ale abuzului sexual și ale exploatării sexuale, inclusiv sextorsion (extorcere cu scopul sexual) și grooming (ademenirea în scopuri sexuale); recrutare de către grupuri extremiste, etc.;
- **Riscuri juridice:** relații contractuale inadecvate; problema consimțământului online al copiilor; marketing ascuns; jocuri de noroc online accesibile; încălcări legate de prelucrarea datelor cu caracter personal și utilizarea abuzivă a datelor cu caracter personal (de exemplu spargerea contului personal, furtul datelor de identitate pe rețele de socializare, etc.)
- **Riscuri legate de comportament:** schimbul cu conținut cu caracter sexual create personal (imagini, video); comportamentul agresiv din partea altor copii în mediul online (cyberbullying, urmărire, hărțuire, etc.). [4]

Este foarte importantă încurajarea și facilitarea folosirii Internetului de către copii în condiții de siguranță și flexibilitate. În astfel de acțiuni de informare și educare a copiilor privind utilizarea tehnologiilor informaționale, trebuie implicați atât părinții, tutorii, cât și instituțiile de învățământ, mass-media, operatorii de telefonie mobilă și prestatorii de servicii Internet. Pentru ca fiecare din aceste instituții să-și joace rolul în protejarea copilului online, trebuie să se cunoască întâi de toate care sunt experiențele și practicile copiilor, dar și a părinților privind utilizarea Internetului.

Dintr-o cercetare recentă, efectuată de către Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada” (Moldova) [5], rezultă următoarele date statistice:

- 71,5% dintre copiii cu vârsta 12-15 ani accesează Internetul zilnic, 25,3% de câteva ori pe săptămână și 2,6% de câteva ori pe lună, iar 0,6% mai rar decât o dată pe lună.
- Accesarea zilnică a Internetului crește odată cu vârsta.
- Copiii din mediul urban accesează și utilizează Internetul zilnic într-o măsură mai mare decât cei din mediul rural - 75,6%, față de 68,4%.
- Peste 3/4 dintre copii accesează Internetul în zilele de școală, de obicei, între orele 14.00-22.00, 11,3% - între orele 8.00-14.00 când se află la școală și 4,6% între orele 22.00-8.00.
- În zilele de sâmbătă și duminică, inclusiv vacanță, crește numărul copiilor consumatori de Internet (doar 3,4 % nu utilizează Internetul, față de 7,4% în zilele de școală). Totodată, în aceste zile, scade consumul Internetului în intervalul de la 14.00 la 22.00 cu 19,5 p.p și crește consumul cu 16,7 p.p. în intervalul de dimineață și cu 7,9 p.p. în intervalul de noapte.
- 96,5% dintre copiii cu vârsta 12-15 ani au cont/profil pe rețelele de socializare.
- Peste 44 % dintre copii sunt prezenți pe rețelele de socializare de la o vârstă extrem de fragedă – sub 10 ani, 24 % de la 10 ani și 1/3 de la vârsta de 11-13 ani.

Acest lucru vorbește despre necesitatea informării copiilor despre riscurile existente în mediul online din momentul în care aceștia merg pentru prima dată la școală.

Comitetul ONU pentru drepturile copilului a explicat că, în conformitate cu prevederile Convenției ONU pentru drepturile copilului, statele trebuie să îi ofere copilului mijloace legale de apărare și remedii eficiente pentru cazuri de încălcare a drepturilor copilului, inclusiv în cazul în care astfel de fapte au fost comise de către terțe persoane, cum ar fi, de exemplu, întreprinderi care lucrează în domeniul IT. Îndeplinirea acestei obligații presupune existența unor mecanisme operative și într-adevăr accesibile, luând în considerare interesele copiilor, și care să fie cunoscute atât de către copii, cât și de către reprezentanții acestora.

Astfel, informarea copiilor, părinților și pedagogilor trebuie să se înceapă cu drepturile pe care le au copiii, inclusiv cele care se referă la navigarea securizată în rețea. Pe lângă aceasta, trebuie facilitată și educarea privind modul de folosire a internetului de către copil, pentru a înțelege care pot fi riscurile și cum acestea pot fi evitate.

În Convenția ONU cu privire la drepturile copilului este recunoscut că, copiii formează un grup de vulnerabilitate sporită, fiind pe această cale consfințite drepturile fundamentale ale copiilor care necesită garanții specifice și protecție adecvată, printre care dreptul de a nu fi supus oricăror forme de exploatare, dreptul la viața privată, libertatea de exprimare, etc.

În martie 2021, în calitate de completare la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului a fost publicat documentul Comentariul general nr.25 (2021) privind drepturile copiilor în ceea ce privește mediul digital[6], fiind un subiect de rezonanță în societate. Conform prevederilor documentului respectiv, statele părți ar trebui să revadă, să adopte și să actualizeze legislația națională în conformitate cu standardele internaționale privind drepturile omului, pentru a se asigura că mediul digital este compatibil cu drepturile prevăzute în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și în Protocoalele Opționale la acesta. Astfel, în baza acestui document se afirmă că protecția copiilor și a tinerilor constituie obiectul unei responsabilități generale, iar factorii de decizie politică, companiile din industrie, părinții, îngrijitorii, educatorii și alte părți interesate trebuie să asigure un viitor durabil în care copiii și tinerii să se poată dezvolta și să își împlinescă potențialul, atât online, cât și off-line.

Din caracterul global al mediului digital reiese că pentru crearea unor măsuri eficiente de răspuns e nevoie de o cooperare internațională în acest sens. Însă, până la momentul actual persistă probleme legate de protecția copilului în mediul online, principala din ele fiind lipsa unor reglementări legale unanime și coordonate, care ar corespunde tuturor standardelor internaționale în acest domeniu, dar și insuficiența cooperării internaționale în acest sens. Necesitatea unei astfel de cooperări transnaționale rămâne a fi și mai evidentă urmare a adoptării Comentariului general nr.25 (2021). În acest document nu doar se arată în ce mod tehnologiile informaționale influențează negativ sau pozitiv ansamblul drepturilor copilului, dar și este expus un îndemn spre consolidarea cooperării interstatale în acest domeniu, și anume, persistă un îndemn spre activizarea eforturilor comune și creșterea potențialului instituțional în cazurile de violență comisă în privința copiilor sau a unor abuzuri în ceea ce îi privește, dar și pentru sporirea responsabilității organelor de stat și a companiilor private din sectorul digital în ceea ce privește asigurarea securității copilului în mediul online.

În acest sens, menționăm că pentru a face mai clare problemele care necesită a fi eliminate, dar și a identifica eventualele mijloace și metode eficiente de combatere a acestora, la nivel de stat e nevoie de o strategie pe un termen determinat, care ar prevedea pas cu pas procesul de creare a unui mediu digital „prietenos copilului”.

Astfel, se consideră că o strategie națională privind protecția copilului în mediul digital, pentru a fi una de perspectivă, trebuie să includă un set de măsuri și mecanisme interdependente, care să se bazeze pe următoarele principii:

1. Strategia trebuie să se bazeze pe un concept unic, care să cuprindă organe de stat și societate în întregime, dar și să prevadă unele acțiuni de natură intersectorială (combinat).

2. Strategia trebuie să fie formulată la cel mai înalt nivel al conducerii unui stat, pentru a asigura asumarea unei responsabilități la nivel de stat în ceea ce

privește realizarea concretă a acestei strategii (împărțirea funcțiilor și responsabilităților între diferite organe de stat, în funcție de competența și specificul acestora; alocarea de resurse umane și financiare suficiente, etc.).

3. Strategia ar trebui să fie elaborată pe baza unei înțelegeri cuprinzătoare, bazată pe dovezi, a mediului digital, fiind în același timp raportată la prioritățile naționale ale statului.

4. Strategia trebuie să corespundă standardelor internaționale în ceea ce privește asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale copiilor, care sunt consacrate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, dar și în alte acte internaționale privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului și, în special, copilului.

5. Strategia ar trebui să fie consecventă și să se bazeze pe legile și politicile naționale similare și relevante existente.

6. În procesul de elaborare a strategiei trebuie să fie implicate toate părțile interesate, inclusiv copiii și familiile lor, luând în considerare nevoile și responsabilitățile acestora.

7. Strategia ar trebui elaborată în conformitate cu strategiile generale de dezvoltare economică și socială ale statului, având în vedere și aspecte ce țin de mobilizarea de investiții și resurse pentru asigurarea protecției copiilor în mediul online.

8. Strategia ar trebui să utilizeze cele mai adecvate instrumente politice pentru a atinge obiectivul.

9. Eforturile și activitatea părților interesate trebuie să fie direcționată spre extinderea posibilităților și educarea copiilor, educatorilor, pedagogilor în calitatea lor de persoana „digitalizată”, ceea ce include și alfabetizare digitală.

10. Strategia ar trebui să promoveze dezvoltarea unui mediu digital sigur pentru copii. [4]

În acest sens, menționăm că la 11 mai 2022, în cadrul Uniunii Europene a fost adoptată o nouă strategie europeană pentru un internet mai bun pentru copii (Better Internet for Kids - BIK+).[7] Având în vedere vectorul european de dezvoltare al Republicii Moldova, nu putem neglija prevederile din respectiva strategie, or standardele impuse în aceasta nu pot fi privite doar prin prisma aplicării lor în cadrul statelor-membre a UE, ci trebuie să fie un model pentru fiecare stat democratic, care promovează respectarea și asigurarea drepturilor fundamentale ale omului, la care se atribuie și Republica Moldova.

Astfel, la 1 iunie 2022, Ministerul Muncii și Protecției Sociale a Republicii Moldova a prezentat oficial Programul Național pentru Protecția Copilului pentru anii 2022-2026.[8] Documentul setează obiectivele și acțiunile prioritare pentru următorii cinci ani, care au drept scop consolidarea sistemului de protecție

socială a copilului din Republica Moldova, pentru a răspunde prompt și eficient la nevoile fiecărui copil. Acest Program este însoțit și de un plan de acțiuni menit să asigure realizarea eficientă și practică a programului. Ceea ce este specific acestui program este prezența unui număr larg de măsuri, care privesc siguranța copilului în mediul online, cum ar fi: elaborarea Ghidului cu privire la politicile interne de protecție a copilului (inclusiv online) pentru instituțiile care lucrează cu și pentru copii; elaborarea cadrului normativ în vederea modificării mecanismelor de colaborare intersectorială în conformitate cu noile modificări ale cadrului normativ și situația curentă în domeniul protecției copilului, inclusiv a procedurilor de prevenire a violenței în mediul online; elaborarea și aprobarea mecanismului de raportare și blocare a materialelor de abuz sexual online al copilului, etc.

În concluzie, putem menționa că, copiii și adolescenții sunt supuși unor riscuri specifice în mediul online precum:

- Expunerea la conținut ilegal și/sau dăunător;
- Victimizarea prin intimidare, hărțuire sau amenințare (sau "cyberbullying");
- Instrăinarea sau furtul datelor cu caracter personal;
- Trimiterea sau primirea de secvențe video, imagini sau mesaje cu caracter sexual;
- Grooming (ademenirea în scopul săvârșirii actelor sexuale);
- Identitatea, reputația online și securitatea pe internet;
- Informații neverificate;
- Utilizarea excesivă a calculatorului sau dependența de jocuri și Internet;
- Raportarea conținutului ilegal/ dăunător.

Specificul mediului în care apar aceste riscuri dictează și necesitatea elaborării unor măsuri adecvate de combatere, care, la fel, să fie raportate la specificul mediului în care se pot întâlni – în cazul dat, mediul digital.

Analiza efectuată în prezentul studiu permite identificarea și înaintarea următoarelor recomandări de ordin strategic:

- Elaborarea mecanismelor de raportare a conținutului ilegal și dăunător.
- Crearea și promovarea unei platforme online de intervenție, în cazuri de abuzuri online, pentru consilierea copiilor și facilitarea accesului acestora la servicii specializate de asistență și protecție.
- Asigurarea unei instruiți profunde în școli (în calitate de un curs separat sau ore informative) pe subiectul siguranței online și promovarea subiectului siguranței online în cadrul activităților extrașcolare (cluburi de dezbateri pentru elevi, centre de tineret, grupuri de inițiativă a tinerilor etc.). Desfășurarea de către cadrele didactice a lecțiilor și activităților informative la subiectul siguranței online.

- Formarea profesioniștilor din instituțiile de învățământ pe subiectul siguranței copiilor online.
- Dezvoltarea resurselor informaționale de educație digitală într-un format și conținut accesibil pentru părinți (materiale informative, broșuri, ghiduri, etc.) pentru a îi familiariza cu subiectul dat și a face posibilă educarea copiilor și în mediul familial în ceea ce privește siguranța digitală.
- Securizarea accesului la rețelele Wi-Fi de către operatorii de servicii Internet în cadrul instituțiilor de învățământ, centrelor educative de dezvoltare sau recreere pentru copii.
- Restricționarea accesării conținutului ilegal în toate rețelele Wi-Fi publice.
- Dezvoltarea unor opțiuni de filtrare și restricționare a conținutului dăunător și ilegal pentru copii, ținând cont de prevederile legale existente care ar putea fi propuse ca serviciu opțional părinților de către prestatorul de servicii internet.
- Asigurarea comunicării inter- și intra- sectoriale pentru o mai bună colaborare în vederea promovării subiectului siguranței copiilor pe Internet.
- Dezvoltarea parteneriatului public-privat pentru promovarea serviciilor existente pentru protecția copiilor online și a platformelor existente de informare, consiliere sau raportare.
- Consolidarea politicii statului și a cooperării internaționale în ceea ce privește asigurarea respectării drepturilor copilului în mediul online și creării unui mediu digital prietenos copilului.

Referințe:

1. Cauza K.U. c. Finlandei (Cererea nr.2872/02). [Accesat: 7.09.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119642>
2. Decizia de inadmisibilitate. Cauza Stephane Laurent Perrin c. Regatului Unit. [Accesat: 7.09.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-70899>
3. The report from the International NGO Council on Violence against Children. Violating children's rights: Harmful practices based on tradition, culture, religion or superstition. [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3eDvIDB>
4. Аналитическая записка. Обеспечение безопасности детей в цифровой среде: Важность защиты и расширения прав и возможностей. [Accesat: 13.09.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3MCYFvX>
5. Centrul Internațional „La Strada”. Sumar al studiului Siguranța copiilor pe internet. [Accesat: 13.09.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3yK2R7s>
6. Comentariul general nr.25 (2021) privind drepturile copiilor în ceea ce privește mediul digital, aprobat la 2 martie 2021. Publicat: 24 martie 2021. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3eyTPDI>
7. A Digital Decade for children and youth: the new European strategy for a better internet for kids (BIK+). [Accesat: 17.09.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3s0pMHW>

8. Hotărârea Guvernului RM nr.347 din 01.06.2022 cu privire la aprobarea Programului national pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr.194-200, art.492.

CZU: 343.541-053.2:004.738.5

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7657045>

UNELE CONSIDERENTE PRIVIND ABUZUL SEXUAL ȘI EXPLOATARE SEXUALĂ A COPIILOR ÎN MEDIUL ONLINE

POPA Lilia

doctorandă, Școala Doctorală Științe Penale și Drept Public,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
Procuror, Procuratura pentru Combaterea
Criminalității Organizate și Cauze Speciale
ORCID ID: 0000-0002-5366-1887

Summary. *This article presents the analysis of important notions for understanding the problem of committing sexual abuse and online sexual exploitation of children. There were shown some characteristic signs of such crimes, as well as some characteristic features of minor victims of these crimes committed online. The conclusions systematize the forms through which actions of sexual abuse and sexual exploitation of children can be manifested in the online environment.*

Key words. *children, sexual exploitation, sexual abuse, online environment, minor victims.*

Societatea contemporană, existența și dezvoltarea acesteia nu poate fi imaginată actualmente fără utilizarea internetului și a diferitor servicii web, care ușurează viața de zi cu zi a omului și permite să obțină oricare informație în orice colț al lumii.

Astfel, și criminalitatea în spațiul online obține forme noi și se află în permanentă dezvoltare. Complexitatea infracțiunilor comise în spațiul online este dictată de faptul că acțiunile criminale se comit cu evitarea contactului direct între victima și făptuitor, dar se comit prin intermediul unor operațiuni online, ceea ce face investigarea unor astfel de infracțiuni mult mai complicată pentru organele de drept.

În special, dezvoltarea dinamică a rețelei Internet, creșterea numărului de persoane care utilizează calculatoare personale, accesul liber la rețele de socializare și piața dispozitivelor și tehnologiilor de comunicații noi care se află în creștere permanentă rapidă duc la ameliorarea diferitor tipuri de infracțiuni legate de distribuirea materialelor pornografice, inclusiv a celor în care sunt minori, prin intermediul rețelei Internet. La fel, se observă creșterea cazurilor de folosire a rețelelor de socializare pentru a face cunoștință, a căuta și a alege potențialele victime, ceea ce duce și la acutizarea problemei pornografiei infantile.

Dezvoltarea rapidă nu doar a Internet-ului în sine, dar și a tehnologiilor conexe permite tutror să se folosească de resursele informaționale, inclusiv și copiii de orice vârstă (de când aceștia pot singuri să navigheze în rețea). Este firesc că, cu asemenea nivel de progres științific și tehnologic Internetul devine din ce în ce mai solicitat și popular în rândul copiilor și adolescenților. Crește

timpul petrecut de copii în rețea, crește intensitatea utilizării acesteia și aceasta devine un mod firesc de existență. Acest fapt determină creșterea numărului și tipurilor de infracțiuni comise împotriva copiilor în spațiul online.

Un loc aparte în criminalitatea cibernetică îndreptată împotriva copiilor îi revine infracțiunilor privind viața sexuală a copiilor. Răspândirea acestui tip de criminalitate este indispensabil legată de dezvoltarea rețelei Internet, care permite infractorilor să comită acțiunile ilegale cu caracter pervers în privința copiilor fără contact direct, cu păstrarea anonimatului, din orice colț al lumii, dar și faptul că tot mai mulți copii încep a se folosi de diferite dispozitive cu acces la Internet de la vârste tot mai mici, astfel disponibilitatea acestor tehnologii pentru copii este în creștere, ceea ce condiționează și creșterea numărului de infracțiuni menționate.

Ultima perioadă tot mai des se constată recurgerea infractorilor la comiterea infracțiunilor de abuz sexual și exploatare sexuală în privința copiilor prin intermediul rețelelor web, or aceasta nu conține careva restricții de frontiere, distanțe geografice și timp.

Pentru înțelegerea completă a acestui fenomen, este necesar de a defini noțiunile de abuz sexual și exploatare sexuală în privința copiilor, precum și noțiunile conexe acestora. Aceste definiții ne vor permite să identificăm caracteristicile acestor infracțiuni, care le deosebesc de celelalte infracțiuni cu caracter sexual, precum și de a stabili cum acestea se pot manifesta în mediul online, sub ce forme și cum se caracterizează această activitate infracțională în mediul online.

Cu toate că majoritatea teoreticienilor afirmă că, comiterea acțiunilor perverse prin intermediul rețelei Internet este caracterizată de gradul redus de pericol social, or astfel de acțiuni sunt comise fără violență, totuși, problema respectivă rămâne a fi actuală, având în vedere că aceasta reprezintă infracțiune cu caracter sexual, care influențează negativ psihicul copilului. Cercetările numeroase constată că, atentate cu caracter sexual în privința copiilor determină dezvoltarea la aceștia a unor tulburări și boli psihice, tulburări în dezvoltarea identității acestora, scăderea nivelului de satisfacție sexuală și afectarea viitoarelor relații a acestor persoane.

Trebuie să fie luat în considerație specificul infracțiunilor informatice, și în special a tehnologiilor și rețelelor informaționale cu ajutorul cărora sunt comise acestea, or:

- Acestea oferă infractorului posibilitatea de a acționa anonim și de a crea pentru minor o anumită imagine privind personalitatea sa;
- Acestea oferă posibilitatea de a comunica simultan cu mai multe persoane minore;

- Acțiunile comise au caracter transnațional (acțiunile nu sunt limitate de hotarele unei țări);
- Se asigură o latență ridicată a faptelor penale comise.

Victimele minore ale acestei categorii de infracțiuni se disting prin următoarele caracteristici:

- caracteristicile socio-psihologice ale minorilor (copiii și adolescenții se caracterizează prin credulitate față de informații și oameni, lipsa gândirii critice depline, oportunități limitate de rezistență fizică față de un pedofil);
- atractivitatea, prestigiul în rândul copiilor și adolescenților a comunicării virtuale în internet și completarea cercului de prieteni virtuali în rețelele sociale, care sunt o sursă de pericol
- anonimatul comunicării virtuale, în care este extrem de dificil pentru o potențială victimă să recunoască imediat identitatea și intențiile făptuitorului;
- lipsa unui control eficient al comportamentului copilului în rețeaua web din partea părinților;
- noutatea relativă a pedofiliei în mediul online, nivelul scăzut de conștientizare a copiilor și a părinților lor privind această amenințare și modul de protecție împotriva acesteia.[1]

Pe lângă aceste caracteristici, victimele minore ale abuzului sexual sau a exploatării sexuale online pot fi caracterizate de unii factori de vulnerabilitate, care permit infractorilor să profite de stare de vulnerabilitate a copilului și de a-l atrage mai ușor în acțiunile ce vor prezenta abuz sau exploatare sexuală. Printre acești factori de vulnerabilitate se numără:

- nivelul de sărăcie;
- discriminarea copilului în mediul în care trăiește (școală, familie, cercul de prieteni, etc.);
- lipsa comunicării cu alți copii;
- lipsa accesului la educație calitativă;
- lipsa protecției din partea familiei;
- lipsa informării copilului privind subiectele ce vizează sexualitatea.

În unele cazuri, copiii ajung victime ale abuzului sexual on-line, chiar dacă aparent nu există niciun factor de vulnerabilitate dintre toate cele menționate mai sus. Spre exemplu, un copil dintr-o societate relativ dezvoltată economic, nu va fi vulnerabil financiar, însă ar putea fi expus riscurilor on-line din cauza posibilității de a accesa oricând Internetul, în special de pe propriile dispozitive digitale. Prin urmare, copiii care aparent nu prezintă semnele unei „tradiționale” vulnerabilități on-line, pot la fel fi ținta celor care îi vor exploata. [2]

Astfel, din punct de vedere psihologic, copilul care a devenit victima unui abuz sexual sau a acțiunilor de exploatare sexuală online manifestă deseori

schimbări în comportament, care ar permite depistarea faptelor comise în privința acestora de către rude sau prieteni apropiați ai acestuia, cum ar fi:

- comportamentul secretos, manifestat prin dorința de a petrece mai mult timp în singurătate și distanțare și de a ascunde de la alții activitatea sa;
- creșterea timpului petrecut de către copil online, în special noaptea târziu și în timpul orelor de școală;
- anxietate fără motiv;
- retragerea din familie, din cercul de prieteni sau din cercul de interese;
- reușita școlară în bruscă scădere comparativ cu cea obișnuită;
- acțiuni de auto-vătămare sau tendințe suicidale. [3]

Este destul de complicat de a identifica cazuri de comitere a acțiunilor de abuz sexual comise în mediul online, din considerentul că acestea de regulă nu se fac publice. Aceasta este posibil doar prin comunicarea copiilor cu părinții săi, controlului atent al comportamentului copiilor și a oamenilor cu care comunică copilul.

Pentru a clarifica înțelegerea termenelor ce se referă la acțiunile de abuz sexual și exploatare sexuală a copiilor în anul 2016 au fost elaborate Orientările terminologice pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și abuzului sexual. [4] Acest document conține toate noțiunile și terminologia relevantă combaterii acțiunilor ilegale cu caracter sexual în privința copiilor, în special ceea ce ne interesează ține de definiții date nemijlocit pentru spațiul online de comitere a infracțiunilor vizate.

În cele ce urmează vom parcurge la interpretarea celor mai relevante noțiuni în ceea ce privește abuzul sexual și exploatarea sexuală a copiilor în mediul online, cu scopul de a identifica ulterior formele prin care se pot manifesta aceste acțiuni.

În primul rând, este necesar de menționat că prin noțiune de copil, atât conform prevederilor naționale, cât și internaționale, se înțelege persoana care nu a atins vârsta de 18 ani, indiferent de faptul dacă este vorba despre acțiuni în spațiul real sau online.

Prin abuz sexual online, se înțelege oricare formă a abuzului sexual care are loc în mediul online. Acțiunile, care pot fi atribuite la categorie de abuz sexual asupra copilului au fost descrise în Convenția pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale de la Lanzarote din 25 octombrie 2007 [5] și sunt relevante pentru definirea faptelor de abuz sexual online al copiilor. Pe lângă faptul că la categoria de abuz sexual online a copiilor se atribuie acțiunile comise în mediul online, de exemplu, prin intermediul rețelelor de socializare sau a altor platforme de comunicare online, la fel poate fi considerat că abuzul sexual al copilului a avut loc în mediul online atunci, când acțiunile ce reprezintă abuz

sexual sunt fotografiate sau înregistrate video/audio, după care sunt încărcate și disponibile online, fie pentru uz personal, fie pentru a le distribui. Se consideră că fiecare vizionare repetată a unui astfel de material reprezintă o nouă violare a drepturilor copilului.

Este important de a face delimitare între noțiunea de abuz sexual online al copilului și cea de abuz sexual virtual al copilului, care uneori pot fi utilizate în calitate de sinonime, ceea ce reprezintă o abordare greșită. Termenul „virtual” se atribuie la materiale create artificial cu folosirea tehnologiilor informaționale. Imaginile sau înregistrările astfel create par a fi realiste și produc impresia implicării reale a copilului în activități sexuale.

La fel poate fi definită și exploatare sexuală a copiilor în mediul online, or aceasta poate avea loc sub oricare formă de exploatare sexuală specifică mediului offline, doar că are loc prin intermediul rețelei Internet și cu utilizarea tehnologiilor informaționale. Astfel, internetul reprezintă mijloc de comitere a infracțiunii în cazul exploatarei sexuale online a copilului. Respectiva noțiune poate include orice utilizare a tehnologiilor digitale care are ca rezultat exploatarea sexuală sau determină exploatarea sexuală a unui copil sau care are ca rezultat sau determină producerea, cumpărarea, vânzarea, posesia, distribuirea sau transmiterea de imagini sau alte materiale care documentează o astfel de exploatare sexuală.

Respectiv, noțiunea de exploatare sexuală online a copilului cuprinde (însă nu se limitează la ele):

- Actul de exploatare sexuală care are loc în timp ce copilul se află conectat la rețeaua Internet, adică acțiunea în totalitate se desfășoară online (de exemplu, ademenirea/manipularea/amenințarea unui copil pentru a efectua acte sexuale în fața unei camere web);
- Identificarea și recrutarea online a potențialei victime minore pentru exploatarea sexuală ulterioară, indiferent de faptul dacă acțiunile ulterioare de exploatare sexuală urmează a fi efectuate online sau offline.
- Distribuirea, importul, exportul, oferirea, vânzarea, deținerea sau obținerea cu buna-știință a accesului online la materiale care conțin scene de exploatare sexuală a copilului (chiar dacă actele de exploatare au avut loc offline).

Unul dintre elementele-cheie ale exploatarei sexuale online este prezența unei forme de schimb sau recompensă pentru activitățile sexuale în care e implicat copilul (activități sexuale în schimbul a ceva anume). Acest element complică înțelegerea comportamentului copilului și acceptarea statutului de victimă a unui abuz sexual online. Totuși, anume faptul că i se propune ceva în schimb dovedește că a fost manipulat. Și dimpotrivă, recompensa promisă

copilului pentru realizarea solicitărilor abuzatorului nu poate proba faptul că ceea ce a făcut copilul a făcut “din proprie inițiativă”. [3]

Necesită clarificare și noțiunea de „pornografie infantilă” care se atribuie la formele abuzului sexual comis în privința copilului, iar în cazul în care la aceasta se recurge pentru a obține careva profit material, poate fi considerată o formă a exploatării sexuale a copilului, inclusiv și prin intermediul tehnologiilor informaționale.

Astfel, termenul dat este folosit pentru a descrie materialele de abuz sexual în privința copilului, precum și acțiunile de producere/pregătire, folosire, difuzare sau deținere a unor astfel de materiale.

În ceea ce privește categoria de material reprezentând abuzul sexual asupra unui copil, Convenția din 2007 merge mai departe decât alte instrumente legale existente, solicitând statelor părți să incrimineze următoarele acte: „producerea de pornografie infantilă; oferirea sau punerea la dispoziție a pornografiei infantile; distribuirea sau transmiterea pornografiei infantile; procurarea de pornografie infantilă pentru sine sau pentru o altă persoană; deținerea de pornografie infantilă; [și] obținerea în cunoștință de cauză, prin tehnologiile informației și comunicațiilor, pornografiei infantile”. [4]

În acest sens, poate crea confuzie faptul că termenul „pornografie” se utilizează pentru descrierea acțiunilor adulților care se implică în acte sexuale benevole, ceea ce se distribuie sub forma de înregistrări, transmisiuni directe publicului larg, deseori legale. Astfel, utilizarea termenului dat în privința copiilor poate fi criticată, din motiv că pornografia este tot mai normalizată pentru societate și, aparent, poate crea impresia unui fenomen legal și în privința copiilor. Aceasta poate să contribuie la diminuarea gravității, banalizarea sau chiar legitimarea a ceea ce este de fapt abuz sexual și/sau exploatare sexuală a copiilor. Totodată, noțiunea de „pornografie infantilă” riscă să insinueze că actele sunt efectuate cu acordul copilului și reprezintă material sexual legitim, ceea ce reprezintă o abordare greșită.

În această ordine de idei necesită clarificare termenul de „material de abuz sexual asupra copiilor”. Această noțiune este folosită pentru a descrie un subset de „material de exploatare sexuală a copiilor” în cazul în care există abuz real sau o concentrare asupra regiunii anale sau genitale a copilului. Ambii termeni se referă la material care descrie și/sau documentează acte care sunt abuzive sexual și/sau exploatare pentru un copil. La momentul actual, majoritatea materialelor de abuz/exploatare sexuală a copiilor sunt schimbate, cumpărate și vândute online, ceea ce face ca dimensiunea online a acestei crime să fie aproape omniprezentă.

O altă noțiune care apare în contextul analizei actelor de abuz sexual sau exploatare sexuală online a copiilor, este cea de abuz sexual al copilului „live”, adică în transmisiunea directă.

Abuzul sexual online live (în direct) asupra copiilor este o practică care în prezent se află în creștere și activ se răspândește, fiind legată atât de exploatarea sexuală a copiilor sub formă de prostituție și spectacole sexuale, cât și de producerea de materiale de abuz sexual asupra copiilor. Atunci când spectacolul live cu caracter pornografic cu participarea copilului este înregistrat, aceasta poate echivala cu producerea de material de abuz sexual asupra copiilor, acoperit și de toate instrumentele legale privind pornografia infantilă.

Cu toate acestea, abuzul sexual în privința copiilor online live (în direct) reprezintă adesea un dublu abuz asupra copilului. În primul rând, copilul este constrâns să participe la activități sexuale, singur sau cu alte persoane – actul care deja constituie o manifestare a abuzului sexual. În același timp, activitatea sexuală este transmisă în direct prin intermediul unor dispozitive digitale și urmărită de alții de la distanță în timp real. Deseori, persoanele care urmăresc de la distanță sunt persoanele care au solicitat și/sau au ordonat abuzul sexual asupra copilului, dictând modul în care ar trebui să se efectueze actul, oferind oarecare plată pentru ca abuzul să aibă loc.

„Turism sexual cu copii prin camera-web” este un termen care a fost inventat pentru a sublinia caracterul transnațional al infracțiunii, în care o persoană poate sta în fața unui calculator și poate ordona și urmări abuzurile sexuale asupra copiilor care au loc într-o altă țară, fără a fi nevoită să călătorească. Cu toate că termenul dat se utilizează uneori, acesta nu pare a fi cel mai potrivit pentru a defini abuzul sexual online în direct asupra unui copil și riscă să fie abordat greșit din mai multe motive. În primul rând, acesta introduce încă un termen pentru a defini un fenomen care are deja una sau mai multe denumiri acceptate (de exemplu, „abuz sexual online/în direct asupra copiilor”, „streaming în direct al abuzului sexual asupra copiilor”, etc.) și, prin urmare, riscă să creeze confuzie în terminologie. În al doilea rând, poate fi creată impresia că reacția la aceste tipuri de infracțiuni îi revine sectorului turismului. În același context, a fost folosit și mai neutru „abuz sexual asupra copiilor prin webcam”, care pare mai adecvat decât „turism sexual cu copii prin cameră web”, însă aceasta nu reprezintă o deosebire esențială și nu poate fi motiv de confuzie terminologică. Cu atât mai mult, „cameră web” este, la fel ca și „streaming”, un mijloc tehnologic utilizat pentru a vizualiza online abuzurile sexuale asupra copiilor în direct și, ca atare, ar putea fi înlocuit cu o altă tehnologie în orice moment, pe parcursul dezvoltării sectorului dispozitivelor digitale.

În concluzie, analizând toate noțiunile prezentate *supra* putem stabili că abuzul sexual și exploatarea sexuală a copiilor în mediul online poate să se manifeste sub următoarele forme:

1. Cyber-grooming sau ademenirea online a copilului în scopuri sexuale;

2. Sexting – acțiunile comise prin intermediul unor mesaje pe rețele de socializare, chat-uri, etc.;
3. Distribuirea, propaganda, import, export, propunerea, vânzarea materialelor violente pornografice, deținerea unor astfel de materiale sau obținerea conștientă a accesului la ele în mediul online;
4. Crearea și distribuirea materialelor pornografice, create de înșăși minorii;
5. Sextortion (șantajul sexual) - constrângere sexuală și extorcare;
6. Transmisiunea live a abuzului sexual (video chat).

Referințe:

1. СМИРНОВ, А. А. Виктимологическая профилактика преступлений против половой неприкосновенности несовершеннолетних, совершаемых с использованием сети Интернет/ А. А. Смирнов. В: Система профилактики преступности: современное состояние, проблемы и перспективы развития. – СПб., 2013. Ч. 2.
2. Evaluarea amenințărilor globale, Lupta comună de combatere a abuzului și exploatării sexuale, elaborat de We Protect Global Alliance, 2018. [Accesat: 2.09.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3Dzsr2m>
3. Centrul Internațional La Strada Moldova. Ce este exploatarea sexuală online a copiilor? Ghid pentru profesioniști. [Accesat: 5.09.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3D0dE0m>
4. Grupul de lucru inter agenții privind exploatarea sexuală a copiilor. (2016). Orientări terminologice pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și abuzului sexual. Bangkok, ECPAT International, 2016. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3Bt3uCK>
5. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale. Semnată la Lanzarote la 25 octombrie 2007.

**COPIII ȘI AGRESIUNEA PE INTERNET.
COMBATEREA PRIN MIJLOACE DE DREPT PENAL**

IOAN George-Cristian

doctorand, Facultatea de Drept a Universității din București,
judecător

ORCID ID: 0000-0001-5139-7915

Summary. *Cyberbullying is a major issue that society in general and young people specifically face. As technological means of communication, especially through the internet, rapidly spread, the risk of abusing one's online presence to bully victims is real and concrete. The present article focuses on the Romanian legislative framework, examining whether current legislation is sufficient to combat cyberbullying. In the first part of the article some general questions concerning cyberbullying will be addressed. In the second part, some current crimes will be examined, in order to determine whether they warrant amendments. In the final part a current legislative project on criminalizing revenge pornography will be analyzed.*

Keywords. *Cyberbullying, revenge porn, criminal law, children and young adults.*

I. Aspecte liminare. Agresiunea pe internet

Dezvoltarea mijloacelor de comunicare moderne și accesul din ce în ce mai extins la acestea schimbă societatea. Ele nu modifică, însă, structura sa inerentă. Primii *homo sapiens*, ne imaginăm, au folosit focul atât pentru a se încălzi, cât și pentru a incendia structuri de locuit inflamabile. Momentan, mijloacele tehnologice sunt, în general, supuse voinței celor care le folosesc. Or, această voință poate fi atât constructivă, cât și distructivă.

Legea, însă, trebuie să intervină pentru a controla voința, atunci când aceasta se îndreaptă spre vătămarea altora. Pentru a atinge acest scop, trebuie să țină pasul cu tehnologia, chiar dacă, individual, subiecții de drept nu au această capacitate.

De exemplu, am dubii că suntem conștienți cât de mult interacțiunile sociale s-au modificat prin evoluția canalelor de comunicare media. Potrivit unei meta-analize, care a cuantificat rezultatele a peste 39 de studii, cu un număr de peste 110.000 participanți, unul din șapte adolescenți a trimis cel puțin odată un *sex*. Unul din patru a primit un astfel de mesaj^[1]. Nu ar fi greu de crezut că acum mai puțin de un sfert de secol o astfel de realitate ar fi fost de neconceput. Deși, într-adevăr, studiul nu este concentrat pe situația specifică din zona Europei centrale și de este, este dificil de crezut că nu reflectă un trend care fie se va extinde în viitor în acest spațiu socio-cultural, fie deja se află în curs de extindere. Pentru moment, tot ce considerăm relevant este să realizăm că această practică devine din ce în ce mai frecvent întâlnită.

¹ S. Madigan, *et.al*, *Prevalence of Multiple Forms of Sexting Behavior Among Youth: A Systematic Review and Meta-analysis*, *Jama Pediatrics*, 2017, vol.172, nr.4, pp.327-335.

Răspândirea mijloacelor tehnologice de comunicare la distanță este, în egală măsură, o certitudine. Pentru a ilustra această răspândire, este suficient să arătăm că numărul românilor care dețin un *smartphone*, fiind conectați, sub o formă sau alta, la internet, este semnificativ mai mare decât numărul celor care sunt conectați la un sistem de canalizare [2].

Având în vedere dezvoltarea acestui fenomen, legiuitorul se vede nevoit să răspundă unei provocări: găsirea unui sistem de sancționare a folosirii malițioase a mijloacelor de comunicare la distanță cu scopul sau cu efectul lezării unor valori fundamentale. În particular, acest fenomen a fost denumit, în limba engleză, *cyberbullying*. Deși termenul nu poate fi tradus cu exactitate în limba română, considerăm că o denumire apropiată care să surprindă esența conceptului este aceea de agresiune *online*. Sintetizând mai multe definiții întâlnite în literatura străină, acesta poate fi descris ca înglobând acele acțiuni sau inacțiuni realizate prin mijloace tehnologice de comunicare la distanță, care lezează sau sunt de natură să lezeze libertatea psihică[3] a unei alte persoane.

Există mai multe modalități de a sistematiza în diverse variante conduitele care pot fi caracterizate de drept agresiune pe internet, toate prezentând avantaje și dezavantaje[4]. Nu vom încerca, față de scopul acestui studiu, să sistematizăm din punct de vedere criminologic acest tip de conduite, însă vom arăta, că unele dintre cele mai comune modalități de *cyberbullying* care ar putea fi relevante pentru intervenția legii penale sunt amenințările prin mijloace tehnologice, comunicările care prin frecvență sau conținut cauzează o stare de frică, denigrarea (insulta și calomnia) în mediul *online*, divulgarea unor conversații private, racolarea minorilor în scopuri sexuale, pornografia din răzbunare, furtul identității on-line.

În particular în cazul copiilor, acest tip de conduite pot avea efecte deosebit de grave, care să justifice intervenția dreptului penal. Nu trebuie pierdut din vedere că viața on-line, mai ales pentru copii, se intersectează cu viața lor de zi cu zi. Nu este suficient ca un copil să închidă monitorul calculatorului sau să-și închidă telefonul pentru a înlătura reverberațiile unei astfel de fapte asupra psihicului său și asupra vieții de zi cu zi. Agresiunea *online* poate avea consecințe deosebit de grave pentru victime, mai ales în cazul copiilor, cu efecte nocive atât pe termen scurt, cât și pe termen lung, precum niveluri crescute de anxietate și depresie, predispoziție spre suicid, degradarea sănătății fizice, predispoziția pentru săvârșirea de infracțiuni și

² <https://playtech.ro/2021/cati-romani-detin-un-smartphone-si-cat-dureaza-pana-trec-la-un-model-mai-nou/> și <https://www.profit.ro/stiri/social/putin-pestre-jumatate-din-romania-conectata-la-sistemele-de-canalizare-20260453>.

³ ca valoare principală, fără a exclude fapte care pot avea un caracter pluriofensiv.

⁴ H. Scheithauer, A. Schultze-Krumbholz, J. Pfetsch, M. Hess, *Types of Cyberbullying*, în P.K. Smith, J. O'Higgins, *The Wiley Blackwell Handbook on Bullying*, Wiley Blackwell, 2021, pp. 120-138.

consumul de substanțe psihoactive ilegale [5]. Este interesant de observat, de asemenea, că aceste consecințe negative sunt chiar mai prevalente decât în cazul *bullying*-ului între adolescenți care are loc în mod direct, fără folosirea unor căi de comunicare tehnologice [6]. Mai mult, agresiunea prin internet este, din anumite perspective, mai facilă pentru agresor, întrucât înlătură barierele sociale privind lezarea libertății psihice sau fizice a unei persoane, agresorul nefiind nevoit să constate în mod direct consecințele faptelor sale, înlăturându-se, astfel, posibila empatie pentru victimă, ca factor disuasiv [7].

În acest context, se pune problema dacă dispozițiile curente de drept penal substanțial sunt apte să facă față provocării de a proteja în mod eficient potențialele victime ale unor astfel de fapte sau dacă se impune o intervenție legislativă pentru actualizarea lor sau pentru codificarea unor noi texte de incriminare. În vederea identificării unui răspuns, vom împărți lucrarea în două secțiuni. În prima parte, vom analiza pe scurt câteva infracțiuni din cuprinsul Codului penal român curent în care pot fi, în opinia noastră, încadrate juridic acțiuni sau inacțiuni specifice agresiunii pe internet, fără a fi necesară o modificare a textelor legale. În cea de-a doua secțiune vom analiza un caz specific în care legiuitorul și-a propus modificarea unui text cu scopul expres de a răspunde unor astfel de fapte, pentru a vedea potențialele avantaje și potențialele neajunsuri ale unei intervenții legislative.

II. Norme de incriminare curente

În primul rând, cu privire la amenințarea minorilor prin căi de comunicare *on-line*, fie că aceasta are loc public (spre exemplu pe profilul utilizatorului unei rețele de socializare), fie că are loc privat (spre exemplu în cazul unor conversații purtate printr-o aplicație de mesagerie electronică), nu avem dubii că dispozițiile legale privind infracțiunea de amenințare sunt suficiente pentru a răspunde acestui tip de fenomen. Conform art.206 C.pen., *fapta de a amenința o persoană cu săvârșirea unei infracțiuni sau a unei fapte păgubitoare îndreptate împotriva sa ori a altei persoane, dacă este de natură să îi producă o stare de temere, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă, fără ca pedeapsa aplicată să poată depăși sancțiunea prevăzută de lege pentru infracțiunea care a format obiectul amenințării*. Se observă, deci, că legiuitorul nu a impus ca amenințarea să aibă loc *față în față*, aceasta putând avea loc inclusiv prin căi de

⁵ T. Vaillancourt, R. Faris, F. Mishna, *Cyberbullying in Children and Youth: Implications for Health and Clinical Practice*, în Canadian Journal of Psychiatry, vol. 6, nr.62, 2017, consultat online la adresa <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5455867/>.

⁶ *ibidem*.

⁷ M.J. Ackers, *Cyberbullying: through the eyes of children and young people*, Educational Psychology in practice: theory, research and practice in educational psychology, vol. 2, nr.28, 2012, pp. 154-155.

comunicare electronice. De altfel, în practica judiciară exemplele aplicării unor sancțiuni penale pentru astfel de fapte sunt des întâlnite.

Cu o eficiență similară pot fi folosite dispozițiile din materia șantajului, care incriminează, conform art.207 C.pen., constrângerea unei persoane să dea, să facă, să nu facă sau să sufere ceva, în scopul de a dobândi în mod injust un folos nepatrimonial, respectiv amenințarea cu darea în vileag a unei fapte reale sau imagine, compromițătoare pentru persoana amenințată ori pentru un membru de familie al acesteia, fără a restrânge acest tip de constrângeri doar la cele care au loc nemijlocit.

În ceea ce privește infracțiunea de hărțuire, în varianta asimilată, se face referire în mod expres la comunicări *prin mijloace de transmitere la distanță*, care, prin frecvență sau conținut, îi cauzează o temere unei persoane.

Racolarea minorilor în scopuri sexuale vizează, de asemenea, în mod expres, faptele săvârșite *prin mijloacele de transmitere la distanță*.

Se observă, în consecință, că există suficiente dispoziții legale care fie nu exclud, fie fac referire expres la săvârșirea unor fapte penale prin mijloace de transmitere la distanță. Ca atare, o parte semnificativă a conduitelor *on-line* care ar putea fi subsumate noțiunii de agresiune prin internet pot fi sancționate, fără riscul aplicării legii penale prin analogie.

În egală măsură, în cazurile în care textele de lege au permis, se observă că practica judiciară s-a orientat în sensul protejării valorilor sociale fundamentale și în mediul *on-line*. Ca exemplu în acest sens, poate fi avută în vedere Decizia 4 din 25 ianuarie 2021 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, referitoare la pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea chestiunii de drept, prin care s-a stabilit că *fapta de a deschide și utiliza un cont pe o rețea de socializare deschisă publicului, folosind ca nume de utilizator numele unei alte persoane și introducând date personale reale care permit identificarea acesteia, întrunește două dintre cerințele esențiale ale infracțiunii de fals informatic prevăzute în art.325 din Codul penal, respectiv cea ca acțiunea de introducere a datelor informatice să fie realizată fără drept și cea ca acțiunea de introducere a datelor informatice să aibă ca rezultat date necorespunzătoare adevărului*.

Față de acest climat legal și jurisprudențial se pune problema dacă mai sunt necesare intervenții legislative pentru a sancționa fapte care ar putea leza copiii în mediul on-line. În cele ce urmează vom analiza cazul *pornografiei din răzbunare*.

III. Intervenția legislativă și limitele sale. Cazul pornografiei din răzbunare

Pornografia din răzbunare [8] descrie folosirea malițioasă a materialelor media intime trimise de o persoană. Exemplele sunt simplu de imaginat. X trimite

⁸ din engleză, *revenge porn*. Alternativ, o vom mai denumi pornografie non-consensuală ori pornografie involuntară.

lui Y imagini în care apare complet dezbrăcat(ă). După un conflict între cei doi, Y trimite mesajele mai multor prieteni, dintr-un grup de *WhatsApp*. Ulterior, aceștia trimit mai departe imaginile, până când întreg cercul de apropiați (și mulți din afara lui) ajung în posesia imaginilor trimise de X cu așteptarea ca ele să rămână stocate doar în telefonul lui Y. Evident, o astfel de conduită poate avea repercusiuni grave, atât privind starea psihică a lui X, în particular în cazul în care acesta este minor. Pornografia din răzbunare poate produce consecințe grave, care variază între scăderea încrederii în alții și a respectului de sine, până la anxietate, depresie și sindrom de stres posttraumatic [9]. Desigur, în cazul copiilor, astfel de fapte pot fi sancționate în baza dispozițiilor art.374 C.pen. privind pornografia infantilă. Se impun, însă, câteva precizări. Obiectul juridic principal al acestei infracțiuni este protecția ordinii și liniștii publice, nu a vieții private, principala valoare lezată prin pornografia din răzbunare. În al doilea rând, față de definițiile legale date noțiunilor de *material pornografice* și *spectacol pornografic*, care fac referire la comportamentul sexual explicit sau reprezentarea organelor genitale ale unui copil cu scop sexual, se observă că anumite fapte, care pot avea consecințe deosebit de grave, precum diseminarea unor imagini cu bustul unei minor sau cu o ținută sumară, nu pot fi cu ușurință încadrate în aceste dispoziții.

În consecință, printr-un proiect de lege înregistrat sub nr.PL-x/606/28.10.2019 se încearcă găsirea unor soluții pentru a diminua pornografia non-consensuală [10]. Proiectul a trecut, în unanimitate, de Senat, însă, până în prezent, nu a fost adoptat de Camera Deputaților. Începem prin a sublinia că inițiativa este laudabilă. Expunerea de motive merită lecturată, întrucât conține explicații clare privind necesitatea criminalizării unei astfel de conduite. Menționăm, însă, succint, o precizare privind explicațiile din expunerea de motive privind motivele pentru care astfel de fapte sunt incriminate într-un număr (încă) redus de state. Acestea se referă la atitudinile sociale privind învinovățirea victimei și, în general, reticența privind protecția vieții private, în dauna libertății de exprimare. Credem că la aceste rațiuni, de ordine criminologică, ar trebui adăugată și dificultatea reală cu care legiuitorul se confruntă atunci când incriminează astfel de conduite, în sensul de a elabora texte de incriminare suficient de cuprinzătoare, dar care să nu interfereze excesiv cu libertatea de exprimare ori chiar cu viața privată a cetățenilor. De altfel, legislațiile în această materie, deși sunt similare în privința laturii obiective, au adesea configurații diferite în privința elementului subiectiv (în particular, existența unui scop special), respectiv în privința cauzelor

⁹ S. Bates, *Revenge Porn and Mental Health: A Qualitative Analysis of the Mental Health Effects of Revenge Porn on Female Survivors*, *Feminist Criminology*, vol.12, nr.1, 2017, pp.30-34.

¹⁰ http://www.cdep.ro/caseta/2019/11/07/pl19606_se.pdf

justificative [11]. În plus, unele legislații înțeleg să ofere o protecție extensivă. De exemplu, în Virginia, este incriminată și pornografia din răzbunare folosind *deepfake*-uri.

Proiectul propune modificarea infracțiunii de violare a vieții private, prin adăugarea a patru noi aliniate la forma actuală:

(6) Divulgarea, difuzarea, prezentarea sau transmiterea, în orice mod, a unei imagini intime a unei persoane identificate sau identificabile după informațiile furnizate, fără consimțământul persoanei înfățișate, de natură să provoace acesteia o suferință psihică sau o știrbire a imaginii sale, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

(7) Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

(8) Prin imagine intimă se înțelege orice reproducere, indiferent de suport, a imaginii unei persoane nude, care își expune total sau parțial organele genitale, anusul sau zona pubică sau, în cazul femeilor, sânii, ori care este implicată într-un raport sexual sau act sexual.

(9) Nu constituie infracțiune fapta săvârșită:

(a) dacă a fost necesară pentru prevenirea, surprinderea sau dovedirea săvârșirii unei infracțiuni;

(b) dacă a fost autorizată, în cazuri temeinic justificate, de către un organ judiciar în cursul unor proceduri judiciare.

Pentru a identifica câteva potențiale probleme privind reglementarea unei astfel de fapte, un punct bun de pornire poate fi legislația unor state care au reglementat deja astfel de conduite. În acest sens, vom porni de la câteva exemple întâlnite în practica instanțelor din Statele Unite ale Americii. Scopul este acela de a găsi potențiale riscuri privind modul în care legiuitorul nostru intenționează să incrimineze fenomenul, în raport de dificultăți practice cu care instanțele americane s-au confruntat.

IV. Cauze recente din Statele Unite ale Americii în care legislația de incriminare a pornografiei din răzbunare a ridicat probleme

Problema care poate apărea în materia pornografiei din răzbunare privește faptul că, în practică, situațiile pot diferi mult de șablonul avut în vedere, atât de noi, în ilustrarea fenomenului, cât și de inițiatorii propunerii legislative. Un exemplu concret de cauză controversată a fost judecat de Curtea Supremă din Vermont [12], respectiv cauza *Van Buren*. În octombrie 2015, D., o persoană de sex feminin din Vermont, a trimis mai multe poze în care apărea dezbrăcată

¹¹ S. Beechay, *If i Go There Will Be Trouble, If i Stay There Will Be Double: Revenge Porn, Domestic Violence, and Family Offenses*, Family Court Review, vol.57, nr.4, 2019, p.558.

¹² 2018 VT 95, 214 A.3d 791.

fostului său iubit, A. C. Acesta, la momentul respectiv, era implicat deja într-o altă relație amoroasă cu R.V., care i-a intrat în cont și a văzut pozele. Aceasta le-a postat pe pagina publică de Facebook a lui A.C., etichetând-o pe D.A. refuzat, ulterior, să șteargă imaginile, la solicitarea acesteia.

Norma de incriminare, potrivit statutelor statale, avea un conținut similar celei propuse de inițiatorii proiectului de modificare a Codului Penal. Potrivit acesteia constituie infracțiune *divulgarea făcută în cunoștință de cauză a unei imagini care conține o persoană ce poate fi identificată, în care aceasta este nudă sau implicată într-un act de natură sexuală, fără consimțământ* [13]. În privința laturii subiective, se arată că elementul material trebuie realizat cu *intenția de a vătăma, hărțui, intimidă, amenința, sau constrânge* [14] victima. De asemenea, dispoziția legală conține mai multe cauze justificative, printre care și *excluderea răspunderii penale în cazurile în care imaginile care conțin nuditate voluntară sau acte de natură sexuală, desfășurate în public, într-un cadru comercial sau în locuri unde persoana nu putea avea o așteptare legitimă la respectarea intimității* [15].

În iulie 2016, Curtea Superioară din Bennington, a declarat aceste dispoziții neconstituționale, arătând că interferează cu dreptul la liberă exprimare, din moment ce reglementează conținutul comunicațiilor (întrucât distinge între diversele imagini pe baza a conținutului lor). În acest raționament, a susținut că din moment ce se atinge o atingere importantă dreptului la liberă exprimare, aceasta trebuie să fie adecvată și necesară. Or, există alternative mai puțin intrusivă pentru a conferi protecție interesului public pe care legiuitorul a încercat să îl salvgardeze, spre exemplu prin instituirea unor sancțiuni civile.

În 2018, Curtea Supremă din Vermont a întors această decizie și a stabilit că statutul este constituțional. Pentru a atinge această concluzie s-a luat în considerare faptul că *pornografia din răzbunare* reprezintă o formă de comunicare privind chestiuni private, iar, în general, este acceptabilă limitarea libertății de exprimare în această materie. În al doilea rând, reprezintă o ingerință gravă în viața privată. Instanța ca făcut o comparație utilă pentru a înțelege justificarea îngrădirii dreptului: dacă scurgerea de informații financiare sau biometrice poate constitui, în anumite cazuri, infracțiune, un tratament similar ar trebui stabilit și pentru diseminarea non-consensuală a unor imagini intime.

În 2019, Curtea a soluționat a doua problemă majoră care s-a ridicat privea

¹³ Traducerea liberă făcută de autor. Varianta în limba engleză este următoarea: knowingly disclos[ing] a visual image of an identifiable person who is nude or who is engaged in sexual conduct, without his or her consent (Tit. 13, § 2606(b)(1).

¹⁴ Traducerea liberă făcută de autor. Varianta în limba engleză este următoarea: *with the intent to harm, harass, intimidate, threaten, or coerce the person depicted.*

¹⁵ Traducerea liberă făcută de autor. Varianta în limba engleză este următoarea: *images involving voluntary nudity or sexual conduct in public or commercial settings or in a place where a person does not have a reasonable expectation of privacy.*

contextul transmiterii mesajelor, respectiv, dacă, având în vedere că victima nu mai avea nicio relație cu A.C., aceasta putea avea așteptarea legitimă ca viața ei privată să fie protejată. Altfel spus, dacă, în contextul în care a trimis pozele *fără să le ceară nimeni* sau să reiasă, din context, o relație de încredere *vis-a-vis* de persoana căreia i le-a trimis, victima mai putea avea așteptarea rezonabilă ca acestea să nu fie distribuite. În cauză, instanța a considerat că deși nu se poate defini clar noțiunea de *așteptare rezonabilă la protecția intimității*, ea ar trebui limitată la un grup restrâns de persoane.

Soluția a fost criticată în doctrină. În primul rând, s-a arătat că interpretarea instanței privind noțiunea de *în locuri unde persoana nu putea avea o așteptare legitimă la respectarea intimității* este extensivă, fiind clar că legiuitorul s-a referit la locuri în sensul material, de spații, nu în sensul în care imaginile pot fi surprinse în privat, dar distribuite într-un loc unde nu există așteptarea rezonabilă la protecția intimității. În al doilea rând, această interpretare, care include *cyberspațiul* în noțiunea de *loc* este vagă. Nu se poate stabili cu exactitate care este locul unde s-au distribuit imaginile - poate fi vorba de *facebook messenger*, platforma *facebook* în general sau telefonul lui A.C.. Dacă acestea sunt locuri diferite, așteptările considerate rezonabile vor fi și ele diferite? [16].

În multe cazuri, relația dintre părți va fi neclară. De exemplu, în cauză, inculpata a declarat că este *iubita lui A.C.*, în timp ce, din conversația privată purtată între acesta și victimă, reieșea că inculpata este *obsedată de el, deși nici măcar nu au întreținut relații sexuale*. Mai mult, s-a arătat că transmiterea unor astfel de mesaje s-ar putea face și în afara unor relații sociale clar definite, întrucât reprezintă o exprimare a propriei sexualități. Ca atare, concentrarea pe noțiunea de grefată pe o relație socială pre-existentă poate limita excesiv protecția victimelor [17].

O altă problemă care s-a ridicat în practica judiciară din Statele Unite privește relația dintre fapta victimei și fapta autorului. Deși pare ciudat, într-o cauză, Curtea de Apel din Maryland a reținut în sarcina unei fete de 16 ani un concurs între infracțiunea de distribuire a pornografiei infantile, respectiv infracțiunea de punere de dispoziție de material obscen unui minor [18]. Inculpata S.K. (și, menționăm noi, totodată victima) era parte a unui grup de mesagerie, alături de alți doi prieteni, A.T., de sex feminin, în vârstă de 16 ani și K.S., de sex masculin, în vârstă de 17 ani. În cadrul unui joc, în care fiecare dintre membrii grupului încerca să posteze ceva

¹⁶ *State v. VanBuren Vermont Supreme Court Holds that Privacy Expectations Depend on the Context of Relationships*, Harvard Law Review, vol.133, pp.2430-2433.

¹⁷ *idem*, p.2343-2435.

¹⁸ Maryland Court of Appeals, 215 A.3d 300. În legislația autohtonă, încadrarea juridică dată fetei ar putea viza eventuala reținere a unui concurs ideal între infracțiunea de pornografie infrantilă, respectiv corupere de minori.

mai *curajos*, S.K. a postat un filmuleț de un minut în care făcea sex oral unui bărbat. După două luni, pe fondul unor certuri, K.S. a trimis filmulețul mai multor colegi și conducerii școlii la care mergea S.K.

Această soluție a fost în mod corect, considerăm noi, criticată în doctrină. S-a arătat că o astfel de interpretare este riscantă. Criminologic, descurajează adolescenții din a informa organele judiciare despre săvârșirea pornografiei prin răzbunare. Din perspectiva tehnicii de interpretare, nu ține cont de scopul normelor privind pornografia non-consensuală, întrucât este clar că legiuitorul a intenționat să confere protecție penală efectivă victimelor acestei infracțiuni. Prin transformarea acestora, la rândul lor, în infractori, se creează un regim legislativ incoerent. Mai mult, se ajunge în situația absurdă în care intimitatea sexuală a adulților este mai bine protejată decât ce a minorilor. Or, o astfel de diferență între regimul de protecție este disproporționată [19]. Mai adăugăm, că, în mod paradoxal, minorul poate consimți la un act sexual, dar nu ar putea trimite o poză în care apare într-o ipostază de natură sexuală partenerului său.

V. Analiza proiectului de lege. Propuneri pentru îmbunătățirea acestuia

Observând toate aceste situații atipice, deși considerăm că varianta propusă în proiectul legislativ nu conține erori manifeste, pentru a putea răspunde în mod eficient la mai multe cazuri practice, aceasta ar putea fi amendată.

În primul rând, cele patru alineate pot fi împărțite în 3 categorii: alin.(6) și (8) care definesc elementul material, respectiv condițiile esențiale ale acestei variante a infracțiunii de violare a vieții private; alin.(7) care conține condiția de procedibilitate și alin.(9) care conține cauzele justificative.

Astfel, fapta tipică constă în *Divulgarea, difuzarea, prezentarea sau transmiterea, în orice mod, a unei imagini intime a unei persoane identificate sau identificabile după informațiile furnizate, fără consimțământul persoanei înfățișate, de natură să provoace acesteia o suferință psihică sau o știrbire a imaginii*. Credem că textul ridică două probleme. În primul rând, observăm că legiuitorul nu a introdus un scop special, privind răzbunarea, vătămarea ori constrângerea victimei. Nu considerăm că o astfel de abordare este greșită. Dovedirea scopului special, în această privință, poate constitui o *probatio diabolica*. S-ar permite construirea unei apărări facile, în sensul că transmiterea conținutului nu s-a făcut în scopul răzbunării. O astfel de apărare ar fi greu de combătut, mai ales în cazurile în care conținutul intim nu este postat pe o rețea publică, ci trimis unor prieteni, care distribuie poza mai departe, astfel încât tot cercul de apropiați ai victimei primește, mai devreme sau mai târziu, imaginile. Într-o astfel de situație, profitând de exigențele probei dincolo de orice îndoială

¹⁹ *In re: S.K. Maryland Court of Appeals Holds Minor Criminally Liable as Distributor of Child Pornography for Sexting*, Harvard Law Review, vol.133, p.2425-2426.

rezonabilă, inculpatul ar putea invoca faptul că a trimis conținutul *pentru amuzament* sau *fără intenția de a răni victima, ci de a-și distra prietenii*. Or, *ex re*, într-o astfel situație, scopul special ar fi aproape imposibil de dovedit în mod neechivoc, presupunând că inculpatul nu a transmis imaginile însoțite de niște mesaje din care să se deducă intenția de a vătăma victima.

Problema care se ridică atunci când nu se reglementează un scop special privește posibilitatea de a extinde excesiv sfera celor care răspund penal. Să ne imaginăm exemplul în care A, studentă, în vârstă de 19 ani trimite imagini în care apare în ipostaze intime iubitului său, B. La o lună distanță, după ce aceștia se ceartă, B transmite pozele în care apare A pe un grup de *WhatsApp* care mai are drept participanți încă 10 băieți. Aceștia, la rândul lor, trimit mai departe imaginile la câțiva apropiați. Este clar că piramida aceasta se va extinde, însă problema se ridică privitor la răspunderea penală a celor aflați mai jos în lanț. Credem că, în actuala formulare a normei, fapta rămâne tipică, în principiu, și pentru distribuirea subsecventă a imaginilor. Transmiterea se face fără consimțământ și conține o imagine intimă a unei persoane identificabile. Singura întrebare privește dacă aceasta poate cauza o știrbire a imaginii ori suferințe psihice. Credem că, având în vedere specificul acestei fapte, nu se poate considera că răspândirea mesajelor nu ar mai fi de natură să producă o suferință psihică. Chiar dacă victima este afectată, probabil, cel mai mult, de prima persoană care trimite pozele, diseminarea subsecventă a imaginilor agravează situația sa, fiind, în principiu, de natură să producă o suferință psihică.

Apreciem că nici în acest caz, restrângerea dreptului la liberă exprimare nu este excesivă. Prejudiciul psihologic pe care pornografia din răzbunare îl produce nu se limitează doar la ruperea relației de încredere privind intimitatea persoanei. El vine, în bună măsură, tocmai din faptul că imaginile intime se propagă prin canalele de comunicare, astfel încât victima ajunge să fie izolată, discriminată sau înjosită de toate persoanele care au acces la imagine.

În acest sens, credem că, pentru a nu lărgi excesiv sfera celor responsabili, se poate apela la o interpretare contextuală și pragmatică a urmării infracțiunii. În acest sens, cei interesați ar putea susține faptul că, în concret, acțiunea este nu este de natură să cauzeze (să agraveze) o suferință psihică. În exemplul de mai sus, dacă membrii grupului de *WhatsApp* în care B a trimis pozele le distribuie la rândul lor, aceștia acționează în cunoștință de cauză, anticipând și acceptând posibilitatea cauzării unei suferințe psihice lui A. În schimb, un alt student, care trimite mai departe imaginile pe care le primește primește după câteva zile când, discutând cu colegii săi, află că majoritatea acestora sunt deja în posesia lor, poate invoca, în mod rezonabil, că având în vedere gradul de răspândire a acestora la care s-a ajuns deja, fapta sa ar mai fi putut avea o contribuție reală sau

semnificativă la agravarea stării psihice a victimei. În aceste cazuri, linia de demarcație ar trebui trasă de la caz la caz, cu mare atenție.

De asemenea, o altă chestiune care ar trebui analizată cu atenție de legiuitor privește situațiile în care mesajele distribuite au fost primite de la o persoană care nu putea avea așteptarea legitimă ca ele să rămână private. Spre exemplu, X, Y și Z, colege de grupă, primesc cereri de prietenie pe *Facebook* de la A, bărbat de 40 de ani. Acestea acceptă cererea de prietenie, fără să îi dea mare atenție. Ulterior, toate trei primesc de la A, pe *messenger*, poze cu organele sale genitale. Ulterior, una dintre fete decide să posteze pozele pe pagina sa de *Facebook*, explicând situația și atenționând alte fete să nu îi mai accepte cererea de prietenie lui A. Și în acest caz, raportat la modul actual de formulare a normei, fapta ar constitui infracțiune. Este realizat elementul material al difuzării, care se face fără consimțământul lui A, identificabil după informațiile furnizate. Mai mult, fapta este de natură să îi știrbească imaginea acestuia. Or, având în vedere că s-ar proba că faptele s-au desfășurat în modul descris, nu credem că fapta fetei, care, la rândul său este victima unei hărțuiri *on-line* ar trebui să fie tipică.

Nu credem că pentru a rezolva astfel de situații soluția constă în modificarea normei de incriminare. În opinia noastră, elementele esențiale ale acesteia sunt corect identificate pentru a se asigura efectul represiv și disuasiv al legii penale. Eventual, poate sintagma *știrbirea imaginii*, destul de insolită ca exprimare, altfel spus, destul nepotrivită pentru un text juridic, ar putea fi înlocuită cu *prejudicierea imaginii*. Însă, această precizare nu schimbă, în opinia noastră, pe fond, nimic.

Trebuie avut în vedere, însă, că proiectul de lege conține doar două cauze justificative speciale:

(a) *dacă fapta a fost necesară pentru prevenirea, surprinderea sau dovedirea săvârșirii unei infracțiuni;*

(b) *dacă fapta a fost autorizată, în cazuri temeinic justificate, de către un organ judiciar în cursul unor proceduri judiciare.*

Niciuna dintre aceste cauze justificative nu poate soluționa situațiile expuse mai sus. Însă, o variantă prin care astfel de fapte să fie excluse de la sancționarea penală, ar fi introducerea unei cauze justificative similară celei din statul Vermont, care face referire la *cazurile în care imaginile care conțin nuditate voluntară sau acte de natură sexuală au fost desfășurate în public, într-un cadru comercial sau în locuri unde persoana nu putea avea o așteptare legitimă la respectarea intimității*. După cum am arătat, această formulare a ridicat probleme în practică, privind situațiile în care imaginile nu sunt *surprinse* într-un loc unde nu putea exista o așteptare legitimă, ci sunt *transmise* unei persoane de la care nu se putea contura o reprezentare în sensul că nu le va distribui.

În consecință, o cauză justificativă ar putea fi legată de așteptările legitime ale persoanei care transmite imaginile. Astfel, fapta nu ar fi anti-juridică dacă, de la bun început, persoana transmite imagini în care apare în ipostaze intime fără ca acestea să fie cerute și fără a avea o minimă relație de încredere pre-existentă.

Astfel, norma ar putea fi reformulată în sensul că (9) *Fapta nu constituie infracțiune: (c) dacă persoana înfățișată în imagini le pune la dispoziția publicului, ori le pune la dispoziția făptuitorului în mod consimțit și nu putea avea așteptarea rezonabilă ca acestea să nu fie divulgate, diseminate, prezentate sau transmise.*

În esență, această cauză justificativă urmărește să excludă din sfera protecției penale situațiile în care niciun fel de relație de încredere nu este înșelată. Fapte precum cele descrise mai sus nu ar mai fi infracțiuni. În cazul fetei care distribuie poza trimisă nesolicitat de o persoană pe care nu o cunoaște prin intermediul *messenger*, credem că, în mod rezonabil, acesta nu se putea aștepta în mod legitim, având în vedere că nu o cunoștea pe tânără, ca pozele să nu fie divulgate, diseminate, prezentate sau transmise.

În cazul în care imaginile sunt puse la dispoziția publicului, nu credem că se mai poate justifica un interes public pentru sancționarea faptei. Spre exemplu, dacă o tânără postează imagini intime pe o rețea de socializare (sau pe un *cont privat de Snapchat, Onlyfans sau Patreon*), iar unul dintre *sponsorii* transmite imaginile mai departe, fapta nu prezintă o gravitate suficient de ridicată încât să se impună intervenția legii penale. Deși, evident, distribuirea imaginilor se face fără consimțământul persoanei înfățișate (care ar prefera să fie plătită pentru acces la imagini), din moment ce acestea au fost puse la dispoziția publicului inițial, iar accesul la acestea era nediferențiat în funcție de *persoana* care le accesează, ci după disponibilitatea acesteia să plătească, nu credem că se mai justifică intervenția legii penale. Practic, într-un astfel de scenariu, am avea de a face cu un litigiu civil, pornind de la încălcarea termenilor și condițiilor de folosire a imaginilor.

Spre deosebire de varianta propusă de legiuitorul din Vermont, nu credem că locul unde au fost surprinse imaginile prezintă relevanță, în toate cazurile. Nu vedem de ce, dacă o persoană se fotografiază într-o ipostază intimă în propria sa locuință, aceasta ar merita o protecție sporită față de o persoană care face exact același lucru într-un loc public, fără ca fapta să constituie un *act de exhibiționism* în sensul art.375 C.pen., care reglementează ultrajul contra bunelor moravuri. În egală măsură, chiar dacă imaginile sunt surprinse în public, fapta rămâne periculoasă dacă acestea au fost realizate într-un mod care atentează la viața privată a persoanei înfățișate. De exemplu, există situații în care zona genitală a unor persoane de sex feminin este fotografiată într-un loc public fără voința acestora. Fenomenul se numește *upskirting* și este sancționat în mai multe state,

printre care și Anglia [20]. În egală măsură, dacă persoana filmată dorește să fie fotografiată în ipostaze intime sau, cel puțin, își asumă explicit acest risc, fapta nu ar trebui să constituie infracțiune. Amintim de cazul în care doi tineri au întreținut relații sexuale într-un sens giratoriu din municipiul Cluj-Napoca [21]. Nu credem că transmiterea unei filmări a acestei manifestări ar trebui să constituie infracțiune. În consecință, vom amenda cauza justificativă prevăzută de legiuitorul din Vermont, în sensul că *fapta nu constituie infracțiune (d) dacă imaginile intime sunt surprinse în public ori într-un cadru comercial, iar persoana vătămată a acționat explicit cu intenția de a fi văzută ori auzită.*

De asemenea, o altă critică adusă în străinătate privește folosirea imaginilor în scop științific ori educativ. Deși, evident, voința legiuitorului nu este să sancționeze decât faptele malițioase, care urmăresc vătămarea unei persoane, au existat critici ai legislației adoptate în Statele Unite²², care au arătat că o formulare prea largă a normei de incriminare aduce în sfera penală fapte benigne. Raportat la norma de incriminare propusă, nu credem că există un astfel de pericol, din moment ce este greu de crezut că folosirea imaginilor în scop științific ori educativ ar putea fi de natură să cauzeze *o suferință psihică sau o știrbire a imaginii.*

În final, mai semnalăm o problemă privind formularea cauzei justificative de la alin.(9) lit.(b), respectiv *dacă fapta a fost autorizată, în cazuri temeinic justificate, de către un organ judiciar în cursul unor proceduri judiciare.* Credem că este suficient ca norma să se refere la folosirea imaginilor în cursul unor proceduri judiciare. De cele mai multe ori, autorizarea organului judiciar ar interveni doar ulterior folosirii imaginii. De exemplu, soția A surprinde mesaje trimise de soțul său amantei, care conțin și imagini intime. Aceasta le prindează și le atașează ca înscrisuri, în probațiune, la cererea de divorț din culpa exclusivă a soțului. Într-un astfel de caz, autorizarea (declararea admisibilității probei) ar interveni doar după ce imaginea a fost prezentată, deci fapta a fost consumată. Totuși, nu credem că există vreun interes pentru a sancționa o astfel de faptă. Atât timp cât imaginile sunt folosite în cadrul unei proceduri judiciare, în care acces la acestea ar avea doar persoanele implicate, care au oricum un număr restrâns, iar riscul de răspândire a imaginilor ar fi foarte scăzut, credem că nu se mai impune ca folosirea imaginilor să fie autorizată în prealabil. În acest mod s-ar simplifica și formularea normei și s-ar asigura mai multă previzibilitate, fără a afecta într-o măsură semnificativă protecția dreptului la viață privată.

²⁰ <https://www.bbc.com/news/uk-47902522>.

²¹ <https://www.clujjust.ro/ce-pedepse-au-primit-tinerii-are-au-facut-sex-in-sensul-giratoriu-de-pe-calea-baciului/>

²² <https://arstechnica.com/tech-policy/2014/09/bookstores-publishers-sue-to-stop-law-against-revenge-porn/>

PERSONALITATEA HACKERULUI - MINOR

FLOREA Eugen

doctor în drept, conferențiar universitar
Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova

ORCID ID: 0000-0001-7236-0695

Summary. *Juvenile cybercrime is the problem that has received little attention in academic research. This study is dedicated to applicability of M. Gottfredson and T. Hirshi theory of self-control for explaining juvenile illegal hacking. The article also covers the applicability of T. Hirshi social bounding theory to this type of crime. The main author's conclusion it that the causes of juvenile cybercrime have cross-national nature. Weak self-control, as well as the lack of social ties with family and school, are the main factors contributing to teenager's illegal behavior in cyberspace, and factors such as place of birth, the degree of urbanization of the place of residence have a lesser effect on the likelihood of a teenager violating the law both in real and virtual world.*

This kind of research always has a number of limitations, which are associated with the correct understanding by the interviewed adolescents of the questions addressed, as well as their sincerity in answers provided. Nevertheless, the information received has a criminological value and can serve as a basis for further research, as well as practical steps in this area.

Keywords: *juvenile, cybercrime, hacker, hacking, cryptocurrency, self-control theory, social bounding theory, parent control, school control.*

În data de 15 iulie 2020, rețeaua populară de socializare Twitter pe pagina sa oficială a anunțat un atac de hacker asupra sa. Folosind metode de inginerie socială[1], atacatorii au reușit să spargă 130 de conturi. Printre acestea au fost sparte conturile mai multor persoane publice, politicieni, oameni de afaceri de rang înalt. În special, au fost sparte conturile fostului președinte american Barack Obama, CEO-ului companiei Tesla Elon Musk, CEO-ului companiei Amazon Jeff Bezos, co-fondatorului companiei Microsoft Bill Gates, candidatului la președinția SUA (în acel moment) Joe Biden, magnatului media Michael Bloomberg, bine cunoscutului investitor-miliardar Warren Buffett, precum și contul oficial al companiei Apple [2]. După ce au preluat controlul conturilor, atacatorii din numele vedetelor au publicat tweet-uri conform cărora oricine care ar transfera moneda virtuală Bitcoin către portofelul electronic indicat în mesaj ar primi înapoi aceeași sumă în dublu față de suma expediată. Potrivit KrebsOnSecurity, o companie de securitate cibernetică, au fost efectuate aproximativ 400 de transferuri în valoare totală de peste 100.000 USD către portofelele electronice ale infractorilor cibernetici[3].

În luna martie 2022, poliția londoneză a arestat șapte adolescenți cu vârsta cuprinsă între 16 și 21 de ani, suspecți de activități criminale de hacking. Este vorba despre binecunoscutul grup de hackeri Lapsus\$, cunoscut pentru atacurile

sale cibernetice asupra Microsoft, Uber, Okta și implicat și în extorcare cibernetică folosind virusul Wannabe. Șeful organizației este considerat a fi un adolescent de 16 ani, cunoscut sub numele de „White”. Numele său real, adresa de domiciliu și fotografiile de pe rețelele de socializare au fost postate pe un forum specializat de hackeri de către persoane cu care adolescentul a avut un dezacord financiar. Tot pe acest forum a fost postată și o scurtă cronologie a atacurilor cibernetice efectuate de hackerul minor, în urma cărora în contul său s-au acumulat aproximativ 300 BTC (în aceea perioadă având o valoare de aproximativ 6 milioane de dolari). Conform datelor sursei, copilul are o tulburare de spectru autist și frecventează o școală specială din Oxford. Părinții nu cunoșteau nimic despre activitățile copilului lor, crezând că „se joacă” la calculator[6].

Aceste exemple, la fel ca și multe alte cazuri, demonstrează că problema crimei cibernetice juvenile nu este una exagerată. Generația născută în secolul XXI încă din copilărie se confruntă cu produsele revoluției științifice și tehnologice și este de fapt modelată de influența Internetului și a dispozitivelor informatice. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că minorii moderni sunt mult mai buni decât adulții în multe subtilități tehnice asociate cu tehnologia informațională. Și dacă pentru unii totul se limitează la jocuri și participarea activă la rețele sociale, atunci pentru alții computerele și Internetul devin o sursă semnificativă de venit. Trebuie de remarcat faptul că câștigurile în acest domeniu pot fi absolut legale. Deci, e-sportivii de succes care și-au perfecționat abilitățile într-un anumit joc pe computer pot câștiga sute de mii sau chiar milioane de dolari. Campionatele mondiale desfășurate în mod regulat în domeniul jocurilor de computer, precum *Dota 2*, *Counter Strike*, *Fortnite*, *League of Legends* etc. adună un public uriaș în întreaga lume și oferă premii bănești pentru câștigători care sunt comparabile cu recompensele pentru victorii în cele mai populare sporturi tradiționale din lumea reală. De asemenea, un adolescent care cunoaște bine tehnologia informațională poate face așa-numitul *white hacking* (sau *white-hat hacking*), care este munca de testare a securității cibernetice a unui obiect. Hackerii albi contra cost (*bounty*) oferă servicii pentru găsirea vulnerabilităților pentru a le elimina în continuare din sistemul clientului.

În literatura criminologică problema hackerilor minori este una dintre cele puțin studiate. Printre cele mai cunoscute se numără lucrările cercetătorilor americani *A. Bowker* [7, p. 40-43], *D. Verton* [8, p. 40-43], *J. De Marco* [9, p. 48-55], *J. Manchi* [10, p. 147-145], *M. Yar* [11, p. 387-399], *B. Sterling* [12]. Astfel *M. Yar* a atras atenția asupra implicării „disproporționat de mari” a minorilor în comiterea infracțiunilor informatice. La rândul său, *B. Sterling* susține că majoritatea hackerilor încep să facă hacking la vârsta de 11-18 ani, dar odată cu împlinirea vârstei de 20 de ani, entuziasmul lor în mare parte scade. Cercetătorii

atribuie principalelor factori care dau naștere comportamentului ilegal al minorilor în rețeaua cibernetică astfel de trăsături personale ca imaturitatea morală și impulsurile hedoniste [13, p. 97].

Pentru a explica mecanismul criminalității cibernetică criminologii cel mai frecvent fac referire la teoria autocontrolului dezvoltată de cercetătorii americani *A. Godfredson* și *T. Hirschi* [14]. Potrivit savanților numiți toți oamenii au interes să comită o infracțiune dacă aceasta poate satisface orice necesitate personală, dar prezența autocontrolului suprimă acest interes. Însă dacă autocontrolul este insuficient, persoana decide să încalce legea. Potrivit lui *A. Godfredson* și *T. Hirschi*, acest mecanism funcționează indiferent de contextul național, cultural sau geografic. Cu alte cuvinte, acest concept se bazează pe alegerea rațională a unei persoane între beneficiile unei infracțiuni și posibilele consecințe negative pentru sine în urma comiterii acesteia. Formarea unui nivel suficient de autocontrol, conform cercetătorilor menționați, ar trebui să fie efectuată în copilăria timpurie, de preferință înainte de vârsta de opt ani. Principalul factor în acest proces este comportamentul părinților. În primul rând, supravegherea copilului ar trebui să implice o apreciere negativă a comportamentului deviant al copilului și îndreptarea corespunzătoare a comportamentului în direcția corectă. În calitate de măsuri preventive eficiente, *A. Godfredson* și *T. Hirschi* susțin programe care vizează educația timpurie și supravegherea copilului, precum și programe de supraveghere a copiilor și de lucru cu familiile care se confruntă cu probleme psihologice.

Considerăm că teoria dată, care poate fi numită teoria prezenței/absenței frânelor sociale, este pe deplin aplicabilă criminalității informatice juvenile. În același timp, este necesar să se țină cont de specificul de vârstă al acestei categorii de persoane, care impune anumite trăsături în explicarea comportamentului infracțional al persoanelor sub vârsta de 18 ani.

În contextul celor relatate prezintă interes studiul cercetătorilor din Florida și Texas, care au intervievat 18.985 de adolescenți din opt țări (SUA, Venezuela, Spania, Franța, Germania, Polonia, Ungaria, Rusia) [15, p. 40-55]. În timpul studiului au fost testate următoarele ipoteze:

- 1) Scăderea autocontrolului crește probabilitatea de acțiuni ilegale de tip hacking din partea adolescentului;
- 2) Însemnătatea majoră a controlului parental pentru adolescent reduce probabilitatea de hacking ilegal din partea lui;
- 3) Însemnătatea majoră a școlii pentru adolescent reduce probabilitatea de hacking ilegal din partea lui.

Rezultatele studiului au confirmat concluziile teoriei lui *A. Godfredson* și *T. Hirschi*. Autocontrolul scăzut din partea adolescenților crește probabilitatea

implicării lor în hacking ilegal cu 80% [15, p. 48]. De asemenea, rezultatele sondajului au demonstrat o dependență strânsă a hacking-ului ilegal de sexul persoanei. Adolescenții de sex masculin sunt mult mai predispuși la hacking decât fetele.

O altă teorie care a fost testată prin intermediul adolescenților în cadrul aceluiași studiu, fiind numită ”conceptul de control social sau de legături sociale” (*social bonding theory*), propusă în 1969 de *T. Hirschi* [16]. În literatura criminologică se remarcă faptul că specificul cercetării lui *T. Hirschi* este acceptarea criminalității ca a unui rău firesc, fiind pus accentul pe studierea motivației celor care se abțin de la încălcarea legii [17, p. 428-457]. Teoria controlului social nu face excepție de la aceasta ipoteză. Potrivit lui *T. Hirschi*, comportamentul antisocial este rezultatul legăturilor insuficiente ale unei persoane cu societatea convențională. Această conexiune constă din patru elemente:

- atașamentul sau legăturile emoționale ale individului cu alte persoane semnificative pentru el (*attachment to significant others*);
- angajamentul față de obiectivele tradiționale, cum ar fi studiul sau cariera (*commitment to traditional types of action*);
- participarea la activități convenționale (*involvement in traditional activities*);
- acceptarea normelor și moralității generale (*beliefs in the moral values of society*).

Cu cât conexiunea unei persoane cu societatea prin aceste patru elemente este mai puternică, cu atât este mai puțin probabil ca el/ea să se abată de la normele sociale. Conform prezentei teorii, cele patru elemente ale sale sunt interdependente și efectul cumulativ al acestor conexiuni este mai mare decât impactul lor individual. De asemenea, dacă una dintre cele patru legături este slăbită, individul intră într-o stare de probabilitate crescută de a se implica într-un comportament antisocial [16]. Cu alte cuvinte, potrivit lui *Hirschi*, cu cât un adolescent este mai atașat de părinți, școală și colegii săi, cu atât este mai puțin probabil ca acesta să încalce legea. Opusul, este, de asemenea, adevărat: cu cât un adolescent acordă mai puțină importanță opiniilor rudelor, prietenilor și profesorilor despre el însuși, cu atât este mai mult probabil ca acesta să fie implicat într-un comportament criminal. Trebuie de remarcat faptul că teoria legăturilor sociale a fost mult mai rar folosită de specialiștii în domeniu pentru a explica criminalitatea cibernetică decât teoria autocontrolului slab [15, p. 44].

Rezultatele studiului realizat de către *S. Back* cu colegii săi au demonstrat că conexiunile sociale au capacitate predictivă în raport cu hacking-ul ilegal comis de minori, însă, corelația este mai puțin evidentă decât în cazul teoriei autocontrolului slab. Astfel, prezența unor legături emoționale stabile între un

adolescent și părinții săi reduce probabilitatea participării acestuia la hacking ilegal cu 22%, iar importanța mare acordată școlii, în medie, reduce probabilitatea unor astfel de acțiuni cu 21% [15, p. 48-49].

În urma celor expuse, remarcăm importanța deosebită atât teoretică, cât și practică a unor cercetări ulterioare în acest domeniu, inclusiv prin atragerea participării adolescenților din Republica Moldova. Cu toate acestea, chiar și în baza rezultatelor unor studii realizate de savanții străini, se poate concluziona că complexul causal al criminalității cibernetice în rândul adolescenților este de natură transnațională. Considerăm, că slăbirea autocontrolului, precum și lipsa legăturilor sociale ale adolescentului cu familia și școala, sunt principalii factori care contribuie la comportamentul ilegal, iar așa circumstanțe, precum locul nașterii, gradul de urbanizare a locului de trai au o influență mai ne semnificativă asupra probabilității că minorul va încălca legea penală atât în lumea reală, cât și în spațiul virtual.

Desigur, acest gen de cercetare are întotdeauna o serie de limitări, care sunt asociate cu înțelegerea de către adolescentul intervievat a întrebărilor adresate, precum și cu sinceritatea respondentului în răspunsurile oferite. Cu toate acestea, informațiile primite au valoare incontestabilă din punct de vedere criminologic și pot servi drept bază pentru cercetări ulterioare, precum și pentru realizarea unor pași practici eficienți în acest domeniu.

Referințe:

1. În teoria securității informaționale ingineria socială este definită ca orice manipulare care direcționează victima către acțiuni care nu sunt (sau pot să nu fie) în sfera intereselor sale. Printre cele mai frecvente manipulări, trebuie menționate, cum ar fi prezentarea de către un atacator ca o altă persoană, precum și utilizarea de link-uri rău intenționate (phishing). *Vezi: Social Engineering Defined. În: Security Through Education. [Accesat: 29.10.2022].* Disponibil: <https://www.social-engineer.org/framework/general-discussion/social-engineering-defined/>
2. An update on our security incident. În: Twitter Inc. – 18 July 2020. [Accesat: 24.10.2022]. Disponibil: https://blog.twitter.com/en_us/topics/company/2020/an-update-on-our-security-incident
3. Three Charged in July 15 Twitter Compromise. În: KrebsOnSecurity – 31 July 2020. [Accesat: 24.10.2022]. Disponibil: <https://krebsonsecurity.com/2020/07/three-charged-in-july-15-twitter-compromise/>
4. Three Individuals Charged for Alleged Roles in Twitter Hack / Official press-release. În: United States Attorney's Office, Northern District of California – 31 July 2020. [Accesat: 26.10.2022]. Disponibil: <https://www.justice.gov/usao-ndca/pr/three-individuals-charged-alleged-roles-twitter-hack>
5. Alleged second teen mastermind behind Twitter's 'Bitcoin giveaway' hack. În:

- Cointelegraph – 02 September 2020. [Accesat: 26.10.2022]. Disponibil: <https://cointelegraph.com/news/alleged-second-teen-mastermind-behind-twitter-s-bitcoin-giveaway-hack>
6. Lapsus\$: Oxford teen accused of being multi-millionaire cyber-criminal. În: BBC News – 24 march 2022. [Accesat: 27.10.2022]. Disponibil: <https://www.bbc.com/news/technology-60864283>
 7. BOWKER, A. L. Juveniles and computers: Should we be concerned? În: Federal Probation Journal. US Courts Publishing. Washington 1999, № 63(2).
 8. VERTON, D. The hacker diaries. New York, NY: McGraw-Hill, Inc. 2002.
 9. De MARCO, J. V. It's not just fun and war games - Juveniles and computer crime. În: United States Attorneys' Bulletin. Executive Office for United States Attorneys Publishing. Washington 2001, № 49(3). - P. 48-55.
 10. MUNCIE, J. Institutionalized intolerance: Youth justice and the 1998 Crime and Disorder Act. În: Critical Social Policy. Sage Publishing. Thousand Oaks 1999, № 19(2).
 11. YAR, M. Computer hacking: Just another case of juvenile delinquency? În: The Howard Journal of Crime and Justice. The Howard League for Penal Reform. London 2005, № 44(4).
 12. STERLING, B. The hacker crackdown: Law and disorder on the electronic frontier. Penguin Publishing. London 1994.
 13. HOLLIN, C. Criminological psychology. În: The Oxford Handbook of Criminology. Editors M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner. Oxford University Press. Oxford, 2007.
 14. GOTTFREDSON, M. R., HIRSCHI, T. A general theory of crime. Stanford, CA: Stanford University Press, Stanford 1990.
 15. BACK, S., SOOR, S., La PRADE, J. Juvenile Hackers: An Empirical Test of Self-Control Theory and Social Bonding Theory. În: International Journal of Cybersecurity Intelligence and Cybercrime. # 1 (1), Bridgewater State University, Bridgewater, Massachusetts 2018.
 16. HIRSCHI, T. Causes of delinquency. CA: University of California Press. Berkeley 1969.
 17. MATSUEDA, L. R. The dynamics of moral beliefs and minor deviance. În: Social Forces. Vol. 68, Issue 2. University of North Carolina. Chapel Hill 1989.

CZU: 342.734:349.2-053.2(478)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7657107>

PROBLEMATICA ÎNCADRĂRII ÎN MUNCĂ A MINORILOR

MACOVEI Tatiana

doctor în drept, lector universitar,
Departamentul Drept privat, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0002-4458-0567

Summary. *The term „child labour” is often defined as work that deprives children of their childhood, their potential and their dignity, and that is harmful to physical and mental development. Child labour refers to the employment of children in any work that deprives children of their childhood, interferes with their ability to attend regular school, and that is mentally, physically, socially or morally dangerous and harmful. Considerable differences exist between the many kinds of work children do. Some are difficult and demanding, others are more hazardous and even morally reprehensible. Children carry out a very wide range of tasks and activities when they work. Not all work done by children should be classified as child labour that is to be targeted for elimination. Children’s or adolescents’ participation in work, that does not affect their health and personal development or interfere with their schooling, is generally regarded as being something positive. Almost every country in the world has laws relating to and aimed at preventing child labour. International Labour Organisation has helped set international law, which most countries have signed on and ratified. Not all work done by children is classed as child labour. There is not an issue when a child is working to progress their life skills without compromising their health, their well-being or their education. Often older children may do chores for their parents or small jobs to earn pocket money or gain work experience. This work prepares them for their adult working life.*

Keywords. *child, childhood, labour, school, protection.*

Munca copiilor este un fenomen social specific tuturor țărilor, atât celor puternic dezvoltate, cât și celor în curs de dezvoltare sau slab dezvoltate. Munca copiilor în Republica Moldova, în cele mai dese cazuri, este motivată de sărăcie și inechitatea socială, care s-au amplificat în perioada de tranziție la economia de piață. Deseori părinții, fiind presați de grijile cotidiene, nu înțeleg beneficiile pe termen lung ale investițiilor în educația copiilor în raport cu venitul câștigat de pe urma implicării copiilor în activitățile economice aducătoare de venit. Aceasta se întâmplă din motivul incapacității părinților de a privi dincolo de strategiile de supraviețuire în care sunt prinși, a lipsei de încredere în posibilitatea sistemului de educație de a crește șansele copiilor pentru o muncă decentă în viitor. Ideal ar fi dacă munca copiilor ar avea un caracter educațional și de formare profesională, dar nu ar fi concentrată pe activitățile economice.

Comunitatea internațională, cât și cea națională, au fost și sunt preocupate de munca infantilă și în această direcție s-a adoptat cadrul normativ necesar reglementării condițiilor în care minorii pot să muncească în baza unui contract de muncă. Implicarea copiilor în muncă însă poate avea consecințe grave asupra dezvoltării lor cum ar fi spre exemplu:

- consecințe negative asupra dezvoltării fizice și psihice a acestora, punând în pericol respectarea drepturilor lor;
- munca pe care o desfășoară poate avea consecințe grave asupra dezvoltării și sănătății copiilor, adesea aceștia lucrând în condiții periculoase, ceea ce în timp poate duce la afectarea dezvoltării normale (deformarea scheletului, înălțime și greutate redusă etc.);
- copiii care muncesc sunt adesea abuzați, atât fizic, cât și psihic de către angajatori sau de către salariații majori ai angajatorului;
- munca copiilor constituie un impediment pentru educația școlară, ducând adesea la performanțe scăzute și uneori chiar la abandon școlar.

Potrivit Legii Republicii Moldova privind drepturile copilului [1], o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani. Deci orice muncă prestată de o persoană care nu are împlinită vârsta de 18 va fi catalogată drept muncă prestată de un minor, chiar și în ipoteza în care acesta a fost emancipat.

Statul manifestă o grijă deosebită față de munca copiilor, reieșind din necesitatea de a proteja această categorie de salariați considerați sensibili din punct de vedere al legislației muncii. Astfel în Codul muncii al Republicii Moldova, regăsim o serie de norme juridice care reglementează particularitățile de prestare a muncii de către minori.

Organizația Internațională a Muncii, de asemenea este preocupată de problematica încadrării în muncă a minorilor, precum și asigurarea unei protecții juridice eficiente minorilor care au calitatea de salariat. Convenția Organizației Internaționale a Muncii (OIM – în continuare) nr.138/1973 cu privire la vârsta minimă de încadrare în muncă [2] definește munca copilului orice fel de muncă, care prin natura sau prin condițiile în care se exercită, este susceptibilă de a dăuna sănătății, securității sau moralității adolescenților. O altă convenție a Organizației Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului [3] stipulează în art.32 că statele părți la Convenție recunosc dreptul copilului de a fi protejat împotriva exploatării economice și de a nu fi constrâns la vreo muncă ce comportă riscuri sau este susceptibilă să-i compromită educația sau să-i dăuneze sănătății sau dezvoltării sale.

Republica Moldova a ratificat convențiile OIM cu privire la vârsta minimă de încadrare în muncă nr.138/1973, precum și Convenția privind combaterea celor mai grave forme de muncă a copilului nr.182/1995, prin aceasta s-a angajat în efortul general pe care Programul Internațional pentru Eliminarea Muncii Copiilor al Biroului Internațional al Muncii îl întreprinde la nivel internațional pentru eliminarea celor mai grave forme de muncă ale copiilor. În 2002, OIM a creat Ziua internațională pentru combaterea muncii printre copii, iar data aleasă a fost 12 august.

Părerile vizavi de munca copiilor sunt împărțite în două categorii: cei care sunt contra muncii copiilor și cei care susțin munca minorilor. Cei care se pronunță împotriva admiterii minorilor la muncă susțin că aceștia sunt privați de copilărie, iar mai grav, în cele mai dese cazuri, se afectează și rezultatele școlare drept rezultat al admiterii minorilor în câmpul muncii. Pe de altă parte cei care susțin admiterea minorilor în câmpul muncii afirmă că munca acestora poate fi utilă în dezvoltarea acestora, atât timp cât este respectat cadrul legal. Cert este faptul că legislația muncii admite încadrarea în muncă a minorilor, iar pentru ca această să fie legală urmează și a fi respectate condițiile de angajare în câmpul muncii a minorilor, precum și respectarea legislației muncii pe parcursul derulării raportului juridic de muncă.

În continuare ne propunem să analizăm condițiile în care un minor poate fi admis la muncă. La general pentru a obține calitatea de salariat sunt necesare două criterii obligatorii: criteriul de vârstă și cel volitiv.

Criteriul de vârstă

Criteriul de vârstă reprezintă acea cerință legală care se referă la vârsta de la care o persoană se poate încadra în câmpul muncii. Potrivit Codului muncii al Republicii Moldova vârsta generală la care o persoană se poate angaja în câmpul muncii este de 16 ani. Iar art.46 alin.(3) Codul muncii prevede că persoana fizică poate încheia un contract individual de muncă și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă, în consecință, nu îi vor fi periclitată sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională. În același timp legislația națională interzice încadrarea în câmpul muncii a persoanelor sub vârsta de 15 ani este interzisă.

Reglementările naționale privind vârsta minimă de încadrare în muncă sunt în concordanță cu reglementările internaționale din domeniu. Astfel Convenția OIM nr.138/1973 cu privire la vârsta minimă de încadrare în muncă, prin reglementările sale, instituie interdicția încadrării în muncă a persoanelor sub vârsta de 15 ani.

Câteva prevederi importante ale acestei Convenții OIM sunt:

a) art.2 specifică faptul că nu pot fi încadrați într-o funcție sau profesie minorii cu o vârstă inferioară vârstei la care încetează școlarizarea și, în nici un caz, sub vârsta de 15 ani;

b) art.6 dispune că dispozițiile respectivei Convenții a OIM nu au în vedere copiii sau adolescenții care desfășoară munca în instituții de învățământ general, școli profesionale sau tehnice, precum și în alte instituții de formare profesională și nici munca efectuată de minorii sub 14 ani în întreprinderi, dacă munca se îndeplinește conform condițiilor stabilite de autoritatea competentă în urma consultării organizațiilor angajatoare și ale lucrătorilor, dacă aceste organizații fac

parte dintr-o școală sau curs de formare profesională, reprezintă un program de formare profesională dintr-o întreprindere sau un program de orientare destinat să faciliteze desfășurarea unei profesii sau a unui tip de formare profesională;

c) art.7 al Convenției OIM nr.138/1973 acordă statelor posibilitatea autorizării încadrării în munci ușoare a persoanelor între 13 și 15 ani sau a executării de către aceste persoane a unor astfel de munci, în condițiile în care muncile respective: să nu fie susceptibile de a le prejudicia sănătatea sau dezvoltarea, să nu fie de natură a le prejudicia interesul pentru școală, participarea la programele de orientare sau formare profesională aprobate de autoritatea competentă, posibilitatea de a beneficia de instruirea primită. Menționăm că Republica Moldova nu a făcut uz de prevederile art.7 al Convenției OIM nr.138/1973, iar vârsta minimă de angajare în muncă potrivit legislației Republicii Moldova este de 15 ani.

Criteriul volitiv.

Al doilea criteriu obligatoriu pentru obținerea calității de salariat este criteriul volitiv. Criteriul volitiv reprezintă acordul salariatului pentru a încheia un contract individual de muncă. Față de acordul salariatului legislația prevede câteva condiții: să nu fie viciat, să provină de la o persoană cu discernământ și să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice. Aceste condiții sunt aplicabile oricărei persoane care dorește să se angajeze în câmpul muncii, însă față de munca minorului cu vârsta cuprinsă între 15-16 ani legea solicită și acordul părinților sau al reprezentanților legali.

Minorii cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani au capacitatea de muncă limitată și încadrarea lor în muncă pe calea încheierii unui contract individual de muncă este condiționată de obținerea acordului părinților sau a reprezentanților legali.

Față de acordul părinților legislația muncii impune câteva condiții:

- a) acordul trebuie să aibă formă scrisă;
- b) acordul trebuie exprimat prealabil sau cel târziu concomitent cu momentul încheierii contractului individual de muncă;
- c) este necesar acordul ambilor părinți.

Lipsa acordului părinților sau a reprezentanților legali la încheierea contractului individual de muncă de către minorul cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani antrenează nulitatea contractului de muncă, deoarece art.84 alin.(1) Codul muncii [4] al Republicii Moldova dispune că nerespectarea oricăreia dintre condițiile stabilite de prezentul cod la încheierea contractului individual de muncă atrage nulitatea acestuia.

O problemă apărută în practica și care la moment nu are soluționare juridică se referă la situațiile în care părinții minorului salariat cu vârsta cuprinsă între 15-16 ani ar dori să își retragă acordul dat la încheierea contractului

individual de muncă pe motiv că munca desfășurată de minor ar afecta școlarizarea sau sănătatea minorului, iar minorul nu dorește să înceteze prestarea muncii. Din păcate legislația Republicii Moldova nu oferă o soluție juridică pentru acest caz. spre deosebire de Codul muncii al României, care prevede pentru aceste situații un temei legal de încetare a contractului individual de muncă în circumstanțe ce nu depind de voința părților. Astfel de lege ferenda propunem completarea art.82 Codul muncii al Republicii Moldova cu următorul temei de încetare a contractului individual de muncă în circumstanțe ce nu depind de voința părților: lit.l) retragerea acordului părinților sau al reprezentanților legali, în cazul salariaților cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani.

Munca pe care o îndeplinește minorul

La general față de obiectul oricărui contract de muncă legislația stabilește două condiții: acesta să fie legal și moral. Însă, pentru minori, legislația muncii stabilește o serie de munci la care minorii nu pot fi admiși.

O primă condiție cu caracter general care privește munca minorilor este că această nu trebuie să pericliteze sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională a minorului.

Alte condiții vizează muncile la care nu sunt admiși minorii. Astfel potrivit art.256 Codul muncii este interzisă utilizarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani la lucrările cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase, la lucrări subterane, precum și la lucrări care pot să aducă prejudicii sănătății sau integrității morale a minorilor (jocurile de noroc, lucrul în localurile de noapte, producerea, transportarea și comercializarea băuturilor alcoolice, a articolelor din tutun, a substanțelor stupefiante și toxice). Nu se admite ridicarea și transportarea manuală de către minori a greutăților care depășesc normele maxime stabilite pentru ei.

Nomenclatorul lucrărilor cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase la care este interzisă aplicarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani, precum și normele de solicitare maximă admise pentru persoanele în vârstă de până la 18 ani la ridicarea și transportarea manuală a greutăților, se aprobă de Guvern după consultarea patronatelor și sindicatelor. Astfel la data de 07.07.2014 Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr.541 cu privire la aprobarea Nomenclatorului lucrărilor cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase la care este interzisă aplicarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani și a Normelor de solicitare maximă admise pentru persoanele în vârstă de până la 18 ani la ridicarea și transportarea manuală a greutăților

Persoanelor mai tinere de 18 ani le sunt proscrie lucrările:

a) care țin de ridicarea și transportarea manuală a greutăților:

- pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 15 până la 16 ani – orice greutate;

- pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 16 până la 18 ani – greutate de 2 kg (masa totală a greutăților transportate în timpul unui schimb de lucru nu trebuie să depășească 700 kg);
b) la executarea cărora, de rând cu lucrul de bază, sunt ridicate și transportate manual greutăți:
- pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 15 până la 16 ani – greutate mai mari de 2 kg;
- pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 16 până la 18 ani – greutate mai mari de 4 kg.

Durata lucrărilor de transportare manuală a greutăților nu trebuie să depășească o treime din durata schimbului de lucru, iar masa totală a greutăților transportate în timpul schimbului nu trebuie să depășească:

- pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 15 până la 16 ani – 175 kg;
- pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 16 până la 18 ani – 350 kg.

Muncile copiilor prestate în anumite condiții pot lua forme grave, iar cele mai grave forme de muncă a copiilor în sensul Convenției OIM privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor nr.182/1999 sunt:

a) toate formele de sclavie sau practicile similare, ca de exemplu: vânzarea de sau comerțul cu copii, servitutea pentru datorii și munca de servitor, precum și munca forțată sau obligatorie, inclusiv recrutarea forțată sau obligatorie a copiilor în vederea utilizării lor în conflictele armate;

b) utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul prostituției, producției de material pornografic sau de spectacole pornografice;

c) utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul unor activități ilicite, mai ales pentru producția și traficul de stupefiante, așa cum le definesc convențiile internaționale pertinente;

d) muncile care, prin natura lor sau prin condițiile în care se exercită, sunt susceptibile să dăuneze sănătății, securității sau moralității copilului.

Art.7 al Convenției 182/1999 impune statelor-membre să ia toate măsurile necesare pentru a asigura punerea efectivă în practică și respectarea dispozițiilor care dau efect prezentei convenții, inclusiv prin stabilirea și aplicarea de sancțiuni penale sau, dacă este cazul, de alte sancțiuni. Alin.(2) art.7 reiterează asupra ideii că orice stat-membru trebuie, ținând seama de importanța educației pentru eliminarea muncii copiilor, să ia măsuri eficiente într-o perioadă determinată, pentru:

- a) a preveni angajarea copiilor în cele mai grave forme ale muncii copiilor;
- b) a prevedea ajutorul direct necesar și adecvat pentru a-i sustrage pe copii de la cele mai grave forme ale muncii copiilor și a asigura readaptarea lor și integrarea lor socială;

c) a asigura accesul lor la educația de bază gratuită și, ori de câte ori este posibil și potrivit, la formarea profesională a tuturor copiilor sustrași de la cele mai grave forme ale muncii copiilor;

d) a identifica copii expuși în mod particular riscurilor și a intra în contact direct cu ei; e) a ține seama de situația particulară a fetelor.

De asemenea monorii nu pot fi admiși la munca de noapte. Munca de noapte este munca desfășurată în intervalul dintre orele 22.00 și 06.00.

Examenul medical

Art.253 Codul muncii prevede că salariații în vârstă de până la 18 ani sunt angajați numai după ce au fost supuși unui examen medical preventiv. Scopul acestui examen este de a verifica și a certifica faptul că copilul este apt, din punct de vedere fizic, pentru a se încadra în câmpul muncii. Ulterior, până la atingerea vârstei de 18 ani, aceștia vor fi supuși examenului medical obligatoriu în fiecare an. Toate cheltuielile aferente efectuării examenelor medicale sunt suportate de angajator. Pe perioada trecerii examenelor medicale, salariații minori sunt eliberați de la îndeplinirea muncii cu menținerea salariului.

Norma de muncă a salariaților în vârstă de până la 18 ani

Pentru salariații în vârstă de până la 18 ani norma de muncă se stabilește, pornindu-se de la normele generale de muncă, proporțional cu timpul de muncă redus stabilit pentru salariații respectivi.

Salariaților în vârstă de până la 18 ani, angajați după absolvirea instituțiilor de învățământ secundar general și profesional tehnic, angajatorul le stabilește norme de muncă reduse, în conformitate cu legislația în vigoare, cu convențiile colective și cu contractul colectiv de muncă.

Potrivit art.96 CM, pentru anumite categorii de salariați, în funcție de vârstă, de starea sănătății, de condițiile de muncă și de alte circumstanțe, în conformitate cu legislația în vigoare și contractul individual de muncă, se stabilește durata redusă a timpului de muncă.

Pentru salariații minori, sunt prevăzute următoarele durate reduse ale timpului de muncă săptămânal:

- a) 24 de ore pentru salariații cu vârsta de 15-16 ani;
- b) 35 de ore pentru salariații în vârstă de la 16 la 18 ani.

În același timp, potrivit art.100 CM, durata zilnică normală a timpului de muncă constituie 8 ore, însă pentru salariații cu vârsta de până la 16 ani, durata zilnică a timpului de muncă nu poate depăși 5 ore, iar pentru salariații de 16-18 ani, durata zilnică a timpului de muncă nu poate depăși 7 ore

Perioada de probă.

Perioada de probă reprezintă o durată de timp stabilită la încheierea contractului de muncă pe parcursul căreia angajatorul apreciază capacitățile profesionale ale salariatului. În cazul în care rezultatul perioadei de probă este

nesatisfăcător, angajatorul poate să-l concedieze pe salariat până la expirarea perioadei de probă. Însă aplicarea perioadei de probă în privința salariaților minori este interzisă de lege (art.62 CM). Această normă are un caracter protecționist, ce rezultă din politica statului de protejare a tinerii generații. Dacă totuși angajatorul va stabili minorului la angajarea în câmpul muncii perioadă de probă și îl va concedia pentru rezultatul nesatisfăcător al perioadei de probă o asemenea concediere trebuie declarată ilegală de către instanța de judecată dacă fostul salariat va contesta în instanța de judecată ordinul de concediere pe motiv de rezultat nesatisfăcător al perioadei de probă.

Interzicerea trimiterii în deplasare a salariaților în vârstă de până la 18 ani

Norma art.256 Codul muncii prevede că se interzice trimiterea în deplasare a salariaților în vârstă de până la 18 ani, cu excepția salariaților din instituțiile audiovizualului, din teatre, circuri, organizații cinematografice, teatrale și concertistice, precum și din cele ale sportivilor profesioniști.

Garanții suplimentare la concedierea salariaților în vârstă de până la 18 ani

Potrivit art.257 Codul muncii al Republicii Moldova concedierea salariaților în vârstă de până la 18 ani, cu excepția cazului de lichidare a unității, se permite numai cu acordul scris al agenției teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, respectându-se condițiile generale de concediere prevăzute de prezentul cod.

Articolul 58 a Codului contravențional [5] al Republicii Moldova sancționează admiterea minorului la locuri de muncă care prezintă pericol pentru viața și sănătatea lui sau atragerea minorului la executarea unei munci interzise de legislație. Astfel pentru această categorie de contravenție amenda este de la 60 la 90 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 150 la 240 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 240 la 300 de unități convenționale aplicată persoanei juridice cu sau fără privarea, în toate cazurile, de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni la un an.

În concluzie, putem afirma că statul ar trebui să monitorizeze îndeaproape munca prestată de către copii, astfel încât în cazul în care aceasta afectează școlarizarea sau dezvoltarea fizică sau psihică a minorului, aceste raporturi de muncă să fie încetate. De asemenea, deși nu constituie raporturi juridice de muncă, statul trebuie să monitorizeze și munca prestată de minori în calitate de zilieri. De asemenea, încurajăm orice persoană care cunoaște despre exploatarea muncii minorilor să sesizeze autoritățile competente, astfel încât acești minori să nu presteze în continuare o muncă care le este dăunătoare.

Referințe:

1. Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului nr.nr.338-XIII din 15.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13/127.

2. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.138 din 26.06.1973 cu privire la vârsta minimă de încadrare în muncă, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.519-XIV din 15.07.1999, în ediția oficială *Tratate Internaționale*, 2001, vol. 27, p. 121, în vigoare pentru RM din 21.09.2000.
3. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului 20.11.1989, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.408-XII din 12.12.1990, în ediția oficială *Tratate Internaționale*, 1998, vol. I, p. 51.
4. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr.154-XV din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.159-162/648.
5. Codul contravențional al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr.218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.78-84.

RAPORTURILE DE MUNCĂ A MINORILOR

EȘANU Oxana

doctorandă, asistent universitar,
Facultatea drept, administrație, ordine și securitate publică,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID ID: 0000-0002-4304-2919

Summary. *This Article addresses aspects of the employment relationships of minors, in terms of protecting minors from any work likely to harm their safety, health or physical, psychological, moral or social development, or endanger their education. These are very important in regulating labor relations in which minors can be involved, with the immediate notification of the relevant state bodies, competent in the protection of children's rights in case of knowledge that minors are trained in work with deviations from the legislation in force.*

Keywords: *work, state, employer, minor, employee, right to work, social protection of labor, legal employment relationship, labor law.*

Declarația Organizației Internaționale a Muncii de la Philadelphia din 1944 proclamă: „Munca, fiind o expresie a personalității umane, nu poate fi tratată ca o marfă!”

Este un adevăr confirmat de mii de ani, că *prin muncă, omul transformă nu numai natura, dar se transformă, se realizează chiar pe sine însuși.*

Cert este faptul că, subiectul privind raporturile de muncă a minorilor a fost în mod constant în atenția cercetătorilor, studiile din acest domeniu intensificându-se, în mod deosebit, în ultimul deceniu. Interesul pentru abordarea acestui subiect în literatura de specialitate (atât juridică, cât și psihologică) s-a născut, în primul rând, în virtutea schimbărilor socio-demografice și a vieții profesionale contemporane.

Pe de altă parte, evoluția tehnologică generează forme flexibile de muncă, inclusiv a salariaților în vârstă de până la 18 ani, sarcinile profesionale putând fi executate atât în locații diverse, cât și în afara programului normal de lucru. [1].

Dat fiind faptul că, în prezent viața profesională reprezintă o sferă de ilustrare existențială a individului, dreptul la muncă este conceptualizat ca fiind unul dintre drepturile fundamentale ale omului care asigură existența și dezvoltarea unei ființe umane și presupune, în același timp, valorificarea aptitudinilor fizice și intelectuale, fapt ce permite obținerea unor beneficii materiale și încadrarea ei ulterioară în viața social-politică.

Tot aici, dreptul la muncă poate fi privit ca un element constitutiv al demnității umane, precum ce contribuie la posibilitatea de a obține compensații, ceea ce duce la stabilirea unui standard adecvat de viață. În acest context, ar trebui remarcat faptul că acest drept nu implică și o garanție de angajare [2, p. 152].

Protecția socială a muncii reprezintă un sistem de măsuri și mijloace social economice, organizatorice, tehnice, curative și profilactice care acționează în baza actelor legislative și a altor acte normative și care asigură securitatea angajatului, păstrarea sănătății și menținerea capacității lui de lucru în procesul muncii[3, p. 246]. Prin urmare, pornind de la ideea că protecția socială a muncii reprezintă un domeniu complex și de majoră importanță, putem să afirmăm faptul că aici este exprimată corelația strânsă între dreptul la muncă și asistență socială a muncii. Or, dreptul la protecția socială pe care o au salariații include aspecte clar formulate în textul constituțional și care vor forma obiectul legilor din acest domeniu.

Actualitatea temei investigate rezultă din faptul că subiectul abordat vizează aspecte ale raporturilor de muncă a minorilor, sub aspectul protejării acestora față de orice muncă susceptibilă să dăuneze securității, sănătății sau dezvoltării fizice, psihologice, morale sau sociale, sau să le pericliteze educația. Astfel, ideea de la care pornim în realizarea acestei lucrări este efectuarea unei analize ce privește munca minorilor, vârsta minimă de angajare în câmpul muncii, care categorii de munci se consideră interzise minorilor, precum și garanțiile juridice de care beneficiază salariații în vârstă de până la 18 ani.

La nivel internațional, dreptul la muncă, este asigurat prin prisma mai multor acte elaborate de către Organizația Internațională a Muncii (OIM). Republica Moldova, aliniindu-se la normele de drept internațional a ratificat un șir de Convenții a Organizației Internaționale a Muncii în calitate de stat membru al acesteia. Printre acestea se înscriu Convenția nr.81 privind inspecția muncii în industrie și comerț, ratificată de Parlament la 26 septembrie 1995 și Convenția nr.129 privind inspecția muncii în agricultură, ratificată la 26 septembrie 1997.

Respectând cerințele Convențiilor OIM și în scopul armonizării legislației naționale cu normele de drept internațional și legislației Comunității Statelor Europene, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat un șir de acte legislative și normative care reglementează principiile de bază ale raporturilor de muncă, drepturile și obligațiile angajatorilor și ale salariaților, după cum urmează: Constituția Republicii Moldova [4], Codul muncii [5], Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului [6], Legea sănătății și securității în muncă [7], Legea Republicii Moldova cu privire la tineret [8], Legea Republicii Moldova cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj [9], Hotărârea Guvernului nr.923 din 04.09.2001 cu privire la plasarea în câmpul muncii a absolvenților instituțiilor de învățământ superior și profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar de stat [10], Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Nomenclatorului lucrărilor cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase la care este interzisă aplicarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani și a Normelor de solicitare maximă admise

pentru persoanele în vârstă de până la 18 ani la ridicarea și transportarea manuală a greutăților [11] etc.

În concluzie putem remarca că pe parcursul anilor, preocupările statului Republica Moldova pentru crearea unui mediu de muncă sigur și sănătos au crescut odată cu intensificarea eforturilor de dezvoltare economică, socială, morală. Prin urmare, ținând cont de faptul că, în Republica Moldova, existența prevederilor în ceea ce privește protecția tinerilor la locul de muncă constituie o prerogativă, necesitatea și obligativitatea armonizării dreptului național cu cel internațional, a condus nemijlocit la reglementarea tuturor raporturilor de muncă de la care angajatorii nu pot deroga.

În această ordine de idei, ținem să menționăm că statul este cel care reglementează sistemul de sănătate și securitate în muncă și impune obligații în acest sens în sarcina angajatorilor, organelor cu atribuții în domeniu, salariaților și altor participanți la procesele de muncă [12, p. 620]. Această activitate nu este lăsată la latitudinea angajatorilor sau salariaților, ea fiind reglementată în toate domeniile vieții economice și sociale, iar statul realizează și controlul acestei activități prin organe specializate [13, p. 5].

Referindu-ne la aplicarea legislației muncii la capitolul raporturilor de muncă a minorilor, trebuie să menționăm faptul că, în textul multor legi, inclusiv la nivel internațional, termenul „minor” nu se regăsește în reglementări, care în mod conceptual ar trebui definit și consacrat exclusiv în legislația Republicii Moldova. Mai mult ca atât, deseori se folosesc termenii „copil”, „tineri” etc.

De exemplu, potrivit articolului 3 al Directivei 94/33/CE privind protecția tinerilor la locul de muncă [14], distingem următoarele noțiuni: – Copil – orice tânăr care nu a atins vârsta de 15 ani sau care face încă obiectul școlarizării obligatorii impuse de legislația națională, – Adolescent – orice tânăr în vârstă de 15 până la 18 ani care nu mai face obiectul școlarizării obligatorii, și – Tânăr – orice persoană în vârstă de până la 18 ani având un contract de muncă sau un raport de muncă, definit prin legislația în vigoare într-un stat membru și care face obiectul legislației dintr-un alt stat membru.

În conformitate cu Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului [6], o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani. Statul protejează copilul de exploatare economică și de executarea oricărei munci, ce prezintă pericol pentru sănătatea lui ori servește drept piedică în procesul de instruire sau prejudiciază dezvoltarea lui fizică, intelectuală, spirituală și socială. Astfel, Constituția Republicii Moldova, în art.50, alin.(4), prevede că “exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise”.

Pe de altă parte, art.2 din Legea nr.215/2016 cu privire la tineret [8], stabilește că tînăr/ă este considerată persoana cu vîrstă cuprinsă între 14 și 35 de ani.

Prin urmare, avînd în vedere că potrivit alineatului (1) articolul 26 al Codului Civil al Republicii Moldova „Capacitatea deplină de exercițiu începe la data cînd persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vîrstei de 18 ani” [15, art.26], înseamnă, *per a contrario*, că pînă la această vîrstă persoana fizică este minor.

Totodată, dicționarul explicativ al limbii române [16] definește „minorul” ca persoană care nu a împlinit vîrsta legală pentru a beneficia de drepturi civile și politice depline.

Munca copiilor necesită o abordare și o reglementare diferențiată în temeiul necesității protejării acestor categorii de salariați datorită vîrstei precoce [17, p. 340].

În acest sens, ținînd cont de faptul că munca persoanelor în vîrstă de pînă la 18 ani adesea se desfășoară cu încălcarea prevederilor legale, în continuare ne propunem să analizăm particularitățile raporturilor juridice de muncă ale minorilor, reglementate de legislația muncii și de alte acte normative în domeniu:

Capacitatea juridică de muncă a minorului. Atît legislația internațională, cît și cea națională, stabilesc o limită minimă a vîrstei de la care un minor poate fi încadrat în cîmpul muncii în baza unui contract individual de muncă. Dat fiind faptul că Codul Muncii al Republicii Moldova [5] utilizează pentru această categorie de salariați sintagma „persoanele în vîrstă de pînă la 18 ani”, în prezentul studiu vom opera, de asemenea cu acești termeni. Astfel, munca persoanelor în vîrstă de pînă la 18 ani este reglementată în Capitolul III al Titlului IX din C.M.R.M. Legiuitorul enumeră două grupuri de vîrstă a minorilor, cărora le stabilește cerințe și garanții diferite: – salariați în vîrstă de la 15 la 16 ani; – salariații în vîrstă de la 16 la 18 ani.

Spre deosebire de raporturile „clasice” de drept privat în care capacitatea juridică este distinsă și aplicată prin cele două elemente ale sale - capacitatea de folosință și cea de exercițiu, în raporturile juridice de muncă se evidențiază elementul specific constînd în recunoașterea ca subiect de drepturi doar pentru acele persoane care întrunesc ambele laturi ale capacității [18, p. 171; 19, p. 18].

Prevederile Codului Civil al Republicii Moldova, articolul 24 definește capacitatea de folosință a persoanei fizice ca fiind capacitatea de a avea drepturi și obligații civile. Capacitatea de folosință a persoanei fizice apare în momentul nașterii și încetează o dată cu moartea.

Capacitatea de exercițiu este aptitudinea persoanei de a dobîndi prin fapta proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa [15, art.25].

În dreptul muncii, capacitatea juridică începe la vîrsta legală pentru a încheia un contract de muncă, atît în privința dreptului la muncă, cît și în privința exercițiului acestui drept.

Prin urmare, datorită specificului pe care-l reprezintă, capacitatea juridică în dreptul muncii a fost privită ca unică, disocierea ei în capacitate de folosință și capacitate de exercițiu (de dispoziție) neprezentând interes [20, p.20, 21, p.165]. Soluția este valabilă și în prezent, în raport cu prevederile Codului muncii în vigoare[22, p. 33].

Conform prevederilor alineatului (2) articolul 46, din Codul muncii, „Persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani”. Excepția de la această regulă este indicată în alineatul (3) articolul 46, din Codul muncii: „Persoana fizică poate încheia un contract individual de muncă și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă, în consecință, nu îi vor fi periclitate sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională”.

În acest context, menționăm faptul că acordul părinților sau al reprezentanților legali trebuie să vizeze un anumit contract de muncă și nemijlocit să fie expres, adică dat în formă scrisă, în prealabil sau cel târziu concomitent cu încheierea contractului individual de muncă.

Menționăm că Convenția OIM nr.138/1973 cu privire la vârsta minimă de încadrare în muncă, prin reglementările sale, instituie interdicția încadrării în muncă a persoanelor sub vârsta de 15 ani. Prin urmare, legislația națională cu privire la vârsta minimă de încadrare în muncă corespunde prevederilor instrumentelor internaționale din domeniu.

Este foarte important de reținut că, în cazul lipsei acordului părinților sau a reprezentanților legali la încheierea contractului individual de muncă de către minorul cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani, alineatul (1) articolul 84 Codul Muncii prevede expres nulitatea contractului de muncă: „Nerespectarea oricărei dintre condițiile stabilite de prezentul cod pentru încheierea contractului individual de muncă atrage nulitatea acestuia”.

Totodată, în afară de criteriile privind vârsta de 15 și, respectiv, 16 ani, legea face referire la vârsta de 18 ani, indicând muncile la care persoanele date nu sunt admise, aspect pe care îl abordăm în continuare.

Condiții privind criteriul volitiv. Salariații cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani nu necesită acordul părinților la angajarea în câmpul muncii. Este necesar de menționat că, salariații cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani la încheierea contractului de muncă, urmează a-și da consimțământul în mod liber și independent de voința părinților, fără a fi influențat sau constrâns de aceștia sau reprezentanții lor legali, doar dacă în prealabil au obținut acordul acestora. În acest context, cu referire la cerințele de valabilitate ale acordului pentru încheierea contractului de muncă, susținem că acesta trebuie să corespundă cerințelor de valabilitate a unui act juridic, adică urmează să provină de la o

persoană cu discernământ, să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice și să nu fie afectat de vreun viciu de consimțământ.

Tangențial această problematică a fost abordată și autorii S. Ghimpu și A. Țiclea, pentru care încheierea unui contract individual de muncă valabil, presupune în primul rând exprimarea în mod valabil, neechivoc și în deplină cunoștință de cauză a voinței fiecărei dintre părți, de a contracta și în al doilea rând să se realizeze acordul de voință a celor două părți în condițiile prevăzute de lege [23, p. 155].

Examenul medical. Este foarte important de reținut și faptul că salariații în vârstă de până la 18 ani sunt angajați numai după ce au fost supuși unui examen medical preventiv și ulterior, până la atingerea vârstei de 18 ani, aceștia vor fi supuși examenului medical obligatoriu în fiecare an. Cheltuielile pentru examenele medicale vor fi suportate de angajator. [5, art.253].

Toate acestea ne sugerează ideea că scopul acestui examen este de a verifica și a certifica faptul că minorul este apt, din punct de vedere fizic, pentru a se încadra în câmpul muncii sau a stabili dacă starea sănătății îi permite să îndeplinească munca încredințată. Astfel, pe perioada trecerii examenului medical, salariații minori sunt eliberați de la îndeplinirea muncii cu menținerea salariului.

Muncile interzise minorilor. Codului Muncii stabilește norme cu privire la interzicerea atragerii minorilor la anumite categorii de munci, cum ar fi, spre exemplu, munca de noapte, munca suplimentară, munca în zilele de repaus etc.

Conform prevederilor articolului 255 din Codul muncii: „Este interzisă utilizarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani la lucrările cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase, la lucrări subterane, precum și la lucrări care pot să aducă prejudicii sănătății sau integrității morale a minorilor (jocurile de noroc, lucrul în localurile de noapte, producerea, transportarea și comercializarea băuturilor alcoolice, a articolelor din tutun, a substanțelor stupefiante și toxice). Nu se admite ridicarea și transportarea manuală de către minori a greutăților care depășesc normele maxime stabilite pentru ei. Nomenclatorul lucrărilor cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase la care este interzisă aplicarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani, precum și normele de solicitare maximă admise pentru persoanele în vârstă de până la 18 ani la ridicarea și transportarea manuală a greutăților, se aprobă de Guvern după consultarea patronatelor și sindicatelor”.

Hotărârea Guvernului nr.541 din 07.07.2014 privind aprobarea Nomenclatorului lucrărilor cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase, la care este interzisă aplicarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani, și a Normelor de solicitare maximă admise pentru persoanele în vârstă de

până la 18 ani la ridicarea și transportarea manuală a greutăților, ne indică o listă a locurilor de muncă, categorii de munci la care este interzisă aplicarea muncii minorilor cu vârsta sub 18 ani ca, de exemplu: construcții subterane cu destinație specială, industrie metalurgică, producerea și transmisiunea energiei electrice și tehnice, industria petrochimică, producția microbiologică – producerea alcoolului etilic, producția medicamentelor, construcții de mașini și prelucrarea metalelor, lucrări de construcții etc.

Prin această hotărâre s-a aprobat și greutatea maximă, ce ține de ridicarea și mutarea manuală a greutăților de către salariații în vârstă până la 18 ani, după cum urmează: – pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 15 până la 16 ani – orice greutate; – pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 16 până la 18 ani – greutăți de 2 kg (masa totală a greutăților transportate în timpul unui schimb de lucru nu trebuie să depășească 700 kg); În ceea ce privește muncile la executarea cărora, odată cu lucrul de bază sunt ridicate și mutate manual greutăți, persoanelor mai tinere de 18 ani le sînt proscrie lucrările: – pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 15 până la 16 ani – greutăți mai mari de 2 kg; – pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de la 16 până la 18 ani – greutăți mai mari de 4 kg. Totodată, durata lucrărilor de mutare manuală a greutăților nu trebuie să depășească o treime din durata schimbului de lucru, iar masa totală a greutăților mutate în timpul schimbului nu trebuie să depășească pentru persoanele de ambele sexe în vârstă de 15-16 ani – 175 kg; iar pentru salariații cu vârsta de 16-18 ani – 350 kg

Totuși, în conformitate cu pct. 2 și 3 din Hotărârea Guvernului menționată mai sus este stabilit că angajarea persoanelor în vârstă de până la 18 ani la lucrările cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase incluse în Nomenclator este interzisă. În același timp, este prevăzut că în cadrul practicii în producție (instruirea în producție) persoanele în vârstă de până la 18 ani care își fac studiile în colegii, școli profesionale și școli de meserii, precum și elevii din clasele superioare ale gimnaziilor, liceelor pot fi admiși la lucrările incluse în Nomenclator doar cu condiția că: a) la locurile respective de muncă sunt respectate cu strictețe cerințele de securitate și sănătate în muncă; b) durata lucrărilor nu va depăși 4 ore pe zi.

În acest sens, cu titlu de exemplu aducem câteva categorii de munci la care nu sunt admise persoanele cu vârsta sub 18 ani: construcții subterane cu destinație specială (muncitori cu diverse profesii, angajați la lucrări subterane, alegător-stivuitor, cernător, miner tăietor, mașinist la mașina de tăiat argilă, mașinist la mașina de tăiat piatră, sortator, sfărâmător plăci și blocuri, tăietor piatră, tăietor tranșee); industria metalurgică (profesii generale din metalurgia feroasă, arămar, lucrări directe în secții metalurgice, călitor laminate, controlor în

producția de metale feroase, angajat nemijlocit la sectoarele fierbinți, descărcător la halde, încălzitor metale, încărcător cuptoare termice, încărcarea și descărcarea manuală, îndreptător laminate, îndreptarea metalului fierbinte, înlăturător metale fierbinți, înlăturător zgură și metale recirculante) etc.

În sensul Convenției OIM privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor nr.182/1999 [24], cele mai grave forme de muncă a copiilor sunt: a) toate formele de sclavie sau practicile similare, ca de exemplu: vânzarea de sau comerțul cu copii, servitutea pentru datorii și munca de servitor, precum și munca forțată sau obligatorie, inclusiv recrutarea forțată sau obligatorie a copiilor în vederea utilizării lor în conflictele armate; b) utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul prostituției, producției de material pornografic sau de spectacole pornografice; c) utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul unor activități ilicite, mai ales pentru producția și traficul de stupefiante, așa cum le definesc convențiile internaționale pertinente; d) muncile care, prin natura lor sau prin condițiile în care se exercită, sunt susceptibile să dăuneze sănătății, securității sau moralității copilului.

Art.7 al Convenției 182/1999 impune statelor-membre să ia toate măsurile necesare pentru a asigura punerea efectivă în practică și respectarea dispozițiilor care dau efect prezentei convenții, inclusiv prin stabilirea și aplicarea de sancțiuni penale sau, dacă este cazul, de alte sancțiuni. În continuare, alineatul (2) reiterează asupra ideii că orice stat-membru trebuie, ținând seama de importanța educației pentru eliminarea muncii copiilor, să ia măsuri eficiente într-o perioadă determinată, pentru: a) a preveni angajarea copiilor în cele mai grave forme ale muncii copiilor; b) a prevedea ajutorul direct necesar și adecvat pentru a-i sustrage pe copii de la cele mai grave forme ale muncii copiilor și a asigura readaptarea lor și integrarea lor socială; c) a asigura accesul lor la educația de bază gratuită și, ori de câte ori este posibil și potrivit, la formarea profesională a tuturor copiilor sustrași de la cele mai grave forme ale muncii copiilor; d) a identifica copii expuși în mod particular riscurilor și a intra în contact direct cu ei; e) a ține seama de situația particulară a fetelor [24].

Muncile la care pot fi admiși salariații cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani. Particularitățile raporturilor de muncă a salariaților cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani impuse de lege sunt următoarele:

a) *munca nu va periclita sănătatea minorului.* Ținând cont de faptul că minorul aflat la această vârstă se află în continuă dezvoltare atât mentală, cât și fizică, munca prestată nu trebuie să-i dăuneze sănătatea acestuia.

Făcând o referire la Codul Muncii al României [25], menționăm că acesta utilizează la acest compartiment noțiunile de „muncă periculoasă” și „muncă intolerabilă”. Profesorul Gidro Romulus, menționează care munci sunt

intolerabile[26, p.40], după cum urmează: - activitățile desfășurate de către copil sau realizate prin implicarea nemijlocită a copilului, care, prin natura lor sau condițiile în care se exercită, dăunează sănătății, securității, dezvoltării sau moralității copiilor, și anume: toate formele de sclavie sau practicile similare - vânzarea de sau comerțul cu copii, servitutea pentru datorii și munca de servitor - precum și munca forțată sau obligatorie, inclusiv recrutarea forțată sau obligatorie a copiilor în vederea utilizării lor în conflictele armate; utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul practicării prostituției, producției de material pornografic sau de spectacole pornografice; utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul unor activități ilicite, mai ales pentru producția și traficul de stupefiante, așa cum le definesc convențiile internaționale.

b) munca nu va periclita dezvoltarea și pregătirea profesională a minorului. Un alt aspect impus de lege, se referă la educația minorului, mai cu seamă la respectarea școlarizării acestuia.

Particularitățile executării contractelor de muncă ale minorilor.

1) Perioada de probă. Perioada de probă este perioada în care angajatorul verifică dacă angajatul este potrivit. Aceasta este necesară pentru a verifica calitățile profesionale și cât de potrivit este pentru postul vacant, în caz contrar, adică dacă rezultatul perioadei de probă este nesatisfăcător, angajatorul poate să-l concedieze pe salariat. Cu referire la salariații minori, conform prevederilor art.62, lit.b) din Codul muncii, persoanelor în vârstă de până la 18 ani li se interzice aplicarea perioadei de probă în cazul încheierii contractului individual de muncă. Or, o asemenea concediere de către angajator trebuie declarată ilegală de către instanța de judecată.

2) Timpul de muncă. În ce privește norma de muncă pentru salariații respectivi, aceasta este proporțională cu timpul de muncă redus stabilit. Pentru salariații cu vârsta de până la 18 ani angajați după absolvirea gimnaziilor, liceelor, a școlilor medii de cultură generală, a școlilor profesionale polivalente și a școlilor de meserii, angajatorul le stabilește norme de muncă reduse, în conformitate cu legislația în vigoare, cu convențiile colective și cu contractul colectiv de muncă.

Pentru anumite categorii de salariați, în funcție de vârstă, de starea sănătății, de condițiile de muncă și de alte circumstanțe, în conformitate cu legislația în vigoare și contractul individual de muncă, se stabilește durata redusă a timpului de muncă. Astfel, conform prevederilor articolului 96 din Codul muncii, pentru salariații minori sunt prevăzute următoarele durate reduse a timpului de muncă săptămânal: a) 24 de ore pentru salariații în vârstă de la 15 la 16 ani; b) 35 de ore pentru salariații în vârstă de la 16 la 18 ani.

3) Munca de noapte. Munca de noapte este munca desfășurată în intervalul dintre orele 22.00 și 06.00. Potrivit alineatului (5) articolul 103 Codul Muncii nu se admite atragerea la munca de noapte a salariaților cu vârsta de până la 18 ani.

4) *Munca suplimentară.* Regula generală prevede că nu se admite atragerea la muncă suplimentară a salariaților în vârstă de până la 18 ani, chiar și în cazul în care aceștia și-ar da acordul.

5) *Munca în zilele de repaus.* Potrivit alineatului (3) articolul 110 Codul Muncii nu se admite atragerea la muncă în zilele de repaus a salariaților în vârstă de până la 18 ani.

6) *Munca în zilele de sărbătoare nelucrătoare.* Conform alineatului (3) articolul 111 Codul Muncii, nu se admite atragerea la muncă în zilele de sărbătoare nelucrătoare a salariaților în vârstă de până la 18 ani.

7) *Munca în tură continuă.* Potrivit alineatului (1) articolul 318 Codul Muncii nu se admite atragerea la munca în tură continuă a salariaților cu vârsta de până la 18 ani.

8) *Concediile.* Potrivit alineatului (2) articolul 115 Codul Muncii, înainte de expirarea a 6 luni de muncă la unitate, concediul de odihnă pentru primul an de muncă se acordă, în baza unei cereri scrise de câteva categorii de salariați, printre care și salariaților în vârstă de până la 18 ani. Prin urmare, în momentul când angajatorul programează concediile anuale, trebuie să țină cont de regula potrivit căreia salariaților în vârstă de până la 18 ani concediul anual plătit li se acordă vara, iar în baza unei cereri scrise a salariatului minor, concediul anual plătit poate fi acordat și în oricare altă perioadă a anului. Neacordarea concediului de odihnă anual salariaților în vârstă de până la 18 ani, este interzisă.

De asemenea, salariații în vârstă de până la 18 ani beneficiază anual de un concediu suplimentar plătit cu o durată de cel puțin 4 zile calendaristice.

9) *Salarizarea.* Potrivit alineatului (1) articolul 152 Codul Muncii, în cazul salarizării pe unitate de timp, salariaților în vârstă de până la 18 ani salariul li se plătește ținându-se cont de durata redusă a muncii zilnice, iar munca salariaților minori care lucrează în acord este retribuită în baza tarifelor pentru munca în acord stabilite salariaților adulți. Totodată, munca elevilor și studenților din instituțiile de învățământ secundar general, secundar profesional și mediu de specialitate, care nu au atins vârsta de 18 ani, prestată în afara timpului de studii, se retribuește proporțional cu timpul lucrat sau în acord. Angajatorul poate să stabilească, din contul mijloacelor proprii, un spor la salariul tarifar pentru timpul cu care durata muncii zilnice a salariaților minori se micșorează în comparație cu durata muncii zilnice a salariaților adulți.

10) *Răspunderea materială.* Cu salariații în vârstă de până la 18 ani nu poate fi încheiat contract de răspundere materială deplină. Potrivit alineatului (3) articolul 337 Codul Muncii salariații în vârstă de până la 18 ani poartă răspundere materială deplină doar pentru cauzarea intenționată a prejudiciului material, precum și pentru prejudiciul cauzat în stare de ebrietate alcoolică, narcotică ori

toxică, stabilită în modul prevăzut la articolul 76 lit.k), sau în urma comiterii unei infracțiuni.

11) *Trimiterea în deplasare în interes de serviciu.* Se interzice trimiterea în deplasare a salariaților în vârstă de până la 18 ani. De la regula generală însă avem câteva excepții care admit trimiterea în deplasare în interes de serviciu a salariaților în vârstă de până la 18 ani, și anume: salariații din instituțiile audiovizualului, din teatre, circuri, organizații cinematografice, teatrale și concertistice, precum și din cele ale sportivilor profesioniști. Această excepție este motivată prin specificul muncii acestor categorii de salariați.

12) *Concedierea.* Concedierea salariaților în vârstă de până la 18 ani, cu excepția cazului de lichidare a unității, se permite numai cu acordul scris al agenției teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, respectându-se condițiile generale de concediere prevăzute de Codul muncii. Ținem să menționăm faptul că, în cazul nerespectării legislației muncii, survine răspunderea juridică. Codul Contravențional prevede un șir de contravenții pentru subiecții care atentează la drepturile de muncă ale minorilor și pentru care sunt stabilite anumite sancțiuni

Deoarece este un domeniu sensibil având în vedere vârsta fragedă de la care legiuitorul a permis desfășurarea de activități remunerate de către salariații în vârstă de până la 18 ani, în concluzie la cele relatate mai sus, trebuie să menționăm că, conform unei priviri de ansamblu asupra legislației muncii aplicabile minorilor, aceștia se supun dreptului comun în materie, dar beneficiază de unele reglementări speciale în acele situații în care nevoile speciale de atenție ale acestei categorii de angajați le impun.

Este esențială educarea societății în spiritul protecției copiilor de exercitarea muncilor dăunătoare dezvoltării fizice și psihice a acestora. Aceste aspecte sunt foarte importante în reglementarea raporturilor de muncă în care minorii pot fi implicați, cu sesizarea imediată a organelor de resort ale statului competente în protecția drepturilor copiilor în cazul cunoașterii că minorii sunt antrenați în munci cu abateri de la legislația în vigoare.

Referințe:

1. ZAHARIA, D.V., GAVRILOAIEI, S.I. Flexibilitatea granițelor muncă-familie în context românesc, în MARHAN, A.M., MICLE, M.I. (coord.), Perspective asupra interferenței muncă-familie, Ed. Academiei Române, București, 2016, p. 123-135. [Accesat: 25.10.2022] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/290447085_Flexibilitatea_granitelor_munca-familie_in_context_romanesc
2. МАКИЛИ-АЛИЕВ, К.Н.О. Влияние международного права прав человека на национальные отрасли конституционного права. Диссертация на соискание ученой степени доктора хабилитат права. Кишинэу: Академия Наук Молдовы, 2014, 152 с.

3. BAEȘU, V. Protecția socială a muncii reieșind din prevederile constituționale ale Republicii Moldova și a jurisdicției internaționale. În: materialele Conferinței internaționale științifice „Știința juridică autohtonă prin prisma valorilor și tradițiilor europene. Știința juridică în contextul promovării valorilor statului de drept,.. ULIM, 13-14 mai 2010.
4. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78.
5. Codul muncii al Republicii Moldova nr.154 din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.
6. Legea privind drepturile copilului nr.338 din 15.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13.
7. Legea sănătății și securității în muncă nr.186 din 10.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.143-144.
8. Legea Republicii Moldova cu privire la tineret nr.215 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016 nr.315-328.
9. Legea Republicii Moldova cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj nr.105 din 14.06.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.295-308.
10. Hotărârea Guvernului nr.923 din 04.09.2001 cu privire la plasarea în câmpul muncii a absolvenților instituțiilor de învățământ superior și profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar de stat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.108-109.
11. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Nomenclatorului lucrărilor cu condiții de muncă grele, vătămătoare și/sau periculoase la care este interzisă aplicarea muncii persoanelor în vârstă de până la 18 ani și a Normelor de solicitare maximă admise pentru persoanele în vârstă de până la 18 ani la ridicarea și transportarea manuală a greutăților. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.185-199.
12. ȚICLEA, A. Tratat de dreptul muncii. Legislație. Doctrină. Jurisprudență, ediția a IX-a, actualizată. București: Universul Juridic, 2015, 1120 p.
13. POPA, V., MIRCOVICI, N. Dreptul muncii. Accidentul de muncă în practica internațională. București: Getic, 1997.
14. Directiva 94/33/CE privind protecția tinerilor la locul de muncă.
15. Codul Civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86.
16. Dicționar explicativ al limbii române, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia română, Institutul de lingvistică Iorgu Iordan – Al. Rosseti: Univers Enciclopedic Gold, 2016. 1376 p.
17. PLEȘCA, V. Masă rotundă cu participare internațională consacrată aniversării a 20 de ani de la fondarea Academiei de Administrare Publică de pe lângă

- Președintele Republicii Moldova, cu tema: Protecția drepturilor omului: Mecanisme naționale și internaționale, 11.12.13 Comunicare „Condițiile admiterii la muncă a minorilor cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani”, Chișinău, 2013. În: Materialele mesei rotunde, p. 340-342.
18. GHIMPU, S. Capacitatea persoanei fizice de a încheia un contract de muncă în calitate de angajat. În: Studii și cercetări juridice nr.2/1967, p. 170-174.
 19. RALUCA, D. Particularități ale contractului individual de muncă încheiat de minor. În: Revista română de dreptul muncii nr.1/2005, p. 15-20.
 20. GHIMPU, S. MOHANU, GH. Condițiile încheierii contractului individual de muncă. București: Științifică și Enciclopedică, 1988, 136 p.
 21. GHIMPU, S., ȚICLEA, A. Dreptul muncii. ediția a II-a. București: All Beck, 2001, 876 p.
 22. ATHANASIU, A. DIMA, L. Dreptul muncii. București: All Beck, 2005, 408 p.
 23. GHIMPU, S., TICLEA, A. Dreptul muncii. București: Șansa, 1994, 253 p.
 24. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.182 din anul 1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor. Publicat: 30.12.2006 în Tratatate Internaționale Nr.35.
 25. Codul Muncii al României. În Monitorul Oficial al României, 2003, în vigoare de la 18.05.2011. [Accesat: 25.10.2022]. Disponibil: <https://www.codulmuncii.ro/integral.php>
 26. GIDRO, R. Dreptul muncii. Curs universitar. București: Universul Juridic, 2013, 364 p.

CZU: 354.84.07(478):341.241:343.549 <https://doi.org/10.5281/zenodo.7657166>

**ASISTENȚA AUTORITĂȚII CENTRALE DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIVIND
IMPLEMENTAREA CONVENȚIEI ASUPRA ASPECTELOR CIVILE ALE RĂPIRII
INTERNAȚIONALE DE COPII**

DONI Valentina

doctorandă, Școala Doctorală Științe juridice, USM

ORCID ID: 0000-0003-0316-0651

***Summary.** The assistance of the central authority in implementing the provisions of the Convention on the Civil Aspects of the International Abduction of Children has a very important role in protecting the best interests of the child to live in an ordinary and favorable environment, as well as to communicate with both parents and the extended family. The central authority may be the authority of the requesting State as well as the authority of the requested State. In any situation, the central authority of the state must cooperate efficiently and in timely manner to ensure the immediate return of children moved or detained illegally and to allow the realization of the right of visit. At the same time, it is for the central authority to take the preliminary steps for the out-of-court and amicable settlement of the family dispute.*

***Keywords.** central authority, child, custody, visitation, solicitant.*

Introducere în polemică

Republica Moldova a aderat la Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii prin Hotărârea Parlamentului nr.1468 din 29.01.1998, fiind în vigoare pentru RM din 01.07.1998. Prezenta convenție are drept obiectiv: a) de a asigura înapoierea imediată a copiilor deplasați sau reținuți ilicit în orice stat contractant; b) de a face să se respecte efectiv în celelalte state contractante drepturile privind încredințarea și vizitarea, care există într-un stat contractant. [1] Prin aceasta Republica Moldova și-a asumat rolul de a respecta prevederile convenției prin colaborare eficientă cu autoritățile centrale ale altor state parte a convenției.

Rezultate și discuții

Autoritatea centrală joacă un rol vital în punerea efectivă în funcțiune a Convenției. Autoritatea centrală pentru protecția copilului în Republica Moldova este Ministerul Muncii și Protecției Sociale, abilitat să elaboreze, să promoveze și să monitorizeze realizarea politicii statului în domeniul protecției copilului.

Conform doctrinei „procedura conform convenției este ca autoritatea centrală a statului de unde copilul a fost greșit răpit, sau unde este reținut, primind o aplicare de returnare a copilului fie direct de la persoană, instituție sau organ competent sau de o altă autoritate centrală, trebuie să i-a sau să cauzeze luarea unor măsuri de întoarcere voluntară a copilului”. [2]

Autoritatea centrală trebuie să elimine orice obstacole în implimentarea Convenției, prin toate modalitățile posibile. Soluții ar fi discuțiile directe cu

autoritatea centrală a celui alt stat, sau în caz de necesitate pe cale diplomatică, discuții la diferite întâlniri, forumuri regionale, internaționale a autorităților centrale etc.

Este recunoscut faptul că, în majoritatea cazurilor, luarea în considerare a interesului superior al copilului solicită ca ambii părinți să aibă posibilitatea de a participa și de a fi audiați în procedurile de stabilire a domiciliului copilului. Prin urmare, autoritățile centrale ar trebui să coopereze în cea mai mare măsură prin a furniza informații cu privire la aspectele juridice, financiare, de protecție și de altă natură în statul solicitant și facilitează contactul în timp util cu aceste organisme în cazuri adecvate. Măsurile care pot fi luate pentru îndeplinirea obligației prevăzute la art.7 lit.h) din convenție sunt să i-a sau să determine luarea unei măsuri de protecție a bunăstării copiilor poate include, de exemplu: alertarea agențiilor de protecție sau a autorităților judiciare competente în solicitarea de înapoiere a unui copil care poate fi în pericol; consilierea statului solicitat, la cerere, cu privire la măsurile de protecție și servicii disponibile în statul solicitant pentru a asigura returnarea în siguranță a unui anumit copil; încurajarea utilizării art.21 din convenție pentru a asigura eficacitatea exercitărea drepturilor de acces sau de vizitare.

Dacă este posibil, cererile ar trebui să fie trimise autorității centrale solicitate prin poștă sau un echivalent sigur pentru a asigura sosirea lor în condiții de siguranță. În cazul în care există nelămuriri cu privire la siguranța sistemului de poștă electronică în țara solicitată, poate fi posibilă trimiterea cereri prin intermediul bagajului diplomatic, cu acordul ambasadelor relevante.

În aceeași ordine de idei, conform art.9 din convenție, când autoritatea centrală, care este sesizată printr-o cerere în temeiul art.8, are motive să creadă că copilul se află într-un alt stat contractant, ea transmite cererea direct și fără întârziere autorităților centrale a acestui stat contractant, informând despre aceasta autoritatea centrală reclamantă sau, dacă e cazul, pe reclamant.

Dacă cererea este foarte urgentă sau dacă termenul de 12 luni pentru o returnare obligatorie este iminent, autoritatea centrală trebuie să depună toate eforturile pentru a accelera lucrurile mai repede decât de obicei. Aceasta deoarece, conform art.12 din convenție, când un copil a fost deplasat sau reținut ilicit și o perioadă de mai puțin de un an s-a scurs cu începere de la deplasare sau neînapoiere în momentul introducerii cererii înaintea autorității judiciare sau administrative a statului contractant unde se află copilul, autoritatea sesizată dispune înapoierea sa imediată. Considerăm că, autoritatea centrală nu trebuie să insiste privind procedurile excesiv de complexe sau birocratice. În unele țări, instanțele permit documente prin fax, decât originalele care urmează să fie depuse în cazuri urgente, cu condiția ca originalele să fie să fie transmise la o dată

ulterioară. La fel, menționăm că, nu este necesară legalizarea documentelor în temeiul convenției, lucru precizat în art.23 din convenție. Datele de contact corecte pentru autoritatea centrală și personalul acesteia sunt vitale pentru asigurarea transmiterii eficiente și rapide a informațiilor. În astfel de situații, pentru o cerere urgentă nu trebuie instituită obligația de trimitere prin poșta terestră, acest lucru poate cauza o întoarcere reușită.

Autoritatea judiciară sau administrativă sesizată chiar după expirarea perioadei de un an urmează să dispună înapoierea copilului, cu excepția, dacă nu se stabilește că copilul s-a integrat în noul său mediu. Când autoritatea judiciară sau administrativă a statului solicitat are motive că copilul a fost luat într-un alt stat, ea poate suspenda procedura sau respinge cererea de înapoiere a copilului.

Conform prevederilor art.7 din legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți lit.o) autoritățile tutelare teritoriale „în cooperare cu autoritățile tutelare locale, cu alte autorități și instituții care activează în domeniile asistenței sociale, educației, ocrotirii sănătății, precum și cu organele de drept, întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea implementării prevederilor Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la Haga la 25 octombrie 1980, ...”. [3]

Ca urmare, prin prisma cadrului legal enunțat, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ a conchis în decizia din 07 iulie 2021 că apelantul „fiind persoana care pretinde că copilul a fost deplasat prin violarea dreptului privind încredințarea acestuia, urma să sesizeze fie autoritatea centrală a reședinței obișnuite a copilului, adică Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a Republicii Moldova, fie pe cea din Regatul Norvegiei, pentru ca acestea să acorde asistența lor în vederea asigurării înapoierii copilului.” [4]

În contextul expus, doar atragerea autorității centrale, anterior Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în calitate de intervenient accesoriu, nu acoperă viciul admis privind calitatea procesuală activă, oferită prin efectul legii speciale autorității publice respective, cu dreptul acesteia de a înainta acțiunea pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale copilului conform convenției. Autoritatea centrală era necesar de a fi sesizată prealabil pentru a încerca de a soluționa diferendul pe cale amiabilă.

În situația juridică respectivă, natura litigiilor este un raport juridic cu elemente de extranietate, care poate fi soluționat cu respectarea întocmai a unor proceduri convenite de state prin convenții și tratate, proceduri care implică acțiuni la nivel de state, reprezentate prin intermediul autorităților sale, care în consecință au competențe de a prezenta instanței de judecată concluzii și probe privind circumstanțele ce trebuie constatate din ambele state, precum și oferă posibilitatea reală de executare a unei eventuale soluții judecătorești de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite.

Autoritățile centrale nu sunt obligate să inițieze proceduri judiciare. Însă, acestea ar trebui să monitorizeze evoluția cererilor pentru a se asigura că sunt legale procedurile de returnare, sau sunt inițiate de persoana sau autoritatea centrală corespunzătoare. Majoritatea autorităților centrale nu participă la nicio etapă a procedurilor judiciare, deși pot instrui sau consilia reprezentantul legal al solicitantului, prezentând doar o poziție în scris și solicitând examinarea în lipsă.

Se prezintă relevantă în acest sens, una dintre spețe în materie: „reprezentantul intervenientului accesoriu Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în ședința instanței de apel nu s-a prezentat, solicitând prin cerere examinarea cauzei în lipsa sa. Reprezentanții Ministerului Justiției și a Oficiului Avocatului Poporului în ședința instanței de apel nu s-au prezentat, deși au fost legal citați despre data, ora și locul examinării cauzei”. [4]

În unele cazuri autoritatea centrală este solicitantul procedurii sau reprezintă părintele solicitant direct sau este prezent ca *amicus curiae*, în calitate de persoană interesată. Totuși, constatăm că în unele cazuri, reprezentarea unui părinte direct de către o autoritate centrală poate cauza probleme în cazul în care alt părinte devine mai târziu solicitant.

Prezintă relevanță în acest sens decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău din 02 decembrie 2021 prin intermediul căreia distingem respectarea ordinii desfășurării întoarcerea copilului în statul reședinței sale obișnuite “Partea reclamantă susține că, acțiunile pârâtei prezintă semnele unei răpiri internaționale a copilului minor, prin reținerea ilegală a acestuia, fără a ține cont de interesele primordiale ale acestuia, a hotărât în mod unilateral reținerea acestuia în alt stat decât statul de reședință obișnuită al acestuia, încălcând astfel dreptul de încredințare al reclamantului, ... motiv din care la 15 octombrie 2018 reclamantul s-a adresat cu o cerere privind localizarea copilului minor și înapoierea de bună voie a acestuia în România, statul său de reședință obișnuită, către Ministerul de Justiție al României. La data de 23 octombrie 2018, autoritatea centrală din România a expediat în acest sens către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova (autoritatea centrală a Republicii Moldova, în sensul Convenției), demersul nr.76960/18, solicitând localizarea copilului minor și înapoierea acestuia la domiciliul în România - statul de reședință obișnuită a copilului. ... În cele din urmă, dat fiind faptul că încercările autorităților centrale din România și Republica Moldova privind înapoierea de bună voie a copilului au eșuat, reclamantul se consideră în deplin drept de a se adresa direct în instanța de judecată cu prezenta acțiune. [5]

Din această speță deducem în mod repetat necesitatea respectării procedurii prelabile de adresare pentru asistență în procedura de înapoiere a

copilului în statul reședinței sale obișnuite sau asigurarea dreptului de vizitare de către autoritățile centrale a statului reședinței obișnuite a copilului și statul pe teritoriul căruia se află la moment copilul. Cu toate că, în multe cazuri se eșuează înapoierea copilului pe cale benevolă, menționăm că sunt și cazuri de încheiere a tranzacțiilor de împăcare. Cât și se asigură unul dintre obiectivele convenției de soluționare pe cale amiabilă, extrajudiciară a acestor diferende care țin de un segment sensibil, interesul superior al copiilor.

Concluzii

În concluzie, menționăm că, autoritatea centrală, Ministerul Muncii și Protecției Sociale din Republica Moldova, ca autoritate atâr a statului solicitant cât și solicitat are un rol deosebit de important în procedura de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite cât și în asigurarea dreptului de vizitare. Autoritatea centrală fiind obligată să pună în aplicare prevederile Convenției de la Haga cu privire la aspectele civile ale răpirii internaționale de copii și să țină cont de excepțiile prevăzute de această convenției.

La fel, autoritatea centrală are obligația pozitivă de a asigura respectarea interesului superior al copilului în coraport cu drepturile la viața privată a părinților copilului sau a unor alte persoane în a căror încredințare se află copiii în sensul convenției.

Menționăm în aceeași ordine de idei, că persoanele solicitante a returnării copilului în statul reședinței obișnuite trebuie să utilizeze calea amiabilă de înapoiere a copilului, după care să accedă la procedurile judiciare. Ca efect, autoritățile statului vor derula proceduri administrative de constatare a stării de fapt și vor putea prezenta ulterior instanței poziția pe marginea cauzei, atâr prin prezentarea de probe cât și prin expunere de poziție juridică.

În calitate de recomandări considerăm că Ministerul Muncii și Protecției Sociale trebuie să prezinte note informative către public privind procedura de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite, în mai multe limbi de circulație internațională, într-un limbaj simplu și pe înțelesul tuturor justițiabililor.

La fel, considerăm necesară participarea activă a autorității centrale naționale în cadrul procedurilor judiciare prin expunerea poziției referitor la interesul superior al copilului, cât și participarea proactivă, rapidă și lipsită de birocrație la etapa administrativă. Desigur că, în acest context este necesară atribuirea autorităților centrale a competențelor suficiente, a personalului calificat și resurselor materiale adecvate, inclusiv mijloace moderne de comunicare care le vor permite îndeplinirea eficientă a atribuțiilor conform prevederilor convenției.

Nu în ultimul rând, facilitarea medierii transfrontaliere de către autoritatea centrală în cazurile privind neînapoierea copilului în statul reședinței sale

obișnuite și neasigurarea dreptului de vizită, prin publicarea informațiilor privind beneficiile medierii și listele mediatorilor specializați în acest domeniu cu datele de contact aferente.

Referințe:

1. Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii nr.67 din 25.10.1980, Publicat:30.12.1999 în Tratatul Internațional Nr.15 art.67, prin Hotărârea Parlamentului nr.1468 din 29.01.1998, în vigoare pentru RM din 01.07.1998
2. McClean D., Ruiz Abou-Nigm V., The Conflict of Laws, 9th Edition, Thomson Reuters, UK, 2016. p. 14 029.
3. Legea nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.162-172, art.534.
4. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău din 07 iulie 2021, Dosarul: nr.2a-2052/21(2-19143340-02-2a-11052021). [Accesat: 27.09.2022] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/bb772c5a-3a7d-40c2-a266-3ee8ca7f8cff
5. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău din 02 decembrie 2021, Dosarul nr.2a-2530/2021. [Accesat: 27.09.2022] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/447e5d28-5a2a-455b-bed6-8c7ab8f8e842

CZU: 342.733-053.2 + 37.014.12

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7657185>

UN COPIL EDUCAT, UN ADULT CÂȘTIGAT

DOBOȘ Georgiana

Gruparea de Jandarmi Mobilă
„Alexandru cel Bun”, Bacău, România

ORCID ID: 0000-0002-5077-2485

Summary. *Maria Montessori, an educator and the first female doctor in Italy, spoke about the education of children in a distinctive way, calling it education of the soul. Among the many famous quotes that she had, a certain one caught my attention: "We shouldn't educate our children for the world we're currently living now, the same world will not exist when they will grow up and nothing can tell us how it will be, we should however teach them how to adapt." From this we can assume that for her, the key to a successful education consists in offering the child, as a parent, the right of making his own choices and the opportunity to think and express himself freely without restriction. We can often observe the tendency to protect our children and from a desire to shield them from harm we isolate them from society, keeping them away from the daily struggles of life and end up making the choices that will decide their future.*

Keywords: *child, rights, sexual abuse, victim, education.*

Maria Montessori, pedagog și prima femeie medic a Italiei, vorbea despre educația copilului, într-un mod aparte, numind-o educație de suflet. Printre multitudinea citatelor celebre pe care aceasta le avea, mi-a atras atenția următorul citat: „Să nu-i educăm pe copiii noștri pentru lumea de azi. Această lume nu va mai exista când ei vor fi mari și nimic nu ne permite să știm cum va fi lumea lor. Atunci să-i învățăm să se adapteze”. De aici, plecăm pe ideea că pentru ea, cheia unei educații de succes, consta în a-i da voie copilului să zboare cu propriile lui aripi, punând pe primul plan, libertatea de gândire și de exprimare a lui, fără a-i îngrădi, ca părinte, vreodată, acest drept. Observăm de multe ori, că din dorința de a ne proteja copiii, îi izolăm de societate, dorindu-le binele, îi ferim de obstacolele cotidiene și din păcate ajungem să decidem noi în locul lor, drumul spre propriul lor viitor.

În Constituția României care este legea fundamentală a statului român, vom regăsi și câteva articole destinate copilului. De exemplu:

Articolul 49 „Protecția copiilor și a tinerilor” [1] unde copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor. Ne este ilustrat faptul că „Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.” În alin.3 ne este prezentat faptul că „Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.” Legiuitorul mai ține să ne menționeze faptul că minorul care are vârsta de sub 15 ani nu poate fi angajat ca salariat.

Articolul 32 „Dreptul la învățătură”, unde ne este prezentat faptul că dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.

În acest sens, mai sunt menționate și următoarele art.33 „Accesul la cultură” care este garantat, în condițiile legii; art.34 „Dreptul la ocrotirea sănătății” care și acesta ca cel din urmă este tot garantat, evidențând faptul că statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice; art.35 „Dreptul la un mediu sănătos”, unde statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.

Dacă ne gândim la interesul superior al copilului vom constata că avem o gama variată de proceduri, legi, convenții etc. în domeniul protecției drepturilor copilului și aici, aș vrea să fac referire la „Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului” [2] care este cel mai important acord semnat de statele care au promis să apere drepturile copiilor. Acest document definind care persoane sunt copii, toate drepturile acestora și responsabilitățile statelor.

În continuare dacă vom urmări să accentuăm ideea: „Interesului superior al copilului” vom observa ca este principiul prin intermediul căruia statul se angajează prin măsuri specifice să asigure copilului protecția și îngrijirea adecvată, luând în considerare drepturile și obligațiile părinților.

Acest principiu a fost integrat și în legislația românească, prevalând în toate demersurile și deciziile care privesc copiii, întreprinse de autoritățile publice și de organismele private autorizate, precum și în cauzele soluționate de instanțele judecătorești.

De altfel, principiul interesului superior al copilului este impus inclusiv în legătură cu drepturile și obligațiile ce revin părinților copilului, altor reprezentanți legali ai săi, precum și oricăror persoane cărora acesta le-a fost plasat în mod legal, în determinarea acestuia avându-se în vedere cel puțin următoarele aspecte:

În determinarea interesului superior al copilului [3] se au în vedere: nevoile de dezvoltare fizică, psihologică, de educație și sănătate, de securitate și stabilitate și apartenență la o familie; opinia copilului, în funcție de vârsta și gradul de maturitate; istoricul copilului, având în vedere, în mod special, situațiile de abuz, neglijare, exploatare sau orice altă formă de violență asupra copilului, precum și potențialele situații de risc care pot interveni în viitor; capacitatea părinților sau a persoanelor care urmează să se ocupe de creșterea și îngrijirea copilului de a răspunde nevoilor concrete ale acestuia; menținerea relațiilor personale cu persoanele față de care copilul a dezvoltat relații de atașament.

Să nu uităm că la nivel european, Tratatul de la Lisabona [4], promovează în mod explicit protecția drepturilor copilului. Conform prevederilor Convenției,

copilul trebuie tratat cu respect, iar statul este obligat să îi asigure cele mai bune condiții de dezvoltare, să respecte drepturile copilului și normele de protecție a copilului.

Ca un adult să fie câștigat, trebuie să fi fost mai întâi un copil educat și educația după părerea mea începe de la o vârstă fragedă, chiar de pe băncile grădiniței.

După terminarea studiilor postuniversitare, am avut plăcerea să activez în doua instituții mirifice, în învățământ timp de 2 ani ca și profesor pentru învățământul preșcolar, de unde mi-am dat seama că meseria de profesor este o meserie nobilă, deoarece, conturează caractere și drumuri în viață, educă, disciplinează și modelează tânăra generație, iar în prezent activez în cadrul jandarmeriei, o forță specială, menită să asigure ordinea și liniștea publică, care exercită, în condițiile legii, atribuțiile ce îi revin cu privire la drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, a proprietăților publice și private, a prevenirii și descoperirii infracțiunilor, precum și protecția instituțiilor fundamentale ale statului și combaterea actelor de terorism.

Pentru că ambele domenii sunt interactive, am avut onoarea de a participa la o multitudine de activități, în care educația a bătut palma cu ordinea și cu respectarea legii împletindu-se armonios într-un cadru natural.

Merg pe premisa că puterea exemplului este cea mai convingătoare, pentru a face o lume mai bună, mai dreaptă, cu principii bine împământenite, iubitoare de țara în care s-a născut și a crescut cât și de semenii ei și de aceea, am decis împreună cu ai mei colegi jandarmi, să conturăm și mai mult latura umană a instituției noastre, participând activ la tot felul de activități, proiecte și campanii educative în parteneriat cu școala, biserica și familia, care să vizeze preșcolarii, școlarii, elevii și studenții, pentru a crește gradul de informare a tinerilor, în vederea prevenirii fenomenelor antisociale și pentru a le putea oferi un mediu sigur și protector pentru dezvoltarea lor fizică, mentală, spirituală, morală și socială.

În ultima perioada, am observat în unele școli, nevoia acerbă a elevilor, de a aborda diferite teme specifice siguranței lor, precum accesul pe internet, prevenirea bullying-ului, drogurile, dependența de ele și efectele nocive pe care acestea le au asupra corpului uman, traficul de persoane, violența, cât și diferite moduri de a acționa atunci când se simt în pericol. Așadar, ne-am propus să demarăm diferite proiecte, în care să ținem lecții deschise, pe diferite ateliere, colaborând cu anumite instituții ca Centrul de Prevenire, Evaluare și Consiliere, Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane, polițiști și jandarmi din Inspectoratele Județene pentru a le satisface interesul și nevoia copiilor de a se hrăni cu informații corecte și de calitate și cu practici pe măsură.

Totodată, prin nenumăratele subiecte pe care la atingem în dialogurile noastre cu cei mici, punem de multe ori accentul și pe subiectul delincvenței juvenile [5], care este una dintre problemele majore cu care se confruntă societatea românească, iar în acest sens este impetuos necesar ca toți factorii de decizie din cadrul instituțiilor publice cu atribuții în domeniu, și nu numai, să întreprindă acțiuni reale și coerente, în vederea identificării și eliminării cauzelor și condițiilor care determină sau favorizează acest fenomen.

Diversificarea formelor de manifestare a delincvenței juvenile din ultimii ani, impune realizarea de eforturi în scopul găsirii celor mai eficiente mijloace de contracarare a efectelor nocive ale acestui fenomen. Este necesară, așadar, o implicare și o colaborare mai strânsă a autorității publice și a organizațiilor nonguvernamentale care se ocupe de educarea și protecția copiilor în vederea creșterii siguranței acestora, a imprimării unui comportament civilizat, a unui respect față de lege și imprimarea unor valori sociale și morale acceptate de societate.

Dintre cauzele generale ale delincvenței juvenile mai sunt și disfuncțiile mediului familial. În familie copilul își petrece cea mai mare parte din timp. Personalitatea în formare a copilului este strict influențată de modelul oferit de părinți. Familia își pregătește copilul pentru viață, ea poate fi mediu educativ sau dimpotrivă, guvernator de deviații comportamentale până la forma gravă a delincvenței juvenile. Familia își exercită influența asupra copilului prin structura sa și nivelul de trai material și cultural, prin stilul de viață ce o caracterizează. Delincvența juvenilă apare de cele mai multe ori, atunci când copilul sau adolescentul normal psihic, aflat sub influența atâtor factori, este frustrat de suportul formativ și de ambianța afectiv – maturizantă a unei familii armonioase. Disfuncțiile sistemului familial, constituie cauza principală a comportamentului deviant la copii. Reconstituirea unei familii din văduvi sau divorțați, cu copii rezultați din familii anterioare poate exercita o influență negativă asupra copilului. Un copil crescut într-un asemenea mediu va fi cu ușurință expus influențelor nocive antisociale ale mediului și va trece ușor la săvârșirea de delikte. Pentru o dezvoltare psihică normală, minorul trebuie să aibă un sentiment de siguranță, necesar dezvoltării sale echilibrate. Acest sentiment depinde de următoarele condiții: protecție împotriva loviturilor din afară, satisfacerea trebuințelor elementare, coerența și stabilitatea cadrului de dezvoltare, sentimentul de a fi acceptat de ai săi. Copilul trebuie să fie iubit, să dăruiască dragoste, să fie condus și îndrumat, dobândind încetul cu încetul o experiență afectivă și socială complexă. Carențele educaționale manifestate la nivelul familiei pot fi cauze ale delincvenței juvenile. Astfel, de carențe sunt : lipsa unui climat de calm și înțelegere în familie, nivelul profesional sau cultural scăzut al părinților, schimbarea frecventă a mediului familial, regimul educativ familial deficitar.

Tot la cauze mai putem încadra și eșecul școlar și incapacitatea școlară deoarece, este o condiție care în prezența unor factori face posibilă apariția fenomenului de delincvență, dar este și un efect al disfuncțiilor psiho – sociale ale familiilor din care provin minorii. Totodată, eșecul școlar se datorează și faptului că unele cadre didactice nu găsesc întotdeauna metodele cele mai bune pentru educarea elevului cât și cauza intrării în mediul școlar, trecerea de la comunitatea afectivă a familiei la comunitatea de disciplinare a școlii, are adesea pentru copil semnificația și proporțiile unei adevărate crize. Depinde de familie și de cadrele didactice de felul în care copilul depășește această criză. Mai putem vorbi și despre insuficiența școlarizare a minorilor este o altă cauză a inadaptibilității minorului. Aceasta se datorează fie atitudinii indifferente față de școală, fie situației materiale grele, opoziției părinților, atragerii lor în grupuri de prieteni cu preocupări negative. Totodată, necunoașterea de către cadrele didactice a situației familiale ale elevilor slabi, indiferența față de aceștia, săvârșirea unor greșeli grave în aprecierea activității lor, favorizează eșecul școlar și inadaptarea școlară.

Insuficiențe ale grupului de prieteni și ale modului de petrecere a timpului liber ar mai fi o cauză de punctat. Prietenii, ca și grupurile stradale, au reprezentat în multe cazuri, grupuri de socializare „negativă ” chiar de delincvență pentru unii minori și tineri. Aceste grupuri sunt constituite cel mai adesea din tineri proveniți din familii cu disfuncții, tineri ce prezintă deficit de școlarizare, eșec școlar, neînțelegerea profesională. Asemenea grupuri se orientează spre comiterea unor activități aflate la marginea devianței sociale, ajungând frecvent la a comite infracțiuni. Din cercetările efectuate, am observat că grupul de prieteni în care este integrat minorul delincvent, este constituit, de obicei, din indivizi de aceeași vârstă și sex cu al minorului cercetat. De cele mai multe ori în grupul de prieteni apar infractori minori sau majori, care de obicei sunt liderii grupului. Dacă ne referim la grupul de prieteni și la modul în care acesta influențează negativ comportamentul minorului, am observat că aceste grupuri acționează în virtutea unor „mecanisme de apărare”. Acestea ar fi când „supraviețuirea” și coeziunea grupului este amenințată, astfel de mecanisme fiind: globificarea delincventului, „imunizarea” treptată și progresivă împotriva tuturor sentimentelor tipic umane, consolidarea imaginii negative pe care delincvenții și-au făcut-o despre ei înșiși. Minorul trebuie îndrumat în modul de petrecere a timpului liber. Părinții trebuie să-l orienteze nu numai spre activități sportive și distractive, ci și spre lectura unor cărți bune și instructive, spre spectacole, expoziții etc. Este bine ca minorului să i se impună o oră de întoarcere acasă seara, pentru a nu-i da posibilitatea de a folosi în detrimentul său timpul de odihnă. Școala are un rol foarte important în modul de petrecere a timpului liber, prin acțiunile pe care le organizează, pe care

le propune elevilor. De asemenea s-a constatat o legătură între nivelul de instruire și educație al elevilor și modul de petrecere al timpului liber.

Problematica preverii delincvenței juvenile și a victimizării minorilor reprezintă o preocupare constantă pentru instituția noastră. Scopul jandarmilor este de a preveni producerea faptelor de natură să afecteze siguranța elevilor și a cadrelor didactice, pentru desfășurarea în condiții de normalitate a procesului de învățământ.

Am ajuns la concluzia că, printre misiunile pe care le desfășurăm, cele mai delicate sunt acelea în care își fac simțită prezența copii. Am participat la o activitate cu adevărat specială, dacă de obicei jandarmii sunt cei care merg la copiii din Centrele de Asistență Socială pentru a le face acestora surprize plăcute, de această dată ne-am gândit să-i invităm pe aceștia, în curtea noastră și să petreacă alături de noi „O Zi de tabără la Jandarmerie” la împlinirea celor 129 de ani de la promulgarea Legii Jandarmeriei Rurale, prin decretul semnat la 1 septembrie 1893 de Regele Carol I. Acei copii au avut parte de multe activități: ateliere interactive, jocuri sportive, tiroliană, exerciții demonstrative de autoapărare și de intervenție specială-antiteroristă, standuri expoziționale cu autospecialele, materialele și tehnica din dotare. Dialogul interactiv pe subiecte de actualitate a fost esența acelei activități, cei mici fiind foarte receptivi la informațiile și recomandările transmise de noi. Pentru a-i bucura și mai mult ne-am asigurat că cei mici vor petrece câteva momente alături de partenerii noștri patruzezi, Dofi și Tor, care, la rândul lor, le-au arătat copiilor aspecte din activitatea profesională care au primit aplauze și multe zâmbete. A fost o zi plină de voie bună, am simțit aprecierea sinceră a celor mici și am promis că ne vom întoarce și că vom fi alături de ei de fiecare dată când vor avea nevoie de noi.

Copiii colorează vieți.

Referințe:

1. Constituția României și legislația conexasă. Editura Universul Juridic, 2022.
2. Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, 1989.
3. IONESCU, Ș. Copilul maltratat evaluare, prevenire, intervenție. Editura: București, 2001.
4. Tratatul de la Lisabona. Editura: Best Publishing, 2008.
5. BUJDOIU, N., MURZEA, C. Ambiguitatea noțiunii "Delicvența juvenilă", articol publicat în volumul Societatea și Dreptul, Editura: UniSAST, Brașov, 2001.

CZU: 342.734-053.2:349.6:504.06

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7657207>

ABORDĂRI DOCTRINAR-APLICATIVE PRIVIND DREPTUL COPILULUI LA UN MEDIU ECOLOGIC ECHILIBRAT

GUGULAN Evghenia

doctorandă, asistent universitar

Catedra Drept privat, Academia ”Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID ID: 0000-0002-5960-1164

Summary. *At European level it is not explicitly enshrined the right to an ecologically balanced environment of the child.*

The fundamental right to a healthy and ecologically balanced in terms of man enshrined in the Charter of Fundamental Rights of the European Union stipulating in the art.37 entitled „Environmental Protection” is stating only that: „A high level of environmental protection and quality improvement must be integrated into EU policies and ensured in accordance with the principle of sustainable development”.

At the same time, the Convention on the Rights of the Child enshrines not expressly entitled to an ecologically balanced environment, which is superficially mentioned in Article 24 is as follows: „To ensure that all segments of society, in particular parents and children, are informed, that they have access to education and are supported in the use of basic knowledge of child health and nutrition, to the advantages of breastfeeding, hygiene and environmental sanitation and the prevention of accidents”.

That is why we want to clarify the legal status to the child's right to an ecologically balanced environment as a basic prerogative of sustainable development of contemporary European community.

Keywords. *child's rights protection, ecologically balanced environment, Charter of Fundamental Rights of the European Union, Convention on the Rights of the Child, the child's right to an ecologically balanced environment.*

1. Introducere

Dreptul la un mediu sănătos este un drept universal, un drept al fiecărei persoane dintr-un stat, care este consacrat legislativ. În condițiile actuale, este firesc ca orice persoană să poată să pretinde să trăiască într-un mediu sănătos, nepoluat. Lupta pentru prevenirea poluării și înlăturarea consecințelor acesteia trebuie să fie o îndatorire a tuturor locuitorilor unei țări, unei regiuni, cum este dreptul la un mediu sănătos, echilibrat ecologic exprimat prin caracterul său universal.

Realizarea drepturilor fundamentale ale omului la viață, la sănătatea fizică și morală este de neconceput fără existența unui mediu ecologic curat. Totodată menținerea unor condiții ecologice favorabile constituie un factor important pentru dezvoltarea durabilă, care are la bază atât obiective economice, cât și sociale și de mediu.

Un șir de probleme ce necesită o intervenție urgentă, sunt acelea care se referă la: asigurarea și gestionarea eficientă a resurselor de apă, stocarea și

colectarea deșeurilor menajere și cele din domeniul gestionării sectorului forestier, protecției și conservării pădurilor. Chestiunile în cauză sunt punctate și în Strategia de mediu [3] a Republicii Moldova pentru anii 2014-2023: „Managementul insuficient al deșeurilor solide cauzează poluarea solului, aerului și a apei; managementul inadecvat al pădurilor și practicile agricole neraționale cauzează degradarea solului și pierderea biodiversității; râurile mici, fântânile sunt puternic poluate din cauza activităților agricole, a infrastructurii de epurare a apelor învechite, a depozitării ilegale a deșeurilor și a dejecțiilor animaliere”.

Constituția Republicii Moldova [1] consfințește în mod expres dreptul cetățeanului la un mediu înconjurător sănătos, și anume: „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspîndirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sînt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege. Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice”.

Legea supremă a României [5] prevede corespunzător că: „Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic. Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept. Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător”. Potrivit autorului român Ștefan Țarcă, statele trebuie să asigure un just echilibru între drepturile indivizilor și interesul public de a limita dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, cum ar fi acela al bunăstării economice a țării [13, p.371].

Putem constata că în principiu este consfințit dreptul cetățeanului la un mediu natural, sănătos și echilibrat ecologic. În mod expres nu regăsim o reglementare care ar specifica în mod particular dreptul copilului la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic, concluzionînd că legislatorul a inclus într-o formula generală și această categorie de subiecți.

Ca urmare, conchidem că și la nivel european nu este consacrat, în mod expres, dreptul la un mediu ecologic echilibrat al copilului. Dreptul fundamental la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic al omului este consacrat în Carta Uniunii Europene privind drepturile fundamentale [6] stipulînd la art.37 intitulat „Protecția mediului” precizînd doar că: „Un nivel ridicat de protecție a mediului și ameliorarea calității trebuie să fie integrate în politicile Uniunii Europene și asigurate în conformitate cu principiul dezvoltării durabile”. Totodată, Convenția cu privire la drepturile copilului [16] nu consacră în mod expres dreptul la un mediu ecologic echilibrat, acesta fiind menționat în

mod superficial în articolul 24 litera e) și anume: „asigurarea că toate segmentele societății, în mod deosebit părinții și copiii, sunt informate, au acces la educație și sunt sprijinite în folosirea cunoștințelor de bază despre sănătatea și alimentația copilului, despre avantajele alăptării, ale igienei și salubrității mediului înconjurător și ale prevenirii accidentelor”. De aceea, venim să clarificăm regimul juridic al dreptului copilului la un mediu ecologic echilibrat ca o prerogativă de baza a dezvoltării durabile a comunității europene contemporane.

2. Aspecte teoretice

Dreptul la un mediu sănătos poate fi prezentat ca un drept individual, subiectiv sau unul colectiv. Aspectul subiectiv a dreptului la un mediu sănătos implică dreptul fiecărei persoane la prevenirea poluării, încetarea unor activități care au ca consecință refacerea mediului, precum și repararea daunei suferite de pe urma poluării mediului. Corespunzător, din punct de vedere colectiv dreptul la un mediu sănătos implică îndatorirea statelor de a garanta exercitarea acestui drept și de a colabora în vederea prevenirii poluării și protecției mediului la nivel regional și internațional.

Analiza terminologiei, „dreptul omului la un mediu înconjurător sănătos și protejat” este importantă datorită necesității reflectării cât mai complete în denumire, atât a conținutului acestui drept cât și a întinderii acestui conținut.

În literatura de specialitate nu există un consens cu privire la denumirea acestui drept, fiind utilizate frecvent denumiri cum ar fi:

- drept la un mediu înconjurător sănătos [10, p.42],

Motivarea acestei denumiri are la bază: argumentul după care, dreptul fundamental la un mediu sănătos reprezintă premisa realizării altor drepturi fundamentale (cum ar fi: dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și morală, la muncă, la proprietate, etc.); existența dispozițiilor constituționale privind drepturile omului stipulate în tratatele internaționale; existența obligațiilor fundamentale ale statului la refacerea, protejarea și menținerea echilibrului ecologic.

- drept la un mediu sănătos și echilibrat ecologic [8, p.128];

Pentru motivarea acestei opinii se pleacă de la ideea, că mediul trebuie protejat atât pentru protejarea vieții cât și pentru asigurarea calității ei, un astfel de drept ducând la o protecție mult mai largă decât cea care ar putea rezulta doar din dreptul protecției sănătății. Cuvântul ”echilibrat” indică dimensiunea naturală, ce se referă la un mediu ecologic global [9, p.29].

- drept la un mediu înconjurător de calitate [7, p.35];
- drept la conservarea mediului înconjurător;

Această formulare este motivată în sensul că participarea cetățenilor la conservarea mediului are un dublu aspect, de drept și de îndatorire, aceștia nefiind

doar beneficiari pasivi ci și responsabili în conservarea și protecția mediului înconjurător.

În doctrină se folosesc și alte denumiri cum ar fi: „drept la un mediu înconjurător decent”, „drept la un mediu înconjurător sigur”, „drept la un mediu curat”, „drept la un mediu înconjurător conservat”, etc.

Considerăm, că denumirile prezente includ doar elemente de conținut ale acestui drept, ele nu au un caracter general, utilizarea lor putând crea neconcordanță între formă, denumire și conținut, datorită lipsei de generalitate. De aceea, pe lângă elemente ca: sănătos, ecologic, curat, echilibrat, de calitate, este indicat să se folosească și noțiunea de „protecție” care-i poate asigura acestui drept generalitatea optimă. De fapt, toate noțiunile cuprinse în denumirea acestui drept sunt elemente de conținut ale „protecției” pentru că în lipsa acesteia, mediul dispare și pe cale de consecință dispar toate adjectivele menționate mai sus în calitate de denumiri.

Pentru aceste considerente, apreciem că formularea corespunzătoare ar fi: „drept la un mediu sănătos, protejat și echilibrat ecologic”.

E de menționat, că deși atât la nivel internațional cât și regional s-au făcut eforturi în scopul recunoașterii unui asemenea drept ca fiind unul fundamental, totuși în doctrina străină și în instrumentele internaționale, nu s-a ajuns la un consens în această problemă.

Până la Conferința Mondială de la Rio de Janeiro din 1992, nici un instrument internațional nu a conținut o recunoaștere expresă a unui asemenea drept al omului. Nu se poate spune însă, că nu au fost întreprinse tentative de a înlătura acest neajuns. Ca urmare, Declarația privind mediul înconjurător, adoptată la Conferința O.N.U. de la Stockholm din 1972, proclamă principiul conform căruia, „omul are un drept fundamental la libertate, egalitate și la condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate să-i permită să trăiască în demnitate și bunăstare”.

De asemenea, Carta Mondială a Naturii, document aprobat prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. din 1982, preciza obligația statelor, autorităților și cetățenilor cu privire la necesitatea păstrării mediului în bune condiții, curat, capabil să asigure o dezvoltare fizică și psihică corespunzătoare.

Carta africană a drepturilor omului și popoarelor, adoptată în 1981, recunoaște implicit (la art.24) dreptul la „un mediu satisfăcător și global”, ca drept al tuturor popoarelor. Protocolul adițional din 1988 al Convenției europene a drepturilor omului stipulează în art.11 că „fiecare are dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și de a beneficia de serviciile publice esențiale”. Așa cum s-a arătat în literatura juridică [11, p.393], importanța acestui text este dublă: pe de o parte, constituie prima stipulare contravențională, obligatorie, a dreptului la mediu, iar

pe de altă parte, provine din partea unei structuri de cooperare aparținând țărilor lumii a treia care, datorită dificultăților economico-sociale, nu acordă în general, un loc prioritar preocupărilor ecologice.

Constituirea Comisiei Mondiale asupra mediului înconjurător a adoptat raportul „Viitorul nostru al tuturor” în care se afirma că „toate ființele umane au dreptul fundamental la un mediu înconjurător suficient pentru asigurarea sănătății lor și bunăstării”, poluarea fiind considerată infracțiune contra umanității.

Pentru aceste considerente, s-a creat opinia necesității recunoașterii exprese a dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos și protejat în instrumentele internaționale cu forță juridică obligatorie, pentru că numai astfel s-ar putea da o nouă apreciere, atât protecției mediului cât și relațiilor internaționale. Se apreciază în directivă că, o astfel de recunoaștere s-ar putea realiza printr-o declarație de proclamare și formulare a unui asemenea drept, care va servi ulterior pentru adoptarea unui document internațional cu forță obligatorie.

Raportul juridic în conținutul căruia este inclus dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic se stabilește dintre persoana fizică sau persoana juridică, ca titulară de drepturi, și statul pe teritoriul căruia ea își are domiciliul sau reședință. Acest raport juridic și, implicit, dreptul fundamental la care ne referim apare în momentul dobândirii capacității juridice a titularului, adică la nașterea persoanei fizice sau constituirea unei persoane juridice. Mai mult, în contextul legislației de protecție referitoare la copilul conceput, însă, încă nenăscut s-a poziționat că și acesta este titular al dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, încă de la concepere.

În legătură cu titularul dreptului la un mediu sănătos și protejat în literatura de specialitate s-au formulat mai multe opinii care se rezidă în consecință la relația om – natură. Indiscutabil, că viitoarea generație constituie viitorul unei națiuni, cât și a întregului univers, de aceea considerăm că copiii se încadrează în mod implicit în această categorie de titulari ai dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic. Cu atât mai mult după cum s-a mai afirmat nu există o unanimitate în acest context, constatându-se lipsă de prevederi exprese a dreptului copilului la un mediu sănătos, nepoluat și echilibrat ecologic.

3. Cercetarea științifică

În cuprinsul Convenției Europene a Drepturilor Omului nu se regăsește sintagma „mediu înconjurător” și nici aceea de „drept la un mediu sănătos”. Astfel, s-ar putea susține că acest drept nu face parte din categoria drepturilor și libertăților pe care ea le garantează. De altfel, neinclusiunea acestui drept printre cele reglementate de Convenție nu este surprinzătoare, având în vedere că

dezvoltarea industrială de la momentul adoptării ei nu ridică probleme deosebite de mediu. Chiar dacă dreptul la mediu a făcut obiectul a numeroase reglementări internaționale, importanța Convenției și a jurisprudenței C.E.D.O. în această materie este determinantă în a stabili în ce măsură dreptul la mediul înconjurător este transformat într-un drept subiectiv apărat de Convenție și în ce măsură indivizii pot invoca dreptul subiectiv la mediu înconjurător sănătos cu obligația corelativă ce revine statelor, în fața organelor Convenției.

Având în vedere importanța acestui drept și necesitatea acoperirii lipsurilor determinate de faptul că el nu se bucură de o consacrare expresă în Convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recurs la tehnica „protecției prin ricoșeu” care a permis extinderea protecției unor drepturi garantate de Convenție la drepturi care nu sunt expres prevăzute de aceasta. Astfel, prin „atracție” de către și sub acoperirea semnificațiilor art.8 paragraful 1, care recunoaște dreptul oricărei persoane la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței și ale art.6 paragraful 1, care garantează dreptul la un proces echitabil, jurisprudența C.E.D.O. a ajuns la garantarea protecției mediului ca un drept individual sub trei aspecte principale:

- apartenența sa la conținutul dreptului garantat de art.8 paragr. 1 din Convenție;
- existența unui drept la informare privind calitatea și pericolele pentru mediu;
- existența unui drept la un proces echitabil în această privință.

Pe această linie, începând cu anii 1970, Comisia a început să admită treptat și din ce în ce mai explicit că poluările aduceau atingere dreptului la viață privată al persoanelor și că „o poluare sonoră poate afecta neîndoiește bunăstarea fizică a unei persoane și în consecință, aduce atingere vieții private” și că ea „poate, de asemenea, lipsi persoana de posibilitatea de a se bucura de liniștea domiciliului său”.

Făcând referințe la practica judiciară putem aduce un exemplu când Republica Moldova a fost condamnată în anul 2016 de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru încălcarea articolului 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului pentru neacordarea despăgubirilor suficiente de instanțele de judecată pentru repararea prejudiciului cauzat sănătății. Persoana vizată în această cauză a ajuns la spital după ce a consumat apă infestată de la robinet, iar instanțele naționale nu i-au acordat despăgubirile solicitate pentru dauna adusă sănătății [4].

Cauza a fost inițiată prin cererea (nr.22743/07) depusă la Curte împotriva Republicii Moldova, în conformitate cu prevederile Articolului 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”) de către un cetățean al Republicii Moldova, dna Svetlana Otgon („reclamanta”), la 20 aprilie 2007. Guvernul Republicii Moldova („Guvernul”) a fost reprezentat de

Agentul său, dl V. Grosu. Reclamanta s-a plâns, în special, de primirea unei compensații insuficiente pentru recunoașterea încălcării drepturilor sale prevăzute de Articolul 8 al Convenției. La 26 octombrie 2005 reclamanta și fiica sa au băut apă de la robinetele din apartamentul lor și la scurt timp după aceasta s-au simțit rău. La 29 octombrie 2005 fiica reclamantei, care la acel moment avea 12 ani, a fost internată în spital cu diagnoza „dizenterie acută gravă”. Reclamanta a fost internată în spital la 31 octombrie 2005, cu aceeași diagnoză. Ea a fost externată din spital la 13 noiembrie 2005, la o zi după externarea fiicei sale. Reclamanta a intentat o acțiune împotriva furnizorului local de servicii („furnizorul”), o întreprindere de stat, cerând 100,000 lei moldovenești („MDL”, echivalentul a aproximativ 6,700 euro la acel moment) pentru compensarea prejudiciului cauzat sănătății acesteia și a inconveniențelor legate de acesta, inclusiv investigațiile ulterioare și dezinfectarea. Reclamanta s-a plâns de punerea în pericol a sănătății sale după ce a băut apă contaminată. Ea a considerat că a existat o încălcare a Articolului 8 al Convenției.

Aprecierea Curții s-a conturat sub următoarea formulă: „După cum Curtea a remarcat în alte ocazii anterioare, conceptul de „viață privată” este un termen larg, nesusceptibil de o definiție exhaustivă. Aceasta cuprinde, *inter alia*, integritatea fizică și psihologică a persoanei (a se vedea, spre exemplu, X și Y c. Olandei, 26 martie 1985, § 22, Seria A nr.91, Pretty c. Regatului Unit, nr.2346/02, § 61, CEDO 2002-III și G.B. și R.B. c. Republicii Moldova, nr.16761/09, § 29, 18 decembrie 2012). De asemenea, aceasta a stabilit că „în Convenție nu există în mod explicit dreptul la un mediu sănătos și liniștit, dar atunci când un individ este în mod direct și serios afectat de gălăgie sau alte poluări, poate apărea o problemă în baza Articolului 8” (a se vedea, spre exemplu, Powell și Rayner c. Regatului Unit, 21 februarie 1990, § 40, Seria A nr.172, López Ostra c. Spaniei, 9 decembrie 1994, § 51, Seria A nr.303-C, Guerra și alții c. Italiei, 19 februarie 1998, § 57, Rapoartele Hotărârilor și Deciziilor 1998-I și Hatton și alții c. Regatului Unit [MC], nr.36022/97, § 96, CEDO 2003-VIII). Mai mult, „Articolul 8 se poate aplica în cauzele ecologice, dacă poluarea este cauzată în mod direct de către Stat sau dacă responsabilitatea Statului apare ca urmare a lipsei reglementării corespunzătoare a industriei private. Atunci când cauza este analizată cu privire la obligațiile pozitive ale Statului de a întreprinde măsuri rezonabile și corespunzătoare de a asigura drepturile reclamantilor garantate de alineatul 1 Articolul 8 sau în ce privește justificarea amestecului unei autorități publice în conformitate cu alineatul 2, principiile aplicabile sunt în mare parte similare” (Hatton și alții, citat mai sus, § 98). Ținând cont de materialele cauzei, Curtea consideră că amestecul în exercitarea drepturilor reclamantei protejate de Articolul 8 al Convenției a avut loc, din moment ce integritatea ei fizică a fost afectată de un mediu nesănătos”.

Consacrarea prin jurisprudența europeană a dreptului la informația de mediu ca o garanție procedurală a dreptului fundamental la un mediu sănătos este în deplină concordanță cu reglementarea acestei probleme prin Convenția de la Aarhus din 1998.

Aceasta garantează dreptul de a avea acces la informație fără ca solicitantul să declare un anumit interes, precum și dreptul publicului de a fi informat de autoritățile publice asupra problemelor de mediu.

Potrivit art.5 paragraful 1 al Convenției de la Aarhus: „în caz de pericol iminent pentru sănătatea sau mediul înconjurător, imputabil activităților umane sau datorat unor cauze naturale, toate informațiile de natură a permite publicului să ia măsuri pentru a preveni sau limita eventualele pagube și care sunt în posesia unei autorități publice trebuie difuzate imediat persoanelor care riscă să fie afectate”.

Analizând situațiile expuse, putem concluziona că există o necesitate stringentă de a trece de la o recunoaștere implicită la cea expresă a dreptului omului și a copilului la un mediu sănătos, echilibrat ecologic, fiind consolidat acest drept atât la nivel regional cât și cel internațional.

4. Concluzii și implicații

Dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic poate fi considerat ca fiind un drept fundamental ce aparține tuturor subiecților de drept (persoanelor fizice, persoanelor juridice și statului). Respectarea și garantarea exercitării acestuia urmează să fie asigurată la nevoie și prin forța coercitivă a statului. Recunoașterea la nivel constituțional a unui astfel de drept prezintă importanță pentru economie, pentru legislația mediului și pentru politica de protecție a mediului, urmărindu-se prin drepturile și obligațiile stipulate și trezirea în fiecare cetățean a conștiinței de mediu. Analizând cele menționate venim cu anumite recomandări în acest sens:

- Eficientizarea politicilor sectoriale pentru a supraveghea, a gestiona și a proteja resurselor de apă; monitorizarea calității apei la nivel național, în mod sistematic și coordonat.
- Intensificarea eforturilor de extindere a rețelei de canalizare și a sistemului de epurare a apelor uzate din țară și în special în localitățile rurale, alături de construcția de noi apeducte.
- Consolidarea capacităților autorităților publice locale pentru a elabora documentația de proiect, pentru obținerea finanțării din partea autorităților naționale de resort competente, în domeniul alimentării cu apă și canalizare a localităților rurale.
- Intensificarea eforturilor pentru a realiza controlul și a evalua situația ecologică din Republica Moldova din punctul de vedere al gestionării

deșeurilor și informarea populației despre aceasta.

- Promovarea educației ecologice a tinerei generații la toate nivelele, ca parte componentă a unui sistem educațional modern.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicat: 12.08.1994 în Monitorul Oficial nr.1, în vigoare din 27.08.1994. [Accesat: 10.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro#
2. Legea nr.1515 privind protecția mediului înconjurător din 16.06.1993, Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.10 din 01.10.1993. [Accesat: 10.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132845&lang=ro#
3. Hotărârea Guvernului nr.301 din 24.04.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. Publicat: 06.05.2014 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.104-109, art nr.328. [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=114539&lang=ro#
4. CAUZA OTGON c. REPUBLICII MOLDOVA (Cererea nr.22743/07), STRASBOURG 25 octombrie 2016. [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: <https://www.lhr.md/ro/2016/10/hotararea-in-cauza-otgon-c-moldovei/>
5. Constituția României, Monitorul Oficial nr.767 din 31 octombrie 2003. Disponibil: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>
6. Carta drepturilor fundamentale a uniunii europene (2010/C 83/02), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 30.03.2010. [Accesat: 11.09.2022] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>
7. DUPLÈ N., Le droit à la qualité de l'environnement: un droit en devenir, un droit à définir, Éditeur: Québec/Amérique, Montreal, 1988, 507 p.
8. DUȚU M., Dreptul mediului, Editura C.H.Beck, Ediția a 2-a, București, 2008, 509 p.
9. LUPAN, E. Tratat de dreptul protecției mediului. Editura C.H. Beck. București, 2009, 665 p.
10. MARINESCU, D. Dreptul mediului înconjurător, Ed. a II-a, Ed. Șansa, București, 1993, 312 p.
11. MARINESCU, D. Tratat de dreptul mediului. Ediția a III-a. Universul Juridic. București, 2008, 772 p.
12. TROFIMOV, I., ARDELEAN, GR., CREȚU, A. (2015). Dreptul mediului. Tipografia „Bons Offices”. Chișinău, 2015, 320 p.
13. ȚARCĂ, ȘT. Tratat de dreptul mediului. Editura Lumina Lex. București, 2010, 571p.
14. TRUȘCĂ, P., TRUȘCĂ, A. Dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos în jurisprudența CEDO. Revista Transilvană de Științe Administrative 1 (23). 2009, pp. 97-120.

15. NEDELCU A., SURDESCU o. Reflecții cu privire la constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos în Uniunea Europeană. [Accesat: 14.09.2022], Disponibil: <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/149/art09-nedelcu-surdescu.html>
16. CONVENTIA CU PRIVIRE LA DREPTURILE COPILULUI [Accesat: 15.09.2022], Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>

CZU: 347.515.1:347.426-053.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7657241>

RĂSPUNDEREA PĂRINȚILOR PENTRU PREJUDICIUL ECOLOGIC CAUZAT DE MINORI

BEJENARI Mihaela

doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
asistent universitar, Facultatea drept, administrație, ordine și securitate publică,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID ID: 0000-0002-3118-1225

Summary. *The most pressing concern of human society, widely publicized, is and will remain for many generations to come the degraded state of the environment, which is usually due to the values that society promotes at a certain stage of development. Ensuring the exercise of the right to a healthy environment is possible only in the presence of an effective mechanism of defense by preventing or ultimately repair damage caused.*

Keywords: *injury, environmental, responsibility, minor.*

Cea mai stringentă îngrijorare a societății umane, mediatizată pe scară largă, este și va rămâne încă pentru multe generații înainte starea degradată a mediului, care se datorează, de regulă, valorilor pe care le promovează societatea la o anumită etapă de dezvoltare. Conștientizarea acestui fapt condiționează cunoașterea și aplicarea principiilor proprii de dreptul mediului, utilizarea unor procedee categorice și constituirea unor norme la soluționarea unei probleme specifice pentru societatea umană, cum ar fi cea a protecției mediului, astfel încât în final să excludă intervenția omului în mediu sau să înlăture totalmente consecințele acesteia. Nu în zadar dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic este consfințit în Legea fundamentală a statului – Constituția Republicii Moldova. Totodată, după cum afirmă unii autori, dezvoltarea legislației de mediu are loc în direcția identificării unor drepturi specifice, printre care dreptul la un mediu sănătos apare ca unul fundamental [1, p. 237-241]. Din acest considerent, nu putem rămâne indiferenți față de regulile după care se derulează raportul juridic de răspundere în dreptul mediului.

După cum e și firesc, una dintre cele mai eficiente pârghii de natură juridică în soluționarea problemelor de ordin major, s-a dovedit a fi, de-a lungul secolelor, anume măsurile de răspundere juridică. Și în compartimentul “protecția mediului” problema răspunderii juridice și-a găsit un loc important. Ba chiar mai mult ca atât, am vrea să spunem că și-a găsit un “loc de rege”. Aceasta se manifestă prin prisma regulilor specifice conform cărora se aplică răspunderea în raporturile de dreptul mediului, precum și prin prisma efectelor pe care le produce. Ea apare ca unul din mijloacele de mare importanță în lupta împotriva poluării mediului, astfel că eforturile de cizelare a normelor de drept reprezintă un proces în continuă dezvoltare. De asemenea răspunderea juridică este

probabil, unicul subiect care cel mai des se discută în coraport cu subiectul “protecția mediului”.

Actualitatea unui studiu științific privind problema răspunderii părinților pentru prejudiciul ecologic cauzat de minori este subliniată și de existența unor divergențe între aplicarea corectă a normelor legale, precum și de elaborarea cadrului juridic adecvat care se referă la protecția mediului.

Actualitatea temei investigate rezultă și din faptul că tema abordată vizează aspecte ale aplicării răspunderii civile delictuale față de subiecții responsabili pentru faptele minorilor, în vederea stabilirii unor circumstanțe caracteristice și reguli aplicabile desemnării responsabilului pentru repararea acestor categorii de prejudicii. Or, problema subiectului raportului juridic este relevată uneori pornind de la enunțarea categoriilor de subiecți ai raporturilor, definirea acestora reieșind din aceasta și fiind lăsată la considerarea cititorului.

Potrivit unor opinii [2] aplicarea normelor dreptului civil în materia răspunderii pentru prejudiciile aduse mediului se face prin adaptarea lor la particularitățile raporturilor juridice de drept al mediului. Prin urmare, răspunderea juridică îmbracă forme concrete în funcție de specificul normei juridice încălcate și raportul juridic în cadrul căruia a fost încălcată norma legală. Astfel, suntem în fața unei situații când în cadrul raporturilor juridice de dreptul mediului sunt aplicate regulile de răspundere civilă, penală și contravențională. În unele cazuri aceste forme ale răspunderii juridice în contextul specificului normelor de dreptul mediului dobândesc anumite caractere specifice, iar, ca rezultat, au de „suferit” teoriile și concepțiile tradiționale cu privire la natura și conținutul unor instituții de drept.

În așa fel, problema răspunderii juridice în raporturile de dreptul mediului este abordată tot mai frecvent în ultimul timp. Mai ales că astăzi, tot mai frecvent, în doctrină se vorbește despre existența unei răspunderi specifice dreptului mediului, diferită de cea civilă. Acest lucru se datorează viziunilor noi asupra unor elemente ale răspunderii juridice în cadrul raporturilor de dreptul mediului, la care se adaugă și constatările jurisprudenței și statisticii judiciare care ne demonstrează adeseori ineficacitatea normelor și metodelor existente în prezent.

Într-adevăr, pentru victimele unei daune ecologice, faptul că persoana ce a cauzat dauna a fost supusă răspunderii penale sau contravenționale va reprezenta o consolare morală, însă în cea mai mare parte victima va dori o reparare a daunei. Această reparare se dovedește a fi, de regulă, un scop principal, iar uneori și exclusiv. Prin urmare, am putea să afirmăm că pentru situația în care s-a cauzat o daună ecologică, răspunderea penală și contravențională este subsidiară, iar cea patrimonială, care se exprimă prin obligația de reparare a daunei, este una principală.

Totuși, ținând cont de specificitatea sa, apelul la normele răspunderii civile în scopul reparării unui prejudiciu adus mediului multă vreme a constituit și mai constituie și în prezent o alternativă și nu o soluție reală. În situația descrisă, eforturile sesizate din partea doctrinei ce străduiesc în a consacra un regim de răspundere care să surprindă specificul prejudiciului ecologic a devenit o actualitate în domeniul științei și jurisprudenței de mediu. Această constatare, de fapt, ne aduce în fața unor împrejurări care ne îndreptățesc să afirmăm că cea mai discutată și actuală problemă, în materie de mediu, rămâne a fi - cea a reparării prejudiciului ecologic, care din considerente obiective comportă unele specificități greu de explicat, atât în privința producerii și manifestării în timp, cât și în planul constatării, identificării sursei, evaluării și reparării în natură.

Acest fapt se constată și prin prisma regulilor și principiilor care se aplică la repararea daunelor ecologice. Este vorba despre obligația de reparare a daunei ecologice, și nu de facultatea acesteia, este vorba de repararea integrală a daunei ecologice, și nu de posibilitatea de a negocia cuantumul despăgubirii, este vorba despre obligația de reparare a daunei de mediu în interes public, care nu este lăsată doar la latitudinea celui ce a pățit nemijlocit, victimă în acest caz fiind recunoscută întreaga societate.

Menționăm că la acest capitol, ca importanță, se evidențiază problema răspunderii părinților pentru prejudiciul ecologic cauzat de minori.

Deseori, în discuțiile realizate pe marginea problemei de mediu, cea a prevenirii producerii unor daune ecologice, și nu stabilirea răspunderii pentru recuperarea celor produse rămâne a fi, fără îndoială cea mai stringentă. Acest fapt se datorează nemijlocit aspectelor distincte ce privesc caracterul iremediabil al daunei ecologice, cu atât mai mult, dacă subiectul este iresponsabil datorită vârstei sale.

Astfel, potrivit regulilor generale, în cazul comiterii unei fapte ilicite, cu caracter prejudiciabil, în prezența vinovăției, subiectul va suporta consecințele răspunderii contravenționale sau penale după caz, însoțite de cele ale răspunderii civile delictuale [3, p. 24].

Însă, aceasta din urmă poate fi aplicată și în cazul lipsei caracterului ilicit al faptei sau vinovăției în anumite cazuri concrete [4, p. 1075], însă cu condiția să existe un prejudiciu. În acest context, referindu-ne la interesul apărut și interesul utilizării normelor de drept, constatăm că repararea prejudiciului cauzat și repunerea victimei în situația anterioară reprezintă finalitatea aplicării răspunderii civile delictuale.

Deci, pornind de la dificultatea aplicării răspunderii civile delictuale, chestiune care derivă din problemele abordate mai sus, trebuie să menționăm că fapta prejudiciabilă devine sesizabilă atunci când acesta este săvârșită de un

subiect care datorită vârstei sale de până la 14 ani nu poate tras nici la una din formele răspunderii juridice, deoarece se consideră că nu dispunea de discernământ în momentul comiterii faptei. Or, aplicarea acesteia nu ar avea nici un efect atâta timp cât minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani, nu dispune de venituri.

După cum se poate vedea din cele relatate, legiuitorul pentru asigurarea exercitării dreptului de creanță a victimei față de făptuitor, care este debitorul obligației de reparare, a instituit mecanismul aplicării răspunderii față de un subiect, altul decât cel ce a cauzat dauna, formula respectivă fiind valabilă și în materia reparării prejudiciilor ecologice.

Potrivit regulii generale, pentru angajarea răspunderii delictuale este necesară vinovăția autorului faptei ilicite. Menționăm faptul că, nu întotdeauna aceeași persoană întrunește calitatea de autor al faptei ilicite și cea de debitor în obligația delictuală.

În continuarea argumentării afirmației de mai sus, invocăm normele articolului 2008 al Codului Civil al Republicii Moldova care prevăd următoarele: „Prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani se repară de părinți sau de tutorii lui dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului. Dacă minorul care nu a împlinit 14 ani a cauzat prejudiciul când se afla sub supravegherea unei instituții de învățământ, de educație sau instituții curative ori a unei persoane obligate să-l supravegheze în bază de contract, acestea răspund pentru prejudiciul cauzat dacă nu demonstrează că și-au îndeplinit în mod corespunzător obligația de supraveghere.”

Analizând în detaliu conținutul normei respective, constatăm că norma respectivă se referă la sarcina probării lipsei vinovăției rezultată din supravegherea necorespunzătoare, care în mod corespunzător revine părinților sau tutorilor minorului, instituției de învățământ, de educație sau instituției curative ori a unei persoane obligate să-l supravegheze în bază de contract,

Din normele expuse mai sus observăm că, aparent, soluția ar fi clară. Însă fără o înțelegere justificată a esenței reparării prejudiciului ecologic, din cauza specificului acestuia și datorită complexității situațiilor imprezibile care își pot face apariția în cursul aplicării normei în cauză, constatăm necesitatea revizuirii cadrului normativ în domeniu. În acest sens, riscul generat de intenția a formula unele recomandări de analiză și de identificare a unor soluții de apărare a titularilor dreptului la repararea prejudiciului ecologic, este mare, poate chiar imposibil.

În viziunea unor autori [5, p. 241], repararea prejudiciului ecologic nu este asigurată decât în mod imperfect, fie pentru că acesta nu este reparabil în natură, fie că este diluat încât nici o reparație nu este posibilă. Efectuând o examinare a

opiniilor expuse în sursele de specialitate, putem ajunge la concluzia că de multe ori dificultatea în corecta percepție a esenței reparării prejudiciului de către părinții minorului culpabil constă în situațiile neprevăzute ce pot fi sesizate în cursul examinării litigiilor, spre exemplu ar fi cazul în care nu se demonstrează vinovăția lor sau invers, aceștia demonstrează nevinovăția.

La prima vedere aceste argumente ar fi destul de acceptabile, însă ne propunem să țărnuim problematica sarcinei probei prin identificarea situațiilor critice care generează efectiv, multe semne de întrebare, precum: care sunt parametrii ce atestă îndeplinirea corespunzătoare sau neîndeplinirea obligațiilor de educație a minorului, iar mai cu seamă cele de supraveghere? Or, cine repară prejudiciul în lipsa vinovăției părinților?

Deasemenea în mod subsidiar a fost atinsă problema unității de măsură a educației pentru a incrimina vinovăția părinților. Prin urmare, este firesc să adresăm acest gen de întrebări, având în vedere că, atât copiii cu un nivel înalt de educație, cât și copiii lipsiți de educație pot comite fapte, prejudicii aduse mediului. În acest sens, reflectăm în continuare prevederile alineatului (1) al articolului 60 din Codul familiei, care prevede că: „Părinții au dreptul și sînt obligați să-și educe copiii conform propriilor convingeri, indiferent de faptul dacă locuiesc împreună sau separat”. Reieșind din textul enunțat mai sus rezultă concluzia despre existența în fond a nivelului de proporționalitate directă a nivelului de educație a copiilor cu nivelul de educației a părinților, ceea ce face dovada capacității convingerilor exprimate de ei la educarea acestora.

Într-un final, soluționarea dilemei în cauză ar fi posibilă prin instituirea unei prezumții de răspundere în sarcina părinților pentru faptele ilicite ale copiilor minori, în sensul că lipsa unei educații corespunzătoare trebuie să fie dedusă întotdeauna din chiar faptul antisocial prejudiciabil săvârșit de minor [6, p. 455].

În această ordine de idei, constatăm că norma respectivă permite o interpretare duală a responsabilității în ce privește educarea copiilor pe marginea coabitării acestora împreună cu părinții lor – „condiție esențială (considerată de unii)” în angajarea răspunderii în culpa nesupravegherii și educării corespunzătoare.

În continuare ținem să realizăm o analiză a problemei ce implică cele mai multe discuții și cercetări și care constă în identificarea soluției în cazul în care minorul a cauzat un prejudiciu ecologic, în lipsa supravegherii, spre exemplu, în timp ce se deplasa de la instituția de învățământ spre casă. Este firesc să apară întrebarea ce vizează incriminarea vinovăției ce rezultă din neîndeplinirea obligațiilor de supraveghere. În acest sens, potrivit unor opinii [7, p. 175], în scopul sporirii garanțiilor creditorilor dreptului de creanță ce rezultă din repararea prejudiciului, s-ar admite posibilitatea angajării răspunderii comune pe

cote-părți ale părinților (tutorilor) și ale instituțiilor de învățământ, de educație sau curative când fapta prejudiciabilă se comite ca urmare a exercitării supravegherii neadecvate de către instituțiile respective și educării necorespunzătoare de către părinți sau tutori. Trebuie să conștientizăm că ar fi posibilă o asemenea soluție, însă demonstrarea gradului de vinovăție a fiecărui subiect în parte, respectiv cota-parte din răspundere se va dovedi una extrem de dificilă.

Totuși, cea mai mare problemă care stârnește controverse este identificarea soluției în cazul când unul din părinții minorului care a cauzat un prejudiciu ecologic este îngădit în exercitarea atribuțiilor de educare a copilului, drept exemplu, părinții divorțați. Dacă e să ne referim la lipsirea printr-o hotărâre de judecată a unuia din soț de posibilitatea de a se îngriji de minor, acesta fiind exonerat de răspundere, iar responsabilitatea fiind pusă în acest caz pe seama celuilalt soț, atunci putem ajunge la concluzia că situația dată reprezintă o injustețe, dat fiind faptul că legislația familiei instituie obligația de educare a minorilor în sarcina ambilor soți, indiferent dacă aceștia locuiesc împreună sau separat.

Chiar și în doctrină, această opinie este împărtășită și de unii autori [8, p. 144] care susțin că fundamentul răspunderii civile delictuale trebuie să fie unic pentru ambii părinți, comunitatea de locuință nefiind de natură să creeze situații diferențiate între aceștia. Coabitarea părinților și a minorilor se consideră ca lipsită de importanță atâta timp cât răspunderea părinților poate fi angajată chiar și atunci când nu au o locuință comună.

Nu putem trece cu vederea și chestiunea care se atestă și în cazul în care unul din părinți este decăzut din drepturile părintești, iar urmare a acestui fapt, i-a fost îngădit accesul la îndeplinirea obligației de supraveghere. Codului familiei, alineatul (1) articolul 58 prevede că: „Părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sunt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat”. Astfel, în textul dat nu găsim o reglementare expresă care să ne stabilească expres temeiurile de încriminare a vinovăției și responsabilizării „cu orice preț” a părintelui decăzut din drepturi, deoarece obligațiile prevăzute de această normă se constituie față de copii în sensul întreținerii, dar nu și față de terți în materie de răspundere pentru faptele acestora. În așa fel, o soluție ar fi admiterea situației în care părinții decăzuți din drepturile părintești să fie exonerați de răspundere în temeiul lipsei de vinovăție pentru nesupraveghere.

În ordinea celor expuse, cu privire la admiterea posibilității de exonerare de răspundere a părintelui care trăiește separat de copii ne putem permite să enunțăm și Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție [9, p. 98], însă aceasta se

referă la cazurile în care el a fost lipsit de posibilitatea de a participa la educarea copilului din vina altui părinte. Particularitatea care reiese din conținutul normei la care ne referim nu va avea aplicabilitate în cazul responsabilizării pentru neexecutarea obligațiilor de educare, deoarece în cazul decăderii din drepturile părintești a unui părinte, vina lipirii de posibilitatea de a participa la educarea copilului aparține tot acestuia și nu părintelui care a înaintat acțiunea de decădere din drepturi. Or, în materie de mediu această reglementare ar avea un impact dezastruos, dat fiind faptul că legislația civilă la capitolul răspunderii minorului, dar și cea a familiei consacră acestui tip de răspundere un caracter subiectiv, bazată pe culpa părinților rezultată din neîndeplinirea obligațiilor de supraveghere și educare.

Tot în acest context se consideră că lipsa de supraveghere și educație a copilului minor, a devenit nesemnificativă, dat fiind faptul că, independent de culpa părinților, răspunderea acestora poate fi angajată [8, p.134].

De aici, în mod stringent, se cere a concluziona că în cazul în care părinții vor demonstra nevinovăția lor, prejudiciul va fi reparat tot de către aceștia integral.

Cele expuse mai sus, ne legiferează ideea că unica soluție și cea mai eficientă ar fi consacrarea caracterului obiectiv și solidar al răspunderii părinților pentru fapta minorului, ținând cont de faptul că legislația de mediu la capitolul răspunderii plasează accentul pe caracterul ei obiectiv din perspectiva garantării unei reparări integrale și eficiente a prejudiciului ecologic, precum și a desemnării responsabilului în acest sens.

O altă problemă asupra căreia atragem atenția este legată de situația când părinții necăsătoriți ai minorului sunt și ei minori, și se fac vinovați de neexecutarea obligației de supraveghere și de educație a minorului. Paradoxul ar fi ca buneii să răspundă pentru fapta nepoților, fapt inadmisibil. În acest sens, putem invoca prevederile normei de la alineatul (3) articolul 2008 care prevede că: „Obligația părinților, tutorilor, a instituțiilor de învățământ, de educație, a instituțiilor curative de a repara prejudiciul cauzat de un minor nu încetează o dată cu atingerea majoratului acestuia sau o dată cu dobândirea unor bunuri suficiente pentru repararea prejudiciului”. Totuși, norma de mai sus se referă expres la atingerea majoratului de către minorul cu vârstă de până la 14 ani care a cauzat nemijlocit un prejudiciu, iar pentru cazul nostru, în primul rând, părinții minorilor vizați se încadrează de obicei în vârstă de după 14 ani, iar în al doilea rând ei poartă răspundere nu pentru că a cauzat direct prejudiciul, ci pentru neexecutarea obligației de educație și supraveghere.

Totuși, dacă despăgubirea achitată de părinți pentru fapta minorului în vârstă de până la 14 ani are loc din cauza iresponsabilității acestuia datorată

lipsei discernământului, atunci în cazul minorului ce a împlinit această vârstă părinții achită despăgubirea nu din cauza faptului că acesta nu are capacitate delictuală, ci pentru că nu dispune de venituri suficiente. Aparent această despăgubire manifestă un caracter obiectiv, însă ținând cont de faptul că alineatul (2) articolul 2009 se referă expres la vinovăția părinților sau curatorului dacă nu demonstrează că și-au îndeplinit în mod corespunzător obligația de supraveghere, sesizăm faptul că suntem în prezența răspunderii subiective.

Examinând cele expuse mai sus, putem să ne permitem să formulăm o concluzie proprie asupra esenței răspunderii delictuale a părinților pentru fapta minorului și anume că aceasta se întemeiază pe principiul subiectiv.

O altă problemă, asupra căreia dorim să accentuăm atenția, este chestiunea cu privire la sesizarea momentului săvârșirii faptei și respectiv începutul producerii efectelor negative, dat fiind faptul că influențele negative asupra mediului și omului nu cunosc granițe locale, regionale și statale. Astfel, întrebarea care ne preocupă rămâne a fi situația în care nu se poate stabili cu certitudine momentul săvârșirii faptei care pune instanța în imposibilitatea de a incrimina responsabilitatea reparării prejudiciului. În acest caz, invocăm prevederile normei Codului Civil, menționate de altfel mai sus, și anume alineatul (3) articolul 2008. Însă, observăm că norma respectivă nu va avea aplicabilitate atunci când se constată că fapta a fost comisă de către făptuitor cu 50 de ani în urmă, atunci când avea vârsta de 12 ani, deoarece părinții de altfel, nu mai au nici o obligație față de copii, ci invers, copii sunt obligați la întreținerea părinților inapți de muncă în conformitate cu dispozițiile Codului familiei [10, art.80].

Din cele relatate mai sus, ținem să concluzionăm că, reieșind din acest concurs de împrejurări, la prima vedere dispăre caracterul obiectiv al răspunderii dacă considerăm că făptuitorul a plătit pentru fapta proprie. Totuși, în realitate, aici caracterul obiectiv al răspunderii persistă, deoarece obligația de reparare a prejudiciului este executată din contul faptuitorului, dar în numele părinților, din simplul considerent al faptului că aceștia sunt obligați să răspundă pentru fapta minorului chiar dacă el a ajuns la majorat, iar potrivit alineatului (1) articolul 80 al Codului familiei al Republicii Moldova „Copiii majori apți de muncă sunt obligați să-și întrețină și să-și îngrijească părinții inapți de muncă care necesită sprijin material”.

În definitivă, efectuând o radiografiere a celor consemnate supra, reliefăm concluzia că în materie de mediu, doctrina de specialitate propune fundamentarea răspunderii părinților pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori pe ideea de garanție, însoțită de un sistem de asigurări de răspundere civilă pentru prejudiciile cauzate, deoarece, în realitate, părinții nu pot înlătura prezumția de răspundere instituită în sarcina lor, decât în foarte puține cazuri [11, p.172; 12, p.45-49].

Actualmente, în literatura de specialitate [13, p. 130] se susține ideea potrivit căreia noile reglementări bazate pe teoria obiectivă vor permite consacrarea unei răspunderi directe, principale și independente a părinților, distinctă de cea a părintelui minor, victima având posibilitatea de a se îndrepta împotriva acestora pentru obținerea integrală a despăgubirilor, fără a fi nevoită să dovedească culpabilitatea lor, chiar și în acele împrejurări în care copilul a săvârșit fapta în lipsa discernământului. În vederea obiectivizării răspunderii părinților pentru fapta minorilor este susținută în doctrină și de alți autori [14, p. 81], care fac referire la legătura naturală dintre părinți și copii, în ideea generoasă de solidaritate familială.

În totalizarea celor expuse mai sus, cu titlu de propunere, vom prelua modul de examinare a problemei de către specialiștii în materie de dreptul mediului, și anume că consacrarea caracterului obiectiv urmează să opereze doar față de părinți, iar cealaltă categorie de subiecți (tutori, curatori, instituții de învățământ) în grija cărora a fost încredințat minorul vor răspunde doar în prezența vinovăției, deoarece supravegherea asumată de aceștia are cu totul altă natură.

Referințe:

1. РЫЖЕНКОВ, А. Правовой опыт охраны окружающей среды в зарубежных странах: вопросы взаимопонимания, В бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского Института Бизнеса, nr.4/2012.
2. ARDELEAN, G. Interferența principiilor răspunderii pentru dauna de mediu cu cele ale răspunderii civile delictuale. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Ed. XVI-a, nr.1, Chișinău 2016, p. 41-48
3. ARDELEAN, G. Particularități ale acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori. În: Legea și viața, nr.11/2015, p. 24-28
4. Comentariu la Cod civil al Republicii Moldova, vol. II. Chișinău: ARC, 2006, 1355 p.
5. DUȚU, M. Dreptul mediului, ediția a III-a. București: C.H. BECK, 2010. 495 p.
6. BĂIEȘ, S. Drept civil, Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Cartier, 2015. 750 p.
7. ARDELEAN, G. Oportunitățile adaptării legislației naționale la standardele UE și CSI privind evaluarea și repararea prejudiciului ecologic. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, Criminalitatea în spațiul UE și CSI: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere, 12-13 iunie, 2012. 400 p.
8. BOILĂ, L.R. Paza juridică a minorului din perspectiva fundamentării obiective a răspunderii civile delictuale a celor care exercită supravegherea lui. În: Dreptul, nr.6/2011, p.130-154
9. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației ce reglementează repararea daunei cauzate sănătății” nr.9 din 23.02.1998. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 1998, nr.4.
10. Codul familiei, adoptat prin Legea nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.

11. ARDELEAN, G. Eficiența instituției martorului în determinarea responsabilului pentru repararea prejudiciului ecologic. În: *Materialele conferinței științifico-practice internaționale, Probleme actuale privind protecția și securitatea persoanelor implicate în procesul penal*, 21 martie, 2013. 370 p.
12. ARDELEAN, G. Analiza particularităților evaluării prejudiciului ecologic adus persoanelor și bunurilor sale. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*, Ed. XV-a, nr.1, Chișinău: 2015. p. 45-52.
13. ARDELEAN, G. Rolul autorităților publice în implementarea politicilor cu privire la evaluarea și repararea prejudiciului ecologic. În: *Caietul științific*, nr.6/2012, Chișinău: 2014. 610 p.
14. ARDELEAN, G. Studiu privind impactul politicilor de mediu asupra calității reglementărilor în domeniul reparării prejudiciului ecologic. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*, Ed. XV-a, nr.2, Chișinău: 2015. p. 54-59.

DREPTUL COPILULUI LA SPAȚIUL LOCATIV

CHIBAC Natalia

doctor în drept, lector universitar
Departamentul Drept privat, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0003-3934-0777

Summary. *The article is devoted to the research of the issues of realization by the minors itself housing rights. The main forms of realization by the minors of the right on housing are social hiring, commercial hiring. The necessary of protection of the interests of minors is due to the age of children, that does not allow it to fully exercise its property rights, including housing. In makes the conclusion on the necessary in strengthening by the state of the protective function in the sphere of regulation of the housing rights of minors.*

Keywords: *property rights of minors, housing rights, housing hiring, transactions, authorities of guardianship and trusteeship.*

Drepturile copilului sunt și drepturile omului. Iar pentru ca drepturile copilului să fie efective, trebuie să fie garantate și protejate.

Sintagma „*copil*”, îmbină două noțiuni și anume cea de copil și respectiv, minor. Astfel, conform dicționarului explicativ al limbii române, prin „*copil*”, înțelegem un băiat sau fată în primii ani ai vieții, până la adolescență [1].

Convenția cu privire la drepturile copilului stabilește în art.1, că prin „*copil*”, se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă [2].

Aproximativ aceeași noțiune o găsim în Codul Familiei al Republicii Moldova[3], art.51 alin.1 *copilul* este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani (majoratul).

Din punct de vedere etimologic, termenul de „*copil*” vine de la latinescul *infans* ce înseamnă : care nu vorbește. *Infans* latin era ceea ce acum numim un copil mic de vârstă [4, 9].

Dată fiind de lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa [5, p.193].

Problema drepturilor copiilor a fost pusă în discuția mai cu seamă după al doilea război mondial și ca prim act a fost adoptată Declarația Drepturilor Copiilor la 20 noiembrie 1959 de Națiunile Unite [6]. Această declarație nu este obligatorie pentru toate statele, însă avantajul acestei declarații fiind de a se adresa tuturor statelor fiind o recomandare pentru politicile lor viitoare.

Însă actul important în ceea ce privește drepturile copiilor, protecția acestora a fost adoptarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului [7], care prevede la articolul 6, că: „Statele părți recunosc dreptul la viață a fiecărui

copil și vor face tot ce le stă în putință pentru a asigura supravegherea și dezvoltarea copilului”. La nivel național, Republica Moldova garantează dreptul la viață prin Constituția Republicii Moldova [8], articolul 241 și Legea privind drepturile copilului nr.338 din 15 decembrie 1994 [9], care în articolul 4 prevede obligația de a recunoaște dreptul copilului la viață și inviolabilitate fizică și psihică.

Cu părere de rău în prezenta lege în Capitolul II „Drepturile fundamentale ale copilului” nu a fost prevăzut dreptul copilului la locuință. Cu toate acestea întru implementarea prevederilor Convenției în cadrul Legii privind drepturile copilului nr.338 din 15 decembrie 1994, care în articolele 16 și 17 prevede dreptul copilului la abitație în familie, dar și drepturile copilului care locuiește separat de părinți. De asemenea, Republica Moldova a adoptat Legea privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nr.140 din 14.06.2013 [10], prin care sunt stabilite procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor care au rămas temporar sau în totalitate sunt lipsiți de îngrijirea părintească.

Bunăstarea copilului depinde în mod direct de cea a familiei în care s-a născut acesta, de aceea copilul trebuie să locuiască în familie și să aibă parte de atenția și afecțiunea adulților.

Prin urmare, pentru existența omului dreptul la spațiul locativ este un drept esențial [11, p.125]. Probabil nu întâmplător în art.44 al Constituției URSS din 07.10.1977 [12] a fost stabilit dreptul la spațiul locativ ca un drept constituțional. Această normă a fost ulterior preluată de legislația națională în art.42 al Constituției RSSM din 1978 [13]. Cu părere de rău, actuală Constituție a Republicii Moldova [14] nu prevede expres așa normă, însă în art.47 se menționează că, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

Dar mai întâi, ar trebui să ne oprim asupra distincției dintre concepte similare, la prima vedere - „dreptul la locuință” și „dreptul locativ”. Aici diferența este legală și foarte semnificativă. Cert este că dreptul la locuință este dreptul subiectiv al cetățeanului de a dobândi și folosi o locuință, iar dreptul locativ este un drept obiectiv, adică un set de norme juridice care reglementează relațiile locative.

Principalele caracteristici ale dreptului la locuință sunt următoarele:

- 1) toți cetățenii sunt înzestrați cu drept fără nicio individualizare;
- 2) dreptul cetățenilor la locuință ia naștere în temeiul legii și încetează odată cu decesul cetățeanului sau ca urmare a abrogării legii în cauză;
- 3) dreptul la locuință mediază raporturi juridice speciale între cetățean și stat;

4) dreptul la locuință oferă cetățeanului posibilitatea de a intra în raporturi juridice locative, de a avea drepturi și obligații [15].

O analiză a normelor și a prevederilor prevăzute de legislația Republicii Moldova, arată că în prezent dreptul la locuință, atât la apariția, cât și la rezidența ulterioară, poate fi realizat în diferite moduri și anume:

- prin acordarea spațiilor locative în baza unui contract de închiriere socială în casele fondurilor de stat și municipale. Legea cu privire la locuințe nr.75 din 30.04.2015 [16] prevede un cerc limitat de cetățeni care au un astfel de drept. Acestea includ cetățenii specificați în lege care au nevoie de locuință;
- prin acordarea spațiilor locative în conformitate cu un contract de închiriere. Conform acestui contract, locuințele din fondurile de locuințe de stat, municipale și private pot fi transferate în chirie în condiții care diferă semnificativ de un contract de închiriere socială. Cercul cetățenilor îndreptățiți să încheie acest acord este nelimitat;
- prin achiziționarea sau construirea a caselor cu destinație locative.

Trebuie de menționat că, cetățenii își rezolvă problemele locative prin tranzacții de drept civil: cumpărare-vânzare, schimb, donație, moștenire, precum și construcție și alte acțiuni care nu contravin legii. Sau, autoritățile de stat asigură unele categorii de cetățeni prin achiziționarea spațiilor locative printr-o taxă accesibilă, exemplu: Programul de stat „Prima casă” [17].

Totuși, ca dreptul la locuință să fie realizat, trebuie să fie întrunite anumite condiții:

- 1) în asigurarea de către stat a folosirii stabile, permanente, a spațiilor locative de către persoanele care îl ocupă în mod legal;
- 2) în furnizarea de locuințe din fonduri de stat, municipale și alte locuințe către anumite categorii de cetățeni, prevăzuți de lege;
- 3) în acordarea de asistență cetățenilor în îmbunătățirea condițiilor de trai;
- 4) în garantarea inviolabilității locuinței, excluzând cazurile de privare arbitrară a cetățenilor de locuința lor (art.29 alin.1 Constituția RM).

Unul din drepturile fundamentale ale minorului este dreptul la locuință. Locuința pentru fiecare persoană este cel mai important și necesar bun social, în care fiecare dintre noi își poate realiza drepturi și libertăți care ne aparțin, precum dreptul la viață privată și secretul său, dreptul la individualitate etc.

Asigurarea drepturilor minorilor la locuință și protejarea acestor drepturi este responsabilitatea statului și a familiei, deoarece minorii sunt unul dintre cele mai vulnerabile grupuri sociale în raporturile juridice locative.

Conform prevederilor art.24 CC al RM: Capacitatea de a avea drepturi și obligații civile (capacitatea de folosință) se recunoaște în egală măsură tuturor persoanelor fizice. Capacitatea de folosință a persoanei fizice apare în momentul nașterii și încetează o dată cu moartea.

Această regulă se aplică și minorilor în ceea ce privește dreptul de proprietate asupra spațiilor locative. Cu toate acestea, nu toate momentele de stăpânire a proprietății pot fi exercitate de minori pe cont propriu. După cum știți, competențele proprietarului includ posesiunea, folosința și dispoziția bunului (art.500 alin.1 CC al RM). În consecință, minorii pot deține și folosi de locuințe. Pentru a dispune de locuință, capacitatea de exercițiu incompletă a minorului trebuie să fie încuviințată de către reprezentanții legali ai acestuia, astfel: minorii cu vârsta cuprinsă între paisprezece și optsprezece ani au dreptul de a dispune de bunuri (locuință) numai cu acordul scris al reprezentanților lor legali - părinți, a adoptatorului, a curatorului, a tutorelui ori a altui ocrotitor (articolul 29, 33 CC al RM); pentru minorii cu vârsta sub paisprezece ani, tranzacțiile în numele lor sunt efectuate de părinți, a adoptatorului, a curatorului, a tutorelui ori a altui ocrotitor (articolul 28 CC al RM).

De menționat că minorii pot fi implicați în tranzacții cu spații de locuit în următoarele cazuri:

- locuința a fost privatizată, dar copiii nu sunt incluși în documentele relevante, dar la momentul privatizării aveau drepturi egale cu proprietarul;
- copiii sunt incluși în numărul proprietarilor în cadrul unui contract de vânzare, schimb, donație sau sunt proprietari unici, adică contractul se încheie pe numele lor;
- copilul este moștenitorul sau unul dintre moștenitorii locuinței și există un certificat corespunzător de drept la moștenire;
- copilul nu apare nicăieri ca proprietar, dar este înregistrat în locuință și locuiește permanent și nu are alt spațiu locativ [18].

Este necesar de menționat, că ambianța pozitivă, creată în familie, respectul și armonia din interiorul ei, va oferi posibilitatea copilului de a se exprima liber și fără teamă, și îl va forma ca o persoană deschisă, care va putea să își expună punctul de vedere și să se manifeste activ în societate, adică să fie un cetățean bun și util. De aceea, părinților le revine obligația să asigure copilului un anturaj care să contribuie la formarea sa în siguranță și iubire părintească pe care o va putea proiecta ulterior, pe relațiile interumane de care o să aibă parte. Nu în zadar, în Republica Moldova sunt atât de importanți “cei șapte ani de acasă”.

În mod normal, copilul locuiește cu părinții săi, în domiciliul lor, beneficiind de grija lor. Acest fapt, decurge nu doar din legile naturale, dar și din legislația civilă a RM. Codul Civil al RM, prevede în art.40 alin.1 că domiciliul minorului în vârstă de până la 14 ani este la părinții săi sau la acel părinte la care locuiește permanent.

Însă în situații în care se aduce atingere intereselor și drepturilor sale, copilul este separat de părinții săi, aceștia din urmă fiind chiar decăzuți din drepturile părintești.

Însă, dacă acest fapt este imposibil, și aflarea copilului cu părinții periclitează confortul său fizic și moral, legislația RM prevede posibilitatea separării copilului de unul sau ambii părinți. De sigur, această acțiune trebuie să fie bine fondată și să reiasă din principiul interesului superior al copilului. Nu în zadar, procedura separării copiilor de către părinți se face pe cale judiciară, fiind o procedură aplicată în cazuri extreme când copilul se află în situație de risc, în prezența părinților săi.

În acest context art.40 alin.3 CC al RM prevede că, domiciliul copilului se poate stabili la bunici sau alte rude ori persoane de încredere, cu consimțământul acestora, ori la o instituție de ocrotire. Această opțiune poate fi instituită numai prin instanța de judecată, și numai în cazuri excepționale.

Astfel, se conturează ideea că nici o altă persoană, cu atât mai puțin instituție [19], nu poate înlocui căldura părintească, de aceea statul, în momentul de față, pomenindu-se în situația necesității de a sustrage copilul din familia sa biologică, trebuie să acorde posibilitatea de a fi preluat spre educare de către rude, care stabilesc tutela asupra lui, devenind reprezentanții legali ai copilului. Doar în caz că rudele lipsesc, sau se află în imposibilitate de a lua copilul spre creștere, se va institui tutela de către o persoană străină, iar copilul va locui cu această persoană, în condițiile prevăzute de art.146 alin.7 CF al RM.

Chiar dacă problema locuirii copilului cu unul din părinți după divorț sau alte persoane este soluționată, apare întrebarea: care sunt drepturile copilului la locuință sau drepturile locative ale lui la moment și până atingerea majoratului?

Din prevederile legale se prezumă că copilul, care locuiește împreună cu ambii părinți este întreținut de ei, ceea ce este logic și este în interesul copilului. Și în acest caz, copilul se va folosi de spațiul locativ, pe care îl dețin părinții copilului, acesta poate fi cât camera proprie sau să împarte cu sora sau fratele.

Dar ce se întâmplă când părinții divorțează?!

Cum a fost remarcat în literatura de specialitate: „ura care desparte cuplurile aflate în divorț este pe măsura iubirii care i-a unit la început. Foștii iubiți, parteneri de viață și părinți de copii, par că își pierd uzul rațiunii, indiferent de sex, de vârstă, de educație, de avere sau de condiție socială” [20].

Această problemă, mai cu seamă din punct de vedere psihologic, influențează la dezvoltarea fizică și intelectuală a copilului și părinții nu atrag atenția la latura respectivă.

Minorii sunt una dintre categoriile de populație cel mai puțin protejate, din punct de vedere social, așa că problema protecției drepturilor lor la locuință are o relevanță deosebită. Statutul juridic al minorilor se caracterizează prin faptul că „nu au posibilitatea de a influența deciziile luate de părinți și de alți reprezentanți legali, prin urmare, nu își pot proteja în mod corespunzător drepturile, inclusiv locuința” [21].

Dacă părinții au divorțat legiuitorul a prevăzut în art.63 CF al RM, în cazul când părinții locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vârsta de 14 ani se determină prin acordul părinților.

Dar ce se întâmplă în cazul când părinții nu pot ajunge la o înțelegere în această privință, sau copilul nu are încă 10 ani, ca să se poată expune în ședința de judecată?

Da, legea prevede în art.63 alin.2 CF al RM că, dacă lipsește acordul părinților cu privire la stabilirea domiciliului copilului, iar copilul care a împlinit vârsta de 14 ani refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul minorului se stabilește de către instanța de judecată, ținând cont de interesele și opinia copilului, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate.

În acest caz, instanța judecătorească va lua în considerare atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de frați și surori, vârsta copilului, calitățile morale ale părinților, relațiile existente între fiecare părinte și copil, posibilitățile părinților de a crea condiții adecvate pentru educația și dezvoltarea copilului (îndeletnicirile și regimul de lucru, condițiile de trai etc.).

De asemenea, un rol important pentru stabilirea domiciliului copilului de instanța de judecată se va lua în considerare și avizul autorității tutelare teritoriale în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinți.

În procesul de pregătire a dosarelor privind protecția drepturilor copilului la locuință, stabilirea locului de reședință al copilului când părinții locuiesc separat sunt importante toate nuanțele legate de raporturile între copil și părinte, iar la soluționare să fie implicate toate persoanele interesate.

Este evident ca judecătorii în cazurile de stabilire a locului de reședință al unui copil, atunci când părinții locuiesc separat, ar trebui să fie mai exigenți cu privire la conținutul încheierii autorității tutelare. De asemenea, ar fi de dorit ca în cursul pregătirii cauzei pentru judecată, judecătorul, cu participarea unui reprezentant al autorității de tutelă și curatelă, să poată întâlni cu copilul, să aibă posibilitatea de a discuta personal cu acesta și poate afla dorința lui de a rămâne cu mama sau cu tatăl său (dacă, desigur, vârsta și dezvoltarea lui îi permit să-și exprime o dorință).

Trebuie de remarcat că în cursul judecății, instanța nu poate decât să ia în considerare ce fel de condiții de viață va avea copilul. Poziția taților și a mamelor care cred că, a avea un apartament separat sau un salariu mai mare poate servi temei ca instanță să le ofere dreptul ca copilul să locuiască cu el, este o amăgire. Toate împrejurările cazului trebuie luate în considerare numai în totalitate, fiindcă legea nu stabilește niciun avantaj pentru mamă sau tată în creșterea copilului [22].

Concluzionând, actualmente există un număr impunător de soluții în practica judiciară prin care se stabilește domiciliul copilului minor, dar, cu siguranță sperăm că, adoptarea acestor hotărâri corespund interesului superior al copilului.

Referințe:

1. DEX online, definiție „minor”. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/minor>
2. Culegere de acte normative, drepturile familiei și copilului, volumul I, UNICEF 2001, p.6
3. Codul Familiei al Republicii Moldova nr.1316 idn 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.47-48 din 26.04.2001.
4. DRAGHICI, A. Protecția juridică a drepturilor copilului. Partea I, Drepturi și libertăți recunoscute copilului, București, 2013, 328 p. [Accesat: 10.09.2022] Disponibil: <https://www.ujmag.ro/drept/protectia-juridica-a-drepturilor-omului/protectia-juridica-a-drepturilor-copilului/rasfoire/>
5. CEBOTARI, V. Dreptul familiei. Manual, ediția a II-a, revăzută și completată. Chișinău: S.n., 2008, 336 p.
6. Declarația Drepturilor Copilului reprezintă o rezoluție a Adunării Generale a ONU din 2 noiembrie 1959 (Rezoluția 1386) proclamată în a XIV-a sesiune a ONU. Declarația dorește să extindă protecția specială enunțată în Declarația de la Geneva din 1924 privind Drepturile Copilului fiind o extindere a Declarației Universale a Drepturilor Omului. Această declarație din 1959 a fost baza adoptării, 30 de ani mai târziu, pe 20 noiembrie 1989, a Convenției cu privire la Drepturile Copilului care a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_drepturilor_copilului. Textul Declarației Drepturilor Copiilor [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/32/327ef3da-c4d0-4fff-9f76-8cbcd20fa8c1.pdf>
7. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Republica Moldova a aderat la convenție în anul 1993. [Accesat: 03.09.2022] Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>
8. Constituția Republicii Moldova. Republictă. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29.03.2016.
9. Legea privind drepturile copilului nr.338 din 15 decembrie 1994. În: Monitorul Oficial nr.13 din 02.03.1995. Modificată prin Legea nr.201 din 28.07.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.293-305 din 09.09.2016.
10. Legea privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nr.140 din 14.06.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.167-172 dn 02.08.2013.

11. CHIBAC, Gh. Realizarea drepturilor omului în domeniul raporturilor locale. In: Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală. 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, p.125-130.
12. Constituția USSR din 7 octombrie 1977. Abrogată. Disponibilă: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm>
13. Abrogată.
14. Constituția Republicii Moldova. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29.03.2016.
15. АЛЬБОВ, А.П. Жилищное право: учебное пособие. Москва: Justiția, 2016, p.10. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://www.libfox.ru/647883-aleksey-albov-zhilishchnoe-pravo-uchebnoe-posobie.html>
16. Legea cu privire la locuințe nr.75 din 30.04.2015. În: Monitorul Oficial la Republicii Moldova nr.131-138 din 29.05.2015.
17. <http://primacasa.gov.md/>
18. БОБКОВА, С.А. Защита жилищных прав несовершеннолетних. În: Судья № 3, 2015 [Accesat: 12.09.2022] Disponibil: <http://scientificarticle.ru/images/PDF/2016/10/NOK-7-10.pdf>
19. Termenul „instituție” aici se poate înțelege orice instituție de stat, unde copilul poate fi stabilit, ocrotit, educat ș.a.
20. PREDA, V. Executarea hotărârilor judecătorești privitoare la minori sau Kramer contra Kramer. [Accesat: 31.09.2022] Disponibil: <https://www.juridice.ro/603218/executarea-hotararilor-judecatoaresti-privitoare-la-minori-sau-kramer-contra-kramer.html>
21. КУРМАНБАЕВ, М.М. Жилищные права несовершеннолетних. [Accesat: 07.09.2022] Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhilishchnye-prava-nesovershennoletnih>
22. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Centru din 08.04.2022. Dosarul nr.2-9611/21 /2-21064652-12-2-30042021/. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8038ab3e-3369-4de0-abd4-2f498a61521a

SPORTUL DE PERFORMANȚĂ PENTRU COPII - REVERSUL MEDALIEI

TRAVINSKAIA Irina

student-masterand,
Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru,
Universitatea Tehnică din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-5960-1164

Summary. *The article discusses the features of the legal regulation of relations between young athletes in the field of sports at the international legal level, gaps in international and national sports law regarding children. Possible options for protecting children by improving legislation, programs and the system as a whole in this area are analyzed.*

Keywords. *sports, physical culture, high performance sports, health, children.*

Sportul modern este polivalent și divers. Ca produs al dezvoltării sociale, el constituie o parte organică a culturii societății, dobândind diverse trăsături în funcție de condițiile sociale specifice. Sportul are impact atât indirect, cât și direct asupra dezvoltării culturale și economice nu doar a societății, dar și asupra modului de viață al oamenilor privity în mod individual. Sportul are semnificație pentru dezvoltarea cuprinzătoare și armonioasă a personalității și se manifestă prin faptul că este o zonă vastă de autoexprimare, manifestare și formare a anumitor abilități, talente, care ajută la pregătirea oamenilor pentru viață de zi cu zi, adică pentru diverse tipuri de activități. Grupul operativ al ONU pentru sport definește sportul ca activități fizice care depășesc competițiile sportive. Respectiv, „în sport sunt incluse toate formele de activitate fizică care promovează dezvoltare fizică, bunăstarea mentală și interacțiunea socială. Acestea includ: jocuri; recreere organizată sportivă; sporturi sau jocuri locale” [1]. Tot odată, din alt punct de vedere, sportul ca spectacol, apare ca mijloc de relaxare psiho-emoțională. În acest sens un loc aparte ocupă sporturile de performanță (sporturile olimpice și profesionale), care au ca scop obținerea de rezultate și victorii sportive înalte. Sportul celor mai înalte realizări difuzează un exemplu deosebit de stil de viață, o modalitate de a obține succesul, demonstrează tehnica sportivă înaltă, capacitatea de a învinge un adversar.

Conceptul sportului de performanță este prevăzut de legislația națională. Astfel, art.16 alin.(1) LP330/1999 prevede, că „sportul de performanță reprezintă o activitate specifică, desfășurată în cadrul unui sistem organizat de selecție și pregătire a sportivilor și orientată spre atingerea de performanțe și stabilirea de recorduri” [2]. E o definiție, care necesită clarificare, deoarece în zilele noastre sportul de performanță deja nu funcționează și se nu dezvoltă numai conform legilor sportului, ci și conform legilor afacerilor, respectiv, a devenit o simbioză care

unește sportul „amator” și cel profesionist. Însă această divizare rămâne actuală, datorită faptului, că sportivii amatori își construiesc aproape întotdeauna sistemul antrenamentelor îndreptat spre principalele competiții: Jocurile Olimpice, Campionatele Mondiale, Europene. Ținta sportivilor profesioniștilor este întotdeauna de a obține un profit ca urmare a participării la competiții, ca urmare, și programul de antrenament sportiv se construiește în alt mod. Însă, indiferent de direcția și scopul, sportul de performanță rămâne singurul model de activitate, care vizează funcționarea aproape a tuturor sistemelor corpului și se manifestă deseori în zona limitelor absolute fiziologice și psihologice ale unei persoane sănătoase. Această constituie o diferență principală cu sportul de masă (fundamentul sportului de performanță), care în înțelegerea noastră reprezintă sănătatea oamenilor, modul de recreere activă, acumularea potențialului fizic, ceea ce constituie o bază primordială pentru dezvoltare multilaterală a unui copil. Dar o astfel de activitatea sportivă obișnuită nu devine dominantă în stilul de viață al unei persoane și se construiește într-o dependență limitativă decisivă față de alte activități care ocupă un loc dominant în viață (întâi, activități educaționale generale și speciale, apoi munca profesională). O astfel de poziție, adică „sportul pentru toți” este conceput pentru a rezolva multe probleme socio-economice, cum ar fi unificarea societății, distragerea atenției tinerilor de la dependențe, prevenirea bolilor. Respectiv, sportul constituie un obiect de reglementare și cooperare internațională, principalele documente internaționale din domeniul sportului de masă ar trebui considerate: Declarația Universală a Drepturilor Omului 1948, Carta Internațională a Educației Fizice și Sportului din 1978 cu completările ulterioare, Convenția cu privire la drepturile copilului 1989, Declarația mondială privind educația pentru toți 1990, Carta Europeană a Sportului din 1992, Declarația din Berlin MINEPS 5 (2013) ș.a.. Actele sus menționate țin să ofere tuturor oamenilor posibilitatea de a practica sport și în mod primordial copiilor.

„Educația fizică este cel mai eficient mijloc de a oferi tuturor copiilor și tinerilor abilitățile, atitudinile, valorile, cunoștințele și înțelegerea pentru participarea continuă în societate” [3]. Proprietățile de coordonare, cum ar fi capacitatea de a ritma, de a se orienta în spațiu, de a răspunde la semnale vizuale sau auditive și de a echilibra ar trebui de a fi dezvoltate în primul rând la vârsta școlară, în acest sens, sportul are o importanță vitală. În sportul de performanță în materie de sănătate, uneori, totuși, granițele justificate sunt depășite în mod deliberat. Ceea ce dă naștere unui număr mare de contradicții care nu permit sportului modern să se dezvolte pozitiv, adesea îl discreditează și formează o atitudine negativă a oamenilor, în special a părinților, față de activitățile sportive. Cele mai acute probleme sunt concentrate în suportul științific, metodologic, medical, organizatoric, managerial, financiar, material și etnic pentru activitățile de

pregătire și competitivitate ale sportivilor. Rolul acestor componente în asigurarea eficacității activităților de antrenament este în continuă creștere.

În primul rând, antrenamentul pentru copii ar trebui de a fi format din punctul de vedere al unei perspective de pregătire științifică pe termen lung și a dinamicii realizărilor sportive. Condițiile preliminare și „normele” de realizare sunt drept probleme cheie ale pregătirii copiilor, iar volumul de muncă al copiilor în acest context rămâne de o importanță centrală. Anume în acest sens apare prima contradicția în domeniul sportului de înaltă performanță, care constă în faptul că mai multe genuri de sport devin „mai tinere”. Rezultate extraordinare sunt obținute de către adolescenți, aproape copii, de exemplu, în sporturi precum gimnastica ritmică, gimnastica sportivă, patinaj artistic. În acest sens esența problemei este că are loc un antrenament accelerat al unui tânăr sportiv fără a lua în considerare indicatorii de vârstă ai dezvoltării sale. Este clar că tinerii sportivi pot câștiga și competiții de cel mai înalt rang. În plus, flexibilitatea își atinge valorile maxime în perioada pre-pubertate. Tot ce ține de capacitatea de rezistență atinge cele mai înalte valori anume înainte de debutul pubertății, precum și forța statică, viteza. Însă, greutatea aplicată sau săriturile nu trec neobservat, și afectează negativ structurile articulațiilor și creșterea oaselor. Încărcările mari conduc la o suprasoboseală a sistemului imunitar și, de asemenea, afectează negativ dinamica creșterii. Pe lângă faptul, că astfel de activități sunt nepotrivite vârstei copiilor din punct de vedere fizic, în unele cazuri sunt nepotrivite și din punct de vedere al dezvoltării psihologice și sociale.

Una dintre soluțiile, care ar putea minimiza impactul negativ al problemei este creșterea limitei de vârstă. În prezent, în majoritatea sporturilor olimpice, persoanele cu vârsta peste 17 ani au voie să participe la competiții. Cu toate acestea, există acele evenimente în care sportivii de 15 ani au voie să participe cu seniori, abia în 2022 această calificare a fost schimbată pentru disciplinele gestionate de ISU. Tot odată, introducerea unor astfel de norme ar contribui și la menținerea regulilor internaționale unificate. Un alt rezultat pozitiv este că concurând în turneele de juniori, unde tot există și dramă și lacrimi, dar nu există atenția întregii lumi, jurnaliștilor cu limbă ascuțită și alte presiuni (măsura puterii soft în relațiile dintre state), sportivii vor dezvolta capacitatea de a face față numeroaselor stresuri pe drumul sportului de înaltă performanță. Participarea la competiții pe grupe de vârstă, Jocurile Olimpice ar trebui să curgă în mod natural ca parte a procesului de antrenament. Aceste competiții ar trebui să fie doar unul dintre multiple mijloace de pregătire pe termen lung pentru obținerea celor mai înalte rezultate bazate pe realizarea cât mai deplină posibilă a capacităților naturale la o vârstă care să permită atingerea culmilor sportivității. În acest sens devin relevante cuvintele antrenorului neozeelandez Arthur Lydiard: „Îmi

amintesc mereu ideile lui G. Holmer, marele antrenor suedez, care spunea că dacă începi să antrenezi un adolescent, nepermițându-i să concureze până nu crește, atunci vei pune bazele viitorului campion olimpic” [4]. Pe lângă stabilirea unei vârste minime pentru participarea în competiții de cel mai înalt nivel, și unei vârste de înmatriculare a copiilor în grupele de începători este necesară și stabilirea în acte normative relevante a unei vârste minime bazate științific pentru înscrierea copiilor pentru antrenament în programe educaționale suplimentare de pregătire sportivă generală.

O altă problemă importantă este complicația extremă a programelor de bază. Sportul modern devine o cursă cu viteza luminii. Pentru a ne convinge de acest lucru, este suficient să comparăm performanțele olimpiadei din 2020 și cele ale olimpiadei din 2000. Un salt ascut este evident chiar pentru o persoană necointerensată, care este complet neinformată în direcția respectivă. Odată cu creșterea apar și schimbări în capabilități tehnice, sportivilor devine din ce în ce mai dificil să se mențină același nivel tehnic complex, prin urmare, pregătirea tehnică se realizează rapid pentru a nu rata momentul vârfului. Pe lângă acest fapt, ca urmare a specializării inevitabil este în creștere spectrul activității fizice, sportivul are din ce în ce mai puțin timp pentru antrenamentul de condiționare, iar antrenorii încearcă voluntar sau involuntar să rezolve problemele dezvoltării fizice în exerciții specializate sau speciale. Acest lucru nu este întotdeauna posibil. În plus, antrenamentul special se efectuează, de regulă, cu intensitate crescută, care vizează mai mult realizarea potențialului decât crearea acestuia.

Este necesară o nouă perspectivă asupra dezvoltării cerințelor pentru competiții la vârsta de juniori și tineret a organizațiilor internaționale. Tendința predominantă de dezvoltare extremă a „dificultății” necesită de a fi schimbată prin dezvoltarea unor programe de competiții echilibrate. Astfel este necesară, dezvoltarea și aprobarea în conformitate cu cerințele standardelor de pregătire sportivă a unor programe educaționale suplimentare exemplare pentru antrenament sportiv separate pentru juniori și seniori, ținând cont de tendințele de dezvoltare a sportului mondial, de noi oportunități pentru știință și tehnologii digitale. De asemenea, e strict necesară elaborarea și aprobarea liniilor directe pentru activitățile federațiilor sportive, organizațiilor (subdiviziunilor structurale ale organizațiilor) responsabile de dezvoltarea fizică timpurie a copiilor.

Problemele sus menționate sunt agravate de prezența unui sistem neorganizat și neechilibrat de selectare a copiilor talentați, atunci când nu se alege un sport pentru un copil, ci un copil pentru sport. Selecția selectivă este un stres psihologic serios pentru mulți copii și părinți, care adesea îl împinge definitiv pe copil departe de sport. Utilizarea tehnologiilor speciale, „elaborate” pe contingentul de adulți, fără a le adapta la metodologia sportului pentru copii și

tineret, duce la „pomparea” prematură a tânărului sportiv și nu se poate vorbi de longevitate sportivă. Aceasta este o contradicție în domeniul tineretului sportul denaturează în cele din urmă esența sportului, paralizează atleții fizic și moral. Evident, că într-o astfel de situație este necesară dezvoltarea unui mecanism de identificare a copiilor supradotați în sport, care va putea să prezice cu exactitate capacitățile unei persoane într-un anumit sport. Este imposibil să irosești puterea și sănătatea unei persoane în care șansele succesului său sportiv sunt atât de mici încât perseverența și voința sa de a câștiga nu pot depăși acest lucru. Multiplu campion olimpic la gimnastică artistică Alexei Nemov consideră că sportul este necesar pentru toată lumea și la orice vârstă, dar la nivel general. „Sporturile profesionale sunt caracterizate de supraoboseală constantă, ceea ce doar dăunează sănătății. Fiecare trebuie să decidă singur, de a intra sau nu în profesie, dacă, desigur, antrenorii văd viitorul” [5].

O metodă progresivă ar putea fi analiza genetică în timpul testării copiilor înainte de a începe cursurile în secțiunile de sport –astfel ar putea fi dezvăluită predispoziția copilului pentru un anumit sport. Printre copiii cu vârsta de 5-6 ani, este imposibil să se distingă calitățile sportive importante ale corpului care corespund modelelor de sportivi de înaltă calificare, deoarece acestea nu au fost încă formate în corpul copilului. „Markerii genetici fac posibilă recunoașterea înclinațiilor ereditare ale unei persoane, a abilităților sale înnăscute” [6]. Pogramul respectiv se va baza pe politica de conduită etică în cercetarea umană, care definește obiectivele studiului materialului confiscat, responsabilitatea cercetătorilor de a respecta toate cerințele legale și de reglementare aplicabile privind protecția vieții private, respectând cerințele legislației internaționale și abordări în domeniul circulației materialului biologic și a informațiilor conținute în acesta, utilizate în practica internațională.

O alta modalitate de a rezolva problema ar putea de a fi găsită în elaborarea și aprobarea metodologiei și criteriilor de selecție a copiilor supradotați în sport, ținând cont de specificul grupelor de sport care diferă prin caracteristicile activității competiționale. „Atunci când se desfășoară selecția sportivă, este important de acordat sarcini de control într-o formă competitivă” [7]. Respectiv la selectare, o atenție deosebită trebuie acordată manifestării independenței sportive, motivației, , capacității de a-și mobiliza forțele și rezervele, reacției la o performanță nereușită în competiții, participării active la luptă, răbdare, perseverență. Un astfel de sistem trebuie interpretat nu din partea discriminării, ci din partea umanismului, adică dintr-o poziție universală, acest proces ar trebui considerat nu ca o selecție pentru sport, ci ca o alegere a subiectului și perspectivelor de specializarea sportivă.

Schimbarea actuală a priorităților paradigmei de „salvare a sănătății” la paradigma de „formare a sănătății” propune valoarea sportului, ca celei mai

promițătoare modalității de a depăși problemele sociale și criza spirituală a societății moderne. Dar din moment ce extremele nu sunt rare în cazul atitudinii față de sport, părinții ambițioși își pot exploata copiii, care demonstrează timpuriu talent pentru sport, antrenamentele intense și constrângerea de a participa la competiții prezintă un risc pentru psihicul copilului. Nu trebuie de uitat, că maturarea sistemului nervos central stă la baza formării abilităților de coordonare în copilărie timpurie. Nu în ultimul rând, copiii, care se antrenează, trebuie să primească o alimentație adecvată.

În acest sens, una dintre cele mai importante componente ale formării integrale este organizarea optimă a suportului științific, metodologic și biomedical. Potrivit LP 330/1999 art.28 alin.(3) lit.(b) „Cercetările științifice fundamentale. și aplicative în domeniul culturii fizice și sportului urmăresc: sporirea contribuției științei sportului la ridicarea nivelului performanțelor sportive” [8]. Însă o astfel de contribuție nu este una suficientă. Pentru tinerii sportivi implicați în antrenament sportiv intensiv este necesar un serviciu eficient de reabilitare și control asupra stării lor. Prin urmare, măsurile de organizare a nutriției raționale și a sprijinirii nutriționale pentru sportivii ar trebui să includă diverse programe educaționale menite să informeze sportivii juniori și părinții acestora despre alimentația adecvată și posibilitățile de utilizare a produselor sportive.

Este posibil să se rezolve contradicția asociată sportului și sănătății unui sportiv prin îmbunătățirea echipamentului sportiv, îmbunătățirea echipamentului material și tehnic al unităților sportive, și monitorizarea medicală constantă a sănătății sportivilor.

Potrivit pct. 73 al Regulamentului de organizare și funcționare a școlilor sportive aprobat prin HG Nr.31 din 30-01-2019 „Medicul școlii sportive efectuează controlul medical pe parcursul instruirii, cantonamentelor și competițiilor” [9]. Cele alte puncte ale capitolului VII - controlul medical al sportivilor conține prevederile de ordin general, ce țin de verificarea stării sănătății, ceea ce nu este suficient. În acest sens, trebuie acordată o atenție deosebită sănătății mentale, prin introducerea unui post cu normă întreagă de psiholog sportiv în școlile din rezerva olimpică. Simultan ar trebui de organizat activ cursurile de recalificare cu calificarea „Psiholog sportiv” cu deschiderea de programe de master în psihologia sportului.

O atenție deosebită ar trebui acordată obținerii unui învățământ secundar și superior cu drepturi depline în perioada carierei sportive. Educație de bază și specială versatilă, practică industrială și activitate multilaterală vor contribui la realizarea simțului conceptelor de autoeficacitate în diverse domenii. Aceasta va preveni probleme precum: tensiune în relațiile din mediul social și familiar al sportivului, depresie psihică din cauza oportunităților pe care nu le-a folosit în sportul realizărilor înalte, în special, ca urmare a unei încetări neplanificate sau forțate a unei cariere sportive (ex. din cauza unei accidentări).

Subiectul dopajului nu ocolește copiii în sporturile înalte. Dopajul nu este o practică privată a medicilor din sport, ci un sistem bine gândit de sprijin științific, metodologic și medical. La urma urmei, sub condiția dopajului, nu vorbim despre identificarea celor mai puternici sportivi, în acest caz există o luptă între medici și farmacologi, care pot „pompa” cu cel mai mare succes un sportiv.

Crearea Agenției Mondiale Anti-Doping în 1999 a permis Comisiei Medicale a CIO să-și extindă domeniul de aplicare. Acordurile multilaterale în domeniul sportului sunt încheiate în cadrul UNESCO. A fost adoptată Convenția internațională UNESCO împotriva dopajului în sport. Însă activitățile acestor organizațiilor anti-doping special create nu au fost la înălțimea așteptărilor: scandalurile de dopaj nu se potolesc în societate.

Dopajul este un subiect multiaspectual, de aceea problema actuală în sfera dopajului este o chestiune ce ține de granița dintre medicamentele acceptabile în prezent și cele inacceptabile în prezent. Majoritatea oamenilor de rând iau o anumită formă de medicamente de-a lungul vieții. Și nu există nici o îndoială, că un sportiv modern se confruntă cu sarcini enorme în cadrul antrenamentului și corpul lui nu ar fi capabil să se recupereze rapid fără ajutorul agenților farmacologici. După cum a subliniat Irina Viner, antrenorul principal al echipei Federației Ruse de gimnastică ritmică, „medicina trebuie să fie la cel mai înalt nivel, cu ultimele evoluții care să nu distrugă corpul și spiritul uman” [10]. Sănătatea sportivilor ar trebui să fie singura preocupare într-o interzicere a substanțelor. Dacă nu se utilizează medicamente de susținere, sportivul nu ar putea să se antreneze în volume moderne și regimuri de intensitate necesare, iar consecințele negative ale încărcăturilor vor duce la modificări patologice a corpului și a psihicului. Situația se agravează prin prezența standardelor duble în raport cu utilizarea acestuia. De exemplu, conform documentelor prezentate în timpul controlului antidoping de la Jocurile Olimpice din 2016, aproximativ 70% dintre membrii echipei naționale a Norvegiei sunt astmatici. Preparatele cu care sportivii sunt tratați legal conțin salbutamol, care este interzis sportivilor sănătoși. Potrivit NRK, „personalul medical al echipei naționale norvegiene a adus la Jocurile Olimpice de la Pyeongchang 6.000 de doze „permise” de medicamente pentru astm” [11]. O astfel de atitudine duce la evident, că obiectivul strategic al organizației WADA devine crearea lumii monopolare a sportului. Cu alte cuvinte, organizația încearcă să resubordoneze și să influențeze întregul sport mondial modern și CIO. Ea devine din ce în ce mai lipsită de apărare sub presiunea celor mai mari structuri financiare și organizații.

După cum a subliniat E.V. Pavlov, astăzi „sportul a încetat să mai fie o practică exclusiv recreativă sau competitivă; competițiile sportive moderne sunt un domeniu semnificativ al economiei și politicii mondiale, care aduce un profit foarte solid,

adunând un public uriaș de spectatori” [12]. Respectiv, în cea mai mare măsură, funcționarii sportivi, antrenorii și oamenii de afaceri, a căror bunăstare depinde direct de realizările sportive ale secțiilor lor, sunt interesați de utilizarea dopajului de către sportivi. Se agravează situația prin întârzierea normelor juridice în soluționarea problemelor de reglementare juridică a relațiilor publice în domeniul dreptului internațional de antidoping. Îmbunătățirea dopajului este asociată cu tehnologiile înalte, iar normele adoptate pot să nu corespundă tendințelor moderne. Unii sportivi pot îndeplini cerințele înainte de controlul antidopingului, în timp ce folosesc medicamente care ajută serios la îmbunătățirea performanței și ulterior devin dopante.

Pentru a rezolva problemele sus menționate sunt necesare acțiuni la diferite nivele. O acțiune decisivă este necesară din partea CIO cu privire la agenția pe care a înființat-o (WADA). În primul rând, excluderea din conducerea actualei agenții a persoanelor care sunt „instrumente” pentru utilizarea WADA în scopuri politice. Finanțarea proporțională a activităților WADA ar trebui să rămână un principiu cheie al activității sale. Toate modificările trebuie implementate fără posibilitatea ca statele să finanțeze direct organizația, prin urmare - WADA ar trebui să fie finanțată numai prin CIO. Este necesară și îmbunătățirea mecanismului de lucru al WADA, și anume lista de dopaj ar trebui actualizată mult mai repede. Este recomandabil să se ia în considerare posibilitatea de a efectua studii clinice de suplimente nutritive și de a dezvolta mijloace legale pentru a limita publicitatea în mediul acestor suplimente nutritive care conțin substanțe interzise. Conform LP 185/2012 art.10 alin.(1) „Lista substanțelor și a metodelor interzise (lista doping) se aprobă de către WADA. Agenția este responsabilă de publicarea acestei liste în Monitorul Oficial al Republicii Moldova” [13]. În acest sens, un alt pas spre progres ar fi dezvoltarea și implementarea unui sistem digital informațional de referință anti-doping, care o să permită de a obține informații în timp real despre prezența sau absența oricăror substanțe interzise în sport în medicamentele înregistrate în RM și la nivel mondial.

Ar trebui de implementat un program de pașapoarte biologice la nivel mondial, care urmărește să stabilească nivelurile de bază ale indicatorilor cheie de performanță pentru fiecare atlet în copilărie timpurie. Aceasta va fi cea mai productivă dovadă pentru detectarea dopajului genetic. Activitățile de interdicție „corectării” genomul neoptimal al unui sportiv, nu ar trebui să fie privite de către sportivii ca încălcarea dreptului fundamental de a se bucura de cel mai înalt nivel posibil de sănătate, care, evident, poate fi interpretat ca o discriminare bazată pe motive socio-profesionale, ceea ce este interzis conform drepturilor fundamentale ale omului declarate de ONU. Pentru că legalizarea acestora ar duce la crearea categoriilor de sportivi de diverse clase biologice, care nu pot asigura respectarea principiului „fair play” și egalității de șanse.

Ar avea un impact pozitiv desfășurarea programelor educaționale speciale pentru părinții tinerilor sportivi, în care părinții pot afla despre impactul negativ al dopajului asupra sănătății copiilor lor și să învețe cum să identifice simptomele abuzului de dopaj. Astfel de programe ar trebui, de asemenea, să urmărească clarificarea și promovarea conceptului de „avertizori”. Educația parentală anti-doping poate contribui foarte mult în combaterea problemei antrenorilor și a personalului care determină ilegal pe tinerii sportivi să consume dopajul.

Concluzionând se poate de spus, că sportul, ca un sistem de valori autosuficiente, neînlocuibile al culturii moderne, are un potențial creativ imens pentru formarea sănătății fizice, psihosociale, spirituale și morale a unei persoane.

După cum s-a menționat, această întrebare are o relevanță deosebită datorită realităților globale moderne asociate cu creșterea competiției în competițiile internaționale, ceea ce determină misiunea și strategiile de dezvoltare a sportului. Performanța ridicată a unui sportiv este importantă nu numai pentru mediul său, ci și pentru regiune, țară în ansamblu. Această activitate trebuie continuată, deoarece sportul modern este în prezent un domeniu în dezvoltare rapidă, care se concentrează pe un sistem special de producere a recordurilor sportive. Dar, cu toate acestea, când strategia politică pentru Jocurile Olimpice de astăzi este: „Principalul nu este participarea, ci victoria”, când căutarea și promovarea talentelor este de mare interes, nu trebuie să uităm, că copii constituie cel mai vulnerabil grup de oameni. Sportul echitabil ajută în determinarea modalităților de dezvoltare și utilizare rațională a abilităților naturale pe care le are fiecare persoană. „Fiecare copil este o persoană mică... care absoarbe fiecare vedere, sunet, miros și atingere”[14].

În general, propunerile și recomandările sus menționate fundamentează teoria conform căreia, prin cooperarea și protecția intereselor comune în domeniul sportului de înaltă performanță, care sunt în primul rând un mijloc universal de comunicare, popoarele vor contribui la menținerea păcii durabile, la consolidarea respectului reciproc și prieteniei, precum și crearea unui climat favorabil pentru rezolvarea problemelor internaționale. Cooperarea strânsă, ținând cont de competența specifică a tuturor organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale interesate, naționale și internaționale, ar trebui să contribuie la dezvoltarea sportului în întreaga lume și creșterea unor generații tinere sănătoase de sportivi cu principii morale înalte.

Referințe:

1. United Nations Inter-Agency Taskforce on Sport for Development and Peace. [Accesat: 12.08.2022] Disponibil: <https://www.sportanddev.org/en/learn-more/what-sport-and-development/what-sport-0>

2. Lege Nr.330 din 25.03.1999 cu privire la cultura fizică și sport. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.83-86, art.399.
3. Declaration of Berlin MINEPS 2013 [Accesat: 02.08.2022] Disponibil: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000221114_rus
4. ЛИДЬЯРД, А. Человек, который изобрел бег (техника и методика) // Легкая атлетика, 1995. - №11. - с.14-15.
5. «Генералиссимус» от спорта [Интервью А. Немова] // АиФ. - 2008. - № 49.
6. УМАНЕЦ, В.А. Спортивная генетика. Курс лекций: Учебное пособие. - Иркутск: Ирк. фил. РГУФКСиТ, 2010. 129с.
7. БРИЛЬ, М. С. Отбор в спортивных играх. Москва: Физкультура и спорт, 1980.
8. Lege nr.330 din 25.03.1999 cu privire la cultura fizică și sport. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.83-86, art.399.
9. Hotărâre nr.31 din 30.01.2019 cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a școlilor sportive. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.49-58, art.93.
10. ГРАНЦЕВ, Д. Ирина Винер. Отработать без фанатизма / Аргументы и факты. - 2010. - № 38
11. NRK [Accesat: 02.08.2022] <https://www.nrk.no/sport/olympiatoppen-har-sendt-over-6000-doser-astmamedisin-til-ol-1.13880280>
12. ПАВЛОВ, Е. В. Социокультурный феномен спорта: коммуникативный аспект: диссертация ... кандидата философских наук.
13. Lege nr.185 din 11.07.2012 pentru prevenirea și combaterea dopajului în sport. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.1-5 art.02.
14. СЕЛДИН, Т. «Энциклопедия Монтессори» Манн, Иванов и Фербер, 2015 с.192.

REZOLUȚIA

Conferinței științifice internaționale cu genericul:
**„INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI: ABORDARE
SOCIO-CULTURALĂ, NORMATIVĂ ȘI JURISPRUDENȚIALĂ”,**
organizată de **Universitatea de Stat din Moldova,**
Facultatea de Drept, Departamentul Drept penal în comun cu
Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului

La 30 septembrie - 01 octombrie 2022, în cadrul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova (Republica Moldova, or. Chișinău, str. Kogălniceanu, 67) a avut loc Conferința științifică internațională: **„Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială”.**

Evenimentul a oferit o platformă largă de dezbateri a subiectului pentru profesioniștii din diverse instituții publice de drept, autorități tutelare care lucrează cu și/sau pentru copii și au rolul de a asigura respectarea **interesului superior al copilului**, reprezentanți ai organizațiilor necomerciale și ai mediului academic, cadre didactice și cercetători științifici.

Conferința a avut drept scop *de a crea un mediu de discuție pentru promovarea celor mai relevante idei, rezultate ale cercetărilor științifice, practici acumulate pe parcursul activității profesionale, susținerea ideilor inovative în domeniul respectării și promovării interesului superior al copilului.*

La Conferință au participat peste 200 de participanți din 9 țări: Republica Moldova, România, Polonia, Ucraina, Georgia, Lituania, Kazakhstan, Uzbekistan, Azerbaidjan.

Au fost prezentate comunicări și rapoarte cu conținut științific și practic, realizate în baza cercetărilor și a practici acumulate pe parcursul activității profesionale, în cadrul a trei paneele de lucru:

1. Standarde internaționale și naționale în domeniul protecției drepturilor și intereselor copilului.

Moderatoare: Maia BĂNĂRESCU, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului;

2. Controverse jurisprudențiale în asigurarea respectării interesului superior al copilului.

Moderatori: Alina ȘAVGA, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM; Vladimir GROȘU, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM;

3. Rolul autorităților tutelare în asigurarea respectării interesului superior al copilului.

Moderatoare: Anastasia OCERETNÎI, doctor în sociologie, conferențiar universitar, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, USM.

În cadrul celor trei paneele de lucru au fost ținute 76 comunicări științifice și practice, de către profesori și cercetători, practicieni, în care au fost prezentate idei noi privind protejarea copiilor și a intereselor lor. Au fost prezentate materiale noi și valoroase, analize, sinteze, generalizări.

Materialele conferinței vor fi reflectate în 2 volume, care vor reprezenta cele 3 paneele de lucru și vor fi disponibile în varianta electronică pe site-ul:

<https://conferinte.stiu.md>.

În urma schimbului de opinii, participanții la Conferința științifică internațională: „**Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială**”,

1. **Ținând cont** de pozițiile exprimate în cadrul paneelelor de lucru privind provocările majore cu care se confruntă societatea noastră și prioritățile de dezvoltare;
2. **Analizând** și evaluând progresul privind adoptarea cadrului normativ de funcționare în domeniul politicilor de protecție a intereselor copilului;
3. **Evidențind** faptul că promovarea proceselor democratice, ridicarea nivelului de bunăstare a cetățenilor, consolidarea coeziunii sociale și coordonarea intereselor fundamentale ale statului și societății nu pot fi realizate în afara unui cadru normativ corespunzător;
4. **Considerând** că într-o democrație consolidată, serviciile publice trebuie să fie eficiente, neutre din punct de vedere politic, cu angajați subordonați unui cod de etică profesională, să acționeze doar în contextul mandatului legal, conform normelor constituționale și practicilor democratice;
5. **Cercetând** o serie de opinii, idei, păreri expuse de specialiști notorii atât din țară, cât și din străinătate;
6. **Examinând** provocările interne, cu care se confruntă Republica Moldova;
7. **Sustținând** ideea că statul nostru depune eforturi pentru asigurarea conformității legislației naționale cu prevederile internaționale în domeniul protecției drepturilor copilului;
8. **Conștientizând** faptul că, problemele economice ale Republicii Moldova și lipsa unor tradiții democratice în atitudinea față de copil duc deseori la încălcarea drepturilor elementare ale acestuia, iar statul nu reușește sau, uneori, aflat și el în plină transformare, nu asigură o protecție adecvată a copilului;

9. **Accentuând** că în aceste condiții sunt necesare acțiuni concentrate la crearea de noi resurse umane și materiale, care ar permite să se producă o schimbare în comportamentul și atitudinea societății față de drepturile copilului;
10. **Evidențiind** că, așa cum reiese din succintele prevederi normative existente, interesului superior al copilului trebuie să i se recunoască valoarea de principiu în activitatea întreprinsă sau în orice procedură care privește copilul, așa cum prevede Convenția ONU cu privire la drepturile copilului;
11. **Considerând** că toate entitățile, deopotrivă publice sau private, care își desfășoară activitatea în domeniul protecției drepturilor copilului trebuie să depună un efort susținut în vederea respectării de către toți actorii implicați a drepturilor copilului, *în vederea îndeplinirii prezentei Rezoluții, participanții la Conferință au formulat un șir de concluzii și recomandări.*

CONCLUZII

1. Interesul superior al copilului stă la baza tuturor legilor naționale și a tratatelor internaționale care vizează protecția drepturilor copilului și trebuie să ghideze toate acțiunile actorilor care, în virtutea funcțiilor pe care le dețin, pot și i-au decizii în chestiunile care privesc copilul. Responsabilitatea este enormă pentru că de decizia luată într-un singur moment, va depinde o întreagă viață de copil.
2. Ori de câte ori se ia o măsură care privește un copil, indiferent de persoana fizică sau juridică care o dispune, trebuie respectat imperativ principiul primordial al interesului superior al copilului, consacrat pe plan internațional în art. 3 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.
3. Copiii, ca titulari de drepturi, trebuie să dispună de drepturile și libertățile sale fără nici o deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, naționalitate și origine socială, situație materială, statut la naștere sau alt statut.

Copilul trebuie considerat un subiect activ în realizarea drepturilor și libertăților sale, ce prezumă obligativitatea deținătorilor de obligații de a crea condiții adecvate pentru dezvoltarea pleneră și armonioasă a personalității acestuia, pregătirii lui pentru viața adultă, ca să-și poată asuma pe deplin responsabilitățile în cadrul societății. O condiție obligatorie trebuie să fie, implicarea nemijlocită a copilului, ascultarea opiniei acestuia în toate procesele sociale care îi vizează.

4. Statul, Republica Moldova, ca deținător de obligații în asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale copilului la cele mai înalte standarde de calitate, a întreprins eforturi esențiale pentru a institui și consolida sistemul de protecție a drepturilor copiilor, acțiuni apreciate la nivel

national și internațional. Totuși, acțiunile întreprinse nu sunt în măsură să asigure realizarea plenară a drepturilor și libertăților copilului. Există lacune legislative, serviciile destinate copiilor sunt într-un număr insuficient, lipsesc specialiști calificați, instruiți în lucru cu copiii. Mai multe categorii de copii rămân în continuare vulnerabili în fața provocărilor actuale, cum ar fi copiii rămași fără îngrijire părintească, copiii cu dizabilități, copiii exponenți ai grupurilor minoritare, copiii aflați în custodia statului. Rămâne îngrijorătoare situația copiilor din familiile vulnerabile și care duc un mod de viață neadecvat pentru creșterea și educarea copiilor. Copii rămân vulnerabili în fața violenței, exploatării și traficului sub orice formă.

5. Pregătirea specializată a profesioniștilor care lucrează cu și/sau pentru copii este o condiție imperativă pentru asigurarea respectării drepturilor copilului în toate domeniile. La fel de imperios este și instruirea părinților care, de fapt, sunt primii și cei mai responsabili în creșterea și educarea copiilor într-un mediu favorabil dezvoltării plenare a acestora.
6. La o distanță de mai bine de 30 de ani de la independență, statul Republica Moldova continuă să aibă provocări în procesul de promovare și protecție a drepturilor omului în regiunea transnistreană. Situația drepturilor copilului este și mai gravă, or în marea lor majoritate, situațiile sunt rezolvate ad-hoc de către părinți sau tutori. În continuare, cea mai mare problemă rămâne accesul limitat pentru organizațiile specializate în monitorizarea drepturilor omului. Vizitele anumitor experți internaționali sunt prea rare, iar concluziile acestora sunt prea sumare pentru a oferi informații obiective, multiaspectuale și veridice despre situația reală a drepturilor copilului din regiunea transnistreană.

RECOMANDĂRI STRATEGICE

1. Abordările în toate documentele de politici, strategii și alte acte normative trebuie să fie bazate pe drepturile omului/copilului pentru a răspunde la necesitățile individuale ale deținătorilor de drepturi.
2. Încorporarea plenară în legislația națională a drepturilor și libertăților copilului stipulate în Convenția ONU pentru drepturile copilului.
3. Modificarea Constituției Republicii Moldova în contextul includerii copilului ca subiect cu drepturi și libertăți garantate prin norme constituționale.
4. Ajustarea Legii nr. 338 din 15.12.1993 privind drepturile copilului la standardele prevăzute de Convenția ONU pentru drepturile copilului.
5. Atribuirea statutului de disciplină obligatorie a cursului "Educația drepturilor omului/copilului" în învățământul general. Completarea curriculumului la disciplina precitată prin introducerea componentei de informare/instruire juridică.

6. Instruirea inițială și continuă în domeniul drepturilor copilului și evaluării interesului superior al copilului, a profesioniștilor care lucrează cu și/ sau pentru copii.
7. Informarea copiilor despre mecanismele de apărare a drepturilor și libertăților sale.
8. Statul trebuie să întreprindă măsuri pentru a fortifica activitatea organelor de tutelă și curatelă prin instruiri, prin elaborare de ghiduri în anumite domenii de intervenție a acestora.
9. Ținând cont de faptul că în anul 2021 Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a emis o recomandare eronată adresată organelor de asistență socială de a elibera autorizații doar în cazul în care copiii dețin statut de copil rămas temporar fără îngrijire părintească sau statut de copil rămas fără îngrijire părintească și în rezultat a fost periclitată eliberarea autorizațiilor pentru copiii aflați sub autoritate părintească, să se întreprindă măsuri pentru instruire a autorităților tutelare în vederea implementării corecte a prevederilor art. 29 din Codul civil care prevede expres că actele juridice prevăzute la art. 139 alin. (1), încheiate în numele minorului care nu are capacitate deplină de exercițiu, produc efecte juridice doar după autorizarea de către consiliul de familie sau, în absența acestuia, de către autoritatea tutelară.
10. Se constată că în procesul autorizării organele de tutelă examinează respectarea interesului copilului la încheierea actelor juridice și în acest context competentă este autoritatea de la locul de domiciliu al copilului și nu cea de la locul de aflare a bunului. Se recomandă autorităților ajustarea activității organelor de tutelă și emiterea autorizațiilor în contextul prevederilor art. 55, alin.3) pct, 2) Cod administrativ de către autoritățile de la domiciliul copilului minor sau aflat sub tutelă, or, doar organul care are în custodia sa copilul minor, cunoaște și poate da apreciere obiectivă a intereselor copilului.
11. Se recomandă organelor de tutelă, odată cu desemnarea tutorelui, să promoveze instituția consiliului de familie responsabil de emiterea autorizațiilor pentru încheierea actelor juridice în numele minorului aflat sub tutelă.
12. În cazul când minora, care a născut un copil în afara căsătoriei, a împlinit vârsta de 16 ani, ea ar putea fi considerată cu dezvoltare emancipată. Dobândirea capacității depline de exercițiu ar putea facilita viața părintelui cu copilul, în sens că acesta ar putea dispune de mijloacele financiare alocate de stat pentru copil, cât și alte ajutoare venite din diferite surse, inclusiv și pensia de întreținere de la celălalt părinte, dacă este recunoscută

paternitatea. Totodată, considerăm că acest lucru ar majora responsabilitatea părintelui care, deși minor, are în grijă un copil.

13. Generalizând aspectele de importanță deosebită în coraport cu interesul superior al copilului se impune necesitatea formulării unor armonizări legislative la jurisprudenta CtEDO ori unele aspecte de drept national sunt depășite în timp, fiind utile orientările CoE, precum și a comitetelor din cadrul ONU de aplicare directă în cauzele pendinte spre examinare. La fel, cum și instituirea și organizarea de personal specializat în probleme ce vizează minorii, încurajarea judecătorilor de a aplica direct jurisprudența CEDO în absența unor prevederi sau precedente judiciare, precum și monitorizarea executării deciziilor autorităților în problemele ce vizează copiii.
14. Promovarea accesului necondiționat pentru instituțiile internaționale de monitorizare a drepturilor omului pe teritoriul regiunii transnistrene.
15. Asigurarea dreptului la educație în limba maternă a copiilor din stânga Nistrului, prin consolidarea instituțională și funcțională a școlilor cu predare în limba română din zona transnistreană. Prioritatea imediată pentru autoritățile publice naționale competente, urmează a fi dezvoltarea învățământului preșcolar în condițiile legale ale sistemului de educație al Republicii Moldova.
16. Consolidarea capacităților instituției Avocatului Poporului și a Biroului Politici pentru reintegrare în vederea monitorizării și apărării drepturilor omului în regiunea transnistreană.
17. Utilizarea abordărilor bazate pe drepturile omului de către grupurile de lucru, în procesul de negocieri, inclusiv utilizarea constatărilor CtEDO.
18. Elaborarea unei proceduri ample, cu abordare intersectorială, pentru a prevedea soluții și acțiuni concrete pentru cazurile când refuzul/reticența părintelui pentru asistența medicală imediată necesară copilului, contravine intereselor și beneficiului acestuia, sau îi poate pune în pericol viața și sănătatea, atât în timp imediat, cât și pe termen lung.

În vederea prevenirii și contracarării faptelor de încălcare a ordinii și securității publice de către minori și a politicii penale, în general, SE RECOMANDĂ:

1. Reformarea subdiviziunilor din cadrul autorităților publice locale, în sensul monitorizării comportamentelor deviate la minori, iar, după caz, întreprinderea măsurilor necesare de contracarare a acestora;
2. Implicarea activă a părinților, tutorilor, curatorilor în vederea educării minorilor;
3. Îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai a familiilor cu copii;

4. Majorarea numărului de psihologi specializați în domeniul delincvenței juvenile;
 5. Organizarea unor servicii speciale educative pentru minorii aflați în conflict cu legea, precum și pentru părinții, tutorii, curatorii acestora;
 6. Includerea în programul școlar a lecțiilor referitoare la relația cauză-efect în domeniul încălcării legislației de către minori;
 7. Organizarea instruirilor profilactice cu persoanele minore care fac parte din grupurile de risc;
 8. Organizarea exercițiilor practice cu minorii din grupurile de risc, la care să participe reprezentanți din cadrul mai multor instituții (psihologi, asistenți sociali, polițiști etc).
 9. În sensul intervențiilor este necesar a fi realizate inițiative de modificare a cadrului normativ general de executare a pedepsei cu închisoarea de către minori: a Codului penal, a Codului de procedură penală și a Codului de executare pentru:
 - a) reglementarea detaliată a specificului executării pedepsei cu închisoarea de către minori și tineri. În acest sens, de reglementat expres regulile de bază pentru organizarea punerii în executare a pedepsei cu închisoarea într-un centru de detenție pentru minori și tineri. Reguli care ar trebui să se refere la cerințele față de dotările și amenajările minime din centru, programele și activitățile, precum și cerințele față de personalul ce lucrează cu minorii și tinerii;
 - b) organizarea ca decizia privind condițiile de executare a pedepsei închisorii (inclusiv stabilirea tipului penitenciarului) să fie stabilite de către organul ce pune în executare pedeapsa;
 - c) instituirea în competența organului ce pune în executare pedeapsa închisorii luarea deciziei de lăsare sau nu pentru executarea în continuare a pedepsei în centru pentru minori și tineri a persoanei ce a împlinit vârsta de 18 ani.
- Aceste modificări trebuie să fie completate de intervenții la nivel organizatoric, astfel ca să fie asigurată implementarea conformă a concepului de realizare a scopului pedepsei privative de libertate de către instituțiile de detenție pentru minori din Republica Moldova. Să fie bine dotate cu echipamente, inclusiv cu personal specializat, ce le oferă minorilor pe tot parcursul zilei activități orientate spre dezvoltarea de competențe și abilități necesare pentru reintegrarea socială a tinerilor după eliberarea din detenție.
10. În domeniul siguranței online a copiilor se recomandă:
 - a) elaborarea mecanismelor de raportare a conținutului ilegal și dăunător;
 - b) crearea și promovarea unei platforme online de intervenție, în cazuri de abuzuri online, pentru consilierea copiilor și facilitarea accesului acestora la servicii specializate de asistență și protecție;

c) asigurarea unei instruirii profunde în școli (în calitate de un curs separat sau ore informative) pe subiectul siguranței online și promovarea subiectului siguranței online în cadrul activităților extrașcolare (cluburi de dezbateri pentru elevi, centre de tineret, grupuri de inițiativă a tinerilor etc.). Desfășurarea de către cadrele didactice a lecțiilor și activităților informative la subiectul siguranței online;

d) formarea profesioniștilor din instituțiile de învățământ pe subiectul siguranței copiilor online;

e) dezvoltarea resurselor informaționale de educație digitală într-un format și conținut accesibil pentru părinți (materiale informative, broșuri, ghiduri etc.) pentru a-i familiariza cu subiectul dat și a face posibilă educarea copiilor și în mediul familial în ceea ce privește siguranța digitală;

f) securizarea accesului la rețelele Wi-Fi de către operatorii de servicii Internet în cadrul instituțiilor de învățământ, centrelor educative de dezvoltare sau recreare pentru copii;

g) restricționarea accesării conținutului ilegal în toate rețelele Wi-Fi publice;

h) dezvoltarea unor opțiuni de filtrare și restricționare a conținutului dăunător și ilegal pentru copii, ținând cont de prevederile legale existente care ar putea fi propuse ca serviciu opțional părinților de către prestatorul de servicii internet;

i) asigurarea comunicării inter- și intra- sectoriale pentru o mai bună colaborare în vederea promovării subiectului siguranței copiilor pe Internet;

k) dezvoltarea parteneriatului public-privat pentru promovarea serviciilor existente pentru protecția copiilor în mediul online și a platformelor existente de informare, consiliere sau raportare;

l) consolidarea politicii statului și a cooperării internaționale în ceea ce privește asigurarea respectării drepturilor copilului în mediul online și creării unui mediu digital prietenos copilului.

11. Deși, Codul de procedură penală dedică cauzelor privind copiii un capitol separat (Titlul III, Capitolul I), adoptarea unei legi separate în domeniul justiției pentru copii, reiesind din subiectul special - copilul, care ar fi un răspuns actual al statului la drepturile, interesele, nevoile și necesitățile copiilor în contact cu justiția.

12. În pofida ratificării convențiilor și tratatelor universale și regionale în domeniul drepturilor omului și racordării legislației naționale la standardele internaționale, copiii rămân cei mai vulnerabili subiecți în cadrul justiției penale. Aceștia suferă de încălcarea sistemică a drepturilor prin prezența violenței din partea codeținuților, detenția cu persoanele adulte, încălcarea ilegală, prelungirea nejustificată a arestului preventiv, neacordarea asistenței

psihologice victimelor maltratărilor. Pentru asigurarea respectării plenare a drepturilor copiilor în sistemul penitenciar este necesară reformarea sistemului executării pedepselor de către minori, separarea justiției juvenile de justiția pentru maturi, cât și elaborarea măsurilor non-privative de libertate eficiente. Fără efectuarea acestei reforme, asigurarea pleneră a respectării drepturilor copiilor în detenție este imposibilă. Pentru reducerea victimizării copiilor, dar și asigurarea respectării drepturilor copiilor în sistemul penitenciar recomandăm:

Procuraturii Generale:

- 1) Elaborarea unui regulament de audiere a victimelor violenței și a abuzului sexual cu scopul evitării victimizării și a revictimizării acestora;
- 2) Instruirea procurorilor/ ofițerilor de urmărire penală, care audiază victimele abuzurilor sexuale;
- 3) Emiterea unui regulament special, care ar descrie modalitatea aplicării măsurilor preventive neprivative de libertate față de copii și evitarea aplicării arestului ca măsura preventivă.

Ministerului Justiției și Administrației Naționale a Penitenciarelor:

- 1) Elaborarea regulamentului aplicării sancțiunilor cu caracter educativ cu scopul sporirii eficacității acestora;
- 2) Reformarea sistemului executării pedepselor penale de către condamnații minori;
- 3) Protejarea copiilor de violența codeținuților prin evaluarea personalității fiecărui minor, stabilirea gradului de agresivitate și plasarea copiilor în celule în dependență de evaluarea efectuată.

Administrației Penitenciarului Goian și Penitenciarului nr.13:

- 1) Netolerarea violenței între codeținuți, aplicarea sancțiunilor disciplinare față de agresori;
- 2) Acordarea asistenței psihologice victimelor violenței (fizice, psihice, sexuale);
- 3) Acumularea promptă a materialelor în cazurile existenței abuzurilor față de copii, care vor permite tragerea la răspundere penală a făptuitorilor.

Cele mai importante concluzii pe care le putem formula din cele analizate supra, sunt următoarele: 1) În Republica Moldova minorii sunt victimizați atât în mediul familial cât și cel instituțional, atât prin acțiuni pozitive (abuz, violență etc.) cât și prin inacțiuni (neglijență); 2) Voința politică și inițiativa socială vizavi de rezolvarea problemelor legate de victimizare a minorilor în Republica Moldova se află în zona unei obscurități care trebuie urgent depășită dacă dorim un trai mai bun, o societate mai prosperă și chiar continuitatea acestui stat; 3) Privitor la

victimizarea minorilor în rezultatul unor fapte infracționale, societatea și autoritățile statului acționează cu indiferență atât pe palierul prevenție, cât și palierul legat de soluționarea juridică într-o manieră corectă a cazurilor; 4) O problemă semnificativă pentru Republica Moldova o constituie victimizarea infracțională a minorilor de către factorul îngrijitor (în special părinți) dar și formele brutale prin care aceasta are loc, indicându-ne despre un nivel înalt de dezumanizare al societății.

În scopul ameliorării situației victimogene a minorilor din țara noastră, recomandăm: a) examinarea faptului dacă este oportună/inoportună redeschiderea orfelinelor și a instituțiilor gimnaziale de tip internat; b) să se tindă spre soluționarea corectă și promptă a cazurilor de victimizare a minorilor nu doar din perspectivă juridico-penală dar și din punct de vedere social; c) crearea unor programe de terapie psihosocială pentru copiii victimizați, aflați în situații de risc, dar și pentru abuzatori; d) educarea conștiinței sociale vizavi de problemele minorilor; e) pedepse penale (inclusiv complementare) mai aspre pentru infracțiunile împotriva minorilor etc.

În vederea respectării standardelor internaționale în domeniul stabilirii domiciliului copiilor minori, în cazurile cu prezența elementului de extranietate SE RECOMANDĂ:

1. Ministerul Muncii și Protecției Sociale să prezinte note informative către public privind procedura de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite, în mai multe limbi de circulație internațională, într-un limbaj simplu și pe înțelesul tuturor justițiabililor.
2. Participarea activă a autorității centrale naționale în cadrul procedurilor judiciare prin expunerea poziției referitor la interesul superior al copilului, cât și participarea proactivă, rapidă și lipsită de birocrație la etapa administrativă.
3. Facilitarea medierii transfrontaliere de către autoritatea centrală în cazurile privind neînapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și neasigurarea dreptului de vizită, prin publicarea informațiilor privind beneficiile medierii și listele mediatorilor specializați în acest domeniu cu datele de contact aferente.

În vederea executării hotărârilor judecătorești respectând principiul de prioritate a interesului suprem al copilului SE RECOMANDĂ:

Deși reglementarea câmpului de aplicare al interesului superior al copilului rămâne în marja de apreciere a statului (după cum s-a indicat în Avizul consultativ din 2019 al CEDO pentru Franța), credem că pentru un manifest plenar al interesului superior al copilului care să primeze în exercitarea dreptului

acestui, ar fi o oportunitate consacrară constituțională a acestui principiu. Chiar dacă interesul superior al copilului la nivel de aplicabilitate e determinat de instanțe, totuși revine legiuitorului să asigure mecanisme legale suficiente pentru a da efectivitate drepturilor copilului.

În acest sens venim și cu unele recomandări, și anume:

1. Inițierea măsurilor legislative de încurajare a plăților voluntare de către debitori (reducerea impozitelor sau alte beneficii);
2. Dezvoltarea unor programe de asistență pentru părinții care nu sunt susținuți de foștii soți în procesul de creștere și educare a copiilor;
3. Crearea unui fond special destinat asigurării avansării costurilor pentru urmărirea bunurilor debitorilor, ridicarea și păstrarea bunurilor, evaluarea, publicarea anunțurilor publice prin Monitorul Oficial etc.
4. Revizuirea modalităților de sancționare a debitorilor care nu-și onorează obligația de a contribui la întreținerea copiilor. Exemplu, restricționarea unor drepturi la servicii publice (urmărirea mijloacelor bănești achitate pentru anumite servicii publice), privarea de permis de conducere, licențe de activitate (pescuit, vânatoare). Or, anumite libertăți cetățenești trebuie corelate cu un comportament social acceptabil și de bună credință.
5. Extinderea termenului pentru restricția la părăsirea hotarelor Republicii Moldova de la 6 luni la 18 luni. Actualul termen este disproporțional cu termenul de executare a acestui tip de plăți periodice. Dar mai mult pledăm pentru ca actul judecătoresc privind aplicarea interdicției să fie de executare imediată în corespundere cu prevederile art. 256 CPC. Motivul este simplu că contestarea prin intermediul avocatului sau personal pune în dificultate punerea în executare, ca rezultat debitorul pleacă peste hotare fără a fi posibilă ridicarea declarațiilor de direcție de deplasare, a locului de muncă, a veniturilor, pentru a se interveni la instituția recunoașterii și încuviințării executării silite pe teritoriul altui stat.
6. În cazul în care restanța la pensie de întreținere este mai mare de 3 ani, instituirea unui mecanism potrivit cărui debitorilor le-ar putea fi aplicată pedeapsă sub formă de muncă parțial-remunerată în contul achitării parțiale a pensiei de întreținere. Acest mecanism să fie valabil până la angajarea oficială a debitorului în câmpul muncii. Acest mecanism ar scoate din umbră și angajarea la negru a unor salariați precum și achitarea drepturilor salariale “în plic”. În acest context, este imperios necesară cooperarea instituției executării silite cu Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă.
7. Stabilirea unor termeni reduși pentru examinarea contestațiilor la executare și demersurilor organului de executare rezultate din executarea pensiilor de întreținere.

8. Sensibilizarea părinților debitori pentru a oferi suport copiilor, prin diverse măsuri de mediatizare - inclusiv legate de procedura obținerii pensiei de întreținere prin Contract Notarial sau mediere.
9. Actualizarea sistematică și monitorizarea permanentă a datelor cu privire la situația copiilor după divorțul părinților, care ar conține:
 - numărul copiilor din familii divorțate;
 - numărul părinților care solicită încasarea pensiei de întreținere;
 - numărul de copii beneficiari de pensie de întreținere;
 - numărul de părinți care nu execută obligația întreținerii copiilor și restanța plăților.

Rezoluția a fost adoptată unanim de către participanții la Conferința științifică internațională: „Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială”, la 01 octombrie 2022.

Recomandările enunțate supra, cât și altele, nu mai puțin importante pentru îmbunătățirea situației privind respectarea interesului superior al copilului în toate chestiunile ce vizează copilul, expuse de către participanții Conferinței, urmează a fi avansate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului autorităților publice competente. De asemenea, includerea unor propuneri și abordări ca subiecte în activitatea sa și atragerea autorilor în grupurile de lucru.

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Rector Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Flavius BAIAS, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat, București, România

Sevastian CERCEL, doctor în drept, profesor universitar, Director Institutul de Cercetări Socio-Umane ”C.S. NICOLAESCU-PLOPȘOR”, România

Lucian Bernd SĂULEANU, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova; avocat, Decanul Baroului Dolj, România

Tetiana KOLOMOIETS, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru-corepondent al Academiei Naționale de Științe Juridice a Ucrainei, Decanul Facultății de Drept a Universității Naționale din Zaporojie, Ucraina

Гулчехра Абдусаматовна МАТКАРИМОВА, доктор юридических наук, профессор кафедры «Государственно правовых наук и обеспечения прав человека» Академии МВД Республики Узбекистан; адвокат, член Палаты адвокатов Узбекистана

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

Mariana GRAMA (TIMOTIN), doctor în drept, conferențiar universitar, Șefa Departamentului Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Alina ȘAVGA, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Dorin POPESCU, doctor în drept, lector universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova; Președintele Uniunii Avocaților din Republica Moldova

Vladimir GROSU, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Lilia GÎRLA, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Dorina GUREV, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

COMITETUL ORGANIZATORIC:

Maia BĂNĂRESCU, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

Lucian Bernd SĂULEANU, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova; avocat, Decanul Baroului Dolj, România

Fagani Shirin Oglu HASHIMOV, doctor în filosofie; avocat, Membru al Comitetului de Conducere a Uniunii (Asociației) Internaționale a Avocaților, Azerbaidjan

Mariana GRAMA (TIMOTIN), doctor în drept, conferențiar universitar, Șefa Departamentului Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Alina ȘAVGA, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Dorin POPESCU, doctor în drept, lector universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova; Președintele Uniunii Avocaților din Republica Moldova

Vladimir GROSU, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Lilia GÎRLA, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Dorina GUREV, doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Anastasia CATAN, doctor în drept, Șef Direcția Promovarea Drepturilor Omului și Comunicare, Oficiul Avocatului Poporului

Rodica MALICEV, consilier, Oficiul Avocatului Poporului

Anatolie COLȚENIUC, magistrul în drept, lector universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Andrei STRATAN, magistrul în drept, lector universitar, Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CUPRINS

Secțiunea III

ROLUL AUTORITĂȚILOR TUTELARE ÎN ASIGURAREA RESPECTĂRII INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI

OCERETNÎ Anastasia

UTILIZAREA DATELOR DE CĂTRE ASISTENȚII SOCIALI ÎN BENEFICIUL
COPILULUI: PROBLEME ȘI INTERVENȚII NECESARE.....3-10

OCERETNÎ Sergiu

SUPERVIZAREA ȘI ASIGURAREA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI.....11-15

CERCEL Sevastian

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI - NORME VECHI ȘI NOI, SOLUȚII
DOCTRINARE ȘI JURISPRUDENȚIALE PERENE16-41

SÎMBOTEANU Daniela

MONITORIZAREA FENOMENULUI DE VIOLENȚĂ ASUPRA COPILULUI ȘI
UTILIZAREA DATELOR ÎN PROCESUL DE ELABORARE A POLITICILOR
BAZATE PE DOVEZI.....42-49

GRAMMA Rodica

ASIGURAREA DREPTULUI COPILULUI LA SĂNĂTATE – DE LA DECIZIA
PĂRINTELUI LA PROTECȚIE LEGALĂ.....50-56

MUNTEANU Anastasia

PIERDEREA UNEI ȘANSE - TEMEI PENTRU REPARAREA PREJUDICIULUI
SUFERIT DE COPII PRIN ACTE MEDICALE.....57-62

MARIN Marilena

THE INVOLVEMENT OF LAWYERS IN THE PROMOTION AND AWARENESS
OF THE RIGHTS OF THE CHILD IN ROMANIA, THE PRE-UNIVERSITY AND
UNIVERSITY LEVEL.....63-73

MIRZAYEVA Elnara

INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND
PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS.....74-82

BAGRIN Carolina

ASISTENȚA INTEGRATĂ A COPIILOR VICTIME/MARTORI AI
INFRAȚIUNILOR ÎN PROCESUL DE COLECTARE A PROBELOR ÎN
CAUZELE PENALE - MODELUL BARNAHUS.....83-89

PRICINĂ Cosmin Mihai

INTERESUL SUPERIOR AL MINORULUI BENEFICIAR AL UNEI MĂSURI DE PROTECȚIE SPECIALĂ ÎN CADRUL UNUI SERVICIU DE TIP REZIDENȚIAL.....90-100

БАСАЛАЙ Елена

ЗАЩИТА ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ РЕБЕНКА, ПРИ ОПРЕДЕЛЕНИИ ЕГО НАХОДЯЩИМСЯ В СОЦИАЛЬНО-ОПАСНОМ ПОЛОЖЕНИИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ.....101-112

CALANCEA Veronica, RUSU Efimia

PARTICULARITĂȚILE PARENTINGULUI CONTEMPORAN.....113-119

CAIA Dănuț-Gheorghită

INOCENȚA COPILOR - GARANȚIA UNEI SOCIETĂȚI SĂNĂTOASE.....120-124

CAIA Dănuț-Gheorghită, DOBOȘ Georgiana

EDUCAȚIA SEXUALĂ A COPILOR PRIN PRISMA NORMELOR RELIGIOASE: SEXUALITATE versus ABSTINENȚĂ.....125-129

CEBOTARI Valentina

REPREZENTAREA INTERESULUI COPILULUI DE CĂTRE PĂRINȚI.....130-135

BELEI Elena

EXERCITAREA CALITĂȚILOR PROCEDURALE DE CĂTRE MINORI ÎN SOLUȚIONAREA CAUZELOR CIVILE DE CĂTRE INSTANȚELE NAȚIONALE...136-141

ȚURCAN Daniela

RESPECTAREA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI ÎN PROCEDURA NOTARIALĂ.....142-151

ARAPU Elena

ADMINISTRAREA CU BUNĂ-CREDINȚĂ A BUNURILOR MINORILOR DE CĂTRE REPREZENTANȚII LOR LEGALI.....152-157

JITARU Irina

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI ÎN DREPTURILE PATRIMONIALE.....158-164

BALCAN Silvia

CONFLICTUL MATERNO-FETAL, CA O EXTREMITATE A DIMENSIUNII PROTECȚIEI COPILULUI.....165-171

GRAMA (TIMOTIN) Mariana, TIMOTIN Victoria

COMPORTAMENTUL MANIPULATORII ÎN RAPORTUL RELAȚIONAL „ADULT-COPIL”172-182

TĂVALĂ Emanuel INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI ÎN CULTURA JURIDICĂ MUSULMANĂ.....	183-195
CHIRIMBU Sebastian Cristian DREPTURILE COPILULUI ÎN EDUCAȚIA INCLUZIVĂ.....	196-204
NICHITA Rodica REALIZAREA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI PRIN PRISMA PRINCIPIULUI ABORDĂRII REALISTE A SISTEMULUI DE EDUCAȚIE.....	205-211
DOBĂ Olga EDUCAȚIA – UN DREPT FUNDAMENTAL AL COPIILOR, PLATFORMĂ PRIORITARĂ ȘI ACTUALĂ ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI.....	212-222
PREDOI Valeria-Georgeta JOCUL DIDACTIC, REUȘITA ÎN STĂRILE CONFLICTUALE ALE MICILOR ȘCOLARI.....	223-228
MARIAN Gina Mariana COPILUL ȘI DREPTURILE SALE.....	229-239
GRUMEZA Diana CONCEPTELE DE INTERES SUPERIOR AL COPILULUI ȘI DE TRATAMENT INUMAN APLICAT MINORILOR DIN PERSPECTIVA DREPTULUI LA EDUCAȚIE, ÎN PERIOADA PANDEMIEI DE COVID19-ABORDARE INTERDISCIPLINARĂ.....	240-250
VASLUIAN Stela INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI ÎN ADOPTIE: ÎNTRE LEGĂTURILE DE SÂNGE ȘI DREPTUL LA FAMILIE.....	251-256
SOLOMON Victor IMPACTUL ACTULUI ȘI DECIZIEI POLITICE ASUPRA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI.....	257-262
MARGINEAN Livia DREPTUL COPILULUI LA O FAMILIE - PRIORITATE NAȚIONALĂ.....	263-271
CHEPESTRU Ana-Maria ANALIZA FENOMENULUI IMPLICĂRII MINORILOR ÎN ACȚIUNI DE DEZORDINI.....	272-277
ГЫРЛА Лилия ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ ДЕСТРУКТИВНОЙ ПРОПАГАНДЫ В КРУГУ МОЛОДЕЖИ: АСПЕКТЫ КРИМИНОЛОГИИ И ПСИХОЛИНГВИСТИКИ.....	278-288

SLUSARENCO Svetlana ROLUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE PRIVIND GARANTAREA REALIZĂRII DREPTURILOR ȘI INTERESELE COPIILOR.....	289-295
SAMOILENCO Victoria REPUBLICA MOLDOVA – UN STAT CARE TOLEREAZĂ VICTIMIZAREA MINORILOR.....	296-306
PAVLENCU Mariana PROTECȚIA COPIILOR MPOTRIVA VIOLENȚEI.....	307-313
POSTOLACHI Oxana AGRESIUNEA SEXUALĂ- FORMĂ DE VIOLENȚĂ ASUPRA COPIILOR.....	314-320
SAMOILENCO Victor COMPROMITE SUBCULTURA CRIMINALĂ EDUCAȚIA ȘI DEZVOLTAREA ARMONIOASĂ A MINORILOR?.....	321-330
VÎRLAN Petru RECONFIGURAREA ATITUDINAL - COMPORTAMENTALĂ A MINORULUI INFRACTOR.....	331-338
COLȚENIUC Anatolie PROTECȚIA INTERESULUI SUPERIOR AL COPILULUI N MEDIUL ONLINE....	339-348
POPA Lilia UNELE CONSIDERENTE PRIVIND ABUZUL SEXUAL ȘI EXPLOATARE SEXUALĂ A COPIILOR N MEDIUL ONLINE.....	349-356
IOAN George-Cristian COPIII ȘI AGRESIUNEA PE INTERNET. COMBATerea PRIN MIJLOACE DE DREPT PENAL.....	357-369
FLOREA Eugen PERSONALITATEA HACKERULUI - MINOR.....	370-375
MACOVEI Tatiana PROBLEMATICA ÎNCADRĂRII ÎN MUNCĂ A MINORILOR.....	376-384
EȘANU Oxana RAPORTURILE DE MUNCĂ A MINORILOR.....	385-397
DONI Valentina ASISTENȚA AUTORITĂȚII CENTRALE DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIVIND IMPLEMENTAREA CONVENȚIEI ASUPRA ASPECTELOR CIVILE ALE RĂPIRII INTERNAȚIONALE DE COPII.....	398-403

DOBOȘ Georgiana

UN COPIL EDUCAT, UN ADULT CÂȘTIGAT404-409

GUGULAN Evghenia

ABORDĂRI DOCTRINAR-APLICATIVE PRIVIND DREPTUL COPILULUI
LA UN MEDIU ECOLOGIC ECHILIBRAT.....410-419

BEJENARI Mihaela

RĂSPUNDEREA PĂRINȚILOR PENTRU PREJUDICIUL ECOLOGIC CAUZAT
DE MINORI.....420-429

CHIBAC Natalia

DREPTUL COPILULUI LA SPAȚIUL LOCATIV.....430-437

TRAVINSKAIA Irina

SPORTUL DE PERFORMANȚĂ PENTRU COPII - REVERSUL MEDALIEI.....438-447

REZOLUȚIA CONFERINȚEI.....448-459

COMITETUL ȘTIINȚIFIC.....460

COMITETUL ORGANIZATORIC.....461

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

**„ INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI: ABORDARE SOCIO-CULTURALĂ,
NORMATIVĂ ȘI JURISPRUDENȚIALĂ”**

Coperta – *Vlada Șimon*

Bun de tipar 2023 Formatul 70x100 1/12.

Coli de tipar 38,9. Coli editoriale 35,2.

Format online

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009